

Ярлик на князівство (збірка)

Валентин Чемерис

Я Р Л И К

НА КНЯЗІВСТВО

Гуморески,

фентезі,

веселі придибенції

К И Ї В — 2 0 0 9

ДОБРИЙ ВИГАДЬКО І ШТУКАР

Лауреат літературних премій в жанрі сатири та гумору — республіканської імені Остапа Вишні та перчанської імені Федора Маківчука — Валентин Чемерис належить до когорти тих відомих і — ведучих, — наших сміхотворців України, — чиї веселі речі я читаю із задоволенням, з відчуттям відкриття нового. Він невтомний, плодovitий в хорошому значенні цього слова, вигадливий і, безперечно, знаходиться в постійному русі, на творчому злеті. Майстер, він урізноманітнює прийоми, дошукується свого, пише гостро-актуально, образно-дотепно. Якщо використовує відомі сюжети (чи героїв), повертає їх по-своєму, інтерпретує свіжо й винахідливо-іронічно. Фантазії йому не позичати. Добрий вигадько і штукар! Чудовий гуморист від Бога!

Валентин Чемерис, або для мене просто Валя, Валя Чемерис — сміхотворець високого рангу і класу, я його люблю і шаную. Певний, що українську гумористику без його імені вже не уявити.

Павло Глазовий

* * *

Справжнє втілення українських рис — Валентин Чемерис.

Петро Осадчук

* * *

ТВОРЧІ ПОТУГИ

Валентинові Чемерису

Твій вогник творчий не згасити.

Чемерисе, Чемерисе, гей!

Не можеш й місяця прожити

Без нових романів, повістей...

Олесь Жолдак

* * *

В Валентина Чемериса

Є така чудова риса:

Має ліру як мортиру —

Чеше прозу і сатиру.

Анатолій Камінчик

* * *

Він був і є, як гумор молодим,
А молодих, як сміху, наплодив.
Він їх творив — не з власного ребра,
А з гострого, веселого пера.
Бо є закон: ніколи Чемерис
Без усміху й не спав і... не журились.

Михайло Чхан

ТОМИК І

ЦАРСЬКА ОХОТА

ОСОБЛИВОСТІ

НАЦІОНАЛЬНОГО ПОЛЮВАННЯ НА ШПИГУНІВ

У нас тут один... той, шпигуна спіймав — з дурного розуму, як потім виявиться. Та хіба ж він знав, що шпигунів у нас ловити не можна? Нічого не підозрюючи, пішов чоловік на риболовлю, а спіймав шпигуна — біля автобусної зупинки той щось там фотографував, купи позаторішнього — чи якого там?— сміття.

Ну, спіймати спіймав, а що далі робити зі своїм уловом — не відає. Спасибі, добрі люди підказали. Подзвонив він куди слід: так і так, мовляв, що робити зі шпигуном, якого я спіймав? Висилайте оперативну бригаду. А сам тішиться: медаль чи й орден йому забезпечені. А, може, й додаткова відпустка влітку. Чи й путівка на відпочинок в урядовий санаторій.

— У нього що — на лобі написано, хто він такий?— дивуються на другому кінці дроту.— Звідки ви взяли, що він — шпигун?

— Дак сміття ж, кажу, наше фотографував. На автобусній зупинці воно там не один рік накопичувалося, нікому очей не мозолячи. Всі нуль уваги на нього, ніби так і треба для естетики. А цей тип, дивлюсь, дістає фотоапарат, озирнувся і давай клацати його з усіх боків. Ясно, чужак, бо нащо його нашому фотографувати? Підкравсь я, та за шкірку його — хап! Що ж ти, гад. кажу, наші державні таємниці розсекречуєш? Ясно, що шпигун, бо хто б наших звернув увагу на те сміття, га? Роками воно там лежить — і нічого. А цей — за фотоапарат. Знеславити нас хоче на увесь світ, щоб зарубіжні інвестори нам відмовили в інвестуванні.

— Мда-а...— зітхнули на другому кінці дроту.— Здається, ви маєте рацію, свої на сміття не звернули б уваги.

— Атож, своїм, хоч і місто у смітті потоне, байдуже. Приїжджайте та швидше його забирайте.

У відповідь йому — відро холодної води:

— Шпигун то шпигун, та хто вас... просив? Хто вас, зрештою, уповноважував ловити шпигуна? Воно вам ото треба? Робити вам нічого? Ловили б і далі собі карасів... В цьому ділі професіонали потрібні. Ви ж дилетант! Самодіяльність, шановний, розвели, свої повноваження по ловлі карасів перевищили. Ви ЇХНЬОГО спіймали, а ВОНИ тепер, щоб відомстити нам, нашого й відповідь схоплять. А ми ж його не один рік готували, по

домовленості з НИМИ у НИХ його внедряли... І взагалі, кому він заважав, шпигун чужої держави? Ну, шпигунив собі потихеньку, то й хай би шпигунив на здоров'я! Зрештою, в нього професія така... У нас із НИМИ угода: ми їхніх шпигунів не ловимо, а вони тим же нам віддячують і наших не чіпають. І нам добре, і їм не зле. У нас таким чином — жодного провалу, нагороди за це маємо, премії. І ВОНИ теж мають... А тепер доведеться СВОЇМ жертвувати, бо ви їхнього здуру схопили, заміну йому шукати. А де її знайдеш? А там знову якийсь наш дурень, звиняйте, їхнього схопить, а вони у відповідь нашого — і все починай спочатку...

— Дак звідки ж я знав?— розсердився чоловік, який необачно спіймав шпигуна.— Ви хоча б їм таблички на груди чіпляли: "Шпигун. Викривати й ловити суворо заборонено".

— І взагалі, шановний, ліцензія у вас є?

— Я-яка?— чоловік аж похолов.

— А така... на відлов шпигунів.

— Н-немає...

— О, тоді ви ще й браконьєр! І зазнаєте покарання — за відлов шпигунів без ліцензії, та ще й не у встановленому для цього місці.

— То що ж мені тепер робити?— геть розгубився чоловік.

— Негайно відпустіть свій улов! Роз'ясніть йому, що ви, мовляв, обізнались. Що ніякий він, мовляв, не шпигун. А ми вас на перший раз прощаємо, ловіть собі й далі карасів — так безпечніше. І взагалі, рибалко, глядіть! Бо вдруге за несанкціонований відлов шпигуна ми вас можемо й до криміналу притягти...

СКЕЛЕТ ЗА РОЯЛЕМ,

АБО ПРИВИДИ ПЛАНЕТИ ІКС

Фентезі на одну дію

Дійові особи: два привиди, один ніби чоловічого роду, другий ніби жіночого та Скелет.

Старовинний замок. Велике простора зала. Стирчать напівзруйновані колони. Всюди — уламки дорогих меблів, каміння, шматки тиньку, сміття, все покрите товстим шаром нечіпаного пилу. На підлозі де-де зберігся паркет.

Ліворуч — напіврозбитий рояль, за яким сидить на стільці Скелет, схилившись над клавішами. (Далі читачів із слабкими нервами просимо не читати. Автор застерігає: за можливі наслідки він відповідальності не несе).

З вибитих вікон падає місячне світло, надаючи залі якогось містично-моторошного ореолу. Як і годиться — дванадцять годин ночі. З'являються двоє у білих балахонах з білими обличчями. Очі в обох — мертві.

Перший привид (радо): О, яка симпатична зала! Певно, ВОНИ тут влаштовували свої бали — уміли жити в своє задоволення.

Другий привид: Еге ж... Уявляю, як у високих бронзових канделябрах горілі свічі, грала музика, кружляли розкішно вбрані кавалери і дами... Шелест модних нарядів, бризки шампанського, перешіптування, сміх, поцілунки... І — танці, танці до самого

ранку.

Перший привид: Не дуже захоплюйся, все одно це був не наш світ.

Другий привид (смикаючи свого супутника за рукав балахона): Послухай... давай і ми потанцюємо — не все ж їм. А той... добродій (показує на Скелет за роялем) нам буде акомпанувати. Запрошуй...

Перший привид (вередливо): Але чому це... я?

Другий привид: Тому, що ти будеш чоловічого роду, а я побуду — ніби жіночого... У них, кажуть, так було. Ну ж бо. Побудь хоч раз ка... кавалером. Запроси даму свого серця на танець.

Перший привид: Але ж у мене немає серця.

Другий привид: А ти уяви, що воно в тебе є.

Перший привид, уявивши, галантно розкланюється і запрошує привид "ніби жіночого роду" на тур. Вони починають повільно кружляти в подібні танцю. Несподівано завмирають.

Перший привид: Тссс! (притуляє пальця до порожнечі, де має бути рот). Вчулося, чи насправжки?..

Обоє якусь мить стоять непорушно, сторожко прислухаючись.

Другий привид (тулячись до першого): Я... боюсь... Мені — страшно.

Перший привид (бадьориться): А мені — дарма. Та й де ти бачила привида, який би... б-боявся? Згадай, що таке привид. Дух померлого, який привиджується ЖИВИМ. Це нас, привидів, мають боятися, а ми — нікого!

Другий привид (прислухаючись): Здається, сюди хтось пі-підкрадається. А вже північ. Ой!.. Б-боюсь. А раптом це...

Перший привид (злякано, пошепки): Хто? Хоч не лякай мене. І взагалі, чому ти... б-боїшся?

Другий привид: Бо хтось у північній замку бродить-колобродить. А раптом це... ВОНИ?

Перший привид (злякано озирнувшись, верескнув): Що ти мелеш? Хто ВОНИ?

Другий привид: Ну, ті... ЖИВИ. Не ворухись, щоб не побачили нас. Кажуть, ЖИВИ люблять ночами блукати в покинутих замках.

Перший привид: І ти віриш у ці... у ці казки?

Другий привид: Тссс!.. Хтось таки чап-чалапає сюди. Чуєш?

Перший привид: То все... галюцинації. Слухові й зорові. Крім нас, привидів, у замку більше нікого немає.

Другий привид: У замку, може, й немає, а на планеті?

Перший привид: Після останньої ядерної війни, що її затіяли ЖИВИ, на планеті Ікс більше немає жодного ЖИВОГО. Ото все (показує на Скелет за роялем), що від них залишилося. В кращому випадку, бо від більшості й скелетів не вціліло. Тепер господарі планети Ікс ми — привиди. То чого нам боятися? Давай краще танцювати.

Кружляють у танці. Раптом чути різкий звук: бре-ень!

Обидва привиди (разом): Ой!!!

Тремтячи, звук повільно завмирає. Привиди вражено дивляться на Скелет за

роялем, що, розсипаючись у хмарці пороху, сповзає на паркет жмутком кісток.

Перший привид (полегшено переводить подих): Так можна й дуба врізати, ху-ух... Це струна в роялі лопнула. Остання. Скінчилася їхня музика, тепер вже не бійся, давай танцювати.

Другий привид: Почекай. (Тицяє рукавом балахона на протилежну стіну зали). Глянь, там їхні письмена... А раптом то... чарівництво?

Перший привид (старанно читає по складах): "Всі на бо-оро-ть-бу за ми-ир... Хто не за на-аш мир, то на-аш во-рог!"

Другий привид: А що таке... мир?

Перший привид: Не знаю. Мабуть, те, за що ЖИВИ боролися на цій планеті до останнього. Одні з них запевняли, що тільки їхній спосіб боротьби за мир єдино правильний, а другі — що їхній. Так і розділилися на два непримиренні табори... Як результат — ядерна війна і все таке інше... Тепер тут — суцільний мир на радіоактивних руйновищах.

Другий привид (дивлячись на купу кісток біля рояля): Мені здається, що вони... ворущаться.

Перший привид: Не жахайся, маестро вже своє відмузичив. Тепер ми тут танцюємо, істинні господарі планети Ікс. Кавалери запрошують дам. Прошу... Раз-два — почали.

Танцюють у вихорі, аж злітаючи під розбиту стелю.

Завіса.

БІДУЙМО РАЗОМ ІЗ СВОЇМ НАРОДОМ!..

— Пане лікарю, світ сколихнула вражаюча новина: наш урядовий санаторій "На сьомому небі", флагман, так скажуть, колишніх, нинішніх і майбутніх благ закривається. Як? Чому? Адже це той санаторій, який прославився великими успіхами у боротьбі за зміцнення здоров'я вищих урядовців, а в недалекому минулому й партійних бонз. То що ж сталося?

— Нові часи — нові мітли. А нові мітли, як відомо, по-новому й метуть. Щодо нашого санаторію, то закривається він у зв'язку з тимчасовим перепрофілюванням: на його базі створюється урядовий "Центр по бідуванню".

— "Центр по бідуванню"? Овва, розкажіть, будьте ласкаві, чим викликана необхідність появи такого дивного закладу?

— Нічого тут дивного немає, адже центр створено в руслі широкомасштабної програми по оздоровленню нашого народу. Сьогодні, як ви знаєте, наш народ, на превеликий жаль, злидарює. Звичайно, це явище тимчасове, а тому наш чудовий народ спокійно сприймає труднощі і згоден ще і ще цілком добровільно занепадати, оскільки розуміє, що економічна ситуація у нас, м'яко кажучи, не проста. А тому не можна в такий час залишати народ наодинці з його проблемами. Народ треба надихати на нове убожество. Отож серед високопоставлених урядових посадових осіб і виник новий і, не побоюсь цього слова, істинно патріотичний рух: "Бідуймо разом із своїм народом". І це зрозуміло. Адже в час, коли народ в нужді, високопоставлені посадові особи (ВПО) не

можуть, як раніше, жити в достатку — це, зрештою, аморально. Але й непросто апаратникам відразу ж перейти до злидарювання. Народ, приміром, завжди умів і завжди уміє бідувати. тут йому не звикати. А еліта? Вона навіть не тямить, як бідувати! Тож треба навчити високопоставлену посадову еліту бідувати, адже начальство повинне бути завжди разом із своїм народом, з його труднощами і своїм мужнім прикладом надихати простий народ на все нові й нові подвиги на ниві злидарювання. Ось чому цей благородно-патріотичний рух серед ВПО "Бідуймо разом із своїм народом" набув масового характеру у вищих ешелонах влади.

— У чому ж це конкретно проявилось?

— О, в нас сьогодні вже сотні й сотні урядовців успішно й прекрасно тимчасово поневіряються разом зі своїм народом. А скільки тих, хто бажає повторити їхні подвиги! Треба сказати, що наша влада оперативно відгукнулася і все робить, аби допомогти кращим своїм представникам погорювати разом з рідним народом. Ось тоді й було вирішено на базі нашого спецсанаторію "На сьомому небі" створити "Центр по бідуванню". В Центрі вже працюють досвідчені фахівці, психологи, екстрасенси, спеціалісти з лікувального голодування, астрологи та ін. Щотижня відбуваються лекції з практичними порадами на тему "Як самому навчитися бідувати". Ті, хто бажає займатися цим благородним ділом, прибувають до нас за спецнаправленнями і під наглядом досвідчених спеціалістів та спеціалісток займаються злиднями протягом 24-х днів. Для тих, у кого зайва вага, а таких переважна більшість, — це дуже і дуже корисно. Одне слово, поєднуємо приємне з корисним. Після повного курсу бідування представники ВПО отримують номерні золоті та срібні значки "Народний бідак" або "Народний бідолаха" першого, другого чи третього ступенів. Тим, хто вже відбув свою чергову профспілкову відпустку, організовуємо "Бідування без відриву від керування".

— Цікаво, який термін бідування вибирають представники ВПО?

— В основному — годину на день. Але початківцям радимо починати з десяти-п'ятнадцяти хвилин. Потім бідування під наглядом спеціалістів можна довести до години на день, потім до одного дня на тиждень і вже потім — до одного місяця на рік (але тільки для особливо витривалих і загартованих). Тут масове захоплення. На боячись високих слів і патетики, скажу: це воістину героїзм! Звичайно, не кожному представникові влади це під силу, непросто й нелегко навчитися бідувати, це дуже трудно. Особливо враховуючи, що в тебе все є, але... Але немає таких труднощів, яких би не подолали наші керівні діячі!

— Що ви порадите тим діячам, які завтра зголосяться тимчасово побідувати зі своїм народом?

— Перш за все, треба морально себе підготувати, прослухати лекції про тяжке життя простого народу, увійти, так би мовити, в його становище. Зрозуміти просту істину: народ бідує постійно, за всіх режимів та епох. Під час бідування посадовим особам не рекомендується відвідувати сауни, неодмінно треба уникати колективних поїздок на риболовлю чи полювання, а побільше бути на вулицях, в громадському транспорті, взагалі — серед простого люду. Їсти теж серед народу — окраєць густо

посоленого хліба з цибулиною і, бідкаючись, мужньо запивати його квасом. Іноді можна по-народному поговорити: "Ядрьонная мати, і до чого вони народ довели?!" — і так далі, в тому ж дусі і стилі. Ще раз підкреслюю і застерігаю: бідувати з народом непросто, для цього потрібне чудове здоров'я і велика відповідальність за долю трудового люду.

— Як складається подальша доля тих представників ВПО, які пройшли повний, двадцятичотириденний курс бідування з народом?

— Ми беремо їх під суворий медичний нагляд, виділяємо їм певні суми для зміцнення здоров'я та для реабілітації. Всіх відправляємо в санаторій "На десятому небі", а звідти (із збереженням заробітної плати) для повного оздоровлення — у найкращі санаторії Європи та далекого зарубіжжя. Головне, тепер ніхто не скаже, що вищі наші урядовці відірвалися від свого народу, не живуть його злиднями. Ні і ні! Вони разом зі своїм народом, з його нестатками й нуждою, вони готові ще і ще тимчасово з ним потерпати і надихати народ на все нові й нові подвиги на ниві всенародного бідування.

ЗАРАДИ КОНСПІРАЦІЇ

— Привіт, друже!.. Ми, здається, років п'ять не бачилися. Як живеш?.. О-о!.. Якщо мене пам'ять не зраджує, ти й велосипеда тоді не мав.

— Я й зараз його не маю.

— Велосипеда, може, й не маєш, а на "мерсі" шикуєш?

— Змушений...

— Нічого собі... змушений! Хто б мене так змусив, га? Стривай, а чого це тебе супроводжує якийсь... даруй, "Запорожець"?

— Тсс!.. У "Запорожці" мій шеф. А він — крутий! Як і його фірма.

— Ти на шестисотім "Мерседесі", а твій шеф — на "Запорожці"?

— Нічого не вдієш, маскарад заради — тільки нікому ані слівця! — конспірації.

— Нічого собі конспірація. Ти ким, до речі, працюєш?

— Начальником безпеки свого шефа.

— Тоді чому твій крутий шеф у "Запорожці", а ти у "Мерседесі"?

— Шеф дуже за свою безпеку турбується: йому по кілька разів на день, не кажучи вже за ніч, увижаються замаху на нього. У світі крутих це не так уже й далеко від реальності. Тож шеф мій певний, що конкуренти, аби зжити його зі світу білого, вже найняли на нього кілера. Сідає він у свій розкішний драндулет, а кілер з "калаша" — дрррр! І — шефу капець! Пишні похорони і так далі... Зрештою, убивства конкурентів на замовлення сьогодні — звичайна реальність. У пресі тільки й пишуть: того фірмача кокнули, того олігарха прикінчили, того банкіра на той світ відправили... Тому я загримовуюся під шефа сідаю в його "шестисотий", а він слідом у "Запорожці", спеціально для цього в якогось пенсіонера куплений і реставрований... Кілер і подумати не подумає, що в якомусь там... "Запорожці", що трясеться за розкішним "Мерседесом", знаходить той, кого він має убити.

— Але ж це, напевне... небезпечно?

— Для шефа — так, Вчора я одну престижну іномарку до бордюра ненароком притис. Ну й було!.. Як повискакували круті з іномарки, мене за свого сприйняли в "мерсі". Себто за крутого, то зігнали злість на шефові — витягли його із "Запорожця" і добряче йому пику набили!..

— І шеф...

— Задоволений.

— Тим, що йому пику побили?

— Тим, що наша конспірація на сто відсотків удалася і його сприйняли за якогось лоха... Але треба, каже він, і далі конспірацію вдосконалювати... Звідтоді я ходжу в його костюмі від Кардена, а він у моєму ширпотребівському. Ще й капронового бриля для маскування надіває. Вилитий лох. Вимагає од мене ще глибшої конспірації... Ти, каже мені, будеш отримувати мою зарплату, а я — твою. А тому сидітимеш у моєму кабінеті в офісі, ніби ти і є шеф, а я в твоїй сторожці... Правда, ще боїться, що вдома його можуть викрити... Ну, ляже він спати зі своєю жінкою, а кілер з "калаша" — дпрр! Так ми й тут помінялися: я живу в його розкішній триповерховій дачі з сауною і басейном, а він — у хатці для обслуги.

— А жінка?..

— Так я ще неодружений...

— Я питаю за жінку шефа.

— А-а... До халупи для прислуги шеф брати свою жінку не зважається, щоб по ній його, бува, не вирахували. Та вона б і не пішла в ту челядницьку — то така... розкішна пані! Пальці оближеш. Прямо тобі модель! Тож мені заради конспірації доводиться в його спальні спати...

— З ким... даруй?

— Та з його жінкою. Щоб усе натурально було. Щоб ніхто нічого й запідозрити не міг.

— А жінка ж його як?

— Погодилася.

— Спати з тобою?

— Заради, каже, стопроцентного маскування. Щоб уберегти свого любого чоловіка. Ось так і конспіруємось. Шеф мною задоволений — аж-аж! Що я добре граю його роль — при його жінці.

— А жінка?

— Вона теж мною задоволена. Прямо... захоплена. Шеф, як по правді сказати, для неї старуватий. А я — якраз. Каже, що я добре виконую чоловічі обов'язки її... чоловіка. Не нахвалиться мною. Конспіратор ти, каже, Льошенька, вищого класу, старайся й далі оберігати мого чоловіка... Я й стараюся. Шефова половина аж квітне. Навіть заговорила мені дитину... Ніби від її чоловіка, хоча від постійного ляку перед замахом він сам ледве стоїть... Тож доводиться мені... А що? Заради конспірації. Щоб усе натурально було, щоб можливого кілера з толку збити.

ВІДРЯДЖЕННЯ НА СІЦІЛІЮ

Фентезі

— Це ж треба??! Мафія у них неперспективна!!! Що чують мої вуха?.. Бодай би вони нічого не чули!.. Дожилися, т-туди т-твою!.. Ганьба, як нині модно кричати!

Бліді мафіозі, хоч і стояли навияжку, але все одно ще і ще витягувались, намагаючись стати ще стрункішими, хоч цьому й заважали їхні розкішні черева, вигуляні та викохані за роки попередньої апаратно-кабінетної служби. Куратор, чи то пак Хресний Батько, походжаючи перед главарями мафіозних структур, гнівно свердлив їх спопеляючим поглядом.

— У них, бачте, вже зарплату нічим платити! І це — мафія! Курам на сміх! Ви недостойні високого і відповідального звання мафіозі! Вам би очолювати яку-небудь артіль, чи товариство з обмеженою відповідальністю, а не структурний підрозділ безсмертної мафії! Хто вас на такі відповідальні пости рекомендував? Та чи ви взагалі тямите, за віщо ви взялися? Чи хоч знаєте, що таке мафія, га? Справжня. Цитую по пам'яті: "Таємна, централізована, бандитська..." Чого засіпались? Не подобається визначення "бандитська"? А ви хотіли, щоб — "янгольська"? Ні, бандитська. Бо це ви, коли за минулого режиму були партбонзами, давали таке визначення у своїх енциклопедіях, на кшталт УРЕ, Отже, підемо далі: "...бандитсько-терористична організація... Виникла на острові Сіцилія в кінці XVIII — на початку XIX ст. в результаті об'єднання в єдину централізовану організацію злочинних елементів". А далі ви, колишні ідеологи колишнього режиму, його вірні цепні пси, писали загалом правду: "Спроби урядів Італії і США покінчити з мафією не дали наслідків". Не дали! Коли мафія справжня, а не така дохла, як у вас. Та з вами й боротися не треба, ви самі себе доконаєте. Це ж треба, мафія, яку ви створили, на раді Батьків нашої структури визнана неперспективною. Ви такі кволі, що правоохоронцям і боротися з вами не треба — самі загнетесь. Правоохоронні органи мусили б не боротися з вами, а — допомагати вам вижити. Чи, може я не те кажу, га??

Керівники мафіозних груп і підгруп тільки мовчки сопіли та все ще намагалися утриматися навияжку, що було явно над їхні сили, та марно силкувалися повтягувати животи, які втягти вже не було аніякої можливості.

— Ап-паратники т-туди т-вою!.. Вони надумали... мафію створити. Як кажуть в народі, нате й мій глек, аби і я була Химка!.. Та вам!.. Та ви!.. Понавивішували лозунгів — "Хай живе мафія — світле майбутнє людства!" Полінилися навіть щось нове придумати. Позаміняли "комунізм" на "мафія" і, думаєте, що все? Схопили Бога за бороду? Позивкали у своїх райкомах та обкомах гаслами стіни обклеювати: "Виконаємо і перевиконаємо заданіє партії!" "Постанову (таку-то від такого-то числа) Політбюро про підняття сільського господарства виконаємо!" І — що? Виконали хоч одну постанову? Підняли те господарство? Допоки будете діяти по-старому? "Хай живе мафія — світле майбутнє людства!" і — на бокову? Але, щоб мафія жила, мало одних лозунгів та закликів. Працювати треба! Не для звіту, як раніше, не для галочки-виручалочки! А ви... Р-робітнички, т-туди т-твою!.. Вам тільки в райкомах-обкомах сидіти, а не в мафії! Мафія вимагає передових, прогресивних методів роботи. Ні, я

більше не бажаю мати справу з партійними функціонерами! Комунізм не збудували, так мафію вирішили збудувати? Воно, звичайно, похвальне бажання, але ж треба ще й працювати, а не тільки свого зацитованого вождя ще і ще цитувати та з прапорами до пам'ятників ходити. Все Досить! Пора братися за діло! Досвід роботи для мафії у вас все ж таки є — ви ж комунізм будували, але методи, стиль роботи доведеться кардинально міняти. Сьогодні, приміром, банки захоплювати не треба — там нічого вже немає. Банки вичистили ще до вас. Свої! Сьогодні треба навпаки — створювати банки та різні офшори. А ви з чого почали створення мафіозних структур? З підпільного гуртка по вивченню марксизму-ленінізму? Гроші треба відмивати, за кордон їх переправляти, в різні там Швейцарії і навіть Антигуа чи Панаму! А ви?.. І взагалі, кінчаємо базар! Є такий острів в Середземному морі. Там на тамтешнє соціально-економічне життя мафія має великий вплив, не кажучи вже про досвід роботи. От і повчეთесь у неї в тамтешньому місті Катанії...

— Товаришу секретар...

— По-перше, я вам не товариш, а — бос, а по-друге — секретарем я колись був. Хто з нас не помилявся? І нічого минулим тицяти в очі! Ви теж секретарювали... І взагалі... взагалі, пішли ви всі...

— Куди, товаришу... е-е... бос?

— Та кажу ж, на Сіцилію. Про все вже з тамтешньою мафією домовлено. Пройдете у них прискорений курс молодого мафіозі і — за роботу, товариші... Пардон, синки!.. І — за працю! З новими силами і знаннями. Та глядіть, ніякої згадки про мафію, якої у нас взагалі немає і бути не може. А нас усі демократи, та соціалісти... Ну, ще там різні ліберали. А ви — хто? Правильно, керівники банків, нафтових компаній, різних там металоконцернів та енергоносіїв! І так далі... Тож і будуйте... Кого? Та оту саму, як її? Ага, згадав. Незалежну державу. Щоб вона була залежною лише од вас, а од усіх інших і справді незалежною. Та глядіть, щоб зопалу її і справді не збудували, незалежну. Хоча... де вам! А покищо пакуйте чемодани і за наукою на Сіцилію! Мо' з вас ще й путне щось вийде...

ТІНЬ ДРАКУЛИ

У місті Н. — та ви про нього, далєбі, чули, тихе, провінційне містечко, од якого, як казав колись класик, хоч три роки скачи, а ні до якого кордону не доскачеш, — так ось у такому Богом забутому поселенні, невідь-звідки вигулькнула раптом Чорна Тінь. Явно нетутешня, бо народець у тому містечку все був дрібний, непоказний із себе. А тут... Здоровенна, під два людських зрости, з чималими різцями, що стирчали — видно було — з її ошкіреної пащеки. З піднятими ручищами й розчепіреними для ловитви людей пазурами, готовими будь-якої миті у будь-кого вчепитися.

"Граф Дракула!— жахнулися городяни.— Не інакше, як персональна тінь вовкулаки! І що треба тому перевертню в нашому місті, про яке й сам Господь забув? Обходили нас біди стороною, а це й до нас лихо завернуло..."

Тож не дивно, що в місті Н. зчинився несусвітній переполох, адже Тінь Дракули дедалі нахабніла й безкарно полювала на бідолашних мешканців і з кожного, кого

хапала мертвою хваткою, цмулила його рідну трудову кривцю.

Народ уже ремствував і нарікав на керівництво міста, котре традиційно, як завжди, не дбало про свій народ. До всього ж, ходили чутки (можливо, їх просто розпускала опозиція), що правоохоронці буцімто (дані перевіряються) брали від приبلудної Тіні хабарі, навзамін обіцяючи так її ловити, аби ніколи не спіймати. А втім, правоохоронців теж можна зрозуміти — зарплата, самі знаєте яка, а вдома сім'ї... Хоча не виключено, що це всього лише зловорожі чутки очорнителів наших славних ментів.

Першими почали втікати з міста Н. бомжі. Як оті самі... коли корабель іде на дно. Щоправда, для міста Н. це була невелика, прямо скажемо, втрата, і тут керівництво міста навіть тихенько дякувало приبلудній Тіні. Гірше — нікуди було податися звичайним громадянам, яким дуже не подобалося, що якась там мерзотна Тінь спустошує їхні вени й артерії. Казали, що тінь Дракули дудлитиме народну кров доти, доки не нап'ється, зараз, вдосталь та не поверне собі втрачену плоть.

У ті неспокійні дні правоохоронців міста Н. уже вкотре піднімали по бойовій тривозі. Оскільки ж їх явно не вистачало, аби охопити всі вулиці, не кажучи про двори, то з інших регіонів спішно перекинули додаткові загони міліції та різних там спецназівців та беркутівців. Таким чином у місті Н. людей у погонах стало більше, ніж самих мешканців. Але справі те не зарадило. навпаки. З настанням ночі городяни не ризикували навіть носа висунути з квартири. Вдень теж старалися не виходити зайвий раз, і місто знелюдніло. Дарма, що на кожній вулиці й ледь чи не в кожному дворі чаїлися засади — жахлива Тінь незмінно ті пастки обминала. Наче нюхом їх відчувала. Більше того, за відсутністю обивателів, що поховалися у своїх забарикадованих квартирах (у ті дні в місті спішно набивали гамани лише фірми, які виготовляли броньовані двері та різні замки до них), Тінь почала нападати на самих доблесних правоохоронців. І жлуктила з них кров, як ото в кафе п'ють води-соки. І тоді постало непросте питання: хто від нападів Тіні Дракули охоронятиме правоохоронців, які охороняють мешканців міста від тієї Тіні? І тоді чи не вперше міське керівництво задумалося (це з ним траплялося рідко): що ж йому робити в такій ситуації? Центральна влада, як завжди, не звертала уваги на клопоти місцевої — викручуйтеся самі, як можете. Почали викручуватися. Запросили екстрасенсів, віщунів та різних ворожбитів, але ніхто з них так і не з'явився — всі вони давно залишили місто Н. І керівництву нічого не залишалося робити, як узяти з них приклад. Так місто Н. було полишене саме на себе (мер ще, правда залишався, але вже спішно пакував чемодани). Виходу не було, і правоохоронці звернулися по допомогу до Інтерполу.

Городяни просто ціпеніли й закликали з постраху, костеніли й дерев'яніли самі правоохоронці, а з Інтерполу — ні слуху, ні духу.

Постало питання про евакуацію городян з міста Н. Але куди? Хто прийме таку галайстру, таке скопище? Найпростіше було послати їх за відомою в народі адресою: під три чорти. Проте обивателі чомусь не хотіли йти за таким популярним серед владних структур дороговказом. А силоміць електорат туди, на жаль, не пошлеш — демократія.

І тоді мер міста, спакувавши нарешті свої чемодани та купивши персонального літака, вилетів у якесь Антигуа, де, переказували, був найменший процент за банкові вклади: буцімто благодіє Інтерпол про надання допомоги, для чого прихопив із собою все своє сімейство, в тім числі тещу і пуделя Гошу. (Всім було добре відомо, як тяжко Гоша переносив авіаперельоти і тому ніколи не літав із своїми господарями відпочивати на Канари, тож це зайвий раз засвідчило: на які тільки жертви не йдуть наші керманичі задля народу).

Ось тоді місцевий сценарист, широко відомий у вузьких колах, Саливон Дереза привселюдно заявив, що далі терпіти вибрики злочасної Тіні не збирається, а тому негайно розпочинає писати сценарій багатосерійного телефільму "Тіні не зникають опівночі". А за можливі наслідки відповідальності він не несе!

І тут виявилось, що Голівудові цього тільки й треба було! Його керівництво негайно примчало у місто Н. знімати отой безконечно-серійний телефільм "Тіні не зникають опівночі". Саливон не встиг навіть скласти бодай приблизного плану першої серії, як Голівуд її вже й зняв. У масовках були задіяні всі мешканці міста Н., і кожному з них Голівуд відвалив значну суму в доларах. Усі лишилися задоволені і чи не вперше пораділи, що саме до них — спасибі йому! — чорт (чи хто там з його братії?) приніс Тінь Дракули. До всього ж Голівуд оголосив, що зніматиме про Тінь Дракули в місті Н. чи то п'ятдесят, чи то і всі сто серій. І це буде лише перший блок трилера. Але неодмінно в кожній серії передбачені такі масовки, у яких задіють усіх мешканців міста — за долари, звісно. Оскільки ж городяни уже давно не отримували не лише пенсій, а й зарплат, то для них це виявилось манною з небес. Але правоохоронці, нічого не розуміючи, все ще намагалися спіймати і ліквідувати Тінь вампіра. Обивателі вдарили на сполох: а якщо вони й справді — серед обивателів ще траплялися такі, що вірили в чудеса — знешкодять прибуткову для них Тінь? Тоді Голівуд перестане знімати безконечні серії, і вони втратять єдиний свій заробіток.

Було спішно скликано всеміський мітинг, на якому й створили Громадський комітет захисту тіні того кровопивця. містом прокотилися багатолюдні демонстрації, учасники яких несли транспаранти: "Руки геть від Тіні Дракули!", "Тінь Дракули — народне багатство!", "Ми з тобою, Дракульчику!", "Пий з нас кров — аби ми були щасливі й заможні!", "Кров людська не водиця, її завжди вистачало і вистачить!". А тим, кого Тінь Дракули все ж таки ловила й цмулила з них їхню кривцю, порадили терпіти і нікому не скаржитись. У крайньому разі заявити, що вони цілком добровільно давали пити з себе кров, як-то споконвіку заведено в нас...

А невтомний Голівуд тим часом приступив до зйомок ...надцятої серії свого безконечного серіалу про походеньки Тіні Дракули, і мешканці міста Н. нарешті заспокоїлись: на їхній вік масовок вистачить, а більшого їх і не треба. Крім того, на захист Тіні Дракули дружно виступили і всі стонадцять офіційно зареєстрованих у місті Н. політичних партій, а одна з них, найстаріша і найбуваліша, заявила, що навіть взяла її на озброєння, адже тільки "пускаючи кров", але під прапором невмирущого і постійно живого, хоч і мертвого Дракули ("і в цьому нас ще і ще раз переконує досвід недавнього

минулого"), можна нарешті збудувати для трудящих давно обіцяний щасливізм.

А тим часом з Антигуа чартерним рейсом спішно примчав збіглий було мер міста Н. і на мітингу однозначно заявив: оскільки він, ім'ярек, довів увірений йому народ до повного благополуччя, то доведений ним до повного благополуччя народ має висунути його кандидатом на посаду президента країни і неодмінно обрати його.

Доведений до повного благополуччя народ міста Н. спішно висунув свого керманіча на найвищу в країні посаду. Тож не виключено, що невдовзі мер міста Н. доводитиме до повного благополуччя ще й увесь народ тієї країни, адже такий у нас... народ. Доведений. Та й тіні справжні не зникають опівночі. Принаймні, поки що.

ПРИЙОМ ЧУЖОЗЕМНИХ БОГІВ ЩОДЕННО

Історична драма

Рим, 125 рік. Panteon. У центрі — велике овальне приміщення типу ротонди. Угорі — напівсферичний купол з отвором посередині для освітлення. На авансцені монументальні ноги в сандалях, що переплетені ремінячками до колін, поки їх видно. Сама статуя (це Юпітер) зникає десь ледь чи не в захмар'ї, але за розмірами ніг видно, що це — колос.

Ліворуч на постаменті стоїть двосічний римський меч.

Праворуч висить транспарант: "Прийом чужоземних богів щоденно в порядку живої черги. Від - год. до ——— год."

Вхід в пантеон через портик, де, схрестивши мечі, стоять дебели легіонери в панцирних обладунках.

Біля статуї (власне, біля її ніг) трудиться чоловік з мітлою: шарк, шарк... Під транспарантом сидить черговий жрець Юпітера, — його живіт, як опара з діжі, нависає над столом.

Жрець (до чоловіка з мітлою). Гей, ти с-скотиняко! Тихіше! Акуратніше! Шкрябаєш, шаркаєш, як на вулиці, а це ж пантеон! Віником треба, м'якеньким віником!..

Підмітайло. Еге, попонахилийся з віником — чи й поперек витримає. А богів стільки преться, що й дня мало, якщо після кожного віником замітати. Мітлою швидше.

Жрець. Ну, ну! Пошкабарчи в мене! Ще й пилюгу підняв. Тьху! А це ж резиденція верховного бога Риму, володаря світу, бога неба, блискавки і грому! Покровителя імперії, дурню! І взагалі, поведься пристойніше й поштивіше. Затям: ми, римляни, старші брати всіх народів, яких ми завойовуємо мечем. Тож і показуй своє братство. Бо ми ж ці, як їх... ін... інтер...

Підмітайло. Інтернаціоналісти?

Жрець. Ага. Нам ворожий націоналізм та расові обмеження. Наш пантеон приймає на службу як братів усіх чужоземних богів, які визнають своїм богом Юпітера, тож поведься, с-скотиняко, відповідно.

Підмітайло. Так я хіба проти?.. Я радий би, так вони...

Жрець. Хто — вони?

Підмітайло. Та ці боги... Понапихають у свої взувачки буцімто рідної землі, щоб патріотизм свій показати! Вони, мовляв, на рідній землі нерушно стоять... А насправді

тіко смітять тією глинякою, як навколішках біля ніг Юпітера повзають. А ти потім після кожного підмітай — спасу немає!

Жрець. Гаразд, вживемо заходів. Полегшимо тобі виконання професійного обов'язку.

Голоси (з портика). Та скільки можна чекати? Ми ж не з близьких країв прибули. Та й не простолюдини ми!

Жрець. (Зводить голову на голос, суворо дивиться. Голоси з портика затихають). Так би й зразу. Прибули — так чекайте. Ми вас не кликали. Можемо від воріт і поворот... Чекайте. Хоч і боги, а не злиняєте. Та й часу маєте до гибелі — безсмертні ж! Для вас що день, що тисяча років — все одно. Та й хто ви для Риму? Неофіти. А вже качаєте права. Глядіть, щоб не опинилися в простих смертних!

У цей час, розштовхуючи в портику інших, до пантеону вривається чолов'яга. На ньому барвіста кирея, він густо зарослий бородою, в руці тримає свій символ — бронзовий пучок блискавок.

Прибулець. Гей, це — пантеон, храм усіх богів?!

Жрець. Ну, припустимо, пантеон. Ну, припустимо, храм усіх богів. Що далі?

Прибулець. Юпітер приймає?

Жрець (позіхнув). У принципі...

Прибулець. Коли це... у принципі? Сьогодні чи завтра?

Жрець. Може, сьогодні, може завтра. Наміри Юпітера простим смертним невідомі.

Прибулець. А я не простий смертний!..

Голос із портика. Женіть цього непростого втришия мітлою, пане підмітайло! Хай спершу займе чергу — швидкий який!

Прибулець (погрожуючи пучком бронзових блискавок). Ме-ене?! В чергу-у?! Може, за тобою стати, чуперадло?!.

Голос із портика. Від чуперадла чую!

Прибулець (ще грізніше вимахуючи пучком бронзових блискавок). Я верховний бог даків!

Голос із портика. Ой-ой!.. Тримайте мене. Ви чули? Він верховний бог. Три ха-ха! Був ти колись верховним, затичко!..

Жрець. Тут усі боги і всі в черзі стоять. Простих смертних Юпітер не приймає. У приймальні збилися боги всіх підвладних Риму народів (розгортає сувій) — іллірійців, македонців, сірійців, тевтонів, парф'ян, галлійців, бритів, франків, паннонців, єгиптян...

Голос із портика. Іспанців...

Жрець. Може, й іспанців, хіба перелічиш усі племена і народи, підкорені на їхні прохання Великим Римом.

Прибулець. Але я не буду стояти в черзі. У мене направлення. Самого римського намісника.

Жрець. Тут усі з направленням — займай чергу серед богів! А направлення твоє... в капшук не покладеш.

Прибулець (засунувши свої блискавки собі під пахву). Втямив, великий жерцю!

(Витягує з-за пояса тугий шкіряний капшук). Прийми од мене і мого краю цей скро...

Жрець (вихоплює з його рук капшука, зважує його в руці). Не треба зайвих слів. Слухаю тебе, шановний. То від якого краю і народу ти, кажеш, прибув?

Прибулець. Я єсть верховний бог даків!

Жрець (майже лагідно). По-перше, ти був ним, а по-друге, колись були даки. А сьогодні і навічно ви є Римська провінція Дакія.

Прибулець. Ти, як завжди, вражаєш мудрістю, великий жерцю!

Підмітайло (дивиться на слід прибульця). О, і цей своєю землею натрусив! Я ж тільки-но замів. (Шаркає мітлою). Та хоч ногу підніми!

Прибулець піднімає ногу.

І де вас стільки щодня набирається? Та підніми, кажу, ногу!

Прибулець. А як же я стоятиму, якщо й другу підніму?

Підмітайло. Як хочеш. На те ти й бог. А мені треба підмітати після вашого патріотизму із рідною землею замість устілок у взувачках!

Жрець (до підмітайла). Не перевищуй своїх повноважень з мітлою!

Прибулець (скориставшись моментом). Славний жерцю! Після того, як Великий Рим своїм мечем захопив мій край, і він віднині став Римською провінцією Дакією, я, верховний бог Дакії, покійно й смиренно прибув до Великого Риму за санкцією про збереження за мною божого сану й призначення мене на посаду верховного бога Дакії — в новій, так би мовити, політичній ситуації. (Підбігає до меча на постаменті). О, володарю світу! Визнаю тебе і покоряюсь тобі, Найсправедливіший і Найгуманніший з усіх мечів світу! На знак покори віддаю свою шию під твоє залізо!

Жрець. Мені здається, що ти справжній бог даків. Цікаво, що з цього приводу повідає нам Юпітер?

Прибулець (з блискавками під пахвою підбігає до ніг Юпітера, опускається на коліна). О, володарю і начальнику наш! Якщо я і мої даки не дотримаємо клятви на вірність Великому Риму, хай впаде твій священний грім на наші нерозумні голови. (Жадібно обціловує сандалі на ногах Юпітера).

Жрець. Я все більше і більше переконуюсь, що ти таки справжній бог даків... Ей, ей, не захоплюйся! Бо вашого брата тільки допусти — до дірок залижете сандалі Юпітера. А казні збитки, нові доведеться шити. Можеш встати. (Ляскає в долоні). Всім слухати повеління Юпітера! Верховний бог Великого Риму оголошує цього претендента на божє звання верховним богом Римської провінції Дакії! Гляди, щоб твій народ і далі був у покорі перед Римським мечем яко мечем дружби, любові та братерства! Ти вільний. Іди до Лібора, це наш... хе-хе... бог вина і веселощів. Відсвяткуй з ним своє нове призначення. Та й про нас, грішних, не забудь.

Верховний бог Римської провінції Дакії (здіймаючи над головою пучок бронзових блискавок). Служу Великому Риму і його верховному богові Юпітеру! (Кланяючись, визадковує з пантеону).

Підмітайло (йому вслід). Ей, ей, та хоч не ляпай своїми шкарбунами!.. Я ж тільки-но замів, а ти знову накушпелив! Вас тут, богів, щодень збирається ціла галайстра, поки

після одних прибереш, нові пруться смітити рідною землею! І де вас стільки родить, охочих до божих посад?!

Жрець. Ну, ну! Не твого ума!.. Ти своє знай — підмітай! А там розберемося...

(До легіонерів у портику).

Гей, хлопці, хто там з чужоземних богів-прохачів наступний? Впускайте по одному, але в порядку живої черги!.. Хоча... (Позіхнув). Боги безсмертні, тож можуть зачекати. А ми тим часом (враз ожив, збадьорився, енергійно потер руку об руку) проведемо один захід у бога Лібора... Слухайте мій рішинець! Усім звільнити портики, чекати у скверику біля пантеону. Наступний прийом чужоземних богів — завтра... Ей, ей, постривайте, хлопці, встигнете їх витурити. Коли завтра будете впускати сюди богів, кожному задирайте ноги та витрушуйте з їхніх взувачок землю. Теж мені... патріоти рідної... їд्री т-твою, землі! Тільки сміять у Римі своєю національною землею! Якої у них, до речі, вже й немає удома. Хіба що в їхніх шкарбунах замість устілок залилася! А тепер — женіть їх втришия! До завтра!

Завіса.

СОЛОВЕЙ-РОЗБІЙНИК І КО

Водився колись у лісі дрімучому біля Чернігова один Соловей... Ні, ні, не той, що тьохкає, в чиєму співі буває до сорока колін і якого ми зазвичай зevamo із зменшувальним суфіксом — соловейко, а той, що свистів-гоготів і свистом своїм та криком-уханням людей убивав. Чорнознаний на Русі розбійник, якому хіба що богатирі, на кшталт Іллі Муромця, ще якось могли нам'яти боки.

Напівчудисько-напівлюдина, він сидів у гнізді, що було на дванадцяти дубах, зірко вдень і вночі пильнуючи видноколи, дорогу люду перепиняючи. А для більшості — то й взагалі назавжди її уриваючи. Як заглядить, бувало, та почвара, що хтось іде чи їде, аж підстрибує на радощах на гіллі. А тоді як заухкає, як засвистить — таке зчинить у світі білому, таке!.. Дерев а ж до землі виляжуть, у самому Чернігові маківки на церквах повигинаються, скло в горницях тріскається і з дзенькотом розсипається, коні, охоплені жахом, рвучи прив'язь, з конюшень у світ за очі вибігають... Богатирі, і ті, траплялося, на землю падали й на чотирьох хто куди рачкували... А той розбишака ще і ще як засвище — людей мов сміття яке здуває, ніхто й близько до зайди-голови не здужає підійти... "Допоки ж на Русі розбійники верховодитимуть?" — бідкаються русичі, та що вони вдіють. Князь далеко, а душогубець близько.

Мав той свистун-коротун надприродні здібності, щодень людям капостив, шкоду їм безкарно чинячи, безневинних убиваючи. Так, з доброго дива! З нудьги свистом-гиком забавлявся. А край той, споконвіку руський, своєю вотчиною на правах займанщини проголосив, і туди вже ніхто й поткнутися не смів.

Сидить, значить, той куцак-недоросток у гнізді на дванадцяти дубах, звично на дорогу баньки вилупивши, — порожньо на дорозі. Не видно ні пішого, ні кінного — край обезлюднів, усі десятою дорогою обминали розбійницьку пушу. А тим часом князі у своїх стольних і не стольних градах бенкетували, богатирі перед ними для забавки герці влаштовували, на мечах билися та боролися, князів потішаючи, гусярі їм славу

співали, скоморохи ряджені потіхами їх ублажали...

Нудно Солов'ю розбійнику, притулить волосату долоню дашком до вирл своїх — чергову жертву видивляється... Де ж вона? Чого бариться? Чого не йде Солов'я потішити?.. Бо з самого ранку на шляху ані душечки. От і спробуй у таких умовах путньо згубу людям чинити. Так чого доброго й квартальний план з пакостей не виконаєш. Тільки й утіхи, що друг Горинич бувало прикурить, чи подруга Баба-Яга, пурхаючи, прилине — попасталакати, покелихувати...

Аж гульк! Хтось виткнувся на шляху. Соловей спішно сліпи протер, придивився, аж то добрий молодець дорогою їде — проти сонця на ньому шолом із заборолом блищить, на грудях — кольчуга, здоровенний двосічний меч у руці...

"Еге-ге-ге,— засовався карлик. — Та це, наче... богатир... Не інакше, як битися зі мною преться. Спробуй такого свистом здути — пуп розв'яжеться! Здоровенний, зараза! Аж кінь під ним присідає, аж земля під ним прогинається... Ой, буде мені непереливки! Вже й у носі закрутило..." — чхнув і сам собі побажав здоров'я.

Задумався, що з ним взагалі траплялося рідко, раз на сто чи й більше років. Що богатир їде — нічого дивного. Русь іздавна богатирством славиться, героями та хоробрими воїнами. Дозоляли вони Солов'ю-розбійнику, особливо Ілля Муромець, Альоша Попович, Добриня Никитич та дружки їхні... Цей теж вочевидь з їхньої дружини. Чи й подолаєш його свистом. Але спробувати треба, бо ще з гнізда викине...

Звично заклав Соловей-розбійник пальці до рота, надувся, як бульба, та я-а-ак свисне!.. Аж виляски пішли — ледь чи не за тридев'ять земель. Наче ураган пронісся, все засвистіло, завило, загоготіло й загуло, і світ білий померк. Деревата затріщали й понахилялися до сиріє землі. Листя — вихором з них!

А богатиреві хоч би що! Тільки бахмут його захрипів, головою замотав, наче його гедзі обсіли. Шкірячи зуби, він присів на задні розкарячені ноги — аж земля під ним прогнулася, але встояв. І вершник у сідлі втримався, забороло насунув на пику свою, нагнув голову на бичачій шії і суне до Солов'я-розбійника, як і сунув, — гроза грозою! Хмара-хмарою! Наче не людина, а кам'яна брила.

Соловей-розбійник поспішно набрав у груди ще більше повітря, квапно сунув тремтячі пальці до пельки своєї, але тільки зашипів та захрипів. Пшик лучився в нього з тієї потуги. Наче зіпсоване повітря з нього вийшло, і все.

"Старію,— мерзлякувато зіщулилась та харцизяка.— Та й холодного пивка з льодника вчора у Бабці-Яжки перебрав. От і вийшов не свист, а каркання гаврана".

Але вирішив,— а що мав робити?— виду, що здрейфив, не подавати.

— Ба, ба!.. Кого принесло? Давненько таких у своїй вотчині не здивував. А тут такий гість — руський богатир власною парсуною! Не інакше, як герой билинного епосу... Та постій, хоч помилуюсь тобою Геркулес, як давні греки казали. Здоровидло по-нашому. Моцар! І тобі ото жити набридло? Га? В розквіті, так сказати... Чи не той тебе прислав? Не Ілля Муромець? Чи князь ваш нарешті прочумався від гульок і за безпеку руської землі надумав узятися? Але як ти посмів, необачний, зі своїм поганим конем у моє князівство поткнутися.

— Це не твоє князівство, курдупель, а — руська земля.

— Прогуляли та проспали ви свою руську землю,— регоче криворукий криволап.— Тепер на Русі наші володіння. Це моя займанщина і часи мої настали. То кажи, чого приперся до мене гостем незваним? Бо як свисну на повну силу — рачки зі своїм коником поповзеш. Чи й кістки потім позбираєш. Сам знаєш, таких свистунів, як я, на Русі більше не водиться.

— І таких богатирів, як я,— одказує той.

— Ой-ой! Налякав, аж жижки затремтіли,— розкаряка та у своєму гнізді посправжньому злякалася.— Побачимо, який ти насправді дужак! Чи тіко вдаєш із себе витязя билинного. Ось як свисну...

— Хоч і маєш свистало, а краще не свисти.

— Чого це?

— А того... — насмішкувато прибулець.— Бо жінка в тебе буде без отого самого...

— Смієшся?— засовався карлик у гнізді.— Терпіння моє випробовуєш? Так воно ось-ось лопне. Кажи, чого приперся? Битися чи...

— Миритися, миритися,— поспішно каже богатир і меч свій у піхви засовує.— Як кажуть, краще солом'яна згода, ніж золота звада.

— О-о!.. Це щось нове — руський богатир прицурганився миритися із Солов'єм-розбійником — як ви мене величаєте! Вітаю! З цього б і починав. То які твої пропозиції, хвацький молодцю?

— Дружба і служба.

— Овва! То ти, місцевий геракле, шукаєш заробітків?— і геть ожив Соловей-розбійник.— Такі молодці, як ось ти, мені потрібні. А ти що — без роботи?

— Майже...

— Вітер у твоїх кишнях свище, як я оце у гнізді? Зарібку шукаєш? Хіба тобі князь не платить за вірну службу?

— Іноді щось там тицяє — здебільшого недогризки зі свого столу. Та й те — зарідко. А в мене — жона, діти. Коня, й то, прогодувати княжого зарібку не вистачає — дорожнеча нині на Русі. Та й ота сама... ін... інфляція. Навіть на богатирське жалювання довго не протягнеш...

— Ф'юу-уть, — задоволено присвиснуло те чудисько.— Дожилася Русь... Тисячу літ її богатирі були при ділі, а це... Ти ж споконвіку охороняв руські землі.

— Півжиття мого минуло на порубіжжі,— зітхнув богатир.

— Невже вашим князям стали непотрібні й богатирі?

— А це ти сам у них запитай. Більшість наших вже давно з княжої служби порозбігалися. У приватні охоронні системи. Хто до Змія Горинича та його кодла подався, хто ще куди... А я оце до тебе прибув — бери на службу. Не прогадаєш.

— Можу й узяти. Я тут у пущі збив груповуху — Товариство з обмеженою відповідальністю "Соловей-розбійник і Ко". Потрібні наймити. Охоронці мого дорогоцінного тіла. Платитиму щедро, як істинному богатиреві — десять тисяч баксів на місяць. Ідеш?

Як почув про таку суму богатир, та ще у валюті, ледь на радощах з коня не звалився.

— Про що мова? Коли накажеш приступати до виконання обов'язків з охорони твого дорогоцінного тіла?

— Та хоч і зараз. Укладемо альянс і — стережи-бережи мене. Чим довше я тут свистітиму, тим міцніше ставатиме твоє благополуччя. А там, дивись, і повноправним членом ТОВ "Соловей-розбійник і Ко" станеш. Давай свою десницю.

Руський богатир та Соловей-розбійник міцно потисли один одному руки. (Карлик, правда, аж поморщився, як те здоровидло стисло йому длань). Обоє залишилися задоволеними: руський богатир,— що віднині матиме за що жити, чим сім'ю утримувати і коня годувати, а Соловей-розбійник,— що тепер нарешті розбійничатиме на Русі на повну силу — без оглядки на свою безпеку. На випадок чого руський богатир його захистить і скривдити нікому не дасть.

І свистун на радощах, що повернув таке дільце, так засвистів, що сам ледве в гнізді утримався...

КУКУ В РУКУ

Фентезі

У ті дні архінародний депутат Ан'їарку (планета Ялмез) Інгрід Ку-ку-кало (з наголосом на "о", найпоширеніше тамтешнє національне прізвище, адже на Ан'їарку усі люблять кукукати, менталітет у них такий) втратив сон. Це ж треба! Він не спав не лише у Найвищій Раді, де, зручно сидючи у зручному кріслі, десятиліттями благополучно передрімував сесії з відкритими — навчився за роки депутатської діяльності,— очима. І, навіть, не просипаючись, встигав оперативно натискувати потрібні кнопки за прийняття потрібних рішень,— а й удома, в рідній постелі під теплим боком пухкенької Пульхерії Созонтівни, свого друга і помічниці, де йому особливо смачно спалося і де він зазвичай хропів по-богатирському, надолужуючи прогаяне на роботі (в НайРаді хропіти депутатам було суворо-пресуворо заборонено).

І ось — нате вам!— урвалася коту масниця! "І сам же й винуватий, дурило!" — з любов'ю казала Пульхерія Созонтівна.

Стійке неспання почалося після того, як Інгрід Ку-ку-кало виступив ініціатором і зачинателем нового руху серед депутатів, прокукавши десь приблизно таке: аби наблизитись до рідного народу, себто електорату і пожити його життям і нарешті збагнути, а яке ж воно насправді, закликаю вас, брати-депутати, місяць виконувати свої обов'язки без будь-яких благ! Себто аж цілий-цілий місяць побути без гараздів (і не брати, навіть тоді, коли дають!) і той цілий-цілий місяць триматися на самій лише зарплаті!

Прийти до такого історичного рішення і стати зачинателем нового руху серед депутатства Ку-ку-кало було непросто. Тим більше, на всю країну оголосити: "Я, такий-то, беру на себе підвищене зобов'язання аж цілий місьць — 31 календарний день хвилина у хвилину!— обходитись без благополуччя. І закликаю братів-депутатів усіх рівнів узяти з мене приклад. Гуртом витримаємо місяць без благ. Це ж усього лише

місяць, бодай і цілий. Ризикнемо, браття! Хіба ж ми не козаки? Хіба не втримаємо, защітнікі трудящихся?!"

Жаль, але брати-депутати хоч морально й підтримали зачинателя нового руху (правда, обізвавши його про себе благуватим!), але з обережності не спішили з нього брати приклад, а вичікували, аби переконатися чим для нього скінчиться така ініціатива. А тому вже не було куди відступати. Сказавши "а", він змушений був казати і "б". Кукнув — не задкуй!

Ось тоді ініціатор та зачинатель нового руху і втратив спокій. І, що головне, сон. І в сесійній залі, і вдома, зробився неспокійним, безпричинно зітхав та все подумки терзався — чи не поспішив він передчасно зі своєю ініціативою, як відомий Пилип з конопель? Все ж таки аж цілий місяць обходитись без благ — це вам не жарти!

У ті дні його помічниця (вона перебувала на зарплаті) і соратниця для душі та тіла повсюди роздавала інтерв'ю, а про моральний та психічний стан Ку-ку-кала навіть випускала спеціальні бюлетені, як ото випускають про серйозно хворого.

— Що я вам скажу?— зітхала Пульхерія Созонтівна.— Другий день не спить наш захисник трудящих — ні у сесійній залі, ні вдома після обіду. Наче, даруйте, кукільвану наївся. Хвилюється чи зрозуміє його електорат, він же народ? А раптом він не схвалить ініціативу свого обранця, місяць обходитись без благ?

— Слава Богу,— виступаючи по національному телебаченню, радісно вигукувала Пульхерія Созонтівна й затято хрестилася та била поклони.— Народ не осудив нардепа Ку-ку-кала за його ініціативу місяць обходитись без будь-яких благ. І це при виконанні депутатських повноважень. Народ підтримав свого обранця і це дало Інґріду нові сили триматися без благ. І він тримається. Вже цілих два дні.

На третій день того тримання у НайРаді було спішно створено Надзвичайний Комітет по підтримці мужнього нардепа. Одразу ж він прийняв таку ухвалу: морально підтримуючи депутата Ку-ку-кала, Комітет постановив: на той місяць, протягом якого ініціатор нового руху буде обходитись без додаткових вигод, виділити йому ще одну зарплатню, а по всій країні оголосити збір пожертвувань аби нардеп міг стійко протриматися аж цілий місяць без благ. Після закінчення місячного строку відправити його в урядовий реабілітаційний центр, а потім — теж за державний рахунок, — на тамтешні Канари для підтримки здоров'я.

І тоді ж на Ан'їарку було кинуто всенародний клич: "Всі гуртом допоможемо народному захиснику протриматися місяць без благ! Куку в руку!"

А треба вам сказати, що вислів "Куку в руку", це приблизно те, що на Україні, приміром, називається давати-брати хабара. Тільки на Ан'їарку це облагороджено і "Куку в руку" там означає збір-принесення добровільних пожертв та подарунків — неодмінно від щирого серця! — чиновникам різних рівнів та нардепам при вирішенні тих чи тих справ і зокрема всезагальної справи покращення життя рідного народу.

Чи витримає народний обранець аж цілий місяць без благ, поживемо та й побачимо. Збір добровільних пожертвувань на його підтримку успішно триває по всьому Ан'їарку!

СТО МЕТРІВ ВОЛІ

— ...І взяв я службу в Дядька, який і призначив мене в найми на посаду Собаки, — на схилі віку любить розказувати старий Вовк онукам своїм. — Виділів мені Хазяїн персональну будку, на добрий кований ланцюг мене посадив, персональну алюмінієву миску для харчів поставив: служи, Сіроманець! Гавкай!

— І ти... гавкав? — дивуються нетямущі, наївні щенята.

— Те-те!.. Молоде — дурне, — поблажливо гарчить Дід. — На те й служба. На ній, дорогенькі мої, незчуєшся, як і загавкаєш! Ось так і зі мною лучилося. А втім, це наука нехитра. А з часом і звик гавкати — де треба, звісно, на кого треба. І лащитись умію. Теж — де треба й до кого треба. Служба, гав-гав, така. Старався.

— І як же це ти, Вовк-Вовчище, та раптом собакою став у Хазяїна? — все ще не можуть второпати (що з них візьмеш — сліпці малі!) — щенята. — Ліс на будку проміняв, волю вовчу — на собачий ланцюг...

Сірий починає сердитись.

— Що ви знаєте, гав-гав, про життя, що так пасталакаєте? Поживіть, послужіть! От я, наприклад, — на ошийнику, бачите? — медаль маю. "За вірну собачу службу". А це не кожному й собацюрі вдається. Не те, що нашому братові-волонтерові. Уміння гавкати й хвостом крутити приходить лише з роками та роками служби! А я дослужився. Почесна звання маю — "ЗАСЛУЖЕНИЙ ГАВКУН". А ще — шану, місце під сонцем, зайву кістку в раціоні. Ось подивіться: "Маслак цукровий". Заслужених гавкунів завжди щедріше годують... А хіба всього цього досягнув би я в лісі, гав? Ось нині книгу мемуарів закінчую — вам на науку. Потомству в приклад: "На ланцюгу волі" називається... До речі, нашійник у мене персональний, іменний, виданий у довічне користування. З правом передачі нащадкам. Вам же, щенята сліпі, й передам свої кайдани заслужені. Не як реліквію, а щоб і ви в них добре служили і по-собачому гавкали. Зважте, — без ланцюга не відаєш, якої довжини твоя воля. І не слухайте тих, хто підживляє, що воля в них коротка. Це не що інше, як наклеп. На наших славних, добрих, щедрих Хазяїв! Воля, дарована ними, — не коротка і не довга, а в акурат, — по довжині ланцюга. То що з цього виходить, га? Правильно. Треба вірно служити, аби довший цепок заслужити. Все тут справедливо: вірна служба — довший ланцюг, а довший ланцюг — більше в тебе волі. На зайвий метр чи й навіть два. І тому я заслужено вільний, адже маю найдовший ланцюг-цепуру. Аж на сто метрів у довжину! Гуляй — не хочу! Тож і затямте, щенятка мої, — заслужиш довший ланцюг, матимеш і волю довшу. Тільки й того, гав-гав!..

БЛАГОПОЛУЧЧЯ НЕ ПРОЙДЕ!..

Того року постійно витривалий народ України, як завжди, щасливо бідував і ніщо, здавалося, не віщувало аніякого лиха, і тим більше процвітання, як зненацька Задивлений вперед Всенародної Конституційної Партії Бідності (ВКПБ), яка успішно правила країною, одного ранку заглядев на підступах до кордонів України щось підозріле, якусь таку... мм... — чи ж бува не капіталістичну? — метушню.

Придивившись пильніше, Задивлений вперед похолов. Так і є! Найгірше, що він запідозрив, справдилося: до кордонів підступно наближалася зона благополуччя, яка

ось-ось могла накрити Україну, що нічого не підозрюючи, традиційно бідувала і — прощай тоді віковично-щаслива бідність, народ зануриться у так зване благополуччя, як у бездонну прірву.

У вищому керівництві ВКПБ зчинилася паніка — ніхто не хотів брати на себе відповідальність, а деякі панікери, заражені демовірусом, з переляку висловили пропозицію: у зв'язку із зоною благополуччя, що насувалася на Україну, негайно перейменувати партію на — Всенародну Конституційну Партію Благополуччя, тим більше, що аббревіатура залишиться незмінною — ВКПБ. А тому й гасла типу "Від перемоги до перемоги нас надійно веде вірна ВКПБ!" не доведеться й змінювати.

Політбюро було в паніці.

Повідомлення дозорів з кордонів надходили одне одного тривожніші — ось-ось Україна увійде в зону благополуччя. До того, як доповів шеф СБ на архісекретній нараді, всередині країни активізувалися крайні праві, які, вітаючи прихід в Україну благополуччя, вже почали створювати в підпіллі групи сприяння тому благополуччю.

Підлив масла у вогонь і прем'єр-міністр, заявивши, що уряд не витримає всезагального благополуччя і змушений буде в повному складі піти у відставку. "А з нами,— загрозливо додав він,— полетить шкереберть і партія векапебе, яка від перемоги до перемоги невідомо куди нас веде!"

Але, на щастя, знайшлися і стійкіші векапеевці.

— Наш бідний, але вірний народ упевнено йде генеральним курсом, накресленим нашою партією,— заявили вони.— Народ не збити на манівці ніякими благополуччями. Геть благополуччя! Ми не дозволимо знущатися з нашого багатотерпеливого народу та експериментувати над ним!

Довелося спішно піднімати з постелі Генерального бідняка ВКПБ, який саме знаходився в санаторії, який у свою чергу тимчасово знаходився на Канарських островах — у зв'язку з фінансовими труднощами.

— Ніяких перейменувань партії!— твердо заявив незламний керманіч українського народу.— Тим більше, ніякого благополуччя!

І видав на-гора кілька партійних лозунгів, які підлягали негайному розтиражуванню і втіленню в життя на даному етапі:

— Чим трудніше нашому героїчному народові, тим легше нам боротися з його постійними труднощами!

— Чим бідніший народ, тим легше його ошасливлувати ідеями про світле майбутнє і побудову раю в окремо взятій країні. Запам'ятайте: ми — партія бідних, а тому наш народ теж повинен бути бідним!

Ні на мить не вагаючись у своїй правоті, керманіч віддав кілька історичних директив:

— Негайно вислати до кордонів бойові загони ВКПБ! Скрізь і всюди суворою революційною рукою карати панікерів і прибічників ошасливлення. Народу — триматися! Всім дружно лягти трупами або й кістками, але удачу в Україну не пропустить! Винних, які завдяки своїй хронічній сліпоті й безпечності прогавили

підступний прихід до України ворожого нам благополуччя, жорстоко покарати: віднині таким ніяких Гаваїв, Канарів, Монако чи й, навіть, Кіпрів! Віднині такі відпочиватимуть лише на отечественной території разом з народом, але трохи на відстані, у спецрозпридільниках. Заодно заборонити таким пересилати гроші в банки Швейцарії чи й, навіть, Антигуа, не кажучи вже про купівлю палаців в різних там Сан-Францисках! Крім того оголосити всезагальну мобілізацію народу під гаслом: "Всі на боротьбу з розпроклятим благополуччям!" Роз'яснити народові, що усілякі гаразди, щастя-доля — це підступи ворожої нам пропаганди Заходу і своїх відщепенців, що це лихо, яке нас спіткає, а тому народ повинен з відразою рішуче і назавжди відкинути загрозу процвітання! Народ як бідував, так і далі вірно й надійно бідуватиме під керівництвом нашої партії. Україна в небезпеці! Наше отечество ніколи не приєднається до зони благополуччя і гарантом цьому виступала, виступає і буде виступати наша ВКПБ!

— Щодо мене особисто,— додав далі керманич, — то тільки закінчиться в санаторії "мертвий час", який навіть мені не дано права порушувати, так я негайно залишаю Канари і беру курс на рідну неньку Україну, щоб особисто й далі керувати боротьбою з везінням і далі успішно вести наш вірний народ назад до рятівного злидарства! Задивленому вперед, який перший загледів лихо, присвоїти почесне звання Заслужений бідняк України, щоб він і далі пантрував кордони України, щоб ніяке благополуччя більше й на гарматний постріл не посміло підійти до України, хоч і бідної, але процвітаючої країни!

ЗЛЕТ І ПАДІННЯ

КІНДРАТІЯ 1-ГО ІЗ ЗОЛОТОНОШІ

Жив собі та був собі у славній Золотоноші, що на Черкащині, один дідок. Звали його Кіндратом. А баба звала його просто: дід. Та й усе. І правильно, бо дід він, як... дід — нічого особливого собою не являв. Як кажуть, типовий старий пенсіонер. Таких не лише в Золотоноші — по всій Україні повно. І ось яка з ним одного разу приключка лучилася — з доброго дива.

Рибалив він собі потихеньку — річка там у них є, Золотоношкою величається. Любив старий на ній рибалити — коли карасиків піймає, коли плотвиць чи окунців... Дивись, і приварок до столу, бо нині на саму пенсію й ноги можна випростати.

А треба вам сказати, що в тамтешній річці Золота рибка жила (можливо, тому й річка звалася Золотоношкою?). Ну, жила вона собі та й жила, аж доки одного разу не потрапила в мережку діда Кіндрата.

А далі події розвивалися точнісінько як у відомій казці.

— Відпусти мене, діду, — людською мовою (а втім, коли захочеш жити — будь-якою мовою заговориш!) почала благати старого Золота рибка. — А я тобі за це будь-яке твоє прохання вволю.

— Бартер, значить, на бартер?— старий дещо в сучасній термінології розбирався — радіо іноді слухав.— А чого? Навару з тебе ніякого, мона й спробувати. Та й пенсія в мене... одна лише назва. І півста немає. Не знаю, як і жити. Он у депутатів, кажуть, ого

які пензії!

— Нема проблем, — з готовністю рибка. — Іди собі, діду, додому, буде в тебе депутатська пенсія — 610 гривень на місяць, плюс на стільки ж ще різних пільг.

Причимчикував старий до свого обійстя, аж гуль — листоноша.

— Агов, діду?! Пенсію вам принесла. Одержуйте 610 гривень.

— Не обдурила, значить, Золота рибка,— радо Кіндрат і бабі своїй, Килині, каже:— Теперечки будемо й ми багатенькими...

— От іменно — багатенькими! — єхидно дідова половина.— А не багатими багатіями, як оті... нові...

І, замість того, щоб обрадуватись щедрості Золотої рибки і, взагалі, везінню, що нарешті завітало й до них, гвалт здійняла (вона з давніх давен сварливою була).

— Як був ти, діду, дурним, таким і zostався! Багаті он на Канарах відпочивають, а я далі Золотоноші й носа не показувала! (Ніс у баби такий, що було що показувати!) А ти — багатенькі...— передражнила вона старого.— Не знаєш ти багатеньких! Чого витріщився, як баран на нові ворота?! Бери ноги в руки та чимдуж до Золотої рибки — хай вона відправить нас на Канарські острови (Клята баба! І де вона про ті острови почула?), де нові українці загорають та кайф ловлять!.. І щоб мені там, значить, птичка канарка прислужувала та пісеньки на сон грядущий співала-цвірінькала...

Робити нічого. Із сварливою бабою як сперечатися, то краще її забаганку пошвидше вволити — тобі ж дешевше буде. Почовг старий до річки та й заходився кликати Золоту рибку. Завжди тиха й спокійна Золотоношка чомусь враз наче набурмосилась, брижами вкрилася, очерети в узбережжі непривітно зашущукали...

Впливла Золота рибка й питає:

— Чого тобі треба, діду із депутатською пенсією?

— За пенсію депутатську — здорово наші слуги на заслуженому живуть! — спасибі — вклонився старий.— А більше мені нічого й не треба. Але стара моя, звиняй, сердиться. А вона, як навріпиться, то хоч кіл їй на голові теши, а буде по їй. Тож хоче моя зануда — прости Господи,— відпочивати там, де круті кайф ловлять. На якихось там Канарах — не знаю чи далеко вони од нашої Золотоноші. І щоби там птичка, звана канаркою, їй слугувала і на сон бабі пісеньки свої, значить, співала-цвірінькала...

— Будуть вам Канари,— невдоволено рибка.— Іди собі додому!

І щоб ви думали? Другодні дід Кіндрат з бабою своєю Килиною прямцем із Золотоноші на Канари якимось там рейсом — чи не чартерним?— вилетів. В розкішному курорті для крутих біля тамтешнього міста Санта-Крус-де-Тенеріф поселилися. Тамтешня птичка канарка й справді вередливій бабі слугувала, на сон грядущий пісеньки їй співала...

Добре дід з бабою серед крутих відпочивали, в Атлантичному океані купалися, засмагли, помолоділи, з новими українцями, з якими там і не розминешся, назнайомилися.

Додому повернулися, в Золотоношу свою, старий і думає: в акурат хоч тепер баба вгамується — якої ж їй ще трясці треба? Дасть йому нарешті спокійно віку на

депутатській пенсії дожити. Аж ні... Знову стара почала діда пиляти — з новою силою, що її ото набралася на Канарах:

— Дурний ти, діду, дурний! Яким був, таким і залишався! Ми лише раз за життя на Канарах побували, а круті, фірмачі різні, сто копанок їм у боки!— щороку там розкошують. Тож хочу,— вимагає, — зоб і ми належали до нових українців. А ти щоб президентом крутої фірми став і щоб гроші здорове-енною лопатою гріб!..

Робити нічого, потрюхикав старий до Золотоношки, відкашлявся, з духом зібрався і заходився кликати Золоту рибку. Довго-довго її кликав. Та ось загудів вітер, на тихій, мрійливій річечці раптом хвилі пішли, потемніла вона, як повороніла, аж старий злякався і, нарешті, виплила Золота рибка.

— Чого тобі, старий?— невдоволено.

— Та мені... нічого,— винувато прохач.— Пенсії депутатської з мене ого як вистачає — всьому кутку нашому допомагаю. І голови б тобі не морочив, коби не стара моя. Мало їй Канар, забажала, щоб ми теж новими українцями поставали. А я щоб іще й президентом якоїсь крутої фірми. І щоб гроші здорове-енною лопатою ми гребли. Звиняй, рибко, але коли дурній бабі чогось забаньдюриться — то й десять розумних не зможуть розібратися. Та й життя нині таке: хто крутий, той і на коні. Чи, як по-нинішньому, на "Мерседесі".

— Шкода мені тебе, старий,— зітхнула рибка,— та доведеться бабине прохання виконати. Іди собі в свою Золотоношу, будеш ти президентом крутої фірми...

Поклонився Кіндрат Золотій рибці, яка хутко зникла в Золотоношці, повернувся додому, а там його вже "Мерседес" з охороною чекає...

Виявилось, що старий не якийсь там Кіндрат, а — Кіндратій 1-й, глава фірми, котра відає енергоносіями...

"Справді круто,— думає Кіндрат, чи то пак уже Кіндратій 1-й. — Ось тепер я вже поживу, так поживу!.."

Сідає він до "мерса", а на задньому сидінні — фіфа в коротенькій чисто символічній спідничці, стегна свої, безсоромна, вивалила.

— Хто така?— суворо до неї Кіндрат 1-й.

— Ваша секретарка, пане президенте,— одказує довгонога.

"Еге, — аж облизався Кіндрат, він же Кіндратій 1-й.— На дідька мені тепер здалася стара! А коли що — віагри наковтаюся, гроші ж бо маю. Все буде о'кей! Поживу тепер, ой поживу!.."

Та жити йому осталося всього нічого, бо тільки він вийшов з "Мерседеса", як раптом з-за рогу вихопилося двоє у масках, з "калашами" в руках...

P.S. Із повідомлення преси:

"Вчора о 15.00 двоє невідомих у масках розстріляли з автоматів крутого бізнесмена, президента фірми "Енергоносії" Кіндратія 1-го".

Кілерам вдалося зникнути з місця злочину.

Прокуратура по факту збройного нападу відкрила кримінальну справу. Висунуто кілька версій убивства Кіндратія 1-го і серед них дві основні: переділ сфери впливу,

відмивання тіньового капіталу.

Як повідомила на прес-конференції вдова загиблого баба Килина, вона збирається подавати позов на Золоту рибку з вимогою виплатити їй грошову компенсацію за завдані моральні збитки в сумі, яку позивачка визначить трохи пізніше.

Правоохоронці відрядили до берегів Золотоношки спеціальну бригаду риболовів із сітками — для виловлення Золотої рибки, яка ймовірно причетна до вбивства.

Річка Золотоношка оперативно взята в суцільне кільце, але покищо вдалося виловити лише дрібну рибку, котра все одно буде відповідати перед законом за скоєне злочинство".

ЯКУ Б ЙОГО Й СОБИ

НАЦІОНАЛЬНІСТЬ ПРИДУМАТИ?

Поліщуки — це жителі чи уродженці Полісся. (Те, що й полісяни). А втім, якщо полісся з малої літери, то це загалом — низинна, лісиста й болотна місцевість. Якщо ж Українське Полісся — то це територія України (України, а не якоїсь, приміром, Поліщучки) на її півночі, в межах Поліської низовини; завдяки особливими природним умовам його поділяють на Волинське, Житомирське, Київське, Чернігівське і Новгород-Сіверське. Та й тільки. Ясна річ, що ніколи не було суверенної республіки Полісся, як і не було якогось особливого народця — поліщуки (деякі незначні етнографічні особливості українців, котрі мешкають на Поліссі (чи поліссі), звичайно ж є, та їх, як за великим рахунком, кожен край, чи регіон має!) — ні за Слов'янії, ні за Київської Русі, ні за України. А бач, під час останнього, 2001 року, перепису населення України невідь звідки вигулькнула нова, досі нечувана національність — поліщуки. Щоправда, поки лише в кількості 9 чоловік. Як вони далі розвиватимуть свою нову національність в Українському Поліссі, залишається тільки гадати та їм, дев'ятьом бідолахам, щиро співчувати, — адже це тяжкий труд. І зарані приречений на неуспіх.

Як і лемкам — етнографічній групі українців, які здавна живуть в Карпатах на схилах Низьких Бескидів, мали і мають свою говірку — врешті говірку української мови, що належить до її південно-західного наріччя. А ось вигадали собі нову національність тамтешні українці — українці, як за великим рахунком, — 672 душі назвали себе лемками.

Трохи за кількістю — відстали од них бойки (теж етнографічна група українців, які населяють гірські райони Львівської, Івано-Франківської і Закарпатської областей та мають свій — бойківський говір усе тієї ж української мови). За переписом, з українців перехрестився на бойків 131 чоловік.

Гуцулами (Гуцульщина — історико-етнографічна область на Україні, її гірські райони Івано-Франківської і Чернівецької областей та Рахівського району Закарпатської області) назвалися аж 21,4 тисячі чоловік. Так би мовити, прогрес. Знаю, що є гуцульська порода (порода!) коней, але щоб була ще й така національність?.. Гм-гм... Дай, Боже, нашому вовку...

Наполовину менше за гуцулів, але значно більше за лемків, бойків, не кажучи вже за мізерію поліщуків, виявилось в нас русинів (українці Галичини, Буковини й

Закарпаття) — 10, 2 тисячі чоловік.

Але от диво. Є в нас Наддніпрянщина (територія Правобережної та Лівобережної України) і Наддністрянщина (Львівщина), та чомусь досі не виявлено таких же національностей — наддніпрянців і наддністрянців. Чийсь, мабуть, недогляд. Чи ж була не противників єдиної України?

Слава Богу, мешканці Житомирщини чомусь досі ще не додумалися себе з українців перехрестити на древлян, як Чернігівщини — на сіверян, а скажімо, Київщини, на полян.

Чомусь досі немає ужгородської, приміром, національності, вінницької (або ж томашпільської, є там таке містечко) чи могилів-подільської, миколаївської, луганської, сумської, одеської...

Ну, та цим ще, як кажуть, сюди-туди, а ось яку національність вибрати мешканцям Харцизька (харцизяки?), Краматорська, Шепетівки, Борщагівки, не кажучи вже за Крижопіль, Татарбунари чи Кагарлик (а раптом і їм у світлі нових віянь, радше нашої анархії, заманеться придумати за місцем проживання якусь національність?). А чому б і ні. Приклади маємо з історії. Придумали ж колись в есесесерії нову спільноту — радянський народ чи радянці! Щоправда, в США, де діють не Ради, а Сенат, щось досі не додумались створити такий собі сенатський народ. Хоча сенатський, ще куди не йшло, а як бути німцям, у яких одна з палат зветься Бундесрат?

Все це було б смішно, коли б не було так... сумно. Україна в нас одна і ми в неї одні — УКРАЇНЦІ. З різними говірками, етнографічними кутками (що, зрештою, добре), але ж ті говірки і ті кутки — українські.

Як довго, впродовж століть і століть (починаючи з часів розпаду), ділячися на удільні князівства зі своєю національністю, ми йшли до незалежності своєї многостраждальної України! Нарешті дійшли, і тепер кожен етнографічний куток починає собі вигадувати нову національність, аби відхреститися від гордого ймення — українці. Воістину, кожен по-своєму з розуму сходить. Коли українці почали перехрещуватися ледь чи не на харцизяк та крижопільців.

Та хай будуть і гуцули, і лемки, і бойки, і, навіть, поліщуки — хто проти? В багатстві наше... багатство! Але ж не треба забувати, що всі ми такі лише тому, що ми — українці. Вставати із самоповаги треба, виголошуючи це високе і святе слово — УКРАЇНЦІ! Бо інакше ми ще й індейцями постаємо. Пригадуєте анекдот... А втім, достовірна бувальщина. На одному заводі ще за есесесерії парторг, виступаючи, каже (аби догодити ідеології): у нас на заводі трудяться представники стількох-то національностей! У нас навіть є один індієць! Стали його з великої цікавості шукати — де ж він узявся на українському заводі? Знайшли, а він і каже: хто у нас записався індіємцем не знаю, а під час перепису я записався іудейцем...

От і гадаю (в світлі нових віянь і моди вигадувати собі національності): а яку б і собі придумати? Мо' від свого кутка танцювати, хутора, села, району чи області, га? Наприклад, взяти полтавську (я ж полтавець з діда-прадіда), чи хоча б дніпропетровську, адже 40 років прожив саме в Дніпропетровську?

ПРОЩАННЯ З ПЕЧЕРАМИ

Жив собі та був собі чоловік на ймення Ого. Що за дивне ймення, запитаєте ви. А втім, це, може, й не ймення, а швидше прізвисько, бо тоді імен та прізвищ, мабуть, ще не було. А прозвали нашого героя так тому, що чоловік той, як утне, бувало, щось там таке... незвичайне, то неодмінно радісно-торжествуюче крикне:

— Ого!

Знай, мовляв, наших!

Тож його й прозвали — Ого.

А діялось се давно — може, сорок тисяч років тому, а, може, й трохи раніше, тридцять тисяч років тому. Тобто в ті часи, коли відбувався перехід від палеоантропів (давніх людей) до неоантропів — людей вже сучасного типу, коли після неандертальців (а почасти й разом з ними) з'явилися кроманьйонці, що їх пізніше назвуть *Homo sapiens* — людина розумна. Загалом це вже ми з вами, шановні, хоч і сорок-тридцять тисяч років тому.

Отже, се трапилося майже на самісінькому початку історичної епохи, коли на землі жили ще первісні люди.

Кмітливий та винахідливий Ого теж був первісною людиною. А втім, тоді інших (не первісних) ще не було, тож Ого й не знав, що він належить до пра-пра... людей.

Та, як по правді сказати, Ого над цим ніколи й не задумувався. Просто жив собі та й усе.

А жив, як і всі тоді жили — у печері. І нічого дивного в тому не було, адже тоді в печерах (інших жител первісні люди ще не мали) мешкали не тільки сім'ями чи й родами, а й, навіть, усім плем'ям — усім скопом, усім виводком, печери були великими і в них всі вміщувалися: батько-мати, діти, себто брати і сестри (рідні, а також двох-трьох-чотириюрідні), дядьки (вуйки, стрії) й тітки, племінники й племінниці, тещі-свекрухи, тесті-свекори, свати, шурина, швагери, дівери, зовиці, вітчими-мачухи, прадіди-прабаби (відповідно праонуки), зведені та молочні брати й сестри, зяті, невістки, свояки та своячки і ще багато-багато інших родичів — близьких і далеких, і навіть дуже-дуже далеких, родичі ледь чи не через дорогу навприсядки. Зручно було: одна печера і як кажуть, усі дома.

Одне слово, жили, як на наші часи, колгоспами.

Правда, гвалт і лемент у печерах стояли такі, що... Та годі про це, тим більше нерви в первісних людей ще були міцними.

Ось у такій великій спільній печері, з кагалом, якому й числа не було, себто родом, і жив Ого зі своєю кращою половиною (а вона вже тоді була кращою половиною) та дітками своїми. І так було звично жити — сім'ями й родами в одній великій печері. Іншого помешкання (а відповідно й життя) тоді ніхто не уявляв, адже гуртом легше було вживати, всією гоп-компанією захищатися від інших племен чи родів, від зубів хижаків, рогів тварин, списів та дрючків ворогів; всім кагалом полювали на мамонтів, зубрів, бізонів, носорогів, воювали з печерними ведмедами, які мали погану звичку захоплювати печери, в печерах постійно палили багаття — від холоду й хижаків, там

же виготовляли зброю — кістяні списи з кам'яними наконечниками, кам'яні рубила, ножі, свердла, скребачки; з дерева, обпаливши його, замашні дрючки та довбні, виготовляли луки, стріли, пращі з кам'яними ядрами і, навіть, голки та шила. Жінки шили одяг, разом з дітьми збирали їстівне коріння, плоди, всі гуртом приручували курей, диких собак, кіз, овець, згодом коней, корів тощо.

Так і жили, так і Ого жив, але чомусь його муляла та велика печера, переповнена родаками, де неможливо було, жінці, яку він любив, увагу приділити чи дітям своїм. Хотілося йому жити окремо, хай і неподалік роду, але неодмінно мати своє житло. Іноді на людей, бодай, і на первісних, дурощі надходять. Найшли вони й на Ога. От чоловік той і забажав окремішнє житло. І не просто темну, холодну та вогку печеру, де ревматизм усі кістки й кісточки крутить, а щось світле, сухе, чисте. Де б він міг усамітнитись, бодай на ніч із своєю жоною та дітьми. І взагалі, бути собі господарем. Тож Ого навіть і сам подивувався: і звідки у нього з'явилася така химерна забаганка?

Можливо тому, що вже надходила епоха неоліту (нового каміння) і треба було, значить щось по-новому метикувати, щось винаходити, щось оновлювати, влаштовувати життя вже по-іншому якщо тебе назвали Homo sapiens.

От він думав-думав і придумав.

Одного літа Ого спорудив таке щось, що подивитися на оте "щось" збіглися всі печеряни — не тільки з його печери, а, навіть, з далеких.

— Що це,— дивуються,— за химера?

— Хата,— одказує Ого.— Так її колись буде названо.

— А що таке... ха-хата?

— Ну, будівля. Одноповерховий сільський будинок, як напишуть через тисячі літ в тлумачних словниках. Або ще — домівка, господа.

— А для чого нам... ха-хата?— все ще не могли збагнути печеряни.

— Щоб жити в ній.

Але знову ніхто нічого не міг второпати. Та воно й не дивно — все то були первісні люди. Що з них візьмеш?

— А нащо нам якісь... ха-хати, коли в нас є печери?— вигукували найбільш горласті.— Їх і будувати не треба. Знайшов печеристий край, вибрав печеру, витурлив з неї втришия ведмедів і — живи. Як діди наші і прадіди, і прапрадіди жили. Так мусимо й ми гібіти-маятись...

— Але в хаті краще жити,— переконував їх Ого.— У печері вогко, холодно, темно, брудно — ні вікон, ні, як кажуть, дверей. Ревматизм у печері та інші запальні процеси. А в хаті світло, сухо, чисто, видно — що ще треба для життя?

— Але ж у хатці твоїй увесь наш рід не поміститься. Не кажучи вже за плем'я.

— Резонне зауваження,— одказує винахідник нового житла.— Тільки хто вам сказав, дорогі співплемінники-печеряни, що в моїй хаті зокрема, і в одній хаті взагалі мають усі поміститися? Та й для чого всі? В цій, наприклад, буду жити тільки я, моя жона, діти.

Дорогі співплемінники-печеряни тільки презиркуються та чухаються — ніхто з них

і втямити нічого не здатен.

— А-а... ми ж тоді де будемо?

— А ви собі поруч будуйтеся,— безгрішно сяяв Ого.— Кожен для своєї сім'ї. Що ж тут невтямки?

Але одноплемінники все ще нічого не могли збагнути, хоча вже й недобре зиркали на Ого.

— Щось ти, хитрий чоловіче, темниш, туди й пере-перетуди!.. Хіба в такій хатці помістяться двоюрідні, троюрідні, чотириюрідні брати і сестри? А тітки-дядьки? А різні там вуйки та вуйни? Газди і газдині? Племінники і племінниці? Тещі-свекрухи? Тесті-свекори? Шурини-швагери? Дівері, зовиці, мачухи й вітчими, а всі вони колись у роду людському неодмінно поз'являються. Прадіди і прабабки? Праонуки? Молочні та названі брати й сестри? Зяті-невістки? Свояки і своячениці? Куми і кумасі? І всі, всі родичі — далекі й близькі? Сусіди... Плем'я, зрештою? Невже кожному доведеться окрему хату споруджувати, га?

— А я ж вам про що торочу? В кожного має бути своє житло. Окреме і, як кажуть, суверенне. Обійстя, зрештою.

У співплемінників очі враз круглими поставали.

— Та-аке верзеш!.. Може скажеш, ще й дрюччям відгороджене?

— Ага, воринням. — солов'єм заливається винахідник хат. — Чи лісою. Або й частоколом. Газдувати — так газдувати! У своєму дворі тим сам собі господар і пан! Але будемо жити тин об тин.

— Ой... тримайте нас!— родаки ледь справді не попадали. — Виходить, кожен матиме своє окреме житло, а іншим до нього — зась?

— Мудро мислите, однопечерники,— радів, що його так добре розуміють, ініціатор покращення житлових умов людства.— Бо чого лізти в чужу хату, в чужі, як кажуть, горшки заглядати, га?

— А як же тоді з колективізмом? Із нашою новою спільнотою — спільнотою печерних людей?

— Та він ще чого доброго й замки повидумує, аби своє ще й запирати! І буде тоді заявляти: моє! Моя жінка, моя хата, мій двір...

— Ага...

— І — ніякої груповухи? Себто к-колективу?

— Громада, звичайно, буде,— трохи на всяк випадок позадкував Ого, — але житимемо нарізно, кожен у своєму дворіщі, у своїй хаті.

— Щоб потім казати: мій дім — моя фортеця?

— Ага...

— Та що він розагакався, чортів куркуль?! Що ви його слухаєте, у нього нездоровий потяг до одноосібництва! Плем'я мусить об'єднуватись, а ніщо його так не об'єднує, як спільна печера. У якій ми будуюмо наше прекрасне завтра! Отой самий... спільновізм! А він проти, аби ми й далі жили в нашій рідній спільній печері!

Наперед повискакували печерні активісти, пропагандисти й агітатори здорового

життя в печері. Сікались до Ога.

— Стій і не задкуй! Кажі: за скільки ти продався?

— Кому?— не второпав Ого.

— А це ти нам сам зараз скажеш.

— І без нього знаємо: ведмедям продався!

— А може, йому наврочено,— завагалися інші.— наслано на нього.

— Авжеж, то його печерні ведмеді, яким він продався, нацьковують... Щоб повиманювати нас з печер і забрати їх собі. Віками тирлувалися в печерах, а тепер... нате вам! У якісь хати йди.

Ого (ще не відчуючи тривоги):

— Так, зрештою, й повинно бути. Нова епоха настає. Тож мусимо з печер вибиратись. Ми ж не якісь там... ведмеді печерні. Ми — хомо сапієнси, як нас буде названо. Люди розумні, так і пора вже за розум братися!

Але хомо сапієнси такий гвалт здійняли, такий...

— Ого хоче роз'єднати нашу віковічну спільноту!

— По живому ріже наші родинні зв'язки — тоді вже теж спеці з демагогії були. — Я в одній хаті, а теща в іншій?

— Тисячі літ кублились мурашником в печері, як батьки наші, діди, а тепер — нарізно? Поодинці в хатах ми згинемо.

— Економічно не виживемо! Мамонти нас перетопчуть!

— Та й взагалі... У світі кращого житла за печери немає і бути не може!

— Геть одноосібницькі хати! Хай живуть наші спільні печери, у яких ми, сидячи, йдемо до нових перемог і звершень!

— Ми проти гнилого ін... індивідуалізму! Ми за здорову зграю в печері! Себто колектив.

Що далі зчинилося! І через тридцять тисяч років згадувати жах.

Найзагрозливіше вигукували ті, які заявляли, що вони — печерний пролетаріат. І що їм, мовляв, крім печер нічого втрачати.

— Волимо жити в печерах! Не треба нам ніяких хат. Одна печера на всіх — так історично склалося. Один мамонт на всіх.

— Несіть сюди вогню!

— Вогню! Пошліть за вогнем!

Новозбудована хата Ога спалахнула як скіпка. А печеряни, похапавши дрюччя та бивні мамонтів розбурханим тлумом з вигуками "Бий його!..", посунули на бідолашного Ога, який на свою біду необачно хотів було поліпшити їм житлові умови.

Взявши ноги на плечі, Ого кинувся навтьоки, а за ним гнався розлючений печерний пролетаріат і горла у сотні горлянок:

— Ніяких індивідуальних хат! Зрештою це... це... націоналізм. Відділятися від інших!

— Даєш печери на віки вічні!

— Жили ми в печерах зграйно, галайстрою і будемо жити! Хто проти печер, той

ворог наш! прогресу!

...Таке от лучилося тридцять (чи стільки там насправді?) тисяч років тому, така ось придибенція-приключка вийшла. І нічого не вдієш, братове, людство завжди трудно прощається зі своїми помилками. Тим більше, печерне.

Куди загнали Ога розлючені родаки і де він подівся і яка його подальша доля — невідомо. Печерний пролетаріат його прокляв, яко розкольника і тому історія і не зберегла імені винахідника перших хат. Таким воно було — прощання з печерами. В році... році, дай Бог пам'яті якому... А втім, ви й самі знаєте в якому ми році вибралися зі спільної великої печери. Але ні, ні, та й вигулькують як жаби з мулу агітатори і галасують про розірвані родинні, мовляв, зв'язки, про те, що треба негайно повертатися до спільних печер, бо тільки в них, маючи спільний економічний простір, ми збудуємо квітуче й заможне життя.

І — що диво, — живучи у своїх затишних окремішніх хатах, дехто думає: а чи справді не повернуться бува до спільної печери?

Клянуть Ога, винахідника людського житла, творця хат.

І досі ладні за ним з дрюччям та з бивнями мамонта наперевіс гнатися. Хоча так йому й треба! Щоб знав, як покращувати житлові умови печерному пролетаріату, який у печерах буде світле завтра!..

ЗАГАДКА ТУРХАН-БЕЯ

Фентезі

На Епсилоні-13 (сузір'я Гончих Псів) традиційно бракувало грошей.

Щоправда, їх можна було заробити і навіть скільки завгодно — будь ласка!— але притичина в іншому: постійно не вистачало готівки і, отже, зароблених грошей на Епсилоні ніхто нікому і ніколи не виплачував. Як і пенсій чи різних там державних підмог, що їх кожна нова влада, змінюючи одна одну швидше, ніж змінюються пори року, охоче й щедро призначала, але виплачувати не могла. Бо де взяти гроші, коли їх вочевидь немає? Це була загадка сфінкса. Тож епсилонці трималися на бартері (хто, наприклад, працював на заводі сантехнічних виробів, отримував замість зарплати унітази, хто на військовому заводі — гранати, а хто й гаубиці) — так якимось і жили.

Найсвітліші голови Епсилону так і сяк мізкували над цим лихом, у тім числі й сам міністр фінансів Турхан-Бей, який не знав, чим виплачувати заробітну платню не лише в межах країни, а й навіть у своєму відомстві.

Скільки б так тривало — невідомо, якби на посаду Царя-батюшки (оскільки на Епсилоні вже давно демократія, то Царя-батюшку на кожні чотири роки обирають всезагальним таємним голосуванням) не став претендувати в числі видатних демократів сам Турхан-Бей... Так, так всемогутній міністр фінансів, у відомстві якого все було,— або майже все, — крім однієї дрібнички — самих фінансів.

Успішно заваливши міністерство фінансів, Турхан-Бей вирішив утнути той фокус у вседержавних масштабах. І твердо та врочисто пообіцяв: якщо, мовляв, народ обере його своїм Царем-батюшкою, то він скаже народові, де взяти гроші. (Чому він цього не сказав, будучи на чолі фінансового відомства, ніхто з епсилонців не додумався

запитати, бо всі повірили претендентові на найвищий у державі пост. Тим більше, він заявив, що на посту міністра йому не давали такої можливості, тобто підказати рідному епсилонському народові, де йому, не маючи грошей, діставати ті гроші, але ось на посту Царя-батюшки він це неодмінно зробить, і тоді вже на Епсилоні точно настане ера благоденства).

Противників ери благоденства на Епсилоні, як і слід було чекати, не виявилось. Турхан-Бей односторонньо обрали Царем-батюшкою на найближчі чотири роки... Ну й заходився Турхан-Бей працювати в демократичному Епсилоні. Царює та й царює, а всі чекають та й чекають, коли ж нарешті настане обіцяна ера благоденства. А вона все не наставала і не наставала, а все тому, що Турхан-Бей був надто зайнятий царюванням і на все інше у нього вже просто не вистачало часу. Зрештою, терпець урвався, почалися мітинги, демонстрації під гаслами: "Царя-батюшку у відставку!" і таке інше. Демократія ж бо...

Турхан-Бей нарешті змушений був задуматись: царювати добре, але ж треба ще й виконувати (це був єдиний мінус його нової посади) свої обіцянки. День Цар-батюшка думав, два дні, місяць думав, два місяці, рік думав, два роки думав, третій думає. Народ, звиклий ждати, терпляче чекав обіцяного благоденства, а Цар-батюшка все думав і думав — де взяти гроші, якщо їх немає? Хід його геніальних думок був такий: що таке гроші? Це, власне, особливий товар, що виконує роль загального еквівалента, в якому виражається вартість усіх інших товарів. Ну, а якщо гроші це товар, бодай і особливий, то його... Що? Правильно, треба купити.

— Еврика! — вигукнув Турхан-Бей точнісінько, як колись вигукнув Архімед. — Я знайшов! Народ Епсилону врятований! Я придумав... де брати гроші, якщо їх немає. Гроші треба купувати. Навіть міністерству фінансів для виплати зарплат, не кажучи вже за громадян.

Ось так Цар-батюшка Епсилону Його величність Турхан-Бей вказав рідному народові світлий шлях до заможного життя.

Сказано — зроблено. Відразу ж по всьому Епсилону були відкриті фанерні (брак будівельних матеріалів, та й поспіх) будочки з яскравими написами: "Пункт продажу грошей". Епсилонці зітхнули з полегшенням — як усе просто. Потрібні тобі гроші для прожиття — сходи в пункт продажу, купи їх стільки, скільки треба і живи. І натовпами помчали до тих пунктів — попереду бігли працівники міністерства фінансів і лише дорогою почали кумекати, що з ними взагалі траплялося рідко: а де ж узяти гроші, щоб купити за них... гроші?

Тоді всі дружно — мінфінівці теж — побігли до Турхан-Бей.

— Царю-батюшко наш пресвітлий, не вели нас казнити, а вели милувати: підкажи нам, де взяти гроші, щоб купити... гроші?

Цар-батюшка подумав, подумав і охоче відповів, з демократичними нотками в голосі:

— Все я та я, треба ж і вам, мої піддані демократи, хоч раз поворушити мізками. От і змакітріть. Я вказав вам світлий шлях до всезагального світлого-пресвітлого

благоденства, а далі вже самі дійте.

Думали епсилонці, чухались — нічого не придумали, бо ніяк не могли второпати: де ж той світлий-пресвітлий шлях, по яким їм іти? Це якась загадка сфінкса. Себто Турхан-Бей.

А Турхан-Бей їм:

— Якщо оберете мене Царем-батюшкою ще й на другий строк, то так вже й бути, скажу вам, де брати гроші, щоб купити гроші.

І що ви думаєте? Оберуть. Епсилонці такі. Бо дуже вже їм хочеться, щоб і для нарешті настала ера благоденства. Звичайно, вони розуміють, що Цар-батюшка може їх і вдруге обвести круг пальця, але... Але так хочеться благоденства, так хочеться...

Це також і Турхан-Бей розумів, і тому він спокійний: царювати йому на Епсилоні до кінця життя свого!

ВІВАТ, ПРИВАТ-ТЮРМА!..

— Пане-товаришу... е-е... начальнику... Даруйте, не знаю, як вас тепер величать.

— Я не якийсь там... пхе!..— тюремщик. І навіть не начальник тюрми, як то іменується мій колега в подібних малосимпатичних державних закладах. І взагалі, в мене не банальна... пхе!..— тюряга. І нікого ми в тюрмі не гноїмо, як то заведено в інших тюрмах... Навпаки, у нас так звані зеки набираються здоров'я, зміцнюють нервову систему і так далі... І сидять у нас не якійсь там... пхе!..— тюряжники, а — заслужені, достойні люди. Тому в нас не арештанти, не ув'язнені і тим більше не зеки — ні і ні! У нас — клієнти. А клієнт, як відомо, завжди правий. Обслуговуючий персонал — зважте, обслуговуючий,— не якийсь там наглядачі, конвой і т.д.,— а — вожаті. Як ото колись у піонерів були. А я — шеф.

— О, шеф тюрми — це звучить!

— У нас усе звучить, бо ви, шановний майстре пера наших доблесних ЗМІ, знаходитеся у приват-тюрмі. Хоча зовні в нас уся атрибутика і колорит справжнього місця ув'язнення: мури з колючкою, вишки, камери з "вічками", режим... Але наш заклад платний. Кожен зек, тобто по-нашому клієнт, сам оплачує своє перебування в нас, як оплачують його в готелі, санаторії тощо.

— І скільки ж коштують ваші... е-е... послуги?

— Залежно від того, на який термін ви сядете, шановний.

— Я не збираюсь, пардон, сідати.

— Дарма, яка мудрі кажуть: від суми та тюрми... Але це я так, до слова. Камери у нас різні — одиночні і для любителів... тусовок. Чи екзотики. Хто хоче відчувати, що таке державна тюрма, тих у камеру на десять чоловік набиваємо по тридцять зеків. Всі камери з туалетами (за бажанням, для диваків, ставимо натуральну парашу і три дні її не виносимо), з душем, фінськими ваннами, різними там "панасошками", не рахуючи кондиціонерів. За додаткову плату — вихід в Інтернет. Гуляй там до ранку! А хто бідніший, тому й камеру скромнішу...

— Тоді дозвольте запитання, шефе: в чому ж головна різниця між державними тюрмами і вашою, приватною?

— Тюрма, як ви знаєте, — місце ув'язнення, де перебувають особи засуджені, позбавлені волі. Або які перебувають під судовим слідством. У моїй приват-тюрмі перебувають не засуджені особи і не ті, хто перебуває під слідством. До нас контингент не під конвоем і не у "воронку" везуть, він сам до нас на "мерсах" підкочує...

— Даруйте, але чому вони добровільно пруться у тюрму?

— А це ви у них краще запитайте, чому їм, даруйте, забандюрилося просидіти в камері. Для декого це — підняття власного іміджу, політичного статусу — таких багато. Бо який же ти патріот, який борець за щастя трудящих, якщо сам не сидів, даруй, в тюрязі? І взагалі, хто за старого режиму не потрапив у зону, той зараз лікті кусає, бо він тепер наче людина другого ґатунку. А посидить у нас, ми йому довідочку: даний громадянин сидів за свої переконання в тюрмі "на посаді" зека. До нас, наприклад, охоче йдуть ті, хто збирається балотуватися в нардепи. За таких народ наш, хоч і кляне хапуг, мафіозі та олігархів, охоче голосує. Аякже, кандидат постраждав, такого треба вибрати, за правду мучився у тюрязі. І такий з нашої камери одразу ж на лаву у Верховній Раді пересідає. А далі — недоторканність, роби що хочеш... У нас часто переховуються боржники від своїх кредиторів. Іноді доходить до курйозів. Один, аби не повертати тисячу "зелених" боргу, сидить у нас уже п'ятий місяць, заплативши нам за це п'ятнадцять тисяч. Іноді переховуються в нас і гулящі чоловіки після сімейних розборок. Тут вони в повній безпеці від гніву своїх правовірних і єдиних. Часто просяться за ґрати поети.

— О-о, а ці... чого?

— Як — чого? Щоб потім під віршем поставити: "Написано в казематі". Як ото Шевченко ставив. Для таких у нас — але за додаткову плату, — окремі люкс-каземати... Для філософів наша камера, як бочка для Діогена. Хто сідає для своєрідної репетиції, аби підготувати себе морально, якщо доведеться їхати у "воронку в державну..."

— Скільки сидять?

— Кожен сам вибирає собі термін ув'язнення: від лічених днів до кількох місяців. А послуги, зважте, не дешеві — і все одно до нас черга. Для особливо грошовитих у нас навіть є п'ятизіркові камери на кшталт номерів у кращих готелях Європи. Вибравши таку п'ятизіркову камеру, наші клієнти, як ті коники-цвіркуни, — тюрлюкають собі та й тюрлюкають, набуваючи іміджу борців за світле майбутнє чи минуле, аз правду-матінку, за щастя трудящих і взагалі — патріотів. До речі, не хочете посидіти, га? Не соромтеся: журналіст, який не сидів за правду, ніби вже й не журналіст. А я з вас недорого візьму, сідайте.

"А мо' спробувати?— подумалось раптом мені.— А чого? Імідж зросте — за правду ж потерпав. Бо як у справжню тюрязу попаду, то вже, звісно, буде не те..."

ХІБА Я НЕ ЗАСЛУЖИВ КАЗАНА ІЗ СМОЛОЮ?

Шановні добродії й товаришочки! Мене незаконно виселяють з пекла. Простіше, видворяють, як закоренілого святошу, який не туди потрапив, і перекидають... Куди б ви думали? Так таки й так: у рай. І це при тому, що я ні чим не скомпрометував пекла і в рай не піду, хоч ріжте мене! Я категорично протестую проти такого свавілля!

Зрештою, у нас демократія та свобода, а тому кожний вільний вибирати собі пекло чи рай.

Але попри все, адміністрація його бісівського сіятельства Вельзевула намагається будь-що викинути мене з пекла, яке я заслужив усім своїм попереднім, земним життям. Мотивують моє видворення тим, що буцімто я не досить грішний. Це неправда! Я в гріхах, як пес у реп'яхах. Ось вам приклад. Я — зраджував своїй законній. Я мав коханку. Її роль виконувала моя кума і водночас найближча подруга моєї дружини. Хіба це не аморально з мого боку? А заодно я обманював і свого кума. Крутячи шури-мури з його законною, я в той же час підступно й нещиро вдавав, що він для мене заледве чи не побратим.

Навіть у свій останній земний день я теж вирішив відвідати свою любаску й куму в одній особі. Отож, дзвоню кумоньці, а вона:

— Приходь, мій сьогодні пізно повернеться — на дармовий фуршет його запросили.

— Чудово,— кажу,— ми теж, кумонько, той... пофуршетимо!

— А чому б і ні,— співає вона своїм янгольським голосочком.— Сто баксів за годину — і фуршет, куме, скільки зможеш!

— Та ти що, кумонько?!— кричу. — Здуріла? Побійся Бога, це ж як — за день чи за ніч то й тисяча зелененьких набіжить!

— Набіжить, куме. Тільки не хвилюйся, тебе більше, як на десять хвилин не вистачить. Але застерігаю: що за десять хвилин, що за годину, такса у мене, як і у всіх порядних женщин одна — сто баксів! І — наперед!

— Але ж раніше ми з тобою і не таке витворяли. І — за саму лише любов.

— То раніше, — гне своє кума.— А тепер не до любові. Бо тепер у нас ринок. Бізнес і різні там інвестиції. Так що вибачай, кумцю, але доведеться й тобі видобувати гроші з гамана — перед ринком усі рівні. Хоч ти кум, хоч начальник, хоч сват, хоч законний чоловік.

— А де ж я візьму сто баксів, як уже півроку і зарплати не одержую? І жінка моя теж без платні сидить.

— А це вже твій клопіт. Не маєш за що — спи тільки із законною. Або знаходь спонсора.

Ну, думаю, життя настало! Вже й до куми без спонсора не заскочиш.

Хотів було замість куми махнути на стадіон (ціни там дешевші), але знайомий відраяв.

— Чув із добре поінформованих чуток, що команди на забивання голів не знайшли спонсорів.

Ет, думаю, що за гра без голів? І взагалі, що за життя пішло? В гречку без спонсора не стрибнеш, нову книжку написав — без спонсора до видавців і не потикайся.

Повертаюсь додому, не солодко, як кажуть, сьорбавши. А моя законна (я її називаю ласкаво: "Бензопила "Дружба народів") на мене й накинулася з порогу:

— Знову без грошей приперся? Що ти собі думаєш, невдахо? Ні зарплати, ні гонорарів, тільки й того, що рукописи маєш. Інші он бізнесом займаються, бакси

гребуть. Як наш сусід. Кажуть, якимось кілером прилаштувався, за раз десять тисяч зелених приносить!

Зірвався я. Роздратований бізнесом куми, вирішив на своїй половині злість зігнати. Та передав куті меду.

Отямився (серце в мене й раніше каверзувало) в лікарні.

— Больний,— кричить до мене, наче я глухий, якась жінка в білому і трясє мене. — Та отямся, розлягся тут! У нас кінчається робочий тиждень, будеш тут загоряти до понеділка. І взагалі — гроші маєш?

— Які?— ще не можу нічого второпати.

— Та хоч гривні, хоч фунти стерлінгів, хоч марки, а долари в першу чергу. У нас бракує ліків, якщо купиш за свої, то будемо лікувати. А не маєш за що — шукай спонсора. Та пошвидше — як за годину не знайдеш, то й ліки вже не будуть потрібні...

І назвала таку суму за лікування, що померти дешевше. Що й довелося мені робити. Добре, що хоч на похорони дружина знайшла спонсора. Правда, на моїх похоронах про мене вже й не згадували, а все говорили про благородний вчинок спонсора моїх похорон. І так розійшлися, що навіть на моєму надгробку викарбували ім'я спонсора, а для мого імені й місця не знайшлося. Але то дріб'язок, спасибі, що хоч поховали мене.

Після всіх пертурбацій та різних потойбічних комісій нарешті потрапив я до визначеного мені місця — у пекло пекельне. (Пекельне, бо ходять чутки, що можливі та круті на відміну від старого пекла збираються організувати пекло райське). Гаразд, думаю, я не перебірливий, пекло то й пекло. Комплексувати не буду. Не всім же в рай, і місця там не вистачить, та й достойніші за мене є.

Роздивився, нічого страшного в тій геєні огненній — затишно, тепло і, як кажуть, за шию не капає. Товариство все поспіль добірне — політики, урядовці, депутати, партійці, бізнесмени. Одне слово, відомі люди, всі поспіль борці за щастя трудящих. Буде, думаю, хоч з ким про політику поговорити. Та й взагалі, у високодостойному товаристві і в пеклі буде престижно.

Аж тут мене викликають в канцелярію його бісівської світлості Вельзевула і — як обухом по голові:

— Гражданін, поскільки наше заведеніє,— починає одна дамочка з модними ріжками на тім'ї,— функціонує тільки на госпрозрахунку, то кожний товариш грішник зобов'язаний сам собі купувати за вільно конвертуємую валюту смолу, серу для кипенія в оній, дрова, арендовать казан і платити чертям за обслуговуваніє, бо в нас пекельнікі вже по кілька місяців зарплати не одержують.

— Що ви, дамочка люб'язная, де ж я візьму вільноконвертовану валюту?

— Тогда шукайте спонсоров,— пирхнула дамочка.— Даєм вам двадцять чотири часа, а тоді змушені будемо вас отпралять у рай.

Е-е, думаю, щось тутечки не так... Навів довідки. Так і є. Виявляється, рай уже закрили — за браком фінансів. А всіх його насельників розпустили на всі чотири сторони тамтешнього світу.

Щодо пекла, прозондував я, то воно ще тримається — завдяки чортячо-бісівській

винахідливості Вельзевула. Але і його можливості, звісно, не безмежні. Та й до всього ж в геєні огненній вже почалася розпродажа найтепліших місць. Хто має долари, для того в пеклі створюють такі умови, що куди тому раю чи різним там Канарам, Мальоркам, Золотим піскам, Сонячним берегам, Ніцці, Монако і Кенії разом узятим! А нема зелененьких — викидають за ворота, хоч ти, приміром, і стопроцентний грішник. Цим і користуються різні там мафіозі, купуючи собі звання заслуженого грішника, круті бізнесмени там зводять такі дачі, що голова йде обертом. Не відстають від них урядовці та політики.

На знак протесту проти незаконного видворення з пекла спробував було оголосити голодівку, але бісівська братія тільки регоче:

— Скільки завгодно,— кажуть.— Не маючи валюти все одно голодуватимеш.

Прошу допомоги, захисту і справедливості. Хіба я не заслужив у якомусь там пеклі бодай якогось там безкоштовного казана із смолою?

СВЯЩЕННИЙ ГОРЩИК

Ще будучи маленьким хлопчиком, кучерявеньким Володею Ульяновим, Володимир Іллєч Ленін вже тоді відзначався вмінням за будь-якої ситуації, бодай і екстремальної чи критичної знаходити єдино правильне, істинно більшовицьке рішення і неухильно його виконувати. Ось вам приклад. Якось року 1884-го під час навчання в симбірській гімназії, будучи в гостях, Володя ненароком розбив горщик.

Звичайно, він міг би й не зізнатися в скоєному, тим паче, в будинку були й інші діти і вони теж бігали по всіх кімнатах, зачіпаючи речі, але не такий був Володя Ульянов, майбутній геніальний пролетарський вождь!

— Горщик розбив я!— чесно і принципово заявив він дорослим про свою невимушену шкоду.— Прошу пробачення, що завдав господині матеріальних збитків, але свою провину я спокутую — горщик буде, як новий!

— Та що там,— махнула рукою запечалена (то був її улюблений горщик) господиня.— Доведеться викинути його на звалище.

— На звалище? Ні і ні! На звалище хай іде царське самодержавство! — твердо, з революційною рішучістю відповів Володя Ульянов і додав фразу, що згодом стане крилатою: — Ми підемо іншим шляхом!

І Володя пішов... Тобто склеїв — винахідливо й талановито — розбитий горщик, що дивлячись на нього, ніхто нічого й запідозрити не міг. Господиня звичайно ж була у захваті і дуже дякувала Володі.

— Такий хлопчик, — говорила вона згодом знайомими, — такий майстер по склеюванню розбитих горщиків, як виросте — далеко піде,— сказала вона істинно пророчі слова про майбутнє симбірського гімназиста.

Звідтоді минуло сто з чимось років.

Ленінський горщик свято зберігається в нащадків тієї господині, у якої колись стався той прикрий інцидент з Володею Ульяновим. Праправнучка господині Аделаїда Вікентіївна, з любов'ю позираючи на сімейну реліквію, схвильовано розповідає:

— Володимир Іллєч, творець першої в світі соціалістичної держави, так хитро і так

вміло склеїв тоді горщик, що він і досі сприймається, як новенький і цілий. Звичайно ж, священний горщик передається в нашому роду з покоління в покоління як найбільша реліквія. Навіть, якби він був з чистого золота, то й тоді б він не був таким дорогим, як склеєний власноруч Володею Ульяновим з простих глиняних черепків. Правда, раз його вже довелося переклеювати. На честь 50-річчя ленінської влади в СРСР наше сімейство вирішило зварити в ленінському горщику історичну кашу, і таким чином відзначити піввіковий ювілей радянської влади. Пригадую, кореспондентів тоді наїхало до нас! Телебачення готувалося передавати в ефір весь процес історичного кашоваріння в ленінському горщику,— Аделаїда Вікентіївна тяжко зітхнула і витерла краєчком хустки скупі слези старого члена партії, вірного ленінця. — Вибачте, хвилююся. Все ж таки визначна була подія. Хоча з тієї благородної історичної-партійної затії так нічого путнього й не вийшло — священний ленінський горщик на вогні одразу ж почав тріскатися. Та й що ж ви хочете, як він же з череп'я хитро зіплений, хоч на перший погляд і непомітно було на ньому тріщин. А я зрозуміла, — продовжувала далі Аделаїда Вікентіївна, з піввіковим стажем член партії, яку вона все ще за інерцією називає "керівною і спрямовуючою",— що каші в ленінському горщику вже не зварить. Ми, як могли позамасковували численні тріщини і так вдало, що горщик і нині дивиться наче новенький. І хоч Єльцин з Кравчуком і розвалили колись у Біловезькій Пущі ленінську непохитну державу, та ленінський горщик я бережу, як і раніше. Вірю, настане час, і якщо не ми, то наші праправнуки таки зуміють зварити кашу в розбитому ленінському горщику! І нагодувати нею мільйони!..

ДОКИ МИНЕ КРИЗА

Начальнику всіх пекельних ліфтів

Копія

Його Світлій Темності Вельзевул у

Вже вкотре сигналізую вам, що в нашому рідному й улюбленому Пеклі з вини чортів твориться чорті й що. Так, наприклад, у будинку № 12, що по вулиці Польовій (зона № 8, сектор 3) вже третій місяць не працює ліфт,— куди дивляться наші добродії чорти?

На наші неодноразові скарги ця братія не реагує — ліфтова кабінка як стояла без руху, так і стоїть. А ми як хекали пішкадьором, так і хекаємо! Хоч ми й грішники, та, як той казав, все ж люди. Покипиш зміну в казані із смолою — ноги геть відмовляють. А треба ще дертися. Кому на другий-третій поверхи, то ще й терпимо, а як мені на верхотуру? Сил більше немає підніматися до себе на п'ятнадцятий — та ще після щоденного кипіння в смолі. Прошу вжити заходів!

Грішник Петренко П. Ф.

Грішнику Петренку П. Ф.

Пекло, зона № 8, сектор 3,

вулиця Польова, будинок № 12

Дякуємо за своєчасну сигналізацію з приводу нетипового і, звичайно ж, тимчасового виходу з ладу ліфта в будинку № 12 пор вулиці Польовій.

Ліфт — технічна споруда зі спеціальною кабіною для вертикального переміщення людей (в тім числі й грішників) та вантажів. Прикро, коли ця технічна споруда не піднімає вертикально насельників нашого дружного, нашого прекрасного Пекла. Але — брак деталей. Що вдієш, криза, що охопила Рай, докотилася й до Пекла, зачепивши наше в принципі зразкове ліфтове господарство.

Одночасно у відповідь на вашу скаргу радо Вам повідомляємо, що найближчий від Вас ліфт, який працює, знаходиться по вулиці Польовій у будинку № 13. Це у вашій зоні, на одній вулиці, поруч з вашим будинком.

Просимо Вас тимчасово користуватися ним, поки нарешті мине криза й буде полагоджено ліфт у вашому будинку — треба ж нам дружно

виходити з пекельної кризи.

З найкращим побажаннями

Начальник всіх пекельних ліфтів

Заслужений діяч Пекла Чорт Чортенко.

ЗУСТРІЧ З ДИНОЗАВРОМ

І не байка, і не казка

— Біжу якимось лісом... Яким?.. Та нашим рідним сосновим бором... Піщані люди. Сосни... Нічого незвичайного. Заклопотаний своїми справами, чеберяю далі. І раптом навстріч... Він!.. Хто?.. Та кажу ж вам: ВІН! ДИНОЗАВР! Живий-живісінький. Справжній-справжнісінький. В натуральну, як кажуть, величину. Остовпів я. Отетерів. Протер баньки... Чи не сниться мені, бува? Дак ні ж. Він, голубчик, вимерлий. І чеше бором живий-живісінький. І в добрій формі. Хто, питаєте?.. Та кажу ж вам: динозавр! Як кажуть, власною тридцятитонною — чи яка там у нього вага? — громадиною. На всяк випадок питаю його:

— Ей, ти... хто?

А він мені: я, каже, динозавр. Протри більма! Хіба не видиш?

— Тю! — вихопилося в мене по-простому, по-народному.— А кажуть, що ви, динозаври, той... вимерли. Мільйони років тому.

— Брешуть,— одказує. — Хворіли ми. Але повидужували. Протри ще краще свої лупаки і подивися скільки нас — то як ми могли вимерти та ще й кілька мільйонів років тому?

Протер я ще свої сліпаки — а їх там! Мезозойських плазунів підкласу архозаврів. Різні там целурозаври, бронтозаври, стегозаври, диплодоки, ігуанодонти — бір аж кишить ними. Та всі такі жахливі й страшні. І велетенські, що й уявити страшно. Недарма ж греки їм і назву придумали: *deinos* — жахливий, страшний... Я й зустрів такого і переконався, що не гігнули, значить, вони, динозаврики. Бо переді мною був їхній гігант з гігантів — аж мороз по тобі, як на таке громаддя зиркнеш. Добре, думаю, що хоч я виявився таким зірким і загледів живого представника динозаврів. А куди ж наша наука дивиться? Триндять вчені, вимерли динозаври, всі до одного загадково пощезали. А ви zenки свої хоч раз протріть. Не вимерли, а тільки перехворіли. Це й стало моїм найбільшим науковим відкриттям. Епохальним, до речі. А перехворівши,

повидужували. Усі гамузом. І знову заселяють землю. І я тому свідок. Засів я за дисертацію... І ось я вже доктор наук. Професор. Академік. лауреат і так далі. Відомий учений-динозаврознавець. Чи не єдиний у світі. Написав ще й науково-популярну книгу "Динозаври, які й не думали вимирати", а в ній на основі своєї зустрічі з гігантською рептилією розповів про плазунів з мезозою, четвертої ери геологічної історії Землі, що настала близько 230 мільйонів років тому, а я ж з ними ледь чи не ручкався... Коли б їх не здибав у бору, то наука й досі б запевняла, що ці гіганти вимерли! — виступаючи на вельми поважному симпозіумі в якомусь дуже вченому муравлиші вигукнув професор, він же академік Мураха під бурхливі оплески.

І все, що він казав, було правдою. Чистісінькою. З тим однак незначним уточненням, що зустрів він колись у сосновому бору звичайну ящірку. Що й справді здалася Мурашці динозавром.

Їй вірять, на неї посилаються у світі вчених мурах. І всі в муравлиську — в який не заглянь,— вірять, що динозаври і справді не вимерли, а й досі живі-живісінькі і академік Мурах їх в живі очі бачив.

Мораль? А ось яка: у мурашнику, бодай і вченому, все можу бути. Але чому це ми й досі віримо мурахам від науки та їхньому науковому гвалту?

ЯК ПРИДБАТИ ШКУРУ

ГІМАЛАЙСЬКОГО ВЕДМЕДЯ

Якось одного пречудового зимового ранку, коли так затишно сидиться біля каміну в холі свого офісу, вам раптом захотілося дістати... Ну таке щось, ну таке щось... М-м-м... Ну, наприклад, шкуру гімалайського ведмеда. Натуральну шкуру із натурального гімалайського ведмеда...

В жодного з ваших знайомих бізнесменів немає особистої шкури гімалайського ведмеда, а у вас — будь ласка! Так мальовничо-екзотично простелена персональна шкура гімалайського ведмеда, що — ах, ох! Можна завжди загадково-інтригуюче сказати гостям: "Да-а... було, як добував я в хащах Гімалаїв аж у чорта на задвірках цю симпатичну шкурочку..."

Та і як можна жити і займатися комерцією без шкури справжнього гімалайського ведмеда, га? (Як самому гімалайському ведмедеві жити без шкури — то вже клопіт самого ведмеда і людей з доларами він не повинен турбувати. Як хоче — так хай і живе!)

Ясно, як божий день: гімалайський ведмідь водиться в Гімалаях. А Гімалаї, в свою чергу, водяться, чи то пак розташовані у... Гімалаях. Це найвища гірська система планети Земля. Розташована в межах Пакистану, Індії, Непалу і Китаю — довжина близько 2400, а ширина — 300 кілометрів. Отам і треба шукати потрібного вам звіра. (Одна знайома авторова кума з Вишгорода запевняла, що їх там!.. Як у нас горобців!)

На ваше безмежне щастя в Україні з АО з обмеженою — по саме далі нікуди — відповідальністю "Екзотичні хутра". Воно якраз не дуже й дорого — для комерсантів-початківців та бізнесменів — і продає шкуру гімалайського ведмеда. Правда, вона тимчасово знаходиться на ведмедеві, але в дуже гарному стані. Принаймні, сам ведмідь

нею дуже задоволений і не розлучається з нею ні вдень, ні вночі. Шкура чорна (підборіддя біле, на грудях — блідувато-жовтувата гострокутна пляма), довжина — два метри, а висота в холці близько метра. Екзотика на екзотиці! Це те, що вам треба. В АО "Екзотичні шкури" вам заявлять таке: а) оскільки шкура, що вам сподобалась, терміново знаходиться на гімалайському ведмедеві, то б) уклавши угоду з АО "Екзотичні хутра", ви сплачуєте в касу половину вартості тієї шкури, їдете в Гімалаї, знаходите там відповідні гори, а в них відповідний ліс, а в тому лісі потрібного вам ведмедя.

А знайшовши, чемно так до нього звертаєтесь:

— Здрасті. Ви — такий-то гімалайський ведмідь?

— Ну?!! — не зовсім ввічливо ведмідь. — Що нада? Шляються тут... всякі.

— Вибачте,— ще чемніше одказуєте ви і своєю лагідністю просто обеззброюєте малокультурну і нецивілізовану тварину, — я не всякий, як ви щойно зволили висловитись. Я бізнесмен такий-то і приїхав за шкурою.

— За якою це... — озирається звір,— шкурою?

— За тією, що тимчасово знаходиться на вас,— і тицяєте нещасній тварині під ніс документи. — Ось угода. Я купив вашу шкуру і віднині вона моя.

— А як же я... без шкури?— жалюгідно скімлить ведмідь.— У нас тут, в Гімалаях без шкури... До всього ж я не давав згоди на продаж своєї шкури.

— Головне,— у вашому голосі метал,— що є моя згода на купівлю вашої шкури. Можете скаржитись куди завгодно і кому завгодно. Вашу шкуру я купив і за законами бізнесу — вона тепер моя. Прошу її негайно звільнити і передати мені в задовільному стані, як зазначено в акті продажу-купівлі.

І ведмедеві нічого не залишається робити, як звільнити шкуру і голяка тікати в глибину своїх Гімалаїв, де вже багато бігає таких обідраних ведмедів. А ви повертаєтесь у Київ, виплачуєте АО "Екзотичні хутра" другу половину вартості шкури, що віднині стає окрасою вашого офісу.

Отже, ви досить вдало почали займатися бізнесом. І якщо зуміли здерти першу в своєму житті чужу шкуру — бізнесмен з вам вийде класний. Це вже точно.

Ну, а щодо ведмедя, то... Побігає й голяка — не великий пан! Та й навіщо йому в якихось там диких Гімалаях на краю цивілізації така престижно-розкішна шкура? Тож бо. Та й престижного офісу він не має, як і каміна, перед яким можна стелити таку розкішну шкурочку гімалайського ведмедя.

ПРИСТРАСНО-ЖАГУЧА,
РЕВНИВА І НЕБЕЗПЕЧНА...

Змії — річкові, морські, пустельні й лісові — належать до підряду плазунів ряду лускатих. Тіло дуже видовжене — від кількох сантиметрів до десяти й більше метрів. Поширені по всьому суходолу планети Земля, крім Антарктиди, Нової Зеландії, Вогненної Землі та деяких океанічних островів.

У світі їх відомо понад 2500 видів. Досі вважалося, що в Україні лише 10 видів змій, з них — 2 отруйні (гадюка звичайна, поширена на Поліссі та в Лісостепу, і гадюка

степова — укуси їхні небезпечні для людини).

Кажемо, досі вважалося, що десять. А ось Андрій М'ястківський впевнено довів, що не десять, а — одинадцять. Останній, одинадцятий вид знаний наш поет відкрив особисто. Уводиться він повсюдно в Україні. Отож йому слово:

З трави гадюка вповзла і каже:

— Я, може, більше знаю, аніж ти,

Красу квіток, громів липневих кашель.

Нектару мед і звабу гіркоти...

— Це ти говориш, срібляниста стрічко,

Поводиш оченятами, мала?

А може, знаєш казку про смерічку,

А може, знаєш пісню про орла?

Такого дива я не бачив зроду:

Гадюка мовить... Це ж таки змія!

Я сів спочити на стару колоду.

Змія шепоче: — Я, либонь, твоя.

Візьми мене — і стану я вродлива,

Я — од струмків, од квітів, од весни...

— Тікай собі, я надивився дива,

Я пережив аж тридцять дві війни!

Розмружив очі, а вона — красуня,

Вінок з ромашок в неї над чолом,

Але з кущів ведмідь понуро суне

І крук старий розмахує крилом.

І раптом злива, зашуміли води,

Поміж дубів бурхлива течія...

Я йду один, а деś живе в колоді

Моя ж таки спокуслива змія.

Так це чи ні, як повідав нам поет? Так — скажемо по секрету, але тільки для читачів "ЛУ", — вона і є насправді. І зважте, як усе просто: "Візьми мене — і стану я вродлива".

Кожен з нас мав (чи — має, таких переважна більшість!) змію (найкращу, найчарівнішу), про яку в пориві ніжності й любові може сказати: що з того, що — змія? Але ж — МОЯ! Бо як же без своєї, без змії? Яке життя, яка любов? А коли змія шепоче: "Я, либонь, твоя", — то інша річ.

Жаль, що не всім щастить мати хоч і змію, але — СВОЮ.

І ось у першому році третього тисячоліття ситуація різко змінюється. На краще. Бо віднині кожен матиме свою змію, адже рік 2001-й — це рік Білої Змії. За календарем, що його дотримуються в Китаї, Японії та інших країнах Сходу. Там кожний рік 12-річного циклу за східним календарем проходить під знаком якої-небудь тварини, і людина, народжена в тому чи тому році, отримує — так вважається, — ряд

природжених властивостей, з урахуванням яких і складається її доля.

А починається рік Білої Змії 24 січня ц.р. (для більш допитливих найточніші дані: о 15 годині 08 хвилин за київським часом — не проґавте, як зустрінете Змію — так і житимете).

Рік, як і люди цього знаку, вимагає спокою і мудрості — о, як нам в Україні їх не вистачає! Сприяє тому стихія металу, тож багатьом з нас доведеться зіткнутися із жорстокими обставинами (та хіба нам в Україні до них звикати?), тож доведеться виявляти волю, впертість, енергію, і успіх тоді вам гарантовано! Кажуть, що справи підуть добре в тих, хто амбітний, хто добре працює у вибраній галузі (тож доведеться — нічого не вдієш — ще й потрудитися). Хто прагне бути престижним, не схожим на інших, в крайньому разі не плакальником, що в нас, мовляв, в Україні трудно живеться, хто за критичних обставин покладається не на дядю (пригадуєте: на в городі бузина, а в Києві дядько?), а на самого себе та на свою працелюбну впертість і оптимізм. А тих, хто виявить обережність з грошима (за наявності, звичайно, в себе подібних купюр) — протиріч із законом не матиме. Отож будьмо такими! Варт зазначити: діти, народжені в рік Білої Змії, аби виросли щасливими, потребують любові й тепла. (Хоча хто їх не потребує? І не тільки серед дітей!)

Східні мудреці трохи, правда, лякають, що Змія — найвойовничіший знак східного гороскопу. Не бійтесь, бо в той же час Змія — мудра і стримана, уміє досягти значних успіхів, адже застосовує найрізноманітніші викрутаси-хитрощі! До всього ж вона не конфліктує, не свариться — гарний приклад для наших депутатів і взагалі — політиків. Вона честолюбна і знає, як досягти успіхів, хоча й хитра та, даруйте, часом лицемірна й шанолюбна. Ворогів не боїться, досягненим ніколи не задовольняється, а бореться далі, доки не дійде належного їй успіху. Її голова завжди повна ідей, вона все робить логічно, холоднокривно й виважено рухаючись до своєї мети. Тож люди, народжені під цим знаком, наділені добрими організаторськими здібностями, вміють подавати себе в кращому вигляді. До всього ж вони чудові письменники, філософи, юристи, психіатри, викладачі, політики, дипломати, ясновидці, ворожбити, медіуми, астрологи...

А тепер щодо любові. Змія — найчарівніший знак все того ж східного гороскопу. Якщо вона побажає кого-небудь (стерезіться!) спокусити (але ж як іноді хочеться, щоб яка-небудь, бодай і змія, тебе нарешті... спокусила! Особливо коли твоя репутація бездоганна і вже аж кричить — раз бо живеш! — щоб ти її... підмочив), ніхто не здатен встояти перед нею. Неначе її родич удав (Увага! Шанувальників "ЛУ" із слабкими нервами просимо далі не читати, автор за можливі наслідки відповідальності не несе), вона обвиває свою жертву і поступово затягує її в глибини своїх почуттів.

В моральному плані жінки-Змії (а яка справжня жінка не є такою?) більш спокійніші за чоловіків і, якщо вони фліртують в компанії, то не варто з цього робити трагедії. Змія просто не терпить сцен, що її принижують. Але як вона змінюється — прямо квітне! — якщо стосунки її з партнером складаються на взаєморозумінні. Тож якщо Змія зустріне того, хто їй потрібний, відносини будуть постійними і надійними. Правда, вона не терпить критики, але хто її терпить, га? А якщо Змія знайде ще й утіху

в сім'ї, то неодмінно ваше життя досягне рівноваги та гармонії.

Чоловіки-Змії романтичні й чарівні, володіють почуттям гумору, жінки — вродливі і тому мають успіх. Взагалі ж Змія — інтелектуал, філософ і мислитель. В житті вона спокійна, любить гармонію, стабільність, легко пристосовується до обставин, везуча, не любить програвати (а хто любить?), ще любить гроші і боїться їх втратити. Правда, вона злопам'ятна. Тому в любові пристрасна, жагуча, ревнива, ба відтак — стережіться! — небезпечна. Але цим і привабливіша.

А втім, давайте згадаємо цінні вказівки наших прадідів: не такий страшний чорт, як його малюють. Не бійтесь Змій, бо кожна змія — по-своєму прекрасна!

Особливо, коли вона — ТВОЯ. Чого й бажаємо кожному — справжньому читачеві "ЛУ". Та й не тільки "ЛУ".

А заодно — щастя й любові в рік Білої Змії. (І не тільки в цей рік). А бажаємо щастя й любові із своєю, хоч і, даруйте, змією.

Хай буде так, як написав поет:

Я йду один, а деś живе в колоді

Моя ж таки спокуслива змія.

І хай вона завжди вам шепоче: "Я — твоя".

Ну, а далі відомо:

Візьми мене — і стану я вродлива,

Я — од струмків, од квітів, од весни...

Тож бажаємо вам найчарівнішої Змії — кожному своєї.

Із роком вас, роком Білої Змії!

МУРАВЕЛЬ І БАБКА

Жила-була в одному лісі одна Бабка. Все літо вертихвістка тільки те й робила, що нічого... не робила. Це ж треба, га? Танцювала і співала! Співала й танцювала! І це їй, уявіть собі, страшенно подобалось, і в цьому ділі не мала вона рівних!

А по сусідству жив один Муравель. Трудяга невинуватий. Все життя він тільки те й робив, що тяжко... робив. Колоди з лісу тяг. Своїм горбом на прожиття заробляв.

Ось якось тягне він чергову дровиняку разів у ...надцять більшу за себе — надривається, килу наживаючи. Аж гульк — навстріч Бабка пурхає, якеś там балетне па-де-де витанцьовує. Елегантна, фігуриста, пластична! І пританцьовує, і наспівує, і сексуально пурхає. А яка в неї грація, голосок! Замилуєшся! Зачіска — моднюща! Педикюр! Манікюр! На великих фасеткових її очах — отакезні захисні окуляри — чи не за тисячу доларів придбані. Із вбрання — тільки бікіні, але ж останній крик моди! Буцімто від Кевін Кляйн.

Парасолькою грається, вся така квітуча.

— Ах, ферміка, — озивається співчутливо (фермікою мурашок по латині називають), — який ти, даруй, банальний! Таке чудове літечко, на пляжах — рай, а ти... Коли тебе не зустрінеш, ти все в кухвайці та кирзачах — пхе! — колоди тягнеш. І не набридло тобі? Мені тебе шкода, дурнику трудящий!

— А мені — тебе, одказує стомлено сусід.

— Три ха-ха! А мене — чого?

— А того... Протанцюєш та проспіваш літо красне, де ти, вертухо, взимку житимеш, що, дзиго, їстимеш?

— А, може, я створюю товариство з обмеженою відповідальністю, — засміялася Бабка і полетіла собі на пляж.

"Позагорай, поки ще маєш час, — думає Муравель, впрягаючись у шлею свою віковічну. - Побачимо, як ти взимку... Загоратимеш. Коли захурделить, прибіжиш до мене за рятунком, дармоїдко. Проситимеш захисту та чого-небудь в ротик покласти..."

Швидко чи ні — прийшла осінь. Замжичило, задощило. Мокре листя летить, голі дерева гіллям сумно торгують. А з-за обрію в степ уже зима суне.

Тягне Муравель колоду, куфайка на ньому — вата з усіх дірок стирчить, облізла заяча шапка, на ногах — валянки-чуні, латані, клеєні. А колода з кожним кроком важчає і важчає...

"Старію, — зітхає Муравель. — В молодості й більші тягав і не здавалися вони такими важкими, як тепер..."

Аж гульк — навстріч Бабка. На ній пальто від Кардена, взуття від Версаче, на голівці моднюче шляпо від Валентино.

— Куди зібралася, сусідко? — зупинився Муравель передихнути.

— Осінь, зима на носі, зайнятий нічим. Нудьга! То я оце зібралася в Париж — на презентацію осінньо-зимової колекції мод. Потусуюся в бомонді. Фуршети там — ого-го! Заодно й норкову шубу замовлю. А з Парижа на Кіпр, або на Мальдиви махну — дюдю там перекантую. А ти все дровиняки тягаєш?

— Тягаю, — зітхнув Муравель. — Послухай, що я тобі хочу сказати. Глібов, виходить, щось переплутав? Коли писав, що ти взимку прибіжиш до мене захисту од холодів шукати і до весни прогодувати мене благатимеш.

— Який... Глібов?

— А той, що про коника-стрибунця байку написав. Котрий, як і ти, все літечко проспівав та протанцював.

Коли гальк — аж в степ широкий

Суне люта зима.

Коник плаче, серце мліє,

Кинувсь він до Мурав'я...

А той, себто я, і відповідає йому:

Проспівав ти літо гоже, —

Вдача вже твоя така, —

А тепер танцюй, небоже,

На морозі гопака!

— І ти в байки віриш? — сміється Бабка. — Відстав, голубчику, від життя. Тепер не ті часи. Тепер часи настали не Муравля, а — Бабок та Коників-стрибунців. Бувай! Я в аеропорт спізнюсь... Хоча стривай. Там рахунок тобі прийде. І не один. Не забудь своєчасно оплачувати.

— Ра-ахуно-ок? — ледь не впав на місці Муравель. — За віщо?

— За колоди, що ти їх із лісу тягаєш. Віднині вони мої. Я ж ліс приватизувала. Тепер за кожну колоду маєш моєму представнику, доки я на Кіпрі та Мальдивах загоратиму, платити. А ціни нині такі, що коли б тобі не довелося на морозі танцювати гопака! А Глібову передай три ха-ха!

Замість моралі. Як писав Леонід Глібов: "Панове громадяни! Ся байка вам в пригоді, може, стане..." А раптом?..

САГА ПРО ВЛАДУ

...І загорівся край!

Зацвів огнями волі, гримить в борні і в огні!..

Скажи мені — це сага? Це — легенда

чужих уславлених народів?

С. В. Васильченко.

Як передає КНА (Космічне агентство новин) на планеті 13-й Епсілон (сузір'я Гончих Псів), власне, в якомусь там глухому закутку того Епсілона, далекого від цивілізації та сучасних технологій і, взагалі, від демократії, за високими горами, за дрімучими лісами та різним бездоріжжям, зовсім випадково виявили одну досить-таки підозрілу Владу.

Щоправда, на перший погляд, Влада була як Влада: мала право керувати державою та здійснювати політичне панування — що з успіхом і робила. І все б нічого, але коли до неї придивилися пильніше, то виявилось, що вона не така проста, як здавалося. Себто не корумпована, якою їй, як і кожній подібній субстанції, годилося б бути, а — повна чеснот та різних там, даруйте, доброчинностей. (Невротиків далі просимо не читати!).

Опозиція, коли це стало відомо, відразу ж забила на сполох, оголосивши в країні тотальну мобілізацію своїх прихильників: щоб Влада була повною чеснот і різних там доброчинностей? Сумлінною і ледь чи не цнотливою? Всі беруть, а Влада не бере? Чи не затіває, бува, чого-небудь проти опозиції?..

Хтось пригадав слушну пораду одного язикатого землянина про те, що в будь-якому випадку треба стежити за Владою, навіть якщо вона — зразок доброчинностей! Спішно створити особливу Депутатську комісію з Надзвичайних ситуацій, наділивши її надзвичайними повноваженнями, яка кілька місяців невтомно проводила найнезалежніше і найретельніше слідство і, врешті-решт, ще більше заплутала справу, підтвердивши: так, у тому глухому краї 13-го Епсілона, далекому від цивілізації та сучасних технологій, за високими горами, за дрімучими лісами та за жахливим бездоріжжям і справді ховається Влада, повна чеснот та різних там, даруйте, доброчинностей.

Ошелешена, приголомшена опозиція зчинила несусвітський рейвах, заявивши на все міжпланетне братерство народів, що такого просто бути не може! Влада тая напускає туману і своїми уявними чеснотами збиває з пантелику народ та передовий його авангард — опозицію. І взагалі... Влада має бути корумпованою, щоб опозиція

могла з нею і далі успішно боротися. Тому Влада не може бути доброчинною, бо інакше опозиції, цьому авангарду народу, ні з ким буде боротися.

Спішно провели всепланетний референдум: чи може таке бути? І

народ Епсілона, маючи віковий досвід спілкування з Владою, в одностайному пориві та єдності твердо відповів: "Ні!" Бо це — фантастика! Міраж!

Справою зайнялася Генеральна прокуратура. Ще три місяці розслідувалася діяльність підозрілої Влади, потім ще п'ять, ще сім... Результати — ті ж самі. Вперта Влада вперто не хотіла відкриватися, що насправді вона корумпована, а й далі вдавала, що вона буцімто повна різних чеснот і різних там, даруйте, доброчинностей... Правда, Влада на той час стала працювати чомусь гірше, і це вселяло надію, що ось-ось вона "розколеться" і з неї нарешті буде зірвано лицемірну машкару!

Почалося протистояння: хто кого? В країні прокотилися цунамі бурхливих мітингів, зібрань трудящих, на яких опозиція закликала народ швидше викрити Владу і вивести її на чисту воду.

— Що вона — за дурнів нас має, коли вдає з себе непорочну та порядну?— гнівно запитувала опозиція.— По собі знаємо, що це неможливо. Треба копати й копати!

Копали глибоко і ще глибше (чого-чого, а спеціалістів з копання на Епсілоні було досить), а компромату так і не викопали. Підозріння наростали. Тим часом Найвища Рада прийняла новий закон, який категорично забороняв Владі бути доброчинною та цнотливою і встановлював над нею суворий нагляд.

Зрештою, створили народний трибунал, який запрацював під девізом: "Виведемо нашу Владу на чисту воду і доведемо, що вона у нас продажна!" МВФ (Міжкосмічний валютний фонд) відмовив Епсілону в наданні допомоги, інопланетні інвестори почали відмовлятися від угод, адже з такою підозрілою Владою, як на Епсілоні (яка не краде й не шахрає), працювати чесним комерсантам просто не з руки. Рада Планет вирішила вивести із свого складу 13-й Епсілон як планету, де Влада не краде й нікого не обдурює, що є всепланетним нонсенсом.

Народ стомився боротися з Владою, яка була взірцем, даруйте, доброчинностей. Оскільки Влада не хотіла розколюватись, а й далі вдавала з себе порядну, вирішено було оголосити їй всенародне недовір'я, щоб вона нарешті подала у відставку. У зв'язку з цією подією на Епсілоні цілих три дні лютувало всезагальне свято. Народ і опозиція вітали одне одного: якщо Влада подала у відставку, виходить, вона й справді корумпована.

Вибрали, звісно, нову Владу, і коли по якомусь часі перевірили її, то виявилось, що вона наскрізь заражена корупцією. І всі нарешті заспокоїлись — з такою Владою можна було жити, і спокій прийшов на 13-й Епсілон сузір'я Гончих Псів. Опозиція звично боролася з Владою за теплі місця і поповнювала собою владні структури. Вигнані за профнепридатністю чиновники звично поповнювали ряди опозиції і теж боролися з Владою — аби повернути собі втрачені кабінети. Влада традиційно грабувала народ і переводила валюту в банки інших планет, а ошуканий народ традиційно розводив руками: що вдієш, на те вона і Влада, щоб красти. Про чесну Владу доводилось лише

мріяти. Але народ і опозиція вперто вірили, що така Влада — чесна, наділена доброчинностями — нарешті колись-таки й до них прийде... Правда, опозиція того страшенно не хотіла: станься раптом таке, з ким вона тоді боротиметься?..

НАКАЗАНО СТАТИ ОПОЗИЦІОНЕРОМ...

Із циклу "Байки Прадавньої Русі"

Того вечора боярин Вовчий Хвіст повернувся з царського прийому ні живий, ні мертвий. Швидше мертвий. Але ще чомусь живий. Руки його тремтіли. Зуб на зуб не попадав. На породистій фізіономії — червоні плями змінювались блідими і навпаки. На них в першу чергу й звернула увагу бояриня.

— У тебе знову... алергія? Скільки разів тобі товкмачити-товкти: не зловживай на царських прийомах дармовою ікрою! Не ковтай її черпаками, а куштуй за допомогою десертної ложечки.

— Цього разу ікра й до горла не лізла.

— Хі-і... Невже... кабиць?

— Хана!

— Сушить сухарі?— здогадавшись, по-діловому запитала бояриня. — Але ж обіцяли... Ти ж скільки в'язок соболів їм попоносив!

— Вони й закрили справу.

— Тоді ж чого ти... такий?

— Біда на нашу Русь іде, прямо пеня-халепа!

— Ой, божечку ж, Перуне, хай упаде твій справедливий гнів на голови ворогів наших! Яка біда? П-пошесть?

— Гірше! Демократія!

— Хто-хто?

— Ти що — глуха, стара тетеря? Руським язиком тобі кажу: демо-кра-ті-я! А це зараза, гірша епідемії. Принаймні, ліків од неї катма!

— Досі Русь заморські біди стороною обходили, а це вже й до нас черга надійшла? За віщо ж нам кара така? За які гріхи? — почала було на увесь терем голосити бояриня, але Вовчий Хвіст сердито ногою в червоному сап'янці притупнув:

— Цить, дурепа! Прогнівили Перуна, лот і наслав на нас, крім моровиці, ще й демократію!

— Куди ж цар-батюшка наш дивиться?

— Тсс!.. Не твого ума... — озирнувшись, по-змовницькому шепнув, — Цар-батюшка сам і запроваджує демократію.

— Ой, божечку ж!.. Та ж чи наврочено йому? Так до знахаря тре, вроки вилити. До волхвів-кудесників повести.

— Тримай язика за зубами, щоб тебе не повели. На дибу до ката.

— Свят, свят!.. Пощо нам демократія? Обходились без неї тищу літ, то й ще обійшлися б. Ми ж не хранцузи які, не мериканці.

— У всіх заморських країнах демократія, а ми, виходить, ликом шиті? Чи кишка тонка? Тому ніхто з нами, козлами-архарами старорежимними, й справ не хоче мати.

Інвестори і ті нас обминають. А казна царська порожня. От цар-батюшка, аби привабити валютні вклади, і вирішив у царстві своєму дрімучому демократію завести. Учора нас, найближчих своїх бояр, зібрав і монаршу волю оголосив: із завтрашнього дня всім вам, сукині сини, негайно поставати... де-демократами, — Вовчий Хвіст ледь не заплакав з горя.

Бояриню довелося відливати водою.

— І тебе теж... силує?

— Гірше. Мені,— Вовчий Хвіст перейшов на шепіт,— наказано йти...

— Під три чорти?— зойкнула бояриня.

— Тю, дурепа! В опозицію!

— Для якої лихої трясці?

— Яка ж демократія без опозиції?

— Хай інші хоч і з ума сходять. А ти що — крайній? Відмовся.

— Пізно! Та й наказано без права на відмову. Комуś же треба йти в опозицію. Якщо не я, то хто? Доведеться постраждати — за Русь, за царя-батюшку, за ту трикляту демократію, будь вона неладна!

Вранці Вовчий Хвіст почав збиратися на опозиційну війну.

— Соболева шуба тепер мені вже вроді як і ні до чого. Як і горностаєва,— міркував.— Підійде лисяча. Хоча краще, мабуть, собача. А ще краще якась... мм... сірячина. Армяк чи зипунішко. І — ніякого шовку, оксамиту чи парчі. Замість сап'янців — народні личаки.

Сімейство ридало, як побачило свого главу в драному зипуні і в личаках. В руках — палиця, за плечима — котомка. Навіть челядники пустили сльозу. Проводжали за ворота.

Поклонився боярин на всі чотири сторони.

— Не поминайте лихом! На випадок чого, вважайте мене царським демократом і отим самим, будь він неладний, — опозиціонером!

І пішов боярин Вовчий Хвіст створювати на Русі опозицію, яка буває у всіх заморських країнах. Дуже гордий був, що його величність вибрав для цього діла саме його, вірного з вірних друга-холопа свого. І за Русь, як ніколи, був певний. Все Русь витримала, всі біди пройшла, витримає і демократію. Бо інакше, як цар-батюшка застерігає (істинно в руському дусі): його, мовляв, меч, а наші голови, як завжди на Русі, — з плеч!..

ВІЗАНТІЙСТВО

У Візантії жили візантійці. І дуже пишалися, що вони — візантійці, що живуть не де-небудь, а в самій Візантії, у другому Римі, а третьому не бувати. І взагалі, славили-прославляли своє візантійство, рівно якому й у світі не було.

Але все тече, все міняється. І коли, здавалося, вічна імперія почала тріщати, то, рятуючись, оголосила себе Візантійською Федерацією Рівноправних Народів (ВФРН). Щоправда, такої нації, як візантійська, зроду-вику не було в тих краях, а була мішанина різних народів і племен, що їх у різний час завоювали імператори Візантії. Щоправда,

офіційно вважалося, що то вони, народи і племена, самі, мовляв, добровільно поприєднувалися до імперії, і так їх у тому переконували, що "добровільно приєднані" навіть самі в те вже почали вірити. І все одно радощам візантійців не було меж, адже всі вони раптом поставали демократами. "Нас ніхто у світі не може збагнути, — пишалися вони. — Ми такі загадкові, що й самі себе не можемо втямити".

І відбулися перші в колишній імперії вільні, демократичні вибори Президента Федерації РН — ним одностайно, в єдиному пориві (що ще раз підтвердило загадковість візантійської душі) було обрано імператора Василя І, який і став президентом Василієм І. І візантійці полегшено зітхнули: нарешті! Діждалися! Маємо президента, доступ до тіла якого віднині вільний для всіх громадян і кожен з них може запросто підійти і поляскати президента по плечу.

Більше того, тепер навіть дозволили критикувати колишнього імператора Василя І, який був, ніде правди діти, тоталітарним правителем і тільки те й робив, що за роки свого, здавалося, вічного правління, закручував гайки, і славити мудрого Василія І, президента ВФРН, батька візантійської демократії. Він урочисто пообіцяв повідкручувати всі гайки, що їх позакручував по саме нікуди імператор Василь І. Візантійці, віншуючи своє візантійство, дружно співали осанну батькові їхньої демократії, найдемократичнішому у світі!

— Всі завали, що їх нагромадив минулий режим, ми негайно ж розчистимо найпотужнішими бульдозерами! — урочисто пообіцяв президент Василій І. — А всі звинувачені в антивізантійстві за попередньому режиму та репресовані як контрреволюціонери будуть переатестовані в революціонерів і вознесені до рангу борців з проклятим минулим, до рангу світочів свободи і демократії, і на їхніх могилах, якщо їх вдасться коли-небудь розшукати, буде встановлено за державний рахунок пам'ятники, а на стінах в'язниць, де вони сиділи, почеплять меморіальні дошки.

Ось такі незвичайні переміни раптом відбулися у Візантійській імперії: найбільш одіозні імператорські слуги, що заплямували себе вірнопідданим служінням тоталітарному режимові, були безжалісно звільнені зі своїх посад при дворі і призначені міністрами нового демократично-реформаторського уряду Федерації РН, інші змушені були піти у відставку і задовольнитися посадами всього лише позаштатних радників президента Василія І. Таким чином в колись імператорський, а тепер президентський палац прийшли новітні реформатори.

Особистий придворний поет імператора Василя І Саливон Солодкоспівець із оспівування імператора Василя І переключився на безмежна оспівування тепер уже президента Василія І, як і раніше експлуатуючи свої невмирущі кондаки — композиції гімнів з хоровим рефреном. І знову, як і раніше, в основному лунали лише ефемії — вигуки і славослів'я на честь Василія І, але вже як найдемократичнішого у світі президента. Ситали знову модними культові співи — осьмигласіє, що швидко перетворилося на дев'яти— і навіть десятигласіє — чого раніше ніколи не було. Невдовзі, на вимогу, звичайно ж, трудящих мас довели їх до стогласія і сам винуватець урочистостей вже почав плутати: хто ж він насправді — імператор Василь І чи

президент Василій І? Іноді виходило, що таки ще імператор, а іноді, що вже мовби й президент. І тоді, будучи ще імператором, Василій І спішно закручував гайки, а стаючи вже президентом, поволі їх намагався розкручувати.

Заодно було запроваджено кілька нових посад і серед них — посаду доглядача правого вуха президента.

Річ у тім, що Василій І, коли ще був імператором, мав деякі проблеми зі слухом. Простіше кажучи, його величність недочувала. Особливо на праве вухо, що завжди було повернуте до народу (лівим він слухав лише своїх двірцевих слуг). Тож в останні роки свого імператорства Василій І не завжди міг чути глас народу, що, як відомо, є гласом Божим. А, не чуючи того гласу, його величність не міг оперативно відгукуватися на потреби простолюдинів. За це отоларингологи (в просторіччі вушники) були належним чином покарані — як винні в тому, що його величність не завжди чула звернені до нього народні гласи, а їхню отоларингологію звинуватили в халатній байдужості і зліквідували як шкідливу галузь медицини.

Оскільки візантіяцям аж тепер стало нарешті втямки, чому імператор не прислухався до народних скарг, вони одностайно і в єдиному пориві підтримали вигнання лікарів-вушників як злісних шкідників. Натомість до президентського вуха було приставлено одного знатного народного цілителя. Йому суворо велено, аби він, не шкодуючи живота свого, ревно доглядав державне вухо, щоби президент міг оперативно чути глас народний.

Цілитель старався, справно стежив за ввіренням йому вухом, вишіптуючи у свого високопоставленого клієнта болячки, і невдовзі став першою особою в президентському оточенні — його вже боялися навіть міністри-силовики. І не дарма. Досить швидко з'ясувалося, що цілитель і доглядач президентського вуха не стільки вишіптував з нього болячки, а нашіптував у те вухо. І справи з демократією у Візантії відразу ж пішли на краще. І, як результат, у Візантії все менше і менше ставало ворогів демократії, а самої демократії навпаки, ставало більше й більше. У зв'язку з цим Василія І від імені народу одностайно проголосили пожиттєвим правителем та батьком народу. (Тільки не плутати з імператором Василієм І, якого теж свого часу проголосили пожиттєвим правителем та батьком народу!).

І що дивно (ні, таки правду кажуть, загадкова у візантіяців душа-душечка, не кожному її дано розгадати), візантіяці й нині живуть у Візантії. Щоправда, лише ті, хто якимось дивом уцілів під час боротьби Василія І за зміцнення демократії та свободи. Але все одно пишаються, що вони — візантіяці. І що живуть вони в демократичній Візантії... Якої насправді вже не було. Але візантіяці про те навіть і не підозрювали, вони вперто й далі жили (як - то вже інша річ) у країні, якої насправді не було. І все так само патріотично пишалися тією демократією, якої насправді — це вже точно — ніколи й не було, дякували за неї Батькові народів, який таки був. І це була єдина реальність у тій Візантії, яка все ще чомусь була. Хоч її й не було. Точніше, не могло бути.

Таке воно візантіяцтво — хоч і приречене історією до скону, але все одно — безсмертне.

ПЕРСОНАЛЬНИЙ СЕЙФ У ШВЕЙЦАРІЇ

Чого більше розвелось за демократії — так це, даруйте, рахівників. В собаку палицю кинеш — в рахівника попадеш. А чому? Бо всі тільки рахують. Чужі гроші.

От, приміром, причепилися такі нишпорки до нашого відомого державного діяча Івана Івановича. Якось там зарубіжна радіостанція передала, що в нього, бачте, виявився в швейцарському банку 1 (один) мільйон доларів. Коли він, мовляв, устиг їх назбирати, як він день і ніч тільки те й робить, що вболіває за нашу економіку, за щастя трудящихся, га?.. Ну й що ж? Виходить, якщо Іван Іванович життя нам покращує, то собі його покращити — не має права? А в нас же демократія! А ми... Так і порозкривали роти: звідки в нього стільки доларів? А тобі яке діло, сучий ти сину? Наскладав чоловік, от і має. Заощаджуй, складай і ти — хто ж тобі не дає? У нас демократія — кожен має право хоч і в Швейцарії заощадження зберігати. Найми в тій Швейцарії, в найкращому тамтешньому банкові сейф і тримай у ньому свої трудові копійки. Як ото Ленін у свій час тримав свої трудові партійні копійки в Швейцарії — так і ленінізм виник. Створюй і ти свій петриненкізм чи іваненкізм, якщо ти Петренко чи Іваненко. А товариш Іван Іванович на ленінізмі виріс, не так давно ще був секретарем керівної та спрямовуючої. У нас всі діячі звідти, з ленінізму вийшли. От і утверджує себе Іван Іванович у Швейцарії! Утверджуй і ти — хто ж тобі не дає?

Так ні ж, самі лінуються в Швейцарії персональним сейфом обзавестися, а чужі гроші рахують. До того урядовця, до товариша Івана Івановича, як реп'ях до шерсті, чіпляються. Мільйон доларів має! А ти, крикуненко, знаєш, яка в нього зарплата? Аж 1 (одна) тисяча гривень! На місяць! Що — заціпило, рахувальнику чужих грошей? Отож бо! Тому Іван Іванович і накопичив мільйон. По тисячі в місяць складав. Через сто тисяч місяців вже й мав у тій Швейцарії сто тисяч. А десять разів по сто тисяч місяців — от і маєш його, голубчика! Мільйончик. Правда, гривень. Але ж тут арифметика проста. Іван Іванович складав по одній тисячі гривень щомісяця двадцять разів по сто тисяч місяців, от і зібрався в нього в Швейцарії мільйон доларів! А рахівники чужих грошей не вгамовуються: це ж він, мовляв, не їв, не пив двадцять разів по сто тисяч місяців, доки той мільйон наскладав? І ти не їж і не пий, а складай у швейцарському банку свою зарплату — хто тобі забороняє? А може, Іван Іванович останні п'ять років, доки складав свою зарплату і в Швейцарію її пересилав, жив на жінчину зарплату, га? Ще й теща виручала. Вона по 50 гривень пенсії щомісяця отримує. Точніше, 49 гривень і 86 копійок. Останню копійку для свого високопоставленого зятя відривала. От зять і став доларовим мільйонером!

Не те, щоб похвалити чоловіка, повчитися в нього, як треба копійку до копійки збирати. Це ж рекорд, вартий книги рекордів Гіннеса! А вони — напали... Де взяв той мільйон? Ну, народ! Ну, рахівники, туди їх!.. Якщо чужі гроші у швейцарських банках будете рахувати, коли ж свої зароблятимете? Ось того ми й бідуємо, ось того в нас від зарплати до зарплати й не вистачає. Бо ми не трудівники світлого майбутнього, а рахівники чужих грошей!

Краще б приклад брали з тьоті Паші, прибиральниці нашої. Якось вона заявила на

зборах: оце вирішила взяти підвищене, як раніше казали, соцзобов'язання — у швейцарському банку замовлю собі персональний сейф і буду, каже, туди щомісяця перераховувати аж 25 відсотків із своєї зарплатні! І докажу, що й проста людина може в Швейцарії мати мільйон!

І наскладає! Правда, тьотя Паша вже шість чи сім місяців зарплати не одержує. Але наше чуйне керівництво, аби підтримати почин тьоті Паші, вирішило, як виняток (аби вона могла зробити свій перший внесок в швейцарський банк) видати їй зарплатню за вересень минулого року.

Ось так, добродії і товариші. Беріть приклад з тьоті Паші. І не хвилюйтеся, сейфів у швейцарських банках усім вистачить.

ДВАДЦЯТЬ ШОСТИЙ

У нашій столиці спіймали одного, на сто відсотків підозрілого, який Київ чомусь називав дивно і підозріло — Київ. І взагалі, говорив якимось не таким язиком, як усі в столиці. Його й схопили бдітельні активісти "Комітету спасеніє Родіни" — прямо на вулиці, як він рота розкрив. Доставили куди треба. Там перевірили. Затриманий і справді говорив нездешнім, неінтернаціональним язиком братства народів.

Запросили лязиковедов із північної столиці сусідньої держави, які будь-кому лязика розв'яжуть. Тобто, визначать його шкідливість. І що виявилось? Случай, як сказав один з тих лязиковедов, тяжолий. Хохол! Натуральний!

Газети другодні з жахом повідомили, що в Києві викрили типа, "зараженого вирусом зоологического национализма", який вперто "балакав" на "своей мове".

От зараза, га? Скільки раніше виводили націоналістів, нелімітований відстріл їх дозволили, труїли їх, як колорадських жуків, а за півстоліття так усіх і не виловили. Тож винуватих, завдяки чийій злочинній безпечності та халатності, той хохол гуляв на волі — покарали. І правильно, щоб інші патріоти були пильнішими!

Почалася тотальна перевірка всіх і кожного в столиці. І ось що виявилось. Власне, що виявили. На кожні сто тисяч населення Києва в середньому викрили по одному замаскованому хохлу. Воно, мовби й небагато, але пильності не можна втрачати, адже навзагал, на два з чимось мільйони у столиці нараховується аж 25 хохлів! А це вже небезпечно. Чого доброго, як небезпідставно писала одна ківєвская газета, "Киев — мать городов русских, рискует стать хохляцким". І тут же по-братньому застерегла: "Но насильственная хохлянизация Киева не пройдет!"

Так ось, 25 хохлів на два з чимось мільйони населення Києва було успішно відловлено, але останній, двадцять шостий, вислизнув з інтернаціонального кільця і законспірувався в глибокому підпіллі — заліг на дно, гадаючи пережити всестолічний шмон. З метою замити очі істинним патріотам, навіть почав було общатися на великом і могучем, але номер не пройшов! Завдячуючи пильності братів-інтернаціоналістів із ЗАГСу. При чім тут ЗАГС, питаєте? А при тім, що тому типу засвербіло женитись. В ЗАГСі його й схопили спеціалісти із ДКБХ (Державний комітет безпеки Хохляндії). Правда, затриманий запевняв, що й сам, мовляв, не пам'ятає, що він — хохол, але під гіпнозом (з ним проводили слідчий експеримент) заговорив

хохляцькою мовою. Так було викрито останнього в цьому сезоні хохла в Києві. Поставились до нього, до речі, вельми гуманно, застосувавши всього лише два рівні державної безпеки: перший — кастрували, щоб його більше не тягнуло до жінок, адже в результаті цього можуть народжуватися хохльонки; і другий — затриманого відправили на поселення до Сибіру — розвивати лісопереробну промисловість, а на його місце до матері городів руських прибув сибірський інтернаціоналіст. Правда, звідтоді в столичних ЗАГСах паніка, внаслідок якої пильніше перевіряють женихів і при найменшій підозрі в приналежності того чи того жениха до хохлів, вирізають такому оте саме... Аби убезпечити нашу столицю від появи націоналістичного потомства. Гірше, що деякі ретиві загсовики аби на всяк випадок застрахуватися, спершу вирізають женихам оте саме, а вже тоді перевіряють, чи не хохли вони бува? Але якщо кастрований виявиться невинним (себто не хохлом), перед ним вибачаються.

Тож у світі останніх подій із ярославських робят було створено ще один, додатковий загін по боротьбі з місним націоналізмом і направлено його до Києва.

В свою чергу до стоилці архібратньої сусідньої держави в мармурову гробницю вічно живого її (живішого за всіх живих) мера і прочая і прочая пана Нужкова було послано телеграму-донесення про виловлення в Києві останнього в цьому мисливському сезоні хохла. Кістяк вічно живого... і прочая, і прочая, і прочая, мер двічі перевернувся в саркофазі від задоволення. А коли його дух було викликано на спіритичний сеанс, умиротворено хрюкнув:

— Тю, тю, хохли!

І запевнив усіх трудящихся, які скаржаться йому в гробницю про "насильственную хохлянизацию Киева", що він і надалі, навіть в гробниці, буде стояти на сторожі інтернаціоналізму.

Повідомляючи про цю подію, місцеві "Интербалачки" набрали поверх заголовку газети жирними літерами: "Столица нашей Родины горячо приветствует доблестных киевских интернационалистов в их священной борьбе с хохляцким буржуазным национализмом и об успешном окончании охотничьего сезона на хохлов в этом году.

Наконец-то братство народов победило — Киев наш, интернациональный.

Верной дорогой идете, товарищи киевляне!"

ПРО СТОЯННЯ, ЯК ФАКТОР РУХУ ВПЕРЕД

І зовсім не байка

Так, до нього воістину не заростає народна стежка, викладена, до речі, рожевим гранітом.

По кутах — фігурні тумби, між якими у два ряди звисають масивні бронзові ланцюги художнього литва.

Чавунна таблиця з чітким і лаконічним текстом:

"Видатний Пень ХХІ ст.

Заслужений діяч Лісу.

Охороняється законом".

Так, це він, один з наших найславетніших Пнів — все, що лишилося від майже

тисячолітнього дуба, що ріс тут ще з часів Ярослава Мудрого. І хоч унікальний Дуб не вдалося зберегти, він ще під час чергової (скільки їх у нас було і скільки ще буде!) кампанії по збереженню й оновленню рідної природи, зате його пень нині охороняється як найбільша реліквія — тим паче, коли від пралісів у нас залишилися здебільшого пустища та болота (чи в кращому разі чагарі з чортополохом). А втім, дерева й самі ростуть. А ось пні та корчі треба пильно берегти, адже це все, що в нас нині залишилося від нашого героїчного минулого, на якому, як відомо, треба виховувати підростаюче покоління, аби воно теж шанувало рідну природу.

Незважаючи на велику громадсько-політичну заангажованість, історичний Пень погодився дати ексклюзивне інтерв'ю.

На запитання нашого спецкора "Над чим нині трудитесь на ниві стояння?", патріарх пеньків дав хоч і стисло, але вичерпну відповідь:

— Стояв! Стою! І буду стояти! Ще й тисячу літ! Хай хоч і каміння з неба падатиме, а я стовби... Тобто стоятиму. Такі ми, пні! А стояння у мене, зважте, істинно творче, передове. Те стояння, що є фактором руху вперед. До нових перемог, досягнень і здобутків! Ось чому треба активну висовувати нас, пнів, у керівні кадри, бо ніхто так, як ми не може затято стояти на своєму. Крім усього, ми — це стабільність і порядок! Також я беру активну участь в місячнику по збереженню пнів. На цю акцію в нас виділяють грошей більше, як на збереження лісів. І це радує й окрилює. На нове творче стояння. Створюю також партію "Пні за розквіт і прогрес". В разі нашого обрання, обіцяю всіх привести до повного процвітання й прогресу, до нових звершень і перемог у справі стояння на місці. Під керівництвом наших пнів — вперед до світлої мети і благоденства! Стоячи на одному місці — нестримно рухаймося вперед і вгору!..

СІРИЙ І ЯГНЯ

Пригадуєте класичні рядки, які ми ще в школі вчили?—

Улітку, саме серед дня,

Пустуючи, дурне Ягня

Само забилося до річки —

Напитися водички...

А Вовк, звісно, тут як тут: я тебе з'їм! Просилося Ягня, молило його, та де там! Схопив Сірий нещасне Ягня...

Але це колись так було, у дідуса Глібова. Нині ж — нові часи. А відтак і нові байки. Ось послушайте.

Наше Ягня пішло до річки напитися водички.

І його теж стрів Вовк-Вовчище.

— Ага,— грізно гарчить,— ось я тебе з'їм!

— Їж,— раптом покірно каже Ягня.— Така, певно, моя доля — бути з'їденим. Або тобою, або проклятущими нітратами.

Вовчище, який уже хотів було хапати свою жертву, тільки зубами клацнув і насторожено спинився.

— Що ти верзеш? Які... н-нітрати?

— А ті, пане Вовче, що з травою щодня споживаю,— зітхнуло Ягня й наче аж вибачатися почало.— Де ж нині чисту траву здибаєш, як усе довкілля забруднене?.. За радіонукліди вже й не кажу: вода, що її п'ю, аж кишить радіацією!

— А чого це ти не... бережеш свого здоров'я?— вирячив очі Сіроманець і враз розгнівався.— Ще й мене забагло отруїти?.. — І позадкував од небезпечного Ягняти.— А я здуру трохи було не кинув тебе в пельку! Ан-ну,— гаркнув,— геть звідсіля! Ходять тут... усякі! Та заразні!

Вовк хоч і був вовком, але дуже дбав про власну шкуру, тому, знаючи екологічну ситуацію, кого завгодно не їв. Тож Ягня, напившись водиці, благополучно повернулося до кошари.

А Сіроманець, дивлячись йому вслід, тільки облизувався.

— До чого матінку природу довели, — обурювався. — Хоч з голоду лапи випростовуй!..

А ви — нітрати, нітрати! Радіація! В наш час буває, що й нітрати життя зберігають. Як у цьому ось разі.

...І ТОМУ В МЕНЕ ЗАВЖДИ СВІЖІ ДРУЗІ,

А В ТАТА МІНІСТРИ

Сьогодні ми писали в класі твір на задану тему: "Мої бідні батьки".

— Діти, увага!— звернулась до нас вчителька.— Як ви, напевне, знаєте, у нашій Україні, крім українців та представників інших нацменшин, живуть також і бідні.

— А якої вони національності?— запитав Вовочка "Енергоносій" (його батько очолює якусь енергокомпанію) і всі засміялись, бо й так зрозуміло, що бідні належать до бідної національності, що в нас найбільша.

— Діти, не треба сміятися,— казала далі вчителька. — Адже бідність, це не вада, а сувора необхідність для багатьох наших громадян. Зрештою, хтось же повинен бути голотою чорномозольною. Якщо не вони — то хто ж? Не ми ж. Але повернемося до теми уроку. Твір пишуть всі, у кого бідні батьки. Ті ж, у кого предки маєтні, можуть погуляти 45 хвилин.

Я теж хотіла було йти гуляти, але наразі згадала, як мій тато часто каже: "Що ви хочете од мене, як я всього лише бідний мільярдер" і тому сіла писати твір — разом з тими кількома нашими учнями, чиї батьки є бідними мільйонерами.

А мій тато хоч і мільярдер, але теж бідний, а тому вся наша прислуга теж бідна-бідна: і шофер бідний, і шеф-кухар теж бідний, і покоївки бідні, і мамині перукар та манікюрниця теж бідні, і наш лікар бідний, і моя няня бідна, і дворецький наш бідний, і адвокат та юрист теж бідні-бідні... Всі, всі у нас бідні.

Газети люблять називати мого тата оліграфом, хоч він і простого роду та — новим українцем". І це правда, що він — новий. Спершу в нас був старий тато, але мамі він набрид зі своєю маленькою зарплатою інженера і мама вийшла заміж за нового тата, хоч у нього золото не жовте, як у всіх, а — чорне. Так називають якусь нахту, що її продає тато. Оскільки він злиденний мільярдер, то в нас геть нічого немає свого. Так, наприклад, коли мені треба було йти у школу у перший клас, ув нас не знайшлося своєї

школи і тато змушений був купити мені школу-ліцей в центрі міста, куди мене й возить на мерсі один з татових охоронців дядя Костя.

З-за нашої бідності у нас немає навіть свого кінотеатру. Якщо ми збираємось у кіно (мама це називає культпоходом у кіно), тато змушений купувати на день нам той кінотеатр, де саме крутять фільм, який ми з мамою захотіли подивитися. А коли тато, бува, захворіє (грип чи нежить), то завжди зітхає:

— Ну, ось... доведеться ще й лікарню брати...

І посилає свого юриста купити для нього пристойну лікарню. Такі ми бідні, а тому в нас немає нічого свого.

А ще тато дуже хоче, аби я виросла не ледачою. Щоб я змалку звикала до праці й уміла трудитися в поті чола свого, тато купив газету "Плюс труд" з усією редакцією, яку й зобов'язав аби вона виховала з мене "трудящу людину". "Труд, — любить казати тато, — зробив нас із мавп людьми". Але чому той труд з решти мавп, що їх ми бачимо в зоопарках, не зробив людей, я не знаю.

Немає у нас і своєї природи, тож коли ми їдемо на уїк-енд, тато заздалегідь купує природу, річку, щоб купатися і пляж, щоб загорати, а в Криму та на Канарах санаторії, а в Альпах, де він катається на лижах, котедж з канатною дорогою в гори.

А взагалі, атові доводиться нелегко. Оскільки він бідний, то не має своїх чиновників і тому їх кожний раз доводиться купувати, як і різних там адвокатів, суддів, правоохоронців і тих, кого тато зазвичай зве урядовцями. Часто він купує ще й міністрів, бо свої у нього теж не водяться.

І друзів у нас немає. А як же без друзів жити? Але тато втішає: не плач. У мене самого ніц друзів, я їх наймаю за бакси, якщо вони мені стають потрібними. А тому й тобі придбаю пару-другу друзяків.

І справді, коли мені раптом захочеться дружити, тато одразу ж купує мені друзів — вірних та найвірніших. Навіть не рахується з тим, що вірні друзі коштують дорожче. І я тоді з ними дружу й дружу — коли аж цілий день, а коли й довше. А тільки вони мені набриднуть, тато перепродує їх і купує нових. А собі — подруг, бо він теж час од часу хоче дружити, та ще міністрів. І тому в мене завжди свіжі друзі, а в тата свіжі міністри. А ще тато — ледь не забула, — купив собі тюрму, що продавалася на аукціоні. Так, на всяк випадок. "В хазяйстві, — каже він, — все знадобиться".

Ось так ми й живемо з нашим татом.

І я не соромлюся того, що він бідний і ми з ним теж бідні. Адже тато завжди підкреслює, що бідність справді є не вада, а наше найбільше національне багатство. А тому й наша Україна — найбагатша у всьому світі. Навіть і серед африканців.

Ельвіна Скоробагатько,

учениця 5 класу власної школи-ліцею, теж бідна-бідна.

КОРУПЦІЯ НА ГРАНІ БАНКРУТСТВА

Під таким тривожним гаслом, що пролунало як набат, на планеті Ялмез відбувся надзвичайний, позачерговий з'їзд тамтешніх високо-поставлених берунів, на якому чиновнича еліта всіх державних рівнів і рангів вдарила в тулумбаси: ще вчора

всемогутня і, здавалося б, монолітна, вічна й непохитна корупція ступила однією ногою на межу банкрутства!

"Якщо ситуація не зміниться на краще, не з'явиться світло в кінці тунелю, корумповані структури вимруть, як ще раніше повимирали динозаври та мамонти", — повідомляється у зверненні учасників з'їзду до урядових структур взагалі і до трудящих зокрема.

Вище чиновництво Ялмезу провело своє надзвичайне зібрання з єдиним питанням черги денної: як врятуватися? Як далі жити й виживати? Як, зрештою, брати, якщо вже ніхто нічого не дає?

Ситуація справді тупикова, тож питання на з'їзді ставили руба:

"Не бере лише той, кому не дають!"

"Не продається лише той, кого не купують!"

"Сьогодні у нас склалася парадоксальна ситуація, коли, на щастя, є кому продаватися, але, на жаль, уже немає покупців, є кому брати, але вже немає тих, хто дає. Точніше — у них уже немає що давати — народ Ялмезу збіднів геть до краю. І, як наслідок, гине корупція. Які кадри вимирають! Які беруни! То з ким же тоді залишиться многостраждальний ялмезний народ?"

Отож у зв'язку з різким зменшенням тих, хто дає (ялмезькою мовою — даван, на відміну від беруна — того, хто бере), дозволено в першу чергу брати лише заслуженим чиновникам, достойним із достойних, але навіть для них уже не вистачає даванів.

"Невже в нас чиновників більше, ніж народу?" — з тривогою запитували оратори. — Якщо це так (а це таки так!), то треба спішно збільшувати кількість даванів, себто трудящих. Бо що ж тоді нам робити? Вимирати? Бідувати? Але ж у нас сім'ї, діти..."

Промовці запитували з усією відповідальністю: куди дивиться верховна влада? До чого вона довела народ, який уже не спроможний "на лапу" (ялмезький сленг, не перекладається) давати?! Ось чому з'їзд наголосив: треба негайно допомагати народові, аби він мав що давати, аби рука давальна ніколи не збідніла. Справедливо ж бо сказано: дай і тоді воздасться! "Зрештою, — вигукували запальні оратори, — у нас демократія, і кожен має право давати, як кожен має право брати!.."

Є на Ялмезі почесне звання "Кращий берун року", тож треба увести, наголошували оратори, і його антипод: "Кращий даван року". І таких людей варто оберігати законом як релікт, підтримувати їх, надихати на все нові й нові давання (бажано було б давати чиновникам і наперед, авансом, на всякий, як кажуть, пожежний випадок, бо якщо ти сьогодні не гориш синім полум'ям, то це ще не означає, що завтра не будеш горіти!). Але, на превеликий жаль, нині на Ялмезі якщо й дають, то лише певної категорії ялмезки, але беруть у них здебільшого чиновники нижчого рангу, себто молодші, бо високопоставлені, перебуваючи в літах почесних, на таке давання вже не реагують...

Дбаючи про добробут трудящих, надзвичайний з'їзд берунів одногосно ухвалив: "Рятуючи народ — врятуємося самі!"

Одночасно із з'їздом берунів у тій самій будівлі, тільки поверхом вище, відбувалося — теж позачергове і теж надзвичайне — зібрання тамтешньої Верховної Окуратури

(термін, що з ялмезької не перекладається), покликаної боротися з берунами на державному рівні.

Дізнавшись про таке, ваш кор кинувся поверхом вище до високого чиновника Верховної Окуратури.

— Ви — боретесь? З берунами? Це — правда?

— Стопроцентна,— твердо відповів високий чин Окуратури.— У нас демократія: одні мають право брати, інші мають право з ними боротися. І ми боремося з берунами, ми їх викорінюємо і будемо нещадно виполювати з ниви нашого життя. Щоправда, у нас брак бензину, тому вже кілька років не маємо змоги виїжджати на боротьбу з берунами. До всього ж, аби якісно й рішуче з ними боротися, треба мати надійну не лише матеріальну, а й фінансову базу. Держава нас хоч і фінансує, але... Вже сто й один рік, як нам не виплачують зарплати.

— То як борються з берунами і як, зрештою, живуть ваші підлеглі?

— Бог допомагає,— скромно відповів чиновник. — Ну й ті, хто хоче аби ми... е-е... боролися з берунами. Ви ж самі розумієте: аби боротися з корупцією, треба мати оце саме... — чиновник потер пучку об пучку. — Втямили?

— Утямив,— зітхнув ваш кор і приречено запитав: — Скільки?

— Не скільки, а спершу розберемося, скільком, — поправив чиновник з боротьби з берунами.— Кому? Потрібним людям. Другому-третьому, п'ятому-десятому, аби вони змогли ефективно виконувати свої службові обов'язки, покладені на них Конституцією.

"Плакали мої відряджувальні", — зітхнув ваш кор. Але довелося давати... Кому? Ну... другому-третьому, п'ятому-десятому, на святу справу.

— Тільки ж як із корупцією боротися?— зітхнув високий чин, беручи у вашого кора "гуманітарну допомогу",— Якщо вона на Ялмезі вже перебуває на грані банкрутства... А не стане берунів, — ще тяжче зітхнув чин,— хто ж тоді нам даватиме на священну боротьбу з берунами?..

А ВИ ЧОГО БОЇТЕСЯ, ГРОМАДЯНИ?

Ніхто ще не бачив грому і не чув блискавки, але вони, як кажуть, в наявності — грім можна почути, а блискавку побачити. Тому й бояться їх — і не тільки діти. А ось, приміром, страх — ні побачити, /хоча, як запевняють бувалі, у нього превеликі очі і це, мабуть, так/, ні почути. Його можна лише відчути. Переживати почуттями. АЛЕ й цього досить, бо цим він — своєю невидимою сутністю — ще острашкуватіший. Бо ж відчуєш його, як надійде йому час, всіма фібрами душі, кожною клітиною тіла і; навіть, волоссям на голові — сторч, капосне, стає! Страх безликий, не має своєї парсуни-мармизи чи, даруйте, банальної пики-морди — то як його впізнати? Проте впізнаємо. Ще і як! А вже позбутися його, знайомого незнайомця, невидимки по-суті, ой не просто! /Навіть, чорт, нащо вже...чорт, а й той страхопудиться — наприклад, ладану, хреста, свяченої води/,

Отож і виходить, що з усіх почуттів людини найстійкішим і найвірнішим є почуття страху, що не залишає людину від дитинства й до старості. Ї людство в цілому — від первісних / чи яких там?/ часів і до наших днів, до епохи підкорення космосу, а втім,

космонавти теж бояться/, Одне слово, страх — вічний і незрадливий супутник, друг хомосапієнса на всіх етапах його життя — особистого й суспільного,— за всіх формацій, що були, є і ще будуть. Тут вже хоч феодалізм, хоч соціалізм в купі з так і не збудованим в окремо взятій країні комунізмом, хоч демократія, а люди боялися, бояться і будуть боятися. Навіть за світлого майбутнього, якщо воно коли-небудь настане. Це радість-щастя можуть бути, а можуть і не бути, а ляк-переляк відчують усі, тільки не кожен може зізнатися в тому. Безстрашних — хоч і є таке слово,— героїв немає. Принаймні, серед нормальних людей, а не серед фанатиків чи мумій. /А втім. героєм легко бути, а ти спробуй все життя бути простим трудівником, наприклад. хліборобом!/ Ї дарма пишуть, що "страх являє собою певні фізіологічні симптоми, які в людей з дужою нервовою системою або зовсім не з'являються /тільки де ж ти у нас час їх здибаєш — з дужою нервовою системою?— В.Ч./, приглушуються або ж швидко зникають". І все ж не бояться за даними соціологічних опитувань ледь-ледь 6 відсотків. Але з одним суттєвим уточненням: на даний момент. Себто тоді, коли їм ніщо не загрожує.

В слов'янській міфології Страх — фантастична істота, що з'являється з вітром суховієм в центрі вихора — своєрідне язичеське божество, радше демон. А загалом — страхіття, страховище, страховидло, страхота, страховисько, страхівіття, страховина, страхополох, страшило, страшило... Це все він — демон страху, фантастична істота, страхопудна й жахна! А ще — ляк-переляк. І тривога, і неспокій, і... Оніміння /побіління, пополотніння, заціпеніння,/ це все від нього, від страху. Превелике в нашій мові синонімічне гніздо на означення понять страху, бо люди постійно і стійко бояться. Наші пра-пра... слов'яни завжди були великими дітьми, тож страхалися всього: відьом, зміїв-гориничів. потвор, солов'їв—розбійників, песиголовців, різних дідьків, чудиськ, домовиків, лісовиків, польовиків, водяників. русалок, дідьків, чортів та бісів, упирів, перевертні в, демонів, мерців, вовкулаків, карачунів, чарівників... І, зрештою, недолі. А ще ж неврожаїв, засухи, злиднів, хворої грому-блискавки, каліцтва, смерті, баби з косою і взагалі, чи не всього того, чого й ми сьогодні у наш прагматичний вік боїмося.

Людині властиво боятися.

Страх — її вічний супутник, хоче вона того чи не хоче. За даними соціологічних опитувань, проведених серед різних верств населення — за віком, професіями та соціальними станами,— бояться сьогодні від малого до великого: маля впасти /як починає ходити/, залишитися без мами, боїться темряви чи виття вітру вночі, сусідського собаки, пізні ще —поганой оцінки, мами—тата, старшого брата, героїв мультиків чи казок, батькового паска...

А вже після десяти і далі; діти починають замислюватися над суттю життя і смерті, бояться приниження, втрати близьких, невідомості, контрольних робіт, іспитів, служби в армії...

Від сорока років і далі бояться смерті рідних і близьких. особливо дітей, безвиході, злодіїв, аварій, непотрібності: каліцтва, хвороб, дорожнечі, інфляцій. сніду, гніву начальства, втратити засоби до існування. Люди літнього віку, ті, що вже йдуть з

ярмарку найбільше бояться /а розважити їх вже неможливо/ хвороб, каліцтва інвалідності, непотрібності, несправедливості, пожеж і звичайно ж, смерті, що в них уже не за горами...

У такому віці всяк час страх у вічі лізе і в душу лізе, хоч його ніхто й ніколи не бачив — як уже згадуваного грому чи блискавки. не чув, але незалежно від того, бачимо його чи ні, а він існує-гримить... І мова йде не про якихось там полохливих, не про фобії /нав'язливі страхи, що виникають всупереч волі хворого чи й здорового, наприклад, страх висоти/, що їм нестє числа. От я, наприклад, теж боюся. Виходу на пенсію, що її ледве вистачить — я ж не депутат і не держчиновник,— оплатити квартиру, хвороби /а втім, якщо хвороба й помилує, то ліки залишать без їжі й засобів до е" існування. За що ж тоді жити? І бодай хоч раз на день їсти — є такий пережиток в людей — їм ще й їсти треба бо дай раз на день і у щось зодягатися.

Так і живемо, постійно чогось боячись. От, наприклад, моя сусідка боїться зморщок, що так і сіються в неї на личку, наче там хто щоночі плугом оре, її кицька боїться сусідського псяюри, який у свою чергу боїться ветерана з нижнього поверху, бо той має звичку ходити з герлигою і пускає її в хід, адже терпить собачого гавкоту, її чоловік — втратити потенцію, бо тоді рідна жіночка іншого знайде, а ще більше — роботу, тож перед начальством рота не розкриває і, ходять чутки, що його будуть скорочувати — за безініціативність...

А ви чого боїтеся, громадяни?

А НАС УСЕ ЩЕ ПОСИЛАЮТЬ
ДО "ЧИЄЇСЬ МАТЕРІ"

Ну, що б, здавалося, мат?

Ні, ні, не мат у значенні половин /мата/, і не той мат, що настає в партії в шаховій грі, при якому король під ударом фігури супротивника не може захиститись, і партія вважається програною. Мовляв, пардон, вам — мат! Це, як кажуть, культурний мат, хоч декому щось там і нагадує.

І не той мат /матовість/ маємо на увазі,про який писав ще Я. Щоголів: "Темні коси, сині очі, Мат любастрових плечей". А той мат, найуживаніша частина якого складається із сакраментальних трьох літер, на широко відому в народі адресу яких частіше всього й посилають. Чи як за словниками: матюкатися — лаяти когось матюками. А матюк /за все тими ж делікатними словниками/ — вульгарна лайка /звичайно, з образливо вжитим словом мати/.

Пригадуєте, у М.Коцюбинського: "Скажу тільки, що лаялись страшенно... тут кляли й матіркували у все, в що хочете: в хрест, віру, богородицю, душу. ворота і навіть свічку..."

Ось такий, значить, МАТріархат виникає при тому матіркуванні. Оскільки ж матріархат це є форма первісного родового суспільства, то й матіркування справді первісне /майже печерне/. Але — живуче! Тися

чоліттями з наших ротів горобцями випурхує.

Якось мати питає сина:

—Що батько сказав, як упав з драбини?

—Лайку пропустити?— питає син.

—Звичайно.

—Тоді нічого не сказав.

І таких однобоких "мовознавців" у нас — ой-ой-ой! Але тут хоч привід наяву /для вживання ненормативної лексики/ — гепнувся чоловік з драбини! І хай через власну необачність, але під гарячу руку чого тільки не на вигукнеш не відомо на чий адресу, поминаючи "матір" — хіба що драбини?

Як і в тому випадку, коли чоловік, забиваючи цвяха, садонув молотком по власному пальцю — ну, як тут не вдатися до все тієї ж ненормативної народної лексики?

Чи коли із сусідом /сусідкою/ за межу посваришся, чи як у міському транспорті хтось тебе ненароком штовхнув, чи на улюблену мозолю гаспид, наступить — ненормативна лексика для таких випадків за переконанням більшості просто життєво необхідна. Не для всіх, звісно, але для переважної більшості. Хоча до тієї ненормативної лексики часом вдаються і просто так. Особливо начальство перед підлеглими. Мабуть, для того, аби показати, що й воно з простого народу і не цурається його часом вражаючих мовних багатств. /Любив таким способом підкреслювати свій зв'язок з трудящим людом-пролетаріатом М.С.Хрущов, коли керував однією шостою земною кулею! Пребагацько таких скарбів має "великій і могутній" — усім вистачить, був би тільки рот поширший та горлові зв'язки поміцніші!

Для іноземців, наприклад, такі "багатства" руського языка просто незбагненні. Ось типовий приклад. Двоє іноземців випадково стали свідками явно гарячої і архітемпераментної розмови двох руських. Послухавши, один з чужоземців і питає другого:

—Ти вчив російську: про що туземці так емоційно розмовляють?

—Вони спілкуються якось незбагненною мені мовою, яку я чомусь не вчив, відповів той.— Часто згадують чийсь мат — через слово-друге. і до тієї...е-е... матінки один одного для чогось посилають.

Так на Московській Русі ще з часів татарщини розмовляли і нині розмовляють, посилаючи один одного до "чиєїсь матері". /Варіант: на три букви/, і спину тому немає. І — не передбачається. Більше того, із знищенням комуністичної цензури /а, ви знаєте, вона, драконівська, щось таки мала й позитивне!/ матірщина вже перейшла і на сторінки художньої /якої — то.— вже інша річ!/ літератури. Більше того /хоча куди вже більше!/ з'явилися письменники, герої і героїні у творах яких, крім нецензурщини, здається, і не знають іншого "великого та могутнього". Один з таких творців красного, даруйте, письменства, в чийх писаннях всуціль і постійно посилають до "чиєїсь матері". В інтерв'ю вельми солідній і респектабельній московській газеті, котра старається і в Україні сіяти вічне, добре, заявив:

—Використовував у своїх романах мат і буду його використовувати. Це теж — великій і могутній руський язык! Літ через двадцять в Росії всі будуть тільки таким і розмовляти!

Гм-гм...можливо. Принаймні, до того йдеться у нашої північної сусідки. Але Росія — суверенна держава і це її внутрішня справа яким великим і могучим їй розмовляти — нормативним чи ненормативним. Ми, боронь нас Боже, у її внутрішні справи не втручаємось. Гірше, що ця пошесть повзе й до нас і в нас успішно здобуває право вільного вживання-використання... Ні, ні, цитувати сьогоднішній розгул "великого і могучего" — в тім числі і в Україні — у сфері вживання ненормативної лексики не буду. А ти часом наша респектабельна /мовби ж респектабельна!/ преса ще й рада цьому. Представляючи одного московського кутюр'є, який виступав у Києві, вона захоплено писала: "...особенно потрясли собравшихся шокообразные изречения московского гостя, который явно балдеет от нецензурной лексики... В частности метр причесок й визажа вызвал бурю восторга /почему-то в основном среди женщин/ несколько раз произнес слово парикма-ХЕР, смачно выделяя последний слог", Очевидно, любитель отих трьох літер в російському слові "парикмаХЕР" з насолодою повторюватиме назву одного південного українського міста, що починається на ці три сакраментальні літери.

Звичайно, і в нас воно так, але, як казав незабутній Шельменко так і трішечки не так. Ось про оце "трішечки" і слід пам'ятати. А полягає воно ось у чому: "Через мить вода вирвала.. у нього люльку із зубів і змила з голови бриля. "Переймай!" — загорлав він, вигрібаючись із води, кленучи дідів, прадідів і прапращурів таким матюком, що аж верби поприщувалися" /Г.Тютюнник. Вир/.

"Таким матюком"... Слава Богу, наші творці красного письменства хоч і згадують слово "матюк", самих матюків при цьому (вистачає такту. Чи цивілізованості, культури) не цитують. і на тім спасибі. А ось із "зореносної" експортують до нас і друковану нецензурщину — перш за все маємо на увазі словники мату, що їх білокам'яна охоче видає масовими тиражами — для всіх охочих посилати ближніх до "чиеїсь матері", і купують словники, аби користуватися невичерпним запасом "великого і могучого". Хоча б як "Блуд на Руси.. Составитель А. Манаков". /Хотілося б отут...гм-гм.. пом'янути меткого "составителя" — якої вражої матері він лається та ще таким товстелезним томом і таким значним тиражем?!.— та, на жаль — чи на щастя — в українській мові нема свого рідного мату. З лайки наші "відсталі" предки /до того, як запізналися зі своїми північними сусідами/ вживали хіба що "сучий ти сину!" та "біс тобі в ре— бро!" /Пардон, іноді й матір згадували: "Трясця його матері!" А втім, ніде правди діти, маємо й патріархальний варіант матріархальної лайки: " Біс батька знає що...". "На бісового батька..."— Але хіба це мат? Хіба таким "матом" далеко й "смачно" пошлеш кого? Ні, це не мат. Бодай у порівнянні з виданим у Москві том-томищем "Русский мат. Толковый словарь". Уявляєте? Мало того, що нецензурний, так ще й, виявляється. "ТОЛКОВЫЙ —а, бий тебе коцюба! /Теж од на з найвищих українських лайок!/"

Ось так і тлумачать те. що колись, ховаючись, на парканах писали. А тепер вже пишуть і на папері, очевидно, діючи за все тим же відомим принципом: папір все стерпить! Невже ж таки все? і допоки ж він, бідолашний, терпітиме таких, явно тенденційних "мовознавців" ,які все ще звично посилають нас /а буває, що й ми когось/ до "чиеїсь матері".

А вона ж у нас, якщо мене не зраджує пам'ять, у кожного лише одна. І — свята. Принаймні, такою має бути. Одне слово, як писав поет:

Цього разу "старший брат"
Нам дарує "Руський мат",
Порадій, дніпровський люд,
Подарунку "Русский блуд".
"Ніжну" маючи натуру,
Нам несе Москва культуру.
"Бачите? Ми вас не нищим —
Ділимось багатством вищим!
Вчіться блуду! Вчіться мату!
Нате
МАТУ
в кожну хату!
Вчіться, мату, вчіться блуду —
Буде жити вам не худо!"
Воїстину!
МИША В ОЖЕРЕДІ

... Взагалі, то він при народженні був наречений Михайлом. /Ім.'я в принципі, нічогеньке, первісне значення — він якось цікавився, так, на всяк

випадок,— рівний Богові/. Батько його звав коли як — Михайликом, Михайлоньком. Михалком, мати — Михасиком, Михаськом, Мишунею, сільські однолітки — Мишком, у місті, куди вони згодом переберуться, — Мішею. А по вуличному ще дражнили /і в селі, і в місті теж/ Мишею. Спершу мовби з великої букви, а згодом, придивившись до нього і — з малої.

Він не ображався: миша то й миша. /Гризун той не знищувальни й то вже цим викликає до себе повагу/.

А коли його зіркасті та спостережливі і язикаті /за словом до кишені не лазять, як і за образними порівняннями)сільські доморощені філософи /а їх. де не сій і там вродять!/ прозвали ще й мишею в ожереді, то взагалі, потай гордився, адже таке попадання було попаданням в яблучко, в центральну, як кажуть, частину мішені.

Що таке ожеред /хоч більшу частину життя він провів у місті, але —пам'ятав/? Це — велика, відповідним чином укладена купа соломи, сіна або немолоченого хліба, скирта, врешті. У ній завжди сухо, затишно — не дме й за шию не капає. Одне слово, тепло, темно і ворогів немає, а зерна в кожному ожереді для миші знайдеться — тереби його, хрумай і живи, попискуючи, в своє задоволення. В безпеці й при дармових харчах.

Ні, обачливим мишам в ожереді він навіть потай заздрих. Більше того, навіть вважав себе теж мишею в ожереді. А тому, що все Миття КЕИ остерігався /як остерігається миша поза своїм рятівним ожередом/ чи взагалі, поза нором, поза різним запіллям/ аби раптом чого не сталося. Жив обережно, передбачливо, не наражаючись на можливу небезпеку, що — був певний — чигала на нього повсюдно. Поза ожередом.

Тож все робив обдуманно, обачливо, всюди придивляючись та принюючись: чи немає де часом якої пастки? Ще й постійно, не стомлюючись, повторював: обережність ніколи не зайва — товариші й товаришочки, братове й панове. Вона, мовляв, грошей на своє утримання не просить, їсти теж і притримуватись її чоловікові не обтяжливе. Зате на випадок чого — як виручає! Тож проявляв розумну, як вважав, обережність, адже життя є життя — тим паче, поза ожередом — і в ньому все може трапитись. А тому, як і кожен запільник жив майже потайки, чи не інкогніто, всі справи здійснював лише через підставних осіб, або /як не виявлялося таки/ під псевдонімами /для подібних випадків їх у нього було декілька/. І взагалі, тримався, як в окупованій ворогом країні, наче в глибоко законспірованому схроні. / В цьому теж була своя логіка: а раптом в країні зміниться політичний режим? Га? Режими, як відомо, завжди змінюються лише в одному напрямку — від гіршого до ще гіршого. І тоді зазвичай почнуть хапати... За прикладами далеко не треба було ходити — вже подібне траплялося в тій країні, у якій він тишком-нишком жив собі, як та миша в ожереді. То чому воно не може повторитися? Тим більше, бажаючи поставати "батьками народу" /нині новомодніше — президентами/ ніколи в країні не переводилися/. Ні, краще поберегтися, мишею пересидіти лихо в ожереді. Не дарма кажуть: береженого і Бог береже. Але, не забуваймо: береже то він, береже, але в першу чергу тих, хто сам себе... береже! Жив так, ніби ж він був і ніби ж його не було. Ім'я своє, досягнувши паспортного віку, переінакшив, був Михайлом, а став Митрофаном /хоч обидва ймення на "м", але ж різні/, і не тому, що його чимось не влаштовувало ім'я, дане батьками, а нове — Митрофан — більше вабило, ні і ні. Все пояснювалося глибше

А раптом батьки на старості — таке трапляється в роду людським—почнуть вимагати з нього, як з рідного синочка, аліменти, га? А так — і я не я, й ім'я в мене інше. Шо з того, що прізвище збігається, але ж ваш синок Михайло, якого ви в дитинстві звали МИхайликом, Михасиком, Мишунею, його й шукайте, хай він вам .сякий-такий, і утримує, а я — Митрофан.

Далі — більше. Аби не потрапити в пастку, аби на серці миші не шкреблися, квартиру оформив на тещу, мерседес — на дружину, дачу — на тестя. А все чому? Та тому ж...

Раптом за рішенням суду /в житті все може трапитись, він же бізнесмен, не бідний при тому/ — конфіскація? Будь ласка. У нього й конфісковувати катма! Бідний, як...як церковна миша. /Церкву, до речі, обминав десятою дорогою. За розгулу антирелігійної боротьби, за якої він виріс, це було б вельми небезпечно/.

І,навіть, батьківство сина оформив на сусіда /потай,звісно, від сусіда/ а раптом...

Раптом розлучення з дружиною? Га? Доведеться тоді платити аліменти. А так — не моя дитина. З усіма претензіями до нього, до сусіда... /Дружина, на щастя, не заперечувала,їй,як кажуть, видніше/.

Фірму оформив на підставну особу, діючи за все тим же принципом: а раптом налетить ревізія? КРУ? Хай ревізує, він, сказано ж, бідний як церковна миша.

А як помирав, то наказував - строго — настрого:

— Не забудьте мою могилу оформити на... Ну, скажімо, на шуряка. Чи на свата.

— О, а це для чого?

— А ви хочете, аби мене й там податкова знайшла? Чи, приміром, хтось захоче за мої борги — а їх залишаю ого-го!— конфіскувати стелу? Чи надмогильну плиту? Ні, ні, хочу не лише благополучно померти, а й благополучно лежати в могилі, як мишка в ожереді — сухо, тепло, затишно і ворогів немає.

Як і розраховував, помер загальною благополучно. І благополучно лежить у могилі, над якою в свою чергу лежить плита, завбачливо оформлена на шуряка, а той нікому і нічого не винен і навіть з податковою інспекцією вас-вас. Надійний, одне слово.

Дружина його, ставши удовою, за сусіда вийшла. /"Крутивус він, правда, великий, все за собою слідкує, чепуриться франтом, тож жінок ніколи не обминає, прудивус клятий, але нічого — з ним жити можна. Тож і живе. Як покійний чоловік і наказував:

—Щоб, на випадок чого, до мене не чіплялися. Я — мишка в ожереді. Хай сусід викручується...

А сусідові — не вперше. В тім числі й за Мишка викручуватися.

Підміняти його, чи що. Небіжчик за свого подружнього життя так ніколи й не спав зі своєю дружиною — аби раптом чого такого...розтакого... м-м... не лучилося. /Жінки вони такі, на все здатні. Потім і не розхльобаєш. Навіть, на тім світі/, тож сусідові, як кажуть, не звикати...

...Ні, ні, та й думаєш. Мовби ж і ожередів у нас не багацько, а стільки ж мишви у них водиться — не переводиться. Прямо страх!

І Я МІГ БИ ЗАГРИМІТИ ДО БІЛИХ ВЕДВМЕДІВ

Тепер всі кинулися в дисиденти. В жертви колишнього режиму. Прямо черги утворюють. Так і хочеться підійти й запитати чемненько: а хто тут, панове, крайній? В дисиденти записуються навіть ті, хто за того самого режиму отих самих дисидентів в кутузку відправляв! Таке віяння часу. Демократія, так би мовити. От мій сусіда, колишній генерал... А що нині виявилось? А те, що він не просто один з кращих генералів карального режиму, а й навіть рідний батько отих самих дисидентів, як і на його допитах просто душею відпочивали. І кажуть, що сьогодні такого генерала, як той генерал, який садовив демократів, ніде більше у світі не знайдеш!

А я що — гірший за сусіда? Тим більше і я у свій час міг запросто заgrimіти до білих ведмедів. Бо ризикував.

Пішов я в комісію — сусіда-генерал порадив. Так і так, кажу, громадяни демократи, перед вами значить, круглий...е-е... кругла жертва тоталітаризму проклятого! А посвідчення дисидента, борця з режимом чомусь не маю. Куди це годиться? Я, щоб ви знали, не сидів склавши руки та чекаючи доки народ проголосує 1 грудня 1991 року за незалежність, а прискорював той референдум. Тому й не сидів... Е-е, тобто сидів. Фігурально кажучи... Що? Сидів чи не сидів я врешті-решт? У якому таборі?.. У нас, баришня, табір тоді був один, спільний на всіх —соціалістичний. І в ньому я сидів...Хоч і за різними столами у різних кабінетах, але ж — сидів. Від райкому-обкому керівної і спрямовуючої до міністерства. Всюди сидів. А, гадаєте, це просто й легко було? Ні, це

далебі гірше, як в Гулазі. Тоталітарний режим з мене просто знущався! До гемороя мене довів

тим сидінням! Життя моє завдяки сидінню було малорухливим, тільки язик і трудився. А решта — сиділо. З восьмої ранку й до восьмої вечора. Такий був звичай в обкомівських партократів. Ось тепер і підрахуйте, скільки я відсидів в райкомівсько-обкомівських кабінетах. Думаю, більше вийде, як інші в гулагах відсиділи. А додайте сюди ще й високо калорійну їжу із партійних спецрозподільників, якою нас повільно, але ціленаправлено труїли роками. От і вгробив себе сидінням в соцтаборі. Нині маю зайву вагу, віддишку. Серце — ні к чорту! Подивіться, громадяни з комісії, у що мене, колись стрункого молодика, прямо легіня перетворив тоталітарний режим! Ось до чого я досидівся в нашому колись спільному соцтаборі! А ви — де сидів? Де треба, там і сидів. На своїй, не на позиченій. Довідку давайте! Яку? А ту, що я — жертва бувшого режиму... Що? Чого я сам довідку в того режиму не взяв? Ви що, баришня, не знаєте бюрократів? Попоходили б ви до них за довідкою. Та й спробував би я заїкнутися їм, що, мовляв, дисидент, борець з їхнім режимом... Вмить у Сибіряці опинився б — жартів вони не розуміли. А я тоді тільки-но розпочав керівну діяльність. Готував себе до майбутньої боротьби за демократію і незалежність. Крім того, в мене тоді була аж надто молода дружина — за нею око та око було потрібне! Сидячи в гулазі, хіба за нею вслідити? Ще й докторську захищав... Ну р що з того, що темою її був український буржуазний націоналізм? Може я спеціально вибрав таку тему, аби тавруючи той буржуазний український націоналізм, їхню драконячу пильність приспати, надійніше законспіруватися. Видати себе — за їхнього. За буцімто борця з націоналізмом. От!.. До всього ж я тоді на підвищення йшов — кар'єра б мекнула! Та й скромний я. Не звик поперед когось висовуватись: ось я, мовляв, герой! Дисидент!.. Ні, ні, афішувати себе я не звик. Мовчав. Перебував у глибокому підпіл'ї, інші, менш скромні, наперед лізли, кричали, що вони — дисиденти. Всі місця в гулагах позахоплювали — спробуй поперед них протопитись. А я мовчав зі скромності. Все одно, думаю, потомки належно оцінять мій подвиг. Та й знайомих серед дисидентів, щоб допомогли наперед висунутись, не мав. Тож змушений був працювати в обкомі керівної і спрямовуючої... Що? Піднімався з крісла в крісло?.. Ну, піднімався. Але тільки з метою кон

спірації. Щоби приспати їхню драконівську підозру та пильність

А в душі я ніколи не корився і не схвалював їхній тоталітарний режим. Якщо бувало з трибуни й хвалив його, то лише з метою, аби очі їм замилити. Локшину їм на вуха вішав! От! А подумки завжди був проти них та їхнього режиму! І так сміливо думав, що ніхто з дисидентів тоді так думати, як я і не зважувався, А я вже тоді за народ думав. Про що? Та про волю — про що ж іще?! А тоді за такі думки можна було легко постраждати аж-аж!.. І я — страждав. Мене навіть з роботи звільняли. Що було, то було. З обкому — в обласне управління... Що-що? За п'ятику мене звільнили? Ну... А від чого я, питається, запивав тоді? З безвиході! Від безправності та утисків режиму тоталітарного!!! П'ятника — це... е-е... була своєрідна форма протесту. Серце угробив на тих протестах, а ви... Де тут у вас вода — валідол запити... Ось до чого мене

минулий режим довів! А ви... Порозсідалися тут!.. Собі всі блага, а нам, борцям за світле минуле... е-е... майбутнє дуля з маком? Не пройдуть!.. Мій сусіда-генерал народним депутатом став. За демократію бореться — разом з тими демократами, кого він у свій час садовив у гулазі, як картоплю на колгоспному полі! А ви мені навіть якоїсь там довідочки не даєте? Ось комуністи повернуться...

Вони вам, демократам, покажуть, як нас, дисидентів, жертв їхнього режиму воду варити! Та я... До самого товарища Симоненка дійду, а виведу вас на чисту воду!.. Що? Та? Воду принесли? На дідька вона мені!.. Валідол запивати? Самі його пийте, а я собі знайду щось достойніше! Маю право! Ї взагалі... дасте ви мені нарешті довідку, що я дисидент? А заодно й борець за незалежну Україну. Я ризикував... Я... я... Та я за тоталітарного режиму міг запросто загриміти аж до білих ведмедів. Та я... я... вас усіх туди повідправляю! До білих ведмедів! Коли б тільки проклятуший тоталітарний режим повернувся б!.

ОКСАМИТОВИЙ СЕЗОН

— ... Із кожною з цих фіфочок я в санаторії крутив,..

— Що?

—Тю! Та не хула-хуп же! Любов!

Він показує мені фотографію. Звичайне групове фото. На ньому з десяток жінок різної фактури, і він один серед них. У центрі. Двох представниць прекрасної половини роду людського обіймає за плечі. От щасливець! Зі з іоном і я у нього — позаздрити можна. Така щаслива. Сито задоволена. Як у кота, якому. пощасливилося стільки мишок зглати. Двох обіймає, а решта до нього тулиться. Усі веселі. Прямо регочуть... безжурно-безтурботні. Сказано ж бо — санаторій. А позад них пальби" набережна, за якою море. Чорне.

— І оце ти з усіма той...крутив?

—А то... Буду я брехати.

—Любов?

— А то...Любов. Бо інакше б якої трясці я перся на південний берег Криму.

В санаторій. Та ще на двадцять чотири дні. Та ще без жінки. Щасливець! Аж не віриться. Десять таких жіночок та дівиць. За двадцять чотири дні і ночі. Везе ж декому!

— З усіма? Десятьма?

— А то...

— І коли ти встигав?

— Тю, дивак! Чого задарма час тратить? Та і путівка в мене була аж на двадцять чотири ані. По два дні на кожну, плюс день від'їзду, день приїзду. І два вихідних — до тям прийти щоб. Два дні на кожну — море часу! Та ще на березі моря. Більше двох днів на одну зайва розкіш.

Щасливець! Везун! Пройда! І з цією крутив? —А то...

— А з цією?

— А то...

— А з цією?

— Що ти на кожну тикаєш пальцем? Не набридло тобі? Кажу — з усіма, інакше б чого їздив. Та ще на цілих двадцять чотири дні.

— І з оцією, крайньою ліворуч?

— Дай гляну. Пардон, винуватий. Виходить, крутив з дев'ятьма. Бо з цією — ні-ні. Мені брехати ні до чого.

— Чого так? — у мене гора з пліч.— Не вийшло з нею? Чесна чи що?

— Ага. Чесняга! Як кажуть, у кожному стаді завжди знайдеться ота сама. паршива вівця. На мою досаду вона приїхала в санаторій не сама. а з чоловіком.

— З яким це... чоловіком?

— Що ти причепився? Чи тобі не все одно? Кажу, не сама. Значите не свій. Зі своїм чоловіком ця дура приперлася. На південний берег Криту — уявляєш? В санаторій — уявляєш? Зі своїм чоловіком, всі двадцять чотири дні з ним.— Реготав.

— Не повезло бідоласі. З чоловіком вдень і вночі. Хоча... Хтось же повинен з їхнього племені у вірною побути. Стривай! Тобі що — кепсько? Наче зблід...

— Ні... Просто радий, що хоч ця приїхала з чоловіком.

— Та чи тобі не все одно? З ким вона приїхала. Ну, приїхала з чоловіком — тобі що з того?

— Це моя жінка.

— Твоя? Таке загнув! Щось я тебе там з нею не бачив.

— Взагалі, в тому, що ти мене з нею не бачив, нічого дивного — бо я там і не був.

— А де ж ти був?

— Вдома. А вона їздила. Казала, що з подругою.

— Ги-ги... З тією, що, даруй, з модними вусиками? Хоча стривай. Ти щось переплутав. Адже вона того. що з вусиками, представляла як свого законного. Не вже твоя?

— Моя. А тому за логікою виходить, що я її чоловік. Так воно й насправді.

— А я кажу, що тебе з нею не бачив. Слухай... Придивися уважніше. Може ти..., обізнався? Може, це і не твоя?

— Ти правий. Не моя. відтепер,

— І дарма. Не перцюй! Поміркуй краще. От візьми мене...

— Та на х... ти здався, щоб я тебе брав!

— Ні, ні, ти візьми. Для прикладу. Та моя... тільки за останню мою поїздку до моря мусила б зі мною дев'ять разів розійтись. А вона — нічого. Живемо душа в душу. Та й де вона такого надійного чоловіка, як я, знайде? Доброго сім'янина. Га? Та вона у мене золота. Брильянт. Та я таку на всі десять не проміняю, вірна — аж-аж. Ще й красуня. Здоба,— дістає з кишені портмоне, а з нього фото.— Глянь, правда, кралечка?

Я дивлюся і в мене трохи відлягає з душі. виявляється, моя кохана — це його жінка. Ну й життя! Земля кругла і все сходиться. Доки він 24 дні був там, де моя "з чоловіком", я з його вірною непогано провів час.

І я перестаю йому заздрити. Що з того, що він з дев'ятьма? Я з однією, але вона варта тих дев'ятьох!

- І наступного року їдеш в санаторій?
- А то... Скільки того життя. І тобі раджу.
- Дякую, мені дома добре.

Тільки довго чекати до наступного оксамитового сезону. Він, до речі, і вдома теж оксамитовий. Хоча... Моя теж добра. Такою вірною здавалася, а бач... Їздила "з подругою". З отією, що з вусами. І хто б міг подумати, га?

От і вір після цього жінкам!

ВОКЗАЛЬНІ ПИРІЖКИ

"Русь здавна славилася своїми майстринями хлібної справи. Вони поділялися на "хлібників", "коровайників", "калачників", "пиріжечників", "бубличників"- із наукового видання.

Воно й так. Як учені люди пишуть. Русь наша пирогами, пиріжками та пиріжечками з давніх давен і справді славилася. Хіба ж так! Навіть у піснях про те співають: Пригадуйте: "Дівча його цілує, а він їсть пироги"? А далі, як вороги "взяли собі дівчину і з сиром пироги" бідний "козак гірко заплакав: "Ви тяжкі вороги! Возьміть собі дівчину,— віддайте пироги!" А все чому? Бо в нас, що не жінка, то й пиріжечниця чи не від Бога. Як і бублейниці, коровайниці, калачниці! А що вже хлібниці!.. А вже пиріжечниці, так то... Щось недосяжне, незбагненне!

І щоб, здавалося, той пиріжок? Всього лише "маленький пиріг овальної форми". Га? всього лише — овальної форми. А будь-яка наша жіночка /не кажучи вже за бабусь, неперевершених пиріжечниць/, таку здобу — пухку та смачну — приготує /а ще як у тісто додасть масло, жовтки, сметану!/, що й пальці з її витвором кулінарним з'їсиш і не зчуєшся коли. Незалежно від того, з якою начинкою будуть ті пироги. З будь-якою! Як той казав, хоч і з витрішками!

А я, повірте, донедавна палкий прихильник отих витворів "овальної форми" розлюбив їх. Надто з яблуками, сиром та печінкою — дивитися на них тепер не можу. А їх нині продають /хоч не завжди й здобні, часто й пісні/ — не розменешся з ними. Особливо, в місцях скупчення люду нашого — біля входів у метро, наприклад. А почалася моя нелюбов до цієї смакоти після одного випадку, що трапився зі мною на вокзалі — де чи не найбільше пиріжків продають. Там це — ходовий товар!

Повертався якимось із столиці до дому в провінцію свою (як швидко виявиться, я такий справді — а не тільки за місцем проживання - провінціал). На вокзал дістався дець за годину до відходу потяга /моє незмінне правило перебувати заздалегідь до відправлення, щоб потім не метушитися/ і вже в залі чекання відчув голод — за довгий день бігання по інстанціях — як завжди в таких випадках не було коли й пообідати. Стою /сісти ніде/, поставивши біля ніг чемодан і гадаю: ще маю час, то де б його бодай перекусити? Але ж не хочеться в пошуках чогось їстівного за собою чемодана таскати / а він у мене чималенький/, а поруч -хоч би яка бублейниця!

Тим часом присусідився біля мене один добродій — чоловічок в замалім як для нього піджачку. невиразного віку — не то ще парубійко, не то вже дядько/, рудий, у

ластовинні, а очі такі голубі і — голубі, аж дитинні. Здаються щирими й відкритими /вони мене, між іншим і привабили/: ху-ух, витирає лоба. По-народному, звичайно, рукавом /Свята простота!/ Ледве встиг, каже. І питає мене: ви на який?.. Одкажую.

А він: о-о! Ми виходить, чи не земляки, бо мені теж на цей потяг... І далі звичайна вокзальна балаканина про се-те... А тоді рудько й прохає мене:

—Пригляньте, будьте ласкаві, якщо вам не обтяжливе, за моїм чамайданом /так і сказав: чамайдан!/, а я збігаю та куплю собі щось перекусити, бо вже кишки, звиняйте. марш грають...

Я кивнув, він хутко зник, лишивши на мене свій "чамайдан" /"Певно, я викликав у нього чимось довіру,— із задоволенням подумав я, що залишив на мене, чужу і незнайому йому людину, своє добро. Та щ на вокзалі, де за речами потрібна пильність та пильність... Мабуть, добрий чоловік, а такі довірливі першими й терплять від вокзальних ворог..."

У мене теж кишки марш грають, але — тримаюся. Коли це той, рудько в ластовинні повертається, голубі, очі його аж сяють, наче щойно в карти він добрячий куш зірвав. І несе пластмасову мисочку одноразового використання /хоча, здається, вона вже кілька разів була успішно використана/, а на ній — гіркою — три пиріжки, що їх так і хочеться ласкаво назвати пиріжечками. Такі апетитні на вид. І починає /навіть не запросивши мене бодай для виду розділити з ним його скромну трапезу/ уминати їх за обидві щоки /вони в нього, як у ховраха надутими враз стали/. Я тільки слинку ковтаю. Один пиріжок у нього з печінкою, другий із сиром, а третій — з яблуками /о, пиріжки з яблуками, як і з вишнями та іншими ягодами я чи не найдужче люблю/. І з печінкою теж — чого там! І такі здобні приніс, тістом жовті. Ясно, яєчний жовток у них, молочко, сметана в тісті-смакота! Почав він з того, що з печінкою. Ясно, потім накинеться на той, що з сиром!, а завершить на десерт солодким з яблуками. Щасливець! А тут... На його трапезу поглянеш і хоч ти ситий, а їй тобі неодмінно захочеться накинутися на такі пиріжечки. Їв він смачно, та так, що мої кишки ще швидше марш заграли. А він... А він аж присьорбує /губи його так і залисніли/, аж пальці жадібно і при тому якось артистично прицмакуючи та плямкаючи, облизує. Не втерпів я /та й гроші мав/:

— Даруйте, чи далеко звідси пиріжкова?

А він (все ще плямкаючи та пальці з прицмаком облизуючи):

— Яка там пиріжкова! У другій залі на виході пиріжечниця стоїть із своїм переносним лотком. Така гарна молодиця — чистюха, акуратна, в білому переднику й начіпку з мереживами. Як кибалка в неї на голові. А пиріжки — умм!.. Божественні! Доїм та, мабуть, ще гайну. Як кажуть, скільки того життя, то чого ж собі в маленьких задоволеннях відмовляти? Таких пиріжків хіба .й наїсишся! Такі пиріжечки бувають хіба в рідної мамки та ще в бабусі. Та й то — в дитинств. Пригадуєте?

Я зиркнув на годинника — маю ще сорок хвилин часу. А пригадувати ні до чого, спогадами ситий не будеш.

— Чи не змогли б ви приглянути за моїм чемоданом? Збігаю та й собі куплю — за день ще машини в роті не мав.

— О, будь ласка, будь ласка, — охоче одказує.— Ви мій чамайдан посторожували, тепер я вам тим же віддячу. Тільки не баріться.

Гайнув я в другу залу прудко. І справді, тамі стоїть піріжечниця в білону переднику, в начіпку з мереживами, чистюха, охайна. Приємно з такою мати справу. Піріжки в неї ось-ось закінчатся — вчасно прибіг. Теж купив у неї три - один з печінкою, один з сиром, а на закусон — із яблуками.

Повертаюсь і дорогою — невтерпіж — починаю наминати з печінкою. Як й гадав — смакота! Справді, як у рідної мами чи бабусі. Приходжу на місце, а рудька, випадкового мого попутника чомусь немає. Але "чамайдан" його, слава Богу, стоїть на місці. Я відразу ж і заспокоївся. Судись на хвилину — може, в туалет гайнув. Повернеться, чемодан його стоїть де стояв. Впоравсь я із з піріжком, що з сиром, тільки взявся за той, що з яблуками, як тут чи не вперше глянув на свій чемодан, а його, мого чемодана, виявляється, катма. Як кажуть, кружало, де лежало... А чемодан того рудька стоїть...І тут мене наче струмом пронизало / в першу мить я ледь було не вдавився солодким піріжком з яблуками/: та того й стоїть його "чамайдан", що він своє добро просто...покинув. А з моїм накивав п'ятами. І йому повірив-довірив? І тут же інша думка: чеканне панікуй, не може того статися... він же мені перед цим свій довіряв Тільки тепер я загледів, що його чемодан задрипаний /чи не на звалищі підібраний/, з виламаним замочком, для надійності паском перетягнутий — теж старим та потрісканим. Гріш ціна такому барахлу!

І як я раніше недопетрав? Його тому й покинув той рудько з голубими, такими дитинними очима, що він нічого не вартий, а пильність цим мою він приспав. І певно тип той, який і спровокував мене, голодного, піріжками /як їв, як глитав-жер, як плямкав смачно, як пальці облизував по-народному!/ давно певно, й вокзал залишив і покурів з моїм чемоданом, як кажуть, у невідомому напрямку!

Боже, як я купився — легко і просто — справжній провінціал у столиці! Називається, заморив черв'ячка!

Недоїдений піріжок з яблуками зозла пошпурив у корзинку для сміття — хоча при чім він, піріжок? Кинувся сюди-туди... Шукай вітра в полі! Вокзал гуде як гігантський вулик, народу! Метушня! Нікому до тебе немає діла. Ніхто тебе не слухає, ніхто нічого не бачив.

Аж тут міліціонер іде. Я до нього в розпачі /остання надія на порятунок/: так і так... Ловіть злодюгу, чемодан украв. А свій залишив. ..

—Спіймаємо,— нехотя сержант, жуючи гумку.— Тільки ж він уже напевне далеко від вокзалу. А там — не моя зона. Тож беріть його чемодан, як речовий доказ, та в ходімо до кімнати...

Рушив попереду, а я за ним. З чужим, задрипаним чемоданом — бридко його й нести. Та ще ж і важенний...Цікаво, що в ньому?

— "Кукла"— одказує сержант. — На злодійському жаргоні так називається обманка. Знаємо ці фокуси-мокуси! А ви теж... мовби ж і не селяк по виду, інтелігентний, городський, а такого дали маху!

Коли зайшли до кімнати привокзальної міліції й відкрили той чемодан, у ньому й справді виявилася "кукла": стара, в мазуті кухвайка без рукавів /на сміттярці, мабуть, підібрана/, у яку було замотано для ваги три цеглини...

— Ясно,— підсумував оглядини цеглин, замотаних, в стару кухвайку сержант." А що було у вашому чемодані?

— Комп'ютер. Останнього покоління, дорогий...

— Фю-уть,— присвинув сержант,— а я механічно за ним: фю-уть!..

— Дорогий?

— І не питайте! Я цілий рік відкладав...

— Окупилися на пиріжки, як і він смачно перед вами їв? Артист... Та не ви, а — він... А ви, значить, тепер і назавжди, потерпілий. Плакав ваш комп'ютер. хоча.... .постараюсь,— позіхнув,— знайти. Сідайте, будемо складати протокола...

Тільки з протоколом упоралися (а в тім, кому він потрібний?), як по гучномовцю застерегли, що мій поїзд ось-ось вирушить... Побіг я до відповідної платформи — не пропадати ж ще й білету.

Всю ніч не спав у купе, кректав, зітхав, себе безбожно кляв, перевертався. Серед ночі вийшов у тамбур покурити. Пахкав гірким димом, а в мені все звучала й звучала відома пісня в неперевершеному виконанні Дмитра Гнатюка:

Козак гірко заплакав: "Ви тяжкі вороги! Візьміть собі дівчину — віддайте пироги!"

Що не кажуть, а Русь здавна славиться пирогами!

ПРО САЛО, СВИНЕЙ ТА СВИНСТВО

— Що таке український снікерс?

— Сало в шоколаді!

З новітнього анекдоту

Ні сіло, ні впало — дай, мамо, сала!

Давне українське приспів'я.

Сало / відокремлений від м'яса підшкірний свинячий жир, що зберігається солоним і вживається сирим, смаженим і вареним — факт!/ вважається /принаймні, в слов'янському світі/ національним продуктом українців /хоча його споживають і інші народи, крім мусульман/. Так узвичаїлось. У них /себто в нас/ навіть свої салон-вагони є. (Буцімто вагон для перевезення сала, пардон, не вельми вдатний анекдот/.

І все ж це у нас, українців, є чи не єдиний у світі пам'ятник хрюшці,

годувальний і нашій. І свиня, повірте, заслужила того постаменту, бо хто ж,

як не вона, годувала наш народ починаючи з трипільських — чи ще й ранішніх — часів? /Татаро-монголи, окупувавши давню Русь, все .забирали в населення, а свиней,— як і свинину — обминали — з релігійних мотивів, тож наші прапра й трималися на салі віками й віками, і взагалі, у якого українця в минулому /та й нині теж/ не висіло в сінях велике сало — пудів зо два, чи не стояла бочка з салом? Недарма ж кажуть: перше м'ясо — свинина, перша риба — линина.

Який український дядько, збираючись по весні — нестача вітамінів — на польові роботи не прихоплював традиційний "тормозок": четвертину сала, окраєць хліба /дурне

сало без хліба/, цибулину? І орав собі цілий день — при силі й. здоров". /До речі, сало відіграло значну роль і при швидкому, часом несподіваному пересуванні: тоді мастили салом п'яти/.

Українці / за класифікацією одного "братнього" народу, хохли/ і сало — це все одно, що... Що приміром, негри і банани.

Їдуть в одному вагоні вуйко і негр. От чорношкірий дістав банани, їсть. Вуйко дивився, дивився і каже:

— А дай-но попробувати, що воно таке? Той дав. Вуйко попробував, поплямкав:

— Нічого,— каже,— їсти можна.

Минає якийсь час, вуйко дістає сало і їсть.

Негр дивиться, дивиться і каже:

— Дай попробувати.

—А що його пробувати,—одказує вуйко,— сало є сало. Воно і в Африці сало.

Ось бачите, як високо котується в світі наше сало!

До речі, саме дядьки наші той... І в шанованому віці молодими жеребчиками в певних ситуаціях іржали. Наївшись сальця. Тож і дітонароджуваність у нас завжди була на рівні. Як би ми тепер сказали сало позитивно впливало на чоловічу потенцію /бо хіба на якійсь там олійці чи дієті-вегетаріанстві, як і взагалі, на комариному салі у п'ятдесят літ жеребчиком іржатимеш? /Жаль, нині все менше й менше чоловіки — мужчини, мужі, дядьки, парубки, вуйки, ґазди, лю бчики — голубчики, єдині та благовірні — споживають сала, тож і здатність до любові рано втрачають, а відтак сьогодні й дітей у нас не густо — отаке нещастя!

А сала в Україні нині й справді меншає на душу населення. Виявляється, ріст благополуччя населення веде до... нівеляції національних традицій. Ось які за "Інтерфаксом" статистичні з цього приводу дані: ще п'ять років тому в раціоні середнього українця 70-80% припадало на свинину, решта — 20-30% — доповнювали яловичині та курятина. Сьогодні все змінилося: половина споживання припадає вже на курятину, а свинина і яловичина стали займати в раціоні українців десь приблизно 25%.

Буцімто експерти пояснюють таку тенденцію зростання прибутків

населення /нічого плакатися. що ми нещасні!/, адже в міру зростання благополуччя, люди переходять на рослинну їжу і такі ж жири. Що правда ціни на культовий наш продукт не падають. Це пояснюється значним зменшенням поголів'я українських свиней. І, при тому, що, даруйте, свинства у нас, як і раніше, процвітає. І навіть займає чи одне з перших місць. Як писав ще Коцюбинський: "Звісно, свинства в управі багато, мабуть, його скрізь немало". На жаль. І в сьогоднішніх управах воно ще де-де процвітає. Як і свинуватих у нас не меншає. Як і свиноти. Як і свинарень у нашому житті. Та й свиню ближньому підікласти /від щедрості своєї душі/ ми все ще гаразді.

Ось тільки натуральних свиней у нас меншає і меншає, а з ними і сала теж. Тепер його дядькам заміняє заморська віагра, але на ній, як то кажуть, не дуже іржатимеш

молодим жеребчиком. Але і вже інша тема.

ПАМ'ЯТНИК НЕВІДОМОМУ ПИСЬМЕННИКУ

За горами, за лісами (дрімучими, ясна річ), за синіми морями, а точніше — за тридев'ять земель у Тридесятому царстві жив собі та був собі невідомий письменник.

Як і годиться письменникові, щось він там писав-творив, але що саме — бог його знає. Сказано ж бо, письменник невідомий. У некролозі, коли він залишив цей суєтний світ, група товаришів так його й титулувала: пішов од нас такий-то, невідомий письменник...

А по якомусь там часі вдячні нащадки вирішили поставити йому пам'ятник. Ставлять ще пам'ятники невідомим героям, то чому б і не поставити невідомому письменнику, який хоч я залишився для історії (як і колись для сучасників) невідомим, але, як колись казали, воював на ідеологічному фронті. Боець, одне слово. Сказано — зроблено.

Ще по якомусь там часі у столиці Тридесятого царства нарешті відкрили пам'ятник Невідомому письменнику — до речі, перший у світовій практиці (чи то пак, літературі), і про цей випадок було навіть записано в Книзі рекордів Гіннеса. Постав невідомий митець на постаменті в творчій задумі, тримаючи в руці стило (старовинну паличку для писання — сучасна кулькова авторучка скульпторами була визнана неромантичною і непоетичною) і натхненно дивиться в далину — невідомі свої безсмертні творіння обдумує. На постаменті на віки викарбувано: "Невідомому творцеві красного письменства від вдячних читачів".

А біля постаменту, як і водиться, квіти, діти граються, пенсіонери на лавочках дрімають або в шахи ріжуться. Іноді екскурсовод приведе туди всюдисущих туристів.

— Група — увага! Перед вами рідкісний пам'ятник, перший у світовій практиці пам'ятник письменнику не відомому, як водиться всюди, а — НЕВІДОМОМУ. Адже цей письменник якщо й відомий, то тільки тим, що він був за життя... НЕВІДОМИМ ПИСЬМЕННИКОМ. Таким і залишився на віки. Заодно цей пам'ятник є спільним пам'ятником усім невідомим письменникам, а їх у нас, за найскромнішими підрахунками — легіон!

Туристи охкають, джеркотять різними мовами, клацають фотоапаратами, стрекочуть відео— та кінокамерами, самі увічнюються на тлі того незвичайного скульптурного творіння. Тобто, все було гаразд. Ну, траплялося, правда, що який-небудь пенсіонер, прокинувшись на лавочці, чіплявся до екскурсовода:

— А чому письменник... невідомий?

Екскурсовод пребадьоро відповідала:

— Та тому, що не став відомим. Не поталанило чоловікові.

Але досвідчений пенсіонер, буває, чіпляється, як реп'ях до шерсті.

— А чому він не став... відомим?

Екскурсовод на останньому запасі терпіння янгольським голоском щебече:

— Така доля підстерігає багатьох творців.

— Куди ж влада дивиться, якщо в нас є невідомі письменники?— підпрягаються

інші пенсіонери.— Отак вона допомагає рідній літературі?..

І пішло, і поїхало. Екскурсовод поспішно веде групу подалі від гріха, а пенсіонери, раді, що знайшлася тема для розмови, перемивають владі кісточки — і без того, звісно, миті-перемиті.

Якщо не рахувати подібних ексцесів, що ні-ні, та й виникали біля пам'ятника Невідомому письменнику, все було о'кей! Тридесяте царство вже й пишатися почало, що тільки воно має такий унікальний, єдиний у світі скульптурний витвір бійцеві ідеологічного фронту. І раптом — скандал!

Гільдія пишучих (у Тридесятому царстві не Спілка письменників, як у нас, а — Гільдія пишучих) зненацька виступила із гострою заявою, у якій затаврувала пам'ятник невідомому їхньому колезі, як "грубий наклеп на наших талановитих членів", що то взагалі "провокація" і т.д., і т.ін.

— У нас немає невідомих письменників,— заявила вона і подала протест до Верховного суду царства. Заодно Гільдія провела анонімне опитування серед своїх членів, і кожен із опитуваних у графі "Ви — відомий чи невідомий письменник (потрібне підкреслити)?" підкреслив, що так, звичайно ж, він відомий. Себто невідомого у Тридесятому царстві не виявилось жодного!

Одночасно спеціальна тимчасова комісія експертів дослідила некрологи та різні ювілейні матеріали про письменників і встановила де-факто: всі вони без винятку і там, і там називалися тільки відомими. На цій підставі Верховний суд Тридесятого царства ухвалив: пам'ятник Невідомому письменнику, як такий, що не відповідає дійсності, зняти. Адже він порочить честь і гідність письменників Тридесятого царства, серед яких

невідомих немає.

Довелося зняти те мармурове творіння, що вже вважалося історичним. Але ж не пропадати добру, і ось його творці — скульптор та архітектор — почали звертатися в різні країни світу з пропозицією купити у них (дешево) пам'ятник Невідомому письменнику і встановити його у себе вдома. Зверталися ті спритні й до нас, в Україну, але, як і слід було чекати, отримали достойну відповідь: "За авторитетними свідченнями самих письменників, всі вони відомі, а невідомих серед них немає". Невідомих, мовляв, шукайте деінде, хоча б і серед африканських племен, яких за всіма показниками на два пункти випереджає Україна... Але творці тієї халтури (звиняйте, пам'ятника) не падають духом і все одно рипаються в різні країни, намагаючись таки накинути наївним свій непотріб. Так що, громадяни письменники, друзі, колеги, брати й побратими, будьмо пильними!

ЕЙ, ПРИЯТЕЛЬ, ПІДСКІФ ЩЕ... ЩОБ

"КРАЩЕ В СВІТІ ЖИЛОСЯ"

У давніх греків, великих поціновувачів вина, в ходу була поговорка:

— П'є, як скіф...

І це зовсім не означало (як дехто може подумати), що скіфи більше за греків пили чи що вони взагалі були гіркими пиятиками. Скіфи не вирощували виноград (чи не

єдиним трунком у них був інтернаціональний тюркський напій бузат, або — кумис, що його виготовляли з кобилячого (рідше верблюдячого і коров'ячого) молока). Греки культивували до 150 сортів лози і виноробство у них було найприбутковішою галуззю сільського господарства (землеробство, наприклад, займало лише шосте місце за рентабельністю), тоді ж як скіфи пили привізне, що його, як відомо, на всіх, навіть багатих, не напасешся. Знову ж таки, у греків виноробство і відповідно споживання вина (вони пили його вранці, в обід і увечері, а часто й усю ніч), а з ним і масові пиятики були на недосяжному для причорноморських степовиків рівні.

У Греції, як відомо, все є.

А щодо вина, то його в античному світі було так багато, що вистачало всім (навіть рабам), а надлишок ще й вивозили за кордон на продаж. Особливо славилися вина з островів Родос, Лесбос, Самос, Сос, Хіос: вина були темні, червоні, білі, золотисті. Розрізняли легкі, тонкі, міцні та солодкі. Цінувалися вина старі, багатолітньої витримки, їх споживали здебільшого люди заможнію. Для бідняків та рабів (раб отримував 600 мілілітрів щоденно легкого сільського вина) годилися вина "вдруге вичавлені", себто виготовлені з виноградної вичавки. Загалом же греки (як і римляни) віддавали перевагу темному червоному вину. Щоб вино стало найкращим, воно мусило бродити 5—10 років і таке вино (у греків це здебільшого хіоське) споживали тільки багаті і то у свята. Пили тільки розбавленим. Кип'яченою водою. Такий у них був звичай.

Іноді його так розбавляли, що то вже було не стільки вино, розбавлене водою, як швидше вода, у яку для дезинфекції добавляли вино. Вода у колодязях Греції була нездоровою, низької якості — каламутна, несмачна і навіть дещо солонувата, як наче морська. Розбавлена вином, така вода вже мала інший, приємніший смак. І хоч подібна суміш не п'янила, але добре захищала від нездорових мікробів. З часом греки й звикли розбавляти вино водою (чи навпаки, воду вином), згодом це в них стало національною традицією — між іншим, дуже доброю, хоч дещо й незвичною для слов'янської душі, адже на Русі з давніх давен пиття — це веселість, — казав ще Володимир Великий і додавав: "Не можемо без того бути".

Греки теж не могли. І рівних їм у питті-веселості в античному світі не було.

Якщо відкриємо тлумачний словник (хоча б 11-томний) української мови, то прочитаємо, що симпозіум (хто в наш час не чув цього слова?) це — "нарада з певних наукових питань (звичайно за участю фахівців різних країн)". А яка нарада, бодай і наукова не закінчувалася... ну не пиятикою, то бодай пристойним бенкетом, га?

Але це друге значення слова симпозіум, теперішнє. А перше, первісне, було — увага! — таке: "бенкет з музикою, розвагами й бесідами". Простіше — пиятика. Застільні посиденьки, як би ми сказали, з добрячим узливанням.

Хоча — і тут треба віддати належна давнім грекам, — це не просто якась там пиятика, а — культурна. Але все одно гульня. Та власне, симпосій (від грецького слова, що означає гулянка, бесіда, вечірка) для того й збирався. Для все тієї ж гулянки, вечірки з бесідою. Зібравшись (в того чи того добродія — по черзі), учасники симпосія

прикрашали себе квітами і вибирали верховного розпорядника гульок — сімпосіарха (як по нашому — тамада). За традицією симпосій починався жертвним узливанням богам, потім пили за присутніх, за третім разом — за відсутніх, співали сколіони — застільні пісні. Сімпосіарх, верховодячи на гульках, скеровував їх у потрібне русло — як випивку, так і бесіду, — слідував за умовами змагань дотепників, визначав нагороди переможцям, нагадував, що пора вже й знову наливати. Він також у певний момент (як гості доходили до кондиції) розпочинав інтелектуальні ігри, розгадування загадок (в цей час шановне товариство розважали гетери, танцівниці, флейтисти, акробати, міми) і лише потім — розігріті вином та гарними жінками, гетерами й танцівницями чи флейтистками — переходили до бесід на філософські, літературні та інші теми, намагаючись сяйнути дотепом, каламбуром, інтелектуальністю взагалі.

У своїй книзі "Застільні бесіди" Плутарх згадує теми, що частіше всього ставали предметом для обговорення на таких симпозіумах: "Що з'явилося раніше — курка чи яйце?", "Чому жінки п'яніють мало, а діди — надто?", "Чому вночі звуки більше чути, як удень?", "Парне чи непарне число зірок у небі?" — ну і так далі і тому подібне. Головне, аби було що наливати, а побесідувати можна на будь-яку тему.

І все ж не скіфи сказали: "П'є, як грек", па навпаки, греки: "П'є, як скіф". А річ у тім, що варвари (так тоді називали ті народи й племена, які не належали до греко-римської цивілізації, стояли на нижчому рівні культурного розвитку і не говорили їхніми мовами) пили вино нерозбавленим — як-от і всі ми нині.

А втім, скіфам не було потреби розводити воду вином — вода у Скіфії завжди була здорова, холодна й смачна, її ще звали солодкою — на відміну від деяких джерел на Приазов'ї, де вода була солонувата. Тож пили вино нерозбавленим. Ну і звісно, п'яніли більше за греків, котрі за це степовиків не шанували. Звідси у греків і поговорка пішла:

— П'є, як скіф...

Це означало: вживає вино нерозбавленим.

Скіфи ніяких симпозіумів не збирали, пили без наукових диспутів чи дискусій. Збиралися в шатрі чи й просто неба, здійсмали чаші з рідним бузатом чи привізним вином:

— Здорові будьмо!

— Вип'ємо за нас, щоб ми завжди були!

— За тих, хто в дорозі!

— За тих, хто в небі!

— Поїхали!

— Прощай, розуме, завтра побачимось!

— Щоб хотілось і моглось!..

— І-і-і... Гей!..

І ніяких тобі симпозіумів. А суть була та ж сама, що й греків.

Скіфи й навчили греків пити вино нерозбавленим. Власне, один скіф, мудрець їхній Анахарсіс, котрий мандруючи Грецією, зустрічався з її мудрецькими і сам вражав їх мудрістю.

Так ось, Анахарсіс, бувало, казав грекам:

— Ми, скіфи, дивуємось, що ви, греки, розбавляєте вино водою. Вино — це молодий прудконогий кінь, а розбавивши його водою, ви ніби впрягаєте до нього вола. Що то за їзда, чи то пак випивка?

І греки звідтоді почали пити вино нерозбавленим — принаймні, частина їх, що все більшала й більшала. Казала в застіллі виночерпю:

— Ей, приятель, підскіф ще...

Себто налий ще нерозбавленого.

А пити вони любили і пили добряче — з вечора й до ранку. Часом зранку й до вечора лунало:

— Ей, приятель, підскіф ще!..

І про таких своїх співвітчизників греки осудливо казали:

— П'є, як скіф!..

Так і хочеться отут ввернути щось на кшталт того, що й ми п'ємо яко скіфи, мовляв. А втім, куди тим степовикам до нас та нашої оковитої, сиріч горілки міцністю 40—45%, виготовленої з ректифікованого спирту з додаванням зм'якшеної води, яку скіфи й відати не відали й чути про неї не чули.

І давнім грекам до нас ой-ой як далеко!

Від слов'янських часів (тоді, правда, більше споживали мед-медок, хоча й горілка була відома на Русі з X—XI століття) і до наших днів ніхто так не вмів посидіти, як ми, ніхто так не шанує горілочку, як ми і ніхто не створює таких пісень про ті хмільні застілля, як ми. А які симпозиуми ми влаштовуємо — гай-гай! Куди до них давнім грекам з традиційно-безневинним темами їхніх гульок на зразок вже згадуваних тут: "Що з'явилося раніше — курка чи яйце?", "Чому вночі звуки більше чути, як удень?" тощо.

Де ще, у якій країні народ хвастає — у своїх піснях, скажемо, небезталанних, — про те, що

Як засядем, браття, коло чари,

Як засядем, браття, при меду,

То най ідуть турки-яничари,

А я навіть ухом не веду...

І знаєте, правда — попри деякий наліт молодецької самохвальби. Правда, що не вели й вухом. Бо як утратили свою незалежність вісімсот чи й більше років тому, то ледь її повернули у 1991 році. Та й то... Або:

Наливайте, браття,

Кришталеві чари (далися вони нам, ті чари!)

Щоб кулі минали,

Щоб шаблі не брали

Голівоньки наші!

Красиво, правда? А про те, що в роки Другої світової найбільше гинуло наших вояк саме після прийняття "наркомівських ста грамів", що їх видавали перед атакою і

згадувати не хочеться. Бо хміль навпаки, гнав вояків на убій під кулі, що в першу чергу й не минали голівоньки хмільні...

А чому наливаємо-п'ємо? Та буцімто ж із національно-патріотичних почуттів, буцімто вболіваючи за неньку Україну:

Щоби Україна
наша не зів'яла,
Щоби наша слава
Козацька слава
Повік не пропала...

А вона якраз і пропала. Як і саме козацтво. І однією з причин того були вище наведені рядки про те, що "Як засядем, браття, коло чари... То най ідуть турки-яничари, А я навіть ухом не веду..."

Та й чому не пити? З одного боку це як оберігання козацької слави й України, "щоб вона не зів'яла", а з другого:

Хіба в шинкарки мало горілки,
Пива і меду не стало?

До речі, про шинкарку. Поет Степан Пушик написав (а поет і бандурист Микола Литвин на музику поклав) пісню-зойк, пісню-застереження "Козак гуляє", у якій "шинкарка носить", а козак знай собі гуляє та й гуляє...

"Не пий, козаче,
Козачка просить, —
Не пий, козаче,
Коня проп'єш..."

Козак коня благополучно пропив ("Козак сміється, Шинкарка носить, Шинкар говорить: "Замало п'єш").

"Не пийте, хлопці! —
Вкраїна просить. —
Не пийте, хлопці,
Проп'єте Січ."
..."Не пийте, хлопці,
Я в вас одна..."

Пили і п'ють. Такі вже ми. А чого п'ємо? Та того, що (це вже з народної, зело "мудрої" пісні):

Щоб наша доля нас не цуралась,
Щоб краще в світі жилося!

Тепер втямили, чому п'ємо? Та щоб у світі краще жилося. І нам, і іншим. Інтернаціоналізм своєрідний. Пий побільше, щоб іншим краще жилося. Іншим, правда, живеться краще, нам — щось не дуже, хоча й п'ємо добряче. А втім сумнівно, що від того (як проп'ємо коня, козачку, Січ, Вкраїну) нам буде краще жити. Хіба що до пори, до часу, поки хміль не вивітриться, діє оте магічне: "Гей, наливайте повнії чари!" Тим паче й сама пісня про це мовби застерігає:

Пиймо, панове, пиймо, молодці,

Пиймо, покіль іще п'ється.

Поки недоля нас не спіткала,

Поки ще лихо сміється...

Воно сміється. Ще. Покищо. Бо потім ми будемо сміятися. На кутні. І сміємося. Теж на кутні, де вже й зуби повипадали.

Але все одно раз по раз перехилиємо: "Щоб наша доля нас не цуралась. Щоб краще в світі жилося!" Ми ще віримо, що бездонна чарка, якщо її частіше спорожнити принесе нам краще життя. Святі ми чи що? Чи вже надто увірували в магічну суть чарки? І такі гульки-фуршети влаштовуємо, що куди тим давнім грекам! Сказано ж бо колись було: "На Русі пиття — веселість. Не можемо без того бути". А раптом і справді після того, як ми засядемо коло чари (та ми, власне, од неї і не встаємо!) життя наше кращим стане, га?

Як бідно не живемо (принаймні, нині звідусіль тільки й чути нарікання на трудне життя), а погукають тебе в гості — столи гнуть-тріщать од яств і питія. І сам, коли погукаєш, так теж так стараєшся. Не можемо інакше — широта слов'янсько-руської душі того вимагає, правічна наша гостинність. Багаті іноземці, потрапивши за такі столи, потім дивуються:

— Допомоги звідусіль просите, плачете, що погано вам в Україні, а по ваших святкових столах щось цього не видно...

А, може, це й добре, га? Мусимо й ми хоч чимось пишатися?

Дарма дехто оковиту називає зневажливо водярою — пхе! Дарма хтось там застерігає, що "горілочка-тума хоч кого зведе з ума". Бо сказано нами (як на віки): "Горілка не буває поганою, горілка буває лише двох сортів: гарна і дуже гарна!"

То чому б за це й не налити? Наливаємо. Повнії чари. Все з тих же добрих намірів: "Щоб краще в світі жилося". Такі ми уболівальники за світ білий!

Правда, краще чомусь не живеться, навпаки. Та ми вперті — вперто наливаємо — "Щоб краще в світі жилося!" — і вперто співаємо. Про що? Про те, що треба краще працювати? Гай-гай, то японці чи ще хто там хай краще працюють, а ми дотримуємось своєї лінії: "Гей, наливайте повнії чари, Щоб наша доля нас не цуралась, Щоб краще в світі жилося!" Проте життя наше не кращає. І чому б то? Мабуть, мало... наливаємо. Тож згадуючи далеку старовину, іноді хочеться вигукнути:

— Ей, приятель, підскіф ще!..

А чому б і ні? Як співається у все тій же народній пісні:

Кришталева чара, срібная креш,

Пити чи не пити — все помреш!

Ось у чому суть, панове-товариші й добродії була, є і буде!

— Ей, приятель, підскіф ще! Та й засядемо коло чари. Щоб наша доля нас не цуралась, щоб краще в світі жилося.

НАДІЙНЕ СЕРЦЕ

БУВАЄ ТІЛЬКИ У ВІРНОГО ДРУГА...

Казочка

В одному царстві, що було не за дрімучими лісами, не за високими морями і взагалі, не в тридесятому государстві, як то в казках традиційно мовиться, а в тому царстві, що в душі кожного з нас, жив та був собі Лев.

Цар і повелитель наш, і батько наш рідний.

І хоч він на той час уже дещо постарів, але царський рик його все так

же лунав грізно і ми, ледь зачувши його, все так же слухняно-покірно збиралися наслуховувати чергові мудрі повеління нашого владика.

Так було й того разу.

— Як я переконався, у нашому жорстокому світі (про те, що він сам же й робив цей світ жорстоким, владика наш не любив розп'ятуватися) можна покластися лише на вірного друга — і ми з повагою подивилися на того, хто єдиний серед нас мав найвищий титул в нашому царстві: Вірний Друг Самого. — Цінуймо вірних друзів — вони того варті! Щодо мене особисто, то я теж, як на гранітну скелю покладався на свого Вірного Друга! — Ми всі зааплодували. Вірний Друг Самого, злегка вклонившись, велично сів на своє місце поруч із Самим і сів уже дещо зрісши в наших очах. — А чому? Та тому, що він не просто мій Вірний Друг, а ще й тому, що тільки у нього — Вірного Друга Мого, — найкраще серце: велике і щире, щире і чуйне, чисте і незрадливе. Воно — серце Мого Друга — переповнене сумлінням і любов'ю до ближнього.

І кожний з нас у ту мить щиро пожалкував, що він не є Другом Самого.

— Серце Мого Друга — з невідомим хвилюванням і майже аж із ніжністю, такою не властивою йому, виголошував наш повелитель, — золоте серце! Можливо, воно дещо... е-е... сентиментальне, але ув той же час і відважне. До всього ж я певний серце мого Друга ніколи мене не підведе! Чи не так?

— О, так, так, царю! — хором вигукували ми. З усіх сердець завжди найнадійніше — це серце друга!

— І я так думаю. І радий, що ми одностайні в цьому непростому питанні. Крім того, і в цьому мене переконали й спеціалісти-кардіологи, які вивчали серце Мого Друга. Тож зволікати більше не будемо і я врочисто вам повідомляю про своє рішення: для трансплантації мені серця, навзамін мого, хоч і царського, але в турботах за ближніх дещо вже зношеного, я вибираю серце Мого Друга — надійне, вірне і, головне, молоде та здорове. Воно не підводило мене раніше, не підведе й тепер, коли після пересадки заб'ється в моїх грудях.

Вірний Друг Самого схопився, широкого розкритим ротом намагався щось сказати чи сапнути повітря, яке для нього в ту мить зникло, але його вже схопили Шакали — особисті охоронці владика — і потягли в операційне бунгало, що звалось кардіологічним центром.

За ними рушив і Лев.

І ми в одностайному, так сказати, пориві, схвалили мудре рішення свого повелителя (кожний в ту мить неймовірно радів, що він, слава Богу, не є Другом Самого), а також

мужній вчинок Його Друга і, зокрема, його золоте серце, що його він не пошкодував для нашого повелителя і свого Друга.

Операція закінчилася благополучно.

Тепер у тому царстві, що в душах кожного з нас, як і раніше володарює Лев, але вже — з молодим і надійним серцем свого Вірного Друга, якому в савані поставлено пам'ятник. До нього — рятівника нашого царя — не заростає народна стежка.

І тепер в нашого царя добре, чуйне, шире і таке відважне серце — серце його Вірного Друга.

ТОВСТИЙ І ТОНКИЙ

У тамбур швидкого поїзда "Севастополь — Київ", десь на якомусь там перегоні, вийшли покурити два пасажери — товстий і тонкий. Обое їхали в одному купе — із санаторіїв поверталися, тільки товстий з дружиною, а тонкий — одинаком.

Ну, розбалакалися, тонкий раптом каже товстому:

— Мені здається, ваша дружина — типова, даруйте, неврастенічка. Скільки їдемо, стільки й пиляє вас — без утоми й перерви. І здебільшого через найменшу дрібничку, не варту й уваги. Як наче це в неї у крові. Навіть не зважає на мою присутність в купе. Мені вас шкода. Це ж просто терор. Тільки не ображайтеся, прошу вас, за мою відвертість і втручання,

можливо, не в свої справи.

— А чого ображатися, — спокійно одказує товстий, — як вона неврастенічка і без "здається".

— Як ви живете з нею?

— А хто вам сказав, що я живу? Я з нею мучуся.

— А ви б її спробували у психіатра підлікувати, га? — радить тоненький. — Чи у психотерапевта. У нас психіатрія, знаєте, авторитетний підрозділ медицини ще з часів Гіппократа. А які світила в ній працювали! Які неврози лікували, психози!

— Отож — працювали... лікували... — зітхнув товстий. — А нині... До якого світила не водив свою неврастенічку, хто вже її не лікував — як мертвому припарка! Ще більше мене гризе. Та й що говорити — перевелась тепер психіатрія, путнього спеца і вдень з вогнем не знайдеш.

— У-у, шановний, не кажіть, — гаряче заперечив тонкий. — І в наш час є світила.

— Знаю я цих світил! — гмикнув товстий. — Гроші луплять, а результат? Дружина як гризла мене, так і гризе!

— А я ось вам дам адресу одного київського психіатра, спеца із жіночих неврозів вищого класу! І не таких неврастенічок, як ваша виліковував. За місяць стане, як шовкова.

— Що ви кажете? — подивувався товстий. — І чого це я такого світила не знаю? Цікаво, цікаво... Завтра ж і поведу до нього свою половину, хоча певен — перевелись тепер спеціалісти. Лишилися такі собі заробітчани. Кирпу гнуть, учених з себе видають, докторські захищають, а

самі — ні бе, ні ме, ні кукуріку.

— І все ж спробуйте. Правда, потрапити до нього непросто. Черга. Тож доведеться вам докласти зусиль.

— Як для справи — докладу.

Взяв товстий у тонкого папірець, зиркнув на нього.

— Послухайте, шановний, що це ви мені дали?

— Як що? Адресу того світила психіатрії. Беріть, беріть. Мій приятель свою водив до нього... Правда, не допомгло, так зате хоч дременував од неї. Адресу ж мені про всяк випадок передав...

— Красненько дякую. Це... моя адреса. І прізвище моє.

— Ось так здибанка! То ви... ви... — почав було тонкий і прикусив язика.

— Так, я і є той психіатр і, як ви укажете, світило, до якого ви посилаєте мене. Такі, значить, пироги, — зізнався товстий. — А щодо черги, то й справді потрапити на прийом до мене непросто.

— Вибачайте, так звідки ж я знав, що це ви і є, — тонкий озирнувся, перейшов на шепіт: — А взагалі, добре, що я з вами зазнайомився. Чи не змогли б ви прийняти мою половину, га?

— І вас... пиляє?

— Не те слово. Поїдом їсть. Хоч калавур кричи!

Товстий подумав і ствердно кивнув головою.

— Гаразд, приводьте. Прийму поза чергою. Але — послуга за послугу...

— Звичайно, я заплачу згідно з вашою таксою...

— Не про "зелені" мову веду, — поморщився товстий і, теж озирнувшись, перейшов на шепіт: — Послухайте... Чи не має у вас, бува, на прикметі якої-небудь... мм... народної бабенції? Цілительки там чи баби-шептухи. Що всякі вади вишепчує, порчу виливає... Щоб мою вишептала, бо вже скоро й навпіл мене перепиляє. Я добре заплачу. А шукати самому шептуху в моєму становищі, а я ще й у ен-де-і працюю, — несолідно. Доцент, доктор наук — і раптом...

Аж тут двері наче кавкнули і відскочили. Дамочка в тамбур голову сунула, товстого побачила і в крик:

— Ага, ось де ти, г-голуб-бчику?! Думав, сховаєшся від мене? Думаєш, як доктор наук, так мене вже й ігнорувати можна? Не вийде. Я тобі ще не все доказала. У мене нові аргументи з'явилися, повертайся в купе. Та й до Києва ще стільки їхати — не пропадати ж часові. Мусиш слухати, бо інакше таку психіатрію тобі влаштую, таку!..

— Вже й покурити не можна, — заметушився товстий, затовк недопалок і, виходячи вслід за дружиною з тамбура, шепнув тонкому:

— Так ви вже той, добродію... Підкиньте мені адреску бабки-шептухи. Може, вона народними засобами вишепче мою ненаглядну... А я вже вам віддячу. Як свою до мене приведете.

І кwapно побіг до купе, вигукуючи на ходу: "Спішу, спішу, мій янгол із ріжками!.."

Швидкий поїзд "Севастополь — Київ" гуркотів, набираючи ще більшу швидкість, і його аж трясло.

КОМУ В ЛЮДИ ЙТИ?

— Ти куди ж це зібралася, розумна дурепо?.. В люди?.. Фюу-уть! Сиділа, сиділа на дереві і — на тобі! В гомо сапієнси вирішила податися, у двоногі? Тобі що — найбільше треба? А ззовні ніби така ж як і всі. Чи, може, ти крайня? Чи розумця в тебе нікуди дівати? Все мудруєш, не можеш жити, як усі нормальні мавпі живуть. Чи мо' вислужитись хочеш, розумахо? Новий загальнолісовий почин запровадити? "Усім лісом в люди", га? "Кожна мавпа мусить хоч раз сходити в люди", га? На звання "Мавпячий новатор передового ходіння в люди" цілиш? Га? Хай інші йдуть... Ну, ті... Горласті з верховіття. А їх там — більше, аніж листя, і в кожного — державна горлянка. Та різні активісти-крикуни, що на кожній гілляці сидять, керують. Та ще галайда-галайстра всяка — їй куди б не йти... Хоч і семимильними кроками до світлого майбутнього — аби не працювати... А нам, простим смертним, і в мавпах добре. І взагалі... Ну, підеш у люди, а далі? Як з людьми нічого не вийде, то що? Назад у мавпи? Е-е, дзуськи! Назад у мавпи всіх не приймуть. Хіба тих, хто біля керівництва вертиться... То ось тобі на прощання моя порада, розумна дурепо: не висовуйся! Бо — порішать. Свої ж. Зрештою не забувай, що ти — звичайна-звичайнісінька мавпа, рядова, зовсім не прогресивно-передова, а навіть відстала і ні чим не видатна, і не знатна мавпа. Навіть не новатор лісу. Тож поперед начальства не годиться лізти. Навіть у люди. Хай краще воно в люди йде. Начальство. Йому давно туди пора сходити. Тож запропонуй новий почин: "Кожний начальник хоч раз у житті повинен побути людиною". А хто сачкуватиме, того силою туди відправляти. У люди. Щоб знали! І хай тоді лікті кусають. І хай тоді вовками виють, а хоч раз у житті начальник повинен людиною побути.

ВАШІ ШИЇ — НАШІ ЯРМА

Тільки у нас — легкі, зручні, естетично-елегантні ярма, виготовлені за всіма правилами сучасного світового дизайну, у яких ви неодмінно помолодієте й розквітнете, а ваші постави гордо випростаються. Це, власне, витвори народного мистецтва, тож ми певні: наші ярма прикрасять ваші трудові шиї, добродії Воли. Вони виготовлені з екологічно чистих порід імпортних дерев акціонерним товариством з обмеженою відповідальністю "Ваші шиї — наші ярма". Вироби надійні, міцні, їх вистачить вам на все ваше трудове життя. Ярма мають антикорозійне покриття, а натираючи шиї (чи збиваючи холку) завдяки своїх антисептичним властивостям сприяють швидкому зарубцюванню ран, а тому медицина добродіям Волам взагалі не потрібна. Виготовлені за останнім криком моди, вони безперечно прикрасять кожного трудящого Вола й внесуть приємну різноманітність у його повсякденне життя. Варто наголосити: наші ярма гарантують їх носіям надійний соціальний захист від різних проявів ворожої капіталізації чи то пак приватизації, що їх намагаються нав'язати трудящим Волам деякі елементи з так званих демократів. Передовикам виробництва, колишнім маякам та іншим подібним їм категоріям знатних трударів, товариство "Борці за світле минуле і щастя всіх трудящих Волів" видають ярма безплатно. Носіть на здоров'я! Як писав колись поет, літ до ста вам рости, йдучи вперед до світлого минулого в наших ярмах!

ІСТОРИЧНА ДИРЕКТИВА БУРМИЛА ПЕРШОГО

— Виявляється, у вашій Пущі всі здорові?? — зробив одного разу приголомшливе відкриття Лис Лисовин, особистий представник Бурмила Першого в Лісі Темному (той ліс і справді був темним-претемним).— Дожилися! — вигукував він вже обурено: — Жодного хворого, недужого

чи хирлявого на увесь праліс!.. Що скаже його величність?

Нагально, як на пожежу, було зібрано актив.

— Допоки мешканці вашої Пущі будуть здоровими? — Лис Лисовин ще і ще ставив своє питання — то руба, то ребром: — Куди ми так взагалі, дійдемо? Я вже не кажу про те, що сьогодні це не модно. Бути здоровим... Ей, ей, хто там писок верне? Чия мордяка, даруйте, захотіла гостинчика?! Це не мною, наукою доведено. Крім того, це завдає нашому Лісові Темному величезних збитків. Та й Михайло Потапович, батько наш рідний і керманич, його величність Бурмило Перший постійно турбуючись за наше, так би мовити благополуччя, невтомно закликає нас частіше слабувати й хиріти. Для нашого ж з вами блага та процвітання. В тім числі й фінансових успіхів. А ми?...Ігноруємо історичні вказівки самого Михайла Потаповича??! Застерігаю: комусь це може вилізти боком!! — вигукував Лис Лисовин вже загрозливо і здавалося, що ось-ось той актив похапає грець. — Треба спішно виправляти становище, що вже стало загрозливим. І взагалі, це якась... якась нездорова ситуація. Що всі здорові. Ви вже й забувати почали, коли востаннє заходили до аптеки купувати ліки від болячок, яких у вас чомусь все немає і немає! До тих аптек, над якими невтомний Михайло Потапович невтомно здійснює особистий контроль, суворо слідкуючи, аби в них були в наявності всі ліки від будь-якої трясці. А ми... По причині того, що не кволі, обминаємо аптеки, які вже й так затоварені дорогими ліками. Це не що інше, як замах на нашу вітчизняну фармацію! Саботаж і протидія. Михайло Потапович, батько наш рідний і керманич день і ніч трудиться, наповнюючи аптеки все новими й новими рятувальними бальзамами, а ми й не думаємо хворіти! Чим ми йому віддячуємо? Та тим, що ми... що нам лінь занедужати! Забуваємо головне: кошти, виручені від продажу ліків, поповнюють державний бюджет. Сподіваюсь, ви хоч не проти того, аби поповнювався наш бюджет?

Ніхто, звісно, проти цього не був.

Мобілізований Лісовином актив одноголосно прийняв звернення до всього народу Лісу Темного, що під керівництвом Його Величності Бурмила Першого семимильними кроками йшов до світлого завтра: з першого числа всім негайно розпочати хворіти! А хто залишатиметься, як і раніше здоровим, кого не братиме трясця, той — не патріот Лісу Темного (в ту мить, той Ліс ще дужче, ще загрозливіше потемнів) — з усіма наслідками, що звідси витікають!

Бурмило Перший гаряче схвалив звернення активу до лісового народу, а представника свого Лиса Лисовина за організацію цінного почину "Хворіймо всі разом, хворіймо постійно для нашого ж блага!" нагородив орденом "За заслуги". І заодно видав на гора чергову свою національну (в ранзі, звичайно ж, історичної) директиву: "Здоров'я нації — у її безздоров'ї!"

І мешканцям того Лісу Темного (а він уже був аж чорним) нічого не залишалось робити, як негайно розпочати всезагальне хворіння. І звідтоді двері аптек вже не зачинялися, бо всі бігли туди купувати пігулки. Кажуть, що бюджет Лісу Темного нарешті почав наповнюватися прибутками.

Щоправда, поповзли чутки, що лише кожна тринадцята продана пігулка доходила до бюджету Лісу Темного. А куди перші дванадцять проданих пігулок ішли? Справа темна. Як і все в тому Лісі. Але перешіптувалися ледь чи не під кожним кущем, що перша продана пігулка йшла на рахунок першої леді, чарівної Бурмилихи, друга — чадові Мишкові Бурмиловичу, третя — невістці Бурмила, четверта — братану Бурмила (він же міністр внутрішніх і всіх інших справ), п'ята — вуйку Бурмила, шоста — вуйні, сьома — тещі, восьма — діверу, дев'ята — швагеру, десята — швагарині, одинадцята — свату, дванадцята — своячині і лише тринадцята буцімто потрапляла в бюджет, але так це чи ні (щодо тринадцятої) — спробуй розберися! Та й чи варто ризикувати? Тож мешканці Лісу Темного ще завзятіше, ще завзятіше хворіли й хворіли й хворіли, силкуючись будь-що не видужувати. (Для заохочення ще і ще недужати встановили звання "Заслужений хворак", "Кращий хворак тижня... місяця... року".

Всюди були повивішувано плакати: "Чим більше ми хворіємо — тим здоровішим ставатиме наше життя!", "Хто пластом лежить і на ладан дихає — той наш найбільший патріот найсвітлішого у світі Лісу Темного!" І нарешті з головного транспаранта братан Бурмила Першого, міністр внутрішніх та всіх інших справ загрозово тикав товстим волосатим пальцем у кожного, хто мав необережність глянути на транспарант: "А ти хоруєш, неборако?! Якщо ти ще чомусь зоровий, негайно занедужай, допоки ще не пізно!"

ХОЧУ СТАТИ ОДІНАХОМ

Почув один чоловік, що є одінах, і захотів ним стати. З першого разу. Отим самим ОДІНАХОМ. Та зрештою — у нас демократія.

Ну й пішов він по інстанціях: так і так, каже в кабінетах, я — такий-то, хочу стати ОДІНАХОМ.

А там, звісно, бюрократи — один на одному! — почали його відмовляти, аби він не став отим самим... ОДІНАХОМ.

— Ні, — затявся на своєму чоловік. — Хочу і — край! Іншого виходу в мене немає — таке життя.

— Життя воно й справді...е...таке,— м'яко почали з ним бесідувати.

— Але ж чи знаєте ви, з чого починається аббревіатура ОДІНАХ? Із слова одиниця. То ви хочете стати одиницею?

— Коли не можу бути першим, то хай хоч одиницею. Я, наприклад, колись усе життя був гвинтиком — за старого режиму. І нічого! Не злиняв. То чому б мені не побути одиницею? Та, зрештою, ким я тільки не був у дотеперішньому житті. Навіть ударником...

— В оркестрі, чи де? — не второпали.

— Ага, в отому, що звався СРСР. Був ударником отієї самої праці... Як його? О,

згадав! Комуністичної! І, як бачите, живий. Навіть членом Товариства книголюбів був, і теж живий. То чому б мені не побути ще й одиницею?

— Воно й так, — мовби погодились бюрократи і терпляче-ласкаво так йому радять: — Ударником — то ще нічого. Тоді всі були ударниками. Але зараз, коли в нас воля і ніяких перешкод? Зрештою, чоловіче добрий, це ж не просто одиниця, а — одиниця інвестування...

— Ну й що ж? — не губиться настирний прохач. — То ви мене й інвестуйте, як одиницю бодай. Бо все одно життя катма. Тридцять вісім гривень пенсії, і ту не завжди виплачують. Та й інфляція її пожирає. А ОДІНАХ — це ніякої інфляції! Це не проста одиниця інвестування, а така, що захищена від інфляції. І я теж хочу бути захищеним від інфляції. Бо ніхто мене не захищає: ні заштитнікі трудящихся, ні оті самі... народні. Ну, в смислі депутати. Ні уряд, ні... А інфляція мене щотижня їсть поїдом. От і хочу бути бодай одиницею, але захищеною від інфляції.

— Зрештою, ОДІНАХ — це всього лише специфічний фінансовий термін, не більше.

— То ви мене специфічним терміном і зробіть, аби тільки був захищеним.

І так він у солідних установах набрид отим сакраментальним "Хочу стати ОДІНАХОМ", що й бюрократи — вони теж, виявляється, люди — не витримали.

— Гаразд, — кажуть, — є в нас одна... е-е... організація, яка всіх охочих робить ОДІНАХами.

— Так би й одразу, — зрадів чоловік. — Давайте швидше її адресу. Я зараз до них поїду. А йому:

— Для чого вам зайві клопоти? Крім того, ви — ветеран, тож вас обслужать за вищим розрядом... Ходімте в приймальню. Вип'єте мінеральної, розслабитесь, журнальчики погортаєте. Зараз по вас приїдуть...

І справді, невдовзі й приїхали. Двоє здорованів.

— Котрий тут хоче ОДІНАХОМ стати?

— Я...

— Тоді їдьмо, громадян...

Ну, їде він і думає: от сервіс! От так обслуговування! Дожив. Діждався. Як у Європі... Нарешті й ми піднялися до світового рівня. Давно б так.

Привозять його кудись там, заводять до кімнати. Нічого, біле все, як в аптеці. Ліжка, тумбочки. На вікнах, правда, ґрати добрячі.

"Правильно, — думає чоловік, — ґрати — аби який бандюга, рекетир чи мафіозі сюди не заліз".

У кімнаті — четверо. Нумо вони знайомитись. Один, який на голові мав якийсь трикутник із старої вигорілої газети, одну руку за спину заклав, другу собі під вбрання на грудях засунув і каже:

— Я — Бонапарт Наполеон!

— Дуже приємно, товаришу... е-е... добродію Наполеоне, — чоловік йому. — Зізнаюсь, я вже десь чув ваше прізвище.

Підходить другий, через плече перекинув простирadlo, одна рука гола, став у позу і так ефектно:

— Олександр Македонський!

— О-о!.. — радіє чоловік, — усі тут, бачу, відомі. Я теж десь чув ваше прізвище, товари... е-е... добродію Македонський.

Аж тут третій ноги суне.

— Я, панімаєш, Єльцин. Панімаєш, цар Борис.

Чоловік хотів було сказати, що і його прізвище десь чув, як зненацька до нього дійшло, і він позадкував до дверей. Але його встиг перехопити четвертий.

— Ти що? З усіма Perezнайдомився, а мене ігноруєш? Ти хоч знаєш, хто я?

— Н-не знаю, — трохи аж злякався чоловік.

— Я Третій президент України!

— Але ж третього ще, здається, немає...

— І ти — туди ж? Мене вчора достроково обрали. Я теж на букву "К".

Вирвався новоприбулий з його обіймів та до дверей. Гатить кулаками, кричить, аби негайно відчинили.

Двері й відчинилися, до кімнати зайшли два гевали. В одного в руках якась мотузка, другий шприцяку тримає, з голки якого аж капає...

— Хто тут буянить?! Н-ну?!!

Бонапарт Наполеон, Олександр Македонський, Борис, панімаєш, Єльцин і той, Третій президент України, який теж на "К", — як добре треновані прусаки — до своїх ліжок і повкривалися з головою.

— Новий? — гевали до чоловіка, котрому вже нікуди тікати. — В'язати будемо, чи сам штани скинеш?

— Ви мене з кимось переплутали,— чоловік розпачливо забігав поглядом.— Я хочу стати всього лише одиницею, але захищеною від

інфляції. Себто ОДІНАХом. Мене влада не захищає.

— Ось дамо укол — відразу ж і станеш захищеним. У нас тут і не такі... одінахи лежать. Навіть із самого Наполеона штани за просто скидаємо.

Що вдієш? Чоловік сам скинув шатни, прийняв укол і невдовзі, умиротворений та щасливий, заснув. І заздрили йому в тій кімнаті з ґратами і Наполеон, і Македонський, і Борис, панімаєш, Єльцин, і той, третій президент України, який теж на букву "К". А заздрили через те, що той чоловік так легко став щасливим.

А щасливим їхній новий колега став, бо йому снилося, що нарешті він-таки ОДІНАХ, хоч і одиниця, так зате захищена! І він навіть плямкав уві сні: мабуть, цілував своїх захисників...

В ГУСЯТИНСЬКУ ВШАНОВУЮТЬ КРАДІЯ...

Минув усього лише рік звідтоді, як у славному Гусятинську було врочисто відкрито збудований за світлими стандартами наймодерніший супермаркет "ВСЕ. ВСЕ. ВСЕ", а гусятинці вже не можуть уявити свого подальшого життя без "ВВВ" (так скорочено вони величають те чудо торгівлі), що швидко став у них чи не найпопулярнішим

торговим закладом.

— Нас ніхто не минає, бо куди хто з гусятинців не йде, а до нас неодмінно зайде, — з гордістю говорять про свій заклад працівники супермаркета.

І це справді так, адже торгові зали "ВВВ" завжди переповнені людом. Кожен відвідувач, який переступив його поріг (не кажучи вже за тих, хто купує товари) ретельно реєструється потаємними телекамерами, і всі дані заносяться в пам'ять комп'ютера, тож всезнаюча техніка може миттєво видати на-гора точну цифру, скільки сьогодні відвідувачів у "ВВВ", скільки їх побувало в його торгових залах за день, тиждень, місяць, рік тощо. Раз по раз супермаркет відзначає (на рекламу грошей тут взагалі не шкодують) ту чи нішу подію зі свого життя, різні дати, ювілейні заходи на кшталт "ВВВ" за місяць, "ВВВ" за квартал... Так, наприклад, вчора о 18.00 в торговому гіганті було затримано чергового крадія (до товарів у "ВВВ" вільний доступ), який намагався щось там непомітно винести, минувши, звісно, касу.

Ним виявився добродій Микола Н., колишній передовик місцевого заводу, а тепер безробітний, людина у місті взагалі відома і шанована. Пан Микола Н. і став тисячним крадієм супермаркету "ВСЕ. ВСЕ. ВСЕ", про що негайно було врочисто повідомлено по внутрішньому радіо. І це всього лише за перший рік його існування — не кожному закладові торгівлі так щастить!

З цієї нагоди адміністрація супермаркету влаштувала чергову прес-конференцію для працівників ЗМІ (накривши для них одночасно й столи).

— Ми щодня виявляємо затримуємо двох-трьох, а іноді й чотирьох крадіїв, — з гордістю заявив присутнім майстрам пера прес-секретар "ВВВ". — Взагалі, це найкращий результат серед торгових закладів не лише нашого рідного Гусятинська чи, скажімо, й самого Києва! Це — найвищий показник у Європі! Така велика кількість крадіїв зайвий раз свідчить: наш супермаркет найпопулярніший серед європейських закладів торгівлі. Ми просто зворушені такою увагою гусятинців — у справі розкрадання вони міцно й надійно тримають пальму першості. Зрештою, цей рекорд вартий книги Гіннеса!

Під спалахи фото— і стрекіт кінокамер тисячному крадієві було врочисто піднесено квіти і цінний подарунок. Від широкої громадськості його вітали представники численних партій (а їх тільки в Гусятинську близько ста!), від офіційної влади — заступник мера. Піонери пов'язали тисячному крадієві краватку й голосили його почесним членом їхньої новоствореної організації...

— Я просто зворушений такою увагою адміністрації "ВВВ" та широкої громадськості до своєї скромної персони, — щиро зізнався затриманий. — Як і тим, що я виявився тисячним крадієм. Звідтоді, як зупинився наш завод і я втратив не лише роботу, а й засоби до існування, мені ще ніколи так не таланило.

Після численних привітань і належного пошанування тисячного крадія було врочисто передано працівникам райвідділу внутрішніх справ, котрі в свою чергу пообіцяли поселити ювіляра в одній із своїх кращих камер. Місцевий олігарх (за сумісництвом він же й мафіозі), назвавши тисячного крадія "братаном", поклявся

поставити в його камері телевізор "Панасонік", унітаз замість параші і навіть кондиціонер. Проводжаючи добродія Миколу Н. в КПЗ, працівники супермаркету щиро бажали йому усіляких гараздів.

Життя в супермаркеті "ВСЕ. ВСЕ. ВСЕ" (де справді можна купити все, все — абсолютно все, — якщо маєш, звісно за що) вирує...

І — НІЯКОГО... ХРЕЙНА!..

Переступивши поріг редакційного кабінету, він коротко і водночас дещо загадково відрекомендувався:

— Ліквідатор!

— Кого? — бовкнув я розгублено. — Е-е, даруйте, чого?

— Білих плям в історії, зокрема в українській,— і, не даючи мені оговтатись, застеріг:— Перш, ніж перейду до суті справи, двоє контрольних запитань — на предмет перевірки вашого патріотизму.

Перше: хто населяв давню Грецію?

Давно відомо: перш, ніж відповідати, треба бодай трохи подумати. Я ж бовкнув, не давши перед тим аніякої роботи власним мозковим звивинам:

— Та, мабуть, давні греки.

— Ви мене засмутили, — ліквідатор і справді засмутився: — Затямте: давні, тільки не греки, а — українці. Часів трипільської культури. Отже, — загрозово підсумував незнайомиць, — першого іспиту ви не витримали. На жаль. Для вас. Але не все ще втрачено. Принаймні, ви ще маєте шанс. Задаю друге запитання: хто спершу населяв Індію?

Я насторожено зиркнув на його дебелу поставу і довгі руки, що закінчувалися пудовими кулачищами (до всього ж він явно загороджував собою вихід з кабінету) і згадав, що досвідчений горобець не дасть себе провести на полові. Тим більше, вдруге помилитися я не мав права. Тож пребадьоро вигукнув:

— Та, звичайно ж, пра-праукраїнці. А вже потім до Індії примазались якісь там... індійці.

І відчув, що за другою спробою таки влучив у яблучко.

— Правильно. З вас, — милостиво додав ліквідатор, — ще може вийти справжній патріот. А тепер головне запитання, — виявляється, моє випробування ще не закінчено: — Хто такий Бах?

— Ви маєте на увазі Йогана-Себастьяна? — І тут я з поквапу дав маху: — Німецький музикант, композитор і органіст.

— Попали пальцем у небо! — загрозово ліквідатор. — Думайте, думайте, добродію.

— А чий же? — я вже був спантеличений.

— Та наш же, українець з діда-прадіда. Хіба це не відчувається з його колоритного, істино українського прізвища? Га? Думайте: бах, бах!.. Хто, крім нас так скаже?

— А-а, — нарешті осінило й мене. — Бах — в українській мові звуконаслідування, означає звук від удару. Стривайте, я починаю здогадуватись. Маленьким Баха змушували батьки, як це водиться, багато музичити. От він і бахкав по клавішах: бах,

бах! Виріши, і взяв це собі за псевдонім: Бах.

Ліквідатор білих плям з рідної історії дивився на мене вже явно з симпатією. В його очах я вже не був безнадійним неофітом.

— З вами приємно мати справу, ви — на вірному шляху, а, отже, й маєте шанс стати моїм учнем. Хоча ваша гіпотеза ще не зовсім точна. Це, так би мовити, народна творчість.

— Тоді Бах, — перебив я вчителя, — запорозький козак! Ворогів бахкав — бах наліво, бах направо, от його й прозвали січовики Бахом. Оскільки ж він був очевидно кобзарем, то в німців, куди невдовзі

потрапив, швидко став органістом і композитором Бахом.

— Ціка-аво, — ліквідатор вже явно був вражений моїм творчим зростанням на ниві дослідництва рідної культури. — Бах — запорозький козак, який бахкав ворогів?.. Гм... Ви робите успіхи. Цю гіпотезу варто й мені опрацювати. Хоча все це — козакування — могло прийти пізніше. Ви чули що-небудь про таке містечко, як Бахмач, що на Чернігівщині? Так ось той, кого сьогодні називають німецьким композитором Бахом, насправді народився в Бахмачі. На згадку про рідне місто він і взяв, як псевдо перші три літери з назви рідного місті і став Бахом. А німці, привласнивши його собі, не докумекали змінити українське прізвище на німецьке, тільки приліпили йому двоє своїх імен. Так він і став Йоганом-Себастьяном. Тоді ж як насправді він Іван (по народному Йван) Себастьянович.

— А раптом, — я вже почав увіходити в азарт, — раптом він був... бахуром?

— А що це... таке? — насторожився ліквідатор. — Прохвесія?

— Для декого — майже. Це — народна назва коханця, коханця. Бахувати — значить вести розпусне життя. Його очевидно, прозивали бахуром, от звідси й пішло прізвисько.

— Е-е, ви мені Баха до розпусти не штовхайте, — суворо застеріг мене вже майже мій учитель. — Це, зрештою, антинауковий підхід.

Але я вже не міг зупинитися.

— А раптом Бах і не зовсім з Бахмача, а, наприклад, з Бахчисараю.

Ліквідатор на мить задумався, що з ним траплялося явно рідко.

— Ліхо даєш. Але це — Крим. І взагалі — татарщина. Нічого робити з українця Баха якогось там... перекопського мурзу!

Сверблячка пошвидше ліквідувати бодай одну білу пляму в рідній історії вже не давала мені спокою.

— А раптом він із... е-е... Бахрейна? Га?

— Тобто, — зблід ліквідатор. — Який ще Ба... Ба...хрейн?

— Держава в Азії.

— Вас ще й до азіатчини тягне? Не напускайте туману своїм... хрейном. І взагалі, це не той хрейн. Це, зрештою, небезпечно. Бахрейн, почувши про таку гіпотезу, заявить, що Бах — їхній. Мовчіть! І зятяйте: Бах із Бахмача! Звідти й моя теща. А отой самий... хрейн викиньте. Це антинауковий, тупиковий підхід. Я ще виведу німців на

чисту воду. Вони ще пошкоднують, що прихватизувавши запорозького козака Баха, оголосили його своїм. Зрештою є ще і Європейський суд. З цього приводу я приніс вам дослідницьку роботу. Друкуйте негайно, якщо ви — істинний патріот. І ми нарешті відвоюємо Баха із Бахмача!

Вже виходячи, на мить затримався на порозі.

— Взагалі, скажу вам, ви робите успіхи в ліквідації білих плям. Якщо я ще попрацюю з вами, ви й не таким патріотом станете. До речі, ви знаєте, хто така насправді діва Марія?

— Богородиця?

— Так, мати Ісуса Христа?

Я похолов.

— Господи, невже... невже, — я аж чхнув від сенсаційності моменту. — теж українка?

— Так, родом з Придніпров'я. Або з Поділля. Над з'ясуванням її родоводу та національності я зараз і працюю. І вже вийшов на одного діда, — озирнувшись, він перейшов на шепіт, — у якого в льосі ще з дев'ятсот п'ятого лежать закопані історичні... бомаги. І я доведу, що син її Ісус Христос є теж українцем. Але дослідження про це занесу якось іншим разом. Бувайте. Ударно трудіться на ниві ліквідації отих самих... плям у рідній історії. Тільки будьте патріотом, проявляйте пильність. І — ніякого... отого самого... Як його... хрейну!

...І БУДЕ ІЗ КОЖНОГО СВОЯ ЛАФА

— Уявляєш, галабурднику, — розмірився якось дядько Степан після доброї гальби пива з таранькою, що її, обсмоктану, все ще плотолюбно теребив. — Років так... мм... через сто? Га?

Онук закліпав білявими віями.

— А що буде через сто років, дядьку Степане?

— Тю, турок ти малий! Не здатний уявити яка тоді житуха буде?

— А хіба сьогодні її немає?

— От іменно: немає! Не житуха сьогодні, а... Одне гала-бала. Ат, не хочеться галайкати. Всюди дурять, куди не поткнись — різні інтриги, каверзи, доноси, лицемірство, підступність... За злодійство вже й не кажу. Мафія на мафії! Кілер на кілерші... Себто на кілері. Ще й оті самі... як їх... олі... грахви чи що?

— Олігархи?

— Ага, олі та ще й грахви. А літ так через сотню, — мрійливо тягнув дядько Степан, все ще плямкаючи, масно обсмоктував обсмоктані останки передчасно загиблої тарані. — Отоді житуха буде! Во і во!

— Яка... житуха?

— Тю, турок ти малий! Хвантазії в тебе ніц. Отієї самої романтики. Та літ через сто не життя буде, а — малина! Ні тобі збочень ніяких ніхто не матиме, ні... Що не тип, то отой самий... праведник. І мораль тоді буде знаєш на якій висоті? Во! Бо всі святенниками постають. Тоді хомики які сапієнси нарешті перестануть брехати,

лицемірити, ставити ближньому підніжки, красти. Ні фальші, ні облуд. Не люди будуть, а — золото. Вищої проби. Мафія та оті самі... оліграхви тільки в історії залишаться.

— А хто ж тоді житиме?

— Тю, турок ти малий! Житимуть ті, що нада! Чесні й порядні. Про це я тобі й торочу, нетямуший ти онуче.

— А як же вони усі будуть чесними?

— Ге-не, — хитро дядько Степан. — Комп'ютери тоді будуть на кожному кроці. Та різні там... вумні машини. Захотів ти, приміром, ближнього ошукати, друга ліпшого обдурити — будь ласочка. Дав потрібну команду вумній машині, заклав їй програму дій і все. Вона сама все зробить: ближнього ошукає і друга твого обдурить. А ти — чистий. Прямо святенник, а не якийсь там крутій-махляр. І не шахрай. Бо й шахраїв тоді не буде, все за них машинерії робитимуть.

— А якщо друг... своїй машині дасть таку команду? Обдурити вас.

— Ну, ти, шпингалет! — суворо дядько Степан. — Не плутай різні речі. Бо це вже з боку друга буде підступність, крутість. Удар у спину. Так не годиться з другом. Бо цього й сьогодні вистачає. А тоді, кажу, все робитимуть вумні машини. А машина є машина. Звелиш їй красти, вона й почне тибрити. Скажеш кого обдурити — обдурить. Їй це що раз плюнути. Совісті в неї не буде, а твоя — чиста. І ти спокійно спиш. Чи духовно збагачуєшся. Ні, що не кажи, не життя тоді буде, а — той, як його... рахат-лукум! Халва і лафа!

— А що таке... лафа?

— Лафа це... — зморщив лоба дядько Степан, напружуючи свої останні звивини і в пошуках їх, навіть тім'я пошкріб, але невідомо, чи що звідти вишкріб. — Ну це... лафа. Та що тобі гуторити? Лафа і є лафа. Вигода для тебе — пойняв? Ось колись і буде у кожного своя лафа, як машини за тебе кого треба дуритимуть.

— Та коли ж то буде?

— Буде, коли нас... не буде. — тяжко зітхнув дядько Степан. — А тому нам покищо й доводиться діяти без вумної машинерії. По старому. Але нам, хомикам, котрі сапієнси, не звикати. Допоки не придумають підходящу техніку, доводиться брати гріх на душу. Тому ми й не зовсім чесні, як ті, що колись житимуть з машинами маючи...

Ось так, турок ти малий, шпингалет і галабурдник! Вважай, що я з тобою провів виховну роботу. Так і вчительці скажеш. А я той, сходжу, та ще пару гальб пивця перекину. Може тоді і ще тебе чимось порадою. Тобі ж у майбутньому жити, мусиш зарані готуватися до життя з вумними машинами.

ПОБІЛЬШЕ Б НАМ

ТАКИХ ФАЛЬШИВОМОНЕТНИКІВ!

— ...А також прошу високодостойний, хоч і суворий, але ж і справедливий суд врахувати ось який, чи не найголовніший фактор: так, мій підзахисний виготовляє фальшиві грошові знаки і проходить оце в карній справі як фальшивомонетник, але зважте, вельмишановні судді, що разом з тим він є один з тих небагатьох наших громадян, які відзначаються рідкісною чеснотливістю і порядністю. Так, під час своїх

численних гастролей... е-е... себто поїздок, він завжди всюди чесно розплачується — в касах аеропортів, залізниць чи то в готелях, ресторанах, магазинах тощо. Жодного разу він ще не був викритим при спробі обману чи в махлюванні, навпаки, тут він відзначався і відзначається нескупістю та хлібосольством, тож всюди йому тільки вдячні. А все чому?.. Та тому, що честь і гідність у мого підзахисного завжди були і є на першому місці і він всюди діє згідно закону, інструкції чи правила, діє в дусі високої моралі й священного обов'язку перед своєю батьківщиною, будучи її патріотом і зразковим громадянином.

А скільком громадянам цей фальшивник, як його тут брутально було названо, допоміг щедрою дланню! Зберіть хоч і всіх жебраків, малоїмущих та злидарів нашого загалом процвітаючого Епсілона і кожен з них, не вагаючись, підтвердить: так, менше тисячі епсілонів мій підзахисний ніколи не тицяє в простягнені руки! І це в той час, коли ніші в подібних випадках відбуваються копійками.

Щоправда, один раз мій підзахисний випадково опинився в тюрмі — що було, то було. Але опинився за свою щедрість: відвалив одному високопоставленому діячеві сто тисяч, не підозрюючи, що все фіксує прихована, а тому антизаконна телекамера. І що ж? В той час, як справжні злочинці, опинившись за ґратами, вдаються до підпилів, підкопів та інших протиправних дій, аби повернути собі волю, мій підзахисний у в'язниці замість того, щоб підпилювати решітки, почав зміцнювати їх. Річ у тім, що вони були геть поіржавілі й трималися на чесному слові, замки повсюдно вже не запиралися, бо не було в адміністрації коштів аби купити нові. І ось мій підзахисний своїм коштом поставив у в'язниці нові електронні замки і найміцніші решітки з титану, які вже годі перепилати. За що й був відразу ж звільнений з тюрми, як її благодійник і спонсор. Та ще й з почесною грамотою "Кращий в'язень року".

Важко сьогодні знайти такий громадський фонд чи фундацію по допомозі бідним та малоїмущим, яким би мій підзахисний не давав значні суми готівкою. Він член багатьох благородних зібрань і товариств. У тім числі й зібрання "Нові дворяни". Особливо значні внески робить він фонду по боротьбі з організованою злочинністю — тут його добродійність не знає меж. Відверто кажучи, фонд по боротьбі з оргзлочинністю тільки й тримається завдяки фінансовим вливанням мого підзахисного. Тож і не дивно, що він має найвищу нагороду епсілона — "Щедродавець року І ступеня".

Залишається додати, що він — люблячий чоловік і батько, зразковий сім'янин, надійний товариш, друг та ще й брат. У тім числі й кум король сусіднього королівства. Його вважають за честь приймати найвищі посадові особи Епсілона, а багатьом він ще й сват і співзасновник спільних фірм та компаній.

Та побільше б нам таких фальшивомонетників, тоді б наше життя стало ще кращим! Як, між іншим, і приміщення, в якому оце засідає високодостойний суд. За моїми даними воно не ремонтувалося вже сто років, адже в держави, як відомо, завжди немає коштів. Мій підзахисний завдяки своїй вродженій звичці всім допомагати, завдяки своєму безсеребреніцтву готовий власним коштом відремонтувати це

приміщення. Ба, навіть реконструювати його і перетворити у справжній Палац Правосуддя, де буде чинитися найсправедливіший суд. Прошу це врахувати, високодостойний суд!

Високодостойний і справедливий суд це врахував і тепер засідає в модерному Палаці Правосуддя, де й здійснює свою високу місію по охороні правопорядку та боротьбі зі злочинністю.

НА ОЗНАМЕНУВАННЯ ПЕРШИХ СТА ДНІВ НОВОГО РЕЖИМУ...

Дещо з життя латиноамериканського істеблішменту

Готуючись широко і, звичайно ж, всенародно відзначити цю дещо незвичну подію для нового режиму, ЦК-а ламав голову як її подати? Взагалі, він був проти цього нездорового запозичення в демократії — відзначати перші сто днів правління. Що за них встигнеш? З самими лише арештами спробуй за такий короткий відтинок часу впоратися, але Генсеку забаглося показати, що він діє гласно, ось навіть звітує перед трудящимися про перші сто днів правління після ВСЗП — Великого Зразково-Соціалістичного Перевороту, — то хай уже!

Вирішили як і прийнято в загниваючій демократії провести прес-конференцію вождя (звичайно, тільки для редакторів своїх видань, бо всі ніші, як і годиться, були закриті на другий день після ВЗСП). Гуртом пригадали, що переворот готувався і здійснювався під гаслом боротьби з корупцією-мафією та обіцянками навести "залізний порядок" в країні. Тож ЦК-а ухвалив: боротьбу за щастя всіх трудящихся (теж коронний номер) відкласти на потім, а 100 перших днів правління присвятити виключно боротьбі з мафією, що спрутами оповила всю країну.

Генсек викликав генерала КДБ (довелося відродити хоч і старі, але перевірені і, безперечно, компетентні органи) і дав йому вказівку: на ознаменування перших Ста (з великої літери!) днів правління нового... е-е... пролетарського режиму підготувати й обнародувати список із 100

викритих мафіозі!

— Тільки не хапайте пішаків! Ніяких стрілочників! — суворо наказував він генералові. — Сто найкращих... тьху! — найвизначніших мафіозі! Себто акул — хоч з уряду, хоч з інших владних структур. З тих, хто найбільше накрив, користуючись демократією, і відправив долари за кордон, хто на підставних осіб скупив уже половину країни, користуючись так званою прихватизацією, хто... Одне слово, товаришу генерал, не зважайте на авторитети, партійну приналежність та посади.

Генерал, бодай і КДБ, людина військова і звик точно виконувати вказівки вище сидячого начальства. Тож взяв під козирьок: єсть! Бу, зроблено список із ста найбільших мафіозі для відзначення сотого дня правління нового пролетарського режиму!

Швидко казка мовиться, але не швидко діло робиться, та все ж на 99-й день правління нового режиму список був готовий.

З ним генерала й запросили на засідання Політбюро (хоча за законами граматики і

треба з малої літери, як і термін Генеральний секретар, але вирішили дотримуватися добрих старих традицій бо проти Політбюро і граматики безсила), що вже працювало (теж за старою традицією) під безпосереднім керівництвом Політичного бюро сусідньої держави, котра врешті-решт мала стати "старшою сестрою" — для цього й робився ВЗСП.

Одинадцять дідів (бо за старою традицією), членів Політбюро і шість кандидатів у те Політбюро зайняли свої місця. (Правда, як швидко виявиться, в наявності було тільки вісім, решта шість у стоматологів вставляла собі щелепи й трохи затримувалась) — все колишні перші (і другі-треті теж) секретарі колишніх партійних обкомів, райкомів та владних структур. Віднині вони вже були — теж за старою традицією, — в ранзі живих богів, непідвладних нікому, крім Генсека, якого вони величали — теж за старою традицією — вірним енінцем (латиноамериканський термін, що трудно перекладається), видатним діячем партії, держави і міжнародного робітничого руху, гаразд, правда, не тямлячи, чи є він, той міжнародний робітничий рух, чи його немає?

— Товарищі! — традиційно почав Генсек. — Завтра ми проводимо прес-конференцію з нагоди вам відомої. І завтра оголосимо список перших ста мафіозі, які підлягають негайній ліквідації на очах у всіх трудящихся!

— Правильно! — загули члени Політбюро. — Повішати їх на ліхтарях, щоб інші не крали і не скуповували нашу нещасну країну!

— Так, так, порядок і справедливість ми відновимо! — твердо пообіцяв Генсек. — Але сьогодні нам треба затвердити список 100 найголовніших мафіозі, тих, хто найбільше нагрів, хто захопив цілі галузі народного господарства, оформив їх на підставних осіб... Отже, товаришу генерал, вам слово!

Генерал КДБ хутко звівся, відкрив металеву папку, що була прикована ланцюгом до його руки, дістав аркуш, відкашлявся і зачитав рівно сто прізвищ.

В залі засідань Політбюро запанувала більш ніж мертва тиша.

— Мд-а... — ні до кого персонально не звертаючись, протягнув Генсек і затарабанив пальцями по столу. — Як кажуть: тпру! Приїхали!

Потім з жалем подивився на генерала, який тільки тепер, збагнувши, що накоїв, почав бліднути.

— А ми вам, компетентні органи, довіряємо... Товаришу... чи хто ви там насправді? — генерале. Найважливіший пост у державі, не кажучи вже за партію. А ви...

— Він, мабуть, вже не товариш, а той... пан! — верескнув хтось із членів Політбюро.

Генерал марно намагався сапнути повітря, яке чомусь враз зникло із зали засідань Політбюро.

— Але ж я складав список виключно по вашій вказівці, товаришу Генеральний, — нарешті пробелькотів невдаха генерал.

— Якої ще... вказівки? — підозріло простягнув Генсек.

— Ну... скласти списки тих, хто, скориставшись демократією, найбільше накрив і найбільше переправив за кордон доларів. Хто скупив через підставних осіб цілі галузі народного господарства, користуючись тим, що він при владі. Скласти, незважаючи на

авторитети, партійну приналежність і посади.

— Ідіть, — зітхнув Генсек, як зітхають, дивлячись на безнадійно хворого. — Ви — вільні. Принаймні, покищо.

Карбуючи крок, генерал вийшов і впав, простягнувшись на увесь свій великий зріст. Тим часом у залі засідань члени Політбюро нарешті отямились і навперебій вигукували:

— Хто його призначив у КДБ?!

— Та він же... він же чистісінький демократ!

— Бери більше — бандерівець!

— Націоналіст-самостійник!

— Мазепинець!

— В три шиї його з партії!

— Під трибунал пролетарського гегемону!

— Спокійно, товариші, спокійно, — вгамовував високопоставлених дідів високопоставлений Генсек. — Я цілком поділяю ваше справедливе обурення. З генералом дали маху! Розберемося, хто його безвідповідально рекомендував на таку архіввідповідальну посаду!

Взяв аркуші, залишені генералом.

— То що будемо робити, товариші члени Політбюро з цим... так

званим... я просто не знаходжу потрібних слів... так званим списком ста найголовніших мафіозі?

— Це просто... просто возмутітельно! — прохрипів найстаріший член Політбюро, він хотів було схопитися, але не зміг — радикуліт. Поправивши щелепу, що трохи було не випала від крику, продовжував далі вже тоном нижче: — Я вважаю!.. Я вимагаю!.. Ми всі знаємо нашого дорогого Генерального секретаря, як видатного енінця і вождя, видатного керманича, друга і захітніка всіх трудящіхся! Що собі дозволив той генерал? Може він агент Чорновола і міжнародного імперіалізму та Пентагоняки! Вимагаю: негайно викреслити із списку найбільших мафіозі нашого дорогого Генерального секретаря!

— Дякую, товариші, — розкланявся Генсек. — Я завжди сподівався на вашу принципову критику. Зі свого боку я пропоную викреслити із списку так званих мафіозі всіх членів Політбюро!

— І — кандидатів у члени Політбюро.

— І кандидатів... Отже, товариші, було сто прізвищ, стало вісімдесят. Що будемо з рештою робити?

— Викреслити з нього всіх колишніх партійних діячів, які просто, просто... е-е... займалися тимчасовою і нетиповою для членів нашої партії комерцією, коли демократи було захопили владу.

— Тоді хто за те, щоб викреслити зі списку ста найбільших мафіозі всіх партійних діячів, які всього лише займаються комерцією? Хто за? Хто проти? Хто утримався? Прийнято одноголосно. І — одностайно. В єдиному, так сказати, пориві. Дякую,

товариші. Але у зв'язку з тим, що в списку ста найбільших мафіозі вже не залишилося жодного прізвище, пропоную боротьбу з мафією тимчасово відкласти з порядку денного. Прес-конференцію, присвячену 100 першим дням правління провести під гаслом боротьби за щастя всіх трудящихся. Прошу голосувати. Хто за? Одностайно. В єдиному, так сказати... Хто проти? Хто утримався? Немає. Дякую. І — останнє. Що будемо робити з генералом КДБ? Я не злопам'ятний, мені навіть його чомусь аж шкода. Він ще молодий член партії, не зовсім, на жаль, стійкий і закальонний. А чому? А тому, що заразився вірусом демократії. Пани демократи, побувши при владі шість років, встигли нам добряче попсувати кадри. Тож треба їх фільтрувати й перевиховувати, визволяти їх з обіймів гідри демократизму. Ми теж, звичайно, за демократію. Тобто, за демократичний централізм, але... Але все повинно мати свої рамки, товаришів. І наше рідне КДБ повинне боротися з нашими ворогами, а не з керівництвом партії.

— Судити генерала показовим судом, щоб решта затишила! І не сміла порушувати партійну етику та дисципліну!

— І все ж у даному випадку давайте обмежимося перевихованням.

Генерал просто спіткнувся — з ким чого не буває. Та й до всього ж він заразився вірусом демократизму, на це теж треба звертати увагу. Тож є пропозиція, товариші члени Політбюро, відправити його в Сибір, в гулаг, що їх зараз спішно відбудовують. Для початку хоча б... Хоча б заступником начальника табору — начальником режиму. Як виправиться, вилікується від зарази демократизму, тоді побачимо. Заперечень немає? Хто за? Одностайно. Хто проти? Хто утримався? Немає. На цьому історичне засідання Політбюро вважаю закритим. Завтра всім на всесоюзний субот... е-е... на прес-конференцію, присвячену першим ста дням нашого пролетарського режиму. Тема прес-конференції: боротьба за щастя всіх трудящихся.

ОПЕРАЦІЯ "КВАДРАТУРА КРУГА"

А втім, це для непосвячених їй було присвоєно такий код (чи псевдо): квадратура круга. Та ще для значимості, аби віддати данину традиції. Між своїми операція йменувалася дещо простіше: "Кашкет по колу". Для її проведення на кожний район міста Н. було злютовано по добрячому спецзагону, що їх складали оперативники більш вишколені, аніж спецназівці та різні там беркутівці. За кілька днів до початку операції їх перевели на казармене становище (домашнім вони "по-секрету" повідали, що їх посилають у відрядження ледь чи не на край світу), з наказом бути і вдень, і вночі в готовності 01.

Було визначено й день проведення операції — так званий час Х. Все в тій же глибокій секретності, що рівнозначна була глибоко законспірованому підпіллю на території, захопленій ворогом.

І тільки він настав, як о третій хвилині до півночі часу Х у всіх РВС міста Н. набатом пролунала команда:

— Спецзагонам "Квадратура круга"! Готовність 01! Старшим загонів відкрити таємні пакети з планом проведення операції і даними про об'єкти, які треба брати.

Увага! Приступаємо до відліку часу. Він уже пішов — у зворотному напрямку: три, два, один! Нуль! Дійте згідно плану в спецпакеті! Про виконання доповідати по ходу проведення операції! З богом! Непередбачена затримка рівнозначна розжалуванню в рядові!

Рядових — вигнанню в три шия!

І машина, як то кажуть, закрутилася. А втім, не одна, а десятки. Із синіми маячками на дахах вони через 1 хвилину 35 секунд, як були відкриті спецпакети, завиваючи сиренами, від яких врізнобіч сахалися перехожі не без думки "Добре, що не за мною!", помчали у всіх напрямках міста Н.

І невдовзі в центральному штабі операції "Квадратура круга" один поперед одного почали розриватися телефони: командири спецгруп по мобільниках доповідали про хід виконання операції та про захоплення "об'єктів".

До години ночі все було скінчено і координатор доповів вищому керівництву про успішне завершення першої стадії операції "Квадратура круга": об'єкти захоплені й доставлені в умовне місце! Далі діємо за планом проведення завершального етапу операції.

"Об'єкти" були затримані в умовах особливої секретності, за таких же умов доставлені в приймальник спецзони. Себто в забетоноване і глибоко законспіроване підземелля, закамуюфльоване зверху під міський туалет. За годину той приймальник був переповнений і гудів, як розтривожений вулик.

Затримані — хто в чому зодягнений, а здебільшого в халатах, піжамах, спортивних костюмах, а дехто і в трусах та майці — перебували в паніці. Швидше, в глибокому трансі, адже все відбулося швидко, їх повисмикували з постелей, як морквини з грядок, і вони не встигли й отямитись, як опинилися у "воронках". Тільки кілька з них були в костюмах і, навіть, при "метеликах" ті, кого повихоплювали з нічних гральних клубів, і вони благополучно опинилися в законспірованому і закамуюфльованому під міський туалет центрі по боротьбі з організованою злочинністю.

Оскільки вони самі належали до тієї організованої злочинності, більше того, були її паханами, то ясно, що й геть попідупадали духом, розуміючи: подібне могло стрястися не за ініціативи на місці, а радше по команді зверху.

Мафіозі, а все це були високопосадовці міста Н., партійні та громадські діячі, люди взагалі шановні й відомі, — тремтіли осиковим листям.

— Ну-ну, що... г-голубчики?!. Що — соколики, туди й перетуди! Нарешті попалися? — генерал походжав перед ними вальяжно і на рівні старшини знущався з них: — Що, громадяни мафіозі, догралися в жмурки-ховки з законом? Думали, що ви — поза законом? Що для вас і закон не писаний? Що всіх і вся купили і тепер вам чхати на всіх і вся?! Га??? Га??? — ревів генерал так, що аж бетон перекриття в бункері вібрував, а з громадського туалету, що був зверху для камуфляжу, злякано вибігали клієнти, не розуміючи, звідки крик. — А ми вас в один мент! З теплих постелей! Як сліпих котят від цицьок кішечок. Чи то пак коханок. Тепер не сподівайтесь на чудо-юдо, господа, панове, добродії і товариші! (Затримані вже й справді ні на що не сподівалися). Тепер

ви посьорбаєте безплатну баланду на відомих нарах у відомих заведеннях! Може, хто й на все життя, що в нього лишилося. Смертної кари... спокійно, спокійно, — як ви знаєте, у нашій державі, на жаль, немає, тож будете сидіти. І ніхто вас не виручить, як досі виручали. Все! Амбець! (Генерал вжив значно крутіше, відоме в народі слівце, що його автор змушений замінити на цензурне). Поїхали ваші "криші" прикриття — тю-тю! Нема вже у вас надійного даху над головою і волохатих рук у владних структурах! Тільки самі себе й зможете порятувати.

Мафіозі, які до того слухали знічено й приречено, при останніх словах генерала почали отямлюватись, повертатися з того світу у цей...

— Так ось, — гримів генерал, явно пишаючись своїм майже

маршальським голосом. — Вас можуть порятувати лише ваші ж добровільні пожертви. Валютою! Ні, ні, не національною, а тієї держави, що за океаном. Розщедрюйтесь, хто на скільки потягне. А потягли ви багато. Квадрильйона, одиниці з п'ятнадцятьма нулями — не жахайтесь! — з вас не стягуємо, але мільйончик гуртом вам все ж доведеться відвалити. Це якась там мізерія в порівнянні з тим, що ви... гм-гм... "заробили". Якщо хочете повернутися на волю. Куди валюту? Та туди ж... В міський общак, на боротьбу з організованою злочинністю. Бо місто на цю священну боротьбу і ламаного п'ятака не має. То як же тоді з вами боротися, га? Видобувайте свої пузаті гамани, діставайте банкові кредитні карточки — мусимо ж якось з вами боротися! Щедріші швидше повернуться до своїх розкішних пенатів... Хто сміливіший? Н-ну, г-голубчики, н-ну, соколики сизокрилі!.. Кашкет по колу! Хто перший...

Невідь звідки вигулькнув офіцер з кашкетом в руці і пішов по колу...

Ще через кілька хвилин всі затримані були благополучно і з миром відпущені додому (їм навіть дозволили викликати свої мерси), а під ранок, підрахувавши "добровільні пожертви", генерал доповідав вищому за посадою генералу:

— В результаті чітко спланованої й блискавично проведеної операції було схоплено й доставлено в спецпункт 25 відомих громадян нашого міста, поважних і респектабельних, які, м'яко кажучи, не в ладах із законом. В результаті проведених з ними спасенних бесід, всі затримані цілком добровільно внесли значні суми — пожертви у фонд боротьби з організованою злочинністю. Операція "Квадратура круга" завершилася повним успіхом! Ми розпочинаємо священну боротьбу з організованою злочинністю!

ЦАРСЬКА ОХОТА

ДЕЩИЦЯ ВІД АВТОРА. Прошу вельмишановний читачів, якщо такі, звичайно, виявляться, після ознайомлення з нижче друкованою придибенцією, не вдаватися до аналогій, порівнянь, ототожнювань, пошуків прообразів тощо. Це всього лише фентезі, ненаукова фантастика, власне, химерія, дія якої відбувалася (відбувається) на одній із знайомих автору планет в ...надцятій Галактиці і ніякого відношення все це дійство до землі та ще й до нашого часу — Боже мене і вас борони! — не мало і не має!

Месіянці вже давно звикли до Кортежу.

Власне, кортежам в їхній столиці (як і у всій неоглядній Месіянії) несть числа,

чиновників — великих і малих, аж до перодряпів включно, — там більше, ніж людей, але тільки той, про який оце й піде мова, величають з великої літери — у Кортєжі завжди їде Сам. Офіційно ж його — величність Іван IV Ласкавий. З неофіційним прізвиськом Понімаєш — улюблене слівце-паразит Самого. А ось на мові дорожньої поліції, яка й відповідає за проїзд Кортєжу — "посадова особа, яка є об'єктом найвищої державної охорони".

Куди щоразу з шаленою швидкістю під пронизливо-загрозливе виття сирен, як оглашений нісся Кортєж, землі під колесами не відчуючи (як і його високопоставлені пасажери під ногами), то була — і є, і буде! — велика вседержавна таємниця з грифом "АБСОЛЮТНО СЕКРЕТНО", про яку у всій Месіянії знала тільки одна особа, боярин Медвідь Бурмиленков, він же начальник (в чині генерала) особистої охорони його величності та ще практично всі месіянці (шила в мішку, як відомо, не втаїш): на Лови. Або ще на Ловитву. Сиріч на царську охоту.

О, Ловитва (неодмінно з великої літери, адже це єдина така, вседержавна, з наголосом на другому складі) — улюблене заняття Івана IV Ласкавого — Хазяїна землі месіянської.

— Без охоти нема роботи! — завжди зненацька (хоч усі того чекали) вигукував государ з трудом встаючи з-за щедро сервірованого столу, що водночас правив йому й за робочий, бо де ж, як не на царських учтах, які йшли з ранку й до вечора, з вечора й до ранку, вирішувати державні справи. Велелюбно потягуючись, його величність оголошував на рівні державного Указу:

— Я — в охоті!

Або:

— На мене вже найшла охота!

І все в Кремнику приходило в рух і всі покvapно, як пісню підхоплювали (особливо персональний Ловчий Хазяїна, стрілецький воєвода Піф-Паф, який відповідав за вдале полювання):

— На охоту! На Лови! На Ловитву!

А государ, підливаючи масла в огонь, цитував народну мудрість (він ніколи не відривався від народу, навіть іноді й пам'ятав, над яким саме народом — народішком по-тамтешньому, — він невтомно царствує:

— Як постріляєш до поту — їстимеш в охоту!

(Щоправда, і без охоти Хазяїн та його присні не страждали відсутністю апетиту, але з Ловитвою — то інше, то вже хеппі-енд! І взагалі, в Месіянії любили вживати іноземні слівця, часом навіть ні сном, ні духом ні відаючи, що вони означають, хіпповий бренд!)

Перша леді Месіянії (у Самого вона була, здається, п'ятою) проводжала царственного мужа на охоту, як наче на рать чи на брань священну по захисту отечества і навіть (все фіксувалося на відео) подавала йому позолочене ратище з прапорцем, що його Сам, поплямкавши, набожно цілував.

— Як застерігає народна мудрість, не будемо, понімаєш, хвалитися, йдучи на рать, — вигукував він, ніжно цмокаючи свою п'яту жону в ранзі першої леді, — а будемо,

понімаєш, хвалитися йдучи з раті!

Потім наставала черга святого отця, перед яким поштиво схиляв

голову Хазяїн, якого в інший час він же частенько посилав до чорта та іншої нечистої братії (бувало, посилав іще за крутішою адресою, що була широко відомою в Месіянії).

Все фіксувалося на плівку, касети розповсюджувалися по всій Месіянії і всі месіянци та інородці, яких "понаприєднувано" було за віки до Месіянії більше, як самих корінних мешканців, зобов'язані були не лише купувати, а й навіть щотижнево переглядати їх в сімейному колі — за цим суворо слідкували квартальні). Святий отець хоч і не завжди твердо тримався на грішній тверді земній, але ще якось втрапляв осіняти государя хрестом, стараючись не обамбурити ним Самого по голові.

— З отим самим... як його... з Богом!..

Бояри навперебій вигукували:

— Ні пуха, ні пера! Ура-ура-ура!!!

На що хазяїн, хрестячись, відповідав:

— До чорта!

— Щоб ні луски, ні хвостика! — вигукували бояри, галасливою ордою збираючись на царську охоту (у них були свої кортежі, що вслід за Кортежем Самого розтягувались часом і на кільканадцять верст).

І того разу теж — як і минулого, як і поза-позаминулого — радість зібрання на лови намагався — вкотре??? Допоки??? — зіпсувати дяк Ємелька, уповноважений з прав людини при месіяньському государеві — на свою біду він представляв якусь хартію якихось вольностей — ну слівце ж у Європі вигадали: вольності! І де вони його відкопали? В Месіянії про якусь там вольність ні слухом, ні духом ніколи й не чули! Своїми торбегами, клунками, клумаками та мішками, яким несть числа. Із буцімто чолобитними підданих його величності на порушення їх прав. Користуючись тим, що государ, слава Богу, не Грізний, а — Ласкавий, Ємелька щораз силкувався заблокувати виїзд Хазяїна з Кремника. Оскільки ж тих баулів з чолобитними у представника європейської хартії вольностей було так багато, прямо таки достобіса, то він майже закладав ним виїзд із брами. Опричники насилу їх розтягували, звільняючи проїзд.

Так було й того разу.

— Що хоче худий дячішко зі своїми вульгарними баулами? — ласкаво — покищо ласкаво, — цікавився государ.

— Посмів бажати авдієнції у вашої ласкавої величності.

— І багато він назбирав тих... е-е... суплік?

— Буцімто... мільйон! Тільки до рами пригнав сімдесят сім підвід з мішками!

Його величність думав-думав (такий гріх за ним іноді водився)) і зрештою твердо відповідав:

— Бреше! Що — мільйон... То він сам, понімаєш, придумує ті пакості. Користуючись волею, якої у нас немає. У моєму государстві всі щасливі по саме далі нікуди. Народішко радісний і задоволений, бо незадоволені, понімаєш, вже давно в

клітках сидять, на дибах висять чи й на шибеницях гойдаються. А решта все ошчасливлені й вільні. Вільні, або на волі ходити, або в клітках сидіти. А тому гнать худого дячишку втришия! Але, — одразу ж застерігав, — ласкаво. Майже ніжно в ребра його списками штурхати! Бо знову, помімаєш, на всю Європу галас здійметься... Що волі у нас немає, прав якихось там — кому вони потрібні? Хоч ми — з права! Кожен має священне право слухатись і покорятись. Аякже, ми — демократія! У нас хоч і тиранія та деспотія, як нас звинувачують, але — народна. Демократична, помімаєш! У Європі — шприці, а в нас — багнети! Ми й не ховаємось. Так, у нас багнети замість шприців, але які багнети, га?

— Наймилосердніші, найгуманніші! — хором вигукували добре натреновані бояри.

— Во, во, — погоджувався з ними Хазяїн (він іноді прислухався й до думки своїх підданих). — А вони... з отієї хартії вольностей, помімаєш, несуть нам вакханалію, кавардак, каламут, колотнечу, міжусобицю, неполаду, передрачку, пересварку, рейвах, помімаєш! — мовні запаси в цьому словесно-синонімічному ряді у Самого були невичерпними. — розбрат, помімаєш, їхня демократія! Розгардіяш! Свара! Чвари і шарварки, помімаєш! Ні, ми цього, помімаєш, не допустимо, хоч як би там демократи не пищали! У Месіяннії свій, помімаєш, шлях! І ми на відміну від Європи йдемо своїм шляхом-дорогою! І взагалі, їм нас не дано збагнути! Як і наші душі, які, помімаєш, я сподіваюся, у нас де в кого є. Що ми — архари які? І взагалі, дрімучі режимники? Що в нас немає цивілізації? Хіба ми неотесана груба країна? Азійщина татаро-монгольська, га?

— О, ні, ні, — поспішно вигукували бояри. — Ми — найдемократичніша у світі... Сатрапія! (Бояри теж, грішні, любили вживати іноземні слівця, здебільшого не надаючи значення тому, що вони означали). — Оплот найпередовішого, так би мовити, регресу!

— То ж бо, — задоволено государ. — Такого... е-е... регресу, з яким

ми семимильними кроками йдемо вперед, у так званий Європі ще треба пошукати! А тепер — на лови! На Охоту, помімаєш, на Ловитву!

Вигулькував КORTEЖ з Кремника завжди несподівано (про його проїзд навіть дорожня поліція заздалегідь не знала — за 10 хвилин до з'яви кавалькади у постових загоралися на пультах зелені лампочки і — все!). А втім, треба вам сказати, що Кремником у месіянській столиці звалася стародавня, добре укріплена мурами й баштами центральна частина колись феодального міста (пізніше дитинець чи — Град), там традиційно розміщувалися палац великого князя, храми, тереми бояр та церковної знаті. Але вже за наших часів Кремник став головним громадсько-політичним та історико-культурним центром столиці і звався він простіше: Місцеперебування. Самого, розуміється. Та найвищих органів влади, які, щоправда, трималися в Месіяннії радше з декоративною метою, адже все вирішував Сам. Він же й тримав у руках всю повноту влади, називаючи це — найдемократичнішою диктатурою народу. Або — улюблене слівце в Месіяннії — народішка. ("Народішко, помімаєш, царствує, а ми тільки виконуємо волю простолюдинів").

Отож, коли з Місцеперебування Самого вихоплювався КORTEЖ і мчав вулицями, місянці у великій паніці розбігалися хто куди — як од лихої напасті. Так воно, власне, й було.

Дорога, якою мочав Сам і яка ставала в ту мить Спецтрасою, заздалегідь ще і ще перевірялася силовиками — заледве чи не кожен аршин її. Особливо каналізаційні люки (хоч на Спецтрасі вони й були постійно завареними — так безпечніше і менше мороки). Блокувалися дороги й бічні вулиці з провулками, що вели на Спецтрасу, світлофори для всіх простих смертних переводилися в "червоний режим" і в зелений для КORTEЖу. Зарані перевірялися вікна будинків, що виходили на Спецтрасу, горища, підвали. Бригади суворих людей прискіпливо оглядали всі під'їзди і поверхи, двері, що вели на дахи вкотре ще і ще заварювалися, а мешканцям тих будинків (вже не раз і не двічі перевірені до третього коліна включно) заборонялося у власних квартирах підходити до вікон. (Снайпери не будуть довго метикувати, хто ті і з якою метою витріщаються через вікна на КORTEЖ!). В охороні завжди задіявалось до ста снайперів, які "працювали" на дахах. Маскувалися вони й у придорожніх кущах та на деревах. У дворах таких будинків ховалися типи з автоматами. Для мешканців це було навіть добре — ніякі злодії в такі двори й не поткнуться — дармова охорона помешкань.

Перед з'явою КORTEЖу востаннє промчить машина з спеціалістами — чи все гаразд? І ось під спалахи синіх маяків, під оглушливе виття сирен проноситься щось чорне, видовжене, в оточенні автомобілів спецпризначення (АСП) і тоді на трасі вже не люди, не пішоходи, а —

об'єкти. Що, зрозуміло, заважають КORTEЖу.

КORTEЖ незмінно складається з десяти суперкласних машин: попереду три авто — одне вело КORTEЖ, двоє за ним — дорожньої поліції, далі джип охорони, потім "Мерседес-Пульман" Самого з державним прапорцем, за ним знову джип охорони, за джипом два "мерса" (перша машина втикана антенами — зв'язок, друга — резервна), а вже за ними реанімобіль з лікарями та медапаратурою, ще одна "тачка" дорожньої поліції і замикала КORTEЖ резервна машина.

"Мерседеси" чорні, до дзеркального блиску відполіровані, броньовані, "Мерседес-Пульман" Самого видовжений, елегантно-граційний, хоч і неймовірно заброньований, з бронзовим тонуванням на склі, красивий, як картинка, він був придбаний за рубежем за колосальні кошти, що не мав аналогів у світі і навіть на якийсь час підірвав бюджет Месіянії. Сам ним був дуже задоволений, адже таку махину, як запевняли спеціалісти, не могла взяти ніяка сучасна зброя.

У всіх автомобілях — і в Хазяїновому теж — сидять озброєні охоронці. Водії теж мають пістолети "макаров". А в охорони обох джипів зброї так взагалі неможливо було порухувати! Казали, що там навіть гранатомети були!

Швидкість КORTEЖу — 100—150 км на годину.

Зупинятися КORTEЖ не може ні за якої причини — ось чому місянці, загляdivши КORTEЖ, розбігалися хто куди, як від чуми, адже машини пронесуться по тілах будь-кого, хто зловить ґаву на їхньому шляху слідування і водії навіть не звернуть на те

уваги. А тому, що на Спецтрасі не було пішоходів, а просто були об'єкти, які заважають.

У номері центрального "Мерседеса" — три букви А з двома нулями. Це означало, що цю машину ні за жодних умов не може зупинити дорожня поліція. До всього ж їй дозволялося порушувати будь-які правила, навіть такі, що завдадуть бодай і смертельної травми пішоходу. Той "Мерс" підкорявся лише службі безпеки Хазяїна і їй не менше за пішоходів боялася дорожня поліція.

Вигулькнувши з Кремника, як чорт із шкатулки, КORTEЖ під пронизливе завивання сирен, нісся спорожнілими вулицями (прохожі, зачувши виття, розбігалися навіть з тротуарів), дорожня поліція слідувала за порядком, а боярин Медвідь Бурмиленков, який вів КORTEЖ, препильно пас очима трасу — чи ж бува де знанацька не вигулькне небезпека для його величності? Народішко в Месіянії такий, що тільки встигай йому роги обламувати, як вони в нього вже нові виростають і він так і націлюється тебе під дихало штрикнути. Чи каверзу яку влаштувати. (Сам, знаючи про цю особливість ввіреного йому народішка, частенько бувало зітхав: і де б мені придбати кращий, розумієш, народішко, га? На якому базарі його продають?)

Траплялося, коли КORTEЖ мчав Спецтрасою, до нього раптом починав підлаштовуватись який-небудь автоудалець, лихач, щоб і собі проїхатись без перепон, "з вітерцем", то важкий джип охорони, підрізав його, а потім, якщо це не допомагало, бив нахабу боком, бив так, що після того неслухняного автомобіліста можна здавати в брукт — разом з його машинерією. Джип мав таку броню, що міг себе підставити хоч і під потужну вантажівку і йому було все одно, а сам він міг миттєво перетворити на непотріб будь-який транспорт. (Для цього водіїв КORTEЖу спеціально навчали — як "виштовхати" із Спецтраси сторонній транспорт, збити його і перетворити на купу залізничця. Таким водіям присвоювався найвищий рівень).

І вже такий — з найвищим рівнем — хоч кого міг розчавити (правда, делікатно і ніжно, як невтомно вчить месіянців його величність Іван IV ласкавий). А з людини зробити бешбармак йому, що пхі! Чи котлету... Раз плюнути. Винуватими в таких випадках завжди визнаватимуться месіянці. Чолобитники чортові! І що, взагалі, за народішко такий в Месіянії, меланхолійно думав начальник охорони Самого. Як тільки де з'явиться його величність, так і силкуються йому всунути яку-небудь чолобитну, жалобу паршиву! І скільки черні не втовкмачуй, що з кожним днем життя в Месіянії все кращає і кращає, можна б сказати, пишним квітом розквітає і тому незадоволених вже немає, вони пощезали, як свого часу мекнули мамонти, так йому, народішкові впертому, хіба те дійде? Так і лізуть, так і лізуть як черва зі своїми супліками про буцімто якесь порушення! Яке порушення? Та ще прав людини в Месіянії! Нахapaлися слів у гнилій Європі, а ти... розхльобуй! І взагалі... Як можна порушувати ті права людини, яких у Месіянії немає і отродясь не було і про які ніхто й уяви не має?! То в загниваючій Європі порушують права людини, а в нас, слава Богу, без прав люди жили, квас пили, живуть нині і завтра житимуть, національний квap п'ючи. Але хіба їм те втовкмачиш? Все одно помирають — хоч з правами, хоч без них, то навіщо ж тоді ті права? Але месіянці вже по зав'язку насъорбалися тієї європейської зарази і вимагають

і собі тих прав. Як тільки де з'явиться КORTEЖ, так під колеса й лізуть зі своїми жалобами. Наївні! Вони думають, що КORTEЖ, заглядевши чергового чолобитника, відразу ж загальмує край тротуару, а його величність, висунувшись з віконечка свого архіброньованого "Мерседеса-Пульмана", ласкаво пальчиком поманить чергового скаржника до своєї августійшої особи: "Ей, люб'язний?.. А ходи-но сюди. Що там у тебе? Чолобитна? Про порушення прав людини? Ай-ай, вони, поміваєш, порушують. І це за найгуманнішого і найсправедливішого свавілля в нашому царстві. Ну, я ж їм!.. Давай і чолобитну, в державі все, поміваєш, знадобиться. Зараз же розберуся, відновлю справедливість — матимеш усі права, та ще з верхом... Та гляди, вдруге не лізь під колеса, чоловіче добрий!.. Махни мені — і я хутенько зупинюся. Або приходь до мене в Кремник, коли в тебе вибереться вільна хвилинка, посидимо, поміваєш, чайку поп'ємо, по душах покалякаємо..."

Серед народу вперто живе безсмертна віра, що його величність ні сном, ні духом не відає про порушення прав людини, то все опричники, бояри та дяки, відгородивши государя від народішка, капостять православному люду... От і лізли. Під колеса. І багато хто з тих чолобитників закінчував свої тлінні дні під колесами КORTEЖу... Особливо настирно вони лізли на поворотах траси, де КORTEЖ трохи збавляє швидкість, аби машини не заносило... А вони те збавлення на крутих поворотах сприймають за прояви демократії. А в нас же, поміваєш, диктатура простолюдинів, як вони велять, так государ і чинить.

О!.. Про вовка промовка! Здається, черговий правдошукач та правдоборець народний приготувався кидатись під колеса КORTEЖу зі своєю чолобитною... Ба, та в нього їх цілий мішок... Овва! Пишучий! Нині всі зело грамотні — паперу в Месіянії досить, ручок теж, от і строчать, строчать... О, о, біжить, зараза! Він, чолобитник паршивенький! Таки й справді надумав на повороті передати його величності свою мішкотару. А який котяра в ній, га? Та й сам чолобитник не інакше, як мішком намаханий... Ну, дає! Таки біжить. Чеше, зараза! Біжи, біжи до своєї загибельки, дурило. Краще б ти грошовий мішок носив, як з чолобитними... Та джип охорони тебе в один мент зіб'є. Це в кращому разі. В гіршому — на котлету перетворить. На відбивну... Біфштекс з кров'ю з тебе вийде. І водій за це не понесе аніякої відповідальності. І КORTEЖ помчить далі, бо в нього — безперешкодний пробіг. Від Кремника і до місця призначення, куди треба благополучно довести тіло... Ну, зараз... біжить зі своїм мішком, розмахує ним... Для водія це дармова розвага. Він уже націлився правим бортом на того чоловічка... Не витрачаючи часу, начальник охорони готує спеціальний жетон, щоб його оперативно викинути на місці ДТП. Удар!.. Чолобитник — чи що від нього там залишилося, — разом із своїм мішком відлітає вбік і начальник охорони синхронно з ударом викидає жетон для дорожньої поліції (щоб по тому жетону поховали бідолаху за державний рахунок), а КORTEЖ мчить далі не збавляючи швидкості... Боярин полегшено переводить дух: ху-ух!.. Слава Богу все скінчилося благополучно, чолобитника збили хоч і насмерть, але зробили це делікатно, не порушуючи його особистих прав, а він, начальник, як того й велять правила, своєчасно

встиг викинути на місце пригоди спецжетон. Далі все дорожня поліція розбиратиметься і нещасного неодмінно поховать за державний кошт — справедливість буде збережена, а чолобитника занесуть до РНГ (Реєстру Народних Героїв), які віддали своє життя за збереження прав людини в Месіянії і поховать його на спецкладовищі, де ховають таких, як він — їх там! Від обрію до обрію лежать сотнями рівних рядів — як витязі в строю!

За месіянською столицею, де починалися розчудесні, а тому закриті для простих смертних, сиріч худого народішка, чи то пак трудящихся, місця, долини річок з перелісками, озерами й гаями, дубовими та мішаними лісами, що наче хребти гір синіли на обріях, було кілька спеціалізованих мисливських господарств для полювання його величності та його гостей, після трудів царських. Вони пильно — ледь чи не за умовами воєнного часу — охоронялися (муха і та не пролетить непоміченою!) суворими чи то пак безжалісними законами, а для гарантії ще й відбірним частинами месіянської непереможної армії, найбільшої в Європі. В одне з них і нісся КORTEЖ.

В спецгосподарствах тримали благородних оленів і навіть лосів, гірських козлів архарів — роги! — кабанів, сарн та нішу мисливську живність, що й мала ставати царськими трофеями.

Козуль чи не найбільше любив полювати Іван IV Ласкавий. Для цього чергову сарну, вибрану для заклання, кілька днів тримали у вольєрі голодною, а перед початком полювання бідолаху виводили і прив'язували в певному місці біля куща — граційна, але добряче охляла кізка, втративши з голодухи обережність, накидалася на той кущ, обчухрувала листя та гілочки, а його величність майже не цілячись (стрілець він був відмінний) пуляв... Взагалі ж вважалося, що стріляв він гуманно, а його кулі були найніжнішими кулями в світі, які хоч і вбивали все живе, але більше нічого лихого приреченому не завдавали.

Для сарни й одного пострілу було задосить. І для втіхи самого полювальника теж, адже полювання — якщо так можна назвати убивство прив'язаної тварини — було всього лише прелюдією до справжньої ОХОТИ і ЛОВИТВИ, заради яких КORTEЖ і привозив його Величність в заповідне господарство. Дика сарна слугувала добрим почином, що розпалював пристрасть августійшого полювальника.

А тим часом бояри добре злагодженим хором вітали його величність:

— З почином! Щоб ОХОТА була вдалою!!!

— Щоб ЛОВИТВА була молодецькою!!!

— Гур-рар-ра!.. Гур-ра-ра-ра!!!

Його величність за традицією з насолодою вдихав димок, що після пострілу вився з дорогої рушниці — єдиної такої у світі. Штучна робота! Виготовлена в одному екземплярі зарубіжним майстрами цих смертоносних штучок! Як відлунювали відрепетировані хорали бояр та придворних з приводу влучного пострілу, вже тоді починався банкет. Той, що його сміливо і без перебільшення можна було назвати банкетом усім банкетам — мисливським і не мисливським, адже на столах хіба що пташиного молока не було! Коронне блюдо — під вишуканими спеціями — язика лосів.

("Щоб знали, як зайве бовкати", — гуморили придворні). Оскільки ж сохаті мали препогану звичку добровільно не розлучатися з власними язиками (та й кожен з них мав всього лише по одному такому органу), то для приготування царського блюда доводилося щоразу убивати для всієї чесної компанії сто і більше тварин!

Блюда готували кухарі, ледь чи не у званні професорів, однієї відомої світу французької кулінарної фірми. Їх для цього спецрейсами привозили з Парижа і в Месіянні вони трудилися вахтовим методом, адже його величність щотижня їздила на ОХОТУ і ЛОВИТВУ. А лосів, оскільки своїх уже не вистачало, закупляли за валюту в Європі, а своїм ученим його величність велів в ім'я збереження лосиного поголів'я вирощувати віднині не лосів, а самі лише їхні язики, що мало стати актом найгуманнішого гуманізму!

А вже після якоїсь там ...надцятій чари (їхню роль виконували здоровенні мисливські роги, інкрустовані брильєнтами), його величність, смачно потягуючись, загадково вигукував:

— А я вже, помімаєш, в ОХОТІ. Чи не пора нам розпочинати лови?

І стільки в його потягуванні було любострасного стогону, що всі хором вигукували:

— Пора, батюшко, пора!..

І тоді нарешті починалася справжня ЛОВИТВА. Та, що з великої

літери. Заради якої і затівалася поїздка в закрите мисливське господарство та вбивство — "для сугреву" — прив'язаної сарни. Себто, затівалася справжня ЦАРСЬКА ОХОТА, що її над усе полюбляв Іван IV Ласкавий.

В банкетну залу мисливського будиночка (неодмінно із зменшувальним суфіксом — будиночок, — хоч на повірку то був кількадеверховий палац) по команді ловчого запускали череду пишнотілих — саме таких полюбляла його величність — молодичок. Та яких! Одна одної гарніша! Кралі! Любки-голубки вищого розряду! З косами, викладеними вінком, у народному вбранні. Одна одної здобніша! Що молодичка, то прямо тобі коровай!.. Мм... пундик на маслі. Молоці й меду! Здоба неймовірної смакоти! Блондинки, шатенки і брюнетки (колір — на вибір). З незмінними солідними (теж на смак полювальника) габаритами. Спереду і ззаду.

Кожна з молодичок — їх звали кізочками — тримала на зігнутій руці козубеньку (витвір народного мистецтва) повну черешень — рубінових, жовтих, рожевих і майже червоного кольору — групи гіні та бігаро. А це — зважте, — цукри, переважно глюкози та фруктози, органічні кислоти, дубильні та пектильні речовини, вітамін С, провітамін А (каротин), так необхідні чоловічому організмові.

Отож, при з'яві файних — пардон! — здобних молодичок з

козубеньками таких корисних для організму черешень, сурмили ловецькі сурми і театральне дійство починалося. По команді ловчого молодички з хіхоньками та хахоньками, з смішком-приском розбігалися врізнобіч, а його величність, вибравши одну (міг би вибрати їхоч і дві чи й три, але здоров'я вже не відповідало таким цифрам — ледве на одну вистачало) гнався за вибраницею, збуджуючи себе гонитвою, бо інакше уже й не міг. Так починалася ЛОВИТВА, ЦАРСЬКА ОХОТА.

Молодичка втікала. Але, втікаючи, пам'ятала суворий наказ ловчого: втікати так, як втікає курка від півня — щоб він її врешті-решт наздогнав.

Бояри плескали в долоні, скандуючи:

— Ловися рибко, велика і пишна! І ще пишніша!

(Вони теж були ловчими, адже ловили кожне слово з уст Хазяїна, себто по-своєму були ловеласами).

Отож, молодичка давала делікатного драпака, а його величність гнався за нею і гнався. І неодмінно — от вже молодець! — таки наздоганяв. Але вже в царській опочивальні. А, наздогнавши втіачку з козубенькою... смакував — поет! Що не кажіть, а його величність таки справжній поет! — соковитими, як наливними черешеньками з козубеньки молодички. Отими самими, що з групи гіні та бігаро, рубіновими, жовтими, рожевими і майже червоними. Так закінчувалася ЛОВИТВА, а після неї вже починалася, власне, ОХОТА.

Ні, що не кажіть, а його величність був романтиком і фантазером превеликим. Подібна ЛОВИТВА збуджувала не тільки його душу, а й що головне, плоть, надихала його на нові, розумієш, трудові звершення на ниві царювання, розумієш, в Месіанії. Але перед тим запрошував молодичку трохи "відпочити" після ЛОВИТВИ. Мудро казав: варто лише невеличкій частині чоловічого організму піднятися, як увесь організм відразу ж захоче з ким-небудь прилягти...

Тож "відпочивши", повертаючись з ОХОТИ, його величність — помолоділий, збадьорений, рожевоощий, збагачений ще й вітамінами, що їх мали черешеньки в козубеньці молодички, на все горло виспівував псалми придворних поетів про ЛОВИТВУ ("Ой ти гой еси, Іван Ласкавенький, як сполав молодичку та з черешеньками..."). Виспівував непідробно радісно. Ось тільки голос його величність мав той, що непрестивно зветься козлетоном — високий і фальшивий, але всі були захоплені вокальними здібностями Самого і вкотре вигукували, що в жодного співака немає такого голосу (в принципі це була правда) і що вони просто зачаровані співом Хазяїна. (Хай би хтось сказав щось інакше, співав би він до кінця днів своїх на околиці Месіанії біля Крижаного океану і його слухачами були б переважно полярні песці та білі ведмеді. Тому й кричали: ловко! Ловко! Цар государ наш ловкий, співає ловкенько, Месіанію квітучу звеселяючи!

І так повторювалося щотижня — Кортж, викидання на трасі слідування жетона чи й кількох одночасно, мисливське заповідне господарство, убивство сарни, потім ЛОВИТВА і за нею ОХОТА. Звичайно, можна було б і частіше влаштовувати лови, тим більше здобні молодички в Месіанії ніколи не переводилися, а черешні були і взимку — із теплих заморських країв їх літаками привозили для поетичної ЦАРСЬКОЇ ОХОТИ, — не вистачало лише дріб'язку — снаги. Тож дякував Господу, що стачало хоч на одненьку ОХОТУ в тиждень.

Залишається додати, що "кізочок" (або ще на мисливській мові Самого — сарночок), які брали участь в ЛОВИТВІ й ОХОТІ, особливо в ОХОТІ, його величність щедро нагороджував і кожній державний скарбник видавав аж по цілому рублю. Та не

простому, а — срібному. І загалом в Месіянії збільшувалося населення — його величність, незважаючи на вік, був ще репродуктивним, і цим пишався. Та й срібних рублів вистачало. Із зображенням, до речі, Самого.

Першою в царських палатах — як до Кремника повертався Кортеж Самого, зустрічала його п'ята жона в чині першої леді.

— Як лови, мій царственний муже, як охота?

— Як завжди, вполював двох сарночок, — за традицією відповідав царственний муж. — Одна, розумієш, так собі... худа кізочка, а ось друга... ммм... Здоба-зваба! Е-е... Я хотів сказати, що жирненька і повненька, із звабними формами тіла. Себто смачними. Ловитва була на рівні. А охота... О-о, ОХОТА!!! Пальчики оближеш. Така охота, розумієш, тримає мене у цьому світі, надихає на подальше раювання... себто царювання — на благо і

процвітання мого худого народішка, який жирніє з кожним днем.

— Не бережете ви себе, мій царственний муже, — зітхала перша леді і то була єдина критика його величності, яку дозволяла і схвалювала його величність. Нею сміливо могли користуватися в Месіянії всі, всі, навіть простолюдини й опозиція, якої, щоправда, там ще поки що не водилося.

— Що зробиш, така вже моя доля — не жаліти живота свого на благо й процвітання Месіянії та її вірних холопів.

І додавав загадково:

— Шкода, сили вже не ті. Раз на тиждень одну кізочку пишнотілу... е-е... я хотів сказати, що, розумієш, граційну, ще можу вполювати, а на дві вже й не вистачає мене.

— Бо така в нас медицина. Такі оті самі... як їх... дохтори і прохвесори, — це була друга критика, дозволена в Месіянії.

— Ти права, моя радість. Треба нам якось, розумієш, зайнятися медициною. Досі, розумієш, безсмертя, бодай одного не винайшли.

Частенько після таких обіцянок його величність і займався месіянською медициною, і тоді біля Крижаного океану серед полярних песців та білих ведмедів збільшувалася кількість "дохторів та прохвесорів".

А загалом його величність повертався з ЛОВИТВИ помолоділим аж на сто років! Черешеньки в козубеньці тієї пишки-здоби медової були такі солодкі! І його величність тільки й мружився: о, ЛОВИТВА! Але ж і догнав, і спіймав, хоч і прудкононою була. Добра була ОХОТА! Ой, добра!

За вдало проведену ЛОВИТВУ з ОХОТОЮ багатьом її організатором (і собі в тім числі теж, собі в перш чергу) його величність вручав високі державні нагороди — орден "За видатні заслуги в ЛОВИТВІ", що був найвищою відзнакою в Месіянії.

Увечері після ЛОВИТВИ — така була традиція — Найбільший театр Месіянії давав державну оперу "ВІН І ВОНА" — написану колективом месіянських державних поетів з музикою такого ж колективу державних композиторів, на чолі з головами творчих спілок (і розхвалену в пух і прах усіма державними месіянськими критиками й критикесами), присвячену найбільшій у світі, не земній, а небесній любові ЙОГО —

Івана IV Ласкавого і ІІ — першій леді в ранзі п'ятої жони.

На виставі, знаючи, що там буде присутній Сам, була присутня вся знать столиці (хай би спробував хто не бути присутнім!) і в кількатисячний раз слухати поетично-музично-вокальну розповідь про позахмарну любов Хазяїна землі Месіянської та його першої леді, що була і буде взірцем для всіх поколінь месіянців, які живуть і які ще матимуть необережність жити в Месіанії.

У другому відділенні давали оперу — теж в кількатисячний раз, присвячену всенародній, палкій любові месіянців до свого рідного батька, царя-государя, найніжнішого сатрапа і тирана, керманіча, вождя і поводиря нації його величності Івана IV Ласкавого та любов, що класифікувалася державними літературознавцями та критиками і всіма підданими аж до дитячих садків включно, як новий вид любові, якої більше ніде немає у світі (хіба що в якійсь там Кореї, але їй було далеко до воістину всенародної любові месіянців до свого Батька і Вчителя, сонця землі месіянської).

Дивлячись оперу, всі переконувалися, як народ любить свого царя-батюшку, а її автори — державні поети та композитори, — отримували все нові й нові звання, премії та ордени за свої справді героїко-патріотичні витвори.

Залишається додати, що коли КORTEЖ мчав у зворотному напрямку, з мисливського господарства в Кремник, начальник охорони Самого, боярин в чині генерала Медвідь Бурмиленков, як завжди, тримав напoxваті спецжетон — якщо знову зіб'ють кого (а зіб'ють неодмінно, в цьому він і на мить не сумнівався), то він синхронно із ударом джипа по пішоходу викине його з віконця, дорожня поліція підбере жетон біля тіла загиблого під колесами КORTEЖу, і на основі того жетона поховає бідолаху за державний рахунок, а рідним разом із фінансовою допомогою — все той же незмінний месіянський срібний рубль із зображенням Івана IV Ласкавого — буде неодмінно послано й співчуття в риму — це вже постараються чергові поети Кремника.

І неодмінно боярин Медвідь Бурмиленков подзвонить потім у відділ дорожньої поліції, де оформлятимуть — ось вона, справжня демократія! — наїзд КORTEЖу на окремих перехожих і небезпремінно поцікавиться:

— Ну, колеги, кого цього разу щасливо збили?

Власне, чи не все одно було, кого — старого, молодого, чоловіка чи жінку, службовця чи пенсіонера, але такий вже начальник охорони Самого — поки не допитається, кого саме — не заспокоїться.

— Сподіваюсь, його збили ніжно, — на всяк випадок перепитає. — Так, як нас це вчить робити його величність?

— О, так, так, — неодмінно підтвердить дорожній поліцай. — Збили ніжно і делікатно, він тільки кавкнув.

— Кого... е-е... саме збито?

— Та-а якогось... маленького гвинтика.

— Затямте, добродію і колего, — повчально і дещо осудливо скаже начальник охорони Самого. — Маленьких людей у нас немає. У нас — всі — господарі країни, на яких і тримається наше найпередовіше і найдемократичніше царство. Кожний

месіянець у нас — великий він чи маленький, гвинтик він чи ціла махин — на вагу золота. У нас усі творці, бо в нас — диктатура простолюдинів.

І неодмінно запитає, хто він, загиблий, за сімейним станом?

— Двоє діток залишив? От бачите, батько. А ви — маленький

чоловік. Поховайте, як і водиться, його за державний рахунок, уведіть до реєстру народних героїв — наше царство не збідніє. Скільки б не збивав КORTEЖ, усіх поховемо за гроші царства. Не біднів. Вдові направте співчуття. Щире й сердечне. Можна, щоб навіть за серце вдову та її діток взяло. Заплатіть найнятому поетові — хто там сьогодні чергує в Кремнику? — хай заримує співчуття. А заодно і зайвий раз — не злиняє — оспіває КORTEЖ, який несе́ться вперед, до світлої мети!.. До річ. Кого ми збили, коли їхали на ЛОВИТВУ? Хто він за їден? Ну, той, що кинувся до КORTEЖУ з мішком... Що? Дяк Ємелька?.. Представник Європи з прав людини? Жаль, жаль... Хоча так йому й треба — хай не кидається зі своїми чолобитними під колеса — все дно його величності не має часу розглядати якійсь там супліки. Та ще, коли їде на ЦАРСЬКУ ОХОТУ. Тим більше, в Месіянії ніц незадоволених. І ніхто й ніяких прав громадян у нас не порушує по тій простій причині, що їх, прав, у нас отродясь і не водилося. У царстві його величності всі задоволені. І всі добровільно повідмовлялися від якихось там прав загниваючої Європи. Але... Аби зайвого не пасталакали у загниваючій Європі... Що, мовляв, у Месіянії поправні всі права... Всі тут, мовляв, козли архари та дикуни нецивілізовані, треба дяка Ємельку поховати, як народного героя. Буду клопотатися перед його величністю, аби худого дячішку поховали по першому розряду і посмертно нагородили орденом "За видатні заслуги у ЛОВИТВІ". А його величність бере нового дяка представляти у нас Європу з прав людини. Хай старається. Права людини треба поважати — це ж священне. Ми ж бо не куди-небудь ідемо, а — до Європи!.. Думаю, в найближче тисячоліття якось таки й дійдемо і до неї — хай начувається!.. Можемо і в ній влаштувати свою ЦАРСЬКУ ОХОТУ. І залишаємо за собою право нанести нею по Європі превентивний — чи який там? — удар! Ще запам'ятають в загниваючій Європі, що таке царська охота в Месіянії!

АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС

Взагалі, Аліса кілька днів тому щось ніби краєм вуха й чула, зокрема про якісь там військові маневри держави, у якій вона жила (щоправда, в якій саме вона жила, Аліса за браком часу так ще й не з'ясувала, хоча й збиралася врешті-решт якось при нагоді з тим розібратися) та сусідньої, але не надала тому значення, бо вже цілий тиждень марно намагалася переконати свого єдиного, що їй "життєво необхідна ота шубка, котра висить у крамниці пана Буля". Але до чоловіка (і треба ж було їй за такого заміж вийти!) ця проста й очевидна істина, що не підлягає навіть обговоренню, а тільки негайному і добровільному виконанню, аж ніяк не могла дійти — до його сірої (якщо тільки вона там є, а це ще відкрите питання) речовини під черепною коробкою. Він пручався, наче б вона його на гільйотину тягнула: "Яка шубка? Схаменися! Побійся Бога! У тебе є дві. А в наших краях навіть пухляк зими немає, ми ж південна зона — паморозь лише в морозилці холодильника й бачимо. Тільки в ньому, до річ, у наших

краях і є мінусова температура". Але при чім тут морозилка холодильника, як шубка модна? "Ти несправедливий, мабуть, від родової травми! Ти заражений чоловічим шовінізмом! Сам маєш аж троє штанів, а мені три шуби, виходить, зась? Де ж рівність?"

Коли й це не подіяло, Аліса з серцем крикнула:

— Господи, і за кого ж тільки я заміж вийшла?!

— А я, — не залишився в боргу чоловік, — на такій женився!..

І їй нічого не лишилося, як хряпнути дверима, та так, що аж тальк посипався (від таких частих хряпань одвірки вже ледь трималися), і гайнути до своєї подруги за підтримкою — подруга мала більший сімейний досвід і відповідно вміння вибивати з чоловіка все, що їй треба було на даному, як вона казала, етапі.

Вискочивши на вулицю, Аліса схопила таксі й звеліла мурлові у фірменому кашкеті негайно доставити, куди їй треба, але те мурло довезло її лише до набережної річки, що ділить їхнє місто навпіл, і чомусь зупинилося на в'їзді до мосту.

— Приїхали, пані.

— Якщо мене не зраджує пам'ять, — подивувалася Аліса з металом у голосі, — моя подруга мешкає на протилежному боці отієї смердючої річки. Для особливо нетямковитих поясню: по той бік мосту.

— Але якраз через міст я не можу перевезти шановну пані, — не вельми ввічливо буркнув водій. — Далі шляху немає.

— Чого це немає, коли є, протріть баньки, шановний!

— Міст уже третій день, як висаджено в повітря — хіба шановна пані не чула про невдалі для нас оперативно-тактичні маневри двох держав, нашої і сусідньої, в умовах, близьких до бойових?

— Оце б я ще якимись манерами забивала собі голову!

— Маневрами, — уточнив таксист.

— Чи не все одно. І взагалі... взагалі не сперечайтесь зі мною бо ви такий самий, як і той осел, з яким я маю нещастя жити!

Вийшовши з авто, Аліса з подивом констатувала, що таксист її обдурих, адже міст як був, так і є — цілий-цілісінький, і ніхто його не те, що якоюсь бомбою, — пальцем не зачепив... Обурена до краю обманом таксиста, вона оглянулася, але таксі вже блимнуло їй на прощання задніми габаритними вогниками.

— Нахаба! — крикнула вслід таксі Аліса і навіть посварилася кулачком. — Я цього так не залишу, ви будете відповідати!.. Якщо жінки взагалі належать до прекрасної половини роду людського, то я до її най... найпрекраснішого авангарду!

Робити було нічого, і вона рушила до мосту, щоб перейти на той бік, але несподівано дорогу їй загородив солдат у камуфляжі з автоматом у руках.

— Сюди не можна, пані. Міст висаджено в повітря.

— Як висаджено, коли він ось, — ехидно сказала Аліса. — Протріть баньки, вояко. Та й пити треба менше. Міст цілий-цілісінький! Ви що — всі побожеволіли? Чи — через одного?

— Нічого не знаю, — буркнув солдат. — Три дні тому надійшло повідомлення, що

цей міст висаджено в повітря, інших вказівок звідтоді не надходило.

"Таки й справді б-божевільний, — з острахом подумала жінка. — Ще вистрелить у мене із своєї... вульгарної залізяки..."

Але тут вона загледіла капрала, кий стояв неподалік і знічев'я лузав насіння, спльовуючи лушпайки собі під ноги, і там уже їх було густо.

— Пане капрале, що це твориться у вашому війську? Отой солдат заявляє, що міст три дні тому висаджено в повітря, тоді ж як він насправді цілий — подивіться.

Капрал неохоче подивився, стенив плечима і повернувся до Аліси.

— Нічого не можу сказати, пані. Мене самого вже три дні, як убили... — і дістав з кишені нову жменю насіння.

Пані Аліса позадкувала, не спускаючи з капрала та солдата настороженого погляду, а далі, отямившись, кинулась бігти, на ходу вигукуючи:

— Вони такі ж... як і мій чоловік! Боже, у якій країні я живу?

Проте, хоч намагалася згадати, у якій саме вона жила, але так попри всі зусилля і не могла пригадати.

"Треба запитати про це в подруги, вона така, що все знає. Навіть, у якій саме країні вона живе".

Але зрозуміло було й так, що це країна ідіотів і таку батьківщину треба негайно, доки ще не пізно, міняти. Вибити шубку з чоловіка і перебиратися в іншу, де немає схиблених, а є пристойна зима, бо ті дві шуби, які вона ціною власного здоров'я видавала з того... з ким має нещастя жити, через жаркий вітчизняний клімат так жодного разу й не зодягла. А в зв'язку з її міграцією в іншу країну, у ту, де нарешті зима, чоловік таки мусить купити шубку...

Заодно вирішила, повернувшись додому, негайно зателефонувати військовому міністрові і застерегти, щоб був обережний, адже в його війську самі лише божевільні...

Подзвонила і — о, диво! — її відразу ж з'єднали з паном військовим міністром. І пан міністр її ввічливо вислухав і навіть поспівчував, що "вельмишановна пані не змогла потрапити на міст", ще й висловив обурення, що військові біля мосту так нечемно з нею повелися, хоча міст і справді той... підірваний...

— Я-ак? — ледь не задихнулась Аліса. — І ви... ви теж?..

— На жаль, я нічим не можу зарадити пані у порушеній нею проблемі, адже особисто я, хоча де-факто й залишаюся міністром, але де-юре вже три дні перебуваю у полоні сусідньої держави, котра, на жаль, виграла міждержавні маневри. Питання моєї репатріації ще не розглядалося урядом, проте у зв'язку з нашим прикрим програшем перебуваю у відставці. І коли я буду репатрійований і, отже, зможу допомогти шановній пані, яка, судячи з голосу, є просто чарівною, — не знаю, бо такою інформацією на сьогодні ще не володію...

І в трубці почулися короткі гудки...

Після того дзвінка Аліса довго не могла прийти до тями... Що це за

чудеса творяться в країні? Солдат не пускає її на міст, який буцімто висаджений у повітря, хоча насправді цілий-цілісінький, капрал, лузаючи насіння, заявляє, що він

вже три дні як убитий, пан міністр, сидючи у своєму службовому кабінеті, пасталакає щось про те, що він буцімто перебуває в полоні сусідньої держави... З чоловіка вона вже добрий тиждень не може, незважаючи на всі докладені нею зусилля, видавити якоїсь там шубки... І в такій країні ідіотів їй доводиться жити!..

Хоча вона й поклала собі не розмовляти з чоловіком доти, доки він не купить їй нову шубку, все ж звернулася до нього за моральною підтримкою.

— Послухай, любий дурнику, що це твориться у наших збройних силах, починаючи від солдата й капрала і закінчуючи міністром? Вони що — всі з глузду поз'їджали? І взагалі, — підвищила голос, — чого ти мовчиш, коли я з тобою розмовляю, хоч ти цього й не заслужив?! Негайно відповідай! Раджу не забувати, що тобі треба цілком добровільно давати згоду на купівлю для мене шубки і шукати гроші... Ти чуєш? Є в мене, врешті-решт, чоловік чи немає?

— Немає, — видавив із себе той, за кого вона мала необережність колись вийти заміж.

— Овва! Був, був, хоч і якийсь там абищо, але ж був. І раптом — немає. Цікаво, куди ж він подівся? Чому ти мочиш?

— Та хоча б тому, що я вже три дні як осел. А хіба осли можуть говорити?

— Ти-и?.. Осел?

Але тут пані Аліса згадала, що й справді три дні тому, вибиваючи з нього шубку, обізвала його віслюком.

— Але ж це не образа, а — правда. А хіба на правду можна ображатися?

І тут згадала, що й сама три дні перебуває у статусі змії підколодної, як обізвав її чоловік, пригадала, зітхнула і вмовкла, бо хіба змія підколодна може опуститися до того рівня, щоб говорити з якимось там... ослом? Вжалити його — то інша річ...

— Чудеса! Кругом чудеса!.. Виявляється, я таки й справді живу в країні чудес... І — з ким живу? З віслюком!

— Від зміюки підколодної чую! — долинуло з другої кімнати.

— А ти... ти — хам! — у відповідь верескнула Аліса. — Хамло і хамлюга! Невихований і некультурний!

Аж тут син нагодився.

— Ма-а...

— Відчепися, — відмахнулась мати. — У мене зараз немає часу відповідати на твої дурні запитання! Хіба ти не знаєш, що я досі не можу ознайомитися з останнім випуском журналу мод?!

— Ма-а, я хочу дізнатися, — запхикав малий.

— От причепа! Та кажи швидше, що ти хочеш дізнатися. Мені ніколи! Через твого впертого батька, місце якому в паноптикумі ідіотів, я скоро взагалі... взагалі збожеволію, як ті солдати біля мосту, той військовий міністр!

— Ма-а... Якщо тато осел...

— Хто тобі таке сказав? Чи ти сам зробив це відкриття?

— Ти, я чув...

— А-а... коли я казала, то так воно і є насправді. Затям, мама завжди каже правду. Правду і правду, і нічого більше, крім правди!

— Якщо тато осел, — знову почав син, і мама ствердно кивнула головою, — а ти... змія підколодна...

— Хто це змолів тобі таку нісенітницю?

— Тато, я чув, як він... як ви...

— Тато — хам! Зарубай на носі: все, що казав чи каже, чи ще казатиме, — є маячнею сивої кобили і, зрозуміло, ніколи не відповідає дійсності.

— То яка ж я тоді... тварина?

— Ти не тварина, — обурилася мама. — Якщо я людина... тата не рахуємо, він з людством давно розминувся, а може, й ніколи не був хомо сапієнсом... Так ось, якщо я людина, значить, і ти людина.

— Тоді якої я... національності?

Але цього й Аліса не знала. Як не відала — і якої вона сама національності. Певніше, ще не встигла дізнатися за браком часу.

— Займися чим-небудь, — порадила. — Як тільки я розберуся із журналом мод, акт і з'ясую питання, що тебе цікавить. Себто — якої ти національності і заодно, якої я...

ЦІЛУВАННЯ З ЛЮДОЇДОМ

Цілувати — торкатися губами до кого-
чого-небудь на знак любові, дружби,
поваги при зустрічі, прощанні і т.ін.

Факт

Заглянувши, наприклад, до тлумачного словника, ми прочитаємо там про людодів, що то й справді дикуни, які лигають людське м'ясо. Адже людодство, як вчать нас все ті ж словники, це — "споживання людського м'яса...". Ким? Та "деякими племенами, які перебували (а раптом ще й досі

перебувають, га? — В. Ч.) на первісній стадії розвитку".

Людодіди живуть (чи — жили?) в екзотичних, як прийнято казати, країнах. Там дикуни, попередньо підгодувавши свої жертви, як тварин годують на заріз, тереблять нещасних представників хомо сапієнса — вимоченими в маринаді, вареними чи смаженими (із спеціями, звичайно), або й засоленими, як ото солонину чи ту ж тараньку — одне слово, що кому, даруйте, смакує. І преспокійно та з апетитом уминають-трощать їх у своїх екзотичних країнах на кшталт Нової Гвінеї, що була заповідником людодства ще й у ХХ ст.

Тамтешні папуаси, наприклад, вважали людське тіло і голову осереддям особливої магічної сили — мани, яка, коли з'їсти її носія, неодмінно переходить до нового власника. Тож папуаси напихаються собі подібними не тільки з голоднечі, що спалахувала у них не так вже й рідко, а й з поваги до... небіжчика. А тому, щоб назавжди зберегти померлого родака серед близьких, первісні гурмани вводили його тіло до свого харчового раціону і гуртом глitalи мертвяка. І нічого не вдієш — дикуни з екзотичної країни!

Так то воно (що дикуни) і трішечки мовби й інак. Адже найекзотичнішим людоджером ХХ ст. в історії людства залишився його величність імператор Центральноафриканської республіки (чи то пак імперії) Жан-Бедель Бокасса. Як бачимо, його вотчина — не якийсь там дикий край, не кулички на краю світу, бо вже з назви ясно, що знаходиться та республіка-монархія в Центральній Африці. І навіть є членом ООН, має інститути, університет, музеї, пресу, працюють радіомовлення і телебачення.

В Убгані-Шарі, як тоді називалася ЦАР, у французькій колоніальній армії і служив такий собі непоказний, радше миршавенький (ні зросту, ні виду) хлопчисько з народності мбака (що, до слова, славилось людоджерством), сержантик Жан-Бедель Бокасса. Коли була проголошена незалежність, Бокасса вже надів погони капітана, а згодом — мав впливових родичів-покровителів та й до французів зумів втертись в довір'я — полковника, й опинився в кріслі начальника Генерального штабу своєї крихітної держави.

В ніч під Новий 1966 рік він хвацько скидає президента країни й захоплює верховну владу. Ще через кілька років перетворює ЦАР на конституційну монархію під назвою Центральноафриканська Імперія — знай наших! На чолі, звичайно, з імператором. Так, так, Бокассою. Недарма ж французький сержантик захоплювався Наполеоном. Так ось той президент-імператор і став найбільшим людодідом в новітній історії планети Земля, який своїх політичних противників (та й не тільки їх) поїдом їв. У прямому значенні цього слова, адже на обід йому частенько подавали смажених лідерів опозиції в майонезі та під різними соусами, здебільшого з гілочкою кропу в роті.

Через роки та роки один з його синів (людодід був одружений 17 разів і породив 55 дітей, кожному з яких видавали по золотому значку з портретом батька і таким чином чада ставали "імперськими принцями"), який теж належав до "імперських принців", вже по смерті свого екзотичного родителя, пригрівся в Парижі (правда, змінивши прізвище), відкрив там дві закусочні, де подає клієнтам... ні, ні, не сандвічі з ручками дітей і не салати з чоловічиною чи котлети з мертвечиною, а звичайні, з курятиною та сиром; так ось він засвідчив, що в його рідній Африці зовсім інше ставлення до людодідства, як деінде. Воно там існує й нині в деяких сільських районах — люди лопають собі подібних або з ритуально-магічною метою, або здебільшого з голоду, що часто тамі лютує... Але Бокасса недоїдання, звісно, не знав. Коли проголосив себе самозваним імператором, то вгатив на препишну коронацію аж 20 мільйонів доларів! Крім того, замови собі трон з чистого золота у вигляді орла і корону з величезними брильєнтами (цих коштів вистачило б, щоб врятувати від голоду всю його куцу імперію!), а також 65 тисяч пляшок елітного шампанського (ним добре запивається чоловічина). А ще прославився тим, що в дні коронації знищив 130 дітей (проїхавшись по їхніх зв'язаних тільцях вантажним автомобілем) — нещасні відмовились носити форму з портретом людодіда, бодай і з монаршим титулом. Філейні частини дитячих тіл, роздавлених вантажівкою, з наказу його величності відправили на його кухню — для приготування спеціальних блюд для імператора. Шеф-кухар постійно готував для

нього консерви з "цукрової свинини" (так сам Бокасса називав чоловічину), які зберігалися при будь-якій температурі. Людоїд називав такі консерви "сардинами", і їх у спеціальній валізі завжди возив за ним його тілоохоронець. Навіть, коли його пан їхав в інші країни з офіційним візитом. Без тих "сардин" в людожера пропадав апетит.

Мав людоїд і свою, специфічну забаву-розвагу — пригощав на прийомах дипломатів та зарубіжних політиків блюдами з чоловічини (часом і мертвечини, яку він теж смакував) і ті, не відаючи, що ж то за м'ясо на багатих столах, з апетитом вминали його і хвалили монарха за добре пригощання "сардинами".

А людоїд тихенько потішався.

Радувався хитрий потішник і в Москві, де під час свого офіційного візиту до "зореносної" в якості глави держави, влаштував традиційний прийом і пригощав тамтешніх політиків своїм коронним блюдом — "смачненькими сардинами".

Москва, заграючи в лідерами африканських держав, намагаючись їх переманити на свій бік, запросила й Бокассу у 1970 році. Зустрічав президента ЦАР "лічно" Леонід Ілліч Брежнєв. А треба сказати, що дорогий Леонід Ілліч, як відомо, був пристрасним цілувальником. Щоправда, вважалося, що Леонід Ілліч від імені керівництва Країни Рад здійснював з лідерами соцкраїн лише ритуальне цілування, виключно з політичною метою (голубим, як то можна подумати, він не був). А втім, іронічно зауважить одне видання, політичний (ритуальний) поцілунок за багатством емоційних фарб і психологічних відтінків та ще у здійсненні самого Леоніда Ілліча ніколи не уступав еротичному, а де в чому й перевершував його. "Вірний ленінець" лічно й запровадив у практику цілування лідерів соцкраїн — губи в губи. Здебільшого, взасос, з присмоктом і, розуміється, з чоловіками (все з тими ж лідерами соцкраїн). Це був наче братній поцілунок, а не якийсь там... гм-гм... А втім, звичай триразового чоломкання взагалі пішов од руських ще задовго до Брежнєва, останній лише надав йому політично-ідеологічної окраски, перевівши в ранг братнього і це було цілковитим витвором Леоніда Ілліча, палкого прихильника цього дійства, яке в багатьох — особливо іноземців — викликало якщо й не криву посмішку, то в крайньому разі щирий подив і нерозуміння та неприйняття, коли хтось тобі силоміць слинить губи, називаючи те братнім поцілунком. Але попри все, братній поцілунок вважався обов'язковим за правління "вірного ленінця", який певний був, що маже по губах медом — не інакше. Робилося це так: два чоловіки (пардон, лідери) підходили оди до одного, зарані збираючи губи в курині гузки, кожний нахилив голову спершу вліво і цілував "товариша" в губи, потім вправо і нарешті знову вліво. Цмокалися пристрасно, наче, даруйте, коханці. Щоправда, добре, що хоч привселюдно, перед телекамерами. Особливо старався і перед у цьому дійстві вів Леонід Ілліч — історії відомий його жагучий поцілунок з керівником тодішньої НДР Хонеккером. Цю історичну мить зафіксували фотографи, телебачення, а радянський художник навіть створив фреску, як Брежнєв, облапивши німецького лідера, смочче його взасос... Щоправда, не всі лідери добровільно йшли на таке лобизання. Наприклад, англійці, французи, японці тощо, не маючи звички — якщо тільки вони не були голубими — лобизатися з

чоловіками, та ще й засосом, як Брежнев, дуже страждали від такого, як вони вважали, варварства. І як могли уникали плямкаючих губ дорогого Леоніда Ілліча, не перестаючи дивуватися такому... гм-гм... звичаю комуністів.

Так ось, коли в році 1970-му в Москву з офіційним візитом прибув глава Центральноафриканської республіки Бокасса, він теж отримав свою порцію пристрасних поцілунків від тамтешнього генсека. Чи то дорогого Леоніда Ілліча не застерегли, що перед ним людоді (просто не зважились те зробити), але тільки Леонід Ілліч, як великий любитель цього акту, що вже став у Москві просто сакральним, першим поліз до людоді цілуватися в губи, хоч той, по приїзді до Москви вже встиг перекусити привезеними "сардинами" й гаразд ще не витер своїх масних губ. Плямкаючи, дорогий Леонід Ілліч, згрібши в обійми Бокасса, тричі хрест навхрест облобизав його взасос — робив те аж прицмокуючи. Чи то пак, приплямкуючи.

Хоча зовні вони були антиподами (миршавенький, хоч і хизуватий Бокасса значно програвав імпозантному радянському генсеку) але душевна

спорідненість між ними — імператором та главою комуністів була щоякнайтісніша. Бокасса був таким же фанатично (чи просто паталогічно) жадібним до влади, до різних нагород, звань, титулів чи й просто дзеньків-бреньків, як і Леонід Ілліч, котрий, очоливши верховну владу, сам собі присвоював (та ще й випрошував у лідерів соцкраїн) різні нагороди і наприсвоював та наповипрошував їх загальним числом аж 114 штук, орденів та медалей, в тім числі дві маршальські зірки з брильєнтами, а тому його парадний кітель з усіма нагородами зашкалював аж за 6 кілограм!

Бокасса теж сам себе, будучи верховним правителем, нагороджував орденами, присвоював собі все нові й нові видатні заслуги, звання, видумував неіснуючі чини, титули і став у своїй крихітній імперії власником найбільшої колекції нагород — як Леонід Ілліч у своїй, сиріч есесерівській. Тож вони були як духовні брати, хоч один з них був людодом, а другий вірним лєнінцем, і Леонід Ілліч з палкою жагою (незрозумілою іншим, все ж таки зустрілися два чоловіки) кинувся обслинювати людоді та всмоктуватися в його губи.

А Бокасса під час того незрозумілого йому ритуалу — в Африці не прийнято взагалі тикатись губами в чужі губи — не просто розгубився, а — оторопів, бо подумав чорт зна що. Наприклад, що Брежнев його хоче привселюдно з'їсти, починаючи з губ. Тож стояв, наче його правцем поставили. Та тільки скінчилося трикратне цмокання з плямканням, як він, отямившись, раптом відчув... апетит. До того, хто своїми губами м'яв його губи. Хоч як не дивно, але лобизання губи в губи людоді навіть сподобалось — як минув перший переляк, — бо нагадало йому... гм-гм... дещо. Як потім зізнається він своїм приближеним, "звичай комуністів цілуватися дає можливість відчути смак шкіри" — людоді за будь-яких умов залишався людодом, і як одні люблять сало зі шкіркою, так він любив чоловічину зі шкурою.

А начальнику своєї охорони Бокасса пізніше, згадуючи свій візит до Москви, зі сміхом казатиме, що "руський президент Брежнев досить таки вгодований". І декілька разів повторить зі смішком та плямканням, що Брежнев таки й справді "добре

відгодований". І коли в своїй резиденції на сон грядущий чавкав свої "сардини", зітхав — жаль було, що під час його візиту до Москви і цілуванням з "руським президентом Брежнєвим", йому так і не вдалося поспробувати на смак того "руського президента", з якого б вийшли хіба ж такі б "сардини"! І знову повторював, замріяно хитаючи головою з набитим ротом: ах, який він вгодований і... апетитний! Так би й з'їв його, як за себе кинув! Ех, трапився б йому той вгодований в Африці — посмакував би від душі!

Після візиту до Москви їсти чоловічину Бокассі залишалося ще

цілих дев'ять років — до 1979 року. Але вже суцільним плавом пливли до Франції вісті та підтверджені факти про численні злочиння, що їх чинив в Центральноафриканській імперії Бокасса, про нелюдські тортури, страти, глумління, що ставало просто вже озвірінням і знелюдненням. Зрештою, у Франції урвався терпець (та й перед світовим товариством вже було незручно й доводилося пекти добрячих раків) і її командос, захопивши імператорський палац, ледь чи не за ноги стягнули із золотого трону його величність у великій короні з великими брильєнтами. І тоді нарешті підтвердилось: жорстокий до безумства тиран, гвалтівник і злочинець, який нехтував і людською мораллю, і законами, був таки й справді людоїдом, як про те й раніше ходили чутки. Десантники, які увірвалися в палац, у великій холодильній камері, що стояла в особистих покоях імператора, виявили більше центнера фрагментів людських тіл!

На допиті особистий кухар монарха засвідчив:

"Якось вночі імператор велів мені приготувати сніданок (Бокасса ночами пиячив. — В. Ч.). З його веління солдати відкрили секретний замок величезного холодильника... Я ледь було не знепритомнів — в морозилці лежало розрубане людське тіло. Я хотів було відмовитись від жахливої роботи, яку мені запропонували, але мене добряче пристрахали. Тоді я виконав секретний наказ точнісінько: видалив з трупа нутрощі, нафарширував його рисом та хлібом, поперчив. Смажив, як було велено, на величезному листу, поливаючи "блюдо" джином. Вранці подав все імператору, який всю ніч до цього пиячив. Він почав із руки трупа, їв поспіхом, жадібно присьорбуючи й прицмоктуючи..."

Дивно, але скинувши з трону, африканського людожера навіть не віддали до суду, а тихенько відправили до Франції, де він деякий час преспокійно жив на награбовані в своїй імперії коти. І жив на волі, ясна річ. Як він там обходився без своїх улюблених "сардин" (та й чи обходився?) невідомо. Але почувався загалом непогано, якщо зважився в році 1986 повернутися на батьківщину. Щоправда, там його трохи налякали. Більше того — арештували, як тільки він спустився з трапу літака. І навіть судили. Але смертну кару колишньому імператору замінили двадцятьма роками каторги. (Для прикладу: в США одного вар'ята-людоїда, який по-звірячому вбив 15 чоловік — людоїдство, як бачимо, трапляється і в самих США — засудили до 1070 років тюремного ув'язнення!). Бокассу ж через шість років взагалі випустили на волю. Знахабнівши, він, навіть почав погрожувати своїм співплемінникам, що на президентських виборах у ЦАР 1989 року неодмінно візьме участь і поверне собі

золотий трон у вигляді орла і корону з великими брильєнтами.

І повернув би крім трону та корони й увесь імператорський палац, в морозильних камерах якого він колись тримав розчленованих своїх політичних суперників, але... Крапку в житті цього монстра поставила негадана смерть від інфаркту восени 1986 року. В останні роки після повернення на батьківщину Бокасса дуже потерпав, що змушений був обходитись без улюблених "сардин", що так йому смакували...

От і вір після цього довідникам, що, мовляв, споживанням людського м'яса займалися виключно племена (дикі), що перебували на первісній стадії розвитку...

Так то воно, яке бачимо і трішки не так, адже людоджер таки їсть людське м'ясо, але на повірку не завжди виявляється дикуном із якогось відсталого племені у чорта на куличках. І хоч і пишуть, що канібалізм (від французького — *cannibale* — людоджер) зустрічався в минулому деяких племен і народів, що було зумовлене нестачею їжі або релігійними ритуалами, і що пережитки канібалізму зафіксовані ще в XIX ст. у деяких народів Африки й на островах Індійського і Тихого океанів, але й наприкінці XX століття ще були (та й нині є!) хіба ж такі канібали! Та й хто дасть гарантію, що їх сьогодні, в XXI столітті вже немає?

Ось японський канібал Іссей Сагаві навіть видав у 1983 році мемуари "В тумані" про своє канібальство, що користувалися попитом у співвітчизників. Окрилений успіхом (за допомогою адвокатів та великих грошей він зумів відкрутитися від в'язниці за своє людодство) Іссей Сагаві, з людодда перекваліфікувавшись на письменника, почав пекти романи, як пиріжки, а щоб підігріти до них читацький інтерес, час од часу вміщує в журналах спогади про своє канібальство і цим вельми приваблює японців до свого читива.

І куди до нього папуасам з Нової Гвінеї, які в минулому сторіччі з голоду чи релігійних обрядів глтали людське м'ясо. Японський людодд-письменник вже й зовсім близько стоїть до анекдоту (та хіба анекдоту?) про те, як троє європейців потрапили в полон до одного африканського племені. Його вождь, респектабельний на вигляд пан, тикаючи пещеним пальцем в полоняників, віддає вказівки:

— Так-с... Оцього, товстенького та жирненького, засмажити на обід, другого — худішого, — на вечерю, на сон грядущий шкідливо наїдатися, а третього, хоч він і з апетитними стегнами відпустіть на всі чотири сторони — я з ним навчався в університеті дружби народів імені Патріна Лумумби

в Москві.

ЛЮДСЬКИЙ ТРУП, ЯКИЙ БЛУКАВ МІСТОМ...

Він уже давно знав, що він уже давно мертвий.

А тому мертвий, що його вбито.

І він навіть знав того, хто його вбив, але про вбивцю свого він ще нікому й слова не казав. Бо вагався: ти йому чи не йти в міліцію та заявляти чи не заявляти, що він уже давно труп (особливі прикмети: ще живий, але вже мертвий)?

Але що тепер — як діло зроблене — якась там міліція? Хіба що стражі порядку

напишуть в протоколі: "Нерозпізнаний труп, який заявляє, що він сам себе вбив".

Але доки він вагався і зважував, чи йти йому в органи правопорядку з приводу вбивства самого себе, чині, як оті органи самі на нього наткнулися...

З міліцейського протоколу:

"Такого-то числа біжучого року на вулиці (ім'ярек) нами, дорожнім патрулем РУ МВС затримано підозрілого, що ним — при попередньому оглядові на місці події, — виявився неопізнаний людський труп, який блукав містом без певної мети в якості ще живого (за власним зізнанням), але вже мертвого. Неопізнаний труп міг потенційно представляти собою небезпеку для оточуючих, а тому було прийнято рішення про його затримання..."

Як згодом стане відомо навіть пресі, незнайомець до свого затримання в якості ще живого, але вже мертвого трупа безцільно блукав містечковими вулицями і, будучи в дорогому костюмі, явно придбаному не в райцентрівському універмазі, і, певно ж, навіть не в обласному, плакав ("Натурально, — зафіксовано в протоколі, — але без видимих причин для випускання сліз...") — чим і викликав підозру в патруля, що саме тихо та мирно проходив мимо: такий солідний чоловіча, модно зодягнений, представницький з себе, навіть — зовні — вальяжний і раптом — плаче, рукавом витираючи сльози. "Чи не псих?" — оперативно подумали патрульні.

— Ей, мужик, т-твою!.. Якого ти... плачеш? — запитав невідомого старший патруля. — Ану покажи ксиву, т-туди т-твою... В опщественних местах плакать не разрешаеця...

Невідомий щось довго бурмотів і з його нерозбірливої мови вперемішку між спазмами можна було втямити лише кілька слів: "рідний край", "сорок років"...

— Що-о?? — дружно подивувалися всі три члени дорожнього патруля. — Через сорок років приїхав на свою, так звану родіну і розпустив нюні, як базарна баба, у якої з пазухи витягли капшука?.. Ану дихни!.. Чи, може, наколовся? Нанюхався? Наркоту маєш? І взагалі, ти часом не залітний нарк? Ану пішли з нами — в отделенії розберемося.

З міліцейського протоколу:

"На першому ж допросі задержаний, відкидаючи припущення про його приналежність до нарків, цілком добровільно зізнався у скоєному ним тяжкому злочину — проти самого себе, як особи і водночас проти України взагалі, і заявив при понятих (перелік прізвищ), що він сам себе

вбив, а звати його — Пйотр Петров..."

Ще з протоколу:

"...але встановити, чи це його справжня хвामилія, чи підпільна кличка — не вдалося.

Мотиви вбивства ним самого себе — з'ясовуються.

Але незважаючи на всі вжиті оперативні заходи, розсекретити затриманого, який являв собою підозрілого (плакав, буцімто, за втраченою батьківщиною — єрунда для дорослих людей!) повністю не вдалося. Затриманий гр. Неопізнаний людський труп і далі перебуває в глибоко законспірованому підпіллі під кличкою Пйотр Петров".

Спішно було запрошено до райміліції психолога Миколу Зубця, який саме нагодився до райцентру у своїх справах (приїхав допомогти матері викопати картоплю).

— Я, — заявив затриманий психологу Зубцю, — все своє життя провів на території, захопленій ворогом, тому змушений був усе своє життя перебувати в глибоко законспірованому підпіллі і під іншим, прибраним ім'ям. Принаймні, самим собою я ніколи не був, а був дволичним: одне думав, інше казав. Тому й змушений був користуватися підпільною кличкою Пйотр Петров, зручною для досягнення мети.

— Тобто, ви, громадянине Пйотр... До речі, як вас правильно? Чи була не Петро?

— Тссс, — затриманий злякано приклав пальця до губ. — Я — Пйотр. Не смійте мене називати Петром. Вони... розумієте, ВОНИ, хоч ніби і втратили владу, але насправді все ще перебувають при владі, тільки під іншою машкарою...

На запитання "Хто ВОНИ?", затриманий не відповів, а тільки явно стривожено вигукував, що він ніякий не Петро, а — Пйотр...

— Бо як назвуся Петром, — тремтів, — мені пришиють...

— Схаменіться! На восьмому році незалежності? Що вам пришиють?

— Ну, отой самий... націоналізм...

— Ні, ні, він — не жертва аборта, як би можна було подумати в даній ситуації, — ділився своїми роздумами психолог з міліцейським чином. — Справа ту гірша...

Із пояснювальної записки психолога:

"Як стало зрозуміло з його уривчастої розповіді, у 1959 році щирий сільський — за походженням — хлопчина Петро Петренко, який не цурався — чисто інтуїтивно, свого національного коріння, потім студент столичного вузу, випускник, отримав призначення на один із київських заводів інженером за фахом. Працював непогано, був ініціативним, енергійним, тож швидко виділився із загальної маси. Але була в нього одна особливість, котра врешті-решт і згубила його: він завжди і всюди говорив лише рідною мовою і начальство це невдовзі почало дратувати, особливо на планірках, де Хахлу (так його тоді прозивали) робили зауваження і давали поради, що він говорив "правильним языком", бо все це, мовляв, "плохо кончиться".

Зрештою, донесли в органи і ті взяли під свою надійну опіку Петра Петренка (тоді на службовця, який вперто балакав своєю мовою не звертали уваги лише в тому випадку, якщо він був або письменником, або вчителем української мови — професія, мовляв, у них така). Петро Петренко був технарем і не підпадав під контингент, якому дозволялося вживати рідну мову, тож йому, "запросивши" в "компетентні органи" заявили там, що він за їхніми даними є "потенційним" (покищо!) буржуазним націоналістом, а отже, й кандидатом "в міста не столь отдалённые". Але він і далі вперто балакав на роботі (і взагалі, в "общественних местах", а не, наприклад, у себе вдома, зокрема на кухні) виключно своєю мовою, а не общепонятним, як усі співробітники, і цим тільки заважав їм працювати, вносив плутанину в згуртований колектив і взагалі породжував (агітація!) націоналістичні настрої!

— Я тому розмовляю українською мовою, — чи не вперше злякався Петро Петренко, — що я — українець. З діда-прадіда.

— Ах, так вы еще и... украинец? Не хахол, а — украинец? Вы, случайно, не друг Бандьори? — "компетентні органи" й самі ледь не перелякалися. — У нас общая сущность — советский народ, а вы...

Востанне застерегли: якщо він, Петро Петренко, не зробить правильних висновків і не перейде на "общепонятний" (хоча б в "общественних местах"), до нього будуть вжиті заходи — як до потенційного антирадянця і кар'єри йому — "век не відать".

Ще з пояснювальної записки М. Зубця:

"Оскільки його тодішня дружина категорично відмовилась (вона була за фахом вчителькою української мови та літератури) переходити на "общепонятний", він перейшов на нього сам. Органів він злякався, особливо їхньої погрози відправити його для початку в психушку, де йому поколють — теж для початку — транквілізатори, а вже потім доріжка простелеться і до тюрми.

Але дружина і далі балакала (навіть "в общественных местах") по-своєму, тож він, боячися компрометації (його вже готували на першу в його житті начальницьку посаду), розлучився з своєю половиною, кинувши її з двома дітьми.

В органах його похвалили, заявивши, що віднині він іде "верной дорогой", а свої "ашіпки осознал" і успішно їх "изживает".

Тепер його непокоїло тільки власне прізвище: Петренко. Адже оте закінчення "енко" видавало в ньому з головою українця і він думав, що з таким прізвищем не зробить кар'єри, а тому переінакшив його на російський кшталт і став звідтоді Пйотром Петровим, — змінивши заодно й свою національність на національність "старшого брата".

Невдовзі новоспеченого Петра Петрова послали в столицю нашої тодішньої родіни в довготривале відрядження. Там він зійшовся з однією перезрілою дамою із зв'язками і вона його не лише прописала в Москві, а й допомогла йому зробити кар'єру — аж до заступника союзного міністра включно.

Будучи значно старшою, його московська пасія давно померла, відтоді він живе сам-один в шикарній квартирі в столиці сусідньої держави, має генеральську пенсію. А це вирішив приїхати в Україну, на свою колишню батьківщину — потягло як журавля у вирій. І тут з ним сталося потрясіння. Чи — прозріння. Пйотр Петров зробив приголомшливе для себе відкриття: він уже чужий серед своїх (не ставши своїм серед чужих) і батьківщини у нього по суті немає, а є лише місце проживання в сусідній державі. Це його і вбило. Морально".

Із стенограми допиту:

"— То хто ви, врешті-решт, громадянин Пйотр, чи як вас там насправді? Петро?..

— Я вже скоро піввіку, як не Петро Петренко.

— А хто ж ви?

— Та я ж і кажу: труп. Я сам себе вбив ще сорок років тому. І від своєї сім'ї відмовився, від дітей, від батьківщини...

— Послушайте, громадянин, — спалахнув сержант. — Бросьте ви єнто... сказки гуторить: убив, убив... Ви ж іще живий.

— Як Пйотр Петров з чужої столиці — так. Живий. Як Петро Петренко з українського Надросся, з Богуслава, батьківщини своєї — мертвий. Я сам у собі Петра Петренка вбив, українця, а виплодив манкурта. Сам себе і батьківщини позбавив. Навзамін маю лише прописку в чужій столиці...

— Ми вже чули, що ви — ніхто.

— А я і є ніхто. Великий НІХТО.

— Т-туди т-твою!.. — спалахнув сержант.

— В душі — Сахара, — не слухав його затриманий. — Я — ходячий труп. Оболонка для споживання їжі та відправлення природних відходів...

— Уф-ф-ф!!! — схопився сержант. — Дайте мені води! Цей псих мене задовбав! Риба шукає де глибше, людина — де лучче, а він... Не пойму я цих... хахлов.

— Алое ж ти сам — хахол, — нагадали йому.

— На жаль. Але я готовий поміняти свою національність на престижнішу. А цей дурак плаче за цією... тьху. Хохландією. Ех, пожити б, як він, — у зореносній!..

Тоді із затриманим вирішив поговорити інший, терпеливіший чин.

Почав він м'яко і наче аж співчутливо:

— Шановний, заспокойтеся. Як я вас розумію, після сорокарічного життя в чужому краї ви нарешті приїхали на свою колишню батьківщину і відчули себе... чужим. Серед своїх. Себто безбатченком, так? Людиною яка колись втекла з України, а виявилось, що насправді від самої себе. Але від самого себе неможливо втекти, так? І ось ви відчули себе людиною, яка відцуралася... е-е... заради вигоди від самого себе, свого народу, своєї національності, батьківщини. І навіть від свого батьківського прізвище. Зрештою, від самого себе. Так? І це сталося з одного боку під впливом страху, що його ніс тодішній режим, а з другого — заради кар'єри...

Затриманий трясся й бурмотів:

— На жаль, саме так. Я все втратив. І, зрештою саме життя, бо превів

його на ніщо. Там я не став своїм, а тут став чужим. Тепер я вже і не Петро Петренко, і не Пйотр Петров. Я тепер — неопізнаний труп. Ще живий, але вже давно мертвий. І ні там не потрібний, ні тут. Я спустошений, вичавлений. Я — ніхто. Україна є, а мене немає.

— Псих! Не інакше, як нарк скритий! Задовбав своєю Україною все відділення, — бурчав сержант. — Теж -знайшов за ким плакати — вік би її не бачити! У нього пенсія в Москві — ого-го! Квартира! У нього навіть солідна хвामілія — Пйотр Петров, а не якийсь там... Петренко, не Рябошапка, як у мене. А він... За якимось Петром Петренком скигнуть. За якоюсь Україною — дур-рак! Сказано, труп неопознаний! Так він і є труп неопознаний! Лічить його нада. І взагалі, взагалі він... націоналіст!

— Ти — що? — шикнули на нього. — Забув, у якій країні живеш? Сьогодні в незалежній... Це, колись лайливе слово, стало ознакою патріотизму.

— Але того типа треба дійсно... посадити!

— Тю! Заснув і досі не проснувся? Та сьогодні в незалежній за таке не садять.

— Да-а? А жаль. Коли садили — тоді порядок був. А тепер... Навіть органи у нас уже

не ті... І гулаги в Сибіряці завдяки цій... незалежності здуру втратили. А які гулаги були! Всю планету пройди — кращих не знайдеш!

— Тссс!

— А чого мені бояця? Я про це і вголос можу сказати. Хай бандьори із Західної шепочуться, а наше дело правое: ми победім. І я в себе вдома, я тут хазяїн, туди його... перетуди!..

— Отже, — підсумував лікар, якого було запрошено до РУ МВС оглянути затриманого. — Громадянина Петрова треба серйозно лікувати. Бажано в стаціонарі.

— Тобто, в психушці?

— Ну, скажемо так: в обласному психоневрологічному диспансері.

— У тому, до якого його погрожували запроторити ще сорок років тому?

Лікар лише плечима стенив:

— Не знаю, я не політик. Я всього лише ескулап. Як накажуть, так і поставлю діагноз. І думаю, що суть не в термінології. Хоча... — озирнувшись, шепнув: — Можуть ті... рухівці, підняти галас, що ми й сьогодні той... у психушку...

— Але ж він ніби... е-е... справді ненормальний. Принаймні, заявляє, що він... труп неопізнаний. Чого ж ще треба? Він же... небезпечний. Для общественності...

— Очевидно, це він — щодо трупа, висловлюється так... м-м... фігурально. Хоча лікування йому не зашкодить. А там — дивіться...

Затриманого вже виводили з райвідділу, щоб газиком відвезти до обласного психоневрологічного диспансеру, як на ганок вискочив черговий:

— Ей, ей?! Постривайте, я ж забув про супроводилівку.

Повернувшись до кабінету, заходився швидко й розмахисто виводити:

"Сім настоящим направляєця в больницу для лечения і прийнятія срочних мер гр. Неопознаний людський труп в кол. 1 (один) екземпляр мужского пола, примерно 70 лет под клічкой Пйотр Петров, который заявляет, шо он Пйотр Петров і шо он сам себе вбив — возможна манія преследования но разбійайтесь самі. Соц. происхождение (за власним зізнанням): НІХТО.

Черговий РУ МВС такий-то.

P. S.

— "Людський труп, який блукав вулицями...". Тьху, що вони тут понаписували, — вилаявся черговий і дописав: — "больной страдает за Україной. Відать действительно націоналіст — учтіте ето! Он мешает гражданам жіть нормальной полноценной жізню в незалежной Україне".

ПРОЦЕДУРА СТРАТЕГІЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

— У вас що? Процедура стратегічного призначення? Прошу... Вас як?.. По вищому класу? О'кей! З одєколоном "Шипр" влаштує?

Прямо з Москви-матушки. Платіть у касу згідно з таксою, заходьте до вільної кабіни... Не знаю, як у кого, а в нас русифікація, як процедура стратегічного призначення, тільки найвищого ґатунку. Абсолютна надійність. Не дарма ж ми отримали знак якості. Працюємо без браку, хоча буває, що й без вихідних — такий

наплив бажаючих... На озброєнні в нас наукова методика, свого часу розроблена такими видатними діячами русифікації, як Петро Перший, Катерина Друга, Валуєв, Аракчєєв, Муравйов (так, так, той, що у 18-му Київ брав, досвід він нам залишив величезний!), Троцький, Ленін, Сталін, Лаврентій Павлович Берія, сотоваріщі і, звичайно ж, лічно дорогий Леонід Ілліч... Ну, а про різних там бабуриних та іже з ними і не згадую, тьма їх!

Які ціни за процедуру? Чисто символічні. Чому повністю не за спасибі? Тому, що наш ІДОЗР — Інтернаціональний Духовно-Оздоровчий Центр по здійсненню Добровільної Русифікації — на госпрозрахунку. Звичайно, Москва по-братньому нам допомагає, як завжди нас в біді не полишає, але, дешицю, бодай на прибиральницю, мусимо й самі заробляти. Щоб ті письменники не пасталакали, що все на Україні за гроші, тільки русифікація безплатно. Та й потім... Коли й зовсім задарма, черги такі виникнуть, що й офіс нам рознесуть. А він у нас скромний. Щоправда, ми вже почали будувати ПЕЩЕРУ — Палац Щасливої русифікації України. Там вже всі українці помістяться. Але зараз доводиться тимчасово стримувати свій розмах... До речі, без черги і без оплати у нас проходять лише ветерани, які ще повністю не зрусифікувалися, інваліди розумової праці, партократи з бюрократами, герої соцпраці і члени соцпартії та компартії, орденоносці колишнього союзу, малоїмущі... А дітям, як завжди, зелена вулиця. Підростаюче покоління зрусифікуємо оперативно. Адже діти — наше майбутнє.

Панів цікавить, звідки я знаю хохляндську мову? Так я ж... Прапрапрадід мій був запорожцем, прапрадід вже малоросом, а я — хохол. Працюю координатором-русифікатором місцевого населення... Платять добряче, в доларах. За кожен зрусифіковану понад план душечку — втричі дорожче. Стараємось! А мені, наприклад, однаково, де вкалувать. Якщо рухівці за дерусифікацію платитимуть більше, як Москва за русифікацію — перейду до рухівців. Як мовиться, нам, татарам, все одно, аби наше було зверху... Що? Чи не заважають націоналісти? О-о!.. Вони до того знахабніли, що навіть хотіли закрити наш Центр Добровільної Русифікації. Діють в Україні, як у себе вдома. Але не на тих напали, Москва їм дала одкоша. Зараз демократія, хай народ сам вибирає, що йому до душі: націоналізм чи інтернаціоналізм у формі русифікації. Можемо й в ООН поскаржитись, щоб міжнародний фонд не давав Україні валютної допомоги за попіраніє прав лічності і зоологіческий націоналізм. Та й сусідня держава, коли треба, газ перекрыє чи та енергоресурси... А тим, хто зрусифікується, тобто стане інтернаціоналістом, газ подаватимуть в першу чергу, прямо з Уренгоя і на квартиру. І не який-небудь смердючий, а — запашний та солодкий... І народ повалив не до рухівців, а до нас. А електрифікація плюс русифікація і є радянська влада.

Що собою являє наш захід стратегічного призначення? Абсолютно нешкідлива для організму процедура, гігієнічна до всього ж. Правда, доводиться деякі шланги вводити через анальний отвір, але ж видаємо безкоштовний одеколончик... А на голову надіваємо шолом, як ото в жіночих перукарнях. Ми його на жаргоні "шептуном" звемо... Отож, ви в кабіні розслаблюєтесь, заспокоюєтесь, що різні там чорноволи над

вами уже не владі і, щасливі, засинає. А "шептун" тим часом починає нашіптувати... І ви прокидаєтесь вже руськоязычним населенієм єдиної і неделімої... Себто стовідсотковим інтернаціоналістом. Виходячи з кабінки, співаєте... ЩО, у вас немає слуху? Не хвилюйтесь, після нашої процедури ви будете співати все, хіба що крім "Любіть Україну". Бо це — чистої води зоологічний націоналізм, як каже наш генеральний, а він з Москви, все точно знає. Та й чому це треба неодмінно любити Україну? Що вона — краща від усіх? Інші, виходить, гірші? Ні, після нашої процедури стратегічного призначення, ви, виходячи з кабінки, на повен голос, незалежно від того, є він у вас чи немає, і від усієї душі (теж незалежно від того, є вона у вас чи ні), вільно, розкуто і абсолютно добровільно виводите: "Хороша страна Болгария, а Россия лучше всех..." Це я вам гарантую, дарма мені платять доларами. Тож рекомендую зарані у своїй, як ви кажете, незалежній Україні, вивчити цю пісню, про те, що "Росея лучше всех". Так, на всякий пожежарний випадок!

ЖИВІША ВСІХ ЖИВИХ ЗОЛОТА ОРДА

Історична драма

Дія перша

1380 рік. Пониззя Волги. Похідна ставка володаря Золотої Орди. Розкішне шатро, над яким майорить біле знамено хана. При вході на списах — бунчуки. Горять очищувальні вогні. У шатрі на троні — хан. Попід стінами (в ранзі президії) на позолочених подушках сидять знані із знатних; родичі хана, потомки Чингісхана, нойони, мурзи, темники, нукери, тисячники, батири, баскаки тощо.

Хан (може бути Тохтамиш): Ми зібрали вас, наших вірних слуг, щоб повідомити вам неприємну новину: нашому золотому ханському

терпінню нарешті настав край!

Знатні, як по команді хапаються за голови, кілька хвилин у шатрі — суцільний стогін, що переростає у виття.

— О-о-о!!! Горе нам, горе!.. Прогнівили найяснішого повелителя Всесвіту — так нам і треба! У повелителя урвався золотий терпець — кінець нам, кінець!..

Хан: Не вам, мої вірні слуги, а тим... московським екстра... екстра... Тьху! Понавидумували таких слів, що без бурдюка кумису й не вимовиш. Хтось із баскаків знає цю незбагненну мову московитів?

Один з баскаків (поштиво): Екстремістів, повелителю...

Хан: В останній час московські екст... екстремісти й сепаратисти, скориставшись нашим лібералізмом, почали систематично виступати проти централізованої золотоординської влади, забагши якоїсь там незалежності! Ха!.. Вони забувають, що ми, монголи, прийшли на Русь назавжди! А тому ніяким московитам ми не дозволим зазіхати на цілісність нашої багатонаціональної... е-е...

Хтось із нойонів: ...інтернаціональної...

Хан: Інтернаціональної Золотої Орди... Русь є ісконною монгольською територією! Нашим вічним улусом! Ось уже 150 років! І рівно стільки наші народи живуть разом у єдиній дружній сім'ї, себто в єдиній державі Золота Орда. Вже виросло не одне

покоління в братерському єднанні нашого ханства. Народи наші зріднилися, породичалися сім'ями — так що ж тепер, по живому різати? Розривати зв'язки — від економічних до побутових, що віками склалися, коли, наприклад, теща в Сарай-Бату, а зять у Московії... Кордони між ними ставити? Візовий режим запроваджувати? І це в той час, коли триває інтеграція і народи Європи об'єднуються, коли там увели якусь деньгу євро? А в нашім ханстві, крім руських та їхніх старших братів монголів, живуть ще й туркмени, волзькі булгари, половці, калпаки, вірмени, киргизи, греки — справжнє братерство народів! То як їм роздавати суверенітети? А ми ж зберегли московитам місцеву князівську адміністрацію, дали внутрішню автономію. Московський князь відхопив ярлик на верховенство на Русі і збір від нашого імені данини. І що ми отримали у відповідь? Владу нащадків великого Чінгісхану у нашому руському улусі захоплюють московські бойовики, знищують наших людей, відмовляються платити данину в нашу централізовану касу, чинять терор, резонансні злочини, торгують наркотою, загрожуючи життю не тільки монголам, а й самим руським! Бойовики та екстремісти, терористи всіх мастей уже створюють бандформування, що їх очолив московський князь Дмитро, якого вже прозвано Донським. Дійшло до того, що ці незаконні бандформування на Куликовому полі розбили нашого кращого темника Мамай!

Вигуки: Оголосити так званого коназа Дмитра поза законом — як кримінального злочинця і верховоду бандформувань та міжнародного тероризму!

— Розпочати на Русі зачистки!

— Зачистки! Зачистки! Зачистки! Двадцять чотири години на добу зачистки!

Хан: Правда, московити нахабно кричать, що ми, монголи, мовляв, їх, руських, 150 років тому захопили силою зброї. Це їм, бачте, не подобається... Гм-гм... визнаємо. Щось таке було, коли Бату-хан ходив на Русь. Було, але що з того? Он Чечню московити теж років із сто тому захопили силою зброї, але це ж не заважає їм тримати її в своїй імперії силою зброї й проводити на її території беззаконні зачистки. Га? Як і проводити там різні антитерористичні кампанії. А ми що — гірші за урусів? А тому у світлі вищесказаного наказуємо: слухати і підкорятися! Темникам збирати нові тумени і готувати їх до походу на Московську Русь для проведення там зачисток і відновлення конституційного... тьху, золотоординського порядку! Сепаратизм, що веде до розвалу нашої спільної родіни — не пройде! Владою, даною нам духом хоч і мертвого, але невмирущого Чінгісхана, оголошуємо проти московських бойовиків та їхніх бандформувань антитерористичну кампанію! Міжнародний тероризм на Русі не пройде! Хай живе Чінгісхан — найвидатніший батир усіх батирів, творець першої у світі інтернаціональної Золотої Орди, великий стратег і тактик наших перемог, керманич усіх наших туменів, повелитель Всесвіту, який ми зруйнуємо дотла, а там побачимо, що з ним робити!

Виступ хана неодноразово переривається бурхливим оплесками, що переходять в овації. Лунають вигуки і здравиці:

— Правильною дорогою йдемо!

— Хай живуть зачистки на Русі! Золота Орда виконає на Русі свій інтернаціональний обов'язок!

— Хана московським бойовикам та їхнім бандформуванням!

— Вперед, до побудови світлого ханства!

— Хай вічно живе живіша за всіх живих Золота Орда!

Дія друга

Вона й живе... (Див. події в Чечні).

Далі буде.

ДАЙОШ ЗОЛОТУ ОРДУ!

Щойно в НРНР (Найвищій Раді Найнижчого рівня) створено нове депутатське об'єднання "Монголо-татарське іго — Золота орда", до якого вже увійшли 35 народних обранців. Наш кореспондент звернувся до керівника об'єднання Чаклунєєва з проханням розповісти, чим викликане створення такого... м-м... дивного...

— Чому дивного? Для кого дивного? Хіба що для тих... рухівців? — яструбом налетів товариш Чаклунєєв. — А для істинних патріотів Русі створення такого об'єднання викликано передовсім відновленням історичної справедливості. А вона полягає в тому, що панування монголо-татарських ханів над руськими землями в XIII—XV століттях було для руського населення...

— Тяжким ігом?

— І ви туди ж?! — Аж розсердився істинно руський патріот. — І вцілили пальцем у небо! Так донедавна вважалося, завдяки деяким вульгарним науковцям-рухівцям та різним сепаратистам, мазепинцям, бандерівцям тощо, які поклали собі за мету будь-що розвалити Київську Русь — колиску трьох постійно братніх народів. А заодно — й очорнити світле минуле, яким в історії русі було монголо-татарське іго. Так-так, не сіпайтесь, поки ми вас не посадили як слід! Мит довели, що іго пришельців з Волги було для Русі благом. Але завдяки так званим демократам Київської прусі, котрі забагли перебігти під укрило НАТО, яких тільки, даруйте, собак, не понавішували на монголо-татар! І сякі вони, і такі вони, і-і... А послушайте, про що галасують українські націоналісти! Буцімто монголо-татари окупували — подумати тільки! — бідну Русь! Так, уперше на Русь вони прийшли 1223 року, прийшли обмеженим контингентом і, звичайно ж, в рамках виявлення інтернаціональної допомоги — на численні прохання тодішніх трудящих Русі. Формально іго встановили у 1243 році, коли князь Ярослав Володимирович отримав від них ярлик на велике князівство. Таким чином ординці зберегли місцеву князівську адміністрацію, монгольської ж адміністрації — ніякої! Хіба іноді з'являлися їхні баскаки з військовими загонами... Що? Данина? Так, данина була. Була й повинність — бо ж потрібний був порядок! От! Але попри все, була й дружба, адже кожний русич знав мову посланців Чингіз-хана чи Батия. Досить було монголу сказати: рус — секір-башка, і руські розуміли братню мову братнього монгольського народу! Це був високої проби інтернаціоналізм трудящихся! І впродовж 1560 років два народи жили спільно... Тобто, три — монголи, татари і руські. І вже почали будувати спільне світле майбутнє, йдучи семимильними кроками назустріч зорі нового життя,

визнаючи марксизм-ленінізм єдиною вірною вченням соціалістических трудящихся! Але все зіпсував Дмитро Донської. Підбурений демократами, він зопалу розбив братні каральні загони монголів і звідтоді руські, потрапивши під вплив рухівців, почали жорстоко ставитись до монголо-татар та їхнього керманича, геніального вождя і батька всіх народів, кращого друга фізкультурників хана Батия, який стільки зробив для створення від Волги й до Москви спільного економічного простору і нової народної спільноти — монголо-татаро-руських будівничих Золотої Орди, себто — комунізму. Шкода, що у відомій Куликовській битві, йдучи на поведи в тодішніх екстремістів, князь Дмитро у році 1380 розгромив темника Мамаю. Його так любив руський народ, що й досі поговорка живе: як Мамай пройшов! Або: немає на вас Мамаю! (Пізніший варіант: немає на вас Берії, Сталіна!). А згодом недалекоглядні руські князі й зовсім скинули монголо-татарське іго, таким чином зруйнувавши нашу (тоді спільну) батьківщину і єдину державу, що творилася впродовж півтора століть! Тож руський народ вражений сьогоднішньою економічною анархією, інфляціями, демократами й рухівцями, одностайно, в єдиному пориві вимагає: поверніть нам іго на чолі з ханом Батием!

— Ці вимоги трудящих цілком законні! — вигукнув товариш Чаклунєєв, забувши, що він не на трибуні і ледве не зірвав голос. — Ми — заштитники трудящихся, підтверджуємо: Русь історично звикла до іго, вона вже не уявляє свого життя без нього. Будемо відверті: монголо-татарське іго сьогодні вже є ісконно руським і ми його нікому не віддамо! Ось чому наші найпереводіші депутати і створили в НРНР (Найвищий Раді Найнижчого рівня) об'єднання "Золота Орда" за повернення — відновлення — татаро-монгольського іго. Ми вимагаємо негайної денонсації Куликовської битви! Сьогодні так звані демократи очорнюють братнє іго і його керманичів, видатних ханів Батия, Чингіза та інших товаришів, в тім числі — й вірних лєнінців! Ні, очорнювати наше минуле ми нікому не дозволимо! Руки геть від нашого іго! Не все в ігові було погане, було й хороше! Приміром, хан Батий допускався, на жаль, — будемо й ми об'єктивними — деяких окремих незначних, правда, помилок і прорахунків, часом бував крутим, але ж... Але ж він створив таку орду! Дякуючи їй, іго протрималося півтора століття. А ми, невдячні нащадки, не поставили жодного пам'ятника товаришу хану! Жодного колгоспу його імені у нас немає! У літературі, зокрема — історичній, суцільне очорнення миролюбивого політика й військового діяча, чий найпереводіше на той час вчення стало добрим і надійним підмурівком для ітернаціонального марксистсько-лєнінського вчення. Недарма ж наш народ називав монголо-татарську орду золотою! Зважте: не мідна, не бронзова, а — зо-ло-та-а!!! Ось як високо наш народ цінував орду Чингіза, Батия та їхніх послідовників, різних мамаїв! Це було наше багатство. І ми його втратили. Через свою політичну короткозорість та проїски демократів. Ще раз наголошую: ми мали Золоту Орду, а тепер що маємо? Якусь там незалежність — кому вона потрібна? Недаремно ж видатний голова всебілоруського колгоспу під протекторатом Москви сказав коротко і ясно про таку незалежність: "Ето чєпуха!" А ми на цю "чєпуху" проміняли Золоту Орду. Ось чому наше депутатське об'єднання поставило собі за мету ошасливити наш народ новим

ігом. І тоді життя на Русі нарешті стане заможним і щасливим, а ковбаса — по два шістдесят...

— За кілограм?

— Беріть вище, за цілий центнер! Заодно скажу, що ми вже подали до президії НРНР проект заснування ордена дружби народів "Монголо-татарське іго — Золота Орда", яким будемо нагороджувати найвідоміших борців за дешеву ковбасу, тобто за "щастя" всіх трудящих.

Насамкінець товариш Чаклунєєв, схопившись, вискочив на підвіконня і в єдиному пориві, одноставно з усім інтернаціоналом крикнув:

— Увімкніть усі мікрофони! Ви чуєте мене, товарищі жіріновські й зюганови! Дайош Золоту Орду руському народові — для повного щастя всіх трудящих!

БАЛАКЛАВА — МІСТО РИМСЬКОЇ СЛАВИ?

Як тільки до італійської столиці надійшли сенсаційні вісті з України про те, що в Балаклаві (до 1957 року місто Кримської області УРСР), нині — міський район Севастополя), співробітниками археологічної експедиції Національного заповідника "Херсонес Таврійський" віднайдено сліди перебування там римських легіонерів, муніципалітет Рима в повному складі зібрався на екстрене засідання.

Не дихаючи, майже позавмиравши, присутні слухали повідомлення 1-го найголовнішого і найвідповідальнішого радника:

— Цитую з української преси: "Якщо раніше вчені припускали, що на території Балаклави стояв римський військовий гарнізон, то тепер можна стверджувати, що тут протягом другої половини II — першої половини III століття дислокувався досить численний римський гарнізон, а розкопаний храм Юпітера Доліхена був його святиною".

— Але ж це свідчить... свідчить, — закричав хтось фальцетом, — що Балаклава споконвіку була святою римською землею! Віват!...

— Цілком з вами погоджуюсь, — був на піднесенні 1-й найголовніший і найвідповідальніший радник. — Українські вчені при розкопці храму Юпітера Доліхена знайшли і переклали латинські написи, і вони все підтвердили. Як відомо з херсонеських декретів на честь Аврелія Кальпурнія та дружини його Павлини, що датується 174 роком, невдовзі перед тим до Херсонесу прибув римський прокуратор на чолі військового загону римлян, силами якого було ліквідовано загрозу Херсонесові під час Сарматської війни!

Слухаючи це повідомлення, всі, як і перше, перебували в шоковому стані. Довелося викликати пожежну команду, аби декого відливати водою.

— Отже, — схопився 2-й найголовніший і найвідповідальніший радник, — про що це свідчить? А про те, що...

— ...Що Балаклава є містом римської слави! — вигукнув хтось із приведених до тями брандспойтами членів муніципалітету. — Римські легіонери захищали Балаклаву від сарматів та інших ворогів! Кров свою проливали там!

— Вони вкрили себе немеркнучою славою! — вигукнув ...надцятий заступник

найголовнішого радника. — Балаклава — це іконно римська

земля! За єдиную і неделімую Італію! Віват!..

В єдиному пориві, одноголосно й одностайно, на найбільшому в тих краях піднесенні, що дорівнює ...надцяти децибелам (шум-гам найбільшого в світі міжнародного летовища), члени муніципалітету рівно о третій сорок п'ять нарешті прийняли історичне рішення: у світлі нових фактів, виконаних українськими археологами, оголосити Балаклаву містом римської слави!

Та не встигли розчулені члени римського самоврядування і сльози радощів повитирати, як хтось зненацька злякано вигукнув:

— Але ж... Росія...

— А при чім тут... Росія?

— А при тім, що вона оголосила Севастополь, частиною якого є теперішня Балаклава, ісконно руським городом, городом руської слави.

Пауза. Німа сцена, що межувала з панікою, ніби до римського муніципалітету увірвалися завойовники.

1-й радник, як йому й годилося по службі, отямився першим.

— Але ж... сеньйори... Коли Росія захопила Балаклаву? Та де, врешті, наші вчені? Пригадуйте... Що, у 1783 році? А коли римські, тобто наші доблесні легіонери там стояли і Балаклаву захищали? Згідно з розкопками у 174 році? Отже...

— Отже, — схопився 2-й радник, теж відповідальний, — наші, себто римські доблесні вояки, з'явилися у Балаклаві раніше руських аж на цілих 1609 років!

— Ур-ра!!! — чисто по-руському закричали члени римського муніципалітету. — Віват! Наша взяла! Балаклава — іконно римська земля!

Не гаючи часу, укинулись приливати історичне рішення історичними італійськими винами. Подавали напій з Лаціо — віні деї кастеллі, тосканське к'янті, сардинське нурагус, але тільки налягли на закусенцію (різні там спагеті та піца), як хтось, так і не встигнувши до пуття захмеліти,

вмить протверезів.

— Д-дозвольте... А що як... т-таври...

— Які ще таври?

— А ті, що в середині I тисячоліття ще до нашої... е-е... ери жили на території сучасної Балаклави?

— Хі-і-і... І справді. А що, як вони поперед нас оголосять Балаклаву містом... е-е... таврійської слави?

Пауза. Німа сцена на грані паніки.

— Та як вони... сміють?! — заволав хтось.

— Геть таврів! — почали вигукувати найнетерпеливіші радикали.

— Таврів проженемо, а як же візантійці, га? Вони теж там жили віками! І теж можуть проголосити Балаклаву містом візантійської слави...

— А за ними й... ге... ге...

— Які ще — ге?

— Генуезці, які в 1357 році завоювали ті краї і створили там свою колонію. І навіть... навіть збудували фортецю Чембало. Раніше і за наших доблесних легіонерів, і за російських завойовників.

— Пропали! Завтра генуезці візьмуть і проголосять Балаклаву містом генуезької слави. Що тоді робити, га?

Якщо об'єктивно, то в силу історичних причин Балаклава є містом таврійсько-візантійсько-генуезько-римсько-руської слави.

— А ще ж кримські татари пред'являть свої претензії...

— Постривайте, — заперечив дуже ерудований радник. — Пропустили.

— Кого?

— Україну. Це ж її місто.

— І справді. Тоді Балаклава — місто таврійсько-візантійсько-генуезько-римсько-кримськотатарсько-русько-української слави?

— Е-е, чи не забагато слави для якоїсь там, вибачайте, Балаклави?

Але швидко виявилось, що навпаки — мало.

— Ми ж іще пропустили... Оцих самих... кроманьйонців. Потім неандертальців.

— А ще раніше були оті... як їх? Піте... піте...

— Пітекантропи? — обурливо зашуміли. — Ще тільки цих тут не вистачало! Женіть їх до дідька!

Неандертальців та пітекантропів гуртом відігнали — так їм і треба!

Аж тут дзвінок. На дроті — головний італійський порт на Тірренському морі, головні морські ворота, Чівітавеккья.

Представник Чівітавеккї чистою мовою вантажників, що разом з державною італійською є офіційною мовою у порту, смачно почав:

— Так-перетак... Вимагаємо, туди його! Одностайно, ать-ать! Балаклава — так-перетак, місто тільки римської слави! Інакше — страйкуємо, ать-ать-ать... — На чотири поверхи.

Підтримка італійського пролетаріату виявилася вирішальною. Витерпівши офіційну портову мову вантажників (на деяких темпераментних висловах, щоправда, затуляючи вуха), члени муніципалітету оголосили міський район Севастополя Балаклаву — містом тільки римської слави. А різних там Росій, ухвалили, туди й на гарматний постріл не підпускати!

Потім від імені найдемократичніших лібералів виступив їхній лідер сеньйор Макаронський (син юриста і римлянки) і заявив, що Балаклава повинна мати:

а) статус римського міста-героя;

б) бути римською військовою базою;

в) пам'ятником слави Риму;

г) мер Рима мусить негайно вилетіти в Балаклаву, в самих лише плавках спуститися з гелікоптера посеред Балаклави і проголосити Балаклаву ...надцятю префектурою Риму.

На тому й... прокинулися. В залі засідань муніципалітету було тихо.

— Ху-х!.. Ну й приверзлося ж! "Балаклава — місто римської слави"! Хоча там і справді колись стояли та воювали римські легіонери... Та все ж... І ніби ж небагато випили, а бач... треба негайно вибачитись перед Україною за такі сни.

— А як там Росія? — поцікавився хтось. — Теж уже прокинулася?

— На жаль, усе ще ні...

РЕВЕ, ГУДЕ НЕГОДОНЬКА...

До питання про причини виникнення

російсько-українського гідрометеорологічного протистояння

А втім, дехто в сусідній державі (і таких там переважна більшість) затято вважає, що саме Україна першою розпочала вище згадане непорозуміння, а тому, мовляв, треба писати навпаки: українсько-російське протистояння.

Так воно і трішечки, як казав ще незабутній Шельменко, не так. Річ у тім, що Київ (визнаємо, було таке) всього лише вжив нетрадиційну фразу у традиційному зведенні погоди, заявивши, що "за даними Укргідрометеоцентру сьогодні погода по всій Україні обіцяє бути далєбі кращою, як, наприклад, в Росії".

І цього виявилось досить, адже в Росії таку фразу відразу ж було класифіковано і поціновано, як вияв недружнього акту — так в ноті й було заявлено українському послу в Москві, рішуче й жорстко. Ба, навіть, як вияв махрового і, звичайно ж, буржуазного українського націоналізму! В галузі так би мовити, атмосферно-грозових та інших їм подібних явищ і

випадів. Себто опадів.

Що тут зчинилося! Відразу ж в білокам'яній Дума спішно провела позачергове своє засідання (на чергове забракло часу), на якому архіпатріот Мериновський, обливаючи з трибуни всіх і вся мінералкою (з поквапу лише своїх, адже хлюпанням із склянки — та ще й маючи короткі руки — до України він дістати не міг), громоподібно заявив, що на знак протесту негайно ж позбавляє себе депутатства аж на один день і стільки ж не вживатиме "Московської", себто на добу оголошує сухий закон у власному горлі. Доки не буде нарешті хохлів закликано до порядку! І битий день не сходячи з трибуни і не пускаючи на неї нікого, вимагав, аби негайно розігнали російський гідрометеоцентр — за халатне ставлення до своїх обов'язків, адже він поперед хохлів не оголосив руську погоду

кращою не лише за українську, а й взагалі — за будь-яку!

Каменем спотикання виявились деякі мовно-стилістичні нюанси: річ у тім, що в Україні споконвіку негода, а в Росії — ненастьє. Тож українські патріоти, гаряче підтримавши свій гідрометеоцентр, оголосили, що українська негода є, безперечно, кращою за руське хвалене ненастьє!

Це підлило масло в огонь, адже російські патріоти не залишилися в боргу і в спішно-пожежному плані оголосили руське ненастьє найкращим у світі ненастьєм, а за хохляцьку негоду так і поготів! Тож руки геть, хохли, від руського ненастья! "Не дозволимо хохлам знущатися з руського ненастья, яке є одним з найкращих у світі!". У природи взагалі. А руське ненастьє — так взагалі... розпрекрасне! Куди там теплим

краям з їхніми хваленими субтропіками! То в Америці, яка напала на Ірак, погана погода. Ну, може, ще в Чечні...

Українська Спілка імені Петлюри відповіла в тому ж дусі, що це груба провокація шовіністів, адже насправді найкращою у світі є українська негода! Ще українська поетеса колись писала: "Реве, гуде негодонька". А щодо того, що, мовляв, руське ненастьє є найкращим, то це ще, казала Настя, як удасться!

І тоді відомий в Росії шоумен, бард, шансон і талановитий на грані бренду й бодуна скандаліст Кролик Філіппок (неодмінно з трьома "п", два у нього законні, а третє він отримав від уряду як найвищу нагороду) в піку "зарвавшись петлюровцям, мазепинцям и вообще самостийникам" заспівав-закричав:

Вот тебе, барышня, мой ответ:

Всех милей ты, спору нет.

Но тебя прекрасней, Настя,

Все же русское, русское ненастьє!

Шлягер став неймовірно популярним, національно-патріотичним хітом і всі його співаючи, гордилися, що руське ненастьє справді краще якоїсь там іноземки Насі!

І тут перевага залишилася за північною сусідкою, бо нічого подібного цьому хіту українці так і не спромоглися придумати.

Тож і далі, як писала Поетеса: "Реве, гуде негодонька".

І просвітку все ще покищо не видно. І не тільки в гідрометеорологічному протистоянні. На жаль. І це при тій очевидній істині, що все ж таки українська негода, погодьтеся, далєбі краща за руське ненастьє!

ПЕРЕСМІШНИК, ЯКИЙ ЛЮБИВ КІЛЬКУ

В ТОМАТНОМУ СОУСІ...

Пересмішник — той, хто любить висміювати
або смішити кого-небудь.

З тлумачного словника.

Спочатку про кільку. Певне ж, знаєте, кілька — це маленька промислова рибка з родини оселедцевих. Власне, збірна назва, бо "героїня" нашої придибенції належить до двох родів: тюльки і шпрот. Ну, якщо остання ніби й панська рибка, то кільку-тюлька — таки наша, всенародна, далеко не аристократична, а швидше плебейська (в кращому значенні цього слова). Але хто з нас не куштував консервів "Кілька в томатному соусі"? Вона ж таки найдешевша (і, до речі, смачна, як на наш не розбещений "баксами" смак). Я й тепер частенько купую баночку-другу за якусь там гривню двадцять чи тридцять копійок — що за ці гроші дешевше знайдеш? А вечеряючи баночкою кільки (про борщ з кількою в томаті вже й не кажу — смакота!), іноді згадую своє далеке та голодне повоєнне дитинство, коли ось така кілечка в томаті нас тільки й виручала.

Так ось — даруйте цей відступ.— Пересмішник (а він і справді всіх висміював і всіх смішив, не чули його виступів у ті часи хіба що сліпі й глухі; нині одні його називають "незабутнім", інші все ще докоряють за вкраплення в рідну мову нерідного суржика — що було, те було, алое це вже інша тема), дуже любив кільку в томаті — і про це всі

знали. Але ж коли те було — в його далекому дитинстві, неблизькому вже студентстві та хіба що в роки війни. Бо вже по війні він, здобуваючи популярність, почав добре заробляти, і на той час, про який піде мова, був багатим чоловіком. Тож ніхто навіть уявити не міг, що у свій день народження Пересмішник пригощатиме гостей ще й кількою в томаті...

Ось ті іменини. Зібралось друзів, мабуть, із півсотні (чи й більше) — здебільшого естрадники, хоча й не такого рівня, як іменинник. Уже й столи накрили (легше сказати, чого не було, аніж перераховувати, що там стояло!), гості й притомлюватися почали в чеканні запрошення до трапези, а самого винуватця все нема й нема. Дружина почала явно нервувати.

Та ось нарешті й він — вихором! Високий, вродливий, рвйний, з посмішкою, відомою мільйонам, з найновішим анекдотом на устах і, звісно ж, знаменитим: "Здоровенькі були!," Вибачившись за свою затримку, мигцем оглянув стіл.

— Так, так... Добре, дуже добре.— І раптом: — А де ж... кілька? Не бачу кільки на столах.

— Яка... кі-кілька? — розгубилася дружина.

— Звичайна, в томатному соусі. Моя улюблена кілечка,— ще оглянув столи.— Е-е, без кілечки в томатному соусі й застілля не застілля. Біжу в гастроном, він ще працює, а кілечка там, бачив, є. Звиняйте, це займе хвилин десять — гастроном під вікнами, тільки на тім боці вулиці...

— Яка... кі-кілечка?— вже стогне дружина. — На столі осетрина... А ти... кілечка!

— Серденько, — лагідно до неї чоловік,— хіба ж ти забула, що твій чоловік над усе любить кілечку в томаті? Не хвилюйся, я хутенько: одна нога тут, друга там.

Хапає господарську сітку, звану в просторіччі "авоською", і зникає, не давши нікому отямитись.

Гості майже шоковані. Справді: на столах чого тільки немає — чи й поїси-поп'єш усе, — а цей знаменитий дивак забаг кільки... Примха? Забаганка великої дитини? Чи хоче ще й заощадити? Так, усі знали, що Пересмішник із своїм партнером по виступах в Укрконцертах заробляє чи не найбільше: якщо у всіх концертні ставки 10—15 карбованців за виступ, то в нього — 60! Три виступи за день — 180 маєш. Солідна місячна зарплата. (Розповідали, що коли в день зарплати й гонорарів біля каси Укрконцерту вишиковувалась черга, то Пересмішник із своїм напарником завжди йшли туди з "чорного" ходу, після чого касирка, висунувши голову у віконечко, звично оголошувала: "Все, денег уже нема, приходьте завтра!.."). І ось вам — кілька в томаті, яка коштує трохи більше полтиника за баночку. Та й хто до неї доторкнеться, коли на столі — царська риба! Ну й дивацтва у цих знаменитостей...

Та ось з'являється захеканий іменинник і вивалює з "авоськи" просто на стіл десяток баночок кільок. Протирає руки, а очі аж сяють.

— Встиг у гастроном перед самим закриттям. Кілечка є, тепер починаємо, братці. Як кажуть: здоровенькі були!..

Власноручно відкриває першу баночку, а в ній... ніяка не банально-плебейська

кілька в такому ж банально-плебейському томаті, а... ікра! Натуральна! Зерниста! Чорна!

Пересмішник аж відсахнувся й відкривачку з рук випустив.

— Фюу-уть!.. Навіть не кабачкова, а — лососева...

Гості вражено загукали: справді, у баночці з етикеткою "Кілька в томатному соусі" справжня чорна ікра! Делікатес! Дефіцит! Та й коштує — дай Боже, а тут за копійки дісталася...

Господар тим часом відкриває другу баночку.

— Тю! І ця з чорною ікрою. Та чи вони показилися, чи з великого похмілля випускали ці консерви на своїй фабриці?

І вже в азарті — з'явився спортивний інтерес, — відкриває одну по одній всі баночки — і в кожній з них виявляється чорна ікра!

— Оце так дарунок, оце так сюрпризик мені на іменини! А платив як за кільку в томаті. Шкода, що мало взяв, кільки цієї в магазині навалом! Якби ж знаття...

— А гастроном навіть не підозрює, яку "кільку продає", — висловлює хтось припущення. — Бо винувата консервна фабрика.

— Жаль, що гастроном уже зачинився, — зітхає господар. — А то б ще нагріб. Та й цієї нам вистачить, сідаймо за столи. Не понесу ж я назад у магазин цю ікру, як вона вже відкрита. Наливайте, будемо закушувати чорною ікрою — не пропадати ж добру! Шкода, що мало взяв...

Гості виголошували тости за іменинника, бажали йому "многая літа", щастя, здоров'я й нових успіхів на естраді (хоча якраз на естраді Пересмішник мав такі успіхи, що іншим вони й не снилися!) і, звичайно ж, не забували налягати на яства й пиття. Смакували вишуканими коньяками (де ще такі скуштуєш!) і бралися за "дармову", як не забував нагадувати господар, ікру. На млинці накладали її стільки, що й тих млинців не було видно, а згодом транспортували її до власних ротів десертними ложками. Налягали й на інші страви. А господар ні-ні, та й зітхав:

— Се добре, але шкода, що немає кілечки в томатному соусі! Не пощастило мені цього разу з іменинами. Без кілечки і застілля не те. Але нічого, іншим разом надолужимо...

Чаркували й веселилися гості довго і розійшлися, ситі й захмелілі, далеко за північ. На ночівлю в іменинника залишився тільки його напарник по веселих інтермедіях. Погломоніли ще трохи, перешили по чарці та й лягли спати.

А десь перед восьмою ранку Пересмішник навіщось розбудив свого напарника, хоча нікуди й не треба було спішити.

— Зараз таке побачиш... таке, — загадково казав, запрошуючи партнера до вікна. — Поглянь, що ти бачиш?

— Ну-у... вулиця... По той бік гастроном, де ти вчора купив консерви "Кілька в томатному соусі", у яких виявилася чорна ікра.

— Хоч і на похмілля, а — соображаєш, — вдався артист до свого звичного суржика. — Дивись іще... Що ти бачиш від дверима гастроному?

— Якихось людей із сумками...

— Протри очі й придивися: що то за покупці?

Той придивився (певно, остаточно прокинувшись):

— Та це ж твої вчорашні гості! Чого вони збилися під дверима?

Пересмішник хитро посміхається — задоволений, аж сяє.

— Захотілося їм моєї улюбленої кілечки в томаті...

— Себто чорної ікри, що в баночках з-під кільки?

— Атож... зараз ми поприсутствуємо на безплатній виставці —
вперше не виконавцями, а глядачами.

Гастроном відчинився, і вчорашні гості Пересмішника з сумками один за одним протиснулися в двері... Ще по якомусь часі вони — теж один за одним, але вже з повними сумками, — почимчикували по домівках.

Напарник Пересмішника вже почав здогадуватися.

— То це ти?.. Твоя робота?

— Я, — Пересмішник саяв знайомою мільйонам глядачів посмішкою. — Вважай, що це моє найдотепніше... ба навіть геніальне розігрування! Я аж расту у власних очах.

Що ж виявилось? Пересмішник за кілька днів до своїх іменин поїхав — не полінувався ж! — на консервну фабрику й про все домовився з директором. Заплатив у касу чималі гроші за ікру, що її тут же, дотримуючись усіх правил технології, закатали в консервні баночки, а на них поналіплювали етикетки "Кілька в томатному соусі". Замовник забрав товар, привіз його у той гастроном (у ньому якраз були ці консерви в продажу) і залишив у кабінеті знайомого директора, застерігши, що забере їх у день свого народження за 15 хвилин до закриття магазину — щоб гості не встигли того ж дня туди побігти. Ну, а далі все відбулося за сценарієм...

Ще через кілька хвилин Пересмішнику подзвонив директор того гастроному.

— Від імені трудового колективу і дирекції виношу вам подяку: ви допомогли нам за кілька хвилин реалізувати увесь запас кільки в томатному соусі, що вже було затоварила магазин...

— Чи не надто гострий розиграш?— обережно поспитав напарник.

— А де ти бачив тупий гумор чи сатиру?— у відповідь Пересмішник.— У нас із тобою його, здається, немає, не було і, певен, не буде. Хай буде їм наука... І взагалі не хвилюйся, жодних претензій до мене не буде — ось побачиш!

Так воно й сталося. Жоден з тих, хто попався Пересмішнику га гачок, так ніколи й не заїкнувся, що нагрів добрячу сумку "Кільки в томатному соусі". Всі вони не помилилися: в консервних баночках з етикетками "Кілька в томатному соусі" і справді виявилася кілька в томатному соусі. Все, як кажуть, відповідало преїскурантові. Кілька була натуральна, без обману — які ще претензії можуть бути? Ота сама, що називається "маленька промислова рибка з родини оселедцевих". Та, яку так любив — таки справді любив, та ще за доброю чаркою і в доброму товаристві, хоч і мав змогу купувати осетрину, — незабутній Пересмішник.

ШАНСОНИ МИ ТЕПЕР, ШАНСОНИ...

Був колись у мене приятель на прізвище Співак, Кирило Співак. (Відрекомендовуючись, він — чоловік, взагалі, з прибамбасами, — любив ввернути: Співак, або ж, по-модному, по-руському — Певець).

Працювали ми в одній фірмі. Вже тоді Співак (він же Певець) у всьому перед вів. Ініціативним був, маленька голова його завжди переповнювалася ідеями, пропозиціями тощо. На зборах одним з перших виступав — штовхав у маси ідеї та задуми. Завжди був попереду, як сам казав: в авангарді. Ініціатор-раціоналізатор. Активіст громадського життя. У передовиках, зачинателях різних починів — тоді вельми модних — ходив. Але згодом наші дороги розійшлися, і він зник з моїх обріїв. Років з дванадцять не бачились. Я вже й забув його. А це якось здібую Кирила на Хрещатику, біжить кудись притьмом (він завжди не ходив, а — бігав — з ідеями та пропозиціями), аж поли плаща метляються, капелюх на потилицю збився, в руках незастебнутий портфель, з якого папери вивалюються. Активіст наш колишній! Ініціатор! Постарів, щоправда. Але ж час. Я теж звідтоді не помолодів.

— Співак?— кричу. — Постривай! Скільки літ, скільки зим! Як живеш, Співаче? — ми його здебільшого не прізвище звали.

А він погордливо:

— Ви обізналися, добродію. Я не Співак, я — Шансон, до вашого відома!.. Кирило Шансон.

— Тю! Який ти, вибачай, Шансон, Кириле? Чого це ти себе обзиваєш? Ти ж з діда-прадіда Співак.

— Був Співаком, але настали нові часи і віяння. Шансони ми тепер.

— І за які ж це гріхи?

— Та не за гріхи, турок ти! Прізвище я поміняв. Суть та ж сама залишилась, тільки вийшло облагороджено. По-французькому і культурно. Адже шансон і є по-їхньому, по-французькому — співак. Виконавець шансонів. Себто, пісень.

— Так то ж у французів. А по-нашому ти — Співак. З діда-прадіда.

— От іменно, з діда-прадіда. А сьогодні, щоб ти знав, це вже не модно. Бо то колись у нас були співаки, а тепер — шансони. Ми в Європу йдемо. Ось і Миколу Гнатюка недавно обіз.. пардон, назвали "популярним виконавцем ліричного українського шансону". І нічого, не злиняв Гнатюк, як шансоном став. Може, й навпаки, облагородився. До Європи наблизився. А разом з ним і ми. Ось чому тепер у нас не співаки, а — шансони. Як і у всіх порядних. Тож вирішив я в унісон новим віянням Шансоном стати.

— Та для чого?

— Тю! Здрасті, я ваша тьотя! Про що я тобі торочу? Прізвище Співак уже явно застаріле, це поза-позавчорашній день. Воно вже не відповідає духу третього тисячоліття. Кажу ж, у нас тепер не співаки, а — шансони. Чи шансонетки. А що таке шансон? Ось,— видобуває він записника, — слухай, що культурні люди в газетах пишуть: "Шансон — это не просто песни. Это взгляд на мир и на себя, восприятие себя и окружающих, отношение к себе и к окружающим, способ жизни". Во! А наші терміни

— співак, пісня — це вже не спосіб життя, а чорті й що! Або візьмемо слово "пісня". Та це ж... це ж первісно-общинний лад. Дідівщина! Село! Ніякого руху вперед. Наче ми викопні які. У всіх шансонетки та шансони, а ми — співаки, пісні! От візьмемо фразу: "Лунає пісня жайворонка". Пхе! Так і сто, і тисячу літ тому указали. А тепер: "лунає веселий шансон жайворонка!" Вловлюєш різницю? Не той коленкор. Зразу видно, що ми передові, і жайвори наші теж не з відсталих. Цивілізовані. Або взяти лебедів...

— Маєш на увазі їхню лебедину пісню?

— Во, во! Сьогодні "лебедина пісня" не звучить. Застаріло. Лебединий шансон — це вже інша річ! Європа!

— А якщо лебедям не сподобається той... шансон?

— Сподобається! Їх і питати ніхто не буде... Слухай, — схопив мене за рукав. — Є одна ідея. Тільки не знаю, куди з нею. Чому б нам не осучаснити "Лісову пісню" Лесі Українки, га? Перейменувати її відповідно до вимог нового часу. Зрештою, облагородити. Га? На "Лісовий шансон". Або "Лісова шансонетка". Звучить? І, головне, в душі нових віянь. Леся Українка, якби була живою, погодилася б на осучаснення її твору, га?

— Звідки я знаю...

— Ех ти, немає у тебе фантазії! Творчого пориву!

— Та чого там. Є і в мене одна ідея. Можу тобі її за так дати. Раджу звернутися до німців. Запропонуй їм, хай вони свою "Пісню про Нібелунгів" осучаснять на "Шансонетку про Нібелунгів".

— А чого? — загорівся Співак, чи то, пак, тепер вже Шансон. — годиться. З мене могорич.

— А заодно й до французів звернися. Вони чомусь вперто свій героїчний епос про Роланда називають традиційно: пісня. А це вже, сам знаєш — пережиток, патріархальщина. Село! Краще буде "Шансон про Роланда".

— О-о, мерсі боку! Запропоную. Штовхну ідею. Пора й мені на міжнародний рівень виходити. Бо вдома нема пророка. Народ у нас, сам знаєш... Ще відсталий темнота! Відрекомендувався одному: Шансон. А він не второпав, чорті й що подумав, та як визвірився на мене: від такого чую! Сам ти... кричить, шансоняка! Га? Як тобі? Спробуй культури в маси рухати з таким відсталим народонаселенням. Ніякого прогресу! Вчити його ще треба та вчити. Але — навчимо. Ми такі! Бувай, побіг, у мене повний портфель нових ідей. Чи й устигну їх проштовхати в маси. А заодно й Україну до Європи притягти. Але не я буду, як не притягну. Шансони ж ми тепер, чи хто?..

НАРОДНИЙ ЯКОВЧЕНКО

Він був характерним і неперевершеним комедійним актором з характерною — яковченківською, теж по-своєму симпатичною — зовнішністю і таким же характерним, яковченківським, наче трохи надтріснутим, але теж своєрідним і по-своєму симпатичним голосом.

До речі, про його зовнішність.

Юрій Васильович Шумський, теж знаменитий артист, одного разу, коли вони удвох

мали виступати перед якоюсь аудиторією, раптом попрохав Яковченка:

— Миколо, цього разу я буду першим виходити, а ти — після мене.

— Послухай, Шомін (справжнє прізвище Шумського), якщо ти думаєш, що коли ти орденоносець, народний артист СРСР, а я всього лише заслужений республіки, так тобі й першому на кін виходити?

— Не того, Миколо, не того. Досить тобі тільки вийти, показати свою фізію, слово мовити, посміхнутися, як уже й регіт у залі — дуже трудно потім після тебе виступати,— зізнався Шумський.

Та й не тільки він. Першими поперед Яковченка вийти на сцену просилися й інші актори, добре знаючи, що тільки він там з'явиться, то їм уже на сцені буде нічого робити.

Ще розповідають, як одна сердита (а, може, просто не в настрої) жінка, глянувши на Яковченка, пишну губу закопилила:

— Ну й фізіономія, даруйте, у вас!..

— Фізіономія? Беріть вище — пика! — добродушно сказав артист і погладив себе по щоці. — Але вона мене, голубонька, й годує...

Посміхнувся по-яковченківському, слово-друге мовив, жінка враз заусміхалася, аж розквітла.

— Вибачайте,— каже,— я спершу не роздивилася. Фізіономія у вас і справді така симпатична й весела, що, маючи її, ви з голоду не помрете...

Його не треба було представляти: заслужений, народний... Він виходив, починав творити образ, і всі бачили, що він і справді народний.

Його часто називали українським Чарлі Чапліном — не знаю, може, це й почесно — як для кого, — але він був і залишився Яковченком, неперевершеним коміком, рівного якому в українському театрі не знайти, і цим все сказано.

І хоч він був від Бога комедійним артистом, але особисте життя його було трагічним. Рано став удівцем. Передчасна смерть коханої красуні-дружини підрубала його під корінь, він почав топити горе своє в чарці, а вона, як відомо, бездонна... А тут ще й горе з дочкою Іриною (хто знав її, кажуть, що була вона красунею) — її рано забрав рак. У нього стався інфаркт, і його ледве-ледве відволодали. Та він і далі топив своє, вже подвійне, горе у чарці.

Правда, рятувала його робота на сцені, в кіно. Сорок сім років, майже піввіку, віддав він театру ім. Івана Франка, де зіграв ролі Миколи ("Наталка Полтавка"), Пенюжка ("Мартин Боруля"), Ляща ("Останні"), Довгоносика — знаменитого у його виконанні, яким захоплювалася вся Україна,— з комедії О. Корнійчука "В степах України", а ще ж 50 фільмів, у яких він знявся, і серед них такі популярні, як "Ніч перед різдвом" чи "За двома зайцями", де скільки не дивися на нього, народного Яковченка, все мало буде, але так багато буде доброї посмішки.

До речі, про фільми. Його охоче запрошували, бо знали: зіграє Яковченко — образ той стане народним, успіх картині гарантований.

Але ж ота чарка, у яку він так часом недоречно любив заглядати — частенько й під

час зйомок.

Тож доводилося іноді за ним на знімальному майданчику встановлювати препильний нагляд, ревню стежачи, що він не приклався бува... Навіть у тормозок його, що він брав собі на обід, заглядали й ревізували там усе... Ну, день за ним так стежать, два контролюють... Яковченку те, звісно, не дуже подобається, щось його муляє.

Скаржитися почав, що ніби його знаменитий голос сідає... Тож якось сів він обідати, дістав свій тормозок і каже:

— Взяв оце яйця, голос свій підлікувати.

Заглянули в тормозок — справді там двоє яєць, шматок ковбаси. Випив Микола Федорович яйця, закусив ковбасою і... заспівав.

Виявляється, він шприцом через голку повитягував з яєць вміст, а туди увів спирт...

Доводилося Миколі Федоровичу і на лавочці у скверику навпроти рідного театру ночувати. Власне, доночувувати. А глумої ночі та ще на лавочці, як місто вже спить і бачить якісь там сні, самі знаєте, все може трапитись. Ось одна з таких бувальщин.

Якось, повертаючись з дружніх посиденьок у колі друзів, Микола Федорович присів на лавочці — звичайно ж, перепочити на свіжому повітрі та й далі з новими силами путь до рідних пенатів, що вже були недалечко, продовжити.

Ну, присів, поті приліг — ніч темна, тиха і тепла. Деся навіть соловейко затьохкав — чи мо' вчулося? Микола Федорович не зчувся, як і

розмірявся — про се, те, про смисл життя-буття. Та непомітно й задрімав.

А деся так під ранок квапно цокотять каблучки мимо лавочки — дві запізнілі дамочки поспіхом з гульок поверталися додому, ясна річ, кваплячись. Глянули, хто ж це на лавочці, я у себе вдома на дивані, розлягся. Ба, знайомий. Придивилися.

— Та це ж... це ж сам Яковченко, — вигукнула одна. — Як завжди, набрався і лежить, а вдома, мабуть, бідна жінка вже у вікна всі очі продивилася, виглядаючи свого ненаглядного, а він... Отакі вони, чоловіки, вірити їм не можна!

Друга обурено:

— А ще заслужений артист!

Тут Яковченко трохи зводить голову, розплющує одне око і каже навіть дещо аж хвальковито:

— Беріть вище. Вже представлений до народного!

І вдався до свого традиційного прохання:

— Чи не позичите, дамочки, троячку, бо відчуваю, що визріває в мені потреба купити мерзавчика для поправки здоров'я.

Пом'явшись, дамочки тицьнули йому троячку і далі зацокотіли каблучками, порадивши на прощання артисту все-таки ночувати удома, біля "рідної жінки".

— Красно дякую,— услід їм Яковченко.— Ви мене виручили, виручу і я вас... Не ходіть, дамочки, тією дорогою.

— Чого?— аж злякалися ті.

— Дуже то небезпечна дорога. Там курвочок (він вжив, правда, солоніше слівце), які з гульок пізно повертаються, ловлять. Ідіть праворуч, там безпечніше.

— Ой, спасибочки, — подякували дамочки і спішно повернули праворуч...

Вискочив того недільного ранку Микола Федорович з під'їзду свого будинку з наміром гайнути в магазин, що навпроти, за чверткую, яку він лагідно називав "мерзавчиком". Ні, ні, пити він не збирався (та й хто так рано п'є?), просто після вчорашніх посиденьок у колі друзів Микола Федорович відчув авральню-пожежну потребу негайно похмелитися, а давно відомо: кращих в такому випадку ліків, ніж "мерзавчик", годі й шукати.

Незважаючи на те, що Микола Федорович працював у престижному театрі І. Франка і вже був досить відомим, власне, знаменитим, на плечах у нього, що мерзлякувато пересмикувались, був халатик байковий, вже добре витертий, поверх нього накинутий тонюсінкий, ледь чи не літній плащик на "комариному хутрі", на шиї замість шарфа якийсь рушничок (квапився чоловік), а на ногах — домашні капці.

Якщо не брати до уваги естетики й престижу (заслужений артист), така екіпіровка явно не відповідала сезону — в Києві того ранку був січень, а на градуснику —27°. Отож знаменитий артист, очікуючи, доки дорогою пройдуть машини, стояв у позі чорногуза — на одній нозі, а другу, підняту, тим часом відігрівав. Аж гульк — Дальський Володимир Михайлович, народний артист СРСР, суне вальяжною ходою. Вельможний, опасисто-представницький, він поважно ніс своє пещене, панське тіло, наче дорогу здобу. На ньому розкішна хутряна шапка, на плечах — ледь чи не боярська шуба, з-під якої аж парувало дорідне тіло.

— День до-обрий,— заглядевши колегу, зарокотав Дальський соковитим баском.

— Здрасті, здрасті, — скоромовкою Яковченко, а сам подумав: який він добрий, коли ще й "мерзавчика" не придбав.

— То як воно... е-е... життя?— Дальський був явно налаштований на неквапливу бесіду і розстебнув якийсь там гачечок на шубі — хоч і —27°, а в такій шубі відчувався перегрів його дорідного тіла: — Які творчі плани?..

— Потім, потім, — зацокотів зубами Яковченко, готуючись перебігти дорогу до магазину. — Влітку про це поговоримо, влітку...

Для Яковченка головною була не випивка (хоч на цю тему про нього існують десятки різних придибенцій), а сам процес цього дійства, його урочистість чи що. Не просто банальне чаркування, а — спілкування під час цього... гм-гм... процесу. (Спілкування, будучи надзвичайно товариським, він постійно потребував, бо то була віддушина в його трагічному житті). Тож на першому місці в нього була компанія однодумців, люди, яких він шанував і яких хотів бачити. А починалася проблема з троячки, яку десь треба було доконче знайти (гроші в нього ніколи не водилися, бо — не трималися). Та ось вкрай необхідна троячка нарешті знайдена...Наприклад, у молодого тоді поета і друга Миколи Сом.

— Йдемо бульваром Шевченка,— розповідає Микола Сом,— спускаємось до бессарабки. Микола Федорович, заклавши руки за спину, простує попереду, а я з його улюбленцем Фанфаном позаду. Настрій в артиста — потрібна троячка є! — пречудовий.

У передчутті дійства. Аж піднесений. Йде він неквапом і сам з собою вголос міркує:

— От у нас, Микольцю, є троячечка... До речі, Фанфане, — звертається до свого чотириноного друга.— Подякуй Микольці Сому, другу моему, за троячку...

Розумний песик Фанфан повертає до мене голову.

— Гав! Гав!..

— Молодець,— хвалить його господар.— Прийми, Микольцю, і мою дяку. Отже,— бадьоро, майже натхненно продовжує артист. — Перша проблема — троячка — у нас благополучно вирішена. Тепер, — голос його звучить вже майже врочисто,— до питейної точки прямуємо, але головне не в цьому. Нам треба знайти... Кого? Правильно, добірне товариство!

Оте — "добірне товариство" в його устах звучить колоритно, душевно і, звичайно ж, піднесено. Це була його щоденна мрія: троячка, чарка і — чи не на першому плані — добірне, неодмінно добірне товариство. Себто коли він вип'є чарочку, йому вкрай будуть потрібні розумні, уважні і вдячні слухачі, яким нічого не треба розжовувати і які вміють поцінувати дотеп і взагалі бути вдячними слухачами. Після чарки з Миколи Федоровича заб'є фонтан красномовства, дотепів, різних цікавих історій, бувальщин, байок і придибенцій, розповідатиме він артистично, талановито, по-яковченківському неповторно, тож йому потрібні не які-небудь слухачі, а своєрідні майстри слухання, які могли б належно оцінити його неперевершений дар оповідача... Себто за талантом і вмінням слухати вони мусять бути йому рівнею, його таланту, достойні його неперевершених монологів.

Тож він і клопотався (після того, як, врешті-решт, знаходилася вкрай необхідна троячка):

— Микольцю, нам зараз вкрай потрібне добірне товариство, адже без нього випивка буде всього лише випивкою. А я випивки заради випивки терпіти не можу...

На сцені він був Бог і цар, поза сценою, в побуті, в особистому житті — звичайною людиною, якій були притаманні й слабкості. Але вони його не принижували, навпаки, підкреслювали, що він і в побуті, як казав Шельменко, такий, та трішечки не такий. Бо і в слабкості своїй він був великим Артистом Коміком (всюди, де він з'являвся, неодмінно його оточували, і там уже лунав сміх), хоч глибоко в його чутливій душі бриніла й бриніла трагічна струна...

Його не стане в 1974 році — апендицит. А швидко приїде запізно. Невдовзі піде зі світу цього і друга, остання його дочка Юна, тепер усі вони — дружина, дві дочки й він — на Байковому кладовищі.

Цього року йому виповнилося б 100 років. До цієї дати у скверику біля театру ім. І. Франка встановлено знаменитому коміку (скульптори Володимир та Сергій Чепелики) пам'ятник — оригінальний, як і сам артист: бронзовий Яковченко сидить на лавочці, а біля нього вірний друг його — пес Фанфан.

Той Фанфан, якого знав увесь мистецький (та й не тільки) Київ. Микола Федорович його любив і всюди брав із собою. І часто розказував

про нього різні придибенції. Ось одна з них:

— Поїхав я з Фанфаном на полювання до Десни... Йдемо луками до пречудового озерця, а там — дичини та дичини!

Я й кажу Фанфану: дивись, мовляв, скільки качок!

Він оглянувся, сюди-туди подивився, повернув морду до мене, й здивовано питає:

— Де?

І нічого дивного, що не побачив, уже тоді песик мій любий на зір почав потроху слабувати...

"А ТО Я ТОБІ ОДІРВУ ГОЛОВУ,

А ТОДІ СКАЖУ, ЩО ТАК І БУЛО"

Це він так багатьом охоче й щедро обіцяв (майстер, як кажуть, на всі руки): я тобі, мовляв, голову одірву, а потім скажу, що так і було...

Взагалі, дивно. Чоловік написав з десяток чи й більше книг (оповідання, повісті, комедії, навіть роман) з десятками персонажів, які переваж на ті часи були архіправильними, ідейними, зображеними чи не методом іконопису, сиріч соціалістичного реалізму, і всі вони забулися одразу ж по смерті свого творця (більшість ще й за його життя), і лише один з них — якийсь комічно-пришелепкуватий дивак з когорти швейків (власне, бандит за тодішньою термінологією) — не просто вцілів у пам'яті читачів та в історії літератури, а й навіть став зразковим сатиричним типажем. Принаймні, його ім'я стало прозивним, як у Гашека Швейк, хоч персонажі ці за масштабом і талантом їхніх авторів не порівняти. І завдяки цьому бандитові письменник уцілів в історії літератури, залишившись автором одного-єдиного образу (навіть не твору), на який він, мабуть, і надій не покладав...

Мова про Леоніда Юхвіда, харківського письменника, сьогодні добряче забутого творця красного (без іронії) письменства. Народився він 1909 року в с. Гуляйполі на Запоріжжі, помер у Харкові в 1968-му. Український радянський письменник (тоді неодмінно з таким майже сакральним доважком), член КПРС, учасник Другої світової, нагороджений орденом. Літературну творчість розпочав у 1927 році. Автор збірок оповідань "На життя" (1931), повістей "Мишко Конюшенко" (1946), "Вояка" (1953), "Оля" (1967), роману "Вибух" (1932), збірок п'єс "Комедії" (1954) та "Маленькі комедії". (Як розповідав авторові цих рядків один із старійшин нашої поезії (і гумору теж) Олекса Ющенко, був Юхвід товариським, вдатним до гумору, тож і сипав у компанії серіями анекдотів, з ним завжди було весело й просто — душа компанії, природжений гуморист). Ще видав у 1964 році книжечку "До побачення в травні". Оце, здається, й усе. Хоча й немало. За кількістю...

З усіх комедій Юхвіда випробування асом витримала лише одна. Та й то завдяки лише одному її персонажеві. Отож мова йде про "Весілля в Малинівці", героїчну, як визначено жанр, комедію.

Є на Харківщині селище міського типу з поетичним найменням Малинівка. Не відаю, чи вона стала прообразом Юхвідової Малинівки (мабуть, просто збіг у назвах), але сьогодні друга Малинівка — комедійна — відоміша за першу, реальну. Та Малинівка (Юхвідова), у якій влаштував останнє своє весілля отаман Гриціан

Тавричеський. "Отаман, як ідіот, кожної суботи жениться і п'є спиртне, а я повинен тут стояти, як на виставці животних", — це із скарги його ад'ютанта. Отого, що: "А то я тобі одірву голову, а потім скажу, що так і було...", або "Стій, стріляти будемо!.."

Але жодної голови він не відірвав (принаймні, в комедії) і ні в кого так жодного разу й не вистрілив, т й сам не любив, щоб і в нього стріляли ("Для чого стріляти? Ще в око попадеш. Краще розійдемося красиво..."). Це він, Попандопуло, ад'ютант отамана Гриціана Тавричеського, чий загін захопив Малинівку.

Відомо, що він з Одеси, із знаменитої Молдаванки, хизувався червоним галіфе. В Червоній Армії такими штанами особливого крою, саме червоного, ідейного кольору, нагороджували найкращих командирів (революційна, так би мовити, відзнака), а він їх виміняв за один із семи кулеметів отамана Грицька, чи то пак, Гриціана Тавричеського, чие воїнство, за словами всезнаючого ад'ютанта, складається "з абсолютно мирових хлопців — це факт. Щоб я пропав! Коні, правда, трохи гірші, а хлопці — форменні звірі, вроді мене". А загалом вояків "морд півторапта набереться". Але у зв'язку з тим, що "зараз у отамана нема золотого запасу, то деякі розбігаються. І правильно! Якщо так далі буде, я й сам розбіжуся в різні сторони. Хай Гриша сам жениться і сам весілля справляє. У минулому Попандопуло "служив на губернській виставці животних", а тепер не просто ад'ютант отамана, а й навіть його касир у ранзі міністра фінансів. "Плачу контрибуцію. Ось на. Що ти, що ти, справжні гроші, асигнації, сам робив. Ось підпис: ад'ютант і головний касир з фінансових справ".

Героїчна комедія (до неї краще підійшло б визначення: бутафорська) "Весілля в Малинівці" має аж 14 дійових осіб, але тільки він один. Попандопуло з Одеси, вийшов з-під пера автора не просто живим, колоритним — справжнім сатиричним образом. Решта героїв — ходульно-плакатні, мертвонароджені. Це просто маски, носії певних ідей, бліді тіні реальних людей.

"Весілля..." написано в жахливому 37-му — пік кривавих репресій, коли переможці бандитів Гриціана Тавричеського залили кров'ю захоплену країну, але бандитами чомусь не вважалися, навпаки — народною владою. Тож писати в той час комедію було нонсенсом, таким собі банкетом під час чуми. Друге її народження, цього разу успішніше, відбудеться через 30 літ, за рік до смерті автора, коли Москва екранізує "героїчну комедію", і вона почне тріумфальну ходу на кіно— й телеекранах. Дивляться її із задоволенням і сьогодні. Весела. А втім, стрижнем її все одно лишається він, Попандопуло з Одеси, що його так блискуче зіграв знаменитий Михайло Водяний — теж з Одеси, комік, народний артист СРСР, з 1954 року — актор одеського театру музичної комедії. В його доробку і Мишко Япончик ("На світанку" О. Сандлера), і Галушка ("Кому посміхаються зорі" Б. Александрова), і Яша Буксир ("Біла акація" І. Дунаєвського), і... І чимало інших, не менш блискучих ролей. Але вершиною в його доробку все-таки став Попандопуло з музичної комедії "Весілля в Малинівці" концертмейстера, диригента і композитора Олексія Рябова, який ще року 1938-го створив веселу однойменну оперету, яка потім і лягла в основу московської екранізації. Попандопуло Михайла Водяного став еталонним, хоч бурлеск в екранній версії

"Весілля в Малинівці" (як і в однойменній опереті) доведено до крайнощів. І не вина актора, який блискуче впорався зі своєю роллю, що загалом стрічка далека від досконалості. Це, власне, лубок, у якому плакатні персонажі діляться на два протилежні табори: праведників і грішників, чистих і нечистих, янголів та бісів, іконописних героїв і покидьків. Перші — це ті, хто, звичайно ж, за радянську владу (янголи), другі — ті, хто проти неї (негативи). Перші вийшли схематичними у своїй архіправильності, ходячими проповідниками прописних істин і чеснот, другі — живіші, цікавіші, але й вони шаржовані до невпізнанності. Загальна біда тодішньої літератури в тому й полягала, що "свої" — золото (такі собі ісусики), супротивники — паскуди з паскуд. Перші — вмістилища всіх чеснот, другі — карикатурні дурні; свої, зрештою, святі герої, другі — традиційні бандити. (Словникова цитата: "Бандит: про того, хто належить до контрреволюційної банди, ворожого війська, або про шпигуна, диверсанта і т. ін."). Цікаво, що свої шпигуни та диверсанти такими не є, вони — благородні розвідники, ну ще — народні месники.

Першими в комедії (також в опереті та екранній комедії) виступають котовці. Це тепер ми знаємо, що червоні — та ще в роки розбурханої ними громадянської війни — були далеко не святими, не такими янголами, як їх заведено було зображувати в підцензурній радянській літературі. Це Попандопуло — бандит за тодішнім табелем про героїв — який тільки що, так і вигукує: "Стій! Стріляти будемо!", але ніколи не стріляє (взагалі, невідомо, чи він хоч тямив стріляти? Мабуть, таки ні, а червоні стріляли своїх (своїх чи не в першу чергу), хіба ж так — в ім'я р-революційної законності! Їхній ватаг Котовський, по суті, теж отаман з великої дороги, той же Гриціан Тавричеський, тільки по другий бік барикад. До сімнадцятого Гришка Котовський — розбійник, бандит, грабував (даруйте, реквізував) і вбивав не гірше за Грицька Тавричеського. В його офіційній біографії це соромливо прикривається рядком "підтримував боротьбу бессарабських наймитів", але, вчасно перекинувшись на бік червоних, з бандита й розбійника (недавно його син засвідчив у пресі: "Отец грабил исключительно по идейным соображениям". Але — грабував) став героєм громадянської війни, "видатним полководцем". На чолі 17-ї кавдивізії боровся з махновцями в Україні, з антоновцями в Росії, там і там жорстоко придушував селянські виступи, заливаючи кров'ю все на своєму шляху та устеляючи його трупами хліборобів — так він і долав кар'єрні висоти. У 1925 році в місті Бірзулі (Молдова, нині Котовськ) був, зрештою, вбитий своїми.

Ото був бандит і розбійник — чи то пак, експропріатор, борець за світле царство соціалізму, за правду і народу владу. Куди тому Гриціану Тавричеському з його наївними придурками (принаймні, так вони в тодішній літературі зображувалися), не кажучи вже про Попандопула. Останній порівняно з червоними героями — янгол. Ну, може, трохи пришепелкуватий. Безпритульна взагалі людина. Займався здебільшого дрібними крадіжками. Та й то не завжди вдало.

Якщо червоні ешелонами забирали в селян хліб, худобу, коней, а їх самих у кращому разі викидали з хат на мороз (з малими дітьми), а в гіршому — заганяли все тими ж ешелонами в "Сибір неісходиму" і ще далі, то Попандопуло зробив спробу в

одного селянина стягнути чоботи ("Скидай!.. Скидай — раз, скидай — два. А то я тобі одірву голову, а потім скажу, що так і було"), але голови не одірвав і чоботи так і не зумів стягнути, себто експропріювати. Та ще з другого спробував стягнути "спинджак": "Сам поносив — дай поносити другому", бо ж босий був та без піджака. Але й тут його чекало фіаско, тож бандитування його насправді виявилось геть дилетантським.

У Малинівці, де мало відбутися чергове весілля Гриціана Тавричеського (бутафорське), Попандопуло похизувався кольтом і навіть трохи пофілософствував: "Поспішайте жити, дорогий хлопчику. Ловіть момент! Як казав один мій знайомий король — апре ну хоть потоп!"

Він і поспішав жити, хоч у нього — як той поспіх, так і саме життя — виходило комічно, карикатурно. Як точно визначилася одна героїня комедії, селянка Комариха, коли котовець Яшка вчив її якомусь несусвітному танцю ("Сільвупляйте, місьє і мадам..."): "Хіба ж це танець? Це ж просто страм!.." Ось таким танцем було й саме життя Попандопула. Але в його стилі і дусі — по-іншому він жити не вмів і не міг. Був ніби бандитом, але нікого не зачепив, сам усіх боявся. Хоча й невтомно радив: "Хапайте щастя в обидві жмені!" Проте сам, як кажуть, ухопив шилом патоки, спіймавши, звичайно ж, облизня. Коли запахло смаленим ("Мені щось не подобається тутешній режим" — а кому він і коли подобався?), спробував було взяти ноги в руки, та потрапив у полон до котовців і був ними поставлений до стінки. Але, розстріляний, він ожив назавжди на сторінках Юхвідової комедії, щоб уже більше ніколи не вмирати. Сам жив і свого не вельми відомого (пізніше й просто забутого) творця оживив. Бо коли б не він, безпритульний бомж, невдаха Попандопуло — тепер один з найкращих сатиричних образів української комедії — хто нині пам'ятав би, що був такий письменник Леонід Юхвід? Виходить, що й один-єдиний персонаж, вдало створений, може порятувати свого творця, бодай і середніх здібностей, від забуття.

"У ЦІЙ ПЕЧЕРІ ЖИВ ЗМІЙ ГОРИНИЧ..."

Якщо Батьківщина Дракона (міфологічного крилатого й вогнедишного змія, у християнських легендах йому відповідає злий дух) — Японія, Китай, Корея та деякі інші східні країни, то Змія (Горинича та інших його товаришів з подібного поріддя) — Київська Русь.

Отож, у рік Дракона годилося б поговорити про... руських Зміїв. Бо на Слов'ян-Русі-Україні Дракони, слава Богу, ніколи не водилися (хіба що двоногі — цього добра й нині до гибелі! — але це вже, як кажуть, слова з іншої пісні), тож русичі їх у живі очі й не бачили, але, щоб не відставати від, так би мовити, віянь часу, створили собі щось подібне — крилатого змія.

Що ми сьогодні знаємо про це — істинно руське — поріддя гадів? Одне з пояснень до терміну "змій" гласить: казкова істота з крилами і зміїним тулубом, наділена надзвичайною силою, "замінник" драконів на Русі. Як свідчить один давній український переказ, змії сім год живе гадиною, другі сім год — полозом (рід неотруйних змії, родини вужевих завдовжки метрів з чотири), а треті сім год (увага!) — змієм (ось він, г-голубчик!) з крилами. Та не якимись там, а — завбільшки з вітрякові! Навіть відомо

(все з тих же прадавніх переказів), що головний Змій русі жив, як йому й належить по чину, в столиці. Де саме — спробуємо розібратися.

Оповідка "Кирило Кожум'яка" починається рядком, що "...був коло Києва змії, і кожного разу посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину". Правда, є ще легенда про те, що "колись недалечко од Сквири (містечко Київської області, райцентр на річці Сквирці. — В. Ч.) жила люта змія; робила вона багацько лиха людям, — кажуть, що вона буцімто тільки і їла, що хлопців та дівчат молодих. Що не робили, щоб врятуватися від цієї лютої змії — так ні! Нічого не пособляє!" Але ми в своїй оповідці сквирську змію — цур їй та пек! — чіпати не будемо, з нас вистачить і київського Змія. А родовід його (званого ще Гориничем) сягає в середину XI століття, а точніше — в рік 1055-1, коли в степах лівобережжя Дніпра з'явилося, витіснивши звідти печенігів, нове лихо русі — половці. Правда, перша зустріч з войовничими кочівниками закінчилася миром, але вже через п'ять чи шість років розпочалися безконечні війни ("Се бысть первое зло на Руську землю от поганых безбожных враг"), що тривали — з перемінним успіхом і незначними перервами на замирення — майже 200 років.

Серед войовничих половецьких ханів, що затято шарпали Русь (згадаймо бодай таких, як Боняк, Шарукан, Ітлар, Кітан, Атрак, Куря, Котян, Белука, Кончак та Коб'як), особливо відзначився розбійними нападами Тугоркан — недарма русичі і в своїх літописах згадували його чи не найчастіше — щось із п'ять разів! Удостоївся за свої набіги. Був він, до всього, ще й тестем київського князя Святополка Ізяславича (руські князі охоче одружувалися з дочками своїх віковичних ворогів, хоча своїх дочок за ханських синів не віддавали ніколи).

"У рік 6602 (1094) учинив Святополк Ізяславич мир з половцями і взяв собі за жону дочку Тугоркана, князя половецького". (Його онука пізніше стане жоною князя Андрія Володимировича).

Але й родичання з войовничим і непримиренним ханом триклятої Куманії не порятувало Русь від нових набігів степовиків. Ставши тестем руського князя, невгамовний (і треба віддати йому належне, відважний та метикований, хитрий та підступний) Тугоркан не припиняв набігів на вотчини свого тестя (хоч ми й родичі, мовляв, але діло є діло), аж доки ті набіги доконали і його самого. У травні 1096 р. під Переяславом, куди "прийшов Тугоркан, тесть Святополків... місяця травня у тридцять перший день і став довкола города..." Врешті-решт "учинив у той день Господь, — повідомляє далі "Літопис руський", — спасіння велике: місяця червня, у дев'ятнадцятий день переможені були іноплеменники. І князь їхній Тугоркан убитий був, і син його, і інші князі многі тут упали. А наавтра знайшли Тугоркана мертвого, і взяв його Святополк яко тестя свого і яко ворога. І привізши його до Києва, погребли його на Берестовім на могилі, межі дорогою, що йде на Берестове, і другою, що йде в монастир (Печерський)".

Там десь і досі тліють — як ще не зотліли кістки лютого Тугоркана. Він так дозволив за свого ханства нашим прапращурам, що вони Святополкового тестя інакше, як

Змієвичем, і не прозивали. З цим "титолом" і в новій личині й увійшов Тугоркан до руського народного епосу, ставши разом з іншими своїми ханами уособленням лихих сил під іменням Тугарина. (Зрештою, тугоркани таке тоді чинили, що на Русі їхні спустошливі набіги сприймали як Божу кару за гріхи). В народному епосі (билинах, казках) цей Тугарин Змієвич (син змія) — високий, яко дуб, між плечима у нього навкісний сажень (приблизно 216—248 см), між очима можна стрілу покласти (десь 70—90 см); свистів він по-зміїному, а з пашеки його то іскри снопами вилітали, то полум'я шугало, а з вух дим валив — страховисько, одне слово! Спробуй з таким злом поборотися. Але нічого, наші славні прапращури і не з такими билися!

Відтоді й почало половецьке лихо виступати в руських літописах в личині змія. (Про перемогу у 1103 р. Володимира Мономаха над степовиками сказано, що він "сокруши глави змієвья"). Як став половецький хан Тугоркан по своїй загибелі в руських билинах та переказах Тугарином Змієвичем, так і започаткувалися на Русі крилаті вогнедишні змії. Тоді нашими прапращурами й був створений цикл народних казок про Зміїв з однією, трьома, п'ятьма, сімома, дев'ятьма і навіть дванадцятьма головами, що пожирали людей, а найлютіший серед них — поруч з Тугарином — став нині добре нам відомий Горинич (Горинич — від горя), ворог руських богатирів і, як справедливо зазначає один з істориків, збірний образ половців.

Отож, багатоголовий крилатий Горинич як з'являвся в небі — грім тоді гримів (навіть при ясній погоді), блискавиці спалахували. Крила він мав здоровенні, тож, входячи до хати, знімав їх. У цей час і треба було його перехрестити — тоді буцімто зникала його сила. Рецепт ніби й надійний, але сьогодні "гориничів" стільки розвелось, що й не нахрестишся на всіх!

Отож, як з'явилися на Русі такі змії, то їх треба було десь і поселяти. Але де? Та, ясна річ, у печерах, вже ж не в княжих теремах. Печер у Києві, як запевняють спеціалісти, сотні й сотні, але для відвідування відкриті лише Лаврські, Китаєвські та Звіринецькі. За даними Музею історії Києва (власне, його сектора спелеоархеологічних досліджень відділу "Київ-підземний") вже зібрано дані про 300 печер (є де змієвому кодлу розгулятися!) в надрах української столиці. Творцями печер вважають ченців, які заривалися вглиб землі, аби сховатися там від суєти гріховного світу і молитися за спасіння своєї душі. Тож київські ченці створили грандіозні підземні комплекси, яким — так вважають спеціалісти — немає у світі аналогів (ґрунти київських гір для цього добре підходять). Тепер печери досліджують, поступово вивчаючи їх, а то й відкриваючи нові. Так, на Лук'янівці (історична місцевість у Шевченківському районі нашої столиці) знайшли одну прадавню печеру, яка буцімто — якщо вірити історикам — є найдавнішою за часом у Європі. Зветься вона Змієвою. А що, коли там і жив Змій, званий на Русі Гориничем? А втім, за переказами він таки там і жив, адреса, як кажуть, точна.

До речі, хоч Змій, а до жіночої вроди і він був небайдужим (а втім, хто до неї може бути байдужим?). Зрештою, жінка його й згубила — стара, як світ історія, що не раз потім повторювалась і ще буде повторюватись та множитись. Пригадуєте переказ

"Кирила Кожум'яка"? Горинич необачно закохався в княжу дочку, яку кияни привели йому на чергове снідання. А захопившись, обмовився: подолати його може лише одна людина у всьому тодішньому світові — Кирило Кожум'яка, який у Дніпрі мене шукає... Зрештою, Кирило Кожум'яка і вгепав булавою триклятого Горинича! Щоб знав, як довіряти красуням!

Так ось, цей спокусник жіноцтва (вважалося, що Змій дуже любив літати до тих вірних дружин, які сумували в розлуці за чоловіками), душогуб і руйнівник, мешкав на Лук'янівці в печері — недарма ж вона звідтоді зветься Змієвою. Отож і думається: чи не час уже на вході до Лук'янівської печери пригамселити табличку: що так, мовляв, і так, у цій печері жив Змій Горинич? Певні, що туристи (та й просто цікаві) так і повалять подивитися на підземні Змієві апартаменти. І кожен з острахом подумає: а раптом Горинич і досі там живе? Га? І Кирило Кожум'яка досі з ним змагається?..

До речі, про Кирила. Що не кажіть, а таки колоритний був чоловік, отой змієборець, такого нині ще треба пошукати, та чи й знайдеш подібного? Бо якщо Зміїв і нині чимало (не перевелось ще подібне гаддя в Україні), то на Кожум'як у нас постійний і гострий дефіцит — вседержавний. Тож годилося б поставити біля печери на Лук'янівці (чи, може, в урочищі Кожум'яки) скульптурне зображення цього відважного змієборця, захисника простого люду. А чому б і ні? Тим більше, коли стільки різних гориничів і тугаринів розвелось. Правда, живуть вони нині не в печерах, але це вже, як кажуть, інша тема...

ТО ЩО Ж ВОНО ТАКЕ — ЩАСТЯ?

Виявляється, це всього лише "стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення й безмежної радості, яких зазнає хто-небудь".

І як усе просто! Встав ти, приміром, одного ранку, потягнувся, кави попив, ще збадьорився і знічев'я сказав собі: а годі мені нидіти й скніти! Починаю відчувати "глибоке задоволення та безмежну радість від життя" — пора й мені щасливим ставати.

Дай Боже!

Щоправда, і Поте був правий, коли писав:

Спочивають добрі люде.

Що кого втомило:

Кого — щастя, кого — сльози,

Всіх нічка покрила...

Щодо першого покриття — щастям — ми нічого не маємо, а ось щодо сліз... Доведеться їх вигнати з нашого буття.

Хіба що залишити їх для одного випадку — сміху. Щоб вони тільки від нього, голубчика, набігали. Від сміху.

А втім маємо ще й добродіїв-антагоністів — песимістів та оптимістів. У перших світобачення "сповнене тільки безнадії" та ще й "недовіри до майбутнього", тому вони мають схильність "бачити у всьому тільки погане"; у других — життєрадісне світобачення, що спирається на віру в щасливе майбутнє, успіх, тож у них "схильність у всьому бачити позитивне, світле".

І від такого поділу — на песимістів-оптимістів, — людству ніде подітися. Бо це — як ніч і день. Хочеш ти цього чи ні, а ніч неодмінно змінюється днем і навпаки.

Але ж є і просвіток. Вперше за роки незалежності у нашій країні оптимістів з'явилося аж втричі більше, ніж запеклих песимістів.

Такі дані соціологічного опитування, що його провів у 110 населених пунктах всіх областей України і Криму (було опитано 2000 чоловік) Київський міжнародний інститут соціології.

І ось — увага! — його результати: 22,9% респондентів на запитання, чи вважають вони себе щасливими, відповіли "так". Та ще 26% — "швидше так, ніж ні".

І лише 10,4% вважають себе нещасливими.

А число задоволених життям людей зросло за останні 5 років з 6.6% аж до 32% і майже зрівнялося з числом незадоволених. Останніх — 34%.

То хто ж ми такі, українці?

Щасливі чи нещасливі — як навзагал? Песимісти чи оптимісти?

Оскільки оптимістів стало більше аж втричі, то це вселяє... оптимізм. Білі й справді вже перемагають темних. Але й останніх ще чимало — біля сорока відсотків невдоволених життям. І з ними щось треба робити, адже вони всю бадьору звітність нам тягнуть униз. Очевидно найкраще (і — найрадикальніше) — ошчасливити їх. Поголовно! Цим і має зайнятися наш уряд. Себто, нарешті й для уряду нашого знайдеться робота.

Ось тільки як їх, нещасливих, ошчасливити? Як песимістів перевести в ранг оптимістів?

Підвищувати, скажете ви, якість життя в Україні. Можна. В деяких країнах так і роблять тамтешні уряди, але, звісно, на жаль, роблять лише для своїх громадян. А втім, підвищувати якість життя в Україні, це аж надто складно й морочливо. Простіше прийняти постанову: з такого-то числа місяця біжучого року всіх громадян України вважати такими, що не обділені щастям-таланом. А тому провести з усіма виховну роботу і переконати кожного громадянина в тому, що удачливим все ж таки краще бути, ніж навпаки.

А якщо деякі й після цього впруться на своєму (закоренілі песимісти) — що тоді робити? Правильно, проявити рішучість. В ошчасливленні безталанних.

Слава Богу, маємо й приклад для наслідування.

У 1918 році більшовики Росії, побувши щось із рік біля захопленої ними влади, вирішили ні багато, ні мало, а всіх... ошчасливити. Одним махом. Тож прийняли таку доленосну і разом з тим архірадикальну ухвалу:

"Железной рукой загоним человечество к счастью!"

І правильно. Так з ним і треба, з людством! Саме воно й не додумається попертися до щастя. Щоправда, чим все це закінчилося — відомо. Але ж не треба опускати руки. Що з того, що в більшовиків перший млинець пригорів. (Як, до речі, й решта). Можна й нам спробувати. Ось тільки залізної руки в нас, на жаль, немає. А без неї — чим

поженеш інертне людство до примусових гараздів?

Хіба що до широкої — як колись любили апелювати — громадськості звернутися.

А вже вона знає (завжди знала), як діяти і що робити.

"Ми, мешканці такого-то будинку по такій-то вулиці такого-то міста, на загальному зібранні обговоривши ситуацію з ошасливленням нашого міста, підтримуючи таку вкрай необхідну нашому народові ініціативу уряду, ухвалили:

а) з 1-го числа біжучого місяця вважати себе щасливими!

б) Тих же несвідомих мешканців, які відмовляться себе такими вважати, негайно відселити з нашого будинку й, можливо, з самого міста, аби вони своїм безталанним нидінням не псували всенародної кампанії по ошасливленню нашого народу!"

За все тим же, вище згадуваним, опитуванням, 40% українців сподіваються, що 2003 рік буде кращим для них особисто і для їхніх сімей. 32% вважають, що рік буде кращим і для всієї України. Проте погіршення для держави чекає кожен п'ятий (20%), а 13% готуються до найгіршого.

Отже, загалом 33 відсотки населення треба спішно оздоровлювати — всього тільки й клопотів для нашого уряду.

А тому, за роботу, товариші, панове-братове і добродії, по ошасливленню рідного народу!

Не забуваймо: щастя — це те, без чого людство поки що не може обійтися. Принаймні, нам, люди добрі, все ж таки бажано хоч іноді, а бути щасливими.

СКАНДАЛ

У БЛАГОРОДНОМУ АНТАРКТИЧНОМУ ЦАРСТВІ

І спалахнув скандали за морями-океанами, за тридев'ять земель, у тридесятому Антарктичному царстві.

Щоправда, спершу Гарнесеньку звинуватили в подружній невірності. Не розібравшись, ясна річ. Гарнесенька була заміжною і мала свого Єдиного, якому віддалася на все життя, а не так, як дехто — на один сезон. А втім, у них в Антарктиді, як і у всьому цивілізованому світі, — моногамія. Тож мусиш вік вікувати з одним.

І віддалася Гарнесенька тому Єдиному не просто так, а — з любові. А ось іншим вона віддавалася всього лише за камінці — ні про яку любов у другому випадку і мови не могло бути. То яка ж це подружня зрада? Любов свою вона ніколи не зраджувала — це вже точно. Старалася лише для сімейного гніздечка. А в світі пінгвінів вважається (і, що характерно, геть справедливо): затишне, надійне, і, головне, кам'яне гніздо — це сім'я. А міцне гніздо — міцна сім'я. А міцна сім'я — міцна колонія. А міцна колонія — міцне благородне Антарктичне царство. Що ж тут невтямки?

Отож гарнесенька, зміцнюючи гніздечко, зміцнювала сім'ю. Бо спробуйте без камінців-голишів облаштувати затишне сімейне гніздечко! В Антарктиді камінці, щоб ви знали, дефіцит із дефіцитів! У Антарктиді всюди лід і сніг, і вся вона врита льодовиковим щитом. Найсуворіша частина Землі, полярна пустеля! Взимку — мінус 30—40. Вітриська дмуть із швидкістю від 30 до 90 м/сек. Особливо лютують "шалені п'ятдесяті широти". Спробуй там без гнізда знести яйце і висидіти з нього пташат! У

їхніх краях лише де-де надигаєш місцину без криги-льоду. А там — жодного камінчика! Все вже визбирали. А без камінців (себто без гнізда) і любові немає. Як дме з усіх боків — яка любов! Куди відкладати яйця, де висиджувати малят? В імператорських та королівських пінгвінів, правда, самці висиджують яйця й переносять їх на лапах, вигрівають під шкірною складкою черева, а от простим, не титулованим пінгвінам без гнізда не обійтися, їх прості пінгвіни викладають тільки з гальки, з камінців-голишів. А їх — обмаль. За кожний камінець — бійка. А чи винувата Гарнесенька, що її Єдиний — тюха-матюха? День походить-потиняється — хоч би тобі щось приніс! Спробуй з таким викласти гніздо і відповідно створити міцну сім'ю.

Але Гарнесеньку недарма так звуть, вона й справді Гарнесенька та звабливенька — у світі пінгвінів, звичайно. Чорна спина, коричнева манишка з переливом, білосніжно-еротичний живіт — картинка! Як пройде колонією перевальцем — рідко який пінгвін на неї не витріщиться! А захоче котрийсь (а він неодмінно захоче, як того захоче Гарнесенька) з нею шури-мури покрутити — будь ласка, крути! Такса відома й твердо-незмінна: камінець. Не знаєш де його знайти? Із власного гніздечка виколупай, то й матимеш любов.

Швидко чи ні, а невдовзі Гарнесенька перетворила своє гніздечко на найзатишніше і найміцніше у всій їхній колонії. Не гніздо, а фортечне укріплення! І Єдиний її задоволений, бо сам він не спромігся дістати будівельного матеріалу. То яка ж це зрада, пінгвіни добрі? За так Гарнесенька ще нікому не віддавалася (крім Єдиного, звичайно), бо за таке — це розпуста. До всього ж, додому несла той заробіток свій, до сім'ї. І пташата її тепер у надійному затишку ростуть здорові. У сусідів, щоправда, гнізда чомусь як решета поставали, але що їй до того? Рада була, що в неї все благополучно.

Аж тут — скандал. На всю колонію. Ба навіть на все благородне Антарктичне царство! Гарнесенька подала позов на свого Єдиного, якому досі вірила та вірила! А що виявилось? Таке надійне, таке міцне, тепле й затишне їхнє гніздечко, з такими зусиллями і з такою... любов'ю створене Гарнесенькою, само почало перетворюватися на решето — дірка на дірці! Бо що виявилось? Доки Гарнесенька ходила до моря з малятами ловити рибу, її Єдиний тим часом тишком-нишком виколупував по камінчику з гнізда і розплачувався ними за шури-мури з пінгвінячими шльондрами!

Тепер на пронизливих антарктичних вітрах невдаха-донжуан, обскублений по саме нікуди, гнеться майже голяка — хай знає, як дружину зраджувати! От і спробуй з такими невірними та зрадливими жити в благородному Антарктичному царстві, побивається Гарнесенька.

Але Гарнесенькій від того, ясна річ, утіха мала. Адже знову доведеться їй лагодити сімейне гніздо, зруйноване тим аморальним, тим... тим безсоромним розпусником, зрадливим її Єдиним!

ПАЛІННЯ В ЛІЖКУ. І ЩЕ ДЕЩО...

З коханцями Вені не таланило — все з шкідливими звичками попадалися. Себто курці. Після забавки такі відразу ж — ще в ліжкові — хапалися за сигарету. Кайфу їм,

бачте, замало! А Веня (хоча їй кайфу та нірвани ф так вистачало!)(теж, буває, не стримається і за компанію задимить. Одне слово, з ким поведешся... Так і знадили її коханці, прилюбилися їй сигарети.

А вдома чоловік, ніжно цілуючи дружиноньку свою, скривиться, як середа на п'ятницю:

— Ти ж слово давала більше не курити, — почне її совістити.

Вені й справді тоді совісно стає, що вона — в принципі порядна — так безпардонно обманює чоловіка.

— В останній раз, любий, — щораз ніжніше щебетала. — Що вдієш, як і кожна жінчина, я теж слабка. Але даю слово честі більше не буду палити.

Останній раз Веня поклялася найнайстрашнішою клятвою, навіть слово честі дала (останнє-преостаннє!) не вживати тютюну та берегти своє здоров'я, а що з того? Знову трапився їй курець — от невезуха! Як і попередній, він теж після любощів у ліжку задимів, пускаючи кільця диму до стелі — кайфував, гад! Веня не стрималась і собі в нього сигарету стрельнула, теж з насолодою задиміла.

— Хороше лежимо. — перефразував коханець чийсь вислів і Веня, жадібно затагуєчись, підтвердила: так, хороше!

А тоді раптом засміялась.

— Ти... чого? — подивувався він.

— Уявила свого... єдиного, — після сміху, щоправда, ледь не схлипнула. — Я ж його оце нахабною обманюю — давала слово не палити і... Ой, розлютився б він, якби побачив мене в твоєму ліжку... Із сигаретою в зубах.

Коханець заходився заспокоювати Веню, але Веня вже не могла заспокоїтися — совість їй муляла.

— Бідолашний, він уже стомився боротися з моєю триклятою пристрастю до тютюну. Звісно, він правий, це — шкідлива звичка, але ж іноді, — посміхнулась крізь сльози, — так хочеться... шкодничати. Тим більше, я ж богиня.

Повне ім'я її було досить рідкісним як для слов'янського вуха: Венера і Веня (так вона себе звала і так її звали) навіть десь чула, що в якомусь там Римі — все ліньки дізнатися, де ж він, у яких краях той Рим? — так, буцімто, звалася колись богиня кохання та вроди.

Того вечора Веня прийшла додому дещо пізнувато, правда, перед тим подзвонила чоловікові, аби не хвилювався: затримується на роботі, надурочна, а це — заспокоїла його — подвійна оплата (тут Веня не кривила душею, плату вона й справді брала подвійну), роздяглася і тільки-но хотіла було в самих трусиках шмигнути у ванну, аж глядь, а на ній — ЖАХ! — чоловічі труси... Т-туди!.. (бідна жінка в екстремальних умовах іноді дозволяла собі й не такі вислови) — Веня й обімліла. А єдиний, як на гріх, витріщився на ті, явно чужі, труси на її звабливих тілесах, як баран на нові ворота. (Якби ж то був чемним та вихованим джентльменом, міг би й очі відвести!)

"Дідько б забрав тих електриків! — вилаялася подумки Веня. — Взяли моду енергію ночами, коли й так темно, заощаджувати, світло вимикати".

Одягалася вона в темряві, не дивно, що й переплутала...

"Треба подати на електриків до суду, — подумала Веня в розпачі. — Хай компенсують мені моральні збитки..."

Чоловік її, все ще витріщаючись на чужі труси на тілесах своєї половини (кращої притому), ніяк не міг оговтатись. Ні, таки треба подати на електриків до суду — ач до чого довели чоловіка!

Чим би воно закінчилося — невідомо, якби Веня, напружено думаючи, як з гідністю й честю вийти з ситуації, що склалася, чисто механічно не дістала з сумочки пачку сигарет та запальничку і таки механічно задиміла...

— Хі-і-і... — нарешті почав отямлюватись нещасний чоловік. — Ти, — йому явно забракло повітря. — ти... П-палиш? Себто куриш?

Тільки тут Веня нарешті збагнула, що вона — мало їй чужих трусів! — натворила. Ой, що ж тепер буде?.. Скандал? Ураган?

— Як ти... посміла?! — не на жарт розійшовся чоловік. — Ти ж слово мені давала!..

— Яке? — безневинно прощобетала Веня, бо й справді в ту мить не пам'ятала, коли кому вона... теє... До всього ж слів честі у неї було багато, на кожний день, на кожну пригодоньку, і вона їх завжди легко давала-роздавала і так же легко про них забувала.

— Не курити! — кричав чоловік: — Давала?

— Ну... давала, — думаючи про своє, змушена була щиросердно зізнатися дружина.

— І ти... не дотримуєшся свого слова? — вкрай був подивований чоловік. — Тихцем од мене смокчеш цю гидоту?

— Я-яку? — жахнулась дружина і подумала: невже він і про це знає?

— А ці... сигарети. Зрештою, скільки разів тобі товкмачити: куріння шкідливе для організму! Востаннє застерігаю: дала слово — тримай його! Ще раз спіймаю з цигаркою в зубах — ображайся на себе!

Чоловік виголосив — доки Веня у ванні міняла труси, чужі на свої — добрячу лекцію, актуальну й животрепетну, про шкоду від куріння, і Веня мусила дати йому найостанніше чесне-пречесне слово більше не вживати тютюну.

Тільки тоді чоловік нарешті заспокоївся і ніби повірив — теж, мабуть, востаннє — своїй ненаглядній.

Другодні Веня з роботи подзвонила коханцеві, говорила коротко й рішуче, все перед тим добре зваживши:

— Значить так, г-голубчику! Затям: все! Що все? Та з курінням. Я вирішила по-справжньому взятися за свої шкідливі звички. Віднині ніяких сигарет у постелі! Ні, ні! І не спокушуй! Слово честі, що його я дала своєму єдиному, — а я його шаную і ціную, бо кращого за нього у світі немає! — я врешті-решт мушу дотриматися. Інакше, чого я тоді варта? І ще одне. Придбай свічки. Із запасом. Бо ті... — тут вона вжила таке слівце, що автор, будучи цивілізованим, не наважується його вжити, — ті... знову економлячи енергію, можуть вирубати світло, а я знову в постелі переплутаю труси... До завтра, мій любий! І пам'ятай: із сигаретами — зав'язую. І свого чоловіка коханого більше підводити не збираюся! Дала йому слово честі — буду його тримати!

ПРО БІКІНІ

та ще... гм — гм... про дещо, та про те,

що треба щодня милуватися чарівними принадами дружини. Своєї!..

— Своєї??? — ледь чи не в розпачі вигукнув мій приятель, як у нас зайшла мова на цю делікатну тему. — Ну ти, вибачай, і даєш! Своєї! Хоча... Воно і в своїї, якщо об'єктивно, то дещо... гм-гм... є. Не сперечаюсь. Згоден. Але в чужої... гм-гм... тих чарівних зваб-принад ще більше. Чому так? Не знаю. Мовби ж і порода одна й та ж, що твоя жінка, що чужа, а бач... В чужої завжди більше... Ну, отих самих... принад. Так воно чогось заведено. А може, я помиляюся, га? Може, і в своїї отих самих... принад не менше, га?

Зрештою, ми зійшлися з приятелем на тому, що чарівних принад у своїї дружини ще більше — просто не кожному чоловікові їх дано бачити. Себто, кожному чоловікові їх треба заново відкривати. У своїї, ясна річ. Бо в чужої (чужих)... А втім, до суті.

Тобто про бікіні. (Для тих, хто не знає: бікіні, це така... гм-гм... інтимна частина жіночого туалету, яка... Але — не буду, не буду, бо таких, хто б не знав, що це таке, думаю, нема).

так ось про одного 52-річного австралійця, якого бікіні ледь було не відправили на той світ. Збирав він на пляжах свого містечка (курортного!) черепашечки. Безневинне, скажу вам, зайняття. Корисне, бо — на свіжому повіті. Та й нервову систему добре заспокоює. Але... Але на тих пляжах курортниць! Черепашечок з-за них не видно. Та ще й у бікіні... Не черпашечки, а — курортниці! А бікіні на них!.. Тільки й того, що назва. А насправді — ніякого бікіні, лише якісь там поворозочки. Та ще клаптик спереду — трохи більший за ніготь великого пальця путнього чоловіка. Спробуй на таких бікіні та не погоріти!

На свою біду, той збирач черепашечок, забувши про обережність, так надивився на ті бікіні на розкішних, звичайно, тілесах представниць прекрасної половини роду людського, та на їхні загорілі сіднички і ще на дещо, що з ним таке сталося, таке... Одне слово, схопив чоловік інфаркт! Хоча сам і винуватий! Щоб знав, як витріщатися на бікіні, коли збирав оті самі черепашечки.

Сяк-так оговтавшись аж у лікарні, бідолаха почав вимагати, аби лікарі видали йому довідку, що інфаркт у нього стався він... Так, так, від "надміру збуджуючих моментів". Що, мовляв, до того у нього ніколи не було подібного із серцем. "Хіба що, — зізнався, — перехоплювало подих, як дивився на напівроздягнених дівиць".

Найняв потерпілий адвоката і подав позов у суд. На місцеву мерію. При чім тут мерія, запитаєте ви? Хіба вона ходить у бікіні?

ПА при тім, що вона не слідкує, у яких бікіні розгулюють а пляжах різні там дівиці. Виявляється, ту модель бікіні, що його ледь не довела до ручки, заборонено носити на відкритих пляжах Іспанії, Португалії та США. В Австралії ж дозволено, ось чому бідолаха й опинився на межі життя і смерті — через ті бікіні.

Тож або хай мерія виплатить йому компенсацію, або хай заборонить різним фіфочкам ходити у тих бікіні там, де він збирає черепашечки...

Що ж, шкода чоловіка. Справді, дівчиці таке зодягають, що й залізного можуть до чого завгодно довести!

За рятунком мерія звернулася до різних, значить, спеців з цього... е-е... профілю. А вже ті, закоренілі в своїй науці типи, заявили, що

а) з медичної точки зору молоде (оголене!) жіноче тіло, це, мовляв, здоров'я всього чоловічого населення планети Земля;

б) що наука вже випробувала вплив голих жіночих тіл на стан здоров'я добровольців (під час експерименту) і виявила, що

в) сексуальне збудження прискорює серцевий ритм і значно покращує кровообіг, що

г) десятихвилинне милування голими цицечками (чи стегнами, сідничками) виявляється (виявляється!) за цілющими властивостями для бідних чоловіків рівнозначно півгодинним акробатичним тренуванням...

І що взагалі, той, хто щодня милується (бодай і по 5 хвилин!) голим жіночим тілом, довше живе. Адже у нього удвічі менший ризик схопити інфаркт чи інсульт. Але головне, застерігає всезнаюча наука — регулярність! Не раз там на рік подивитися, а кожний чоловік, вважає наука, мусить привчити себе щодня в один і той же час кілька хвилин милуватися принадами жінок (це ж треба ще мати те, що ним милуються!), і все буде добре. Чи по-їхньому о'кей!

І чоловіки довго-довго тоді житимуть. Разом, до речі, із жінками.

Тож суд ухвалив:

Перше: якщо ти йдеш на пляж збирати черепашечки, так збирай їх на здоров'я, нічого на бікіні витріщатися! Логіка є? Є!

А якщо вже й витріщаєшся, так радій, як тобі й належить радіти, коли ти бачиш голе жіноче тіло, бо для чоловіків — це саме здоров'я!

Друге: якщо вже тобі так небезпечно дивитися на те... бікіні (на голому жіночому тілі, звичайно), то нічого тоді пертися на пляж. Купи бікіні для своєї дружини і милуйся ними стільки, скільки захочеш — без шкоди для власного здоров'я. Як впевнений високоповажний суд, — най здоровим він буде! — ніякі інфаркти, якщо, звичайно, чоловік милуватиметься бікіні на тілесах своєї дружини, йому в такому випадку не загрожують.

Спробуйте, шановні чоловіки! І на бікіні надивитесь, і на різні принади своїх дружин (своїх!) заодно надивитесь і, головне, — ніяких тобі інфарктів!

ЩОБ УСЕ У НАС БУЛО "ДУЗЕ-ДУЗЕ ХОЛОСО"

Нарешті й Урана посіла... Ні, ні, не одне з перших, а таки точно перше-щонайперше місце. У світі.

Покищо, правда, лише по сексу. На жаль.

Тобто, пардон, на щастя. Бо хіба ми не козаки? Чи нам звикати до інтимно-оздоровчих стрибків у гречку? Адже всі ми Бубки з цього виду стрибання.

Та й не все ж нам і задніх пасти. Серед африканських країн. Коли можемо й першими бути. Серед європейських. І взагалі — будь яких. Що з того, що по любощах?

А хай вони, високорозвинені країни в цій, так би мовити галузі та позмагаються з нами! На виробництві й дурень, даруйте, може трудитися, а ви спробуйте в іншому місці достойно потрудитися. В інтимі. В любовоствах. Тож бо!

А ми перші не по якомусь там... високому рівню життя (кого цим нині подивуєш?), а по любощах-милуваннях попереду світу усього. Що не кажіть, а нам і самим невтямки, з якого дива нас аж на перше місце у світі виперло. Чи в нас сексуалізм підвищений? Хтивість? Досі спільнота світова була переконана, що ми в Україні тільки тим і зайняті, що гадаємо, як нам вижити та ридма ридасмо, що бідні, а ми тим часом ще й хтиві. На здоров'я!

Так що ми, українці, нарешті, можемо й носа позадирати, кирпу свою викирпити. І що з того, що в 11-томному Словнику української мови до слова секс наводиться лише один-єдиний приклад. До речі, звідки б ви думали, його взято? З "Комуніста України" (№ 4, 1968 р., стор. 83). А то розпятакались: комуністи, мовляв, проти сексу! А якщо й виступають за любов, то лише до їхньої рідної комуністичної партії та її вождів-керманичів. А вони й про секс писали. Ось приклад:

"Буржуазія, що погрузла в пороці, посилено тягне за собою і молоде покоління, заражаючи його паталогічним сексом". А ви — комуністи... секс і не згадують. Згадують, та ще і як! Що, спіймали облизня? Так вам і треба!

Та й ми хороші. Валили, валили все на кляту буржуазію, а самі тим часом тишком-нишком перше місце у світі! По все тому ж сексу! А ніби ж зовсім недавно за пріснопам'ятної есесесерії (а ми ж були її частиною. Та ще й якою. Друге місце займали в тім кагалі народів!) заявляли: в СРСР немає сексу.

І ось вам...

Справді, немає. Але — СРСРа, а в нас перше місце по все тому ж сексу. Метаморфоза та й годі!

А зробила це нечувано-разюче (ледь чи не карколомне) відкриття американська соціологічна агенція "Рупер старч". Вияснюючи, громадяни яких країн задоволені любощами, а яких — не задоволені, агенція опитала в 30 державах світу (розвинуті країни і т. зв. країни третього світу) 20 тисяч чоловіків та жінок віком від 21 до 50 літ і ось що виявилось.

В число лідерів країн, чиїх громадяни і громадянки, виявляється, сексуально задоволені аж-аж, Україна не просто увійшла, а зайняла серед них перше місце!

За нею — Аргентина, потім Бразилія та Угорщина. А ось групу сексневдах склали — і хто б міг подумати — Німеччина та Італія.

Але ось що цікаво. І — симптоматично. За даними соціологів "Рупер старч", чим вище сексуальне благополуччя країни (себто її громадян та громадянок), тим нижче у тій країні матеріальне благополуччя. І — навпаки. Чим вищий рівень економічного розвитку, чим заможніше в країні живуть люди, тим більше в тій країні сексуально... незадоволених. Диво та й годі! Благополуччя в тебе є, а сексу немає. Секс у тебе є, а ось благополуччя катма! Виходить якесь зачароване коло: погано живеш — добре в сексі, добре живеш — із сексом кепсько. Як кажуть: Клим дома, Хоми нема, Хома дома

— Кліма чортма! У світлі цих фактів напрошується мало престижний для нас висновок: мабуть, ми тому й зайняли перше місце по любовстрастях, що ми чи не найгірше в Європі живемо. Одне слово, не було б щастя, так нещастя допомогло. Отож і виходить, як у тому анекдоті, що за есесерівських часів був у нас вельми популярним.

На передовий завод прибула японська делегація. Їй показали все — від цехів до заводського дитячого садка. Японці кивали і ввічливо посміхалися. Коли ж їх запитали, що їм найбільше сподобалося, відповіли посміхаючись:

- Діти у вас дуже-дуже холосі.
- Ну, а в цехах, що вам запам'яталося?
- Діти у вас дуже-дуза холосі.
- А що ви скажете про нашу продукцію?
- Діти у вас дуже-дуже холосі, а все, що ви робите руками, значно хузе...

Громадяни України! Брати і сестри! Парубоцтво і дівоцтво! Чоловіцтво та жіноцтво! Дорогі співвітчизники! Вітаючи вас із першим місцем у світі по любощах, закликаємо і далі докладати всіх зусиль, аби втримати його і в наступні роки. Не ликом же ми врешті-решт шиті! А тому давайте з любов'ю трудитися на любовній ниві, щоб у нас у цій... гм-гм... галузі і надалі все було "дуже-дуже холосо" (приклад тому — наші чудові дітки, а вони в нас і справді чудові!). Уміємо ж ми ударно трудитися на інтимному фронті, чого ж пасуємо на інших, менш романтичніших та приємніших? Тож давайте так трудитися, аби і те, що ми робимо руками, у нас було не гірше за те, що ми робимо іншими... гм-гм... своїми органами.

Зайняли перше місце по любові, давайте займемо таке ж місце і в інших галузях (не сексуальних) життя нашого. Наприклад, у сільському господарстві, на виробництві тощо. Ось тоді нам і справді буде кругом "дуже-дуже холосо".

ХВОРОБА ПІД НАЗВОЮ ЛЮБОВ

"В муках любові стою край вікна".

В. Сосюра.

Ні, ні, мова у нас піде не про ту любов, що її так палко й самовіддано оспівав колись (чи змушений був?) Максим Рильський ("І в дійсність радісну, як юність і любов, Він (Комсомол) учнем Партії коханим увійшов"), і не про ту любов, що за свідченням Олеся Гончара "рухає наші арії вперед" ("Гаряча братерська любов до всіх трудящих людей на землі"), — ні і ні.

А піде у нас мова-розмова про ту любов, що прозаїчно, але точно тлумачиться як "почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі, кохання". ("Поранив козак серце не в хороброму бою, а в нещасливому коханні; замутили любощі та ревнощі йому голову" — І. Волошин). Одне слово, про "стосунки між чоловіком і жінкою, викликані сердечною прихильністю..."

Стривай! Сердечні? Хіба сердечні, хоч традиційно так споконвіку і вважається, а тому всі пертурбації стійко валять на бідне серденько? Адже у світлі нових даних науки любов — це щось трохи інше, аніж звичайна сердечна прихильність. Ось новітнє (най-найточніше!) визначення учених спеців: "Стан пристрації, незбагненна ейфорія — все

це чіткі ознаки хвороби під назвою любов".

А далі — більше. Британські біологи дійшли висновку, що любов — це не що інше, як специфічна активність головного мозку.

А як же тоді з порадою Поета: "Кохайтесь ж, любіться. Як серденько знає". Виходить, серденько якраз і не знає, бо воно у цій справі взагалі ні при чім. А що ж тоді (чи хто?) при чім?

Під час експериментів піддослідним показували фотографії їхніх коханих. І миттєво в них (при погляді на фото своїх симпатій) активізовувалися чотири ділянки головного мозку, які залишалися у спокої при погляді на фотографії із зображенням просто друзів, знайомих. І пожвавлювалися ті ділянки в частині мозку, яка зазвичай активізовується при вживанні "веселеньких таблеток".

На основі цих даних спеці з антропології дійшли висновку, що любов ділиться на три етапи: хтивість (жадоба володіти), романтизм, симпатія (прихильність). На першому етапі задіяні гормони, подібні до тестостерону. Романтичні відносини пов'язані з такими хімічними реакціями в головному мозку: сфокусуй свою енергію на одній людині. Третій етап зумовлюється речовиною скитосином. Досить його штучно ввести в організм, як піддослідний, котрий до того і думати про любов і не думав (та й предмета для любові не мав), відразу ж відчує, що він... закохався. Якщо ж речовину

блокувати, піддослідному краще стає, коли він самотній.

А тепер щодо "вічного кохання". Один професор Корнельського університету запевняє (досліди його в цьому переконали): коли з'являється любов, у головному мозку спостерігається різке збільшення концентрації трьох хімічних речовин: допаміну, фентилтиламіну і скитосину. Цитуємо: "Під час спостереження за кількома тисячами пар вдалося з'ясувати, що концентрація цих речовин досягає свого максимуму протягом 18—30 місяців знайомства. А потім... зменшується. Любов, з хімічної точки зору, стає просто звичкою". От вам і "вічне кохання".

Ще цитата (слабосилих просимо не читати): "Але існує ще більш вражаючий результат досліджень, встановлений вченими: характеристика любовних емоцій ідентична найсильнішому психічному... розладові". Недарма ж про закоханих кажуть: "Сходять з розуму від любові". (*Згадаймо Котляревського: "Енея так вона любила, Що аж сама себе спалила", — оце любов, цур їй, пек!). Ще цитата: "Справді зійдеш (з розуму), якщо кров закоханої людини втрачає до 40 відсотків протеїну — необхідного препарату, що допомагає другій хімічній речовині — серотоніну забезпечувати обмін інформацією в нервових клітинах". (А без такого обміну вони працюють не в загальному злагодженому "оркестрі", а кожне по-своєму, що й веде до розладу психіки". Виявляється, серотонін у роботі головного мозку відповідає за багато аспектів його діяльності: регулювання сну, сприймання болю, врівноважує емоційну та сексуальну поведінку. "Нестача серотоніну викликає в закоханих безсоння, готовність до фізичних і психічних болів. А це веде до дисфункції, тобто порушення нормальної роботи головного мозку, що згодом переростає в захворювання".

Ух! Проте італійські вчені пішли ще далі. (Хоча куди вже далі?) Отже — досить

взяти лише краплю крові, і якщо в результаті аналізу виявиться нестача відповідних протеїнів, то ви вже точно закохані. І можна навіть встановити, до якого ступеня.

То, виходить, любов — бодай і най-найпалкіша — це всього лише хімія?

Чи не тому І. Франко колись "скаржився" на нерадісну свою любов? ("Я теж люблю. Палка, важка, нерадісна моя любов; Вона, мов слабкість десь яка, Ввійшла мені вже в кість і кров").

Жах, жах! То що ж нам (вам) робити, якщо любов виявляється лише хімією, реакцією її речовин у головному мозку? Наявністю різних там протеїнів (фентилтиламінів, допамінів, скитосинів тощо). А те, що радив Поет: "Кохайтесь ж, любіться. Як серденько знає". Перевірено (хоча міні —можуть бути). Доведено: інших порад людство поки що не знає.

Не беріть прикладу з героя І. П. Котляревського, який "жінок любов'ю не морив". Моріть! Це далєбі краще, ніж не морити взагалі.

Як казала одна з практичних героїнь Ю. Яновського: Любилася я з моїм так, що швидко вже почала сподіватися на вагітність".

На здоров'я! Бо якщо любов це й справді хімія і, взагалі, хвороба, то хвороба, смію вас запевнити, одна з най-найкращих, та хвороба, від якої Боже вас борони видужувати.

Хворійте собі на щастя, на радість, на світлу днину у вашому житті!

КОЛИ ТЬОХКАЛИ СОЛОВЕЙКИ І ЧОЛОВІКИ КОХАЛИ ЖІНОК...

Полюбив якось один класик української (тоді — радянської) літератури та просту селянську жінку... Ні, ні, ви не думайте, що, мовляв, якщо він класик, так уже йому й до жінок — бодай і до чужих — зась?.. Хе! Не на того натрапили! Від простого народу класик ніколи не відривався — особливо, від того, що в спідницях.

Та й що з того, що він класик? Вона, може, теж молодичка — клас!

Звали її Настею. Проста-простісінька жінка, а бач... Самого класика рідної літератури полонила. Чоловік її, правда, на той час кудись завіявся — до Росії подався на лісорозробки чи що? І доки він там за довгим рублем ганявся, Настя його тим часом і влаштувалася до того класика покоївкою — прибирати там, постіль йому стелити тощо. Та, зрештою, треба ж було і їй гроші заробляти — підробіток для сім'ї ніколи не зайвий. А дача того класика була неподалік їхнього села — скільки там ходу! Як кажуть, і дома, і замужем.

Ну, стелить вона йому постіль, стелить місяць, другий. І одержує не менше, як її чоловік на клятих лісорозробках. Платив їй класик (хоч і казали, що він взагалі скупий) добре — спершу, правда, самими лише грошима. Він добряче заробляв, серед письменників України вважався багатієм. Мабуть, так воно й було. До всього ж класик і з себе вдатним був. Можна сказати, навіть гарним, п'ятдесяти з чимось літ, а на вигляд) ледь за тридцять. Одне слово, в розквіті — і слави, і всього іншого. Зжавши відзначався елегантністю та галантністю, завжди гарно зодягнений — як надіне білий костюм, так жінки й липли до нього. А був він тоді удівцем, тож скаржився на самотність, що постіль у нього, мовляв, холодна...

Ну, постеле йому Настя постіль, він коньячок поставить імпорнтний, французький

чи що? — ще дещо виставить і запрошує її "розділити з ним його скромну удівцеву трапезу". Настя й ділила — а що бідна жінка мала робити? Шкода було класика української (тоді ще й радянської) літератури з його самотністю. Тим більше й вона була тоді самотньою. Та й класик, незважаючи на те, що вона проста селянська жінка соловейком поетичним біля неї заливався. Розливаючи дорогий коньячок, яких тільки класиків їй не цитував. Починав неодмінно з Панька Куліша:

Уродилася Настуся —
Любо подивитись.
Із личенька рум'яного
Хоч води напитись...

А вона ж не дерев'яна була, душу мала (крім усього іншого) чуйну і до поетичної класики вразливу. А Панько Куліш наче про неї колись написав. Та й Максим Рильський від нього не відставав:

В кімнаті білій спить Настуся.
Світанок стукає у скло
Рожевим пальцем...

Світанок часто і застукував їх за тим... гм-гм... поетичним зайняттям. До всього ж класик вдавався ще й до народної поетичної творчості, а вже народ, як відомо, скаже — як зав'яже:

Ой як будеш ти, Настушко,
Покіренька. Буде твоя голівонька
Спокійненька...

Настіна голівонька від такої поезії та ще коньячку завжди була хмільненькою і світ їй тоді справді здавався чарівним. Тим більше, чоловік її ніколи не був здатним до таких ніжностей поетичних...

І все було б добре, і Настя була задоволена своєю роботою. (та й стільки там того діла — постелити класику рідної літератури постіль та розділити з ним скромну його вдівцеву трапезу), як десь через півроку (Ой леле! Коли ж вони пролетіли — півроку?) негадана вість: повертається із заробітків чоловік, про існування якого вона, правду кажучи, за тим стелінням постелі вже й забувати почала.

А чоловік повернувся як пес приблудний — з опущеним хвостом. Що заробив в Сибіру на лісорозробках, те там і пропив. Тож мучається чоловік, як про те ненаглядній своїй повідати, аби не вразити її наповал? Аж тут йому кажуть: доки ти, кажуть, позауманням тинявся, твоя Настя справно стелила постіль класику української літератури. Надихала, так би мовити, його на подальші шедеври. Додому поверталася завжди під ранок, городами, лисицею крадучись (та хіба від сусідів сховаєшся?)

Що бідному чоловікові в такій ситуації робити — відомо. Як кажуть, не він перший, не він останній. Побіг невдаха до сільмагу, на останню десятку білого міцного набрав і сам добряче набрався. А тоді до жінки: ага, кричить, доки я Родіне ліс валив, ти класику української радянської літератури постіль стелила?..

Бідна жінка втекла з хати (а що їй лишалося робити?), а чоловік, допивши рештки

біоміцину, взяв замашну довбню і подався на дачу до того класика, якому його жіночка, стелила, значить, постіль...

Була друга чи третя година чудової української ночі, коли невгамовно тьохкали соловейки, а чоловіки кохали своїх жінок.

Тієї ночі класику не було кого кохати, тож він, згадуючи Настю, покачався-покачався самотнім та якось і заснув, нічого лихого не підозрюючи.

От прийшов ревнивець до пишних дачних пенатів класика української літератури, а металеві ворота із середини заперті. От він, не довго думаючи, розмахнувся довбнею та з усього маху — г-га-ах по тих воротах! Аж загуло навколо. Передихнув, розмахнувся довбнею та знову — т-тр-рах!.. І пішов молотити довбнею по воротах

Проснувся класик від того гармидеру, все збагнув, крутиться-вертиться в ліжку, а гахкання й не затихає. Він, бідолашний, вже було й вуха спробував заткнути — де там! От влип, думає. І взагалі, цікава виходить картина. Він — визнаний класик української і радянської літератури, людина відома на увесь Союз, творчість його в школах та вузах вивчають, в історії літератури він зайняв солідне місце, ще й Спілку письменників очолює, депутат не одного скликання, член президії КПУ і самої КПРС, академік, лауреат багатьох державних премій. Відомий громадський діяч. Одних орденів Леніна в нього щось більше півдесятка, видав кілька багатотомників. Член Всесвітньої Ради миру і... І тут раптом таке...

Ну, викличе він міліцію, до нього вона примчить не забарившись. Якщо вже не мчить — ач яке бахкання здійняв той некультурний тип. А далі що? Міліція складе протокола, вранці його викличуть в ЦК-а на розмову до першого... Мда-а... Треба якось миром зам'ята скандали, токи той ревнивець не згвалтував усі дачі, а з ними й село. Ну й підбрала ж Настя собі чоловіка!..

Отож, вийшов класик із своїх пенатів (нічка, місячна та гарна — як на замовлення!), спинився зі свого боку воріт на безпечній відстані, аби той... нервенний і його довбнею не шарахнув.

— Здрасті... — обережно і чемно так почав. — Ви, шановний, здається, щось хотіли мені сказати?

А чоловік шановний — нуль уваги, знає своє робить — трах і трах у ворота. Ну, це вже занадто. Класик аж дозволив собі трохи розсердитись.

— Чого це ви, шановний, трахаєте серед ночі у мої ворота?

А той як гаркне ледь чи не на все село:

— Ти мою жінку ночами трахав і тобі нічого, а мені у твої ворота трахнути не можна?

"Взагалі — логічно", — змушений був зізнатися класик.

— Можна, бодай трохи тихіше, — попрохав. — Люди сплять, ви їх побудите.

— А я це й хочу зробити...

Еге-ге, занепокоївся і без того занепокоєний класик, таки побудить, довбня в нього важенна, а сам він... безкультурний... Доведеться... рублів п'ятсот йому відкупного дати..."

— Я згоден компенсувати деякі... е-е... моральні збитки...

У відповідь — трах-бах!

Бідні ворота! Шкода було воріт.

"Кепські справи, — занепокоївся кавалер більш як півдесятка самих лише орденів Леніна.— Була не була — запропоную тисячу..."

— Послухайте...

— Та ні, це вже ти с-слухай! — тр-рах! — Ледь ворота втримались.

"Дві, — поспішно вирішив про себе член ЦК-а керівної і спрямовуючої. — Шкода воріт. Ворота ж не винні..."

— Послухайте...

— Я вже наслухався, що ти тут із моєю жінкою виделував, доки я в Сибіряці вкалував!..

"Дам три тисячі",— поспішно подумав член президії Всесвітньої Ради миру.

— Ти мою жінку...

— Та чув уже, не глухий, — поспішно вигукнув класик і, озирнувшись, поспішно перейшов на шепіт: — Чого кричати? Кожний конфлікт можна тихо та мирно владнати.

У відповідь теж саме трахкання. Ворота (шкода було воріт) вже ось-ось репнуть. Ні, ворота треба було рятувати, ворота, принаймні, не винні... І вирішив запропонувати чотири тисячі відкупного.

Тр-ра-ах!..

"Рознесе ворота й село згвалтує, — занепокоївся класик, заглядевши кілька вже освітлених вікон. — Дам чотири п'ятсот!.."

Тр-р-ах!!!

"Діло — швах! — в розпачі класик. — доведеться давати п'ять..."

— Послухайте, шановний, ворота ж не винні...

— Впораюся з воротами, до тебе доберуся...

"Шість, — твердо вирішив класик (воріт було шкода, не винні ж ворота) і аж жахнувся своєї щедрості нечуваної — це ж ціла машина! Потрахкав довбнею і заробив..."

— Скільки? — нарешті запитав ревнивець, але довбню над головою все ще тримав наготові, ворота вже була перехняблені... — Кажі швидше, бо зараз твоїм воротам — амбець! (Він, правда, вжив інше, більш популярніше слівце, яке автор, будучи цивілізованим, не зважається навести).

Класик уже хотів було назвати "шість п'ятсот..." (гроші він мав), але в останню мить його наче щось за рукав смикнуло: не квапся, поцікався його ціною...

— А на вашу думку, скільки? — запитав з острахом — раптом назве тисяч десять? І нічого не зробиш, доведеться платити.

— Давай... — чоловік, певно, напруживши всі свої мозкові звивини, щось таки звідти видобув: — Давай... півлітру!

— Тобто... чого? — вкрай розгубився класик.

— Та вже ж не пива і не білого міцного, — аж розгнівався чоловік. — Настя моя —

не остання баба, гони півлітру горілки!

Незважаючи на свою солідність, класик метеором метнувся до будинку і тим же макарон назад повернувся, несучи в кожній руці по пляшці. Та не горілки, а — коньяку імпортного.

— Ось... прошу.

— Обидві? — аж подивувався чоловік.

— Обидві. Для доброї людини і двох пляшок не шкода.

— Так би відразу, — вже подобрів чоловік. — А то... воріт йому шкода. Не за ворота беру, за Анастасію...

— Настінку? — не второпав класик і миттєво прикусив язика.

Жінку того чоловіка, як вона стелила йому постіль, він називив не інакше, як Настусенькою, Натонькою і навіть Стасею, Стасунькою. І навіть — Тусею, Тусенькою... Але в даній ситуації вирішив не вдаватися до зайвої лірики. Та й чоловік не став чекати од нього лірики, схопив дві пляшки (ще передумає класик, щедро відвалив!) і наче розтанув в п'їтмі ночі, лишивши класику на згадку про себе свою розчудесну довбоньку...

Майже до рану не міг заснути тієї ночі розтривожений класик. Качався самотній в холодній, якійсь аж неприкаяній постелі, відчуваючи, як йому поруч не вистачає покоївки Настусеньки...

Уявив її тепле, покірне тіло з усіма звабами, пристрасні обійми і геть прогнав сон. Правда, на душі в нього навіть від спогадів зробилося гарно так, гарно...

"Дурень, — зрештою подумав він на адресу Настиного чоловіка. — У якусь там пляшку якоїсь там горілки оцінив свою Настусю... Неборака навіть не підозрює, що його Настуся варта всіх скарбів світу..."

У відчинене вікно долинали ніжно-завзяте соловейкове тьохкання.

"Напевне ж своїй пернатій Настусеньці витьохкує, — подумав він не без заздрощів. — Щасливий... А тут спробуй потьохкати, як деякі бігають з довбнею..."

ВИДЕЛКА ПІД СТОЛОМ

Етикет — французьке слівце, що означає усталені правила поведінки в товаристві, що можна робити (наприклад, за столом), а що й зась! І немає в етикеті дрібничок, тут усе важливе. Якщо етикет велить поводитись так і так, то й поведься, будь добрий, так і так, бо інакше можеш вклепатись аж-аж! Як ось і сталося з одним нашим вельми респектабельним і солідним паном Півняком. Зразковим, до речі, сім'янином, який, виявляється, на свою біду не знав елементарних азів етикету.

Зустрічали ми нещодавно Новий рік. Ну, сіли за стіл, тост проголосили, випили, на закусь налягли. І тут у пана Півняка випадає з рук виделка. І летить, клята, аж під стіл. Що говорять правила етикету з цього приводу? А те, що діставати в подібному випадку виделку з-під столу не рекомендується. Не треба й вибачатися — ах, який я, мовляв, незграба тощо, — а всього лише з посмішкою попросити у господарі нове знаряддя для їди. А що пан Півняк утнув? Зігнорувавши правила етикету (а може, він їх і не знав, бідолаха?), поліз під стіл діставати злочасну виделку. А там тіснота — не повернутися.

Та все ноги, ноги, ноги... Чоловічі і, що небезпечно, жіночі. А вони — як міни, підірватися на них дуже легко. Тим більше, й виделка впала за чиюсь ніжку в дуже коротенькій спідничці. Щоб дістати пропажу, пану Півняку треба однією рукою за щось ухопитися. Ніжки стола далеко од нього, а чиясь ніжка — як швидко виявиться, пані Соболевської, — поруч. Не довго думаючи, пан Півняк і вхопився своєю п'ятірнею за колінце пані Соболевської. Взявся, правда, не з якоюсь там, прости Господи, грішною метою, бо ж не сексуальний він вар'ят, а виключно для того, щоб обіпертися і дістати нарешті кляту виделку. Та лихо в тім, що пані Соболевська не знала доброго наміру пана Півняка. Як потім пояснюватиме, вона з гарячу було подумала, що якийсь нахаба всього лише після першої чарки вже "мацає її за стегно". Себто, додасть вона обурливо, "займається піратством на суверенній території моїх стегон". А пан Півняк пізніше божитиметься й присягатиметься, що під столом взагалі було напівтемно, що він і не збирався браконьєрствувати на чийось стегнах. Він просто обіперся об колінце, але рука його сковзнула по нозі значно вище коліна — в напрямку стегна, аж до якоїсь там, звиняйте, границі...

Так воно було чи інакше, хто тепер точно встановить, але пані Соболевська на оте "безпардонне мацання її стегон на границі допустимого" заверещала не своїм голосом. І так заверещала, що бідний пан Півняк, злякавшись, (виделку він все ж таки встиг схопити), спробував схопитися на ноги. І — врізався головою та спиною в днище стола, з якого полетів посуд з наїдками... Здійснився, звісно, ґвалт, хто був хоробріший із чоловіків, похапали кухонні та десертні ножі і, озброєні ними, гуртом витягли з-під стола пана Півняка, який уже пік раків, не випускаючи, звісно, з руки виделку... Котрась із дам старшого покоління обурливо прокоментувала Півнякову вилазку під стіл так: сивина в голову (у пана Півняка благородна сивина), а біс у ребро? Хтось ще додав щось про сексуального вар'ята, який, мовляв, лазив попід столами (де більше всього було жіночих ніг) ледве чи не кілька років, доки міліція, влаштувавши засідки під усіма столами того міста, врешті-решт його спіймала, що він буцімто був схожий на пана Півняка... Отямившись, втруtilась і дружина пана Півняка, вельми порядна й інтелігента добродійка. Процитувавши щось із народної мудрості ("Ах ти, кобель, проклятий"), видно, ображена тим, що чоловік зігнорував її ніжки й заходився шукати під столом чужі, врізала йому гучного ляпаса. З виховною, звісно, метою. Але, певно, перестаралася у своєму благородному пориві і вибила чоловіку золоту коронку... І так взагалі розійшлася, що не пустила свого благовірного у рідні пенати, і він змушений був новорічну ніч провести на сходовому майданчику, в кутку біля сміттєпроводу. І всю ніч йому там снілося чієсь

колінце, об яке він намагався обіпертися...

А вранці пан Півняк, обтрусившись, забіг до перукарні, поголився і почимчикував з коронкою в кулаці до найближчого дантиста. Відчиняє від дверей кабінету і бачить там... Кого б ви думали? Пані Соболевську, об чіє коліно він обпирався під час своєї мандрівки під стіл!

Пані Соболевська, угледівши типа, який новорічної ночі "піратствував на території

її суверенних стегон", з переляку завершала так, що пан Півняк змушений був вискочити з кабінету. І так розгубився, що десь посіяв коронку. Обнишпорив лікарняний коридор — немає. Набравшись сміливості, повернувся до кабінету пані Соболевської, щоб запитати, що ж тепер робити. І раптом загледів свою коронку. Де б ви думали? Та під столом дантистки! Ну, й поліз він туди хутчій — за коронкою, ясна річ. А пані Соболевська стрибнула на стілець і — в крик:

— Міліція! Омон! "Беркут"!..

Думала, що він і справді той, схиблений, що фобія у нього така — під столами лазити. Та коли нарешті втямила, в чому річ, хутенько посадила дивного клієнта в крісло й заходилася йому ставити коронку на місце... Та так гарно поставила, що пан Півняк, дякуючи їй, незчувся, як і запросив її — аби віддячити — в кафе-бар. Несподівано для самого себе. А пані Соболевська погодилась — теж несподівано для самої себе. Буває таке з жінками, стрес на них діє, чи що?

Ще як вони в кафе-барі сиділи й невимушено про те про се теревенили та зі сміхом згадували, як пан Півняк лазив під стіл за виделкою, потерпілий раптом поскаржився, що дружина вигнала його з дому (це була чистісінька правда), і йому ніде, на жаль, і голови прихилити...

— Не ночувати ж вам на вулиці, — співчутливо зітхнула пані Соболевська. Вранці пан Півняк (який до того був таким зразково-показовим сім'янином) примчав додому на таксі, збуджений, помолоділий, зібрав свої речі і перебрався жити до пані Соболевської...

Ось до чого, шановні громадяни і громадянки, може довести

елементарне незнання етикету, який ясно говорить: впустив знаряддя для їди — не лізь за ним під стіл. А коли вже й поліз — пхе, моветон! — так не обпирайся об чужі колінця...

Залишається додати, що злощасну виделку пан Півняк і пані Соболевська звідтоді зберігають, наче вона й не мельхіорова, а з чистого золота. І гостям своїм її показують, наголошуючи на тому, що правила етикету іноді корисно й не знати. Взагалі, це подружжя звідтоді переконане, що падіння виделки під стіл — це на щастя. За народними, мовляв, прикметами. Але ви їх не слухайте. Та й колишня дружина пана Півняка з цього приводу зовсім іншої думки. Більше того, вона тепер просто терпіти не може виделок. Але це теж крайність. Бо це моветон — обходитись без виделок. Адже правила етикету що говорять? Правильно, виделкою все ж таки треба користуватися. Тільки вона має бути не під столом, а - на столі.

АПОКРИФ СТАРЦЯ ЗОСИМА

Зайшла якось у нас мова-розмова суто чоловіча, звісно, про жінок. Бо про кого ж іще й поговорити в пристойному чоловічому товаристві, та ще гарного недільного дня біля сільмагу, як не про них, чарівних представниць прекрасної половини роду людського.

Отож, гомонимо, гомонимо, але... Один добре слово скаже, другий ось-ось вже ніби зав'яже, проте сокровенного, як кажуть, аби розібратися, хто ж вони врешті-решт такі,

жіночки наші і не виходить. Чогось не вистачає, щоби риску підвести. Ходимо біля теми, кружляємо навколо неї, мордуємось, як кіт біля гарячої каші, то з того боку зайдемо, то з того, а воно... Ніби ж те і ніби ж іще не те... Крапку ніхто не в змозі поставити і винести жінкам остаточний присуд.

Найстаршому серед нас за сто літ було, всього зазнав той чоловік на довгому віку. Житіє його — хоч пригодницькі книжки пиши. Кажуть, навіть каторжанином в далекій молодості встиг побувати.

Ймення йому, дідугану-старигану, який уже більше, за власним зізнанням, не старіє (бо куди ж іще старіти?) було Зосим. Довгожитель нашого села. Хоча сам запевняє, що він не так старий, як давезний. Ну, може, старовинний. А так — козак козаком...

Так ось... Слухав він нас, слухав, сивий вус крутячи та вишневу люлечку свою смокчучи, а тоді не втерпів і собі встряв.

— От ви... гала-бала... Жінки, мовляв, і такі, жінки, мовляв, і сякі... Ех, молоде-зелене! Вам би мої пригодоньки. Горобчики сіренькі, мало вас на полові круг пальця обводили? Півники ще не оперені... (А ми в тій компанії всі були вже передпенсійного віку). Пасталакаєте! Що ви про жінок знаєте, га? Про справжніх... Учені і ті не все тямлять, що то за народ у спідницях. Заглянув оце до тлумачного словника. Читаю: жінка — особа жіночої статі... Га? Як вам? Або: протилежне — чоловік... Га? Писаки! Да ми й без вас, любомудрів, знаємо, ви скажіть нам таке, чого ми ні сном, ні духом... Про любові. Про справжніх, значить... Хоча, даруйте, жінки всі справжні. Несправжні серед них не водяться. Це ми, козаки у штанях, не всі ще буваємо лицарями, а вони... всі такі... Себто — неповторні. Кожна в єдиному, так би мовити, примірнику... так ось... Будучи на каторзі, познайомився я з однією...

— Де? Де? — загуло подивоване товариство.

— Та кажу ж, на каторзі. Не в санаторії ж... хоча і в санаторії мені доводилося бувати. З дружиною на пару їздив. Хоча парю туди якраз і не потикайся... Клятий профком аж дві путівки на мою сім'ю відвалив. Що ти будеш робити? Ума в тих профкомівців не стачило. Довелося їхати. Удвох із законом... А це все одно, що в райський сад із своїми яблуками пертися. В Едем зі своєю Євою прицурганити. Тільки розстройство одне — яка вже там поправка здоровля! То що я вам скажу? Хоч і санаторій, а витримати можна. Особливо, коли здоровий. Витримав і я. Досі, як бачите, живий-здоровий. Але ворогу своєму такого не побажаю. Та й сам зарікся: ані ногою більше! З половиною своєю в санаторій... Еге ж... Дак про що я? Ага, згадав. Про каторгу почав. Довелося й мені — р-революційні гріхи молодості — з кайлом та ломом повколювати. Так ото я там і зазнайомився з однією перепеличкою... Ох, і не питаєте, і душ мені не ятрить — досі не можу забути її.

— Каторгу?

— Тю! Ви знову за своє. Кажу ж вам, пасію там надибав. Ось після того й не можу забути каторги, хоч уже більше як піввіку звідтоді мекнуло! Та і як забути? Уста її вишневі — солоднеча! А поцілунки, а всілякі інші чари-зваби! І солодкомовна була — як

ліра. А сама така — здобна, така... умммм! Пряник медовий. Солодкий сон. Не життя у мене тоді настало — малина. Не жінка — рахат-лукум. Халва і мед в придачу!

— Де — рахат-лукум? Де малина? — ми в один голос. — Де халва і мед в придачу?

— Та де ж ще? — подивувався оповідач.— Кажу ж — на каторзі. Була вона просто чарівною Та не каторга, а та любка-голубка, що я її там нагледів. А каторга як каторга — що тут згадувати. А дщерь та, як яблучко наливне була. Та і я тоді ще був — ого-го. Це тепер я на покуті віку, а тоді був ще першого наливу. Здоровий, і до любові снагу мав. То й була в нас любава!.. Уммм!.. З такою і на каторзі можна розкошувати. І я любенько розкошував — як на сьомому небі. От що таке справжня жінка!.. Любо-любо було, найлюбіше.

— Та невже ж на каторзі й каторги не було?— дивуємось.

— Чому не було? Хто вам таке дурне змолв?— аж розсердився

Зосим. — Була. Ще і яка! Це як моя приїхала. Законна супруженція. Уявила, що я — новітній декабрист. І вирішала, значить, собою пожертвувати та мені долю полегшити. Ну, і приніс її дідько! Морально мене, значить, підтримувати. Еге, скис я... Раз, думаю, поталанило, як у Сибіряку потрапив, але й там знайшла. І зіпсувала мені каторгу. Ось тоді я вперше й дізнався, що це таке — каторга. Тож довелося й каторжанином побути. Ледве дотягнув строк. А та... Рахат-лукум мій, любаска моя, з досади заміж вийшла. І теж, ходили чутки, влаштувала свому каторгу. Отакі вони, жінки. На все здатні заради нас, чоловіків. І каторгу в рай перетворити, і рай на каторгу обернути. Все їм під силу, все по плечу! Бо самі вони і є, як писав один поет, рай і пекло разом узяті. Але ж який рай? Усім раям рай! А пекло... Помріяти можна про таке пекло, про каторгу таку! От що таке справжня жінка, а вони, до речі, усі такі. Справжні — з глибоко вірою у своїй правоті, — закінчив старець Зосим свій апокриф, патріарх, апостол і святий в одній особі.

ТОМИК II

ДЕ ХАЗЯЙНУЄ ВАЛЯ ЧЕМЕРИС

ВАЛЕНТИНУ ЧЕМЕРИСУ

Що за диво. що за ліс,

А у ньому - Чемерис?

Це ми, друзі, у садку,

А точніш — у "Вишняку".

Валерій Баран

ВАЛЕНТИНУ ЧЕМЕРИСУ

Гуманний, ніжний гумор — риса

"Літ. України" й Чемериса...

Сергій Кова

І ВСТАВ ІЛЬКО МУРОМЕЦЬ З ПЕЧІ...

Новітнє дослідження

А так-таки й сталося: встав!

Точніше, зліз. З неї, родимої, з печі-грубки батькової.

І в снах про таке не снилося! Ні думано, ні гадано!

Тридцять та ще й три годочки, як істино руський чоловік пролежав молодик Ілько на ній, на теплій черені рідній, і все йому було до фені, за вухом, як кажуть, під час того лежання не свербіло, аж ба! Аж гул! Водномить. Спрожогоу схопився. І — ВСТАВ. Із — печі!!!

З якого б то дива, адже на печі так зручно й затишно було лежати — не капає за комір, не дме, і знизу вона, родима, гріє-вигріває. Лежи хоч і вік, лежи хоч і тисячу літ. І раптом знагла Ілько встав.

Що було тому причиною, га? На вітчизняних наших печах руські богатирі (не кажучи вже про нас, простих смертних) споконвіку собі лежали любесенько, розкошуючи як у раю (та й нині благополучно лежать і розкошують — дай Боже!), а якийсь там Ілько з якогось там провінційного Мурому раптом УСТАВ! Як наче пощучому велінню.

А, злізши з пічки-грубки, хіба ж таких ділов притьмом натворив!

По-перше, меч атакезного, харалужного дістав, бойового коня осідлав і погнав його, бахмута, до стольного граду Києва чимдуж, дорогою звільнив Чернігів від облоги клятих степовиків, а вже завершивши сіє і далі їдучи (між іншим, чернігівські мужики, не довго думаючи, хотіли навіть було зробити його воєводою своїм), подолав страховидло, яким був для тамтешніх країв Соловей-розбійник і таким робом убезпечив дорогу до стольного граду; а по-друге, розпочавши службу в Києві, Ілля незмінно в потрібний час опинявся в потрібному місці, там, де Києву в ту мить загрожувала небезпека...

Так він хвацько, сам-один зупинив і вщент розгромив татарське нашествя, схопивши чужинського поводиря Каліна-царя за ноги, як заходився ним розмахувати сюди й туди, так і поклав усю їхню татарву — як снопи у полі порозкидав! Ось так. Як наче він з місяця звалився. Наче біс який вселився в чоловіка! І від чого б то, га? Адже до того ні в чому подібному Іллюша той поміченим не був, як уже мовилося, крижнем лежав на печі, тихо та мирно аж цілих тридцять три роки і зненацька, як з ланцюга зірвався! Найшло таке на чоловіка чи що? Звідтоді, з часів Київської Русі Володимира Великого не одне покоління істориків б'ється над цією загадкою, над цією нерозгаданою таємницею: що ж таке з руським чоловіком, який любить чухатись і жити на авось, лучилося, що він г'валтовно з печі рідної зліз і стільки героїчних ділов натворив!

І ось зовсім недавно на пожовтілих сторінках "Руської правди", чия ветха підшивка дивом збереглася в Софії Київській, нам вдалося розшукати інтерв'ю народного героя, дане свого часу тодішнім майстрам пера (не забуваймо, журналістика — після дамочок однієї відомої поведінки, — є другою найдревнішою професією планети Земля!). Подаємо кілька фрагментів з того інтерв'ю:

"РУСЬКА ПРАВДА": Пане-добродію Ільку, невже й справді 33 роки пролежали на черені знаменитої нашої, істино руської печі?

МУРОМЕЦЬ: А що ж тут дивного чи незвичного для нас, руських, га? І лежав би й досі, якби не одна притичина...

"РУСЬКА ПРАВДА": О-о!... Це нас цікавить зело. Що могло статися таке, яка притичина-рахуба, що руський молодець, тридцять три роки пролежавши на печі, негадано зліз з неї, за меча взявся, коня осідлав і таке... таке натворив?!

МУРОМЕЦЬ: Шо, шо... Тута й балакати нема про шо. Всьому виною піч. На черені якої я 33 годочки пролежав. Її, рідненьку, перестали топити — ось шо!

"РУСЬКА ПРАВДА": Хто — перестав?

МУРОМЕЦЬ: Коби ж знаття. А тіко перестали і все. То шо я мав робити? На холодній черені лежати? Нема дурних! Як відчув, що черінь уже більше мої боки не гріє, то в один змиг ока й устав. Це потім якихось старців придумують, що буцімто до мене приходили і на подвиги мене благословили — не було старців! Зліз я, меча із стріхи витягнув, коня осідлав і до стольного граду Києва гайнув чимскоріш...

Чого?

А того... Куди Київ дивиться? Чому це мені піч перестали топити? На х... мені такий великий князь здався, як він про мою піч не дбає. Ну, думаю, покажу князеві кузькину... оту саму, значить. Матінку! Душу з нього витрису — чого це мені піч перестали топити? Куди великий князь у своїх хоромах дивиться, га? Хіба він нам не покровник? І взагалі, до чого він докнязювався. До того, що на Русі нашій вже й на печі не влежиш? Ще чого доброго, позамерзаємо на тих печах — взимку ж дюдя. Хуга страшелезна! Їду, злий як сто чортів разом узяті, аж тут дорогою — гульк! — підвернулися під руку якийсь паршивий Соловей-розбійник, а згодом і татарва клята. Я й зігнав на них свою злість! Хай знають на що здатен руський богатир, коли перестануть йому рідну піч топити!..

Истина — і через тисячу з гаком літ — правда! Такий він, руський мужик-богатир. На печі вилежується і за вухом йому не свербить, і вухом не веде десятки й десятки літ, а тільки вихолоне тепла черінь, так і злізе тоді з рідної печі, за меча візьметься, коня осідлає і таких ділов натворить, що й волосся сторч стане. Навіть на лисій голові, де його до того й не було. І скільки подвигів звершить, вимагаючи аби йому справно піч топили, що чи й вистачить билин аби його подвиги потім оспівати!

Це у нас, русичів, як родима плямочка-цяточка. На цім стояла і нині благополучно стоїть рідна наша Русь!

Амінь!

ПАНТЕОН НА ОБОЛОНІ

або

місце загибелі змінити неможливо

Був колись на Русі один — богатирем вважався, Добринею Нікітичем прозивався. Одне слово, герой руського (а не, наприклад, російського, як в УРЕ — т. 3, стор. 412, — мабуть, "помилково" зазначено, бо ніякої в біса Росії в часи Київської Русі і близько тоді, звісно, не було) — билинного епосу. Разом з друзяками своїми Ільком Муромцем та Альошкою Поповичем подвиги різні здійснював. А часто й сам душу відводив. Меча мав здоровенного (харалужного чи що?), а позаяк ручища в нього завше свербіли, то Нікітич той, Добриня, значить, з нудьги за меча тільки що — й хапався: кому б його

голову для підняття настрою одним махом відтяти? Бажаючих чомусь не знаходилося — люд у нас — що тоді, що тепер — над кожним членом свого тіла труситься. А Добриня, значить, який Нікітич, розваг баг. Є меч, то треба його в діло пускати і комусь башку зносити, бо ще й заіржавіє (не башка, звісно, меч). Ось той Добриня й причепився до Змія Горинича.

Пиячив тоді Добриня у Києві, при дворі князя Володимира, а там щодня учти, банкет-посиденьки, на яких збиралися бояри, дружинники та різна там місцева знать — мафіозі та рекетири. Чаші здоровенні: одну перешилиш, другу, дивись після третьої й замакітриться у тебе в голові. І захочеться комусь голову відтяти, щоб молодецьку звагу показати. От Добриня, якимось зазвичай перебравши, і згадав про Змія Горинича.

А треба вам сказати, що Змій той, на прізвисько Горинич, жив під Києвом на Оболоні, де Почай-річка текла. Жив собі тихо та мирно — як порядний гад. Ну, там кого з киян зжере (хай гав не ловлять! Сьогодні он теж зазіваєшся, так і згламають тебе свої, не чужі, гади!), землю, бувало, попалить, коли над Руссю пролітав — вогнедишний же, то внизу все й горіло, але ж і порядок тоді був! Бо всі триголового боялися. А той Добриня, який Нікітич, і вгепав його з доброго дива.

Як свідчать руські билини, сидів, значить, Добриня на Княжій горі в гостях у Володимира, заморські вина день цмулив, два... А на третій, дійшовши до кондиції, раптом схопився, на коня скочив і гайда на Поділ, в бік Почайни. Всі тільки ахнули: який, мовляв, гедзь Добриню за щось там укусив? Чи перебрав чоловік? Воно хоч і богатир, але ж хміль (чи як по-

теперішньому, алкоголь) кого хочеш на подвиги підштовхне.

"Ет, — зрештою бояри, — хай Нікітич погасає конем та провітриться. А захоче скупатися — будь ласка, Почайна хоч кого протверезить!"

Добриня й справді примчав до Почай-річки (була колись на Подолі така річка, в неї ще Глибочиця, Сирець та Ситомль впадали — всі вже мекнули!) і прямо з коня — шубовсть у воду! Хоч і добряче випив, але поплив, як наче у нього іззаду торохтів мотор "Прогрес"!

Ну, пливе він і пливе, і аж на Оболоні, на житловому масиві (тоді, щоправда, житлового масиву там ще не було) вибрався на берег — мабуть, там, де нині вулиці Богатирська та Добринська. І хоч довго плив, і вода ще холоднючою була, а не протверезів чоловік. Вибравшись на берег, закричав:

— А де тут Змій на прізвисько Горинич?! А подать його сюди, згораю од бажання голови йому постинати! Ич, голів скільки наплодив!..

А кому охота (навіть Змієві), щоб йому голову стинали? У Змія їх хоч і три було, але ж запасних він не мав.

Триголовий гад, тямлячи, що найкращий вид оборони, це наступ, налетів на богатиря, з трьох пащек полум'я вергаючи. А богатир Добриня, який Нікітич, певно, ще не протверезівши — бах-бабах мечем — аж іскри з очей у Змія сипонули! А з ними — одна за одною — і голови його посипались. Ось що можна зопалу натворити, якщо добряче набратися!

Впоравшись з триголовою тварюкою, Добриня потоптав і його нащадків (на Оболоні у Змія гніздо було, в якому він, як зразковий батечко, висиджував своє потомство) — змієнят, котрі, як і родитель їхній, теж були крилаті, триголові та ще й вогнедишні.

Ще й гордо заявив той Добриня, що він, мовляв, щойно звільнив Оболонь, а з нею і Київ, а з Києвом і всю Руську землю від зміїного свавілля. Та хто його, врешті-решт, просив галабурду-дебош зчиняти, га? Хіба забув, неборака, що Русь без верховного гада, якого всі навперебій батьком називали, і не Русь взагалі? Ну, набрався, як чіп, так і лежи, доки не прочумаєшся, нічого за меча хапатися і голови чужі рубати. Це як кожен забіяка-задирака, нажлуктившись міцнющих напоїв (а з ними нині на землі руській і не розминешся!), почне буянити-бешкетувати й мечем махати, то Русь-Україна, чого доброго, й геть обезголовиться. І це при тому, що на путні голови у нас завжди був — і є — стійкий дефіцит!

Так воно й вийшло. Бо звідтоді, як Добриня під п'яну руку ділов натворив, і не стало на Русі ладу. Бо який може бути на Русі нашій порядок, коли над Руссю — Змія Горинича катма? Ось звідтоді руський народ побивається та безпорядки — які сам же й творить — кляне.

— До чого, — кричать і нині його кращі представники, — нас демократія довела?! Нам би всеспопеляючого триголового гада, отоді б у нас порядок був!..

Воно й такечки — погарячкував колись зопалу Добриня, перестарався, галабурдник, от і маємо тепер те... що маємо. Раніше, бувало, Змій тільки пролетить, того-того схопить — кого на сніданок, кого на обід, а кого увечері згламає, — землю попалить, пролітаючи — от вам уже й порядок на Русі! А тепер? Князя не бояться, з депутатів сміються, на міністрів — нуль уваги. Бо коли триголовий гад на престолі не сидить, то й страху на Русі немає, а звідси й порядку — бояри в законі, що хочуть, те й чинять. І навіть князь їх не в змозі приборкати. Тому патріоти й різні там

рятівники трудящихся і несуть на демонстраціях плакати й плакатики:

"Вимагаємо негайно повернути нам Змія Горинича — споконвічного гаранта порядку на Русі-матушці!"

А де тепер Горинича дістанеш, як Добриня свого часу все потомство його на Оболоні згарячу витоптав?! Виникла ідея: на Оболоні, на місці загибелі Змія Горинича, пантеон спорудити. Дехто, правда, для цієї споруди пропонував Хрещатик — центр, мовляв. Воно й так, центр, але ж місце загибелі змінити неможливо, тож доведеться пантеон споруджувати саме на Оболоні, а в ній — інкубатор. Хоча в нас задосить патріотів, котрі, знявши штани, готові й без інкубатора цілком добровільно сидіти на зміїних яйцях стільки, скільки треба, аби висидіти бодай одне триголове змієня, щоб потім виростити з нього триголового Горинича.

Та ось лихо — потрібних яєць немає. Тож патріоти, які горять бажанням їх задарма висиджувати, вже й до Москви за рятунком зверталися (там, кажуть, гориничі ще не перевелися!), так "зореносна" таку ціну за ті яйця зміїні загилила, начебто вони були із щирого золота! У відчаї патріоти й захітнікі трудящихся кілька демонстрацій провели,

несучи транспаранти:

"Москва наша любя, Москва наша славна, пришли нам триголового гада нами керувати — вік тобі будемо служити!"

Чим воно закінчиться, поживемо — та й побачимо. Може, Москва по-братньому й поділиться з нами своїм гориничами, чи бодай їхніми яйцями, з яких наші патріоти будь-якого гада висидять і тоді нарешті на Русі запанує довгожданий порядок.

Правда, Змія Горинича доведеться годувати чоловічиною (апетит у нього — дай Боже!), але патріоти й тут духом не падають, а вже складають списки добровольців — тих, хто піде Змієві на сніданок, хто на обід, а хто й на вечерю. А людей у нас завжди вистачить — був би лише Змій Горинич та апетит мав. А що він половину русичів пожере — не біда, друга половина їх нарешті отримає порядок і батька-гада всіх народів на престолі.

ПОДАЛИ ОСЕТРИНУ!

Мелодрама

Розкішна зала. Біля фуршетних столів збуджено товпляться гості, чути захоплені вигуки. Десь у безкраїх просторах зали виголошуються гучні актуальні тости. На ближніх підступах до авансцени дві дами — блондинка і шатенка. Тримавши в руках фужери з напоями і тарілки з наїдками, вони підходять до одного з вільних бічних столиків.

ШАТЕНКА: Жаль, що в цій залі немає провідників — не диво й заблудитись. Хоча загалом фуршет сьогодні вельми оригінальний — вам не здається?

БЛОНДИНКА: Так, здається, бо кого нині осетриною здивуєш?

ШАТЕНКА: Але кілька в пригорілому томатному соусі замість осетрини на такому представницькому збіговиську вельми запам'ятається. Це щось нове в фуршетній справі.

БЛОНДИНКА: Ще б пак! Досить... е-е... пікантно! Але це, я думаю, з ідеологічних, як раніше казали, міркувань.

ШАТЕНКА: Що пані говорить? Кілька замість осетрини... з ідеологічних міркувань? Чого б це?

БЛОНДИНКА: Сподіваюсь, пані, звернула увагу, що перший тост було виголошено за народ? Так ось, кілька виставлена як закусь під перший тост. За на-аро-од. Вловлюєте? Не будемо ж ми перший тост, виголошений за народ, який за деякими... е-е... не зовсім перевіреними даними дещо потерпає, та закушувати... осетриною? Га? Кілька, як і взагалі, народна тюлька, тут більше підходить. Тож мусимо себе перебороти і після полум'яного тосту за народ скуштувати бодай по одній народній рибчині. Адже всі ми турбуємось за народ — чи не так? І навіть намагаємось жити його бідами і клопотами.

ШАТЕНКА: О, так, так. Доводиться потерпіти заради рідного народу, адже всі ми — його слуги.

Мужньо відправляють до власних ротів по кільці.

ШАТЕНКА: Зверніть увагу — на кільці дива не вичерпуються. З ікри до першого

тосту подали тільки... е-е... кабачкову.

БЛОНДИНКА: Стривайте, здається, виголошують тост за процвітання нашої країни... Так, так, за блага народні. Під такий тост годиться кабачкова ікра — аби не відриватися від народу. Символічно куштують кабачкову ікру і знаходять її вельми оригінальною.

ШАТЕНКА: Наш сьогоднішній фуршетист не тільки превеликий оригінал і масовик-затійник, а й, кажуть, (озирнувшись, шепотом), такий же крадій.

БЛОНДИНКА: Хіба нині кого цим здивуєш? От і мого звинувачують у тому, що він, мовляв, краде. Це просто... просто вульгарно!

ШАТЕНКА: Заспокойтесь, шановна, не беріть близько до серця пересуди некультурних людей, різних там хамів! Людям рот не заткнеш. Я в таких випадках кажу: так, краде. Але ж не для себе.

БЛОНДИНКА (подивовано): Пробачте, а для кого?

ШАТЕНКА: Що ж тут невтямки? Звичайно ж, для народу.

БЛОНДИНКА: У народу краде заради... е-е... народу? Оригінально.

ШАТЕНКА: Але так воно і є насправді. Хоча, якщо вже бути об'єктивним, мій благовірний не обкрадає народ, як про те різні, даруйте, придурки, заявляють, бо що в нашого народу сьогодні можна вкрати? Мій справу має лише з доларами, а в народу, погодьтесь, навіть гривні зайвої немає, то як його можна обікрати, га? Навпаки! Мій для народу тільки й старається. Ось церкву збудував. Для кого, питається? Для себе? Потрібна вона йому тисячу та ще й один рік. Для народу. А тому пенсіонери того району щодня мають на хліб і до хліба.

БЛОНДИНКА: Як то?

ШАТЕНКА: Дуже просто. Мій оголосив, що тим, хто в церкві буде молитися за його здоров'я, виплачуватимуть по 50 копійок за молитву. Хочеш, наприклад, аж цілу гривню заробити, видавай на гора по дві молитви щоденно. І матимеш додатковий заробіток — аж тридцять гривень на місяць. І знаєте, звідтоді в церкві й не протовпишся. А хіба це не є виявом всенародної — в масштабах одного району — любові до мого чоловіка? Про це й по телевізору на його власному каналі щодня розказують і показують. От і виходить, що мій хоч і краде, але краде не для себе, а для — народу. Бо якщо він і олігарх, то — народний олігарх.

БЛОНДИНКА: А народ у нас самі знаєте який... Скільки, приміром, не обіцяй, а йому все мало!

ШАТЕНКА: Такі ми!

БЛОНДИНКА: Але мій все одно старається. З кожним днем обіцяє народу все більше й більше. А чому? Бо надто щедра у нього натура. Все робить з розмахом, не шкодуючи себе. Я вже й занепокоїлась... Хоч поменше обіцяй, кажу, бо ще підірвешся. Дарма дехто запевняє, що обіцяти, мовляв, не ціпком махати. Мій стільки за день наобіцяється, що увечері ледь живий додому повертається, розпухлим язиком не поверне в роті. "Не бережеш ти себе, — кажу йому. — Все обіцяєш і обіцяєш народові, а народ твої обіцянки чомусь не спішить втілювати у життя. Жде, аби цим ми самі

зайнялися". Тож і раджу йому поменше обіцяти — берегти своє здоров'я. "Не можу, — одказує, — душа за рідний народ вболіває. Та й народ наш бідує, якщо не я, то хто ж йому золоті гори наобіцяє, га? Чи й рай земний? Всі для себе, тож мені доводиться страждати для нього, народу ріднесенького..."

ШАТЕНКА: Хвилиночку, пані. Здається, нарешті, осетрину подали. Не інакше, як будуть виголошувати тост за наші успіхи. Демократи, покуштувавши кільки в томатному соусі, вже поперли, звиняйте, захищати свої найдемократичніші права, ліві — боротися за щастя всіх трудящих, тож пора нам по-справжньому фуршетити. Ходімо до центральних столів... Але мусимо не розслаблятися і не втрачати пильності. Адже ніхто не подбав про провідників — можна й заблудитись поміж столами в такому безмежнім огромі.

БЛОНДИНКА: І не кажіть! Пильність і ще раз пильність! Тим паче, ходять чутки, що один вже мав нещастя та необережність загубитися в цій залі.

ШАТЕНКА (пополотнівши): І... і що?

БЛОНДИНКА: Бідоллага змушений був аж цілий місяць, доки його не знайшли між столами та не вивели на світ білий, фуршетити — пив, закушував, а перед тим ще й виголошував сам собі тости.

ШАТЕНКА: Жах, жах! І до чого в наш час можуть довести людину! (Зникають між столами).

СИНДРОМ АБОРИГЕНІВ ОСТРОВА САХАЛІН

Синдром — комплекс характерних
для певного захворювання симптомів.

Із словника

Не знаю, правда це чи слава-поголюска (за що купив, за те і продаю), але розповідають, що буцімто на острові Сахалін якось зібралися — на березі протоки Лаперуза, що відділяє російський острів Сахалін від японського острова Хоккайдо, себто від Японії, — тамтешні аборигени — нівхи та ороки — і заходилися гаряче обговорювати вічне запитання людства: як далі жити?

Ясно, що не від доброго життя зібралися. І так гадали, і сак. І, зрештою, прийняли доленосне рішення: аби змінити життя на краще, треба їм приєднатися до... Японії (яку вони на своїх мовах величали Япона-мать, пардон, мама). Отоді, мовляв, нарешті й заживемо. У складі багатой Японії. (Логіка у них була, як бачимо, просто таки залізна!)

За таку ухвалу проголосували одноголосно. Чи, як раніше казали: одностайно.

Воно б і нічого — демократичне волевиявлення. Ось тільки один нюансик виник: ратуючи за приєднання їх до Японії, сахалінські аборигени чомусь не поцікавились думкою самої Японії. Чи хоче вона аби до неї ні сіло, ні впало приєдналися якісь сусідні племена, чи не хоче? А втім, яке це, зрештою, мало значення, якщо аборигени в пошуках кращого життя одностайно прийняли рішення: приєднатися до Япона-мать і все тут!

Так ось цей синдром аборигенів Сахаліна вельми і вельми характерний. На жаль, і для нас, українців. Принаймні, для певної частини наших громадян, які аж кричать, так

хочуть приєднатися до Росії. (Здається, за це виступають і два кандидати в президенти України, тільки у них це звучить солідніше: до союзу Росії й Білорусі). А ось чи хочуть самі росіяни, аби до них наша братва приєднувалася — чомусь росіян про те ніхто й не питав (як аборигени Японію). І ось цю прогалину вирішив заповнити Всеросійський центр вивчення громадської думки, провівши соціологічне опитування: чи хочете ви, росіяни, аби до вас приєдналися — покищо, правда, в єдиний економічний простір, ЄЄП, — українці та білоруси? І ось що росіяни відповіли: "за" — лише дев'ять відсотків. Із ста опитаних росіян захотіли жити в союзі Білорусі, Росії, України і ще, здається, Казахстану.

Всього дев'ять відсотків із ста! Не густо! А ось аналогічні опитування, проведені в Україні та Білорусі, показали, що в ЄЄП хочуть вскочити 28 відсотків українців і лише 17 відсотків білорусів.

Ще трохи цікавої статистики до теми. На запитання "Чи задоволені ви життям в цілому?" позитивно відповіли менше половини опитаних українців, білорусів та росіян. Як бачимо, і росіяни не задоволені своїм життям, хоч деякі наші й прагнуть до них приєднатися. Якої трясці? Аби разом бути незадоволеними — чи що?

А ось в Європі на це запитання — "Чи задоволені ви життям в цілому?" — відповіли позитивно 58 відсотків опитаних. А в Данії, Швеції, Нідерландах та Фінляндії більше як дев'яносто!

А тому і вносимо пропозицію: якщо вже кому з наших і забандюрилося приєднуватися, то краще до Данії, Швеції, Нідерландів та Фінляндії, де ледь чи не на сто відсотків задоволені життям. Правда, чи будуть вони задоволені ще й від того, що ми до них захочемо приєднатися? Боюсь, але відповідь їхня може бути аналогічна японській (на пропозицію сахалінських аборигенів приєднатися до них): та пішли ви...

І далі вказувалася широко відома в слов'янських народів адреса. Навчіться, мовляв, у себе вдома працювати так, як ми в себе, і тоді Японія буде у вас вдома своя. І Данія, і Швеція, і Нідерланди, і Фінляндія! Резонно! Тільки ж збагнути це нам все ще заважає живучо-невмирущий, відверто кажучи, нахлібницький синдром аборигенів острова Сахалін.

А ТУРОК СВІЙ, НЕ ТУРЕЦЬКИЙ...

Приходить якось до редакції чорновусий добродій.

— Салям!

— Салям, — одказую спокійно, нічого не підозрюючи. — Слухаю вас.

— Я турок! — вигукує прибулий схвильовано і наче аж місця собі не знаходить. — Турок я, турок!

— Заспокойтесь, — я до нього лагідно. — З ким чого не трапляється. І давно це з вами?

— Давно, давно, від мами-тата!

— А-а, — заспокоююсь і я. — Турок, то й турок Чого ж ви так хвилюєтесь, коли це у вас від самого народження? Якщо ви з Туреччини, то це нормально. Ще Осип Скорик, старий солдат із "Сватання на Гончарівці" Квітки-Основ'яненка, пригадується,

журився: "У Туреччину прийдеш, куди не обернись — усе турки, усе турки, аж сумно". Тож слухаю вас. Нам, правда, тільки ще турків і не вистачало, та все ж... Що там у вас, ефенді?

— Я люблю свою Туреччину.

— Правильно робите, бо кому ж, як не туркові, любити Туреччину! Це у нас, українців, є такі, що люблять не Україну, а сусідню державу і їй годять.

— Але дехто вважає, що я не люблю Туреччини, тож я хочу у вашій газеті надрукувати статтю і переконати турків у тому, що я таки її люблю.

— Гм... Вдома чому ж не видрукуєте?

— Не хочуть друкувати, демократії у нас малувато.

— У нас її теж негусто... Та гаразд, давайте. Тільки що це у вас за стаття: "За незалежну і самостійну Туреччину в складі Греції". Чому це Туреччина, даруйте, мусить бути в складі Греції?

— А тому, що я такою бачу Туреччину — у братньому союзі з Грецією! Чого ви так витріщилися? У мене кума в Греції, а вони... не згодні...

— Хто — вони?

— Турки. Ще й ображають мене: "Ну ти й турок!" А я зірвався і крикнув: "Від турків чую!" Сьогодні всі об'єднуються. Он білоруси притьмом побігли до Москви. У Європі тільки й чуєш: інтеграція, інтеграція!.. Чому ми, турки, повинні відставати? Я за інтеграцію, за братнє об'єднання з Грецією. У мене кума в Греції живе, то що — між мною і нею треба кордони зводити, га?

— А як же після об'єднання, бодай і братнього, буде з незалежністю Туреччини?

— Уряд Туреччини залишиться незалежним, але під егідою Греції.

Так і моя кума вважає.

Я незчувся, як у мене й вихопилось:

— Ну й турок ти!

І тієї ж миті... прокинувся. Ху-ух! Як добре, що це всього лише сон і турецькій незалежності ніщо не загрожує.. Пригадалося. Був час, коли турки дуже соромилися того, що вони — турки. (Як ото деякі українці, сиріч — хохли-малороси). Комплекс неповноцінності в турків почався після того, як, завоювавши Візантійську імперію, збагнули, що вони відсталі порівняно з підкореними. Ось тоді слово "турок" і стало синонімом слів "мужик", "плебей". І коли, бувало, турка в Стамбулі називали турком, він ображено кричав: "Вах! Сам ти — турок! А я — мусульманин!" (Як колись українці на запитання, хто вони, чухаючи потилицю, відповідали: "Та, православні ми"). Але з часом це в турків минуло, і сьогодні вони (на відміну від наших, даруйте, малоросів) вже не соромляться своєї національності. Але до чого цей сон?..

Аж тут редакційні двері — рип! Заходить один... інтернаціоналіст. Принаймні, так він сам себе обзиває. Член, до речі, Спілки письменників України, киянин. Пише російською, буцімто хтось в його роду був з руських. Отож, заходить і з порога:

— Якщо у нас демократія, надрукуйте мою статтю: "За самостійну Україну в складі обновльонной Росії..." Е-е, пардон, у складі обновльонного Союзу.

Я лише очі на нього звів, а він — у крик:

— А шо? А чо? Я такою бачу Україну, а вони, націоналісти, кричать, шо я не люблю Україну. Брехня! Я люблю її, і люблю самостійну, но — в складі обновльонного... А чо?.. Білоруси он... Сім'ї у нас переплелися... У мене тьоша з Красноярська. Це перша, а друга — з Рязані... То шо нам — розділятися кордонами? Он і генерал Лебедь, а він родом із Сумщини, не любить кордонів між Україною та Росією, а любить самостійну Україну в складі обновльонной Росії... Себто Союзу.

— А як же тоді буде із самостійністю України? — питаю в українського письменника з руськоязычними книжками.

— Москва призначить нам повністю незалежний уряд... А шо? А чо? Друкуйте мою статтю, коли ви не бандера і коли в нас демократія.

— Ну й ...турок ти!..

Каюсь... Прошу вибачення в турків, які нині так пишаються тим, що вони турки.

А сам гірко думаю: "Ось до чого цей сон... І, бий тебе коцюба, — віщий. Бо турок — свій, а не турецький..."

Аби порятуватися від "власника" аж двох тещ — з Красноярська і Рязані, хотів було хутчій прокинутися і — не зміг. Виявляється, в другому випадку це був не сон. На жаль...

ВЕРМАХТ СКАРЖИТЬСЯ...

Це добре (це навіть корисно), що не тільки ми згадуємо про 60-річчя з дня закінчення Другої світової війни, а й вони теж.

Ми — батьків своїх, які нам її здобули, Перемогу Велику, — вони...

Вони теж згадують. Вцілілі (і сьогодні ще при здоров'ї, хоча вже й перебувають на межі людського віку), колишні гітлерівці...

Ось і в популярній телепрограмі "Діскавері" (цикл передач про Другу світову) слухав я одного колишнього солдата колишнього їхнього вермахту. Розповідав, як вони тоді приходили (приходили — надто м'яко сказано, та гаразд) до нас, скаржився... На що б ви думали? Що тоді — в 1941-му — у нас були вкрай незадовільні дороги.

Нікудишніми тоді у нас, виявляється, були дороги! На них буксувала їхня техніка (особливо в осінню мокву), вибивалися з сил їхні, солдати... Прямо суцільне бездоріжжя в нас тоді виявилось!..

Тодішній стан наших доріг гітлерівця обурює і тепер — майже через 60 літ по закінченню війни.

Сидів я біля екрану свого телевізора пригнічено, відчуваючись і геть незручно. За батьків, які перед приходом до нас вермахту в 41-му, виявляється, не проклали перед ним путніх доріг. Ай-ай-ай! Дали маху!

Отож в того колишнього гітлерівця, а нині пристойного 80-річного пенсіонера прямо чи не сакральне обурення. Все за те ж, за тодішній стан наших доріг. Та скарги про те, як вони застрягали на наших горе-дорогах, коли надривалися навіть їхні коні...

Обурювався, наче вони в червні 41-го прибували до нас на санаторно-курортне оздоровлення (чи бодай із туристичною метою), а ми їх зустріли такими дорогами. Жах,

жах!.. Бідний, бідний вермахт, і яких він тільки тоді мук натерпівся!

Ще й жалівся той спогадувальник, що ми убивали надто жорстоко їхніх солдат. (Десь, у якомусь там місці України вгепали чи не 200 їхніх вояків, які не чекали несподіваного нападу. А ми до них так жорстоко...)

Обурювався. Воно і є від чого. Замість того, аби зустріти загарбників з розпростертими обіймами, ми, подумати тільки, билися з ними жорстоко і безжалісно! (Зовсім не за правилами, белькотів!) Як ніби наші мали перед ними розкланюватися (на рівні мушкетерів у довгополих капелюхах, в жабо та рюшах):

— Ах, даруйте, окупанти, що ми вас трохи потурбуємо! Дозвольте вас... е-е... хоч разочок піф-паф — стрільнути.

Слухав його і здавалося (пригадався анекдот), що тоді він міг би вигукнути:

— Ей, куди ви стріляєте? Повилазило? Хіба не бачите, тут же люди.

І все ж я певен, що наші батьки тоді зустрічали таких "людей" на досить пристойному рівні. Тих, хто приходив нас убивати (і мене в тім числі, адже я — дитя війни), а вони й тепер бач скаржаться, що ми були з ними надто жорстокими.

Такі ми. Убивали. Щоправда, лише тих, хто приходив нас убивати.

Такими у всі віки були й наші пращури, від імені яких чужинських зайд застерігав колись великий київський князь Святослав (ні ні, не кепськими нашими дорогами):

— Хто прийде до нас з мечем, той від меча й загине!

Такими були наші пращури, прапрадіди, діди, батьки, такими маємо і ми завжди бути. І наші онуки.

А дороги у нас — визнаємо — справді тоді були нікудишніми. (Але коли тебе не запрошують, чого ти на них сунешся?). Нині нарешті трохи кращими поставали, але все одно ми ще не скрізь витягуємо свої автобани до рівня світових стандартів. І про це нікому не треба забувати — особливо різним там вермахтам!

Так, на всяк випадок.

ПАЛАЦ ЩАСЛИВИХ БІДУВАНЬ

"Дорогі співвітчизники! Ідучи на жебри, активніше використовуйте передові методи виживання!" —

із популярних закликів Ан'їарку.

Виявляється, нам ще далеко до них, до передових методів виживання, адже в нас, в Україні, ще й досі не розроблена на належному науковому рівні програма прогресивного жебрання. І, як результат, у нас кожен старцює, як Бог на душу покладе. Простіше, хто до чого моторний та голінний, той на те і здатний. Звідси жебрацтво та старцювання наше загалом знаходяться ще на дуже низькому рівні і не мають можливості розвиватися за передовими методами високорозвинених країн. Бо хто майстер жебрати — той ще якось циганить милостиню, а кого Бог обділив таланом? Такі й на жебрацтві бідують — через власний непрофесіоналізм. А тоді ще й пред'являють до влади — здрасті, я ваша тьотя! — необґрунтовані претензії: у нас, мовляв, навіть, жебраки бідують! А хто ж вам винуватий, що ви через своє невміння злидарюєте? Навчіться талановито старцювати, проявіть кмітливість, а коли маєте ще й

клей у голові, то у вас діло відразу ж піде на лад — причім тут влада? Вона що — за вас піде з простягнутою рукою? Треба вміти канючити. Як то, наприклад, уміють робити старці в заможних країнах, там що не жебрак, то — джентльмен! Тримається, як граф який-небудь, монте-крісто якесь, який-небудь денді. Далеко нашим прошакам до них! Бо їхнім і подати не соромно.

Хоча, об'єктивно кажучи, де в чому й наша влада не допрацьовує, адже у нас ще мало в цьому ділі використовується прогресивно-передова технологія виживання. Простіш — ходіння попідтинню. Бо старецтво — це наука, яка у нас, на жаль, геть призабута, тож її треба активніше відроджувати, аби уникати дилетантизму, коли йдеш з простягнутою рукою і енергійніше будувати своє заможне життя. Своє вагоме слово ще не сказала і наша наука — хоча б та ж психологія. Та й влада — що є, то є — не завжди сприяє нашим громадянам з простягнутою рукою, не на досить належному рівні турбується про їхній добробут.

От на Ан'їарку — є така країна на планеті Ялмез, де нещодавно побував мій друг астронавт Гаврош, — зовсім інша картина. Тамтешня влада активно допомагає численним — а їх там справді — несть числа! — прошакам, різним старцям та старчихам з торбами, бомжам тощо.

Як розповів пан Гаврош на своїй прес-конференції, на Ан'їарку відкрито ПШБ — Палац Щасливого Бідування — до речі, з великою урочистістю, з розкішним фуршетом для його організаторів, що тривав три ночі підряд. Тепер кожен тамтешній неімущий може запросто прийти до ПШБ і за помірну плату отримати висококваліфіковану допомогу фахівців — хоча б тих же психологів. При ПШБ також працюють секції затишного, майже домашнього бомжування, заможного жебрування, щасливого старцювання тощо, де спеціалісти навчають, як треба з гідністю побиратися чи, приміром, порпатися у сміттєвих ящиках або на звалищах, знаходити в підвалах чи в люках теплотрас затишне місце для ночівлі.

Працюють також курси з підвищення кваліфікації прошаків, на які до ПШБ запрошують, крім фахівців, ще бувалих бомжів та старців — майстрів своєї справи, які охоче діляться багатющим досвідом з початкуючими колегами, відкривають секрети майстерності передового виживання, навчають, як власні злидні можна зробити високоякісними й навіть прибутковими.

Озброєні найновішим досягненням науки, окрилені увагою влади, тубільні старці та бомжі ще з більшим натхненням ідуть на вулиці і площі міст, в підземні переходи, до станцій метро й у вагони метропоїздів, електричок, міського транспорту, до кафе-барів чи вокзалів, упевнені, що тепер їхні злидні справді стануть процвітаючими.

"Наш рідний дім" — так ласкаво й з любов'ю називають знедолені Ан'їарку Палац Щасливого Бідування та безмежно дякують своїй народній владі за воїстину материнську турботу й піклування про них, паріїв суспільства. Бо це й справді вона — істина турбота власть імущих про своїх малоімущих громадян.

Надарма ж один з високопоставлених представників верховної влади Ан'їарку,

виступаючи на відкритті Палацу Щасливого Бідування, від усього серця побажавши малоїмущим та різним злидарям широкої стовпової дороги, натхненно вигукнув:

— Щасливого ж і заможного вам бідування, дорогі наші співвітчизники, брати наші і сестри! Віримо, що за нашої підтримки ви нарешті будете бідувати з усім комфортом і розкішшю! Також радий повідомити, що влада, як і раніше не обділятиме вас своєю справді материнською увагою, турботою і теплотою. Так, наприклад, у наших найближчих планах — проведення всезагального конкурсу з визначенням переможців у номінаціях "Відмінник старцювання", "Кращий жебрак року" та "Передовий бомж міста". Старайтеся, панове прошаки, і ми ніколи не залишимо вас напризволяще, дорогі наші співвітчизники!

СЛАВА ОКУПАНТАМ

Біля райлікарні явно щось затівалось таке... святкове чи що, і Савка Білоус вирішив урочистості не прогавити — не багате їхнє містечко на такі події. Та й раптом... "пенсію" набавлятимуть? А втім, про пенсію стара шепнула (у неї, про що б не базікала, а язик навколо "пенсії" тільки й крутиться).

— Тю, дурна баба! Яка пенсія у лікарні? — вніс ясність Савка, хоча й відати не відав, яка ж воно трясця там затівається. — На вгороді бузина, а в Києві дядько! Пенсію совбез призначає. А в лікарні тіко лікують. Кому ще рано помирати, того, значить, вилікують, а кому вже ратиці пора відкидати, той і відкине їх. А ти — пенсія!

— Отож і кажу: постій, постовбич, — стара вже давно недочувала. — Не злинаєш. Мо' що й витиранам підкинуть. Та й пінжак на тобі з медалями (у Савки залишився вже лише один піджак, бо решта геть зносилася, тож він ходив у своєму єдиному і в будні і в свята, а щоб кожний раз медалі не знімати, як свята кінчалися і знову не чіпляти, то він їх і не знімав і так до них звик, що й не помічав їх у себе на піджаку — та й скільки там тих медалей! Дві чи три). А я піду козу попораю, бо вже сонце під обід, а Манька й досі непоєна. А ти — попантуй. Ноги хоч і негодящі в тебе, а все ж не позичені. Та й куди тобі спішити — до смерті ще далеко. А коли й близько, то встигнеш до господи повернутися. А що лікарня, то нічого, мо' які ліки витиранам даватимуть, так бери, не чекай запрошення. Медалі тіко виставляй, щоб усі бачили, що ти — хронтовик...

Стара почовгала, а Савка й залишився. Воно ж і справді щось таке-розтаке затівалося біля їхньої задрипаної (вже аж кричить та ремонту просить) лікарні. Ще й лікарі у двір висипали як з міха — наче лікарня ось-ось загориться. Та всі в новеньких білих халатах — любо глянути. І де вони їх подоставали? Тепер виходить, наче й лікарня у них путня, і лікарі ще ого-го! А в них, крім вати, нічого й немає... Ну, ще, може, градусники, якщо їх не добили. Та кип'ячена вода у бачках. І що б це могло означати, що лікарі як на парад вирядилися? А над входом ще й гасло почепили: "Ласкаво просимо". Кого це вони запрошують, вік би до них не ходить, бо захворієш — треба все своє нести, а де його візьмеш, за що купиш, як пенсія курам на сміх та й ту місяцями не виплачують... Головний лікар, котрий Савці якось невдоволено вичитував: "Що ви до нас ходите, діду? Тільки ноги свої биті добиваєте. Вам уже за вісімдесят, а ми не боги, другої життя доточити вам до першої не можемо. Як з'являться ліки, тоді й приходьте, скільки Бог

вам вділив, стільки й прокахикаєте, а ми тут при чім", — так ось, головний лікар мікрохвони перевіряв, кашляв у них, бурмотів. То тому, то тому щось наказував і все на годинника свого позирав та на дорогу, що до лікарні вела (вчора її навіть жорствою підлатали). І лікарів, як новобранців вишикував, та все їх переставляв, доки не постройв у каре... Ба, ба, придивився Савка, і районне начальство приперлося! То до них не достукаєшся, кабінети їхні і штурмом не візьмеш, а це стоять, голубчики, як прості смертні, — серйозні, виходить, діла затіваються... Хоча ніби ніякого ж свята й не передбачається — у травні, як півмісяця відсвяткували, то тепер мовби до роботи вдалися, аж ні. Мікрохвони повиставляли. Мітинг буде чи що? Але мітинги Савці вже оскомину набили — наївся їх аж-аж. Хоч раніше й бігав слухати ораторів, як вони правду-матку біля мікрохвонів різали. А що змінилося? Тож-бо!

Перехожі, хто мимо лікарні йшов, зупиняються, кучкуються. Савка й собі протиснувся ближче та ненароком медалями на своєму куцому піджачку брязнув. На нього одразу ж і увагу звернули.

Якась дама, дуже неприступна на вид, наче командир у спідниці, на Савку суворо витріщилась, брови густіючі насупила, а тоді ще й на його медалі беньки вилупила і сказала осудливо, наче Савка винуватим був, що в нього на піджаку медалі завелись.

— Ще й вас тут, діду, не вистачало! — сказала і наче аж нервово закурила якусь дорогу сигарету із золотими буквами на ній. — Медалями можете всю картину спортити. Особливо, отією "За взятіє Берліна".

— Еге, брав, — закивав Савка, радий, що хоч хтось звернув увагу на його бойові нагороди, бо зараз на них якщо хто й гляне, то хіба оті, що їх скуповують, антихристи, і торгують потім медалями на базарі у Києві. — Кажись, у травні сорок п'ятого й брав. Мені тоді тіко дев'ятнадцять сполнилось. В сорок четвертому мобілізували, значить, а в сорок п'ятому й брав, Бирлін той...

— Воно ото вам треба було?

— Що? — спершу не второпав власник медалей, вже, до речі, потемнілих (Савка їх якось збирався цеглиною натерти, щоб засяяли, та все ніколи було). — Що каеш, дамочко, тоїсть, жінчино?

— Кажу, не треба було їхній Берлін брати. Принаймні, не на часі це сьогодні. З політичних міркувань. Ситуація сьогодні не та, що колись була.

— Дак хіба ж я його зі своєї охоти брав! — чомусь почав виправдовуватись Савка. — Він мені до шмиги був. Наказ такий од командування надійшов — брати! То й мусив брати, хоч на дідька він мені, у мене з бабою оно хата є, вистачить, ще батьківська. А тоді що я мав робити? Не підеш Бирлін брати, тебе візьмуть. Та й старшина нас у спину прикладом штурхав. А ми, рядові, люди маленькі, що нам начальство накаже, те й сполняєм. Так і взяв Бирлін їхній.

Пишна й дебела дама, добре розгодована і вдягнена ("Це ж скіко треба їсти, щоби отакі тілеса наїсти?" — механічно подумав старий не без заздрощів, бо його половина і за молодості не відзначалася дорідністю, а тепер — мов дошка обтесана, ні грудей, ні...), знову чомусь втупилась у вузькі та запалі груди Савки (піджак на ньому висів, як

на тичці), знову перевела погляд на медалі і не сказала, а прямо тобі наказала — ич яка прокурорша найшлася!:

— Ішли б ви, громадянинне діду, у своїх справах, якщо вони у вас є, і не мозолили б тут очей. Ось-ось настане історичний момент. Вперше з часів Другої світової війни до нас прибуде німецька делегація — офіційна зустріч, квіти, слова вдячності, вручення хліба-солі. А тут ви зі своєю медалькою "За взятіє Берліна"... Хоч би зняли її. Чи продали — копійку б яку мали.

— А ти спробуй її заробити, а тоді й продавай — швидка яка!

На них знову зашикали.

— Я до того, — тихше заговорила дама, — що ця медаль вам зараз ні до чого. На даному історичному етапі. Ще гості подумують чорті й що таке. Що ми їм спеціально вас підсунули. З медалькою, в піку їм.

— Та хто ж це мене буде гостям у пику тицяти? — аж обурився дід. — Я хоч і негодящий, а за себе ще можу постояти! І дати, кому треба, в оте саме... пику!

— Та не в пику, фе, вульгарно, — скривилась дама. — Я сказала: у піку! На зло кому. Поговорка у мене така...

— Еге, і в мене є одна, як ви кажете, поговорка, — Савка аж ожив і в маленьких його очах заіскрилися вогники. — Так і вертиться вона на язиці.

Сказонув би оце її вам, дак міліція може мене загребти.

— Та зрозумійте, мова йде про прийом гостей, толерантність, гостинність і таке інше. Не гоже гостям нашим колоти минулим очі. Що було, те, зрештою, і загуло.

— Еге, добряче тоді гуло, — погодився старий. — Декому так тоді позакладало, що й досі не можуть оговтатися...

— Я й кажу... Ще образяться німці — як-не-як, а Берлін — нині їхня спільна столиця, от німцям обидно буде...

Савка нарешті вчув слівце "німці" і занепокоївся.

— Що? Оп'ять до нас німці? Чого це вони внадилися? Мало їм сорок першого? Тоді вони теж новий, значить, порядок встановлювали. Гут, гут — джеркотіли а гутом якраз і не пахло, і не смерділо, бо вони ж окупанти!

— Тсс!!! — кішкою зашипіла дама, і Савка аж відсахнувся, бо здалося, що вона або ж вкусить його, або ж пошкрябає. — Ви гражданин дід, чи не з неба впали? Ідіть собі далі й не портьте нам історичний момент!

І Савка хотів було подивуватися — кому це він і що може спортить (все життя не портив; хіба що тим, німцям, як їхній Бирлін брав, а це, виходить, може якийсь там історичний момент спортить?), як тут з шиком підкотили авто, звані на теперішній лад іномарками, з них почали виходити поважні, наче б не наші пани, а місцеві підпанки їм навстріч так прудко кинулись... Заграла музика, дівчата вбрані, як ото на сцені, піднесли гостям квіти й хліб на вишиванім рушнику.

— Гут, гут, — почулося од приїжджних панів, і Савка переконався, що перед ним і справді німці, востаннє яких він бачив у сорок п'ятому.

Потім наші біля мікрохвонів заходилися соловейками заливатися, а вже за ними і

приїжджі поважно заджеркотіли. Але що саме, Савка ні бельмеса не втямив, бо ж не навчений чужій мові, як її второпаєш? Правда, ще з сорок п'ятого він дещо запам'ятав по-німецькому — хенде хох, наприклад. Здорово вони піднімали руки на оте хенде хох, приємно було на них і дивитися. А скажеш їм бувало цурук, крикнеш так, наче ти пан, а вони холопи, так і задкують од тебе. Ще й кланяються... А ти їм — шнель, шнель! Аж драпака дають. Та йому подобалося казати їм хенде хох, але хіба ж воно підійде для такого історичного моменту?

А тим часом наші перед ними — окупантами, — так і стеляться листом, так і стеляться — хоч до рани їх прикладай. Щось замуляло Савці в душі, зашкрябало і він незчувся, як у нього й вихопилося:

— Ге-еть окупантів!!!

І вмить на Савку з усіх боків зашикали.

— Тсс! Які... окупанти?

— Дак німці ж, — нічого не міг втямити дід. — А вони ж і справді окупанти.

— Не зациклюйтесь, діду, на минулому, — хтось порадив. — Сьогодні вже не те врем'я, папашо!

Якийсь панок, нахилившись до Савки, заходився йому терпляче пояснювати:

— Це, добродію, хоч і німці... Справжні німці, але це — делегація. Німецька делегація. І делегація не тих, що тоді... колись до нас приходили.

Вони привезли нам гуманітарку.

— Молотарку? — старий трохи недочував на ліве вухо.

— Гуманітарку, це значить — гуманітарну допомогу, — ще терплячіше розтовкмачував панок. — До речі, медичну. Себто привезли для нашої лікарні безкоштовні ліки та медичне обладнання, різну там апаратуру.

— Еге, у нашій лікарні, крім вати, більше нічого й немає. Навіть, нам, витиранам.

— А тепер буде, — заусміхався панок, так доброзичливо, приязно, ніби з рідним батьком своїм балакав. — А вам, заслуженим ветеранам, у першу чергу. І все це привезли нам німці. А ви — геть окупантів! Та молитися треба на таких окупантів, дякувати їм за доброту і щедрість їхню! Так сказати, від імені простого народу. Га? Може, виступите?

Савка закліпав білястими, вицвілими віями над маленькими очищами, що постійно сльозилися — старість, звісно, не красить, — а його дрібненьке, зморшкувате личко, схоже на печену грушу, перетворилося на знак запитання: і що його таке... розтаке сказонуті? Од витиранів, значить. Щоб і коротко — балакунів, особливо тих, що біля мікрохвонів баляндраси точать, він не терпить, — і щоб до ладу вийшло. І щоб за живе взяло... А заодно й по-людському подякувати — німці он аж із самого Бирліна ліки за так їм везли й привезли. Пригадав, на мітингах тільки й вигукують — або "геть", або "слава". Перше він уже викрикнув, виходить...

Не вагаючись більше й миті, Савка зняв свого вигорілого, затрапезного картуза з переломленим козирком, що його він носив і влітку, і взимку (стара шапка із старого, ще за життя облізлого кроля од довгого носіння ще дужче облізла, зопріла від

Савчиного поту і вже розлазилась по швах, а на нову все не виходило — пензія така) і, ледь не зриваючи голосу, крикнув, власне, верескнув фальцетиком, аж надто тонким, мовби жіночим голосом:

— Слава... окупантам!..

І тої ж миті навколо Савки запала тиша, якась гнітюча і неприємна, наче він бозна що сказонув.

— Вас? Вас? — заджеркотіли німці в тій тиші.

— Та не вас, — поправив їх Савка, задоволений, що так вдало і, головне, коротко й по ділу сказонув, — вам... Вам, значить, слава. За вашу... молотарку!

— Гуманітарку, — підказав йому хтось розгублено.

— Дак я і кажу: гу... гуманітарку, — охоче погодився дід. — Я такий... Хай буде і гречка, аби не суперечка. Аби й у нашій лікарні ліки були пользительні. А то ж що виходить... Витирани, як ось я, у лікарню прийдуть, а їм: звиняйте, витирани, у нас крім вати нічого немає. То теперички буде. Хоча б для тих, хто Бирлін брав... І не дивуйтесь, — повернувся до гостей, — що довелось й мені колись ваш Бирлін брати... Коли б ви тоді з ліками до нас приїхали, то хіба б ми ваш Бирлін брали б? На кий він мені, персонально, здався що тоді, що теперича. Тут із своїм городом не впораюсь — радикуліт клятий. Та й пензія така, що куди той Бирлін брати, тут аби самого хто взяв та до смерті догодував... На сім бувайте, товариші... е-е... як тепер, панове. Мо' що не так сказонув, панове окупанти, то... Як наше невлад, то ми з нашим, значить, назад. А коли до двору, то й ми угору.. Вдруге мо' й краще виступлю, як ви нам ще молотарку... тьху, гуманітарку привезете... Хенде хох! Тьху, звиняйте, панове окупанти, за старою звичкою вихопилось — не піднімайте руки, як у сорок п'ятому. Я тільки хотів вам сказати по-вашому, значить: аухвідерзеєн!..

Додому Савка повернувся героєм — піджачок нарозпаш, медальки брязкають, картузи аж на потилицю збитий.

— Чуєш, стара, — ще од хвіртки почав. — Виходить, я таки недарма в сорок п'ятім Бирлін брав. Нарешті німці привезли нам ліки. Мене ще й виступити попросили.

— Та хто ти такий, щоб тебе ще виступати перед німцями просили? — недовірливо стара.

— Дак торочу тобі, торочу... Я ж Бирлін їхній брав. От наші й попросили. Щоб приємність гостям зробити. Я і сказонув: слава окупантам! А що? Здорово, правда?

— Тю! — стара була вражена. — А хіба таке мона?

— Тепер все мона, — заспокоїв її дід. — Врем'я таке, тепер окупанти нам помагають, тож і дякувати їм треба, хоч ми й ніби победітелі. То я їм і врізав від победітелей, їдрі т-твою!.. По-нашому, по-простому!.. Від братів-слов'ян значить, та ще й православних.

— Добрі виходить, тепер окупанти, — порадувалася стара. — Тіко шкода, що їх мало. Якби одні лікарства нам привозили, інші — пензію добру, треті ще щось там... Мо' й мені б поперек підрихтували, хоч трохи здоров'я доточили, бо ні нахилитись, ні потім розігнутися — хоч гвалт кричи.

— Еге, повезло, що хоч тепер не доведеться Бирліна брати. Бо, як по правді сказати, я вже негодящий його взяти.

— Хай тепер молоді беруть, — резонно зауважила стара.

— Вони візьмуть — жди! Вони тепер в оту... Турцію за барахлом їдуть. А один з таких... Ну, з молодиків, як я вже сказонув і йшов, буркнув до мене: коли б ви, каже, тоді німців здуру не розбили, то ми б сьогодні так жили, як вони оце живуть.

— І що ти йому отвітив?

— А що... Коли б не ми, жив би, кажу, ти оце у німців в Освенціумі та своїм попелом поля б їм удобрював.

— Воно й такечки, — погодилася стара й зітхнула. — Ліки — добре, коли привезли нам, а якби ще й пенсію нам привезли!..

Савка озирнувся.

— Чуєш, стара, чи не завалаявся у нас де-небудь кусок цеглини?

— А нащо тобі?

— Та медалі геть потемніли, вже й не видно їх, наче сліпі. А колись же... аж горіли. То я їх червоною цеглиною натру, вони й заблищать, як їм і положено на грудях у витирана і хронтовика блищати.

— Натри, — погодилася стара. — Мо' й ще перед окупантами прийдеться виступати...

КОЗА-ОПТИМІСТКА

З невідомих пригод барона Мюнхгаузена
в Україні

Як тепер вже добре відомо, знаменитий, пардон, брехун барон Карл Фрідріх Ієронімус фон Мюнхгаузен з німецького містечка Боденверда, року 1737 разом з поетом герцога Антона Ульріха Брауншвейгського побував у Росії — історичний факт! І навіть дослужився — без звичних для нього бре-бре! — в однім з російських полків до звання ротмістра.

Повернувшись додому, пан барон, цей най-найправдивіший брехун, любив пригощати друзів химерними історійками, повними, скажемо, фантазій про своє перебування в Росії і багатьох з них просто потішав. А ті в свою чергу переповідали пригоди барона іншим, ті ще іншим аж доки зрештою в Лондоні (середина 80-х років XVIII ст.) — не вийшла (без згадки автора) книга під назвою "Путівник для веселих людей". Невдовзі вона стала відомою і в Німеччині. Ось тоді барон Мюнхгаузен і впізнав себе в образі брехуна, який заслужено носив його ім'я. Барон так розсердився, що послав Рудольфу Еріху Распе (автору бестселера) навіть виклик на дуель...

Але цікаво ось що. Виявляється, пан Распе не всі приключки, що лучалися з бароном, використав у своїй, тепер вже всесвітньо відомій книзі про знаменитого вигадька. Зокрема він чомусь не розповів про одну пригоду, яка трапилася з бароном у 2004 році під час його відвідин України (після Росії) в році 1737-у.

Нам вдалося розшукати в архіві пана барона цю невигадану придибенцію. Ось вона (увага, публікується вперше!):

"...Після багатьох, часом і чудернацьких okazій та різних дивовижних подій і трапунків та пертурбацій, що лучалися зі мною в Україні і про які я неодмінно якось розповім вам при нагоді, ми нарешті дісталися до Зачепилівки. (Хтось колись за когось там вдало зачепився, буцімто — такі

тамтешні передання — кум за куму).

Той день ми всуціль провели в дорозі — голодні, холодні й знесилені. Але нас зігрівала думка про те, що в Зачепилівці (а українці здавна славляться своєю гостиною) ми нарешті наповнимо наші шлунки витворами тамтешньої кухні і, звичайно ж дамо передих нашим притомленим тілесам, а душі потішимо спілкуванням та мудрими бесідами з цікавими людьми.

Але... Не так сталось, як гадалось. Не дивлячись на те, що було ще відносно рано — десь близько десятої вечора, — Зачепилівка пірнула в сутінки. Жодного вогника! Як вимерло зазвичай веселе, товкуще і невгамовне містечко, запопадливе до роботи і до гамірного дозвілля після труднів праведних.

Ми нічого не могли збагнути — чому Зачепилівка не радує наш зір веселими вогнями, а полохає криками сичів-пугачів? Куди поділися містечкові мешканці?

І раптом при в'їзді до містечка ми побачили прибиту до стовба фанеру (її тут зазвичай називають хванерою) з таким написом, що спершу аж наполохав нас:

"Увага та уніманія!!! До відома гостей, у яких ми просимо пардону. Зачепилівка закрита на невизначений термін. По причині виїзду зачепилівців за кордон на заробітки!"

Нині, коли я розповідаю цю притичину-рахубу — правдиву з правдивих! — мені чомусь ніхто не вірить, вважаючи її моєю черговою побрехенькою, тоді ж як сіє — істина правда.

Як нам вдалося вияснити, в Україні нині чимало таких містечок та інших населених пунктів, трудоздатні мешканці яких чи не всім гамузом повиїжджали на заробітки в супутні країни. Подібні еміграції тут називаються поїздками за кращою долею.

За офіційними даними, кожен п'ятий економічно активний українець нині перебуває за кордоном. Більше того, за останні 12 років місце проживання поміняли більше 7 мільйонів українців!

Так, напр. за результатами анкетування населення України, більше половини її мешканців (52,4%) готові виїхати за рубіж на тимчасову роботу чи навчання, 12,3% взагалі б хотіли емігрувати. І лише 10,6% не збираються залишати рідну країну, очевидно, вважаючи, що скрізь добре, де нас немає.

На жаль, із Зачепилівки, у якій ми тоді хотіли повечеряти й переночувати, на заробітки виїхали чи не всі мешканці, ось чому містечко огорнули сутінки — у прямому й переносному значеннях.

Про це нам повідав добродій з козою — як тут називають невелику рогату жуйну тварину родини порожнисторогих, що дає молоко, пух, м'ясо тощо. Він саме повертався в містечко, ведучи з пастівника єдину свою годувальницю. Як виявилось, той добродій був... мером Зачепилівки. Зрозуміло, що ми відразу ж засипали його запитаннями. Хоч

мер і був достоту стомленим (цілий день пасти козу-дерезу було нелегкою — навіть для мера — справою!), але вельми жваво й бадьоро вступив з нами в бесіду. Перш за все, він, явно козиряючись, поділився з нами радісною новиною:

— Ось вам обнадійливий факт, добродіі: з початком року усіма системами грошових переказів тільки на територію Буковини (це один з наших країв на заході) надійшло 38 мільйонів доларів США та близько 7 мільйонів євро — від мешканців Чернівецької області, котрі перебувають на заробітках за кордоном. О! А чим зачепилівці гірші од буковинців? Га?.. Пасучи козу, я чекаю мільйони доларів та євро, що ось-ось потечуть в Зачепилівку від її мешканців, які поставали в чужих краях остарбайтерами. І тоді наша Зачепилівка відразу ж невпізнано зміниться. Містечко розбудується, оживе, переповниться піснями щасливого люду. Ми збудуємо модерний Палац культури! Стадіон! Дискотеки. Різні бари-розтабари! З'явиться свій аеропорт. І навіть річковий порт, хоч ми й далеко від води, але нічого... Проріємо канал від найближчого моря! Заодно відгрохкаємо з десятків консерваторій!..

— О! А навіщо для маленького містечка стільки консерваторій?

— Як той казав, я десь чув, щоб усім вистачило консервів! — захоплено, в якомусь натхненному пориві (коза його схвально кивала бородатою головою) вигукував мер. — А які в нас з'являться готелі! П'яти і навіть десятизіркові! Ось тоді приїжджайте до нас, добродіі, в одному з них знайдеться і вам місце для ночівлі. А поки що — звиняйте. Свій дім я здав дачникам, а сам з козою Катюкою ночую де прийдеться. Тому й не можу вас як належить прийняти. Але як ніхто я сповнений віри: як тільки почнуть від наших остарбайтерів надходити валютні мільйони, Зачепилівка тоді ще позмагається з будь-якими європейськими містами! Не кажучи вже про різні там парижи та лондони!

Слухаючи придибашку свого господаря і мера коза, певно намагаючись, щось і собі вставити, голосно мекала.

Як нам здалося — оптимістично!"

На цій пребасьорій ноті, з вірою в життєрадісне мекання мерової кози-оптимістки і завершується придибенція барона Мюнхгаузена, що її Рудольф Еріх Распе чомусь не увів до своєї знаної книги про знаменитого брехуна, придибенції та різні історії якого зазвичай незмінно відзначалися правдивістю.

ПРИХОДЬТЕ ПІСЛЯ ВБИВСТВА

Замалим не драма

ЧЕРГОВИЙ (відкашлявшись, суворо і водночас солідно): Громадянку... е-е...

СКАРЖНИЦЯ (з готовністю): Зайчикова я. Лідія Зайчикова.

ЧЕРГОВИЙ: Воно й видно, що належите до сірих. Була б ви, приміром, тигрицею, то хіба б він посмів на вас руку підняти?.. Та гаразд, це я так, до красного, як водиться, слівця. Ви, громадянку Зайчикова, прийшли до нас із скаргою на свого законного...

СКАРЖНИЦЯ: А куди ж мені ще йти, як не до вас?

ЧЕРГОВИЙ (взявши папір зі столу): Ось тут ви пишете, що... Ну й почерк у вас!.. Наче курка лапою дряпала.

СКАРЖНИЦЯ: Дак він же мені руку покрутив, зараза!..

ЧЕРГОВИЙ (поморщившись): Громадянку Зайчикова! Прошу не виражатись, а гуторить культурним язиком. Ви ж в органи прийшли, а не на базар! Так ось ви скаржитесь, що ваш законний є викінченим алкоголіком. Як заміж за нього йшли, хіба не знали, що він — алкаш?

СКАРЖНИЦЯ: Знала.

ЧЕРГОВИЙ: А що він — напасник, що рукам волю дає — не знали?

СКАРЖНИЦЯ: Знала.

ЧЕРГОВИЙ: І що ледацюга. Ніде не робить, займається шахрайством... Невже й цього не знали?

СКАРЖНИЦЯ: Та чого там не знала!..

ЧЕРГОВИЙ: І що він той... привлікався? (До сержанта) Чуєш, вона все знала... (До скаржниці). От ви пишете, що він трьох своїх попередніх жінок духопелив кулаками... І покидав їх з дітьми. Невже й цього не знали?

СКАРЖНИЦЯ: Знала.

ЧЕРГОВИЙ: Так якого ж ви чорта... Пардон, чого ж ви за такого типа заміж поперлися? Життя набридло, чи що?

СКАРЖНИЦЯ: Я думала, що він буде хорошим сім'янином і зразковим мужем...

ЧЕРГОВИЙ: Хорошим!.. Зразковим!.. На якій підставі ви так думали?

СКАРЖНИЦЯ: Ворожка мені набаяла. Той, кого зустрінеш, віщувала, буде хорошим сім'янином і зразковим мужем. Я їй півня за це віднесла. Ще й триста гривень, позичених...

ЧЕРГОВИЙ: А раптом ви не того зустріли, га? І взагалі... Півня віднесла!.. Триста гривень позичених!.. Так аферисти й наживаються. Своїм розумом треба жити, а не по ворожках бігати! Бо все це... забобони! Пережитки минулого... А тепер до рідних органів — виручайте! Захистіть! Чим він погрожує?

СКАРЖНИЦЯ: Убивством. Як подаси в суд на розлучення, каже, то я тебе в один мент... Він такий... То я вдруге ходила до баби Дуньки.

ЧЕРГОВИЙ: До кого, до кого?

СЕРЖАНТ (від пульту): Баба Дунька... тоїсть це по-вулишному, а офіційно — Євдокія Павлівна. Вона ж Віщунка. Або Ясновидюща. Наскрізь, зараза, бачить. Баба Дунька — професіонал своєї справи. Судьбу віщує за добрі бабки!

ЧЕРГОВИЙ: От іменно: за бабки. А так... всі вони одним миром мазані! На однім шахрайстві замішані.

СЕРЖАНТ: Е-е, не кажіть так, товаришу лейтенант, не кажіть!.. Баба Дунька і порчу знімає, і різні там уроки, замовляння. Од відьом спасає, од вампірів... Куди тим докторам наук! А ще на картах гадає, по персту указуючому, по засушених та перетертих в порошок комах.

ЧЕРГОВИЙ: І це — майже в центрі Європи!

СЕРЖАНТ: Дарма ви так скептично, товаришу лейтенант. По молодості це. Баба Дунька... Тоїсть Євдокія Павлівна, все наше відділення в порядку гуманітарної допомоги консультує. Особливо в заплутаних справах, в пошуках насильників, злодюг.

ЧЕРГОВИЙ: Консультує, кажеш? (Замислившись, а тоді рішуче) Ану, сержанте... Дзенькни до баби Ду-у... Тобто до Євдокії Павлівни. Які її прогнози по даній справі?

СЕРЖАНТ: Слухаюсь! (Набирає номер). Бабо Дунько... Тоїсть Євдокіє Павлівно, ясновидяща ти наша. Угадниця! Здрасті!.. Відділення турбує. Гляньте на планиду громадянки Зайчикової Лідії... Ну, вашої постійної клієнтки. Уб'є її законний чи не вб'є? (Слухає, потім, поклавши трубку, до лейтенанта). Сказала, що фіфті-фіфті... Або вгепає, або покалічить...

ЧЕРГОВИЙ: Значить так, громадянко... е-е...

СКАРЖНИЦЯ: Зайчикова я. Лідія Зайчикова.

ЧЕРГОВИЙ: Самі чули, громадянко Зайчикова, що баба Дунька ясності покищо не внесла. Або уб'є вас, або не вб'є. Якщо уб'є — зрозуміло. А якщо ні? То нічого й турбувати нас. Ясно?

СКАРЖНИЦЯ: Ясно. А якщо той... угепає?

ЧЕРГОВИЙ (замислено): Вопрос сложный... якщо вб'є (ще подумавши), то не затримуючись, приходьте...

СКАРЖНИЦЯ (спантеличено): Куди тоді приходити?

ЧЕРГОВИЙ: До нас — куди ж іще? Ми вас тоді неодмінно порятуємо. Та й з'являться тоді юридичні підстави вашого законного за убивство притягнути до суворой кримінальної відповідальності. А покищо ідіть спокійно додому — будемо чекати результатів. І заодно зайвий раз перевіримо — швидко чи ні збуваються бабині пророцтва?

РУСЬКІ В КИЄВІ ТА НЬЮ-ЙОРКУ

Навіть з вікон міського транспорту, що проходить мимо, добре видно, як називається автостанція — великі літери на її даху сповіщають, що — "Південна". Але... Але в автобусі чи тролейбусі на підході до зупинки "Автостанція "Південна" раз по раз чуєш:

— Вы сходите на "Южной"?

— Эй, водитель, остановки на "Южной"!

І знає ж такий пасажир, що автостанції "Южной" в Києві не існує, офіційно вона — "Південна". Але, знаючи, все одно не скаже "Південна", хоч від цього і не злиняє, і язик у нього не заплететься. Не скаже, бо який же руський (ні, ні, не лише істинний патріот, а й — простий-простісінький) опуститься до того, що вживе бодай одне українське слово, нехай і в столиці України. Не на того напали! Навіть двадцять і більше літ живучи в Києві, навіть добре тямлячи, що означає слово "Південна", він все одно для власного вживання в побуті назву "Південна" неодмінно перекладе.

Такий він — руський у Києві. А втім, якби ж то тільки в Києві. Повсюди в Україні він такий — як, між іншим, і його брати — руськоязичні. І це, попри те, що його постійно закликають вчити мову народу, серед якого він живе. Правда, він її вчить але тільки для того, щоби знати, як назву, приміром, автостанції "Південна" перекласти на свою мову. Та й навіщо йому — носієві великого і могутнього — якась там хохлацька мова? Для чого? Не встигне він в Малоросії і слово руське вимовити, як навколо нього — хоч у

Києві, хоч будь де в нас, — всі поштиво-догідливо перейдуть на його язик. Аякже, це ж, даруйте, інтернаціоналізм! А втім що із совків візьмеш, недарма ж вони — брати менші. Так би мовити, напівбрати.

То, наприклад, у США, хоча б у тім же Нью-Йорку тамтешній народ відсталий і ні дідька не тямить в інтернаціоналізмі. А тому й не спішить у себе вдома перегодити на руський. Приїжджає в Нью-Йорк, наприклад, дама з Рязані на постійне проживання. Живе там місяць-другий, а навколо неї все чомусь лунає і лунає англійська мова. Рязанська дама, як істинно руська патріотка страшенно дивується:

— Второй месяц живу в этом Нью-Йорке, а до сих пор здесь никто не говорит по русски. Что здесь — все националисты? До каких пор будет это безобразие? Даже садика на русском нет. Даже школы. Куда токо родители смотрят?

Що зробиш — страшенно відсталий народ, американці. І очевидно, це тому, що їм просто не пощастило пожити під руською самодержавною імперією, або такою ж червоною, під аббревіатурою ССРСР. О, тоді вони відразу, як тільки б приїхала до них дама з Рязані, один поперед одного попереходили б на великій і могутій.

Але повернуся до ситуації з автостанцією "Південна". Каюсь, я не втерпів і на запитання, звернене до мене, "Вы ходите на "Южной"?", насмілившись, зауважив:

— А це, між іншим, автостанція не "Южная", а — "Південна".

Чолов'яга, котрий мить тому питає, чи сходжу я на "Южной", почувши, що автостанція "Южная" насправді не "Южная", витріщився на мене з таким щирим подивом і цікавістю водночас, начеб уздрів перед собою інопланетянина з НЛО, який приземлився в салоні автобуса №80, що йшов від станції метро "Либідська" на київський житловий масив Теремки.

— Вань, слыш, что это он бузит? — обернувся він до свого супутника — Перепил, что ли... Это, же станция "Южная".

— Брось, Федя, это ж, — кивнув він на мене, — местный националист.

— Ну... — вражено, наче його щойно гепнули по голові, протягнув перший. — Развелось в Киеве этих, бандеровцев. Совсем обнаглели. И куда токо наши смотрят?

Куди його "наші" дивилися, не знаю, а мої "наші" дружно, як від гріха, повідверталися до вікон і щось там старанно вивчали за ними. Лише одна тітка базарова невдоволено буркнула:

— Ты что — западенец? Чо ти до нього причепився? Тобі вона південна, йому — южная, яка різниця? Аби пенсію підняли, а я і руською забалакаю.

— Правильно, пенсія у нас малая, — верескнула інша дама. — А он... Что он себе позволяет, этот западенец? Ведь интернационализм у нас!..

І коли мене штовхнули в спину із все тим же запитанням: "Эй, да сходишь ті наконец на "Южной", или нет?..", я поспішно відповів:

— Сходжу, сходжу... — І подумав: справді... чого це я причепився? Чи не все одно — південна чи южная, як справді пенсії, в нас зовсім малі. І мене ось чекає така ж сама бідняцька пенсія, на яку неможливо прожити, а я... Що, мені найбільше треба? А,

може, й справді, це ніяка на "Південна" автостанція, а — "Южная"? І — точка! І — ніяких гвоздей! Єй, ти на "Южной" сходишь?

І вже не знаю, де я тоді зійшов: на автостанції "Південна", чи на автостанції "Южная"?..

ХТО ХОХЛИ? ПІДНІМІТЬ РУКУ!

Коли симпатична і популярна українська співачка, кокетуючи, заявляє з екрана телевізора, що вона "вопщем" та, як її... "хохлушка", то великодушно пробачимо їй — дав Бог гарній жінці голос, то й буде з неї. Не все ж їй одній.

Але коли росіянин (далебі не тільки обиватель) каже мені, українцеві з діда-прадіда, ти — хохол, то в мене чомусь не повертається язик віддячити йому тим же (за російсько-інтернаціональним: сам дурак!): а ти — кацап! Негарно так казати на росіянина (та ще й великороса), це просто... просто непристойно. Правда, у другому випадку, що я їх навів — щодо обзивання росіян кацапами. Бо відразу ж що тільки не пришиють: і зневагу до "братнього" народу, і образу гідності й честі, безкультур'я, або й ворожість. І навіть — націоналізм. Себто його прояви у їхньому, імперському розумінні. І взагалі це — обивательщина, елементарне хамство. Але ось у Москві, як і по всій безмежній матінці Росії українців інакше, як хохлами, й не величають.

Якось по московській радіoproграмі "Маяк" прозвучав черговий шлягер, у якому, між іншим, співалося, що в росіянина "жена-хохлушка" (така собі своєрідна тема "братерства народів") — добра їм та любові! Але цілком справедливо зауважив з цього приводу один з читачів: якщо той росіянин "кохану жінку називає "хохлушкою", то що він рідну матір називає не інакше, як "кацапочка"? Та ні ж, вона для нього росіянка. Бо росіянин не дозволить нікому — і навіть собі! — сміятися з росіянина (росіянки). Інша річ — з чукців, хохлів, "чорномазих" тощо.

А ось називати українця хохлом для росіянина — будь ласка. Виявляється, ніяка це не образа. Обзивати українця хохлом з позиції росіянина вважається таким собі... шиком-панібратством. Мовляв, ніяка це не образа і не шовінізм, це ледь чи не вияв братерських почуттів.

— А чево? Хахол он и есть хахол!

Ще гірше, як свої, вдома, у Києві (не кажучи вже за провінцію), у столиці України (України!!!) чорним по білому пишуть (і не всохне їм рука!): "...живут на Камчатке многие мои соотечественники-хохлы". (Хоча може таке бути, що в декого з наших "соотечественников" і справді хохли, але щодо мене, то співвітчизники у мене тільки українці — такий вже я вдався. Мабуть, несучасний!)

Або з того ж таки тексту київської газети (приклад подається, як позитив): "Приятно, что строит его (храм) наш брат-хохол". А мені чомусь неприємно. І не тому, що там будують храм Божий, а тому, що я не знаю і знати не хочу такого "брата" — хохла. Хоча, виявляється, водяться і такі "брати". І дарма словник української мови (одинадцятитомник) застерігає (т. XI) про те, що "хохол — заст., роз.". На жаль, воно сьогодні не є ані застарілим, а ні суто розмовним — воно в пресі нашої гуляє (російськомовній звичайно) наче той в'їдливий протяг, якого треба остерігатися. І хоч

згадуваний Словник неоднозначне застерігає, що "хохол", це — "зневажлива назва українців", але нас повсюдно й безкарно "братні люди" величають (іноді й ми самі теж) отим самим... зневажливим найменуванням. Для імперії "старшого брата", яку він нині розкочегарює, це вигідно — "внедряють" у свідомість українців, що ніякі вони не українці (ще чого придумали!), а всього лиш хохли (сиріч малороси) і ніякої України, мовляв, не було і не має, а була і є Хохляндія (прямо собі Голландія!), сиріч Малоросія, край Великоросії. В крайньому разі — "южной России". Слово честі, в примітках до виданої у Ленінграді (видавництво "Наука", наука!) "Історії" Геродота південна Україна так і величається "южная Россия"! Ні більше, ні менше! А сам Геродот, думаючи, що він відвідав Скіфію на терені нинішньої України, насправді побував... Де б ви думали? Так, так, в "южнорусских степях" — хай легенько йому гикнеться!

Але казус з Геродотом вже так і залишиться казусом, гірше ось що. Кілька років тому на "Олімпійському" стадіоні мав відбутися матч між національними збірними України й Росії (його ще називали "матчем століття"). Зарані почалися погрози. Тоді ж представник білокам'яної по мережі Інтернет звернувся "з відкритим листом" до всіх руських фанатів під таким заголовком: "Хохлы, или еще раз о 'братьях-славянах'" (слово "братья" взято в лапки), у якому дісталось хохлам за їхню "футбольную и прочую независимость". А в одній з російських газет отрок заявив: "Сборная — единственное наше утешение. Решили ехать в Киев — хохлов бить. Вооружимся самым популярным оружием — армейскими ремнями с увесистыми медно-латунными бляхами". Одне слово, бляха-муха.

Матч тоді відбувся, і відбувся, на щастя, без ексцесів. Москалі хохлів не побили, хоч і погрожували. Побила сама збірна України збірну Росії: 3:2. Побільше б таких матчів!

А ось приклад з найновіших (хотів було написати, що — останній, але не останній) — з російського фільму В. Хотиненка "72 метри":

"А-а, так ти хохол?"

Точно хохол?

Я так і знав, що хохол!"

Це з уст одного з головних персонажів у виконанні Марата Башарова. Уявляєте подібну сцену, але з нашого, з українського фільму: "А-а, так ти кацап? Точно кацап? Я так і знав, що кацап!" Не уявляєте? Правильно, і я не уявляю, бо в нас такого не може бути. У них — інша річ. Хохли ми для них і край! Придумали для нас якусь химерну, щоб не сказати, ганебно-образливу "національність" і тулять її нам, тулять, століттями підряд самовільно, без нашої згоди перейменували нас з українців у якісь хахли, а нашу Україну на якусь Хохляндію і вважають, що тільки так і має бути, і що ми їм за перейменування і перетитулування ще повинні й дякувати.

А втім, і ми не святі. Себто не горді. Точніше, нам так за віки натовкмачували в наші голови, що ми всього лише хохли. Правда, спасибі й на тім! — православні. Тож ми й забувати вже почали, хто ж ми насправді є. Якось я прочитав в одному спогаді часів УНР, коли робилася спроба (на жаль, тоді тільки спроба!) створити своє, українське військо. От старшина перед полком і командує:

— Солдати, підніміть руку, хто з вас тут українці?

Хоча наперед знав — з документів, що в полку всі українці. Але з усього полку підняли руки з десятків вояків.

— Тоді підніміть руку, хто з вас малороси, — почав здогадуватися старший.

Обізвалася десь сотня солдат.

— А хто тут у вас хохли?

Ліс рук. Майже увесь полк. Ось така була в той час національна свідомість наших людей — обдурених, обмосковлених, зросійщених, затурканих, принижених царською імперією "старшого брата".

Але ж то було "в буремному" 1917 році.

А сьогодні?

— Хто хохли? Підніміть руку!..

У ПОШАНІ... СТУКАЧІ

Історія, яку хочу розповісти, трапилася ще 1911 році, але не поспішайте, що вона, мовляв, застаріла, — ні, і ні. Адже стукачі й нині у нас мають роботу, на жаль, звичайно. Взагалі, це плем'я — донощики й стукачі, філери й сексоти — надто живуче, щоб не сказати безсмертне. У комуно-більшовицькій, московській есересерії стукачів було, що комашні в болоті, але всі вони, на жаль, залишилися невідомими. А країна, як сказав якимось поет, повинна знати своїх героїв.

Отже, про історію, що трапилась 1911 року і була такою типовою і для самодержавства, і для "країни Рад" вірних лєнінців і, мабуть, такою залишається.

Отож, пан професор В. О. Біднов (Бідний) тоді влаштовувався на викладацьку роботу до Київської духовної академії, яку він, до речі, закінчив дев'ятьма роками раніше. Спершу все складалося позитивно: професор Василь Олексійович Біднов — автор значних наукових праць з історії церкви і, зокрема такої фундаментальної монографії, як "Православна церква у Польщі і Литві" (1908), мав неабиякий досвід викладацької роботи (Катеринославська духовна семінарія), був уже тоді відомим істориком — що й треба? Дорога в Київську духовну академію йому була відкрита. А це не лише улюблена праця, а й статки, заробіток, коли можна непогано жити й займатися наукою.

Рада цієї Академії більшістю голосів обрала В. О. Біднова доцентом. Все добре.. А втім, добре лише те, що добре закінчується. А в нашій історії доброго кінця не вийшло. Адже Синод вибори В. О. Біднова не затвердив. Бо туди надійшов донос претендента. Ні, не анонімка, а з прізвищем: С. Т. Голубєв.

Він і сигналізував Синод про нібито "неблагонадійність" Василя Олексійовича Біднова: крамольника з крамольників, місце якому не в Академії, а на арештантських нарах. До свого доносу стукач додав і "вагомі факти" — власноручно написаний і підписаний В. О. Бідновим лист.

Майже побутовий, лист, як лист, ніякої політики (чи бодай антидержавних натяків) у ньому, як кажуть, і не водилося. Й водночас крамола в епістолії пана Біднова, виявляється, таки була, запевняв стукач. І ховалася вона там, де її найменше можна

було викрити, у... мові, якою був написаний лист. А написав його професор В. О. Біднов... Так, так, українською, або, на той час, малоросійською. У своєму доносі "бдительный" російський патріот-стукач Го-лубев С. Т. волав (ледь не "благим матом"): святі отці, кого ж ви берете викладачем у духовну академію? Закоренілого малоросійського сепаратиста? Прочитайте його лист. В. Біднов пише не "общепонятным языком", як то прийнято для патріотів в "единой и неделимой", а — о, жах, жах! — малоросійським "наречием". І такий тип ледве було не проскочив у викладачі духовної академії! Та це ж сепаратизм, мазепинщина! Небезпечне українофільство. Бо то "исконная русская земля"! Це всього лише "южные гу-бернии матушки России!".

І приватний, в цілому дріб'язково-побутовий лист В. Біднова, тільки за те, що був написаний українською мовою, якої, як запевняв один з найбільших російських патріотів, міністр Валувєв, "нет и быть не может", Синод кваліфікував як крамолу. Майже, як "государственную измену".

Донощик Голубев С. Т. святкував перемогу: ще одному українському сепаратистові перекрито шлях в український учбовий заклад.

Час уже поставити крапки над "і" в нашій розповіді: Степан Тимофійович Голубєв був не якимось там дрібним і банальним філером, що доносить за якусь там мізерію копійчину, ні і ні. Це була відома в Києві особа — вчений, історик, професор, до речі, Київського університету і Київської духовної академії. Ось так. І стукач. Декого подивує: як це могло поєднатися в одній особі?

Могло. Поєднувалося і тоді, і тепер, на жаль. Особливо в істинно російського патріота, великодержавника, який викладав історію України, але вважав її лише провінцією Росії. Українську мову, як і кожний істинний російський шовініст (бодай самодержавний чи пізніше советський, комуніст чи демократ, монархіст чи ліберал — все одно до України вони "близнецы-братья"), С. Т. Голубєв теж не визнавав.

Залишається додати, що Василя Біднова, професора, видатного вченого, історика, публіциста, архівіста, археографа, громадського і культурного діяча України, автора численних досліджень, в офіційній Українській енциклопедії ви не знайдете. Немає ані сліду, ані згадки.

А ось Степанові Тимофійовичу Голубєву, стукачеві і шовіністу, великодержавнику, борцеві з так званим "українським сепаратизмом", у цьому авторитетному виданні знайшлося немало місця. Звичайно, написано, як про вченого.

Такі парадокси. А, може, це не парадокси?

У ЗВ'ЯЗКУ З ВІДСУТНІСТЮ ВІЛЬНОЇ
КАМЕРИ...

Генеральному прокуророві нашої
Прекрасної Республіки.

Звертаю Вашу увагу на кричущє порушення законності щодо мене, яке триває ось уже цілий рік. Це й змушує мене, врешті-решт, звернутися до Вас, пане Генеральний прокуроре, аби Ви втрутилися в цю справу з тим, щоб справедливість нарешті була

відновлена і взяла гору над обурливим беззаконням, а винні в цьому — суворо покарані. І зокрема прокурор Заводського району нашого міста. Отой, який беззвідповідально ставиться до виконання своїх прямих обов'язків, адже належним чином не слідкує за своєчасним виконанням судових ухвал тощо.

Річ у тім, що вже минув рік, як мене було засуджено до позбавлення волі на 6 (шість) місяців, а я й досі ще не сидів жодного дня з визначених мені шести місяців! Кричуще беззаконня! А чому? Та тому, що, бачте, в нашій переповненій міській в'язниці — дожилися! — немає вільної камери! Точніше, одного-єдиного посадочного місця у в'язниці. Але при чім тут я, коли мене треба негайно садовити згідно з постановою суду. Зрештою, не в готель же я прошусь, а в тюрму, де завжди мають бути вільні місця. Але скільки я не ходив до судді, вимагаючи аби мене згідно ж його ухвали (постанова суду про моє ув'язнення строком на 6 (шість) місяців у мене на руках, Вам надсилаю ксерокопію) було нарешті ув'язнено і щоб я таким чином зміг нарешті відбути покарання за порушення мною Кримінального кодексу, а у відповідь чую одне й те ж: чекайте! У зв'язку з відсутністю вільної камери у в'язниці немає можливості виконати постанову суду щодо позбавлення вас волі строком на 6 (шість) місяців. І постійно мене годують обіцянками-цяцянками: ось як тільки, мовляв, з'явиться місце, мене відразу ж буде відконвойовано до в'язниці. А покищо чекайте вдома.

Я й чекаю. Ось уже майже рік. І взагалі, до чого ми дожилися, якщо в нашій Прекрасній Республіці постійно не вистачає вільних камер і посадочних місць, а претендентів на них більше, аніж треба? Внаслідок цього, мене, законно засудженого до ув'язнення і на поріг тюрми не пускають. Наче я якийсь самозванець! Кричуще порушення моїх прав! І це в той час, як для високопоставлених чиновників-казнокрадів і таких же урядовців, для різних там заслужених за моїми даними (я найняв приватного детектива) камери швидко знаходяться і вони не чекають жодного дня. Бо й тут все... по благу! А мені, простому, звичайному, рядовому громадянину нашої Прекрасної Республіки, як кажуть, маленькій людині, та ще й без зв'язків, без дядька в столиці, вільної камери все не знаходиться і не знаходиться. Ось чому я змушений з усією відповідальністю заявити слідуюче: у нашій Прекрасній Республіці таки порушуються права простого люду, коли навіть місця йому в рідних тюрмах немає! Дискримінація! Тим паче, для високопоставлених так навіть у зарубіжних країнах — хоча б у тих же Штатах — знаходяться привілейовані камери! А прокурор ще й знущатися з мене почав.

Скільки я за останній рік попоходив до нього і до нашого райсудді, аби було нарешті виконано ухвалу щодо мого ув'язнення, але і ця посадова особа, як і райпрокурор відмахується од мене, як від надокучливого гедзя:

— Як ви мені вже набридли! І на дідька я вас засудив!

— А, може, — одказую, — і ви мені набридли? Скільки ще ходитиму?

Тоді суддя (як, до речі, і прокурор) зривається на крик і переходить на "тикання":

— Скільки ти поцупив з державної скарбниці? Ой-ой!.. Сто гривень! Соромно, громадянине, з таким дріб'язком нам і голову морочити. Красти треба солідніше. А ти...

Сто гривень нещасних поцупив і вже вимагаєш камери у в'язниці?!. Дякуй, що ми тебе хоч засудили, як порядного крадія, і взагалі, у нас вільних камер не вистачає навіть для тих, хто мільйонами тягне із скарбниці — тож таким і надаємо перевагу у виділенні камери!..

Прошу Вас, як Генерального прокурора нашої Прекрасної Республіки вплинути на райпрокурора аби, врешті-решт, і для мене, простого громадянина, без зв'язків і без звань нарешті знайшлося у в'язниці місце, бодай і без зручностей (без душі там чи й без телевізора згоден!) і надалі мої законні права на місце у в'язниці ніхто більше не порушував! Якщо, приміром, Канари мені не по моїх статках, то нари в рідній буцегарні я гадаю цілком заслужив. Вимагаю негайно мене посадити, в іншому випадку буду вважати це дискримінацією моїх прав, адже я, як і кожен вільний громадянин нашої Прекрасної Республіки маю право на окремі нари у місцях позбавлення волі!

А ТИ ДОНІС НА САМОГО СЕБЕ?

З якихось там пір він перестав собі довіряти.

"Шукай державного ворога спершу в самому собі" — невтомно закликала влада тієї країни. А владі він завжди вірив — як рідній мамі. Тож і почав діяти так, як вона вчила.

В країні було повно ворогів, — так вчила рідна влада, — тож потрібна була пильність, пильність і ще пильність. Інакодумці були скрізь і всюди. Ніхто не міг бути певним, що він не є одним із них. І він теж не міг, відчуючи, що насправді він — це не він, а глибоко замаскований і законспірований ворог рідної влади. Тож себе належало негайно викрити і затаврувати. А тому — пильність і ще раз пильність.

Приспавши власну пильність, намагався самого себе спіймати на інакодумстві. Але це було не легше, аніж, наприклад, вкусити себе за власний лікоть.

Звідтоді він не спускав із себе препильного погляду, намагаючись вивести себе на чисту воду. Він і до того неодноразово ловив себе на тому, що одне говорить (наприклад, з трибуни) і зовсім інше думає насправді. Це вже була явна неблагонадійність і з нею треба було рішуче, як невтомно вчила рідна влада, боротися. І ніхто — за будь-яких режимів, — так не боровся з кимось, як він із самим собою. Вдень і вночі, щокожну мить на кожному кроці чи з кожним мовленим словом і кожною думкою. Це була тотальна боротьба з самим собою (влада тим часом ще рішучіше закликала громадян бути патріотами, подвоювати і потроювати пильність і про все підозріле негайно їй доносити. Особливо на самого себе) і невдовзі вона дала бажані наслідки. Зрештою, він переконався, що намагається втекти з країни. Оскільки загроза втечі наростала, він змушений був донести — на самого себе. Як на запеклого, глибоко законспірованого дворушника-інакодумця, двоякодыхаючого паразита-пристосуванця, двокопитної твариняки, двуликого Януса, двоєдушного і, навіть двостатевого (так, на всяк випадок, а раптом виявиться, що це правда?) дворогого (хоч насправді не мав жодного, адже не маючи дружини йому не було кому їх наставляти), двозначного, двостулкового молюска, двостволку у ворожих руках. І, навіть — теж на всяк випадок — двочлена (хоч мав лише одного, як і всі. Але раптом при перевірці їх виявиться більше? Ні, ризикувати не можна!)

Врешті решт він сам себе заарештував і сам себе віддав у руки правосуддя, закону і правопорядку. В науку іншим.

У в'язниці його не треба було й охороняти, адже він сам себе стеріг препильно, слідкуючи за кожним своїм кроком, за кожною своєю думкою чи наміром і про все своєчасно доносячи наглядачам: я сьогодні подумав те-то і те-то. Не довіряючи самому собі, він стеріг себе щонайпильніше і наглядачі ставили його в приклад іншим. Як зразкового в'язня.

Одного разу він надумав втекти і вже почав було підготовку до втечі, але встиг своєчасно сам себе викрити. Йому набавили строк за спробу втечі. На основі його ж власного зізнання. (Недарма ж в країні діяв постулат про те, що "зізнання — цариця доказу").

І тоді боячись, аби він знову не спробував було втекти, стомившись від боротьби з власним інакодумством, він, як істинний патріот сам себе засудив — до вищої міри. ("Засуджуйте себе самі, — невтомно закликала влада. — Не сподівайтесь, що це зроблять інші, на всіх у влади не вистачає ані часу, ані можливостей. А тому допомагайте владі, якщо ви патріот!").

І сам себе скарав (штатні кати не встигали те робити), сунувши голову в зашморг.

І став нарешті героєм, взірцем боротьби з інакодумством. Звідтоді влада безутомно закликала брати з нього приклад як треба боротися з власним інакодумством.

Це ж яка економія для режиму! Кожен сам за собою слідкує, сам на себе доносить, сам себе спроваджує у в'язницю, сам себе стереже і сам себе засуджує до вишки — про таке раніше жодна влада і мріяти не могла!

Першими почали про нового героя створювати пісні та оди, балади і поеми та інші заримовано-патріотичні творіння державні поети. А такі ж прозаїки писали повісті й романи, такі ж драматурги — оптимістичні трагедії, такі ж кіношники створювали безконечні серіали, а піонери називали його ім'ям свої загони, загони майбутніх самодonoшників. І всі в країні, від малого до великого були переповнені бажанням доносити не лише на ближнього, а й на самого себе, що вважалося верхом патріотизму — так у тій країні почалася ера боротьби з інакодумством. І всю країну від

столиці й до самих її окраїн заповнили плекати:

"А ТИ ДОНІС НА САМОГО СЕБЕ???"

ЩО ЗА КРАЇНА — УКРАЇНА?

Це мене так, здибавши якимось на фуршеті, притьмом запитував знайомий бізнесмен в традиційному червоному піджаку з товстелезним золотим ланцюгом на шиї. Чомусь знервований був, ледь чи не за барки мене хапав.

— Накипіло!.. Ні, ти скажи, — цікався, наче я всьому виною був, — скажи... У якій країні ми живемо? — Але звідки я знав у якій? — І взагалі, що це за країна така — Україна? Де вона на мою голову взялася? Ніхто мене не питав, чи хочу я в ній народжуватися?! А, може, я хотів би в Америці... До речі, про Америку... Я тільки-но із Штатів повернувся. Так там все ясно, що за країна, у якій вони живуть, — Америка! І цим все сказано. Був я в штаті Кентуккі, у справах нашої американо-української

компанії. Американські колеги якось запросили мене на урочистий захід. Одна тамтешня подружня пара — Уільям і Клаудія Ліліан Рітч (я навіть прізвища їхні запам'ятав) прожили разом у шлюбі... Скільки б ти думав? 83 роки. Це ж треба, га? Не пута Гіменея у них, а — кайдани. І за цей час жодного разу не розлучалися. Фата моргана! Як одружилися у 1919 — так і досі разом. Унікальна пара, чи не правда? Їх навіть офіційно визнано найдовговічнішою, найміцнішою сімейною парою. А шлюб їхній занесли до Книги рекордів Гіннеса, про що чоловік та жінка отримали відповідний сертифікат. З такої нагоди був влаштований святковий паліатив. Запросили пресу, телебачення. Були тости... До речі, давай вип'ємо... Ну, поїхали... Ух, коньячок у нас — вищий клас! Що-що, а це уміємо... Так ось, були вітання, квіти, дарунки... В оточенні дітей (дві дочки, яким уже за сімдесят), онуків (дев'ятеро), правнуків (двадцять три), праправнуків (вісімнадцять), довгожителі — йому 104, їй — 98, — танули, як віск на сонці. Не кожному випадає до таких рубежів дожити і тішитися в такому затишному сімейному колі... Даючи інтерв'ю, дочки тих батьків, заявили, що й надалі піклуватимуться про своїх престарілих батьків. Щоправда, це не так просто, але, слава Богу, Америка — країна великих можливостей. Тож дочки відносно легко підібрали своїм батькам надійний притулок... Який? Та звичайний будинок для престарілих. Що ж тут дивного, американці — народ практичний і сентиментальністю не страждають. Є будинки для престарілих — то чому б туди й не відправити своїх батьків? У їхніх притулках добрі умови для проживання старих людей, зразковий обслуговуючий персонал. Доживай віку і радуйся! Ось чому в Америці батькам варто навіть довго жити. Бо їх завжди є куди на старості определити. Це у них — раз-два. Передова країна! А в нас? Їй-Богу не рекомендував би нашим батькам довго жити. Якщо зважити, що будинки для престарілих у нас ще залишають бажати кращого... Ну, твоє здоров'я! Хоч коньячок, скажу тобі, у нас чудовий!.. А решта... От я вже другий рік не можу своїх предків в надійне місце приткнути. Уявляєш, жодного путнього притулку. А батьки вже негодящі, потребують доброго догляду і таких же умов. А де їх візьмеш в наших притулках? За два останні роки я чи не всю Україну перевернув, а надійного будинку для престарілих так і не знайшов. І батьки мої все ще залишаються неоприділеними, не забезпечені теплом, увагою, доглядом та належними умовами. А якщо й трапиться трохи кращий притулок, так черга туди та черга! На кілька років. То ще ж це за країна така у нас, у якій і батьків не можна надійно приткнути, га? Тільки фуршети у нас і можуть на висоті влаштовувати... Ну, давай, вип'ємо... Твоє здоров'я! Отак ми дожилися... Подай червоної ікорочки... Мерсі... А ще незалежні. Та кому така незалежність потрібна, якщо така держава не дбає про своїх ветеранів. А вони ж цю державу на ноги ставили... Будь добрий, подай осетрини... О-о, мерсі боку... І що мають наші батьки? Обіцяли, наприклад, тим, кому за сто, по двадцять гривень до пенсії доплачувати. І ту мізерію затримують... От і виходить, що в Америці можна й довго жити, хоч і до ста. А в нас шкурка вичинки не варта! Бо потім і не знатимеш, що із своїми довгожителлями робити... Ей, ей, ти куди? Фуршет ще тільки ж розпочався. Ще ж он нові батареї коньячків несуть... Ікорки хоч завалися... Ну, дивись... Ей, ей, стривай!

Як почуєш раптом що є десь пристойний будинок для престарілих, дай знати. Треба ж батьків, врешті-решт, приткнути в надійному місці. Це мій, як кажуть, святий... Ну, отой самий, як його... Ага — згадав... Синівський обов'язок...

ТЕРМІНОВО ПОТРІБЕН ГЕРКУЛЕС...

Ну, блін, дожилися! Без персональної охорони вже ніякого авторитету. Бо який ти, блін, крутий, як тебе грізною тінню не супроводжує гевал двометровий. А коли ще й спортсмени-каратисти гасають за тобою на джипі — так і взагалі шик-модерн! Братки тебе по охороні зустрічають — яка охорона, такий і ти. І хоч ти, в натурі, гнида, приміром, миршава, а охоронець у тебе Геркулес, твій імідж уже — во! Як у пахана. Бо ти вже — солідняк. Справжній братан.

Змушений був і я найняти собі гевала. Ну, думаю, блін, тепер мене братки зауважають. "Колян, — скажуть, — ти, в натурі, хіповий бос!" Та й безпечніше з охоронцем, ніхто до тебе просто так не підкотиться і в пику, приміром, не дасть. "Пардон, ашипка вийшла!" Сам ти, стерва, ашипка природи і дешевого аборту!

Найняв хоч і задорого, так зате ж страхопудало! Зростом два метри, і чи не стільки ж у плечах. Тумба, в натурі. Але — з головою. Хоч голова в нього швидше так, для антуражу. Та мені його башка й на фіг не потрібна. Мені потрібна фактура, біцепси. За фахом — колишній паразит. Пардон, паразитолог. Спец по паразитах. Хоча, думаю, блін, і сам паразит першокласний — нахапався од них звичок.

Ну, плачу я тому моцару 500 зелених — місяць, два. Ніяких ексцесів.

Правда, на виставці передових технологій у нього — він мене супроводжував, — портмоне витягли. Рейвах зчинивши — і до мене, блін, з претензіями... Хоч нічого в тому портмоне особливого й не було — крім доларів. Хотів, аби я йому компенсував утрату. Ти, кажу, блін, якщо не мене, то хоч сам себе краще охороняй!.. А взагалі, тумба та з декоративною головою в ролі охоронця, блін, солідно дивилася. Тож мій рейтинг з такою горилою почав рости. "Колян крутий, — кажуть братани, — тепер до нього й не підступишся".

І навіть, блін, почали тихцем — щоб мені насолити, — переманювати до себе мого гевала. Але — не встигли.

Одного вечора, приїхали ми так десь об одинадцятій додому, я мерса в гараж поставив і вирішив дещо спрямити дорогу. Попер, блін, навпростець — через запущений сквер, куди і вдень люди боялися заходити. Там ще інвалід-піонер на постаменті стоїть — з однією ногою і рукою. Ліхтарі лише де-де блимають, ні душі навколо. Мені аж не по собі, блін, стало... Перестрінуть в такому місці народні умільці — не поздоровиться. Але попереду мене гевал сунув, і я заспокоївся. Недарма, виходить, йому по п'ятсот бабок щомісячно плачу. Життя (не чиесь, своє), блін, дорожче.

Коли це з-за куща окрик (як металевий):

— Стоять!!!

Мій гевал тієї ж миті завмер як укопаний. А за ним і я. Стою. З піднятою ногою, яку не встиг поставити. Пітьма аж чорна, не второпаш, з якого боку бандюга на тебе

кинеться. Ну, думаю, блін, почнеться зараз... Добре, що я з охоронцем...

Аж тут нова команда:

— Лежати!..

Дивлюсь, мій гевал покійно падає. Мені нічого не лишилося, як падати слідом, — може, думаю, так йому краще буде мене охороняти? Хоч би, думаю, блін, штани не примусили зняти. А раптом той бандюга належить до сексуальної меншості? То хай, блін, починає з мого охоронця, у нього тилова частина як диван...

Лежимо. Ну, блін, думаю...

Аж тут нова команда:

— Повзи!.. Н-ну-у?! Кому, гад, кажу: повзи!!

Охоронець мій поповз. Так, блін, вужем і звивається. І це при його габаритах! Мені нічого не лишалося, як повзти за ним. Я й повзу. Якимось смердючим сміттям. Ну, блін, думаю... Простець бабі не минає... Ледве встигаю рачкувати за своїм моцаром, почав від нього відставати. Тумба тумбою, а повзе, як з мотором, блін! Ну, відстав, шукаю свого гевала. Куди повзти — не знаю. Аж тут над головою:

— Що з вами? Погано? Я тут пса треную, дивлюсь, а ви в темряві повзаєте... Потрібна допомога?

Т-туди т-твою!.. Схопивсь. Ну, блін, думаю, зараз я своєму янголу-охоронцю чортів надаю — стільки на смітнику поповзати!

Сюди-туди, а з мого Геркулеса й сліду... Хоч би, думаю, з ним що не сталося.

— Ви щось загубили? — питає собачник. — Це ми зараз... Рексі.. — до свого пса. — Слід! Шукати!

Собацюра — сюди-туди. Нюх-нюх. Взяла слід і — вперед. А ми за нею. Підводить нас Рекс до каналізаційного люка, метрів за сто од того місця, де ми стартували по команді "Повзи!". Охоронець мій у люці. І коли він устиг проповзти стільки, та ще й на пузі? Тумба ж тумбою! Люк, як завжди в нас, був відкритий, мій гевал туди й загуркотів. Чи сховок собі там шукав?

Давай ми його витягувати — де там! Він, блін, у плечах ширший за отвір люка. Туди з переляку якось втиснувся, а назад — власні габарити не дозволяють. Верещить не своїм голосом: "Граждани, рятуйте!!" А-а, шляк би тебе трафив і рятував. Я що — п'ятсот доларів тобі плачу, щоб тебе й рятувати? Але згадав, що в мене на поясі мобілка. Довелось аварійку викликати — витягли мого паразитолога автомобільним краном, який туди спеціально підігнали (за мої доляри) вже під ранок. І витягли разом з чавунним ободом люка. Заклинило його в тому ободі. Одяг довелось на ньому різати, солідолом його змащувати, тільки тоді мого охоронця з кільця витягли.

І що б ви думали?

Хоч подякував за рятунок?

У суд на мене, паразит, подав. Я, мовляв, пізно увечері завів його в неосвітлене місце, в результаті чого він провалився в люк... Ще позов виставив: десять тисяч доларів за моральні та фізичні травми, що їх він зазнав під час "виконання свого службового обов'язку". Я, блін, виявляється, не створив йому належних і безпечних

умов для виконання ним службових обов'язків...

Ось так, блін, і живу.

Путящого охоронця не можу знайти, а без гевала рейтинг мій перед братками падає. Колян, кажуть, здає позиції. Воно й не дивно, зріст у мене метр п'ятдесят з кепочкою, мені вкрай потрібен гевал. Для понту. Підшуюю зараз здоровенного моцара під два метри зростом. В Інтернет послав запит: терміново потрібен Геракл. Поки що — ніяких пропозицій. Мабуть, перевелись тепер багатирі.

Серед ваших знайомих підходящого Геракла, часом, не знайдеться, га? Люк у тому сквері я про всяк випадок заварив. Бабки платитиму справно, безпечність і всяку там ноу-хау гарантую. І всяку там оазу в житті. Навіть сам буду охороняти свого охоронця, аби лишень зростом Геракл був не нижче двох метрів.

ПЕРШИЙ ЗАКОН БІЗНЕСУ

Що не кажіть, а жінкам нашим розпрекрасним не завжди можна той... вірити. Чому? Та хоча б тому, що жінки наші на все здатні.

В цьому зайвий раз переконався пан Тодось Б. Ось яка з ним одного разу притичина лучилася.

Після чергової сварки з дружиною пан Тодось Б., хряпнувши дверима, потяг ноги до пивбару — так на його місці вчинив би, звісно, кожний.

Ну, замовив пару кухлів, сидить, невесело цмулить золотистий напій і ніяк не може від домашньої баталії відійти. А напроти — здоровань. Плечі — ого! Кулачища — два ого-го! З десяток кухлів припер і спорожнює їх один по одному, наче яку пожежу в собі гасить.

Пан Тодось Б. неуважно глипнув на його замашні кулачища раз-вдруге, і в його голові зненацька завертілася одна ідейка. (Пан Тодось Б., треба вам сказати, колись працював у Бюро винаходів і рацпропозицій). Підійшов він до того гевала і чемненько так питає його:

— Ви, шановний пане, напевне ж б'єте свою дружину?

— Припустимо, — буркнув той. — А що нада?

— Ви не спробували б і мою? — ще чемніше питає.

— В кілери мене сватаєш?

— Ну, що ви, пане, це надто гучне слово. Так, дрібна послуга. З профілактичною, так би мовити, педагогічною метою. З вашими кулаками скільки там того діла? Раз-два — і готово. Можна тільки полякати. То як? Згода? За певну, зрозуміло, плату...

— Ім'я, по батькові, прізвище, адреса!

— К-кого? — ледь не позадкував було пан Тодось Б.

— Тієї особи, яку треба той... з профілактично-педагогічною метою. За послугу — п'ятдесят гривень... Ні, ні не зараз, — зупинив клієнта, який вже почав було витягувати з кишені портмоне. — Авансів не беру. Оплата по роботі.

— Чудово. Ось вам адреса. Шостий поверх. Завтра зустрінемося на цьому ж місці? І я вам грошки віддам.

— Так, місце зустрічі змінити неможливо.

Другодні пан Тодось Б. прямо з роботи заходить до пивбару. Гевал на своєму традиційному місці, а біля нього десять традиційних кухлів. Пан Тодось Б., потираючи руки, підходить до нього.

— Здрасті, це я. Завдання... ге-ге... виконано?

Дістає п'ятдесят гривень. Гевал зробив ще один ковток на півкухля, утерся рукавом, неквапом звівся і, розмахнувшись, раптом я-я-як уріже пана Тодосю Б. що той аж у куток пивбару (а він довжелезний та просторий) відлетів. Якось звівся, хапаючись за щоку, на якій враз багрово-синя ґуля вискочила з помідор завбільшки.

— За віщо ж мене? Я то причім? Ви щось переплутали, шановний.

— Я замовлення виконую точно і без плутанини.

— Але ж не мене треба, а мою дружину. Я ж вам п'ятдесят даю.

— Але дружина ваша, — каже той скрива, — сто дала. А хто більше платить, того замовлення виконуються в першу чергу. Перший закон бізнесу.

І з почуттям чесно виконаного обов'язку всівся допивати свої традиційні десять кухлів.

Утерши юшку з власного писка та сховавши до кишені вибитого зуба, пан Тодось Б. гірко запечалився. Він так вірив коханій дружині, так вірив... Сонечком її називав, ластівочкою, зозулькою та іншими представниками пернатих, а вона... Для рідного чоловіка кілера найняла. А коли б той гевал та вбив його? Кулачище у нього — ого-го-го! І сам — гіпо... тьху!.. там! А вона... От і вір після цього жінкам!

ПИСЬМЕННИКИ НЕНАПИСАНИХ КНИГ

— Є в них і видатні письменники. Це ті, що видаються. Але таких на Ан'їарку — раз-два.

— Де? Де?

— Та кажу ж, на Ан'їарку. В основному ж у них — письменники невиданих книг. Такий їхній офіційний статус.

— Чекайте, чекайте, пане Гавроше. Як це — невиданих книг?

— Та дуже просто, пане Печеряніне. Тамтешні письменники не видаються через дорожнечу й відсутність будь-яких заробітків для них. От вони й називаються авторами невиданих книг. Але й таких на Ан'їарку — раз-два... Основна ж маса їхніх письменників — це письменники ненаписаних книг.

— Тобто... як це?

— А так. Якщо немає можливості видатись, то навіщо ті книги й писати. Логічно?

— Якась, даруйте... ненормальна логіка.

— Чому ж. Нормальна. На Ан'їарку і не таке можливо.

— Де, де?

— Та-кажу ж вам, на планеті Ялмез, в країні Ан'їарку. Ти ж просив мене розізнати про життя тамтешніх письменників. От я й розізнав.

А бий тебе коцюба!

Я пригадав, що мій друг, астронавт Гаврош, саме повернувся з чергової космічної мандрівки, під час якої відвідав планету Ялмез, а на ній — країну Ан'їарку, і що я

справді його просив розізнати про життя творців красноґо письменства.

Для порівняння з нашими творцями...

— Вибачай, друже. То, кажеш, у країні Ан'їарку планети Ялмез водяться такі ориґінали, які титулюються письменниками ненаписаних книг?

— Атож. Але ориґінальність їхня не від добра чи моди. Кажу ж, там такі ціни, що не те що кабана треба виростити, а цілу свиноферму під ніж пустити, аби видатись. Там рідко хто видається, тому вони й видатні. А більшість взагалі не пише. До всього ж ненаписані книги у них високо поцінуються.

— ???

— За них навіть до місцевої спілки письменників приймають. Просто з'являється претендент і заявляє, що він стільки-то і стільки-то не написав книг. Ненаписані книги розглядає приймальна комісія, і добродія приймають до спілки...

— ???

— Більше того, щороку там проводяться гучні конкурси ненаписаних книг. У кого виявиться найкраща ненаписана книга, тому й лауреатство — лавровий вінок та диплом. І навіть президент Ан'їарку час од часу приймає письменників ненаписаних книг.

— Для чого?

— Це вважається батьківською турботою про розвій вітчизняної літератури та культури. А тим, хто найбільше не напише книг, навіть орден дають. Це теж вважається турботою влади про творців красноґо письменства. А для влади вигідні такі письменники — автори небачених ніким книг. Вони цілком влаштовують владу, яка за це їх зело шанує.

— І яке ж життя в тамтешній спілці?

— Нормальне, — пан Гаврош стенув плечима. — Збираються, проводять різні заходи і навіть пленуми. Виступають. Говорять. Рішення виносять.

— Які... рішення?

— Та, звичайно ж, про розвиток літератури, про збільшення кількості талановитих письменників ненаписаних книг, про підвищення їхньої якості тощо. Одне слово, життя в тубільній спілці вирує, а письменники ненаписаних книг збаґачують своїми творами рідну культуру, піднімають духовність свого народу...

Зізнаюсь, я не без заздросців подумав: от би і в нас в Україні таке завести. Щоб і пленуми спілчанські були, щоб усі бажаючі на них виступали, щоб функціонери приймали доленосні рішення, а книг щоб не писали — кому вони тепер потрібні?

Це ж так вигідно (особливо для влади) — письменники ненаписаних книг. Бо понаписують чорті й що! Розбирайся потім. Та ще й видавати їх треба. А так і письменники ніби ж є, і Спілка пленуми проводить, але книг ніхто не пише, і державі це вигідно.

НЕМА ЖИТТЯ БЕЗ ВОРОГІВ

А тут кричать та в труби сурмлять.

В наскок яряться вороги.

І. П. Котляревський.

От іменно: яряться. Воріженьки наші вічні, а тому вже рідні нам. Обсіли нас, як чорти Бога. Де вже там краще житимеш, як і дихнути не дають.

Проте, коли яряться недруги наші, нам одразу ж легше — парадокс?— стає. Бо ж супротивники яряться. Не до вареників нам у сметані. Треба ж ворогів викривати, таврувати, відсіч їм давати. Чим ми й зайняті. Постійно. Тому й завжди скаржимося на долю нашу лихую.

А коли уярмників немає? На кого тоді нарікати? Проти якого народу об'єднуватися? Немає пригноблювачів — народ роз'єднаний. Бо ніякого тобі стимулу. Натхнення, коли хочете.

Ні, що не кажіть, немає життя без ворогів, до яких ми за віки звикли, як до братів чи рідні найближчої. Були, були, вік були, два були, три віки були, а це — нате вам! Пощезали. Як корова язиком їх позлизувала, і покинули нас самих на себе із негараздами нашими. Чорті й що! Ми вже звикли до них — як без них? На кого тепер скаржитись, ще живемо кепсько, якщо гнобителів немає?

От на Ан'їарку в подібній ситуації зчинили вседержавну тривогу — **ВОРОГІВ НЕМАЄ! ДОЖИЛИСЯ!!!** У нас уже нічого немає. Навіть ворогів. Бодай сяких-таких. Бодай і завалящих... Пре це мені астронавт Гаврош (здається, я про нього вже якось писав) розповідав. Він нещодавно повернувся з планети Ялмез. На Ан'їарку (одна з тамтешніх країн), розказував, коли ще мали вражину, то з нею жили навіть краще. Справді-бо. Друзів треба любити. Чи хоча б їх поважати. Бажано аж двадцять чотири години на добу і бажано без вихідних. А це для тамтешніх тубільців важче, бо ненавидіти зручніше й простіше. Тим більше, на Ан'їарку, де колись було офіційно проголошено: "Тільки людина, яка вміє ненавидіти, здатна мати власну позицію, свій погляд на світ" .

Тож там, як розповідав далі п. Гаврош, жили переважно ненависники (це "людина — подумати тільки: людина! — яка ненавидить кого-, що-небудь..."). А вже ненависники проводили політику ненависництва. ("Ставлення до кого-, чого-небудь, сповнене ненависті, огиди"). Із ненавистю жилося і легше, і звичніше. Бо ж нічого більше й не треба. Навіть працювати. Хіба що — абияк. День до вечора. Лише треба сповна ненавидіти. Бо ж це — "класова ненависть..."

Долучалися сюди й письменники, творці красного письменства.

Ось такого хоча б: "В образах куркуля Власа Волоса, його синів Артема і Левка автор (П. Панч) показав ненависників трудящих, хижих ворогів Радянської влади" .

І тубільці Ан'їарку звично ненавиділи. Віками. За будь-яких устроїв та режимів. А коли в них на якомусь там етапі та раптом не виявлялося злонапасників — їх старанно вишукували. І знаходили. А знайшовши — ненавиділи і ненавиділи. Бо так легше було пояснити і власні промашки, і власне погане життя — вороги. А їх треба ненавидіти. Де вже тут будеш власне життя за тією ненавистю облаштовувати!

Але сталося так, розповідав астронавт Гаврош, ще супостати на Ан'їарку... зникли. Чорт їх знає де вони і за яких обставин пощезали. Недогледіли тубільці, а бусурмени й

мекнули. Всі до одного! Це ж треба, га? Не лишилося й на розплід. Хоч купи́й їх де чи пози́чай у сусі́дів. Але хто ж тобі своїх агресорів віддасть, як вони йому самому потрі́бні?!

Ан'я́ркці дру́жно за лопатки взяли́ся, всю землю перекопали, перешпортали її, пере́цюкали, але жо́дного неприя́теля не вико́лупали. Бо́дай заваля́щого!

Пусти́ли потужні бульдозери, за ними екскаватори з найбільшими ковшами, але агресора і вони не ви́рили.

І тоді влада заби́ла триво́гу. І висту́пила з новою ініціативою:

"Немає воро́га — знайди його!"

І всі ан'я́ркці дру́жно й за́тято кину́лися шука́ти. А воро́ги як зли́няли!

— Шука́йте краще, — підбадьору́вала влада. — Лиході́йники є. Гли́боко зако́нспіровані. Так зако́нспіровані, що й са́мі вони вже забу́ли, а вони — наші́ окупанти. Але ми їм повинні про це нагада́ти. Вико́лупуйте розбі́йників з усі́х щіли́н і зашка́лубин! Копа́йте гли́бше! Де біло́ї глини́ чи води. За хвоста́ їх ви́тягуйте та на сонце всена́родної ненависті́! Бо чо́го ж у нас са́мі лише негара́зди, га? Чо́му в нас нема́є посту́пу впе́ред, га? Та то́му, що за́клятих за́йд катма. А то́му що в нас нема́є напасни́ків, ми не можемо краще жити́ і рухати́ся впе́ред до пере́моги!

В одному́ селі́, не знайшовши басурма́на, грома́да ви́рішила подати́ся іншим шля́хом — споряди́ла делега́цію до одного́ свого односе́льця і велі́ла йому́ стати́ їхні́м во́ріженькою.

А то́й, несві́домий, ні в яку́!

— Чо́го це я? Хи́ба я... крайні́й?

— А то́го, — одка́зує делега́ція. — Ко́мусь же треба́ бу́ти й бу́зувіро́м. Пе́ршим хоро́брим. Не можна́, щоб у нашо́му селі́ не бу́ло свого́ воро́га. Сто́лиця нас щоденно за́кликає шука́ти зага́рбників. От ми й ви́рішили бу́дь-що зна́йти. А як не зна́йдемо, то ви́брати... Ви́бір впав на тебе́, голу́бчику — побудь на́шим ни́щителем, га? У тебе́ ж ні жі́нки, ні ді́тей — ні́кого. Са́м-оди́н, як пе́рст, і по́рядний ти, до́брый. Грі́х на тебе́ ска́ржитись. То побудь вже на́шим воро́гом, га? А ми тебе́ не забу́демо, клясти́мемо тебе́, як і нале́жить клясти́ воро́га. Послу́жи грома́ді рідного́ села...

А то́й на сво́єму впе́рся: я́кий я вам воро́г? Та я му́хи не могу́ зобі́дити! Та в мене́ пі́всела як не своя́ки то інші́ родичі́... Чи́м я пе́ред ва́ми за́винив, земля́ки мої́ доро́гі?!

То́ді посла́ли до нього́ делега́цію найму́дріших та найста́ріших. Аксака́лів місце́вих.

— За́ради обче́ства, — блага́ють сивову́сі аксака́ли, — про́яви свідо́мість і созна́тельність, до́брый чоло́віче, — про́сять. — Зре́штою, ти ж па́тріот свого́ насе́леного пункту́. За грома́ду й по́стій. Бо́ як же це ви́ходить — у всі́х є воро́ги, а в нас катма... Хи́ба ми за інших гі́рші?

Ді́ток мали́х по́перед себе́ пусти́ли. А та мале́ча, не розі́бравшись що́ й до чо́го, та́ке ре́вище зді́йняла!..

— Пожа́лій хоч мали́х шпі́нгалеті́в, — ле́дь не заре́віли й аксака́ли. — Та́ й чо́го ти е́репени́шся? Грома́да ухва́лила то́бі бу́ти на́шим вну́трішнім воро́гом, так і става́й ним. І воро́же стався́ до вла́ди і до всі́х нас. А ми вже́ з то́бою бу́демо успі́шно боро́тись,

викривати тебе, таврувати... Це нас буде об'єднувати — на нову боротьбу із завойовниками.

А малеча, передихнувши, знову як зареве!.. Згнітив той серце й погодився недругом їхнім побути. Бо й справді, як же без ворогів далі жити? Навіть ліс і той має своїх шкідників. Зрештою, кожна рослина має такого шкідника, кожна комаха, звірина, пташина в небі, а риба у воді... І тільки люди, виходить, не мають. Що вони — недостойні? Тим більше, ворогів у тих краях ласкаво називають воріженьками — аби лишень були...

Як погодився той чоловік побути таким собі місцевим конкістадором, село полегшено зітхнуло. Тепер і вони не гірші за інших — супостата вже мають. Але щоб з ним нічого, бува, не трапилось лихого, оберігають його, ледь чи не панькаються з ним, не няньчаться. І водночас викривають його, як і годиться ворогів викривати. А викривають і таврують його за те, ще він буцімто гальмує їм загально сільський прогрес, шкодить їхньому поступові вперед і тому в них неврожаї, малі надої молока на корову, яєць на курку-несучку, нікудишня погода і взагалі — кепське життя.

— Коли б не той бусурманин, — кажуть, — у нас би вже давно був рай земний!..

І легше стає жити — що є на кого звальювати власні прорахунки.

Влада задоволена, адже це те, що й треба було довести. А передовий досвід того села, як треба шукати й знаходити собі злонапасників, зобов'язала негайно вивчити у всіх населених пунктах Ан'їарку, великих і малих. І ворогів нарешті стало більше, як навіть треба було. І тубільці нарешті зажили по-людськи. І це навіть допомогло об'єднати ан'їаркців, які тепер дружно викривають супротивників.

Живуть там, правда, як і раніше, погано. Щоб не сказати кепсько.

— Так що ж ви хочете, — кажуть, — як краще жити нам вороги заважають. Ось як викорінимо їх, викорчуємо, так і заживемо варениками в маслі...

І — викорінюють. Але так, щоб зопалу всіх бува не викорчувати. Щоб вони завжди були. Щоб завжди яріли і народ щоб завжди їх ненавидів і з ними затято боровся. Бо це нібито об'єднує...

...Ні, що там не кажіть, а нема життя без ворогів.

Бо на запитання "Чому погане життя?" завжди відповідь готова: та тому, що воріженьки наші "кричать та в труби сурмлять..." В наскоки, одне слово, яряться, агресори-супостати, руйнівники наші, уярмники кляті... І щоб ми без вас робили? Як би ми без вас жили, га??!

ОЙ ТАМ, НА ТОЧКУ, НА БАЗАРІ...

Того ранку відомий поет Василь Ониськів зробив на власній кухні приголомшливе відкриття: віднині традиційного сніданку більше не буде. Як, до речі, обіду та вечері. Ні того дня, ні в наступні.

— Взагалі, щоденне споживання їжі — це пережиток проклятого буржуазного минулого, — заявила йому дружина, донедавна ніжна, любляча й турботлива. — Раджу віднині задовольнятися вранці коханням.

— Боюсь, але без їжі довго, мабуть, не протягну, — зітхнувши, зізнався, чоловік.

— Тоді задовольняйся телепрограмою "Сніданок" студії "1+1".

І ця пропозиція Василя не влаштувала, та що він міг вдіяти. Працівники газети "Мистецькі обрії", де останні десять років працював Василь Ониськів, уже й забули, коли востаннє одержували зарплату. Сімейні заощадження подружжя були вже успішно проїдені. Місяць тому газета й взагалі перестала виходити. Надії на її відновлення не було, а великі борги були. За рішенням арбітражного суду редакцію "Мистецьких обріїв" через десять днів мали урочисто викидати на вулицю — через несплату за оренду приміщення. Редакторів ще пощастило: у місті, переповненому безробітними газетярми (щотижня закривалося то те, то те видання), він зумів влаштуватися двірником. А ось "продаватися" не захотів — з дурного гонору! А втім, хто б його і купив у 65 років! Василеві було тридцять два — його ще могли купити, тож він, на відміну від редактора, твердо вирішив "продаватися". На жаль, ситуація в сфері культури міста Н. стала явно патовою: творці культури прагли "продаватися", бодай і за найнижчу ціну, але ніхто їх не хотів "купувати" — бодай і за ще нижчу ціну. І нічого не вдієш, інфляція та криза охопили й місто Н. Торгівля живим товаром ішла вкрай погано — "продатися" в місті Н. щастило небагатьом. Та надія була. Тим більше, що часи, коли подібна торгівля йшла стихійно на якихось там банальних вигонах, як ото у пісні співається "Ой там, на точку, на базарі, жінки чоловіків продавали", на щастя, канули в безвість. Не кажучи вже про ті жахи, коли у Стамбулі за часів Османської імперії чи ще раніше в Римі за часів Римської існували невольницькі ринки рабів, що їх продавали, як худобу. У місті Н. діячів культури продавали на цілком сучасних, добре впорядкованих ринках, продавали — це важливо, — як вільних людей, за їхньою згодою. Міська влада, рятуючи культуру, створила так званий Циміркул (Центральний міський ринок культури), де всі бажаючі (літератори, бо гонорари давно зникли — за видання книжки треба платити самому автору, композитори, художники, газетярі, актори та ін.) могли себе цілком культурно й цивілізовано, не принижуючи власної гідності, виставляти й "продаватися". Якщо знаходилися покупці, але останнє від влади вже не залежало. Ринок є ринок, тут уже кому як пощастить. Щоправда, потрапити як живий товар на поміст Циміркулу працівникам культури непросто — надто багато було бажаючих, ринок усіх не вмщував. А черга, аби виставитися на ринку, — на добрий рік. Тож Василеві Ониськіву бувалі порадили звернутися тет а тет до координатора з продажу талантів.

Василь звернувся.

Координатор з продажу талантів (за сумісництвом — м'ясник із супермаркету), оглянувши Василя з ніг до голови, подивився йому в зуби, помацав через теніску біцепси й ніби лишився задоволеним.

— Годишся! Ти хто за їден?

— Поет.

— Це гірше. Кому нині потрібні поети та різні писателі? Греблі в місті, щоб талантами гатити, немає й не передбачається.

— Але я все можу писати.

— Якщо все — то інша річ, — і за звичкою своєї першої професії рубонув як з плеча:
— Триста!

— Чого? — не второпав Василь.

— Та вже ж не місцевої валюти. Баксів. Правда, й без баксів можна, але на загальних підставах — у порядку черги, що розтяглася на цілий рік.

— Але ж у мене й доларів немає.

— Продаючись, ти дещо заробиш. З тієї суми й відвалиш мені триста баксів.

На тому й порішили.

Поет Василь Ониськів потрапив на мальовничо оформлений, прикрашений державним прапором та штандартом міста Н. із зображенням небесного покровителя архангела Михаїла поміст Циміркула десь у другій половині дня — зранку виставляли лауреатів та інших знаменитостей. Але ті йшли кепсько — кому потрібні діди, бодай і знамениті? Значно краще йшли з підмостків Циміркула молоденькі поетеси, акторки, художниці, співачки... Просто нарозхват.

І лише о третій дня надійшла черга Василя Ониськіва.

Координатор, незважаючи на свою буйволячу тушу, щебетав соловейком:

— Пані й панове! Леді і джентльмени! Добродії й товаришочки! Виставляється на продаж об'єкт № 78/4 — молодий здоровий чоловік тридцяти двох років. Сексуальність у нормі. Подивіться, який вдатний з себе! Одні поетичні вуса чого варті! А кому не сподобається рослинність під носом об'єкта, то її легко можна буде поголити. У цілому ж — талант! Поет! Може оспівати все, що завгодно, — та все в риму. Має значний досвід літературної роботи. Стартова ціна — триста баксів! Хто більше?

Пауза почала затягуватись.

Василь похолов — невже його ніхто не купить? Ладен був провалитися крізь поміст. У розпачі глянув на держпрапор, що прикрашав поміст, але чим він, бодай і національний, міг йому зарадити? Ринок є ринок...

— Стартова ціна молодика — 300 баксів! — не вгавав координатор. — Дешевше грибів. Пані й панове, продається один з кращих представників інтелектуальної молоді поезії. Прошу підтримати нашу бідну літературу! Триста! Всього лише триста. Хто більше? Триста — раз... Три...

— Даю п'ятсот, — раптом пролунав хрипкий, прокурений, але явно жіночий голос. Належав він, як Василь краєм ока встиг зафіксувати, розповнілій, вже добряче перезрілій дамі з модним того місяця блакитним волоссям.

— Надійшла пропозиція — п'ятсот! — загаласував координатор. — Шановні пані і панове, леді й джентльмени, добродії й товаришочки, шановна пані дає п'ятсот. Хто більше? Продається талановитий поет — надія нашої поезії. Прошу піднімати літературу. Поет іде за 500 зелених. Хто більше? П'ятсот — раз... Остання можливість підтримати нашу літературу. П'ятсот — три. Три! — стукнув молотком. — Усе, надія нашої поезії продана за п'ятсот баксів. Шановна пані, — звернувся координатор до дами з блакитним волоссям. — Надія нашої поезії у вигляді цього... е-е... симпатичного молодика віднині ваша. Через п'ятнадцять хвилин, як закінчимо необхідні

формальності, можете її забрати... Тобто молодика.

Лише п'ятсот. Василь Ониськів скис.

— Не дрейф, старий, — заспокоїв його координатор, коли після торгів оформляв папери купівлі-продажу. — Поезія нині не в ціні. Дякуй, що за тебе хоч п'ятсот зелених віддалили. До речі, триста з них беру я. За те, що виставив поза чергою на торг, — як і домовлялися. Двісті піде в касу ринку. Адже ринок є ринок, хоч турецький ширпотреб продаєш, хоч автозапчастини, хоч живого поета — за все треба платити. Але й це ще не все. Тисячу баксів будеш винен тій дамі з блакитним волоссям.

— А дамі — за що? — отетерів Василь.

— А за те, що купила тебе. Дама викинула за тебе п'ятсот, з тебе злупить тисячу, виходить, її чистий навар півтисячі — такі закони бізнесу.

— Але ж у мене — ні цента.

— Вирахує із твоєї зарплатні, свого дамочка не пропустить.

— То хто мене купив? Хто та дама?

— Як? Ти її не знаєш? — подивувався координатор, він же за сумісництвом м'ясник. — Ну, ти даєш! Відстав, піднімаючи свою поезію! Та це ж відома шлю... пардон, колишня "секс-бомба" нашого міста. Тепер панель міняє на видавничу діяльність. Відкриває масову газету "Секс-бомба", для неї й набирає кадри.

— А що я там... робитиму? — не йняв віри Василь. — Я ж ліричний поет...

— Тобі і карти в руки! Будеш лірично оспівувати товари в її численних "Інтимах" — секс-шопах.

— Які ще... товари?

— Та вже ж не дитячі іграшки, ги-ги... Ну, наприклад, гумові жінки для самотніх чоловіків, екзотичні презервативи, сексуальну білизну... різні там трусики та ліфчики, імпорتنі фалоімітатори.

— А це що таке... фа-ало...

— Поете, ти починаєш вже набридати своєю відсталістю. До чого тільки тебе довели твоя поезія, література і взагалі — культура! Фалоімітатори, це те, що в тебе, як у чоловіка, є натуральне.

А ти будеш оспівувати штучне... ги-ги... чоловіче достоїнство. Чого витріщився?

Он колишній офіційний поет колишньої імперії оспівав асенізаторів — чи кого там? Можу навести й ближчий приклад. На минулих торгах я продавав твого колегу, тільки сатирика-гумориста. Його купила якась іноземна агрофірма в Україні. Тепер бідолаха поетичними засобами гумору й сатири тавруватиме колорадських жуків і вітчизняних довгоносиків та оспівуватиме різні отрутохімікати. А ти опoетизовуватимеш секс-шопи. Та, зрештою, чи тобі не все одно, що заримовувати?! І взагалі, задирай ніс повище. "Секс-бомба", бодай і колишня, будь-кого не купує. Ти їй припав... ги-ги... Вона любить молодих. Відгодує тебе, ще й як творитимеш з її допомогою... ги-ги... поезію. На три роки — ти її повна власність. Дякуй міській владі, яка турбуючись про розвиток вашої літератури, допомогла тобі продатися на помості Циміркула. Віднині матимеш зарплатню й гарантовану тарілку горохового супу. А будеш старатися, — бо колишня

"секс-бомба" нашого міста з блакитним волоссям, яка тебе купила, досить щедра до своїх улюбленців, — то перепадатиме й твоїй коханій дружині та вашим діткам.

І поет Василь Ониськів вирішив не комплексувати.

Справді-бо у порівнянні з редактором "Мистецьких обріїв", який нині мете вулиці, йому ще пощастило.

Він і далі підніматиме культуру в місті Н.

КОЛИ ВЖЕ НАРЕШТІ НА ЗЕМЛІ

ЖИТИМУТЬ ЛЮДИ?

Нещодавно я зробив для себе приголомшливе відкриття: виявляється, на нашій спільній голубій кульці всі ми люди. Здорово, чи не правда?..

— Чи ти ба? — вигукне тут котрийсь насмішник. — І довго ж ти думав, доки зробив таке... "відкриття"?

Не кваптесь. Адже я заодно ще й ось що подумав. Та це ж — бути людиною, — найпочесніше звання на планеті Земля, вище якого не було, немає і бути не може. А тому, як проголошував ще колись вузькокласовий (себто пролетарський) класик: людина звучить гордо! Принаймні, має так звучати.

Але це, по-перше, якщо люди на планеті Земля все ще є (в чому іноді починаєш сумніватися, досить лише заглянути в історію чи й у сьогодення), а по-друге: дивлячись які люди. Бо скільки таких, що вже давним-давно не звучать гордо, адже такі хомо сапієнси цілком добровільно попереक्валіфіковувалися з людей на...

А втім, ось вам приклад.

Був колись (560-527 до н.е.) у стародавніх Афінах тиран, чие ім'я наші школярі (особливо школярочки з бантиками) і досі на уроках історії не можуть вимовити не почервонівши чи не з викликавши в класі пожвавлення, власне приски, — Пісістрат.

А тиран, це, як відомо, одноособовий правитель, що прийшов до влади насильницьким шляхом, влада якого ґрунтується на сваволі й насильстві. Правда, афіняни, до честі їх сказати, навіть в пориві вірнопідданого (чи й вимушеного) плазування чомусь так і не додумались перейменувати свої Афіни на який-небудь Пісістратоград, не заснували ордена Пісістрата, щоб нагороджувати ним найбільш затятих плазунів, не виголошували "Пісістрат — вождь, натхненник і організатор наших перемог, вчитель всього людства!", "Пісістрат — батько всіх народів..." і т. д., і т. п.

Так ось Пісістрат за своєї деспотичної тиранії мав не лише підлабузників та лакиз, а й — беріть вище! — послідовників і соратників. Ви вже здогадуєтесь, як їх називали (та й вони самі себе теж)? Правильно — пісістратівці. Вірні (вам вчувається щось знайоме?) пісістратівці.

І — нічого. Гордилися. Принаймні, для них, самопереक्валіфкованих з людей на пісістратівців, це звучало ще й гордо. Принаймні, у їхньому розумінні.

Людина (така вже вона за вдачею, чи, як тепер, за менталітетом) завжди поривається бути чийось рабом і тому не завжди уявляє себе без такого звичного їй ярма, яке хоч і збило холку, але ж і зрослося з шиєю, ставши вже рідним. Тому й стає

послідовником — чи фанатом (футбол, естрада). Як стадна тварина, вона ладна покірно й бездумно бігти

за вождем. Як вівці за баранами, кози за цапами.

А коли попереду Пісістрат, то ті, хто за ним бекає-мекає вже ніби й не люди, а — пісістратівці.

Рід хомо в сучасний період представлений одним видом — людина розумна, вона ж являє собою найвищий, заключний щабель становлення людини, себто розвитку живих організмів на Землі. Але складається враження, що дехто з представників хомо так досі й не спромігся спуститися з дерева і видряпатися на отой найвищий щабель. Тому й став не людиною, а — пісістратівцем. І дарма гадаємо, що пісістратівці вже давним-давно гинули в пільмі історії — гай-гай!

Ні, пісістрати безсмертні, вони час од часу як з болота виринають, але вже в подобі царів, імператорів, вождів, генсеків, керманічів бідного людства. А тому, й пісістратівці теж вічні, тільки з'являються вони щораз в іншій, упаковці (личині та подобі): лєнінці, сталінці (сьогодні — сталіністи), гітлерівці, полпотівці, чанкайшисти тощо. Вони теж мали щастя народитися людьми, а в кого поперевтїлювалися?

"Лєнінець — людина, віддана справі Лєніна". Вже ніби й не людина, хоч вона тут і згадана, а тільки — лєнінець.

"А от скажіть мені, товариші... У кого з них зародилося таке вчення, що освітило дорогу всьому людству — лєнінізм? Ні в кого". (О. Гончар).

Але це неправда. Не було в істерії людства диктаторів без "вчення" — ясна річ, найпередовішого, що неодмінно вказувало людству дорогу до найсвітлішого майбутнього — комунізму, наприклад.

І "вчення" Пісістрата освітлювало. Та тільки кожен раз з таким "вченням" виходив пшик, бо воно з кінцем (а він неодмінно — рано чи пізно — а надходив) чергового диктатора-рятівника людства перегорало як сорокаватна жовтява лампочка.

Шкода тільки, що кожен раз людство значно зменшувалось, адже багато його синів перекваліфіковувалися з людей на лєнінців, сталінців (сталіністів), гітлерівців, різних там будьонівців, себто сучасних пісістратівців. Чи на якихось там (нижчий рівень) — мічурінців, дарвіністів, стахановців і, навіть, ворошиловських стрільців, які, правда, так і не навчилися стріляти, але яких з успіхом стріляли їхні побратими по захопленій владі. Бо так і має бути. Раб, який зробив своє, підлягає відстрілу. А на його місце приходять все нові й нові пісістратівці, в кожній епосі в іншій подобі — невже й справді вони вічні?

Хіба пісістратівцем краще бути як людиною? Але ж класик (бодай усього лише пролетарський, хоча теж в принципі пісістратівець) чомусь же застерігав, що людина звучить гордо.

Невже й справді гордо? Невже й справді звання "Людина" — величніше за звання пісістратівець? Але ж історія свідчить, ще не завжди величніше — який жаль! От і чекаєш, коли, під якою машкарою вигулькнуть цього разу пісістратівці і знову вкотре почнуть заганяти "железної рукою человечество к счастью", як то бідне людство вже

заганяли більшовики у 1917 році.

А покищо кого ми тільки замість людей не мали на планеті Земля (і кого ще будемо мати): яничари, раби, холопи, конкістадори, хрестоносці, самураї, білі, червоні, зелені (слава Богу, сіро-буро-малинових ще не було), анархісти, махновці, нацисти, фалангісти, комунари, чекісти, гестапівці, чорносорочечники, шовіністи, расисти, федерали (не так давно вигулькнуло й таке "звання"), терористи, фанатики всіх мастей, воїни Аллаха, воїни-інтернаціоналісти, віруючі і атеїсти, вірні та невірні, християни, мусульмани, кальвіністи, протестанти, буддисти (не згадую різні секти, а їх — сотні й сотні!), господа, пани, товариші... Не минула сія чаша і дітей: жовтенята, піонери, тімурівці, комсомольці, а за ними — комуністи, соціалісти, ліберали (а партій, а партій!), мафіозі, олігархи, носії різних "ізмів", обіцяльники неодмінно світлого майбутнього, коли з неба сипоне манна, депутати-сенатори-конгресмени...

Яке величне — воістину йому несть числа! — потомство в Пісістрата! Тож людей з кожним століттям все меншає й меншає, бо вони не в люди йдуть, а в пісістратівці. Тож на велелюдді Землі таке малолюддя! Адже так і хочеться якому-небудь хомо сапієнсу взяти в руки Калашникова і піти роздмухувати джихад-газават (війна за віру). Більш цивілізовані це називають інтернаціональною допомогою — на бетеері чи на танку доводити, що вчення його вождя (корманича, фюрера, дуче) безсмертніше, а тому тільки йому мають поклонятися люди і його мають сповідувати, бо воно звичайно ж освітлює їм шлях до раю земного.

От і думаєш: коли ж нарешті на Землі житимуть люди?

Просто люди. Хомо сапієнси, люди розумні, га? Яка це неймовірна розкіш, коли на Землі житимуть просто люди. Буцімто розумні.

САМОШАНУЙМОСЯ, БРАТОВЕ!

Як стало відомо з компетентних добре перевірених джерел в керівних надрах високодостоїнної Адміністрації "Вишняка" відбулась неординарна подія, що, сподіваємось, ще сколихне широкі кола вузької літературно-мистецької громадськості, а саме: першого заступника першого заступника Глави Адміністрації добродія і кавалера, без п'яти хвилин живого класика адмінхудради Панька Печерянина нарешті було за особливі заслуги (за які саме — ще ретельно в'ясняється) одностайно і в єдиному перові возведено у сан кандидата та в ювіляри. Посвячення здійснив архіметропатріарх Паїсій Перший.

З цієї нагоди в палаці "У" відбувся адміністративно-художній вечір новопредставленого кандидата в ювіляри, що пройшов на високому

організаційно-хвалебному рівні і тривав, як уже традиційно заведено при проведенні подібних заходів, 5 (п'ять) годин поспіль, протягом яких новопосвячений невідлучно знаходився на сцені, сотні разів цілувався-обнімався і кланявся та дякував (недарма ж кандидат у ювіляри в молодості займався десятьма видами спорту!), приймав цілі делегації своїх шанувальників і окремих осіб з квітами й дарунками. Урочистості закінчилися опівночі при майже порожній залі (якщо не рахувати тих, хто необачно задрімав у кріслах, але їх з медично-гуманних цілей вирішено було не будити

до ранку).

А ледь задніло, свіжий і бадьорий (наче й не провів на сцені та за фуршетним столом вечір, а потім і всю ніч) кандидат у ювіляри, цілком добровільно дав нам ексклюзивне інтерв'ю, оплативши зарані його вартість.

— Вельмишановний добродію! Щойно відбулися урочистості з нагоди посвячення вас у сан кандидата в ювіляри. Чи не змогли б ви пояснити, що це таке, врешті-решт?

— Охоче. Але спочатку я хотів би вигукнути: САМОШАНОВУЙМОСЯ, БРАТОВЕ! Саме так, добродію і панове, товариші й товаришочки — САМОШАНОВУЙМОСЯ! Бо чи пошанують нас інші, це ще питання відкрите й дискусійне. Бо кому ми потрібні зі своїми ювілеями, якщо кожен зайнятий власним ювілеєм? Тим більше, ми живемо в епоху демократії, а ніде так гучно не ювілеїться, як за демократії! Тільки ті, які комплексують, проводять свої ювілеї вдома, у колі сім'ї чи родичів, бо вважають (результат закомплексованості) це своєю особистою справою, нормальні ж — неодмінно в палаці "Україна". (На крайній випадок — Український дім, Будинок художників, учених тощо). Це в Києві, в обласних центрах їх заміняють місцеві пристойні приміщення. А що таке самому собі провести ювілей, га? Самому шукати спонсорів, хапати за поли акторів, співаків, різних виступальників від громадських організацій, як і державних, кожному написати виступ про свою видатну роль, zorganizувати аудиторію — студентів там, солдатів — останніх у приказному порядку. Потім прослідкувати аби дійство тривало 4—5 годин, неодмінно до півночі. І писати для кожного промови про все ту ж свою видатну роль — де саме, історія потім розбереться! — закуповувати квіти й дарунки, які потім тобі ж і вручатимуться на сцені. Каторжна праця! А тепер майбутній ювіляр вільний — все це здійснюватиме за його заявкою інститут кандидатів у ювіляри.

— Відсвяткувавши висвячення в сан кандидата в ювіляри, чим тепер зайняті?

— Як чим? Ну ви й даєте! Та підготовкою до ювілею — мені ж скоро стукне полудень віку. Треба ж до нього заздалегідь підготуватися, створити щось видатне і шедевральне. А там — 55, 60, 70, 75, 80, 85, 90, 95, 100... Ну і так далі, і так далі!.. І це тільки в мене, а таких як я, кандидатів у ювіляри чи не кожен. Так що новоствореному Інститутові ювілярства знайдеться робота. До речі, там складають списки виступаючих на моєму п'ятдесятиріччі — можу вас порекомендувати. Від широкої, так би мовити, громадськості. Виступ вам напишуть, квіти для вручення мені вам дадуть. Ще й заплатять. І — почесне місце за фуршетним столом. Погоджуйтесь, доки є ще місце виступальника, га?

УКРАЇНА — БАТЬКІВЩИНА СЛОНІВ?

Як відомо, офіційною батьківщиною слонів на сьогодні визнано Африку та Південну Азію. Принаймні там поширені два види слонів (родина ссавців ряду хоботових), котрі так і звуться: слон африканський і слон індійський.

Щоправда, тривалий час Росія претендувала (а втім, здається, й досі претендує) на роль батьківщини отих самих хоботових ссавців (пригадуєте іронічне: "Россия — родина слонов"?). Але в колишнього "старшого брата", який нині утверджує в Чечні оте саме

старшинство братерське із привласненням слонів нічого не вийшло — так йому і треба! А ось Україна запросто може стати нею — себто батьківщиною слонів. Ще б пак! У Запорізькій області неподалік од села Жовтневого Токмаківського району виявили закам'янілі рештки... Кого б ви думали? Так, так, слонів. Тобто слона. Ні більше, ні менше!

За свідченням учених, останки належать так званому слону південному, що жив аж-аж у домамонтовий період, тобто приблизно 1,5 млн. — 500 тисяч років тому! На території України востаннє знаходили закам'янілі рештки цих слонів у 1940 році і — що важливо — теж у Запорізькій області поблизу міста Приморська. Щоправда, ті останки якимось дивом опинилися в палеонтологічному музеї Санкт-Петербурга — чи не звідти й сакраментальне: "Россия — родина слонов"? Бодай і крадених, та все ж! Слава Богу, знайшли ще одні рештки ще одного слона південного, сиріч українського.

У зв'язку з цією епохально-сенсаційною знахідкою у Києві на бульварі Лесі Українки, 20 (див. адресу "ЛУ") відбулося екстрене засідання вельми шанованої в народі адміністрації "Вишняка", на якому із яскравою півторагодинною доповіддю успішно виступив перший заступник першого заступника глави адміністрації добродій Панько Печерянин і з усіх боків висвітлив і загострив це питання. З його полум'яної доповіді само собою напрашується висновок: так, звершилося! Україна може — і повинна! — бути батьківщиною слонів! У світлі запорізької знахідки, звичайно. Більше того, наголосив добродій П. Печерянин, Україна вже стала батьківщиною слонів! Ура, віват і так далі в тому ж патріотичному дусі!

У зв'язку із запорізькою знахідкою адміністрація "Вишняка" сердечно здоровить запоріжців: так тримати! І закликає їх на сто й один відсоток збільшити кількість знайдених решток слонів південних. Заодно було прийнято звернення адміністрації "Вишняка до всіх державних адміністрацій решти областей України з пропозицією негайно розпочати пошуки вищеназваних слонів (бодай їхніх решток, якщо не вдасться знайти цілими) на території їхніх областей. Доведемо, браття, всьому світу, що ми — козацького роду і що Україна таки справді батьківщина слонів!

Одночасно із Зверненням адміністрація "Вишняка", аби почути глас народу, усім своїм адмінскладом рушила в народ. Відвідавши Бессарабський ринок Києва, вона познайомилась там з вельмишановною бабою Хіврею, яка привезла у Київ з Вишгорода продавати зелену цибулю, і поставила їй кілька запитань. Зокрема, чи вона чула (як проста представниця простого народу) про незвичайну знахідку запорізьких учених? "Аякже, — пребадьоро відповіла добродійка баба Хівря. — Радіво слухаю, то й чула. Кажись, тепер будемо з м'ясом. На тому слонярі м'яса, звісно, більше, як на моєму підсвинку".

А на запитання "Що ж дасть Україні така знахідка слона південного?" — не вагаючись, відповіла:

— Мать, збільшать нам пенсію. Або ж виплатять її за вересень минулого року.

Дай Боже! Це одна з народних прикмет, і ми віримо, що вона, як і решта прикмет, неодмінно збудеться. Адже народ скаже, як зав'яже!

ДЕРЖАВНА ПЛОМБА НА ВСІ ВИДИ ЕНЕРГІЇ

— Кожний громадянин Сонячного Міста перша за все — носій номерної Державної пломби, яка засвідчує його високий патріотизм. Ось із чого треба виходити. А тому кожний мешканець нашого Сонячного Міста повинен з честю виконувати свій патріотичний обов'язок законопослушного громадянина перед Державою та Народом і негайно розплатитися за використані кіловатгодини сонячного проміння. Не треба забувати, що це є основою нашого подальшого благополуччя та процвітання, — заявив на черговому позачерговому брифінгу Головний Інспектор Головного Сонячного Управління (ГСУ), роз'яснюючи найновішу політику Уряду та його чергові позачергові реформи, спрямовані, безперечно, на подальше покращення добробуту та життя трудящих аж до повної побудови світлого майбутнього, коли сонце осяватиме всіх трудящих (які, звичайно, митимуть Державну Пломбу на всі види енергії), тільки за найнижчими тарифами.

ГСУ також нагадало, що за новими правилами Міністерства по використанню сонячної енергії платити треба лише за ті години, протягом яких абонент ходить під сонцем (вночі він може ходити безкоштовно), чи дивиться на небесне світило з вікон своєї квартири, чи коли сонце освітлює його вікна, але вже незалежно від того, присутній в помешканні жалець чи ні.

На лічильнику, що фіксує наявність сонця у вікнах та в помешканні, теж повинна бути номерна Державна Пломба. (Прим. 01: номерна Державна Пломба повинна бути на кожному громадянину, коли, він ходить під сонцем!) В разі її пошкодження чи відсутності, винні несуть кримінальну відповідальність. Як і ті громадяни, котрі явно з провокаційною метою співають nereкомендовану пісню "Дивлюсь я на небо та й думку гадаю... Я б землю покинув і в небо полинув..." Нашій доблесній авіації дано суворий наказ таких літунів-втікачів, які хочуть задарма користуватися сонячним промінням, збивати без попередження.

Ті громадяни, які перебувають у голому (оголеному) вигляді, або в плавках чи купальниках на пляжі, теж повинні мати на собі опломбовані лічильники, що фіксують сонячне проміння, яке лине до їхніх тіл, а також довідки про своє соцпоходження — як відомо, трудящі платять за користування сонцем на 30 відсотків менше. Це одне з основних досягнень завоювань пролетаріату в боротьбі за побудову світлого сонячного Райжизньовізму.

Всі інші види енергії, що її використовуватимуть мешканці нашого Сон. Міс. надалі теж суворо контролюватимуться органами державного нагляду з метою покращення життя самим трудящимся. Тож, наприклад, не рекомендується часто радіти (чи й просто сміятися), адже це задармова витрата громадянами своєї енергії, а енергія кожного з нас в першу чергу необхідна для побудови світлого сонячного Райжизньовізму. Безкоштовно радіти можна лише раз на місяць в День Народження нашого Глави — в цей світлий, радісний і по-справжньому щасливий день, з громадян знімаються всі Державні Пломби та лічильники.

Статеві зносини (аби заощадити енергію чол. і жін. для суспільно-корисної праці)

віднині будуть дозволятися лише раз на квартал при наявності довідки про виконаний квартальний план — тільки тоді з громадян на одну ніч зніматимуть відповідні пломби.

Насамкінець ГСУ від імені Міністерства по використанню сонячної та будь-якої іншої енергії і КДБМ (Комітету державної безпеки Сонячного Міста) востаннє і рішуче застерігають злісних боржників про негайне погашення заборгованості за користування сонцем, радістю і статевими зносинами та іншими видами енергії, за які віднині теж треба сплачувати податки. В іншому разі боржники будуть примусово переселені в такі будинки, у вікна яких ніколи не заглядатиме сонце, і будуть позбавлені медичним шляхом сексуальної діяльності.

Громадяни! Бережіть сонце для щастя всіх трудящих і майбутнього процвітання народу, економно його використовуйте у своїх потребах, намагаючись якомога рідше потрапляти під сонячне проміння. Пам'ятайте, сонця в нашому Сон. Міс. на всіх може й не вистачити у зв'язку з посиленням смогу, а тому сонячні промені в першу чергу будуть розподілятися тільки серед законопослушних громадян, які матимут

Державну Пломбу.

Хай живе наше Сон. Міс., яке під мудрим керівництвом нашого незрівнянного Глави йде до побудови світлого і безперечно сонячного майбутнього, і взагалі Райжизньовізму кожному!

АКАДЕМІЗУЙМОСЯ!..

У преславному Гусятинську — визнаній батьківщині найпородистіших гусей — донедавна мирно собі творили два метри красного письменства (принаймні гак вони себе величали): поет Петро Федько та прозаїк Федір Петько. Обидва вже не перший рік ходили в класиках гусятинської літератури: класиком прози Петро Федько проголосив свого колегу Федора Петька, а той, у свою чергу, віддячив тим же колезі, протитулувавши його класиком поезії. І хоч два коти, як відомо, в одному мішку ніколи не вживаються, два літкласики мирно співіснували в одному Гусятинську, разом з породистими гусьми приносячи славу рідному місту.

І все було б добре, і процвітали б і далі поезія та проза у славному

Гусятинську, якби одного разу поет Петро Федько, певно, вставив не з тієї ноги, та не забаг створити в рідному місті так звану Гусятинську школу поетів, залучивши до неї всіх, хто хоч якось спромагався римувати (таких на батьківщині породистих гусей виявилось аж троє!). Більше того, він розіслав у всі обласні (столицю, ясна річ, не минув) центри, районні міста і містечка, у села й навіть хутори меморандум з вимогою віднині визнавати в поезії тільки Гусятинську школу поезії (хоч на той час і сам до пуття не міг втямити, що ж то воно таке — гусятинська школа поезії?).

Це вже було занадто! Прозаїку Федорові Петьку нічого не лишалося, як із заздрощів, що не його мелеться, образитися аж до глибини душі та оголосити витівку свого побратима "нахабною прихватизацією літератури", "нікчемним школярством", бажанням "самочинно окупувати гусятинський олімп". І аби сповна відомстити суперників, мобілізував двох гусятинських громадян, які вміли писати прозою, та й оголосив про створення школи прози, зажадавши надалі в красному письменстві

визнавати лише гусятинську школу прози.

А втім, дві новостворені школи недовго й поворогували між собою — їх досить швидко об'єднало святе обурення, що несвідомі гусятниці, котрі, незважаючи на наявність у їхньому місті двох літературних шкіл, вперто читали (і — що обурювало, купували!) лише твори зарубіжних авторів. Не вагаючись, Петро Федько та Федір Петько дружно звинуватили рідних, але геть не свідомих і явно відсталих городян у відсутності патріотизму, схилянні перед "загниваючим заходом" та "американським імперіалізмом". Одне слово, дісталось гусятинцям за те, що вони своїх "визнаних класиків" проміняли на чужинців. І навіть погрожували, що подадуть у суд на своїх городян з вимогою примусити їх читати твори лише авторів — членів двох гусятинських шкіл. Чим би все це закінчилося, не відомо, як раптом — наче грім серед ясною неба — вістка: якась мадам Будяківна (псевдо) оголосила про створення в Гусятинську... Так. Так, ні більше ні менше, як — інституту (інституту, а не якоїсь там патріархальної школи!) сатири та гумору, якими, до речі, в Гусятинську і не пахло!

Це вже було й справді занадто! Ображені й зневажені керівники двох гусятинських шкіл, спішно об'єднавшись, дружно напали на інститут мадам Будяківни, закликали увесь світ затаврувати його й визнавати лише гусятинські школи поезії та прози.

Один з таких меморандумів надійшов і на адресу адміністрації шанованого на шпальтах "ЛУ" "Вишняка", котрий, як відомо, завжди йде лише правильною дорогою і — неодмінно в ногу з народом, вже давно ставши для всіх сатириків та гумористів керівною і спрямовуючою силою. Ознайомившись з меморандумом двох гусятинських шкіл, високодостойна адміністрація "Вишняка", закачавши рукава (а втім, вони в неї завжди закачані, адже адміністрація завжди на т. зв. бойовому посту), винесла справедливий вердикт, що, як відомо, оскарженню не підлягає: метрам поезії та прози пп. Федьку та Петьку негайно помиритися з мадам Будяківною і разом з нею дружно вступити до академії "Вишняка", яку адміністрація вирішила негайно створити. А чому б і ні? Зараз усі створюють свої власні академії, то хіба "Вишняк" гірший?

Отож з цієї нагоди оголошуємо прийом бажуючих вступити до академії "Вишняка" та стати справжніми академіками. Для цього необхідно подати: а) заяву про нестримне бажання стати академіком; б) всього лише довідку із жеку за місцем проживання про наявність у претендента таланту та відсутності в нього заборгованості за житло (інакше жек не видасть довідки про наявність таланту).

Оце і все, панове претенденти в академіки. Єдина, щоправда, умова: новоприйнятий член академії має влаштувати за власний кошт з цієї нагоди пристойний фуршет для адміністрації "Вишняка" та всіх її академіків.

Взагалі, адміністрація "Вишняка" виступає за стовідсоткове охоплення письменників званням академіків. Не варто створювати якісь там школи прози чи поезії — пхе, школярство! Не солідно. Інша річ — академія. Тож академізуймося! У зв'язку з цим адміністрація "Вишняка" бере на себе підвищені зобов'язання: до кінця другого тисячоліття всіх письменників прийняти в академіки. Що це дасть, питаєте? О-о!.. Це підніме нашу літературу на новий, якісніший рівень, адже твори письменників-

академіків адміністрація "Вишняка" у примусовому порядку оголосить шедеврами, нетлінними речами, взірцем класики зрештою (твори неакадеміків такими визнаватися на будуть). Крім того, це значно оздоровить моральний клімат в літературі, зникнуть суперечки з того приводу, хто кращий, — кращими тепер будуть усі. Зміниться й мікроклімат і в сім'ях письменників, зникнуть вічні дорікання письменницьких дружин: он той... класик, а ти в мене... Письменницькі дружини нарешті заспокояться, і кожна з трепетом подумає: "Виявляється, я сплю із самим... академіком!"

Отож, "школярі" (гусятинські і всі інші), відтепер не сваріться, беріть довідки в жеках про свої таланти і дружніми лавами йдіть в академіки. І ваші, навіть ще не написані твори стануть видатним явищем літератури нашої. Зі свого боку адміністрація "Вишняка" рішуче й суворо засуджує непатріотичних громадян, які читають твори не її академіків, а різних там чужинців, яких до академії "Вишняка" ми й на поріг не пустимо!

ЯК ВАМ, ДІДУ, ВДАЛОСЯ ДОЖИТИ
ДО ТАКИХ ЛІТ???

Справді — як? З цим непростим запитанням, що вже сколихнуло нашу громадськість, ми терміново відбули в Бровари до тамтешньої, нині вже можна сказати, знаменитості, ледь чи не викопної, що її недавно виявили там всюдисущі наші ЗМІ.

Їх, до речі, представників друкованих і електронних засобів масової інформації і того дня у діда Василя зібралося чимало — біля двору так прямо черга утворилася. Стрекотіли відео— кіно— і телекамери, спалахував магній, меткі та спритні хлопці й дівчата записували кожне слово діда Василя як одкровення. У всіх раз по раз зривалося з язика одне запитання: "Як вам, діду, вдалося дожити до таких літ?"

Старий (навіть на вигляд його старості вистачило б на трьох столітніх дідів) охоче розказував...

Лише десь під обід нарешті дійшла й наша черга інтерв'ювати унікама з Броварів, як його встигла охрестити преса.

Від попередніх інтерв'ю дід Василь вже досить стомлений, але тримається ще нічого.

— Коли нада, так — нада, — каже просто, не розігруючи з себе "зірку". — Питайте й ви, а я відповідатиму ще й вам. Та й досвід мій треба передавати молодим поколінням, аби й вони колись дожили до мого віку.

Старигань сидів на призьбі — улюбленому своєму місці на причілку давно не біленої хати з облупленими стінами, що просили бодай глини і були в кількох місцях підперті стовпцями.

Двір, як і все обійстя з городом укупі заріс вдатними будяками, татарником тощо, що по народному звався чортополохом і куди одному бодай і вдень було моторошно заходити. Зарослі однієї амброзії вище зросту людини чого були варті!

Але ми трималися (хоч до сміливців та одчайдухів і не належали), вдаючи, що нам і зовсім не страшно. На щастя, у дворі в тім бур'янищі працівниками ЗМІ вже була протоптана стежка, якою ми й скористалися.

— Ви, діду, хоч би покосили бур'ян!..

— Еге, покосиш, як його жодна коса не візьме. Хіба сокирою спробувати?.. Так нема коли за вашим братом — тільки й устигаю вам розказувати як я дожив до таких літ... А бур'янисько хай росте. Він їсти-пити не просить, а в дворі створює ауру. А вона дуже пользительна для здоров'я.

Вікна в хаті чомусь були без шибок, перехняблені двері висіли на одній петлі й скрипіли на вітрі. Собача буда зяяла проваленим дашком.

— Сірко був та десь загув, — пояснив дід. — А за ним завіялась і

моя жінка. Алкашом на прощання обізвала мене супруженця. Дурепа! Їй, бачте, мій стиль життя не до вподоби. А який я алкаш? Я тверду норму знаю: ящик пива або навзамін чотири пляшки крепльоного на день. Чи літруха горілки. І — ні грамини більше. І, як бачите, нічого. Ще й дожив до таких літ.

Оскільки призьба видалась нам не зовсім надійним місцем для сидіння (та й похилена стіна не викликала довіри), тож вирішили під час інтерв'ю триматися на певній відстані від хати.

— Ну, розкажуйте, діду...

— Швидкі які! А гонорарію за випитування привезли?

— В смислі, за інтерв'ю?

— Хай буде по вашому. Зараз знаєте як: я вам, ви мені...

— Скільки?

Один з нас шаснув було до кишені, але старий спинив.

— Не, беру тіко натурою.

— ???

— Ящик пива — така моя такса. Або навзамін чотири пляшки крепльоного. Чи літруху горілки. Менше, звиняйте, не берем.

— З такою денною... гм-гм... нормою і ви ще стільки й прожили?

— Прожив.

— Диво дивнее! А, може, у вас якась особлива... мм... дієта?

— А що це таке... дієта?

— Ну... Спеціальний режим харчування. Одні не їдять, наприклад, м'яса, інші...

— Пойняв. М'яса і я не їм. Як його... ги-ги... немає. А як є, так і чорта умну!

— Виходить, ніяких обмежень?

— Ніяких. Все жру!

Ми звернули увагу, що унікум смалив одну цигаряку за другою.

— І давно ви так?

— З дєтства. Вдень висмалюю по три пачки. І, як бачите, дожив до такого віку, що всіх здивував. А ви — дієта!

Старий дістав звідкілясь з бур'яну пляшку "крепльоного", вправно вибив корок і нахильці заходився цмулити її вміст.

— У вашому віці...

— А чого... Здоровля ще дозволяє. Щодня випиваю ящик пива або навзамін чотири

пляшки крепльоного. Або літруху водяри. Моя денна норма. І все жру. І жирне, і смажене. Навіть різні там... га-гамбургери. А то все брешуть, що треба чогось там дотримуватися. Помірно харчуватися і пити.

— Мабуть, ви все життя займаєтесь спортом? — спробували ми зайти з іншого боку.

— Хіба тоді, як пляшки здаю, Щотижня доводиться перти хіба ж такі баули!.. Із склотарою!

— Вражаюче!

— Всі так кажуть. Унікалом мене називають.

— То як же вам вдалося, діду за такого життя, од якого й Сірко од вас утік, і жінка наживала п'ятами, та дотягнути до таких літ? Поділіться секретами... До речі, скільки вам літ, діду?

Ветхо-дряхлий старигань невідь чому сердито на нас вирячився, аж беззубого рота відкривши.

— Що ви всі зарядили, як оглашенні: діду та діду?! Який я вам дід??! Та мені цього року тільки двадцять п'ять, як доживу, сполниться. А ви — дід, дід... Гоніть ящик пива чи крепльоне навзамін, на дурняк не буду розказувати, як мені вдалося дожити до таких літ.

ЧОМУ АВСТРАЛІЙЦІ НЕ ХОДЯТЬ

ВНИЗ ГОЛОВАМИ?

Справді, чому? Живуть вони, як відомо, в Австралії.

Сам же материк під назвою Австралія, як теж відомо, знаходиться в Південній півкулі матінки нашої Землі. Її (Австралію, не матінку Землю) у 1606 році відкрив голландець В. Янц, східний берег материка у 1770 році відвідав Дж. Кук (знаменитий англійський мореплавець, якого, не дивлячись на його титули, благополучно з'їли аборигени на Гавайських островах), а його співвітчизник М. Фліндерс дав материку його нинішню назву і ось звідтоді й по наші дні — чотириста з гаком років ніхто й ніколи не лицезрів, аби австралійці (а їх там нині налічується 13,6 млн. чоловік (дані 1976 року) та ходили головами до низу, а ногами вгору.

Не заглядили цього й самі австралійці, які проживають від північного мису Йорк, до південного Південно-Східний, від східного мису Байрон до західного Стіп-Пойнт. (І це не рахуючи ряду островів — Тасманія, Кінг, Філіндерс, Кенгуру та ін.). Себто на всій тій території, що складає 17704,5 тис. кв. км не було зафіксовано жодного австралійця, який би ходив головою вниз.

Чому, запитаєте ви? А тому, що австралійці, будучи людьми взагалі практичними і знаючи для чого Господь дав їм ноги, всі, як один чомусь ходять виключно як і ми з вами — головами вгору. Це ж треба, га?!.

А чому так, га? Ось тут ми й підходимо до головного.

Але спершу маленький екскурс в Англію. Виявляється, знаменитий приватний детектив Шерлок Холмс містера Конан Дойля навіть не підозрював, що Земля... кругла. Казус? Та ні ж бо, ще сьогодні є багато людей, які переконані, що наша матінка Земля насправді ніяка не кругла, а

— пласка!

Стривай, вигукнете отут ви, тільки... гм-гм... схиблені, з прибамбасами під рідною черепушкою можуть вважати — у ХХІ столітті! — що Земля та буцімто пласка!..

Так то воно і... Гай-гай, не квапмося.

В роду людському і нині хіба ж такі зустрічаються типи! Такими оригіналами рід хомо сапієнса і цікавий.

Так ось. Виявляється, у світі білому вже давним-давно існує вельми екзотичне "Товариство пласкої Землі". Воно й розсилає у всі кінці тисячі фотографій та листівок із справжніми — звичайно, на їхню думку, а вони теж іноді... гм-гм... думають, зображеннями планети, у яких чорним по білому пишуть, що ми з вами, вельмишановні земляни, живемо зовсім не на круглій Землі, як то наївно гадаємо, а на пласкій. Прихильники цієї "теорії" з'явилися, запевняють вони, ще в біблійні часи, коли відбулося "сотворіння" світу, себто 7 тисяч років тому. Згідно їхнього "вчення" наша матінка Земля має форму диска, в центрі якого знаходиться Північний полюс. А навколо нього розкидані континенти. А по краях того чудо-диска розташувалася Антарктида із льодяною стіною з багатьох сотень метрів. (Треба гадати, товщиною).

Просто і ясно. І вельми оригінально. Тепер вам втямки, чому ніхто із землян не бачив кінця (чи краю) Землі? Бо нікому ще не вдавалося подолати Антарктиду, а там бурани, дюдя мінус 88,3 холодриги скаженоючої! Тож досі ніхто й не зумів подолавши Антарктиду з її крижаним полоном, витягнувши шию, просунути голову в отвір небесного куполу, що там спускається до горизонту і подивитися, а що там? На краю пласкої Землі?

Небо? Правильно, і над пласкою Землею є небо (ви його очевидно якось бачили в себе над головою). Це — купол, який накриває диск планети, а Сонце та зорі — всього лише... Правильно, дірки у тім куполі. (А втім, якщо вже бути історично справедливим, то це ми, українці, першими заглядили, що Земля пласка. Докази? О, будь ласка. У кого, як не у нас, українців, збереглося передання про залізні стовпи, що підпирають небо (себто його баню, в тих місцях де воно сходиться із землею). Їх ще, пригадуєте, на Черкащині бігав дивитися у степ за могили маленький кріпачок пана Енгельгардта Тарасик Шевченко — от! А вже від нас і пішло по світу гуляти, що Земля пласка, а небо підпирають здоро-овенні залізні стовпи!).

Тепер вловлюєте? Ясно і просто. Та про те, що Земля ніяка не куляста, знали ще бідні селяни Давнього Вавилону! В Єгипті часів фараонів, різних там ехнатонів та тутанхамонів, а потім якось за клопотами повсякденними й позабували про те.

А коли ви й досі той... м'яко кажучи, не вірите, то загляньте хоча б

до Ветхого Завіту, де є натяк, що Земля має кордони і таку собі баню над собою.

Правда, в листопаді 1992 року папа римський Іоан Павло II офіційно визнав вчення Галілея — і в тім числі й той його постулат, згідно яким Земля має сферичну форму, а планети рухаються навколо Сонця (а що це колись коштувало самому Галілею, якого інквізиція, добряче віддубасивши, змусила зректися свого вчення, а Джордано Бруно за такі штучки навіть спалила на багатті!), але це так, несуттєвий дріб'язок. Як кажуть,

прокол.

На чолі "Товариства пласкої Землі" (а воно нараховує аж дві тисячі палких прихильників!) стоїть професор (професор!) Чарльз Джонсон із штаб-квартирою в Каліфорнії. Так ось той пан професор до останнього був упевнений, що "правда" (про те, що Земля пласка) коли-небудь "восторжествує" і земляни нарешті продерши очі схаменуться. Нині його справу (пан професор вже відійшов в інший світ) продовжує удова, пані професорова, яка водночас є і палкою прихильницею "ідеї" свого покійного мужа. Вона, до речі, має дуже "переконливі" — через мить ви й самі в тому переконаєтесь — аргументи: якби Земля була круглою, як то пасталакають деякі вчені, то австралійці неодмінно б заглядили, що вони ходять... вниз головою. Оскільки ж вони цього чомусь так і не заглядили і й досі ходять як і всі ми, ногами, тримаючи голову вгорі, то це і є найпереконливіший "науковий" доказ того, що Земля...

Так, так, пласка. Що й треба було довести.

Адже коли б вона була, наприклад, кругла, то бідні австралійці вже давно б попадали в космос (чи куди там?) вниз головами.

Теж переконливий аргумент. А тому, вважає пані професорова, ті горе-вчені, які вперто і затято вважають, що Земля наче м'яч, насправді є всуціль чаклунами і шарлатанами — так їм і треба! А тому всім нам необхідно не покладаючи рук боротися за правоту ідеї, що Земля насправді пласка. А хто досі сумнівається, хай протре баньки і запитає австралійців: а як вони ходять у своїй Австралії? Якщо ж виявиться, що головами вгору, то це і є найвагоміший аргумент на користь того, що наша матінка Земля зовсім і не кругла.

Логіка тут, як бачимо, прямо таки залізна! Їй-бо. Хоч виходь на вулицю й криком кричи, як ти досі помилявся, наївно вважаючи, що Земля кругла!

Але ж, добродії мої дорогі, так іноді хочеться, як ото маленькому Тарасику з черкаської Кирилівки податися в степ за високі прадавні могили, де небо із землею сходиться і подивитися на залізні стовпи... На які? Та на ті ж... Що й досі підпирають небо над Землею. А ще хочеться, опустившись на коліна, просунути голову в яку-небудь дірку внизу куполу, що опускається

на землю і подивитися: а що там? По той бік краю

Землі? Де вона, матінка рідна, кінчається. Як там?.. Аго-ов?..

Так хочеться іноді, так хочеться — як на тебе нудьга надійде. Жаль тільки, що ти вже ніколи-ніколи не повернешся в дитинство, а, отже й не побіжиш у степ подивитися, де залізні стовпи підпирають небо за давніми-прадавними могилами... А впадати в дитинство, бодай і золоте, чомусь не хочеться. Так і живеш, іноді й сам не знаєш — на пласкій Землі, чи, може, все-таки на круглій?..

ПУСТИТЬ ГАДЮЧКУ НА ДЕРЖАВУ

У нас тут один добродій той... Та ви його, мабуть, знаєте. Пан Вакула з рекламного... Так ось він ні з того, ні з сього, а радше з доброго дива почав безпричинно задумуватися. Чи замакітрилося нього що в довбешці, чи щось він почав замишляти антидержавне — це треба розібратися. Бо коли громадянин ні сіло, ні впало

заходжується думати, то, переконані державці, думає і щось замишляє проти своєї рідної держави. Так з паном Вакулою і лучилося — вільно чи невільно. Все зайве він почав брати в думку, вбиваючи собі в голову чорті взагалі й що! Одне слово, науявлявся, нафантазувався до того, що вже й світу білого не бачить. І все проти держави рідної і найріднішої пре! Бочару проти неї котить! Вона, мовляв, і сяка, вона, мовляв, і така!.. Безвідповідальний, одне слово, тип! А глянеш — зовні ж ніби нормальний мужик — їсть, п'є (особливо на фуршетах, а їх нині!) і жінку любить (особливо, якщо чужа, смачніше так, каже), а найшло на нього, накопалося!.. Як Божа кара! Навадження якесь. А тоді до нього не догукаєшся, хоч термоси його, штовхай-штурхай, ледь чи не шарпай за грудки, доки до нього нарешті дійде.

— Що з тобою??? — кричить дружина, зриваючи голосину свою могутню (це як уже шарпанина не допомагає), а він:

— Не потрібен я...

— Кому?

— Державі нашій рідній...

— Знайшов над чим сушити голову свою дурну, — дивується його половина, яка вже в цьому житті нічому не дивується. — Головне, що мені ти ще потрібний. Зарплату тобі покищо платять, значить, цінність ти, як чоловік, деяку ще маєш. А державі... Більшого б горя ти не знав!

— Не кажи. Я — громадянин своєї держави. Тож вона повинна за мною піклуватися.

— Ой, ой! Не сміши мене, як в Одесі кажуть!

— Але що вона, держава рідна, без нас, її громадян, важить?

І надумав він перевірити: чи потрібен державі, чи звертає вона на нього свою вседержавну увагу?.. Так би мовити, пустити на рідну владу провокаційну гадючку.

Якось переходить площу, а посередині — клумба. Ціла клумбега! Не обминати ж її. Поперся він через клумбу. Навпростець. А простець, як відомо, бабі не минає. Не минув він і панові Вакулі.

Тільки рушив (навпростець. Через ту клумбу), як вже й пролунало традиційне державне сюрчання.

Як з-під землі вигулькнув перед ним страж порядку і від імені держави вирок виніс: плати, мовляв, штраф!

— За віщо? — пан Вакула вирішив удати, що він не знає законів (забувши про відомий постулат, що незнання законів не звільняє від кари за їх порушення).

— За перехід в неустановленому місці. В даному випадку через клумбу. З вас одна гривня.

— Гм... — пан Вакула дістав потрібну купюру рідної валюти. — Чого так... дешево? Пригадується, раніше за перехід через цю клумбу штраф був чи не три гривні.

— Був, — охоче погодився міліціонер. — Але тоді ніхто не ходив через клумбу навпростець. Дорогувано. Довелося штраф із трьох гривень зменшити до однієї.

— Тепер ходять?

— Ага. От і ви поперлися.

Заплатив пан Вакула і трохи аж збадьорився: мовби ж держава таки звертає увагу на своїх громадян. Як кажуть, іде їм назустріч.

А далі знову почав задумуватись. Про все те ж... Як жити? У державі, якій ти до лампочки, як по великому рахунку. Приміром, ти хворієш — державі до одного місця. Хворій на здоров'я, це твоя особиста справа. В лікарні ні ліків (сода, правда, є), ні вати-бинтів, ні шприців. Гарячу воду в термосі треба з дому приносити. Тож чи хворий ти чи здоровий — державі байдужісінько. Ціни ростуть — державі все одно. Голодний-ситий — теж. Захищений чи беззахисний — до фені. От і вважай після цього себе громадянином! Хіба що на час виборів ти стаєш їй потрібний — в якості електорату. Але ж вибори — раз на чотири роки. То невже й державі ти потрібний лише раз на чотири роки?

Виявилось, все це — інсинуації несвідомих типів. Наговір. Огуда. Пасквіль. Поклеп. Облудне звинувачення невинної. Недарма ж співається в одному з фільмів: "Все, что может дать тебе страна, все дает тебе она!" І ось як це виявилось. Одного разу по весні викликають пана Вакулу в податкову інспекцію: плати штраф! За віщо? А за несплату податків.

Штраф був чималий, але пан Вакула його з радістю заплатив. Чому з радістю? Та тому, що на цьому випадку остаточно переконався: державі він таки потрібний, держава його пам'ятає і за ним пильно, рідненька, слідкує. Аж легше від того усвідомлення стало. Вперше спокійно спав, хоч йому й незручно було. Що він рідній державі не довіряв, надаремне на неї бочару котив, мовляв, вона не пам'ятає своїх громадян. А що виявилось? Вона, ріднесенька, пам'ятає. Всіх і кожного зокрема. І від того панові Вакулі і зовсім добре стало. І навіть затишно. Як нарешті відчув себе не просто громадянином, а громадянином, ЗА ЯКОГО ПАМ'ЯТАЄ РІДНА ДЕРЖАВА І НАВІТЬ ТУРБУЄТЬСЯ. Правда, аби він своєчасно платив податки, яким несть числа. Але це так, дріб'язок, в порівнянні з тією увагою, яку вона, держава, виявляє йому, громадянину своєму.

ОВІД ПРОТИ МАМОНТА

Паразит — організм, що живе всередині іншого організму або виростає в нього і живиться його тканинами, соками і т. ін. Той, хто уникає праці, живе, експлуатуючи чужу працю; дармоїд.

Словник рідної мови.

В "Інтернаціоналі" французького Ежена Пот'є є такий промовистий, щоб не сказати загрозливий рядок (український переклад М. Вороного):

Лиш ми, робітники, ми — діти

Святої армії труда,

Землею будем володіти,

А паразитів жде біда!..

Так ось, щодо тієї біди, котра, буцімто, жде паразитів.

Хто проти, аби вона їх врешті-решт спіткала? Та й біди не шкода таким типам. Хоч

хай і всю зусидом її забирають — будь ласка! Беріть. Чимскоріш — тим краще.

Але... Ось уже минає 133 роки, як Е. Потье створив партійний гімн і чи не стільки ж років, як певна частина людства його співає (особливо співали в колишньому СРСР, де витвір Потье був не лише партійним гімном — та й нині, здається, ще вважається таким, — а й навіть значний час державним) з обіцянкою, що паразитів жде біда, а вона — біда — все затримується і затримується по дорозі до паразитів. І взагалі, щось вже не дуже й віриться, що вона — біда, нарешті хоч колись, а таки дійде до численних любителів жити за чужий рахунок. На них, здається, ніщо не діє.

У селі Кулішівці (тепер Сумська область) на місці знахідок кісток мамонта ще у 1841 році було встановлено пам'ятник — чи не єдиний у світі ссавцеві родини слонових.

Себто мамонтові.

А що таке мамонт? Висота в холці до 3,5 м, маса 6 тонн. І ось цій громадині дуже-бо дошкуляла одна дрібнесенька двокрила комашечка — пху і все! — довжиною в 7—16 мм, звана сьогодні шкіряним оводом. (В туші гіганта, що її колись видобули з вічної мерзлоти на заполярній річці Шандрін — Якутія — вже в лабораторії НДІ мерзлотознавства виявили личинки... шкіряного овода!).

Що я хочу цим сказати? А ось що. Мамонт (з усіма своїми шістьма тонами маси) мекнув (пардон, вимер) ще 10 тисяч років тому, а міліметровий овід, який колись так йому дозояв, трапезуючи в його тілі, і нині, через 10 тисяч років благополучно живе і, як кажуть, здравствує. Й успішно паразитує на великій рогатій худобі, оленях, лосях тощо. Більше того, нині у світі відомо близько 150 видів цих любителів пожити на дурняк. І поширені вони на всіх материках — хіба що крім Антарктиди.

Себто й сьогодні вони успішно — і ще більш агресивніше — паразитують.

Підручник з зоології запевняє, що "паразитизм — явище поширене у тваринному світі". Гай-гай! Якби ж то тільки в тваринному!

То невже паразити в тім числі й двоногі — безсмертні і на них ніякі "Інтернаціонали" не діють? А ми чи не століття неліченими хорами співали партійний гімн і запевняли, що паразитів, буцімто, жде лихо-пеня — гляди, діждуться вони її! Навіть ті, на кого вказує пролетарський вождь: "Імперіалізм є... паразитичний або загниваючий капіталізм".

От і думаєш: а що коли ми трохи не тим голосом співали "Інтернаціонал"? І тому наші нахвалки, що паразитів, мовляв, ждуть непереливки — не подіяли на двоногих оводів? То невже ми виявилися нікудишніми співаками?

То може, вже час заспівати так, аби паразити врешті-решт таки діждалися своєї заслуженої халепи?

Але переживши мамонтів, вигравши в них перший раунд, оводи розкошують.

І, дивлячись на їхні банкети на чужих горбах, що явно вже затягнулися, ні-ні та й думаєш в розпачі: а раптом вони колись і хомо сапієнса — себто нас з вами — переживуть? І ми вимремо як мамонти, а наші оводи і далі здравствуватимуть, га?

Тож чи діждеться їх хоч коли-небудь обіцяна біда? Чи нам знову — вкотре! — доведеться співати все той же нетлінний витвір Ежена Потье?

ХТО Ж ТОБІ НЕ ДАЄ?!

Чого найбільше тепер у нас розвелось, так це, даруйте, рахівників: усі тільки рахують. Чужі гроші.

От, приміром, причепилися вони до нашого відомого діяча Івана Івановича. Якось там зарубіжна радіостанція передала, що в нього, бачте, виявився в швейцарському банку 1 (один) мільйон доларів. А ті нишпорки наші вже й спокій втратили: коли ж він, мовляв, устиг їх назбирати, якщо день і ніч тільки те й робить, що вболіває за нашу економіку, за щастя трудящих?.. Ну й що? Виходить, якщо Іван Іванович життя нам покращує, то собі його покращити — не має права? У нас же демократія! А тут роти пороззявляли: звідки у нього стільки доларів?.. А тобі яке діло, вражий ти сину? Наскладав чоловік, от і має. Заощаджуй, складай і ти — хто ж тобі не дає? У нас демократія — кожен має право хоч і в Швейцарії заощадження зберігати. Найми в тій Швейцарії, в найкращому тамтешньому банкові сейф і тримай у ньому свої трудові. От як Ленін у свій час тримав свої трудові партійні копійки в Швейцарії, — так і ленінізм виник. Створюй і ти свій петренкізм чи іваненкізм, якщо ти Петренко чи Іваненко. А товариш Іван Іванович на ленінізмі виріс, був не рядовим діячем керівної та спрямовуючої. І тепер він не рядовий. В нас усі діячі звідти, з ленінізму, вийшли. От і утверджує себе Іван Іванович у Швейцарії! Утверджуйся і ти — хто ж тобі не дає?!

Так ні ж, сам лінується в Швейцарії персональним сейфом обзавестися, а чужі гроші рахує. До того Івана Івановича, як реп'ях до шерсті чіпляється — мільйон, бач, доларів має! А ти, крикуненку, знаєш, яка в нього зарплата? Аж 1 (одна) тисяча гривень! На місяць! Що, заціпило, рахувальнику чужих грошей? Ото ж бо! Тому Іван Іванович і накопичив мільйон. По тисячі щомісяця складав. Через сто отих місяців уже й мав у тій Швейцарії сто тисяч. А якщо десять разів по сто місяців — от і маєш його, голубчика! Мільйончик!.. Правда, гривень. Але ж тут арифметика проста: Іван Іванович складав по одній тисячі гривень щомісяця стільки разів, скільки гривень у кожен долар влазило, от і зібрався в нього у Швейцарії мільйон доларів! А рахівники чужих грошей не вгамовуються: це ж він, мовляв, не їв, не пив стільки разів по сто тисяч місяців, поки той мільйон наскладав?.. І ти не їж і не пий, а складай — хто тобі забороняє?.. А може, Іван Іванович, поки свою в Швейцарію пересилав, жив на жінчину зарплату, га? Та ще й теща виручала, якусь гривню-другу од своєї пенсії одривала.

Ну й народ же! Нема того, щоб похвалити чоловіка, повчитися в нього, як треба копійку до копійки збирати, — ні, напали: де взяв той мільйон доларів?.. Ну й рахівнички, туди вас!.. Якщо чужі гроші у швейцарських банках будете рахувати, то коли ж ви свої зароблятимете?.. Ось того ми й бідуємо, ось чому в нас від зарплати до зарплати й не вистачає...

Отож, панове і товариші, беріть приклад із Івана Івановича. Сейфів у швейцарських банках усім вистачить.

ПЕРШИЙ РАЗ У ПЕРШИЙ КЛАС

Знічев'я крутячи ручку приймача, що стоїть у мене на кухні, надібав передачу, що мене чомусь зацікавила. П'ючи каву, одним вухом прислухався — теж знічев'я.

— Ми — на подвір'ї середньої школи № 18, що є кращою з кращих шкіл нашого міста, — пребадьоро почав репортер. — А, можливо, вона така ж, як і всі інші школи нашого району, нашого міста, нашої області, нашої, зрештою, країни... А так таки так... Ви чуєте невгамовний дитячий галас — мимо нас сюди й туди, як заведені носяться школярі й школярочки... Ось мимо пробігає — вихором несеться! — опецькуватий малюк з рожевими пухнастими щічками і такими розбишакувато-хитрими оченятами! Наче пухнастий зайчик стрибає — стриб-стриб!.. Ах, який милий малюк! І в той же час це — типовий школяр, якими у свій час і ми колись були. Ось він комусь зробив підніжку. До речі, вельми елегантну... Смикнув якесь дівча за кіску. Когось обамбував портфелем по спині — що не кажіть, типовий школяр. Такий маленький симпатяга. Всі ми колись такими були — малими бешкетниками. Спробуємо з ним поговорити...

— Постривай, хлопчику, як тебе звати?

— Федьком, а шо? А ви хто такі?

— А ми, Федю, з міського радіо "Слухайте нас, бо ми для вас". Ти, сподіваємось, слухаєш нас? Хоча б наші передачі для дітей.

— Нє, хіба я дурний? Я в інтернет лазю... Там кльово. Тіпа... прикольно. Особливо про отой самий... секс. Та різні способи. Та як виготовити в домашніх умовах бонбу і підірвати...

— Кого — підірвати?

— А того, кого... нада.

— Гм... Гаразд. Про це ми поговоримо якое іншим разом. А зараз ми готуємо репортаж, що називається "Перший раз у перший клас". Якщо ти не заперечуєш, ми хотіли б задати тобі кілька запитань.

— Валяйте! Тіко по швидше, бо мене братва жде. Та ще я той, у лічильній комісії — ми ж референдум проводим. То шо вам нада? Я запитань не люблю.

— От скажи нам, Федю. Нині на випускних вечорах у середніх школах вже стало неписаною традицією розпивати алкогольні напої. Мовляв, ми, вчорашні учні, вже стали дорослими і нам, як кажуть, море по коліна. Ну й перебирають на своїх випускних вечорах. З усіма сумними наслідками, що звідси витікають. Тож і не дивно, що в школи на випускні вечори вже почали присилати наряди міліції...

— Ага, ментів і до нас нагнали.

— Але це у випускних класах. А яка ситуація у вас, Федю, у першокласників? Ти ж перший раз прийшов у перший клас?

— Ну, прийшов. Перший раз. В отой самий, як його, перший клас.

— І яке в тебе враження?

— А таке... Кльово! Ми отримали кайф. Правда, на вході до школи стояли здоровенні дяді у формі і без форми. З якимись апаратами.

— І для чого вони стояли?

— А всіх шмонали. Кожного, хто переступав поріг школи, перевіряли чи він той... тверезий. Чи той... намагається пронести в портфелі водяру...

— В смислі... алкоголь?

— Ага, в цьому смислі. Наркоту шукали.

— Навіть так?

— А що тут дивного? Кожен ловить кайф як може. У нас багато хто ковтає трамадол, як на травку баксів не вистачає.

— Гм... І що ж було далі?

— А нічо... Обшмонали кожного і тоді дозволили перший раз зайти до першого класу.

— Гадаємо, для вас це була подія з подій?

— Ага, тіпа той... кльово й хіппово!

— І як же вирішили ви, першокласники, відзначити таку, як ти кажеш, хіппову подію у вашому житті — перший раз у перший клас?

— А так... Тіпа кльово. Щоб вона запам'яталася на все життя. Тіко культурно і на високому рівні. Без отих самих... приколів. Наш перший "а" клас замовив у кафе "Гуляй, душа, без кунтуша" 10 столиків. З водяри... Ну, по-вашому ал-алкоголь, тіко шампанське. Хранцузьке та імпортне. По пляшці на столик.

— Аж по пляшці на столик?

— А чо... Гулять — так гулять. По пляшці, але ні грамини більше. Не алкаші ж ми. Вирішили посидіти той... тіпа культурно. Поговоримо про життя-буття, позгадуємо...

— Що ви позгадуєте, Федю?

— А той... дитячий садик. У який ми недавно ходили. А ще девочек запросимо. Збацаєм, шо нада. А потім прогулянка...

— Рідним містом?

— Ага. Для розслабухи. У шкільній формі — та й треба її обмочити, — скупаємось в басейні міського фонтана... Увечері зробимо тіпа вилазки. Культпохід в казино. Але, на жаль, тіко в супроводі дорослих. І не більше, як на пару годин. Для цього нам пахани виділили всього лише по сто баксів. Об одинадцятій вечора будемо вже, на жаль, у ліжках. Щоби вранці...

— ...свіжими й бадьорими вдруге піти у перший клас?

— Ага, доведеться тіпа і вдруге. Йти у школу — у все той же, перший клас. Але нічого на вдієш. От мій предок...

— Ти маєш на увазі свого батька?

— Ага, пахана. Він як був такий як я, цілий рік трюхикав у школу. У все той же перший клас. Жах які тоді були знущання з дітей! А потім ще десять років чургикав, поки десятирічку не закінчив. Страх і ужас! Ось які тоді були оті самі...

— Що, Федю, тоді було?

— А різні тоталітарно-драконівські тіпа часи й закони. Але мій пахан все одно боровся з тоталітаризмом. І виборов нам свободу. Тепер у нас ота сама... ну, тіпа демократія. Ми тепер самі вирішуємо скільки нам ходити в перший клас. Щодня чи раз на тиждень. На один урок чи здуру й на всі.

— І як же ви вирішуєте?

— А вирішили провести всекласний... ну, той, тіпа референдум.

— І яке ж питання виносите ви на ваш всекласний, тіпа референдум?

— А чи йти нам ще й завтра до школи. Сьогодні ми вже побули в школі, а чого ще й завтра пертися — не знаємо. Тому має все рішити референдум. Як він рішить, так, тіпа, і буде... Ну, я той... Побіг. Бо я ж ще й член лічильної комісії референдуму...

З приймача почулася розвесела музика, од якої чомусь стало сумно. Потім хтось бадьоро вигукнув:

— Ви слухали нашу чергову фантастичну передачу із циклу "Репортаж з майбутнього".

Гм-гм... З майбутнього.

З якого — диктор не уточнив. Але я чомусь подумав, що не з такого вже й далекого.

І — нічого не вдієш — із тоталітаризмом ми й справді необачно той... Тіпа покінчили. От іноді й думаєш: а чи не поквапились? Тим більше, кожному доводиться, тіпа той... іти... І не лише перший раз у перший клас.

В ЛОНДОН ДО БРАТАНА

Про олігарха Пашку Охламоновича — як народ з любов'ю називав свого мільярдера № 1, що вийшов з його низів, — я вперше почув, коли якось пронеслися чутки, що в нього стільки грошей, що він у них навіть ховає книги! Уявляєте? Не гроші в книгах, як то ми іноді п'ятірки на пиво від законних переховуємо, а навпаки, книги ховає у грошах!

І ось нова сенсація під рубрикою "Чи знаєте ви, що..." Не знали. А що виявилось? У якогось сантехніка із простого-простісінького ЖЕКу, якогось Миколи Петренка та номер мобільного телефону раптом до останньої цифри співпав із сумою статків Пашки Охламоновича! Це ж треба, га? Цифра в цифру! І це у якогось там сантехніка з якогось там ЖЕКу! Недарма ж ми вважаємося країною рівних можливостей. Для всіх. Хоч ти сантехнік, хоч ти, приміром, олігарх! Хоч ти, приміром, трудяга, хоч кримінальний авторитет. Недарма ж цю сенсацію наші газети дружно вмістили на перших полосах своїх видань чи не аршинними буквами:

"РАЗОМ З НАРОДОМ".

І справді. Слюсар і олігарх хоч мовби й належали до різних станів та різних соціальних верств, а ти ба — яка рівність! У того номер мобілки, а в того загальна сума його багатств — однаковісінькі. Справді, у нас країна рівних можливостей для всіх її громадян!

Коли Пашці показали газети, він зворушливо вигукнув:

— Бля буду, коли скажу, що не пишаюся таким фактом! Такою спорідненістю з рідним народом, бля!!! Передайте моє найщиріше вітання сантехніку Миколі Петренку! Хочеться йому побажати по-нашому, по-простоцькому: так тримати, Колян! Воїстину у нас країна рівних можливостей! А щодо мене, так я ніколи не відривався від наших трудяг. Сума мого банківського внеску цілком і повністю співпадає з цифрами номера мобілки якогось сантехніка! Де ще таке можливе? Тільки у нашій країні, країні істинної демократії, де хоч ти тіпа сантехнік, хоч як я, олігарх, а ми рівні. Віднині сантехнік Петренко — мій тіпа названий брат! Так, так, братан! А тому гукайте братана Коляна

до мене тіпа у гості!

А треба вам сказати, що за міжнародним рейтингом Forbes Пашка Охламонович, маючи 24 мільярди, займає поки що 15 місце у світі, 5-е в Європі і перше в нашій країні та ще серед колишніх паханів. Живе він у Лондоні, куди й запросив у гості названого свого тіпа брата Коляна Петренка. І Колян через засоби масової інформації повідомив країну, що він і справді, хоч і простий-простісінький, а таки вирушає в Лондон до свого брата. А проводжала його в далекий Лондон вся Зачепилівка, котра гуртом і склалася йому на білет в один кінець. Дружина Галька плакала з двома малими дітками на руках і благала мужа не забувати її "у різних там лондонах". А вже прибуття до Лондона Коляна Петренка висвітлювали чи не 100 працівників їхніх ЗМІ — і це його, простого сантехніка з простого ЖЕКа якоїсь там Зачепилівки! Справді, таке можливе лише у нас, на планеті Земля, а не деінде у Всесвіті.

Сам Пашка Охламонович попри свою колосальну зайнятість особисто зустрів свого дорогого гостя та названого брата і поселив його в най-найпрестижнішому і най-найфешенебельному готелі, у якому навіть не кожний мільйонер ризикне поселитися. Хіба що мільярдери. А Колян запросто поселився. І всі десять днів, протягом яких він гостював у Пашки-пахана (так його колись називали, а тепер величають народним олігархом) в Лондоні, Пашка приділяв йому особливу увагу, витрачаючи на нього свій дорогоцінний час, що був воістину на вагу золота: возив його до свого маєтку в якомусь тамтешньому графстві, показував свої особняки в самому Лондоні, кожен вартістю в десятки мільйонів, возив під небесами на своєму літаку Boring, що в нього виконує функції штаб-квартири. Ну, а про різні там ресторани, у які Пашка водив свого дружбана Коляна, і говорити не доводиться. (У тих закладах хіба що арабські шейхи обідають, як відвідують Лондон!). Десять днів гостин у Пашки пролетіли для Коляна як один день — довгий, чарівно-фантастичний! Справді-бо, кому з простих тіпа смертних так може пощастить?! Тільки у нас, у країні рівних... і так далі.

Настав час повертатися на батьківщину — як би в гостях не приймали, але, як кажуть, пора і честь знати. І тут готель, у якому Колян розкошував аж цілих десять днів, виставив йому рахунок — виявляється, Колян має сплатити тому готелю 1 (один) мільйон!

Колян, звісно, в крик: як??? Я ж тіпа гість. Їдрі т-твою!.. (Далі пішла така ненормативна, цілком зачепилівська лексика, що її навіть англійці не змогли перекласти, хоч до того перекладали чи не з усіх мов). За віщо???

А йому спокійно й роз'яснили: сер ночував у нас десять нічок? От і має платити один мільйончик, адже кожна ніч у них коштує 100 000. Інакше тіпа суд і все таке інше. А можливо, й конфіскація майна. Адже у нас повна свобода і ще повніша той... демократія.

— Яке майно??. Яка... конхвіскація??. — обурювався Колян. — Та в мене вдома, у Зачепилівці конура в бараці довоєнної забудови. І двоє дітей. А жінка, правда, одна, але кому вона потрібна? Ні на яку конхвіскацію вона вже не годиться!

А йому бубонять одне і те ж: плати. (Правда, величаючи при цьому Коляна сером,

але легше од того, звісно, серу Колян у не стає).

Колян тоді до свого названого брата і друга, до Пашки Охламоновича. Але він полетів на якісь Гавайї, а люди його Колян популярно пояснили (поки що, правда, без вогнепальної зброї): так і так, Пашині гості за традицією самі сплачують своє проживання в готелях. Як мають компенсувати Пашці за ланчі в ресторанах, у яких обідають тільки арабські шейхи. Крім того пояснили йому (все ще поки що без вогнепальної зброї) і нарахували йому ще кілька сот тисяч — зверху готельного мільйона. За що? А за те, що Пашка катав свого гостя на своїй яхті по морю синьому, а саме лише її річне утримання обходиться Пашці в п'ятнадцять мільйончиків... А загалом вона коштує 150 мільйонів! Плати. Годував тебе Пашка в ресторанах — плати. Та ще й на своєму літаку катав поза хмарами — плати. Ну і так далі... Кінчилося тим, що Колян як подивився на ті рахунки, так вмиг опинився у лікарні, де йому, коли він виписувався, ще приплюсували кілька сот тисяч!

...Як розповіла Галька Петренко працівникам вітчизняних ЗМІ, вже скоро минає рік, як її чоловік ніяк не може вирватися з Лондона — немає чим розплатитися за гостини у свого брата Пашки Охламоновича. Якось дзвонив, благав допомогти, виручити його, мужа свого.

— Він мені, конешно, муж, — зітхала Галька, — але як я його виручу? Чим? Хіба що двома дітьми — дак хто ж їх купить?

— Ну, позич у сусідів, знайомих, — вдруге подзвонивши, запхикав аж із Лондона Колян. — Як повернуся, то із зарплати сантехніка неодмінно розплачуся. Тільки викупи мене...

Галька б і рада — Колян який не який, а все ж її чоловік, — але... Оббігала сусідів та знайомих і буцімто напозичала аж 100 баксів. Залишилося ще їй зібрати 1 мільйон 900 тисяч. І прохала працівників ЗМІ організувати всенародний збір аби викупити її Коляна, котрий насправді Микола, але працівники вітчизняних ЗМІ вмиг втратили до неї будь-який інтерес і подалися десь-інде шукати сенсацій.

ЩАСТЯ ЗАГРИМІТИ В ТЮРЯГУ

Це, виявляється, для письменників. Щастям є загримити в отой самий несимпатичний заклад, який на жаргоні зветься тюрягою.

Тільки не думайте, що автор цього шедеву той... Як нині модно висловлюватись, неадекватний. Адекватний, адекватний! Принаймні, ще зранку був при своєму розумові. І все одно заявляю: та це ж щастя, виявляється, своєчасно загримити в каталажку! Для нашого брата-

письменника.

А тому для чергового перевидання "Толкового словаря русского языка" (або якогось його аналогу), що Москва час од часу й здійснює в тих чи тих форматах, до терміну "посадити" (у значенні ув'язнити, відправити в тюрму, за ґрати, взяти під арешт тощо) пропоную в якості новомодної цитати зізнання самого О. Солженіцина (подаю в оригіналі):

— Это счастье, что меня посадили.

Уявляєте, де ходить-колобродить вередливе наше письменницьке щастя? Чи, може, в шанованого метра це всього лише гра в парадокси? Не зовсім. Не епатаж і не самореклама. На прохання одного з акторів, який мав зіграти роль Солженіцина (чи його літературного двійника) в серіалі "В круге первом" поділитися якимись характерними рисами, деталями тощо для створення образу, Солженіцин і видав на-гора оте сакраментальне, що бідного актора кинуло в шок:

— Это счастье, что меня посадили.

І прозаїчно роз'яснив — поетична парадоксальність тут ні при чім.

"Если бы этого не произошло тогда, то для меня и для многих, кто там оказался, мы бы не стали тем, кем мы стали".

Як кажуть, хвала за відвертість. Заодно й слава тодішньому комрежиму, вельми оперативно-швидкому на оте "щастя", з його каральними, сиріч "компетентними органами" — ВЧК, НКВС, КДБ...

Справді-бо, не посадили б комуністи свого часу Солженіцина, — того, який тоді був, себто нікому не відомого, — не мали б ми сьогодні й того Солженіцина, якого маємо і який усім добре відомий. І ви після цього ще звинувачуєте колишній режим, колишнього СРСР в зловживаннях та антизаконних репресіях??? Мали б ми сьогодні Солженіцина з його "Архіпелагом ГУЛАГ", коли б не оті зловживання та антизаконні репресії тодішнього режиму! Був би просто письменник — без тюрми. Один з багатьох невідомих. Чи маловідомих. А посидів у тюрязі — і став тим, ким і став.

Виходить, письменника треба час од часу той... Запроторювати за ґрати. Аби він мав змогу: а) спізнати, що таке, врешті-решт, щастя; б) стати справжнім творцем. (Здається, ще Е. Лімонов в одному зі своїх інтерв'ю наголосив, явно бравуюючи (що відсидів чотири місяці): так, кожен чоловік — літератор в першу чергу, — має посидіти в "местах не столь отдаленных" — хоч раз у житті. В кутузці, ясна річ. Недовго, але має — біографія-с!..

То виходить, тюрма — своєрідний інкубатор, де, даруйте, вилуплюються справжні творці красного — чи якого там? — письменства? Тільки чомусь самих творців не дуже тягне до такого "щастя", до такого престижного для... біографії і корисного для творчості сидіння — наївні! Недалекоглядні!

От і ходять в невідомих, творячи нікому не знані шедеври.

А пані Історія знає чимало подібних прикладів творчого впливу

каталажки на творчий процес. Ну хоча б... Хто б знав Томазо Кампанеллу, коли б його інквізиція на довгі роки не запроторила в кутузку, де він і створив свій шедевр — "Місто Сонця". Чи, скажімо, Оскара Уайльда, автора всього лише двох посередніх збірок хто б знав, коли б він теж не опинився в дурдомі (тюремний номер "С.3.3."), що й дало йому змогу написати знамениті, що його на віки прославили, "Балади Редінгської тюрми". Як і згадуваному Солженіцину посприяли втнути "Архіпелаг ГУЛАГ".

Виходить, щоб пересічний письменник та раптом став відомим і славетним, тюрма ой як необхідна. Тож письменників треба садити — для їхнього ж блага і творчого натхнення. За ґрати, звісно. Бо куди ж іще? Не в санаторій, де творці красного — чи

якого там? — письменства регулярно бувають, але чомусь знаменитими від того не стають. Хоча письменників в різні там каталажки чомусь і калачем не заманиш. І це в той час, коли Олександр Ісаєвич прямо назвав процес сидіння "щастям". Вік би не бачити такого щастя, гадають деякі.

Хоча... Солженіцину ще й пощастило, що він творив за такого режиму, який за творіння міг запросто посадити. Що здебільшого й благополучно робив. Бо така була влада. Народна. Допомогала прославитись письменникам. Хай вони спробують за нинішньої влади потрапити в тюрму. Не діждуться! За нинішньої влади ні "Місто Сонця", ні "Балади Редінгської тюрми", ні "Архіпелаг ГУЛАГ", ні інші шедеври не створити. Чи в нинішньої влади тюрем не вистачає, чи, що?

Гірше, нинішня влада на письменників взагалі не звертає уваги — щоб вони там не писали. Факт! Їй все до фені. Пишіть! А я не посаджу вас, і будете ви зі своїми шедеврами ходити в невідомих. Сьогоднішній владі немає аніякого діла до інженерів — так колись називали — людських душ. Нікому нині до письменників немає діла. А щоб їх ще й у тюрму садовити? Чого захотіли! Забагато для вас честі! Не діждетесь — не та нині влада. От і спробуй за такої влади прославитись і створити в тюремних застінках епохальну шедевряку!

А раніше... О-о!.. Самих лише українських письменників за роки комрежиму колишнього СРСР було репресовано — за одними даними (документально доведено у збірнику "Олтар скорботи") 350, за іншими і всі 500. А Микола Жулинський у книзі "Із забуття в безсмертя" (1990) наводить більшу цифру: "За далеко неповними, неточними підрахунками, у нашій країні в двадцяті-п'ятдесяті роки постраждало близько двох тисяч літераторів, а близько півтори тисячі із них загинуло в тюрмах і таборах. Було репресовано майже 90 процентів письменників, прийнятих до Спілки письменників у 1934 році".

Але чомусь вони на відміну від Солженіцина так і не збагнули — яке ж це щастя, — для них і літератури, — що їх запроторили на Соловки чи в Сибіряку, де багатьох з них позбавили не лише волі, а й життя.

А на мітингах, між тим, ідуть деякі з ностальгією на обличчях постарілих, з портретами Сталіна над головами — вимагають не позбавляти — в тім числі й письменників, — щастя заgrimіти в тюрюгу. Але ж нині така влада, що подібного щастя від неї хіба й діждешся?

ПЕРПЕТУУМ МОБІЛЕ

"Сидить циган в яскравому оточенні мідяного посуду. Циган, як циган: смаглявий, аж чорний, верткий і меткий, він рекламує свій товар, аж вухам боляче", — Ю. Яновський

"...і камбала кожна. Так рекламується тут продавцями. Наче спокуса сама перед вами", —

Л. Дмитерко.

Сьогодні чи не у всіх газетах і чи не в кожному номері реклама... Вона, голубонька. Всіх товарів і послуг. Заодно й отих самих... гм-гм... інтимних послуг. Для інтимних...

гм-гм... актів — даруйте. Власне, для успішного їх здійснення. Тільки й читаєш у зв'язку з цим:

"Препарат Н. Н. (не будемо називати його, аби не створювати йому зайвої реклами) — лідер серед лідерів сексу!"

Овва! Те, що нам, чоловікам, і треба.

"Потужний стимулятор, який впливає як на потенцію, так і на розмір... Забезпечує вам сильну ерекцію, тривалий статевий акт, яскравий — пардон, але це — реклама! — оргазм..."

І т. д., і т. п. в тому ж дусі і тими ж словесами!

Ще й запевняє всезнаюча — і — всюдисуща! — реклама, що, мовляв, "мільйони чоловіків (уявляєте? Мі-мільйони!!!) переконалися в тому, що препарат Н. Н. діє безвідмовно... Ще й можна його сполучати із вживанням алкоголю (а як розпочати се діло без алкоголю, бодай без шампанського? — ура, ура!). "Безпечний при серцево-судинних захворюваннях".

Або: "Імпотенція — бути чи не бути?". І далі реклама — вона, вона, голубонька! — запевняє, що препарат (назвемо його Б. Б.) "вирішує проблему ерективної дисфункції (хто не знає, що сіє таке — дізнайтесь!). "Ефект настає на протязі десяти хвилин після вживання" — ура, ура! Що нам, чоловікам, і треба.

Уявляєте? Ковтнув пігулку і через якихось десять хвилин ти вже готовий до... битви! Ти вже той, секс-гігант! І готовий хоч і 10—12 годин — так запевняє вона, голубонька реклама, — брати участь в отім самім акті. Фа-антастика! Одна пігулка і ти вже — Геракл любові. Та хто ж таку пігулку не купить, га? Вибирай будь-який препарат!

Тільки й того, що треба перед уживанням проконсультуватися в лікаря. Так, на всякий пожежний випадок..

Але чи й не клопоти — до лікаря сходити. Адже потім можна займатися отим самим... гм-гм... 10—12 годин підряд!

От один вельми відомий у не такі вже й давні часи поет і подався до лікаря. Проконсультуватися. Перед вживанням.

Справа у нього була архісерйозна: поет одружувався.

Воно б і нічого — всі одружуються, звичне діло брати шлюб, якби не поетів вік — 80. Років. У такому віці брати шлюб — вже проблема.

А вона ще й ускладнювалася тим, що молода була молодшою за старого молодого аж на... сорок років!

"Ні фіга собі!" — як любив висловлюватися один тип з якоїсь там кінострічки.

Справді — ні фіга!

Самі розумієте, пішов старий молодий до лікаря. Проконсультуватися який препарат — Н. Н. чи Б. Б. — в даній ситуації краще зарадить?

І допоможе протриматися... Якщо й не 10—12 годин (стільки марудитись з сим ділом ніяке здоров'я не дозволить!), то хоча б якихось там десять хвилинок — вистачить! Та ще в такому віці.

— Так і так, — почав він у лікаря. — У мене, значить, той... Завтра маю брати шлюб... Ну і, ясна річ, звідси впливає така... такий... е-е... ритуал, як... Одне слово, шлюбна ніч. Виконання подружніх обов'язків і так далі в тому ж дусі. Як ото у бджіл — я десь читав — настає шлюбний політ. Так і в мене... Маю... е-е... "політати". Як удасться. А я, скажу вам, людина вже немолода. А тому хотів би проконсультуватися: чи має медицина для таких "польотів" деякі... е-е... винаходи? Аби я той... не сплехував у шлюбну ніч і мав перед моєю вибраницею гарний вигляд — і як поет, і як громадянин, і як, зрештою, чоловік. То що ви можете мені порекомендувати?

— Звичайно ж препарат Б. Б., — радить лікар. — Реклама у нього колосальна!

— Допоможе?

— Ще й як! Потужний стимулятор потенції. Судячи з реклами, сьогодні це один з най-найпотужніших... Діє протягом 8—10 годин.

— Бог з вами, — замахав руками поет. — Я стільки не протримаюся. Хоч би хвилинок з десять...

— Буде вам і десять хвилин!

— Гаразд, беру Б. Б. А він безпечний? Побічних впливів не буде? Після застосування його в шлюбну ніч?

— Що ви, що ви, Сергію Володимировичу (так звали поета, який у 80 років зібрався ставати на рушник).

— Стопроцентна безпечність. Тільки позитив. Єдине, що правда, може спостерігатися після вживання препарату Б. Б. — злегка червоніє лице.

— Ну... це нічого. Хай злегка червоніє, — зрадів старий молодий і завтрашній муж.

Лікар виписав рецепт, розповів як приймати препарат (одна пігулка за 10 хвилин до "акту, що запланований") і на тім завтрашній щасливий муж подався. Купувати чудо-пігулки, що є "лідером серед лідерів секса".

— Не хвилюйтесь, не хвилюйтесь, — востаннє напучував пацієнта лікар, — Препарат Б. Б. — справжній перпетуум мобіле. — Вічний двигун любові!

Минув місяць. Лікар за клопотами якось і забув про свого пацієнта, який у 80 років затіявши шлюб, приходив до нього консультуватися. А згадавши, занепокоївся — чи ж хоч живий він після шлюбної ночі? Все ж таки вісімдесят років! Тож подзвонив йому.

— Як успіхи, Сергію Володимировичу?

Трубка довго мовчала, потім видала на-гора:

— Тільки злегка почервоніло лице...

Ах, реклама! Перпетуум мобіле! Вічний двигун торгівлі. Яку газету не відкриєш — реклама, реклама, реклама! Який телеканал не увімкнеш (в радіо — станцію) — реклама, реклама, реклама! П'ять хвилин передачі — десять хвилин реклами. А результат?

"Злегка почервоніло лице".

Але перпетуум мобіле... Ні, ні, не любові, а — торгівлі, працює. Тут він, здається, і справді вічний, двигун наш.

ЛЕГЕНДА ПРО ЗОЛОТИЙ КЛЮЧИК

А втім, можливо, це й не легенда. Не передання, не міф і не казка. Не якась там, зрештою, чутка чи неперевірена людська яса, а — щонайправдивіша, повірте автору на слово, правда.

Хоча в принципі всі легенди, як по великому рахунку, правдиві. Тому й можливо, що це таки правда, реальність життя, а можливо...

Можливо й красива легенда — все залежить від того, як на цю історію подивитися, під яким кутом і якого зору.

Хоча, ні, мабуть, це таки правда.

Так ось...

Ну, що б, здавалося, за річ така — ключик? Нічого загадкового і тим більше, містично-таємничого у ній і на гран немає.

Просто ключик і все. Всім, між іншим, добре відомий.

Загляньмо для достовірності ще й до тлумачних словників.

Ключик (ключ) — знаряддя для замикання та відмикання замка, засува і т. ін. Це його перше значення, те, про яке ми й ведемо мову — що ж тут незвичайного, таємниче-містичного?

Але є ще одне значення цього знаряддя, що вже ближче нашої теми: засіб для розуміння, розгадування когось, чогось, для оволодіння чимось.

А вже ключкар — це той, хто зберігає ключі від чого-небудь.

Так ось про ключкаря.

У 30-х роках минулого століття Олексій Толстой, пізніше визнаний майстер прози, творець, зокрема знаного роману "Петро І", захопився казками. І зокрема на основі казки італійського письменника К. Коллоді написав свою — "Золотий ключик, або Пригоди Буратіно". Що з того, що це переробка згадуваної казки згадуваного зарубіжного письменника, Толстой скористався лише сюжетною канвою чужого твору, замінивши нуднуваті прописні істини та моралі італійського письменника чудовим гумором та невичерпною фантазією із стрімкою дією і виразно виписаними героями.

І сталося диво. Золотий ключик і справді приніс письменнику О. Толстому великий і стійкий ось уже на протязі десятків і десятків років успіх — от вже справді твір про золотий ключик став тим золотим ключиком, що відкрив любов читачів, а книга "Золотий ключик..." звідтоді стала дитячою класикою.

От і не вір після цього, що золотий ключик приносить (себто відкриває) щастя. В тім числі й письменницьке.

Мине чи не сто років (ба, більше) й один режисер (далі з великої літери — Режисер, аби не називати його справжнє прізвище, воно — відоме у світі кіно) року 1975-го зняв по цій казці фільм "Пригоди Буратіно", що теж приніс йому славу кращого режисера музикальних казок. Потім він зніматиме багато-багато гарних фільмів на казкові сюжети (один з них так і називатиметься — "Солодка казка") — з добрий десяток чи й більше стрічок, але такого визнання, як "Пригоди Буратіно", вони йому не принесли. І сьогодні у його творчості цей фільм є кращим, вершинним, ним самим так і не перевершеним. І Режисера звідтоді так і називають: творець "Пригод Буратіно". (Це як

актор, який раз блискуче зіграв і безсилий сам себе перевершити, як, приміром, Бабочкін після ролі Чапаєва більше нічого рівного собі ж не створив, хоч і намагався). Тож для нашого Режисера "Золотий ключик, або Пригоди Буратіно" Олексія Толстого і справді стали золотим ключиком, що відімкнув йому визнання і славу.

До речі, про сам ключик.

Спершу — як готувалися до зйомок, — була думка випилати його з фанери і покрити золотистою фарбою — от, мовляв, і золотий ключик.

Але Режисер напліг аби ключик був справжнім, фактурним, а не якоюсь там фанерою. Замовили одному майстрові і той випиляв ключ з бронзи — важкий, візьмеш у руки і, як той казав, маєш "вещ", і на вигляд золотий.

Коли фільм негадано приніс його творцеві шалений успіх, Режисер вирішив забрати собі на згадку той ключик. Простіше, він купив його у кіностудії. У нього й нині зберігається квитанція: "Прийнято від такого-то (далі йде прізвище Режисера) за реквізит: ключ — 30 рублів". Рівно стільки, скільки заплатила кіностудія за його виготовлення майстрові, у якого і замовляла реквізит. І то не просто реквізит (хоча для кіностудії, може, й так, там усе — реквізит), а справжній витвір мистецтва! Та й за повір'ям саме такий ключик приносить (відмикає) щастя.

Приніс він і Режисерові — стан цілковитого задоволення життям, відчуття... безмежної радості, яких зазнає хто-небудь — так в тлумачних словниках трактується термін "щастя".

На той час немолодий (йому було вже тоді добре за шістдесят) Режисер жив одинаком — після розлучення з дружиною. Ну, жив самотником, особистого щастя — ні грана. Тільки робота, якій і віддавався сповна. Так уже й збирався в самоті звікувати вік. Та і яке женіння, як йому вже добре за шістдесят. На трьох дітей од першої дружини платив аліменти — 50 відсотків від усіх заробітків. Машини, дачі — не мав, все життя прожив в однокімнатній квартирі.

Де вже було тут думати про особисте щастя.

Але ж недарма у нього був... Золотий ключик.

Тож одного дня...

Одного разу (так всі казки починаються) у квартирі вже літнього самотнього чоловіка задзвенів телефон...

Якась невідома молода особа (такий дзвінкий дівочий голос) відрекомендувавшись (її ім'я і прізвище для нього тоді нічого не означало) виклала суть справи.

Вона навчається в Інституті культури і їй треба написати працю про інтересну людину...

— Розумію, курсова чи дипломна робота, — зітхнув Режисер. — Пишіть. Про цікаву людину. Бажаю успіхів. Тільки я тут при чім? Звідки вам відомо, що я — цікавий? А раптом я зануда яких світ ще не знав, га? При чім, питаю, тут я?

Виявилося, що він якраз "при чім". Адже для незнайомки він — "найцікавіша людина". Чому? Вони ж навіть не знайомі особисто.

— А я знайома з вами особисто, — защебетала незнайомка. — З вашою такою

цікавою творчістю...

Розповіла, що вона знає всі його фільми напам'ять.

— Гаразд, — зітхнув він. — Приїздіть і пишіть свою роботу про мене, як про... гм-гм... цікаву людину. Тільки застерігаю: вас чекає розчарування. Я зовсім не цікава людина — на відміну від моїх фільмів. Людина, якій уже за шістдесят і яка давно самотня в однокімнатній квартирі, а тому й нудна.

Вона приїхала. До нього. Збирати для своєї курсової чи дипломної роботи матеріал про цікаву людину.

Потім він зізнаватиметься в одному інтерв'ю:

"Двері відчинив, стоїть — такі сині-сині очі, розкішна, довга коса.

Такої вроди простої зараз і не зустрінеш. От і все. Звідтоді ми разом".

А все чому — відбулося так просто й легко, як за помахом чарівної палички? Та тому, що ключик у нього був — золотий.

І вона стала його дружиною. Хоча спершу не все було гладко.

З його ж інтерв'ю:

"Дружина моя на сорок років за мене молодша. Коли її батьки дізналися, що ми хочемо побратися — не одразу сприйняли це всерйоз і чи не з глузду з'їхали..."

Але все завершилося благополучно — вони щасливі. А це — головне. Не дуже молодий молодий і дуже молода молода. Він у шістдесят з чимось років, вона у свої двадцять з чимось. А щасливі, зрозуміло, разом.

І він став батьком (у них народилася дівчинка). І це у його шістдесят з чимось років. Ну хіба це не казка?

А все чому?

Та тому, що в нього — відкрию вам секрет щастя, — у нього є незвичайний талісман.

От і не вірте після цього, що золотий ключик відкриває двері до щастя.

Жаль, що їх — його і її — немає чомусь у книзі "100 великих історій любові", де зібрано справді сто великих історій про справді велику любов відомих людей. Мабуть тому, що у них сто перша велика любов.

А втім, може, і тисячу перша, адже історіям великого кохання серед людей — несть числа. І не має, і ніколи не буде — на наше щастя. Тож і ми шанс маємо з'явитися у книзі незвичайних історій про велике це почуття. Тільки треба, аби у нас і справді було велике кохання. А це ж не так просто. Хоча... всі кохання — якщо вони справжні, — мають бути великими. На цьому рід людський і тримається під сонцем на планеті Земля. Бо якщо любов невелика, абияка — це вже не любов.

Оце вам і вся легенда... А, може, й правда. Так, так, не передання, не міф, не казка, а щонайправдивіша билиця. Про золотий — є, є, виявляється, і такий, — ключик. Дай вам (нам) Бог його придбати!

П'ЯТСОТ ГРАМІВ СОСІСОК

"Сосиски — невеликі ковбаски, які перед уживанням відварюють" — із кулінарного довідника.

І чого воно так. Як скажуть, приміром, шпигун, так відразу ж і верне — пхе! (В порядному товаристві хоч не зізнавайся хто ти насправді). А скажуть: розвідник і ти вже — о-о-о!!! Чи не герой. Вже ніби й архіблагородно звучить. Тому й шпигунів в СРСРі, які б шпигували в інших країнах, мовби й не було. А були лише розвідники — благородні і т. д.!

Отож і виходило, що шпигуни лише у них діють (мерзенні тощо), а в нас лише той... Розвідники — герої з героїв. Хоч приклад з них бери.

Навіть тлумачні словники — і ті ці терміни тлумачать не без емоцій, що словникам взагалі не властиві.

Шпигунство — злочинна (ЗЛОЧИННА!!!) діяльність, яка полягає в таємному збиранні відомостей або викраденні матеріалів, що становлять державну таємницю, з метою передання їх іншій державі.

Розвідка — організація, що збирає відомості про політичне й економічне становище інших держав та про стан їхніх збройних сил. І ніяких епітетів на кшталт "злочинна організація" тощо. Бо розвідники це, виявляється, працівники — ой-ой! — розвідки, фахівці з розвідок. (Навіть ударники комуністичної праці — були колись у нас і такі диваки — називалися розвідниками. Майбутнього).

От і нашого героя, якби він шпигував на "них" — у нас було б обізвано зрадником. ("Зараз найстрашніший для нас ворог — шпигун!" — застерігав ще колись Олександр Корнійчук, майстер драматургії). Але оскільки такий тип явно малосимпатичний шпигував (пардон, здійснював розвідку!) для нас — перебігши, звісно, від них до нас, — то його нині величають у нас не просто розвідником (Боже борони, шпигуном!) — а видатним розвідником. Прямо хоч ікону з такого святеника-перебіжчика од "них" до нас малюй! Бо ж той перебіжчик виявився — для нас, звичайно, не для них, кого він зрадив, — чи не найвидатніший геній (ніби генії можуть бути і не видатні) — розвідником. Ще б пак, десяток літ очолював за рубежем мережу наших шпигу... пардон, розвідників у США, Бразилії, Мексиці, Аргентині. Поставляв в СРСР всі найсекретніші напрацювання тамтешніх фізиків щодо ядерної зброї. Але це для нас він був генієм розвідки, для них він був і залишився мерзенним (злочинним) зрадником-перекинчиком-перебіжчиком і маскувався він під звичайнісінького нью-йоркського фотографа, котрий мав у Брукліні своє ательє.

Але скільки віршовочка не в'ється... Його врешті-решт викрили і схопили — "акули капіталізму". Як з обуренням писатимуть пізніше в СРСРі "по наводке предателей". Як ніби він сам — але по відношенню до них — не був тим самим "предателем"!

Він бадьоро відкидав усі пред'явлені йому звинувачення його — ним зраджених — співвітчизників, стаючи в позу та заявляючи що в США, мовляв, усі звихнулися на шпигуноманії, що там "охота на відьом" і т. д., і т. п.

Але при арешті не встиг знищити всі компромати — дали 30 років. П'ять з них він відсидів у тюрмах Нью-Йорка та Атланти, а тоді його обміняли на їхнього розвідника (себто шпигуна), якого наші викрили у себе. Обмін відбувся на мосту Альт Глініке між Західним та Східним Берліном.

Прибувши в СРСР, на який він шпигував, коли зрадив своїх, маючи вже звання полковника, працював у центральному апараті розвідки. А після відставки жив у Москві — як і всі пенсіонери. А втім, не зовсім, як усі. Тоді був дефіцит (а коли він не був в СРСР? Адже він мав чотири стихійних лиха: зиму, весну, літо і осінь). Тож він у буфеті свого відомства вистоявав довжелезну чергу (шпигунів у нас тоді було, пардон, розвідників!) за сосисками і купував їх півкіло.

Чому півкіло? Та тому, що за тотального дефіциту більше в одні руки не відпускали. Отож, нарешті вистоявши, купував півкіло сосисок і врочисто ніс їх додому. Дружина його, варячи ті сосиски, зітхала.

Чого — невідомо. (Таємниця розвідки!). Хоча... Мабуть тому, що він здуру так дешево продався. Міг би для цього діла вибрати якусь іншу, багатшу державу — принаймні, на сосиски, — де сосисок в одні руки давали стільки, скільки хто хотів. Але, — знову тяжко зітхала жона, муж її шпигун — пардон, пардон, розвідник! — дав маху. За півкіло сосисок продався у першу в світі Країну Рад, яка жила за ленінськими законами. Та що тепер...

І гукала його їсти — ті сосиски, що мовби ж повинні були бути м'ясними, а на перевірку виявлялися із сої, зліпленої кулінарним клейстером. А, може, й столярним — так дешевше, — хто тепер точно скаже.

БІЛА ПЛЯМА НА ЧОРНОМУ ФОНІ

Супруженцїї моїй законній Аделаїді Валеріївні Гомельській від законного її мужа Кирила Степановича Гомельського власноруч писане приватне послання, що при певних обставинах може бути офіційним, писаним як на духу і при здоровому умі.

Кицько, це я, твій Котяра!

Заскочив на хвилинку до наших пенатів, а тебе як завжди — чортма! Де ти бродиш-колобродиш, кицько моя ненаглядная? Де тебе чорти носять, голубко моя дорогая?!. Мабуть, знову завіялась в казино на всю ніч? Гляди! Більше п'ятнадцяти тисяч зелених за ніч не програвай — ми не такі багаті, як деякі олігархи, для яких закон — не закон, а дишло!

А тепер до діла.

Жіночко моя золотая, Аделаїдо Валеріївно! Цеї ночі я йду на діло — побажай мені ні пуху, ні пера! До чорта! Все вже підготовлено. Операція по із'яттю держцінностей, до якої ми готувалися більше місяця, вивірена і відрежисована. Все розраховано по метрах і секундах — відступати нікуди. Та й бля буду, коли ми не забагатіємо цієї ночі, що обіцяє стати для нас з тобою золотою.

Все вже на мазі, тільки вперед!

Будемо брати Збербанк. З охороною банку все вже домовлено. Суть операції. Після півночі охоронець відчинить нам двері. Ясна річ, мовби "необачно". Звати його Перепічка. Петро Перепічка. Слизький взагалі, тип, хоч і проліз — чи не вужем — аж у саму охорону банку. (А втім, вона в нього найнята і кого банк наймає, до пуття не розібрався). Але нам повезло на такого одчайдуху, який заради кількох штук баксів ладен і батька-матір спровадити на той світ. Цінна взагалі для нас кадр! Така, що раз

нею скористаєшся, а потім так і засверблять руки відправити її подалі з цього світу!

Ми будемо перевдягнуті в міліцейську форму, тому охоронець буцімто преспокійно відчинить нам двері і ми, миттєво понадівавши маски, вриваємося у хол банку — калаш у нас і два пістолети, — наносимо тій Перепічці легкий удар по кумполу прикладом. З таким розрахунком, аби струсу мозку не було, але рана з кров'ю щоб з'явилася — від лоба до потилиці. За домовленістю з нами, він "встигає" двічі вистрілити зі свого табельного пістолета. Але, ясна річ, мимо — в стіні залишаються кулі. Як наочний доказ його "мужності". Ми зв'язуємо його для блізіру, затикаємо рота ганчіркою, ще й заклеюємо скотчем, кидаємо його в куток, а самі, забравши в нього ключі, кидаємося до підвалу, де зберігаються не тільки гроші — наша рідна валюта і долари, — а й золото та срібло у зливках. Забиваємо сумки (все має зайняти лічені хвилини) і зникаємо з банку як привиди — заперши, звісно, за собою двері ключем, відібраним у Перепічки. Його лише вранці виявлять зв'язаним, коли з нас і слід простигне! Далі він має молоти легенду про ментів, яким відчинив двері, бо повірив, що вони справжні і "втрачати" свідомість від одержаного удару по башці... На слідстві він проходитиме як потерпілий. Чи ж винуватий він, що відчинив двері людям у ментівській формі, га?

Все о'кей і ол райт! За вуглом банку нас чекатиме машина з фальшномерами, ми — тю-тю! Через два квартали кидаємо ту машинерію, перебігаємо внутрішніми дворами на сусідню вулицю, там нас чекає інше авто — до речі, "конфісковане" в однієї роззяви, — і ми зникаємо. В невідомому, як прийнято казати, напрямку.

Додому я повернуся вранці. З сумкою — моя частка, — купюр, вітчизняних та імпортних, зливками золота і срібла. І ми з тобою, моя мур-мур, приливаємо операцію. Тільки не зіпсуй мені настрою і не програвай у казино більше 15 кусків за одну ніч — треба ж думати і про завтрашній день та його благополуччя.

Все, моя кицько, спішу. О'кей!

Мало не забув головного. На діло йду з двома слизькими типами, рецидивістами, яких світ ще не знав! З Крисою і Молдоном.

Повідомляю — так, на всякий пожежний випадок, — їхні справжні імена: 1) Сірій Геннадій Павлович, кликуха Криса, 2) Віктор Лотян по кличці Молдон. (Він, буцімто, молдаванин, а самоназва їх молдовень. Хоча він такий же молдаванин, як я, приміром, грек, за якого часто себе видаю).

Для чого я все це повідомляю тобі і для чого "видаю" своїх подільників?

А ось для чого.

Криса і Молдон охоронця Перепічку, нашого негаданого спільника, який відчинить нам вхідні двері і дасть ключі, вирішили той... Насправді прикінчити. Натурально! (Боятися, щоб Перепічка, потрапивши до занудливого слідчого, не видав нас бува з головою).

Хто такі Криса і Молдон? Ворюги, які не знають, що таке честь і порядність. Для них об'єгорити подільника, що раз плюнути. Дають слово і тут же діють так, як вигідно їм. Приклад? Хоча б з тим же Перепічкою, який довірився цим злодюгам і тепер за це поплатиться своїм дурним життям. Та дідько з ним! Нам більше здобичі зостанеться. А

вони ж дали йому слово лише зімітувати напад на нього, а тепер йому гострять перо під бік... Чи й у горлянку. Хіба можна таким довіряти? Та це ж бандюги з бандюг! Кримінал, за яким всі тюрюги плачуть! Я на їхньому чорному фоні — пристойна біла пляма.

Зовсім випадково мені вдалося підслухати їхню змову. Про що вони чинили базар, гаразд не дочув, але... Маю тепер сумнів щодо їхньої порядності. Не інакше, як ці ублюдки — набрид, наволоч! — вирішили і мене слідом за Перепічкою спровадити до праотців. Але не в банку, а вже на нашій тайній квартирі, куди ми прибудемо під ранок із здобиччю. Мій єдиний труп закопають десь на смітнику, а мою частку поділять між собою — лафа! (Не мені, звісно, їм).

Логічно? На сто відсотків. Та ще враховуючи їхній закоренілий бандитизм. Та від таких горлорізів-зарізяк, від харцизяк таких, як Криса та Молдон порядності ждати не доводиться.

Тепер ти січеш для чого я залишаю тобі цю записку?

Бля буду, якщо ці подонки не надумали зі мною утнути те, що з Перепічкою! Але я — на сторожі. Цим гадам не дамся в руки. Бля буду, якщо їх не перехитрю.

Тепер читай, жіночко, що ти маєш робити. Це так, на всякий пожежний варіант. Раптом ці лотри втнуть зі мною щось, то не повинні залишатися ненаказаними. Січеш? Раз вони до мене чортом, віддячу їм бісом. Таким башибузукам, покидькам суспільства місце тільки за добрими ґратами!

Так ось... Якщо я з'явлюся під ранок додому з торбегою грошви, з золотом і сріблом (моя частка законної добичі), ми цю записку спалимо, попіл од неї випиваємо з водою — як ніби її не було!

Ну, а якщо... раптом я не з'явлюся — ні під ранок, ні протягом дня і від мене не буде дзвінка на мобілку, це означатиме одне: та потолоч, яку я вище назвав, здійснила щодо мене свій чорний задум.

В такому разі ти береш цього листа і чешеш прямцем у райвідділ міліції до наших рідних ментів. Не бійся. В міліції нашій теж трапляються порядні люди, дізнавшись, хто саме обчистив Збербанк, тут же й похапають їх. Криса й Молдон отримають своє — може, й пожиттєвий строк. За вбивство Перепічки. Не кажучи вже за мене, якщо вони ризикнуть втілити в

життя свій підступний щодо мене план.

Але спершу чекай мене до ранку, потім ще день і лише потім дій так, як я тут і описав — мсти подонкам і бандюгам! Зрештою, повинні ж ми якось боротися з банюгами, що й геть уже розперезалися!

Січеш? Будь здорова, скоро ми розбагатіємо.

Кирило Гомельський, власною рукою.

Дата (година теж) підпис.

P. S. Але духом передчасно не падай. Це я пишу на всяк випадок, а сам вірю, що все скінчиться добре і ми з тобою завтра будемо мати торбеґу грошви. І перше, що зробимо на радощах, підемо в казино. На всю ніч. Де славно проведемо час — раз бо в світі

живеш!

Твій котяра, єдина біла пляма
на фоні нашого чорного бандитського безпредела!
ЗАДОВІЛЬНЯТИ, ЗАРОБЛЯТИ, ДОПОМАГАТИ...

У нас тут одну бабенцію судили. Пардон, супруженцію. Котра, значить, ого-го ще яка бабенція! За віщо б ви думали? За жадібність. Одного їй, бачте, мало (апетит, як відомо, з їдою приходить), тож сія представниця розпрекрасної половини роду людського забагла ще двох... Здрасті, я ваша тьотя! Ну й потреби у цих жінок! Та це як кожна почне вимагати собі трьох, то де ж тих чоловіків набрати? Їх і так на планеті Земля менше за жінок, а вона... Губа не дура. Давай їй ще двох. Справжня, як той казав, інфекція. Що, що?.. Та не назву ж її заразою. Вона, правда, того заслуговує, але ж я інтелігентний та культурний, інфекція вона. Тоїсть зараза, хвороботворна мікроба!

А втім, все по-порядку. Як повідомило агентство "Сімейні новини", днями до Бюро екстреної допомоги і порятунку для сімейних чоловіків прибігає один тип і з порогу ледь не плаче.

— Рятуйте, люди добрі, рідна жіночка живцем загризає!

— У чому ж полягає її, як ви щойно зволили висловитись, загризання? — питають нещасного в Бюро.

— А в тому, що вона мені жити не дає. Я, бачте її, а) не задовільняю, ну, в отому самому, б) мало заробляю, в) не допомагаю їй по господарству.

— Так що ж ви хочте, чоловіче добрий. Вимоги вашої половини цілком законні й справедливі. Тож ви її... е-е... задовольняйте в отому самому, значить, заробляйте та ще й допомагайте по господарству.

— Йой! — аж зблід нещасний. — Та щоб її вимоги виконати, треба трьох таких лотрів, як я. Один, даруйте, задовольняє в отому самому, значить, другий тим часом заробляє, а третій по господарству їй допомагає. А я не Господь, котрий у трьох лицях-іпостасях. Я сам-один не встигаю — а в отому... ги-ги... самому. І на службі гроші заробляти, ще й по господарству допомагати. Не перервусь я. Тут, кажу, трьох нівроку дебелих треба.

— Всього лише трьох? — дивуються в Бюро екстреної допомоги та порятунку сімейних чоловіків. — Чи й не проблема. Ми запросто, аби вас розвантажити, вволимо забаганку вашої половини. Ось вам направлення.

— Куди? До сексопатолога?

— Та ні...

— Дружині до психіатра?

— Ні, вам...

— А мені чого до пси...

— Та не до пси... В інститут клонування. Не забувайте, у якому віці ми живемо. Третє тисячоліття. Науково-технічний прогрес і так далі. Беріть, беріть направлення і йдіть на клонування, дорогий. Отримає ваша половина ще двох таких, як ви кажете, лотрів, і все буде добре.

Пішов той чоловік згідно свого направлення, а там, куди він пішов, спеці у білих халатах — хап його! І в якусь машину. Дротами з датчиками бідолагу обплутали, клац-клац тумблерами, дали роботу комп'ютерові та на допомогу йому ще якусь трясцю підключили і — нате вам!

З машини їх вийшло вже троє. Той чоловік і дві його копії — живі й у плоті. По-науковому кажучи, клони.

Точнісінькі як оригінал. Ніби не машина їх розмножила, а рідна мати трійцю народила.. Ну такі вже схожі між собою, такі... Навіть з ідентичною бородавкою на носі. Навіть та бабенція, котра супруженція, не могла розібрати де її чоловік, сиріч оригінал, а де його клони. Тож усіх Федями — її чоловіка Федею величають, — називає.

Тільки покличе, Федю, як тієї ж миті:

— Ми, — тут!..

І три Феді перед нею як три багатирі виростають.

— Шо нада?

І зажила та бабенція, котра супруженція, як у раю, де всі забаганки миттєво і без зайвих розмов виконуються. Ще б пак. Кожна жінка про таке лише мріє. Один Федя, пардон, задовольняє, другий грошву заробляє, третій по господарству вертиться, їсти готує, у квартирі прибирає, ще й білизну дружині пере та прасує її потім...

Не життя в тієї жінки — малина!

Правда, спершу було трійця гиркалася між собою: хто буде задовільняти (буцімто це найприємніша робота з усіх робіт планети Земля), хто зароблятиме, а хто по господарству допомагатиме. Всі чомусь багли лише, пардон, задовільняти в отому самому, значить. Але супруженція — а вона ще ого-го яка бабаенція! — тупнула дебелою стрункою ніжкою сорок третього розміру і все вмить владналося: один задовільняє, другий заробляє, а третій по господарству вертиться. А через місяць вони ролями міняються і

все як кажуть, о'кей!

Той хто, приміром, задовольняє в отому самому — іде по якомусь часі (не все коту масляна!) на кухню, а той що на кухні вертівся, — у спальню біжить. А потім їх замінює той, хто гроші заробляє і все повторюється.

Одне слово всі були при ділі.

Науковий розподіл праці.

Супруженція ними не нарадується. Як і життям своїм.

— Як добре, — каже, — що наша наука додумалася цих лотрів клонувати. Де один сплхує, утрюх справляється!

Раює собі метка жіночка і раює, аж раптом (сусіди щось запідозрили все ж, куди треба засигналізували "про безпорядки в такій-то квартирі") викликають її до Бюро по боротьбі з аморальністю та розбещеністю.

— Звинувачуємо вас, — кажуть їй суворі тьоті, котрі всі зуби проїли на боротьбі з аморальністю та розбещеністю, — в багатомужжі.

Супруженція та спершу бадьорилося, приндилася.

— Не маєте права, — губу копилила. — Багатомужжя — це форма шлюбу, при якому жінка може одночасно бути одруженою з багатьма чоловіками. Так би мовити, матриархат навпаки.

— Може, — одказують. — Тільки не в нашій країні. У нас багатомужжя заборонене законом — як аморальне.

— Але ж у мене, — розгубилася та жіночка, — як і перше чоловік один, а решта — його копії. По-науковому — клони.

— Хрін від редьки не солодший. Доведеться вам, громадянко, відповідати перед законом.

— Ото щоб знала як! — чоловік їй вже вдома додав. — Сама й винувата. Її, бачте, не влаштовує один чоловік... Темперамент у неї... їдрі т-твою! Гарем їй подавай чоловічий! Один має задовольняти в отому самому, другий заробляти, а третій по-господарству допомагати... Може ще й четвертого захочеш. га? Щоб на руках тебе носив, га? Ось так твоя жадібність і довела тебе до криміналу. Так вам і треба! Посадять тебе за аморалку, іншим представницям розпрекрасної половини роду людського наука буде! Щоб більше як на одного не зазіхали!

А сам тихцем метикує:

"Клонувати її чи що? Покіль не посадили, га? Коханок заборонено сімейному чоловікові мати, а клонів — чи клоних — будь ласка. Одна сидітиме в тюрязі, а друга тим часом... гм-гм... задовільнятиме, в отому самому, третя зароблятиме, четверта варитиме-прибиратиме, п'ята в постіль каву подаватиме, шоста..."

І так бідолага замріявся, що й зупинитися вже не міг — мріяв доки з ліку не збився. Аж тут дружина його термосить.

— Прокидайся, лежебоко! Тобі аби на боковій, а мені — терпи. Годі сачкувати, пора вже...

— Що-пора? — лупнув чоловік.

— Так ніби ти й не знаєш, голубе сизокрилий. Задовільняти в отому самому, заробляти, допомагати... Та гляди, не здумай сачкувати. Особливо при виконанні першого пунктика.

ПРІСЕЧКА З КРИЖОПОЛЯ

... А вже почало було схилитися, гей, чи не до весіллячка.

Мені вже залишалося зробити чи не останній крок. До омріяного щастячка. Принаймні, я перебував тоді у його зоні і вже вважав себе на цілком законних підставах чи не найщасливішим. Все складалося щоякнайкраще. Ще одне — останнє! — зусилля, якась там формальність, і я отримую чарівну дружиноньку — живи і радуйся! Насолоджуйся любов'ю і всім таким іншим.

Аж тут...

Грім серед ясного неба! Раптом виявилось, що в моєї — МОЄЇ!!! — коханої не я один такий.... Претендентів, яким приспичило захопити її руку та серце, виявилось — і де вони встигли взятися? — крім мене ще двоє. Таких же спраглих молодиків, як і я. Готових з нею на рушник ставати і міцну сім'ю будувати. Буцімто обидва вже й шлюбні

пропозиції їй, як і я, зробили. Тепер вона вільна вибирати — з трьох одного. Матір Божа, як казала моя бабуся. Ще вчора я був єдиним, а сьогодні, виявляється, у складі трьох.

І коли сіє сталося? Коли до нас встигли присусідитись ще двоє?

Мовби ж вибраниця моя зустрічалася тільки зі мною — ах, ах, які у нас були вечори у теплім місяці травні, коли ще доцвітали вишні, а ночі були такими золотими! Себто місячними. Аж у голові макітрилося та у вухах солов'їне тьохкання лящало, а, виходить, нас троє. А вона одна.

І кохана моя, — до того думав, що тільки моя! О, наївний, так мені й треба! Що повірив зрадливцям у міні-спідничках! — в непростому роздумі: за трьох одночасно вона, звісно, заміж не вийде, а кому з трьох претендентів надати перевагу — ніяк не може вирішити. Бо і той, і той, і третій, кожен по-своєму вартий того, аби з ним звити затишне гніздечко.

Про це мені вибраниця зізналась під час чергового нашого побачення чарівної травневої ночі, коли тьохкали соловейки і відцвітали вишні. Ще й запросила поради: як їй бути в ситуації, що склалася? Як зруйнувати любовний трикутник? Чи то пак — чотирикутник. А я що — спеціаліст з геометрії? У мене ще в школі з неї були блаґенькі трійки. А сама вона не може когось одного вибрати — а когось же треба вибирати? То — кого?

Я, звісно, був певний: тут і думати не треба — звичайно ж мене. А тим двом прилипалам — від воріт поворот! Гарбузяку на згадку. Але виявилось, що кожен з тих двох теж такої думки. Тільки відносно себе: його. А решті — від воріт поворот! Гарбузяку на згадку!.. А коханій хоч розірвися. Усі гарні, достойні, а кого з них вибрати — один Бог знає. А вона

до всього ж ще й атеїстка. Тож апеляція до Бога відпадає.

Я був у розпачі. Тієї місячної травневої ночі, сліпучо-осяйної від місяця уповні, коли ще доцвітали білим квітом вишні, а від солов'їного тьохкання у мене аж у вухах лящало. От не повезло! І де ті двоє взялися? Майже перед самим нашим весіллям. Коли б знав, що в неї є ще двоє у запасі, то й не рипався б! І часу задарма не гаяв би. Та й хто вона така, щоби за неї на ґерць ставати?!. Та таких... На квадратному метрі десятків! А я такий — коли наше не в лад, то ми із своїм назад. А, виявляється, мені ще треба себе показати. Що я, мовляв, найдостойніший з усіх її претендентів. А я й без ґерця собі ціну знаю.

— Ось що, любий, — таки зважилася моя єдина — і тих, двох, теж єдина, — оскільки ти не один серед пошуковців щастя зі мною, а я не в змозі кого з вас вибрати, доведеться вам позмагатися. За право стати моїм єдиним. (Тоді було в моді соцмагання). Хто з вас займе...

— Перше місце в соцмаганні?

— Пхе! Який ти.... приземлений! Не в соцмаганні, а — на турнірі. Як ото лицарі колись змагалися за даму свого серця. Хто з вас переможе, той...

— ...отримає твою руку і серце?

— Виходить, що так.

Мене як прорвало (а, може, солов'їне ляцання з толку збило):

— А решта двоє? Раптом я серед них опинюся, га? Що, кажу, решта отримає! Ті, котрі на тому турнірі займуть другі і треті місця? Бодай медальки для них ти приготувала?

— О, ти, виявляється, жорстокий! — подивувалася моя єдина, котра одночасно була єдиною і ще двом таким як я. — А я думала...

— Що ти думала?

— Чи не віддати бува тобі перевагу. А тепер доведеться ще подумати. Тим більше, є з кого вибирати.

— Я не люблю програвати. Або пан, або пропав!

— Коли так, раджу тобі постаратися. Довести, що ти з усіх найдостойніший... Щоб кращих за тебе не виявилось.

Я знав, що вона захоплюється романтикою. Купається в ній. Уявляє себе чи не якоюсь Лаурою... Лаура з Крижополя! Та й лицарських романів начиталася. Але щоб до такої міри...

— Може ти забажаєш, аби я з тими двома та на дуелі бився?

— О-о!.. — аж засяяла кохана. — Як це... романтично! Кожна дівчина мріє, аби хлопці-молодці за нею бігали і билися. Ну, хочби й не насправжки, а так... І я не виняток. Жаль, дуелі з моди вийшли. Та й, здається, заборонені.

— Навіть якби вони були й дозволені, я все одно не пішов би до бар'єру! Ще чого не вистачало! Будеш вибирати собі судженого з тих, з двох. А я участі в турнірі, бодай і умовну, брати не бажаю. Я не романтик. А цілком нормальний. Прагматик, коли хочеш.

І я зійшов з дистанції.

Так і не розпочавши боротьби за даму свого серця.

Лише через роки дізнався: хоч і залишалося ще двоє претендентів на її руку та серце, але вона так нікого з них і не вибрала. Чи розгубилася, чи в неї були надто високі вимоги? Чи серед тих двох не знайшлося достойного? Так чи інак, але ті двоє отримали від воріт поворот. Ще й гарбузяку на згадку. Як добре, що я своєчасно зійшов з дистанції. Цур йому пек! Боротися за якусь там міні-спідничку, бодай романтичну? Ні, це не по мені. Та й не остання вона дівка в цьому світі, щоби за неї на турнір виходити. Знайду ще кращу! Без романтичних закидонів та прибамбасів!

Шукав. Але всі вони з тими закидонами та прибамбасами.

Так і роки спливли.

Іноді ми з нею зустрічаємося — вона все така ж гарна, хоч і посивіла. І все та ж... Лаура з Крижополя. Невиправима романтичка.

Коли зустрічаємось, згадуємо далеке вже наше минуле.

— Коли б ти тоді, — якось зізналась вона, — піввіку тому не відмовився від турніру, від боротьби за мене...

— Ще чого забагла!

— Але ж як це прекрасно! І романтично! Коли за тебе борються. То я...

— Що — ти? — ліниво запитую.

— Можливо у тій боротьбі віддала б тобі перевагу... Так, так, хоч тепер зізнаюсь. Думала тобі перевагу віддати. Вибрала тебе — як майбутнього переможця лицарського турніру. Але ти від турніру відмовився. У кущі дременув. А я образилась. Здалось, що розчарувалася в тобі. Який жаль...

— Але ж у тебе тоді ще залишався вибір — то чому ж ти самотня? Ті, двоє... Могла б з них вибрати.

— Могла б, а... не вибрала.

— Зізнайся хоч тепер — де вони взялися? Ми ж тільки з тобою тоді зустрічалися. Теплими травневими ночами, коли доцвітали вишні, а соловейки так тьохкали, що аж у вухах лящало... То де вони взялися?

— Хто — вони?

— Та ті, мої суперники. Двоє претендентів на твою руку і серце.

Вона довго мовчала (у мене чомусь тенькнуло серденько), а тоді як обухом мене по голові:

— То я таку... ясу пустила. Вигадала тих двох, буцімто твоїх суперників. І претендентів на мою руку і серце. Аби тебе... піддрочити. Пробудити в тобі лицарство. Щоб ти побігав за мною. Поборовся за мене, попереживав. Це ж так романтично, коли за тобою хтось бігає, домагається тебе... От і вигадала тобі суперників. Буцімто на мою руку і серце крім тебе претендують ще двоє, а тому треба влаштувати лицарський турнір. Думала про мене ще й поголос піде. От вона яка, за нею аж три кавалери

змагаються, руки та серця їй всі троє домагаються. Здорово, чи не правда?

— Так здорово, що далі вже й нікуди.

— Але ти одразу ж в кущі дременув. Здрейфив чи що. Не романтиком виявився. І тим більше, не лицарем, який бореться за даму свого серця.

Ще по хвилі (я мовчав, адже мене наче хто по голові обамбував):

— Повезло ж ото колись Лаурі!

— Кому, кому? — нарешті я отямився від почутого.

— Лаурі, кажу. Як її самовіддано любив Петрарка!

— Та при чім тут якийсь... якийсь Петрарка? Ти б ще Данте згадала.

— О, згадаю! Данте чисто і вірно любив Беатріче. А тут... Ні тобі Данте, ні тобі Петрарка і в зародку. Хочби свої Данте чи Петрарка з'явилися — бодай районного масштабу! І ніхто мені так і не заспівав, як ото в Олеса: "Так, як Данте любив Беатріче, Як Петрарка Лауру любив, Так люблю я тебе, моя пташко..." А мене так ніхто й пташкою не називав...

Я не можу стриматись.

— Але ж ти не Лаура. Не ота сама... Не Беатріче... Ти — Пріська з Крижополя!

— Сам ти... Пріська! Я думала... Як почуєш про негаданих суперників, так відразу ж кинешся за мене боротися... Виявиш себе лицарем... А ти... І я тоді збагнула: ти не лицар! Ти просто обиватель.

— І звідтоді чекала лицаря?

— А яка дівчина його не чекає? Що тоді, що нині. І в майбутньому дівчата чекатимуть лицарів. Такі вже ми...

— Ще б пак! Лаурою себе науявляла. І що ти дочекалася? Сивого волосся? Так у чеканні й життя збігло. Чи, можна б сказати, мекнуло!

"Лицар — іноді перечитую на дозвіллі з тлумачного словника рідної мови, — самовідданий, благородний, захисник кого-, чого-небудь. Лицар серця, чий-небудь коханий..." Гм... Не став я лицарем. Справді, жаль... Та що тепер...

І вона не дочекалася свого лицаря, моя колишня єдина, і де вони, лицарі, у наш час подівалися? Перевелися чи що? Прагматиками поставали?..

— Це ти, ти у всьому винувата, що в нас тоді не склалося. А ми ж уже на порозі весіллячка були! — вихоплюється в мене. — Вигадала тих, двох... Суперників мені. Лаурою чи Бетріче хотіла стати. Забула, що ти всього лише... Пріська із Крижополя. Вінницької чи якої там області.

— Пріся — гарне ім'я, — сумно каже вона. — Мені, наприклад, подобається. Єфросинія. Прісенька. Фрузя... Жаль, що ти мене так ніколи й не називав. Лише "ти" та "ти", наче в мене й імені не було.

Але я не можу зупинитися.

— Бо тобі лицарського турніру забаглося. Р-романтики. А того, що лицарство давно минуло й не подумала.

А сам думаю: а раптом воно не минуло? А раптом Пріська— Єфросинія

-Прісечка з Крижополя ще дочекається його?..

— Про що ви, діду, задумались?

Справді, про що? Хто мені тепер підкаже про що я думаю, як я і сам уже не пам'ятаю про що... Хіба що іноді той... Щоби пенсію принесли без затримки...

— А ще чекаю ту... бабу.

— Яку це... бабу?

— Ну, ту... Та чого ви до мене причепилися? Баба вона і є баба! А як її звати — чи не все одно... Ага, згадав... Котра з Крижополя. Прісечка чи що... Котра Лаурою хотіла стати. А з мене, значить, Петрарки не вийшло. Ага, згадав... Її чекає. Мо' й прийде. Вона іноді до мене приходить. Попере мені... Їсти днів на три наварить, у хаті прибере... Та й піде — лицаря свого виглядати.

ТЕ НЕВІДОМЕ, ЩО НАЗИВАЄТЬСЯ ДУШЕЮ...

...І тут Ллойд подумав:

"А що, коли Всесвіт — це вже чийсь комп'ютер?"

Так подумав Сет Ллойд із Массачусетського університету одного разу.

А якщо так, міркував він далі, то все, що всередині його, включаючи нас, — частина обчислювального процесу. Або його продукт. Виходить, десь повинен бути і Програміст?..

ДЕСЬ ПОВИНЕН БУТИ І ПРОГРАМІСТ...

Без чого у людини життя немає?

Відповідь з незапам'ятних часів одна і та ж (у різних народів і в різні часи): без

душі.

А яке походження душі? В чому її сутність? Як вона пов'язана з Богом? Коли вона поселяється в людині (якщо вона є, то де у тій людині знаходиться?). Вже стільки століть вчені шукають місце, де може перебувати таємнича сутність. (Дихання? Кров? Сказано ж бо в Біблії: "Душа будь-якого тіла є кров його"). У голові (мозок)? У серці? У внутрішніх органах? Чи на рівні клітин? (Прадавні вавилоняни чомусь вважали, що душа знаходиться у... вухах).

І куди потім вона дівається по смерті людини?

Запитання, запитання, запитання...

А відповіді на них поки що немає. Принаймні, єдиної думки. Навіть сьогодні.

Хоча першу задокументовану відповідь (власне, спробу її) прадавні мудреці зробили ще в "Книзі мертвих".

"ПІДРУЧНИК СМЕРТІ" — ЩО ВІН ПРОПОВІДУЄ?

Це тибетська "Книга мертвих", або "Бардо Тхедол".

Гадають, що вона з'явилася до XIII ст. нашої ери. Її автор — легендарний проповідник буддизму в Тибеті гуру Падмасабхаве. (Не виключено, що він користувався якимись давнішими джерелами). "Барде Тхедол" вчить людину помирати правильно.

А також готує до переселення душі.

І сказано в "Книзі мертвих":

Після смерті душа все бачить і усвідомлює, але не в змозі передати те, що з нею відбувається, оточуючим. Вона бачить своїх рідних і знайомих точно так же, як звикла їх бачити раніше. Вона навіть чує їхні голосіння.

Вона здатна спостерігати за своїм тілом збоку. Може бачити, що для неї відкладається частина їжі, що тіло її звільнюють від одягу, що підмітають місце поруч з її ліжком.

Потім душа зустрічається із Світлосайною Істотою — без страху і з радістю.

Помираючий дивиться в якесь дзеркало, у якому бачить свої прижиттєві вчинки. В цей час душа починає усвідомлювати мету свого минулого земного існування.

Потім настає Суд, і далі душа живе в очікуванні нового безпам'ятного народження на протязі 49 днів. Перед душею будуть відкриватися континенти, місця і сім'ї, де вона відродиться знову.

Не знайшовши того місця в тілі людини, де може перебувати душа, вчені все ж підраховували її вагу.

Року 1915-го американський лікар Иак Дугалла зробив спробу визначити вагу "того невидимого, що називається душею".

Мета досліджу: "спіймати" порушення ваги людини, коли вона помирає.

Його виміри показали: вага "душі" — 22,4 гр.

Але вже в наші дні вчені, використовуючи точніші вимірювальні прилади, довели, що в мить смерті людина втрачає від 3 до 7 грамів.

Що на думку спеціалістів і є вагою душі.

Щось схоже фіксується і в період сну. З експерименту швейцарських вчених. 23

добровольці лягли на надчутливі ліжка-терези і засинали. І ось коли людина переходила межу між явою і сном, вона втрачала у вазі від 4 до 6 грамів.

Вчені наполегливо шукають невловиму душу. Мовби ж вона є і в той же час її мовби й немає. Принаймні, ще ніхто її "не бачив". Або хоча б якось довів, що вона реально існує.

І все ж деякі вчені — зокрема й американські, — серйозно підтримують ідею, що ПІСЛЯ ФІЗИЧНОЇ СМЕРТІ ВСЕ Ж ТАКИ ЗБЕРІГАЄТЬСЯ ЯКАСЬ ЧАСТИНА СВІДОМОСТІ.

І намагаються збагнути: чи є у неї — душі — матеріальна основа?

Себто чи існують "носії" душі, які-небудь елементарні частки, із яких вона й складається?

Чи існує якесь енергетичне поле, достатнє для того, аби впливати на матеріальні предмети? При допомозі яких душа і може дати про себе знати...

Є теорія, що душа — це просто інформація про нашу особистість, яка записана на якомусь носії.

Нині вчені експериментують з так званими квантовими комп'ютерами, у яких носії інформації — це елементарні частки.

І тут Ллойд подумав:

"А що коли Всесвіт — це вже чийсь комп'ютер?"

І далі за його логікою виходить, що в людину закладається не просто інформація у вигляді душі, а все ж таки програма.

Особлива. Та, яка здатна самонавчатися і удосконалюватися. Дякуючи чому вона передається, а потім виймається...

А втім, досі не знайдені носії накопиченої інформації, що нібито вона не зникає безслідно.

А чи багато треба місця, аби розмістити в людині душу-програму?

Та досить однієї хромосоми!

А якщо — за умови — Всесвіт є великим комп'ютером, то всі ми, не виключено, навечно записані у його базу даних. А під час смерті іде (відбувається) пересилка душі-програми на новий сайт?

І тут Ллойд подумав:

"...Виходить, деś повинен бути і Програміст?"

Один професор якось заявив (коли на цю тему зайшла розмова): витримати життя значно легше з думкою про можливість повернення або приєднання до Бога.

Важливо — і це головне, — віра в безсмертя душі дає людині надію на повторення або перемену цього життя-миті... (Перед вічністю Всесвіту, людське життя і справді всього лише мить).

А тим часом...

А тим часом — як учені шукають душу — з радіоприймача лунає невмируща пісня про те, як кум до куми... що? Правильно — залицявся. Бо що б він ще робив, та й життя надто коротке аби його тринькати на дріб'язки.

Пригадуєте, він ще й співав при цьому:

Ти, кума, ти, душа,

Ти кругом, кума, ох і хороша!

На відміну, приміром, від Сета Ллойда з Массачусетського університету, безіменний український кум "університетів не кінчав", але він точно знає: ДУША Є.

Принаймні, в його куми.

А чи не є це — без наукового доказу — доказ безсмертя душі.

Як і самого життя.

Ти, кума, ти, ДУША (виділення моє — В. Ч.), Ти кругом, кума, ох і хороша! Воістину!

На цьому триває і триватиме світ білий, світ людей на планеті Земля.

Бо як же інакше?

Бо для кума "те невідоме, що називається душею", давним-давно відоме.

Ти, кума, ти душа.

Ти кругом, кума, ох і хороша!

Із цього, із кумової пісні про незвичайну душу, ясно випливає, що душа таки є.

Не вірите, запитайте про те в кума.

ЛІКУВАННЯ СМІХОМ,

або

як клоуну подарували 1 мільйон...

Це Олегу Попову — клоуну клоунів, — якимось під час зарубіжних гастролей багатий поклонник виписав чек на 1 (один) мільйон...

І нічого тут незвичайного не було, адже це про нього, про Олега Попова, захоплено писала зарубіжна преса: "Секрет Попова в тому, що його людське обличчя без гриму викликає море симпатій", що він — "найнезвичайніший клоун, якого ми коли-небудь бачили, людський комік...", адже у нього вигляд "безконечно добре налаштованого, неухважного громадянина, який захищається від нещастій життя легкою посмішкою..." і т. д. в тому ж дусі.

Цей маленький, смішний і добрий чоловічок із сонячною посмішкою завжди з'являється у знаменитій — тепер знаменитій! — широкій кепці в клітинку, як шахматна дошка, чорно-білій, як і всі кепки з м'яким дашком, без твердого денця та околички. Вона стала невід'ємною частиною його сценічного образу. Свого часу на Заході її прозвали "кепкою № 1". Або ще — "поповкою". І навіть на його честь влаштували якимось розпродаж чорно-білих кепок — всі розкупили-розхапали. Сам він за своє життя чи не 30 кепок зносив, доки не зробив собі вічну (металеву).

Це його називали "вогнем таланту вищого класу", "поетом арени", зазначаючи, що в історії циркового мистецтва Олег Попов займе місце поряд із "найзнаменитішими артистами цирку всіх епох". Це йому була присуджена премія "Оскар", як кращому у світі цирковому артисту з врученням великого фарфорового слона, а в Монте-Карло йому вручили престижний приз "Золотий клоун". Зрештою, англійці прозвали Олега "сонячним клоуном" (хоча вважається, що першою його так титулувала бельгійська

королева). Коли він виходив з приміщення цирку, його зустрічало стільки шанувальників, що він ішов коридором із суцільних посмішок. Це його називали "митцем світового класу", а його сміх — "сміхом без принижень і вульгарності" — такий сміх він і дарує людям.

Море сміху й захоплень викликав цей чоловічок. І — подиву. Все уміла ця маленька смішна людина — навіть надіти піджак через ноги.

Зрештою, його ім'я занесено до "Книги рекордів Гіннеса" — "за велику популярність як на Заході, так і на Сході". Взагалі ж західна преса дописалась до того, що на повному серйозі стверджувала: Олег Попов — це "нова зброя радянської пропаганди", адже "своїм сміхом він викликає симпатії до комуністичної держави".

І рідна держава якось йому за це й віддячила.

Сонячному клоуну завжди дарували. Хто що міг, а найщедріше — посмішки. А найбільший дарунок йому зробили в Каракасі (на гастролях у Венесуелі Олег Попов відзначав свій день народження): чек на 1 (один) мільйон!

Це від усієї душі зробила зірка тамтешнього телеекрану — в пориві захоплення дотепною грою коміка, виписала чек на 1 (один) мільйон. І передала його сеньйору Попову — з найкращими побажаннями.

Всі були вражені й шоковані щедрістю тамтешньої телезірки. Бурхливі оплески, що довго не затихали під куполом цирку, ледь було не зірвали виставу. Олег Попов розгублено і в той же час щасливо посміхався. Аж тут після вистави до нього підбігла керівниця радянської делегації.

— Як ви... посміли, сеньйоре... пардон, товаришу Попов? — чи не задихаючись від обурення, вигукнула сувора дама. — Як ви... радянський громадянин, посміли...

— Що — посмів? — спершу нічого не міг второпати клоун.

— Привласнити. Один мільйон привласнити.

— Хто вам сказав, що я привласнив? — все ще губився клоун, стаючи в ту мить ще меншим зростом і ще беззахиснішим.

— Але ж ви не здали своїй... себто радянській державі одержаний мільйон! — вже верещала керівниця. — Хіба ви не знаєте, що цей мільйон є власністю нашої держави? Між іншим, держави робітників, селян і творчої інтелігенції, які під керівництвом рідної партії будують щасливе життя. Негайно віддайте мільйон!

І з цими словами керівниця делегації вихопила з рук розгубленого клоуна — як це він і справді не подумав про рідну державу робітників, селян та творчої інтелігенції? — чек, що був виписаний іспанською мовою, але сума — 1 мільйон, — була проставлена цифрами.

Вранці злополучний чек було передано до радянського посольства в Каракасі. Того ж дня представник посольства з чеком помчав до банку отримувати гроші. В сумі один мільйон. Згідно виписаного чеку. А там,

глянувши на чек, посміхнулися.

— Ваш чек, — пояснили представнику посольства, — виписаний не на один мільйон боліваро — як ви знаєте, саме така грошова одиниця в нашій країні, — а на мільйон

фелічідад. А такої грошової одиниці, як фелічідад, у нашій країні немає. І ніколи й не було. Але ви не переймайтесь, сеньйору Попову виписали не 1 мільйон боліваро, а значно більше: на 1 мільйон щастя. Адже фелічідад перекладається, як щастя. Тож привітайте сеньйора Попова з днем народження і побажайте йому 1 (один) мільйон щастя. Себто фелічідадо.

Винуватець тієї історії, що швидко стала відомою в Каракасі і навіть потрапила на сторінки преси, дізнавшись, чого йому було виписано аж на цілий мільйон, — зрадив більше, аніж коли б йому подарували мільйон боліваро — недарма ж його називали сонячним клоуном. Сміявся Олег від душі — як ніколи в житті. Згадав, як західна преса якось писала, що він — мільйонер, адже одержує "відсотки від сміху". І суть була в тому, що Олег Попов і справді одержував від сміху. Від того, що йому дарували люди, мільйони? Так, але навіть, більше. Ось один з прикладів. Якось клоуну прислала листа одна дівчина (на конверті було коротко зазначено: "Москва. Олегу Попову"): "Спасибі, ви мені життя врятували".

Переживши жахливу трагедію, вона збиралася поквитатися з життям. Проходячи мимо цирку, зустріла знайому, а в тієї був зайвий квиток (хтось не прийшов), вона і вмовила адресатку відвідати виставу.

Того дня Олег Попов виступав з програмою "Лікування сміхом". Подивившись спектакль, дівчина збагнула: життя прекрасне і дивовижне, аби його занапащувати чи й зовсім втрачати.

"Спасибі вам, клоуне" — закінчувався лист.

Сонячний клоун був як ніколи зворушений.

— Але дякувати треба не мені, — казав, — а — сміхові. Він і справді наш рятівник... Він тебе раз врятував, моя дорога шанувальнице, живи довго і щасливо, а мене рятує все життя. Можливо, вже врятував і мільйон разів!

Тут він і справді мільйонер. І щастя у нього і справді аж на 1 (один) мільйон. Це якщо порахувати всі посмішки, даровані йому глядачами. Його жарти, репризи, трюки еквілібриста і навіть ходіння по канату завжди викликали щирий регіт, і це рятувало сонячного клоуна від усіх негараздів життя — а в кого їх немає? Але є сміх, а перед його величністю Сміхом всі негаразди просто... просто безсилі. Такі, що нічого, власне, не значать.

АЛЕ Ж Я — ДЖІНА ЛОЛЛОБРИДЖІДА!..

Коли іноді чуєш не те, що за логікою розвитку події (сюжету) чекаєш почути, тоді...

Так, так, тоді з'являється він — добрий, добрий Дядько Сміх. Бо й

справді, коли чекаєш одне, а чуєш інше, зовсім протилежне, несподіване, часто нелогічне, ще й іноді парадоксальне, то воно й народжує смішне. В одних випадках вибух сміху-реготу, в інших лише іскорку дотепу, але і її досить. Недарма ж бо кажуть: мала іскра, а поле спалить.

Наприклад. Хтось на повному серйозі заявляє: о, цей чоловік потрібен... І після паузи додає: як сироті трясця. (Як торішній сніг, як лисому гребінь, як кожух улітку і т. д.).

Чуєш: о, так, так, допомогло. Виявляється, і справді допомогло, але — як мертвому кадило (припарка).

Інший гарно співає, але... як муха в глечики.

Хтось добре заробив — як Хома на качалках. Як? А так: Хома одну качалку продав, а дев'ять баби в нього на спині побили.

Хтось когось любить, але — як пес палицю, як сіль в оці, як кольку в боці...

Міцний, але як бублик утрое, як курка задрипана...

І подібних парадоксальних (алогічних) каламбурів можна наводити ще і ще. Сотні й сотні — невичерпна бо мудрість народна!

Найщедрішу порцію веселого отримуєш з анекдотів, званих у нас в Україні так симпатично: усмішки. В житті їх зустрічаєш чи не на кожному кроці. Особливо серед оголошень: "Ліфт поламаний, найближчий ліфт в сусідньому будинку".

Два п'яних сусіда сваряться. Один з них, тримаючи в руці пляшку, кричить другому:

— Цить, Климе, бо розіб'ю об твою голову пляшку!

Уявляєте, чоловікові погрожують розбити об його голову пляшку. І що б ви думали відповів той чоловік? А те, що ви й не чекаєте:

— Бий, мені твоєї пляшки не жалко.

Або:

— Ох і весілля ж було! Аж на третій день розійшлися.

— Хто, гості?

— Та ні, молодий з молодого.

Зібрався один чоловік на полювання. Поснідав добре, торбинку харчів та патрони прихопив і вийшов з хати.

А вслід йому жінка кричить:

— Степане, ти ж рушницю забув!

Що Степан відповів — ви можете вгадати? Смію запевнити, що ні.

— Ат, не буду повертатися, бо удачі не буде!

З бувальщин, підслуханих у лікарні:

— Хворий перед смертю потів?

— Так, потів. І — дуже.

— О, це добре, дуже добре... Піт здійснює оздоровчий ефект.

Зрозуміло вже з вище наведених прикладів, що сміх частіше всього виникає за відсутності логіки.

І здорового глузду заодно.

Логіка — це очікування очікуваного, стандартного результату. А зі стандарту який сміх. На алогічності, між іншим, тримається добра половина — як не більше, — нашого сміху. Особливо українського з його національними усмішками. Це підтверджує і творчість знаного нашого класика, творця невмирущих і завжди дотепних "Співомовок" Степана Руданського;

А що тільки в церкві дяк

"Іже" заспіває,
Бідна баба у кутку
Мало не вмлїває.
Аж завважив тее дяк.
До неї забрався:
"Чого плачете ви так?" —
Стару запитався.
"Як не плакати мені, —
Стара баба каже. —
Коли мене голос ваш
Аж за, серце в'яже!
Так колись моя коза
На льоду кричала,
Як там її звірина,
Бідну, розривала".

І разом з тим сміх часто виникає і завдяки присутності саме логіки. Приклад? Будь ласка.

В автобусі сидить чоловік. Геть лисий. Чимала голова аж блищить, наче лаком покрита.

А напроти сидить жінка з маленьким хлопчиком на колінах.

Хлопчик, тикаючи пальцем на лисину, каже:

— Мамо дивись який лисий дядько сидить.

— Тсс!.. — до нього мама. — Мовчи. Не можна так.

Хлопчик (і тут вступає в розвиток сюжету логіка) дивується:

— Чому не можна казати? Хіба дядько не знає, що він — лисий?

Логіка тут залізна, вона й викликає смішинку-веселинку, роблячи побутовий випадок непересічним твором його величності Сміху.

Розповідають (істиний факт!) російський актор Зиновій Гердт привіз з Америки знімок з оголошення, що висіло в тамтешній аптеці:

"Щоб придбати ціанистий калій, недосить показати фотографію тещі. Потрібний ще рецепт".

Теща Гердта, побачивши оголошення, дуже здивувалася:

І знаєте, як вона сприйняла його? Даю голову на одруб — не вгадаєте.

А вигукнула вона так:

— Невже у молодого чоловіка може бути така погана теща, що він забаг отруїтись?

А якось італійка Джіна Лоллобриджіда спізнювалася на зустріч зі своїми шанувальниками. Вискочивши на вулицю, схопила таксі (її авто десь на той час затрималося), у якому вже сиділа пасажирка — молода жінка. Їм виявилось по дорозі.

Ось дорогою, придивившись до своєї попутниці, та жінка вигукнула:

— Ви така гарна, така... Вам би в кіноактриси податись!

Джину Лоллобриджіду на той час якими тільки епітетами не нагороджували:

"осаяйна", "гарна", "блискуча", "божественна"! Газети величали її на Канському кінофестивалі королевою, численні поклонники знаменитої італійки цілували каміння на набережній Круазетт, по яких ступала її нога.

Її популярність була неймовірно фантастичною. Коли вона виходила зі свого будинку в Римі, поліціянти перекривали рух — стільки скупчувалося люду, які бажали хоч одним оком глянути на богиню кіно. (Джіна якось зізнавалася, що з-за цього вона іноді "почувається, як шимпанзе в клітці"). Свій шикарний бюст богиня кіно застрахувала на мільйон доларів!

На той час, про який іде мова, Джіна була не просто символом нової італійської жінки — її ім'я було вписано в міфологію кіно.

Вона знялася в 60 фільмах, 7220 разів з'являлася на обкладинках найпопулярніших ілюстрованих журналів, роздала більше 50 тисяч автографів!!!

І коли незнайомка в таксі сказала їй, що вона красива і могла б стати кіноактрисою, почуття гумору зрадило Джіну. Ображена, що попутниця в таксі її не впізнала, знаменитість з погордою вигукнула:

— Але я — Джіна Лоллобриджіда!

І знаєте що відповіла їй добродійка в таксі?

Зроду не вгадаєте.

— Нічого, що ви Джіна... Як ви кажете, Лоллобриджіда? Тільки не хвилюйтесь і не зациклюйтесь на цьому. Що з того, що ви Джіна та ще й Лоллобриджіда?.. Ім'я та прізвище можна легко поміняти. А ставши кіноактрисою, ви, я певна, станете окрасою нашого кінематографа.

І лише тоді до знаменитої кіноактриси повернулося почуття гумору (най-найпрекрасніше з най-найпрекрасніших почуттів хомо сапієнс) і вона від душі розсміялася.

Її супутниця по таксі ображено надула губи.

— Чого ви... регочете? Що я смішного сказала? Я всього лише дала вам слушну пораду стати кіноактрисою.

Між іншим, ця історія схожа з тією історією, що колись трапилась із знаменитим італійським тенором Енріко Карузо, котрого називали королем оперного мистецтва. Якось у всесвітньо відомого співака зламалась машина. Доки її лагодили, він зупинився в місцевого фермера.

— Я — Карузо, — відрекомендувався гість господареві.

Фермер аж підскочив на місці, потім, потиснувши руку Карузо, схвильовано вигукнув:

— Чи міг я коли-небудь думати, що побачу в своїй оселі великого мандрівника Робінзона Карузо!

СУДИЛИ ГУМОРИСТА...

Жахлива історія

"...Всі ви знаєте — споконвіку люди кажуть: "Ой, лопну од сміху!", "Ой, не сміши, бо вмру!"...

А що показує практика життя? А показує вона, що існує тільки два варіанти смерті: або: "Помер після тяжкої тривалої хвороби", або: "Раптово помер". А ви покажіть мені хоч один некролог, який починався б так: "З великим сумом сповіщаємо, що на вечорі гумору, під час виступу письменника Паші Веселого, в розквіті фізичних і творчих сил помер од гомеричного реготу наш дорогий товариш ім'ярек!

От ви мені тепер скажіть, браття гумористи, які ж ми після цього сміхотворці?"

Федір Маківчук

Таки накаркав (даруйте!) вельмишановний Федір Юрійович — хай йому легенько гикнеться у тому, у кращому світі! Оце днями судили в нас одного гумориста — дописався!

Безпрецедентний, скажу вам, був процес!

Історичний!

Чи не перший за всю історію веселої літератури.

Шуму-гаму наробив він!

Та ви, мабуть, про нього хоч щось, а чули. Писали про нього й передавали чи не всі ЗМІ — паперові й електронні.

Отож, судили одного. Гумориста, ясна річ. За зловживання своїм професійним обов'язком, що завдали значної шкоди читачам його творів та слухачам на його вечорі.

Процес був гучний, любителів екзотики ("клубнички") та всюдисущих представників ЗМІ повен зал набилося — яблуку ніде було впасти.

Суддя, як і годиться, — почав традиційно: розглядається кримінальна справа по звинуваченню за такою-то статтею, частина така-то (називається яка) Кримінального Кодексу України такого-то (називається прізвище гумориста) в убивстві такого-то (називається прізвище), в замахові на позбавлення життя такого-то і завданні шкоди здоров'ю такому-то.

Починають встановлювати особу підсудного.

— Підсудний, встаньте, будь ласка. Назвіть своє ім'я, по-батькові, прізвище, рід і місце народження, де проживаєте за реєстрацією, ваш сімейний стан, хто ви за фахом і де працюєте...

Підсудний, звісно, звівся, відтарабанив хто він і що (за фахом і покликанням — гуморист), де народився, де живе і де працює — "Перець".

Після встановлення особи потерпілого оголошується склад суду: суддя, прокурор (звинувачення), адвокат (захист), секретар суду.

— Підсудний — встаньте, прошу вас. (Підсудний встає). Вам зрозуміло в чому вас звинувачують?

— Так.

— Визнаєте себе винним?

— Ні.

— Суд переходить до судового слідства. Слово від звинувачення надається прокурору такому-то (такий-то радник юстиції).

Прокурор і починає:

— Ім'ярек такий-то звинувачується по статті такий-то Кримінального Кодексу України у вбивстві своїх читачів і слухачів за допомогою сміху та в замахові на їхнє здоров'я. Як встановило слідство, підсудний, будучи за фахом і покликанням гумористом, свідомо писав такі веселі гуморески, що читачі од читання їх, як і від слухання цих творів на творчих вечорах автора, помирали од гомеричного реготу. Або в крайньому разі зазнавали каліцтва, рвучи собі кишки — від все того ж сміху, та завдаючи собі інших пошкоджень, що межують із каліцтвом і втратою працездатності. Як встановило слідство, слухати або читати гуморески підсудного без сміху неможливо. Люди сміялися, не усвідомлюючи, що чинять — одні з них рвали собі кишки, інші — що гірше, — помирали від нападів гомеричного сміху. Підсудний визнаний слідчо-медичною експертизою як такий, що осудний і може відповідати за вчинені дієства.

Суддя суворо запитує підсудного:

— Визнаєте себе винним?

— Ні, ні, — як затявся гуморист. — Принаймні, пишучи гуморески, я не ставив собі завдання завдавати будь-кому пошкоджень своїм сміхом. Я просто писав і пишу, а воно викликає нестримний сміх — за наслідки якого я не можу нести відповідальності. Я нікого не примушую сміятися. Люди сміються з власної волі.

— Але причиною цьому є ваші гуморески.

— Але ж я не вмію писати не смішно.

— А ви... навчіться. Хіба це так важко — писати не смішні гуморески. Завдання таке перед собою поставте: віднині я писатиму тільки не смішні гуморески — хіба це так важко? Інші ж пишуть не смішні твори, а вищо — гірший за них?

— Хай слідство ще доведе, що я свідомо ставив собі за мету викликати своїми творами сміх. Не було такого!

— Не було, кажете? А це ми зараз перевіримо.

Починають викликати свідків — одного, другого, третього... Як і годиться, застерігають їх: ви будете допитані в якості свідків, а тому повинні говорити правду і тільки правду. За неправдиві свідчення чи відмову давати свідчення ви будете відповідати перед законом!

Перший свідок підтвердив: так, він був такого-то числа на творчому вечорі гумориста такого-то... Слухаючи його, так сміявся, так сміявся, що ледь не помер од сміху. Лише лікарі змогли його порятувати... (Викликаний в якості свідка лікар це підтвердив).

Інший свідок під присягою підтвердив: лунав у залі гомеричний регіт під час виступу підсудного, стільки-то слухачів померли од нього, а він хоч і вцілів, але од того сміху порвав собі кишки і їх довелося зшивати...

Підсудному "запахло" якоюсь там статтею КК України: навмисне каліцтво і навіть позбавлення життя слухачів за допомогою сміху...

Адвокат, захищаючи свого клієнта (який, між іншим, заплатив йому чималі гроші), аж вужем звивався, доводячи його буцімто непричетність до каліцтва та вбивства

слухачів за допомогою сміху на його творчому вечорі...

— Мій клієнт не хотів нікого вбивати чи травмувати сміхом. Він гуморист, а тому зобов'язаний писати смішно. Це його професійний обов'язок. Покликання, зрештою. Так, він зобов'язаний писати смішно і він пише смішно. А що хтось там рве кишки собі од сміху, то його вини у цьому немає. Він нікого не примушує так сміятися. Він просто виконує свій професійний обов'язок і пише смішно.

І ось вже лунає:

— Підсудний — встаньте! Суд надає вам останнє слово!

Гуморист, він же підсудний, зводиться:

— Ваша честь! Я не винуватий. Я просто писав гуморески. А вони наче на біду мою виходять смішними. Надалі я буду застерігати своїх шанувальників не сміятися, читаючи чи слухаючи мої гуморески. Хоч не знаю, як це практично зробити, аби люди, слухаючи гуморески, не сміялися.

Нарешті лунає традиційне:

— Встати! Суд іде!

— Іменем України, — починає суддя, прийшовши до зали із дорадчої кімнати, — суд ухвалив: гумориста... ім'ярек... визнати винним по такій-то статті КК України в тому, що він своїм сміхом, який викликають його твори, завдає пошкоджень здоров'ю слухачам та читачам, а в деяких випадках і смерть від гомеричного реготу. А тому суд приймає рішення: позбавити волі підсудного строком на 1 рік і 6 місяців — з випробувальним строком 1 рік. Кару вважати умовною і підсудного звільнити з-під варті в залі суду. Заборонити гумористу... ім'ярек... надалі писати дуже смішно, аби його сміх своїми нападами не загрожував життю людей...

Було таке чи... не було, як у подібних випадках любив запитувати своїх читачів незабутній Остап Вишня.

— Було, було, — вигукнуть одні. — Ось вам хрест святий — було! Я сам ледь не помер од сміху на творчому вечорі одного гумориста. Ще й кишок ледь було собі не порвав... Звідтоді я — ані ногою на творчі вечори наших гумористів! Власне життя дорожче. А вони, гумористи наші, як найнялися — смішно пишуть...

— Не було, не було, — не менш затято вигукують інші. — І взагалі... Взагалі, що ви кажете? Та ви прочитайте твори наших гумористів — який гомеричний регіт?!. Де ви його знайдете у творах наших гумористів? Хіба що легенька, безпечна для здоров'я посмішка. Та й то через одного...

Кажете, не було такого? А ось гуморист (ім'ярек) вже більше року карається... Бо не має права смішно писати — суд йому це заборонив. В ім'я безпеки слухачів та читачів. А він, бідолашний, як не почине писати, навіть, навіть нудно, а воно... Смішно виходить. Прямо кара якась Господня гумористові та й годі! Неодмінно в залі спалахує гомеричний регіт як він виступає, сам, до речі, ніколи не посміхається. А люди аж качаються!.. Аж за животи хапаються!.. Кишки собі нещасні рвуть... А ви... не було.

Може й не було, але... буде.

Коли?

Поживемо (і — попишемо) та й побачимо. Принаймні, гумористи у нас ще, слава Богу, не перевелися. В Україні нашій. Деякі з них і справді... смішно пишуть. Раптом і вони з часом до чогось допишуться, га? Як кажуть, зі сміху люди бувають. А гумористи й поготів...

КВІТИ ДЛЯ ЧИНГІЗА АЙТМАТОВА

З етюдів про гумор

На запитання "Чи важко бути дипломатом?", Чингіз Айтматов в одному з інтерв'ю якось відповів:

— Трудно! Та й не скажу, що я такий вже блискучий дипломат... Дипломатія у багатьох сприймається, як якась обов'язкова хитрість... А я завжди дію відверто, чесно, щиро...

Казус з етикетом трапився з ним у перші роки його дипломатичної служби. Якось на одному з прийомів подали невідому йому страву — явно екзотичну. Та ще й з квітами. На тій же тарелі. Маленькі такі, привабливі квіточки біля страви...

Що то була за їжа, письменник-дипломат не знав. А запитати було якось... гм-гм... незручно. Навколо такі поважно-сановиті, вишколені дипломати, що аж-аж. І не підступишся до них. Та й не хотілося показати себе таким, який не знає етикету... Подумавши, питання вирішив радикально: якщо подали до столу, виходить все — істівне! Що тут і гадати. Логіка залізна.

Так міркуючи, дипломат (і письменник в одній особі) з'їв благополучно ту страву. Разом з квітами, що були на тарелі.

Квіти, правда, чомусь виявилися гіркуватими, але Чингіз Торекулович сприйняв ту гіркоту, як своєрідний контраст до їжі, що була дещо солодкуватою. А солодке, розсудив він, у поєднанні з гірчинкою є... гм-гм... оригінальним поєднанням.

Сусіди за ближніми столиками позиркували на нього з подивом. Але як істинні дипломати, емоції та почуття тримали при собі, дотримуючись правила нічому не дивуватися і ні на що не звертати уваги. Як то й належить поводитись вихованій людині.

І лише згодом Чингіз Айтматов дізнався, що квіти на тарелі були як... квіти. І призначення їхнє було пряме, утилітарне — японці (а це такі вишукані вигадники) — подали їх на тарелі як прикрасу до їжі. Вишукана елегантність. Для настрою подали. А не для того, щоб їх їли. Та й хто, гадали вони, в наш час — та ще серед дипломатів, буде їсти квіти, подали для того, аби прикрасити блюдо і створити відповідний настрій святковості.

А письменник-дипломат квіти з'їв. Хоч і без особливого апетиту і навіть без смаку й насолоди. Виключно, аби не образити господарів.

І, як уже мовилося, лише згодом дізнався про справжню роль квітів на тарелі з їжею. Такі вже вони, японці. Навіть страву прикрашають квітами аби догодити гостеві.

А дізнавшись — довго сміявся.

Сам із себе.

А це, не забуваймо! — перша і найчудовіша риса людини — сміятися — вміти

посміятися! — над самим собою. Навіть, якщо ти письменник всеєвропейського визнання. Та ще й високопоставлений дипломат, який особливо повинен дотримуватися правил етикету. Але хто б і знав про цей казусний випадок, якби письменник-дипломат сам, сміючись при цьому, не розповів в одному зі своїх інтерв'ю. Чому розповів, а не наприклад, утаїв — дипломат на офіційному прийомі з'їв квіти, призначення яких було прикрашати собою страву... А все тому, що в Чингіза Айтматова виявилася головна (най-найголовніша) риса людська — почуття гумору.

Що ми знаємо про людські почуття? Що таке взагалі, почуття? Психічні й фізичні відчуття людини. Здатність відчувати, сприймати навколишнє середовище.

Скільки почуттів у людини? Гадають, що шість, адже саме воно, шосте почуття, вважається таким, що його й пером не описати, тим, яким людина повинна володіти за натхненням і яке є вершиною — будучи чи не фантастичним — всіх почуттів. Після естетичного почуття, національного, патріотичного, почуття відповідальності, почуття міри, почуття любові, захоплення чим-не-будь і т. д. Так ось після всіх цих почуттів — названих тут і не названих — є ще одне... Шосте? Ні, вже, здається, сьоме. І ми певні, що воно є вершиною всіх почуттів людини — ПОЧУТТЯ ГУМОРУ. Вміння посміятися не лише над кимось, а в першу чергу над самим собою. Почуття, що його не купиш ні за які гроші ні на якому базарі чи в супермаркеті. І навіть штучно не виховаєш його в собі. Воно або є, або його немає. (Як, між іншим, і талант). А тому людина, яка володіє почуттям гумору, є багатую-пребагатою. Такою, якій різні там крези й рокфеллери і в підметки не годяться! А все тому, що така людина володіє рідкісним почуттям — ПОЧУТТЯМ ГУМОРУ. Всього лише уміння посміятися із самого себе. А немає такого почуття — і вважай, що й самої людини немає. А прикрашати квітами на вчистих обідах страву на тарелі — вищий шик, скажімо так. Тут винахідливі японці, великі любителі краси і чогось такого... гм-гм... екзотичного, як завжди виявилися на висоті.

АНЕКДОТ ВІД МАРШАЛА

Спершу був анекдот.

Від маршала. А чому б і ні? Маршали теж, як один казав, мужики, тож анекдоти — та ще під чарку, — люблять. Все інше було потім.

Трапилося це... Дай Бог пам'яті, здається в році 1955-у. Одне слово, давненько. Хоча анекдот строку давності не має — раз народившись, він живе чи не вічно. Ось і маршал розповів анекдот, який вже тоді далекі був старший за нього, високопоставленого оповідача, а все одно прозвучав як уперше, як новий.

Слухачі, навіть, засміялися. А потім... Потім задумалися... Але на те й гарний анекдот, аби спершу, почувши його, слухачі засміялися — та ще в застільній компанії, де без дотепного анекдоту аж ніяк не можна обійтися, — а вже потім і задумалися.

А задумуються вони неодмінно, якщо анекдот справжній.

Так ось...

Воєнний керівник випробувань ядерної зброї і одночасно заступник міністра оборони СРСР у чині маршала (далі — Маршал) влаштував бенкет для вузького кола високопоставлених вчених та інженерів. З нагоди вдалого завершення робіт. По

випробуванню якоїсь чергової ядерної зброї, що їх тоді чи не штампувала "Країна Рад".

На бенкеті був присутній і той, кого вже тоді називали "геніальним творцем". Найруйнівнішої із нині відомих, — зброї... Хоча тут йому підійшов би епітет не "геніальний", а — диявольський, та Бог з ним. І був він не просто обласканий Системою, а просто таки випестуваний нею. Тією Системою, якій він вірно служив, тож за вірну службу і свій диявольський талан у створенні найжахливіших бомб, він отримав від Системи всі мислимі нагороди і регалії. За фахом він був фізик-теоретик. І те останнє випробування ядерної бомби відбувалося за його участю. І стало ясно: радянська воднева бомба взяла пальму першості. Вона у десятки разів переважала за потужністю скинуті у 1945 році на Хіросіму і Нагасакі "товстуна" і "малюка". Стало також ясно, що така надзброя для знищення воєнних об'єктів просто... просто нісенітниця, адже вона годилася лише для тотального знищення всього живого на планеті Земля.

І його, фізика-теоретика, і було названо "Батьком водневої бомби" (далі — Батько). Правда, він з деякою часткою іронії сприймав це своє нове звання: мовляв, воднева бомба — це колективний труд, проте лаври дісталися саме йому. У 32 роки він стає наймолодшим академіком, минувши звання члена-кореспондента, отримує ступінь доктора. Але навіть на вершині своєї найбільшої популярності (у вузькому колі, адже він був засекреченим працівником) як творця ядерного чудиська, обласканий Системою, він все ж знаходить у собі мужність відмовитися від вступу до лав КПРС. Генералові держбезпеки, який навіть був готовий дати йому рекомендацію, він відповість стримано, але твердо:

— Я зроблю все, що в моїх силах для успіху нашої роботи, зроблю так, як я намагаюсь це робити сьогодні, залишаючись безпартійним. Чому я не можу вступити в партію? Та тому, що мені здаються неправильними деякі її дії в минулому, тож не знаю чи не виникнуть у мене нові сумніви в майбутньому.

І це йому зійшло з рук — все ж таки "батько ядерної зброї".

Так ось Батькові на тих високопоставлених посиденьках першому надали слово — на бенкеті з нагоди успішно проведених випробувань. Того монстра, що міг знищити все живе на планеті Земля.

Батько й виголосив тост з бокалом у руці:

— Я пропоную випити за те, щоб наше ізделіє вибухало так же успішно, як і сьогодні, але — над полігонами, і ніколи над містами!

(Він уже тоді почав усвідомлювати весь той жах, що несла людству ядерна зброя, до створення якої він доклав стільки сил і свого інтелекту, ставши по-суті потенційним убивцею всього живого).

Отож, своїм тихим, глухуватим голосом він і виголосив той тост за столом. І відразу ж, як він виголосив слово-побажання, повисла гнітюча мовчанка. Як ніби академік щойно бовкнув щось непристойне.

Обстановку розрядив Маршал, і заодно поставив Батька на його місце, з якого він вирішив було зійти.

Посміхаючись, Маршал звівся з бокалом в руці:

— Дозвольте розповісти один анекдот... А, може, й притчу. Так ось... Старий перед іконою з лампадкою молиться в одній сорочці: "Направ і зміцни, направ і зміцни". А стара його лежить на печі і подає звідти голос: "Ти, старий, молись тільки щоб зміцнити, а направити я й сама зумію". Тож

давайте вип'ємо за зміцнення. А направити... направити ми й самі зуміємо.

Кілька хвилин всі напружено мовчали, а потім заговорили неприродно гучно. Зрештою, хтось засміявся, хтось кахикнув (анекдот був напівнепристойний). Випили.

Випив свій коньяк і Батько (правда, якось зсутулившись), випив все зрозумівши і до кінця вечора більше слова не мовив.

Мине кілька років. Батько все так же успішно працював над все новим і новим удосконаленням жахливої бомби (хоча вже й почав задумуватись — що він чинить? Чи не готує людству загибель?) І ні-ні, та й згадував анекдот Маршала... Ні, він не образився тоді, його взагалі неможливо було образити жартом, адже гумор він любив, шанував і мав добре розвинене його почуття. Але анекдот, розказаний Маршалом, змушував його всі ті роки задумуватись. Особливо, слова старої, зверненої до діда: "Молись тільки про зміцнення, а направити я й сама зумію". Коли згадував той анекдот, мав відчуття, що його тоді ударили хлистом — щоб знав своє місце і, як казали, не "чирикав". Та ще того, чого не треба було за канонами тодішньої влади та ідеології.

Маршальський жарт був не... жартом. Це Батько ще тоді відчув. Просто Маршал, відчувши в словах фізика якийсь пацифістський нахил, дав йому відсіч. Але — тактовний, за допомогою анекдоту.

Ти працюй лише над зміцненням, а направити ми й самі зуміємо. Ту жахливу бомбу. А тебе й питати не будемо. Твоє завдання — створювати бомби. І Батько добре зрозумів Маршала (про це він напише через десятиліття у своїх спогадах): ви, вчені, створили найстрашнішу в історії людства зброю і мовчіть собі — блага за неї ви отримали. А використовувати зброю — направляти за анекдотом — ми будемо самі. Не питаючи на те вашого дозволу. Себто вашого контролю тут не буде. Мавр зробив своє, мавр може й померти. В крайньому разі не повинен втручатися в те, як буде використано — над полігоном чи й над містами, — "ізделіє".

Правда, це Батько й раніше розумів, але одна справа розуміти, а друга відчутти, що саме так і буде. Бомбу можуть кинути на голови людству і тебе, вченого, ніхто з воєнних і питати не буде. Твоя справа — створити того монстра, а далі... Далі в дію вступлять воєнні... Та ще політики. Правителі, які багнуть нав'язати свою ідеологію всьому світу, як єдино вірну... Думки, що обсідали тоді Батька, з кожним роком міцніли й міцніли, позбавляючи спокою, підштовхуючи його до протесту: схаменися, яку зброю ти створюєш і кому? Ні, ні, він особисто нічого не мав проти Маршала. Розумний, взагалі, чоловік, енергійний. Знаючий свою справу військовик. Він був Героєм Радянського Союзу, під час Другої світової командував артилерією багатьох армій і фронтів. Уцілів. Тепер він віддано служить Системі, яка змушувала вчених створювати

найжахливішу зброю, якою можна знищити все людство. А вчені, які створили того монстра, маютьвбїк

відійти. (Знай, цвіркун, свій припічок).

Маршал служив Системі, тож і поставив привселюдно Батька на місце.

Батько отримав добрий урок, зрозумів, нарешті, в чії руки він з колегами передав зброю. Для нього неймовірно трудним виявилось усвідомлення небезпеки самих випробувань нової зброї, до створення якої він віддав усього себе тодішнього, увесь свій талант вченого, та її згубного впливу на природу і людину. Відчув себе відповідальним. Та ще й за умови, що Система може сама розпорядитися цією зброєю.

І він почав боротьбу.

Статтю, що він напише на цю тему — "Роздуми про прогрес, мирне співіснування і інтелектуальну свободу" видрукують чи не п'ятдесят разів за рубежем (вдома вона ходитиме в самвидаві) тиражем майже 20 мільйонів...

Він відмовиться від усіх благ — в ім'я своїх переконань. Його відсторонять від секретних робіт, відберуть у нього всі номенклатурні блага, нагороди і, врешті, його, борця за демократію і мир, за мир і за майбутнє людства, відправлять у заслання.

Але він залишиться непохитним у своїх переконаннях. Твердо стоятиме на своїх позиціях. А все почалося з того анекдоту. Що став для нього своєрідним детонатором. (Див. тлумачний словник: детонатор — вибухова речовина, яка при вибухові викликає детонацію іншої вибухової речовини).

Тож виходить, що анекдот, розказаний Маршалом, викликав у душі Батька своєрідну детонацію. На те він і анекдот. (Старий перед іконою з лампадкою молиться в одній сорочці: "Направ і зміцни, направ і зміцни..." А стара його лежить на печі і подає звідти голос: "Ти, старий, молись тільки щоб зміцнити, а направити я й сама зумію").

Маршал і далі вірно служив Системі — і після того, як Батько відмовився їй служити. Через п'ять років військовика не стане — його зжере той монстр, якого він курував. Головний маршал артилерії (на той час ще й головнокомандувач ракетними військами стратегічного призначення) загине при випробуванні міжконтинентальної балістичної ракети. Вчені наполягали перенести строк запуску (були виявлені негаразди в автоматиці), але Маршал відмовиться переносити строк, адже строк був затверджений нагорі, тією Системою, якій він служив. А піти проти Системи? Перенести затверджений нею графік робіт?.. Ні, ні, він на це не міг піти.

І поплатився за це життям — Маршал згорить у полум'ї, коли на старті раптово вибухне клята ракета. Чий старт вчені просили перенести на невизначений строк. Не переніс. Разом з Маршалом живцем згорять на космодромі ще 200 чоловік.

В ТІНІ ЧУЖИХ ПІРАМІД

Весело-песимістичні нотатки

Пригадую, якесь Москва відзначала ювілей знаного — чи не культового кінорежисера Леоніда Гайдая. Так, так, творця нині широко відомих кінокомедій. Хоча б таких, як "Пес Барбос...", "Операція "И", "Кавказька полонянка" та ін., що їх воістину полюбив глядач і скільки стрічки не "крутять", а їх все одно дивляться із захопленням

— наче в перший раз.

У зв'язку з ювілеєм кінометра згадали і її, голубку, цензуру. Радянську, ясна річ, яка за свого панування соромливо ховалася під якийсь Головліт (вважалося, що цензури в СРСР на було) — жорстока була небіжчиця, царство їй небесне. Попсувала вона крові комедіографу! (Та хіба тільки йому одному?). Що було, те було — із пісні, як співається, слова не викинеш. Згадували навіть діяча Романова, тодішнього главу кінематографа СРСР — теж псував Гайдаєві кров! І навіть збирався покласти на полицю новий його фільм — здається, "Кавказьку полонянку", щось там чорне у ній уздрівши. Перегиби. Але митець — чи радше щасливий випадок — все ж таки переміг. Комедія тоді прорвалася на широкий екран.

І ось які думки — ледь чи не "крамольні" — тоді в мене з'явилися. З приводу цензури... Дозвольте нагадати суть цього терміну колоритного: цензура — контроль офіційної (світської або духовної) влади за змістом, випуском у світ і розповсюдженням друкованої продукції, для того, аби не допустити чи обмежити поширення ідей, інформації, що визначається тією владою небажаним або шкідливим... Але навіть за такої цензури Гайдай, якщо вже ми почали про нього мову, — таки створив усе, що хотів — загалом 18 фільмів. І пустив їх межі люди. І ніяка цензура, — а вона була, а вона лютувала: всемогутня! — не заборонила його фільми. Та які фільми! Досі сміємося. І завтра-позавтра будемо сміятися. Виходить, навіть всемогутня тоді цензура на змогла їм стати напереп'ят — хоч і намагалася, хоч у неї й чесалися руки.

І ось уже 16 років як у нас — на пострадянському просторі — немає її, цензури. Знімай що хочеш і як хочеш! А новий Гайдай так чомусь за цей час і не з'явився. За нашої свободи слова. Не з'явилися й комедії — бодай його рівня. Виходить, за жорстоких цензурних умов це можливе — з'ява Гайдая, — а за свободи слова — ніц? Дивно чи не так?

Здається, цензура в історії людства була споконвіку. І тисячу й більше літ тому лютувала. Переслідувала ще Ювенала Деціма Юнія, римського поета-сатирика, 1881 рік тому! А він все одне творив свої сатири і збагачував ними людство — попри жорстокі утиски слова й думок.

Цензура (чи влада, що одне й те ж) переслідувала ще Боккаччо (принаймні, ставила палиці в його творчі колеса), Рабле, Мольєра, Свіфта, Вольтера, Гейне, Гашека і т. д., і т. д. (перелік цей можна вести до безконечності!). Але ж за її переслідування були (жили й творили) вищеназвані творці. А ось нині, як немає цензури, їх — чи їхнього рівня — чомусь не видно. Не кажучи вже про ще вищих. Немає й новітнього Ювенала хоч на безцензур'ї (даруйте такий не вельми зграбний неологізм) чому б йому і не з'явитися? Як кажуть, всі карти в руки — твори, тавруй, висміюй! Ніхто тебе не буде забороняти. (Ба, ба, ніхто навіть й уваги на твою сатиру нині не буде звертати, але це вже інша тема). Ніхто... А новітній Ювенал так чомусь і не з'явився. Ні в Італії, ні будь-де.

Попередницею радянської цензури в Росії (а відтак і в тодішній Україні) була цензура російського самодержавства. Теж із драконівських порід. Що не завадило,

наприклад, Миколі Васильовичу Гоголю створити "Ревізора" (і — поставити його, а на прем'єрі був навіть сам цар, який заявив, що йому найбільше дісталося!) та "Мертві душі". І створив, і поставив на кону, і видав. За тодішніх, повторюю, жахливих цензурних утисків — най би їх ніколи на було!

І ось вже немає ні російської самодержавної, ні червонозоряної радянської (їй рівня, ба, навіть, ще лютіша) цензури, згадувана вже свобода слова, але новий Микола Васильович Гоголь з безсмертними "Ревізорами" та "Мертвими душами" (за інші шедеври вже й на згадку, місця мало) за 156 років, що минули звідтоді, так і не з'явився. А за лютої цензури він був і ще й успішно творив — що хотів і як хотів.

Новітнього Гоголя, сорочинця нашого веселого, — чи бодай йому рівного, — як не було, так і немає. За повної свободи слова і всілякого сприяння красному письменству! Немає і... і ніколи й не буде.

Минуло 98 років звідтоді, як не стало Л. Толстого, 127 років — Достоевського, а нові Толстой і Достоевський в російській літературі так чомусь досі й не з'явилися. І це за можливості творити що хочеш і як хочеш.

Омара Хайяма вже немає 886 років, а новий Омар Хайям за цей час — достатній для з'яви нового генія, — так чомусь і не вигулькнув.

Бальзака немає з нами вже 158 років, Мопассана — 116 років, В. Скотта — 176 років, Чехова — 104 роки, Шолохова, правда, лише 24 роки, але чомусь за такий час — і за свободи, не забуваймо, слова, — так і не з'явилися нові Хайями, Бальзаки, Мопассани, Скотти, Чехови, Шолохови. І це при тому, що нині немає цензури — пиши, як уже мовилося, що хочеш і як хочеш і з якими там ідеологічними акцентами. Вольному воля! А за цензурних утисків вони мали честь бути і творили — за тих же утисків — дай Боже нинішнім творцям так творити! І таких прикладів можна наводити ще і ще, перебравши чи не всю світову класику, починаючи від Давнього Риму.

Виходить, що драконівська цензура всіх часів і країн та її утиски аж ніяк не могли заборонити з'яву геніїв?.. Та класиків. Та заодно й знищити їхні безсмертні твори.

Звичайно ж, суть не в цензурі — її наявності чи відсутності. (З одного боку цензура — хто ж сперечається? — забороняла, нівечила твори, а з другого ж мовби й боролася за чистоту культури, принаймні, за її драконівського диктату, того, що нині твориться на нашому ніким не контрольованому телебаченні, тоді й близько не було! Можливо за цензури відбувається те, що у світі рослин за пасинкування, коли при вириванні бічних пагонів, головний стовбур шугає вгору? Але не буду далі розвивати цю тему, як і кожне порівняння, моє теж шкутильгає).

Тоді в чому ж суть?

Дозвольте приклад. Якось один з бітломанів, що їх породив свого часу архіпопулярний англійський гурт "Бітлз", в пориві чи не (даруйте) підлабузництва, назвав учасника "Бітлза" Пола Маккартні... найбільшим у світі композитором (сплутавши, очевидно, грішне з праведним, талант геніальний з таланом модним і популярним, а це дві великі, як в Одесі кажуть, різниці). Назвав більшим навіть за... За Бетховена! Звичайно, подібне твердження всерйоз не можна сприймати (воно викличе

хіба що посмішку). А згадав я цей курйозний випадок ось чому. Один мудрий чоловік з цього приводу зауважив: перевершити Бетховена (чи, приміром, Моцарта) не можна. Навіть в принципі. Хоча б тому, що в музиці це — недосяжні вершини, ЯКІ ВЖЕ ПРОЙДЕНІ. Тим же Бетховеном і тим же Моцартом. Їх ще можна досягнути (хоча б теоретично), але перевершити — ні. І не намагайтеся, навіть належачи до найпопулярнішого "Бітлза". Чому? Та хоча б тому... Спробуйте піднятися вище Джомолунгми — 8848 м. Але куди піднятися, як вище Джомолунгми на Землі немає вершини. І не буде, ясна, річ.

Ось чому в музиці — оскільки за неї зайшла мова, — піднятися вище Бетховена (Моцарта) неможливо. Вершини вже пройдені. Тим же Бетховеном чи Моцартом, а ще вищих просто в природі не існує.

Зважте й на інше. Після досягнення вершини — будь-якої — що починається?.. Так, так, спуск. Зворотній. Але — вниз. Бо вершини Бетховена та Моцарта — це ті вершини, на які здатен хомо сапієнс планети Земля піднятися. Але — не вище.

То чи не така ж нині ситуація з досягненням вершин культури (літератури, музики тощо) — вище тих, що їх спорудили колись генії, піднятися вже неможливо. Можливий. лише спуск. Униз.

Справді — бо. Тараса Григоровича Шевченка з людством немає вже 147 років, а новий, чи хоча б йому рівний (а втім, це — блюзнірство!) так досі й не з'явився. І, смію запевнити, ніколи й не з'явиться. Навіть і за тисячу-тисячу літ! Тарас Шевченко — це наша культурна Джомолунгма. Вище неї піднятися вже просто неможливо. Не дано цього роду людському і зокрема українському. Як і вище Івана Франка, Лесі Українки. Це та висота, на яку Україна змогла піднятися (між іншим, за цензурних утисків), але ще вище... Ні, новий Шевченко, Франко чи Леся Українка не з'являться. Ніколи! Так само, як у Росії не з'явиться новий Пушкін (Пушкін № 2), який би став вищим Пушкіна № 1. Хоч минув уже 171 рік, як Пушкіна немає. Але замінити його неможливо, бо це та вершина, на яку здатна була піднятися Росія. А піднятися ще вище... Ні, цього Росії не дано.

То ще ж виходить, панове-товариство? Всі зусилля сучасних творців марні? Літературну Джомолунгму їм ніколи не покорити (а втім, теоретично можна), але піднятися ще вище — зась?!. Виходить, всі найбільші досягнення нашої культури й духовності вже пройдені? І пройдені в минулому? І їх не дано нікому перевершити? Все, ще людство могло дати геніального в галузі культури й духовності, воно вже дало?

Не знаю. Хочеться гадати, що ні, але факти свідчать протилежне: всі найбільші досягнення людства (не в науці, тут ще простір та простір, а саме в культурі) в минулому. Навіть народна творчість, сягнувши свого неймовірного злету — пісні, казки, хоча б тих же Братів Грім чи Андерсена, теж вже в минулому? А сучасні творці мусять лише тиражувати сюжети, теми, ідеї, але без будь-якої надії піднятися вище? Виходить, Гомери народжуються лише раз?

Тоді що чекає культуру людства? Все те ж переписування-переспівування вже досягнутого? Але ж тільки в одній Україні Спілка письменників нараховує чи не дві

тисячі своїх членів (а скільки ще не членів!) і кожен з них мріє якщо й на стати генієм, то бодай створити щось на рівні літературної Джомолунгми.

То що ж, все всує? Намарне? Ми приречені лише копошитися біля підніжжя тієї ж літДжомолунгми?

А так хочеться іноді... Під настрій. Створити щось таке... розтаке і, звичайно ж, перевершити Омара Хайяма, Олександра Пушкіна Тараса Шевченка, Льва Толстого, Федора Достоевського і т. д., і т. д. То що ж робити далі? І це при тому, що керівництво — вельмишановне і т. д., і т. п.! — Спілки письменників (не тільки української) час од час зазвичай видає на-гора мудрі вказівки, як писати, про що (чи про кого) писати... А втім, поживемо, потворимо (біля підніжжя чужих пірамід та в їхніх тінях з надією створити бодай маленьку пірамідку, але свою) та й побачимо. Ось тільки як творити? Шедеври. Рівні — хоча б рівні — вже створеним раніше нас. Та ще й творити в тіні чужих пірамід. Але хто нам скаже-підкаже як та розрадить? Тим більше, в густій тіні чужих пірамід не кожного й видно.

Ех!.. МУСІКАПІ Б!!!

Це, розповідають, один малючок трьох чи що рочків, повернувшись якось із садика та повечерявши, млосно потягнувся, явно когось копіюючи, і раптом загадково видав на-гора:

— Ех!.. Мусікапі б!!!

Вражені батьки довго не могли второпати, що означає оте загадкове

"мусікапі б". А малий, ясна річ, пояснити не міг, бо й сам не тямив, що означає оте "мусікапі б". Не інакше, як повторював з чиеїсь мови.

І так тривало кілька вечорів підряд. І лише згодом виявилось. У садику з'явилася нова вихователька, дама, взагалі, розкішна, в доброму — і здобному! — тілі та розквіті літ. Так ось, вона, як пообідає — разом із дітьми в садику, — то не встаючи з-за столу, смачно, до хрускоту в суглобах, млосно потягнеться і замріяно протягне:

— Ех!.. Мужика б!!!

Ця історія пригадалась мені ось із якого приводу. У Харкові, в тамтешньому ботанічному саду фінікова пальма росте. Гостя з тропіків та субтропіків і взагалі, для України дерево екзотичне. Розкішна така, є на що й подивитися. І росла вона в тому ботанічному саду Харкова чи не дев'ятий десяток літ, сягнувши за цей час аж на 20 м угору, Сподобалось їй, певно, в Харкові. Квітла, як молода. Щороку під Новий рік (саме в цей час на її далекій історичній батьківщині наставало літо красне) рясно вкривалася волотями жовтих квіточок.

Любо-гарно було й дивитися, як вона, розкішна заморська гостя, в новорічну хугу за склом оранжереї квітла...

Ось тільки плодів — смачних фініків — так жодного разу після того цвітіння і не дала. Квітнути — квітла, а далі, як кажуть, ні тпру, ні ну! Не родила діток і все. Пустоцвітом виявилася. Яловою чи що. І як уже вчені ботаніки не старалися, як уже чужоземці не годили, які умови їй не створювали — за останнім словом садівництва і взагалі, науки — не з'являлися плоди хоч ти трісни!

А все чому? Та тому, що ботаніки, понадіявшись на свою ученість, забагли здійснити нездійсненне — природу перехитрити. А це навіть науці не під силу!

Пальма та була пальмою-жінкою. Себто жіночого роду, у їхньому, у рослинному світі. А як у нас, людей, званих хомо сапієнсами, так і в них, рослин, ніяка особа жіночого роду — пальма вона чи не пальма, — нічого не може, даруйте, втнути... У справі, звичайно, продовження роду, без...

Так, так, вгадали, шановні. Треба щоби поруч із пальмою жіночого роду та росла пальма чоловічого, значить, роду. Ну, мужик по-нашому. Тоді й плоди в жіночої пальми з'являться. За допомогою того мужика. Чи то пак, пальми чоловічого роду. Гм-гм... А без нього, без мужика їхнього... Правильно, вгадали. Без нього, рослинного мужика, пальма-жінка хоч і квітнудиме, але завагітніти плодами сама аніяк не здатна. Без чоловікової, значить, допомоги.

Бо де ж їм узятися, плодам, званими фініками, як той... мужика (їхнього, звичайно) і на позір немає.

А з мужиками, виявляється, і в них, у світі рослин, проблеми. Є він, фініки є, немає їх, ніц — дідька лисого пальма вродить. Хоч би вона й була жіночого роду! Хоч би вона й сто год квітнула.

Тож якби та терпелива пальма харківська, з тамтешнього ботсаду та вміла говорити нашою мовою, то неодмінно б так сказала вченим ботанікам:

— За турботи про мене — мерсі боку, як французи кажуть. Але... Сама я без нашого мужика, хоч би як ви, вчені, не старалися, ніяких фініків не народжу. Бо й зачати їх ні від кого...

Тільки ж не вміє вона, пальма, говорити мовою людською. Дев'яносто літ у харківському ботсаду мовчить, потерпаючи без мужика — їхнього, звичайно. Хоч іноді, як прислухатись, то, кажуть, можна вчути в шелесті її віття:

— Ех!.. Мусікапі б!!!

Тільки вчені ботаніки, які, здається, все знають, всьому навчені, цього ніяк не можуть почути. А дарма. Сказано ж бо: чоловіків треба берегти. Без них навіть пальма і та фініків не дасть — хоч би як не старалися найученіші ботаніки...

Агов, учені, ви чуєте? Допоки ж ви будете знущатися з пальми — вона ж дама. Належить до прекрасної половини рослинного світу, і взагалі, вона хоч і пальма, але ж роду жіночого. Спізнати хоче, що воно таке... гм-гм... любов. Та хоч раз принести нарешті плоди. А як їй без нашого брата, без мужика, котрий буцімто належить до гіршої половини те втнути?

От і потерпає бідна пальма вже який десяток літ, от і вчувається в її шелесті — якщо добре-добре прислухатись, та душу на відповідний регістр налаштувати, вічне і невмируще — хоч у світі рослин, хоч у світі людей:

— Ех!.. Мусікапі б!!!

МИТНИЦЯ ДАЄ ДОБРО

"Перевозити контрабанду через митницю міжнародного аеропорту з її ретельним багатоступеневим оглядом надто ризиковано. І все ж тарганять через кордон золото,

наркотики, антикваріат, зброю і, навіть, радіоактивні речовини" — з преси.

...Інспектори вже готувалися здатися, що було й зовсім незбагненно для таких спеців пошукової справи. Бувалі з бувалих і раптом... Визнати своє фіаско?!. І перед ким — перед якоюсь недосвідченою в таких справах дамочкою, котра вочевидь вперше у своєму житті вирішила перевезти контрабанду?!. (А втім, дилетантам іноді щастить). І це вони — кращі з кращих працівників елітного відділу по боротьбі з контрабандою та порушенням митних правил міжнародного аеропорту, того, зрештою, відділу, де працюють особливі люди, аси своєї справи, профі з профі! Зубри, як їх з повагою називають в аеропорту, адже вважається, що не народився ще такий контрабандист, який би зумів обвести їх круг пальця. Вони й найдосвідченіших контрабандистів виводили на чисту воду. А втім, усяких, і хитрунів (а насправді наївняків) брали легко, як хоча б громадянина з Колумбії, який у подвійних стінках свого чемодану намагався провезти біля п'яти кілограмів кокаїну. Тайник старий, як світ, і все ж кмітливому колумбійцю вдалося благополучно пронести свій чемодан через дві потужні митниці — Нью-Йорку і Франкфурта, доки його не зупинили в Києві; чи винахідливу дамочку з Росії, у якої в пудрениці замість косметичного порошку експерти виявили підфарбований героїн; чи українського морячка, який розібравши куплений в Німеччині пістолет, старий "вальтер", у вигляді запчастин розтикав його по всьому своєму багажу, і з ним довелося поморочитися, доки не знайшли ствол того "вальтера" і доказали, що він везе не розібрану м'ясорубку; чи ще одного свого співвітчизника, який не довго думаючи, просвердлив у торці банки зі згущеним молоком дірочку, засипав у середину 400 г золотого піску, а отвір заклеїв етикеткою, чи... А ось одного ковтуна-перевізника (митний сленг) з Нігерії, який перевозив через кордон у своєму шлунку героїн в поліетиленових пакетиках, врятувати не вдалося. Він навіть не встиг дістатися до оглядової стойки — героїн розчинив поліетиленові пакетики і хитрун наказав довго жити — від наркотичного отруєння. Ще в інших знаходили навіть радіоактивні речовини та червону ртуть, вивуджували ікони вартістю тисячі й тисячі доларів, що їх потім передавали православним храмам та монастирям. Навіть якось виявили в одного музики скрипку вартістю в 40 тисяч доларів — робота італійського майстра XVII століття, що її музика видавав за теперішній ширпотреб. А тут... Спасували. І перед ким? Перед якоюсь дамочкою, правда, гарненькою й балакучою, але геть наївною, а вони, мов ті хлопчики-курсанти застрягли біля її багажу. Без будь-яких ознак на успіх у викритті тієї дамочки при переїзді через кордон! Це ж треба!..

Про те, що підозрювана — швейцарська громадянка — "не чиста" і щось приховала для перевезення через кордон недозволене — їм вкотре підказувало чуття й майстерність пошуковців, підказувало і — безрезультатно.

Працюючи, митники не спускали з балакучої дамочки непомітних, але пильних, професійних поглядів — спостережливість, як і належить, була в інспекторів на високому рівні, на те вони й профі. Плюс знання психології пасажирів, тож в їхній праці кожна дрібничка, незначна чи й непомітна для непосвячених, мала свою вагу і першорядне значення. Особливо поведінка тих, кого обшукували біля стойки. Все мало

значення. Якщо, наприклад, така особа при оглядові стає занадто радісною, тим більше збудженою чи навпаки, підкреслено байдужою, наче загальмованою — теж мало неабияке значення. Для посвячених, звісно. Навіть манера відкривати для огляду валізи багато про що говорила митникам. Та й рідко які контрабандисти не видають себе в критичну мить — навіть самі того не усвідомлюючи. То їм лише здається, що вони з успіхом грають роль невинних та непогрішимої, тоді ж як насправді зайва метушливість таких "артистів" чи штучна байдужість вже видають їх, як кажуть, зуздром.

Спершу поведінка швейцарської туристки, яка привернула їхню увагу, — до речі, етнічної українки, тож розмовляли з нею без перекладача, — була мовби поза підозрою. Чимось привертала увагу і в той же час, розсіювала її — рідко, але такі контрабандисти, власне, контрабандистки трапляються і з ними чи не найтрудніше працювати. Чи вміло грала свою роль, чи справді була "чистою", а інспектори дарма котили на неї бочку.

І все ж вона щось везла заборонене і те щось було вміло приховане. Може, й на видноті, там, де його менше всього сподіваєшся побачити. Проте витримки в неї вистачило не надовго. Як тільки дамочка відчула, що митники звернули на неї увагу і оглядають її речі пильніше й уважніше, як в інших, так і запанікувала — брак потрібного досвіду, невміння тримати себе в руках за будь-якої ситуації. А це вказувало на її недосвідченість, дилетантство. Професійне чуття підтвердило інспекторам здогадку: вони на правильному шляху, рибка ось-ось має потрапити на їхній гачок, — надто підозрювана зробилася привітною, як наче б вся переповнилася радістю зустрічі з митниками — чого б це? З якої причини така підкреслена запобігливість?

І в тій квапливій метушні, що охопила дамочку, відчувалося щось нервове, неприродне — не братів же рідних вона зустріла, що так зраділа?! Це насторожувало. І ясно було, що посиленою радістю, готовністю прислужитися інспекторам, панночка намагається відвести від себе підозру, видає себе ледь чи не за свою. Інспекторів, які хазяйновито рилися в її речах, вона сприйняла чи не за друзів, а сам огляд — вельми неприємний, — як подію, яку вона тільки й чекала. Чекала, чекала і ось нарешті дочекалася і тепер тихо радіє. Вертілася, усім своїм видом підкреслюючи: ось яка я, птичка-перепеличка. Вся на виду. Щира й привітна, готова навіть до співпраці з вами. Оглядайте мене, шмонайте, я вся перед вами. У мене немає нічого забороненого для перевезення і боятися мені нічого. У вас така робота, вкрай необхідна, це я розумію і готова вам допомагати...

Але все в неї виходило неприродно, штучно і це насторожувало.

Сезон літніх відпусток був у розпалі — для митників час особливо напружений і марудний, адже чим більший потік туристів, тим більше серед них знайдеться бажаючих порушити митні правила.

Але що могла приховати ця дамочка, гарненька й балакуча? Золото? Наркоти? Зброю — третє місце по нелегальному перевезенню після валюти й антикваріату — митна статистика, — український антикваріат, придбаний на Андріївському узвозі?

Спинилися на останньому. Не золото, не наркотики, не зброя, а ось український антикваріат у цієї швейцарської громадяночки за етнічним походженням українки, не виключений.

"Швейцарка" була неприродно привітна, прямо листом слалася перед інспекторами — хоч до рани її тули, запобіглива й готова навіть до якоїсь співпраці в огляді її валіз, не в міру збуджена, хоч і старалася те приховати. Вона безугаву торохтіла — до теми й без теми, — явно намагаючись забалакати пошуковців, відвернути чи й послабити їхню увагу своєю тріскотнею; сипала словами, як горохом у стіну, скрекотіла сорокою на тину, безпричинно сміялася і навіть звабливо підморгувала наймолодшому інспекторові: який, мовляв, симпатичний і бравий парубок, і коли б вона не мала вдома, у Берні, коханого мужа, то неодмінно б у нього закохалася і забрала б його до себе у Швейцарію, найкращу країну з найкращих, яка... Видала на-гора цілий пасаж про те, яка чарівна країна Швейцарія.

Ба, навіть намагалася сипати анекдотами — така неадекватна поведінка дещо екстравагантної дамочки тільки насторожувала інспекторів. Явно панночка відчуває гріх за душею, насторожена й дещо переполошена, щомиті чекає викриття, тому й не може зупинитися в балаканині й на мить.

Але результати обшуку нічого не дали — швейцарку треба було відпускати. Це вже й вона відчувала і костричилася, будучи впевненою, що пронесло... пронесло... пронесло... Що вона обвела круг пальця таких зубрів, таких... Аж запишалася сама собою.

Але в останню мить митники звернули увагу на портативний комп'ютер пані — він чомусь не працював.

— Вийшов з ладу, — розвела руками панночка і мило посміхалася, — нічого немає вічного під місяцем. Але це не лихо, — невідомо кого заспокоювала, — мій чоловік чудово розбирається в такій техніці, швидко її полагодить — може десь трапився збій... Так, так, швидше всього збій. Я натисла не на ту кнопку, ось він і відключився. Чоловік хутко-хутко розбереться.

— Ми теж можемо пані зарадити.

— О, то пани розбираються в комп'ютерній техніці? Цікаво, цікаво... Але прошу панів не утруднювати себе, мій чоловік, який чекає мене не дочекається у Берні, все зробить, що треба. О, він у мене на всі руки майстер! Легкий на підйом, великий любитель мандрівок. Як повернуся додому, трохи відпочину з дороги, гайнемо в Альпи... О, Альпи, — солов'єм заливалася, аж оченята заплющуючи від насолоди. — Ви навіть не уявляєте, що це за диво з див — Швейцарські Альпи з піком Дюфур, що здіймається на висоту 4634 метри! (Гм... Для чого це торохтіння про Альпи Швейцарські з піком... як його, Дюфур, що здіймається на висоту... на яку там? Ага, 4634 метри. Не інакше, як наївна спроба забалакати митників своїми теревенями і відволікти їх — увага! — від комп'ютера!). А які у нас повноводі й чисті-пречисті річки! Озера!.. А ліси!.. Альпійські луки... До речі, пани ніколи не були в Альпах Швейцарських, у Берні?.. Жаль, жаль, пани багато втратили. Тож ласкаво запрошую

панів у гості, як будете у Швейцарії, у Берні — прошу. Повезу панів на альпійські луки...

Пани митники чесно подякували пані швейцарці за такий спалах

гостинності і вже не зовсім чемно спинивши її безугавний словесний потік, заявили, що з її комп'ютера вирвано все начиння — тут вже її любий чоловік у Берні нічим не зарадить, — а замість нього в його оболонку "втелющено"... Здається, але це буде негайно уточнено, антикваріат.

— Та який там... антикваріат, — враз наче зів'яла пані і її велемовність вичерпалася в одну мить і вона, посірівши, зробилася якимось прісно-сучасною. — Так, всього лише гравюра — купила в одного київського колекціонера на згадку про відвідини Києва... Чоловік мій, котрий....

— ...чекає-не дочекається пані у Берні...

— Так, так, а звідки ви знаєте? Чекає. Так ось він — великий любитель дереворитів... От і придбала на Андріївському узвозі сувенірчик — в якості гостинчика. Що ж тут дивного?

— Дивина, пані хороша, в іншому. Що ви цей, як кажете, сувенірчик в якості гостинчика для вашого любого мужа, котрий з нетерпінням чекає-виглядає вас у Берні, чомусь так дивно запакували — в серцевину комп'ютера. Не пошкодувавши його і видравши з нього все начиння...

— Комп'ютер все одно вже давно застарів і я збиралася його викинути і придбати щось з найновішої серії, — і пані з останніх сил намагалася зберегти безжурність, цінюючи пташкою. — Я так його запакувала, аби вберегти від випадкових пошкоджень в дорозі. Та й він переконував мене...

— Хто, даруйте, "він"?

— Колекціонер. Застерігав, що це — шедевр епохи раннього соцреалізму і що йому ціни немає, а тому його при перевезенні треба...

— Мабуть, ще й застерігав, що це є надбання народу і вивозу з України не підлягає...

— Гм... Щось подібне, якщо я не помиляюся, говорив...

— І скільки ж пані заплатила за цей... гм-гм... шедевр епохи раннього соцреалізму?

— Здер, — пардон! — з мене п'ятнадцять тисяч!

— Доларів?

— Та вже ж не гривень.

— І вам не шкода було такої суми?

— Але ж це... це — шедевр епохи раннього соцреалізму.

— Це він вам так казав?

— Н-ну... Крім того, з усіх країн, де я буваю, я завжди привожу додому гравюри. У мене їх ціла колекція. О, гравюри — моя слабкість.

— Але коли пані в'їздила в Україну, на кордоні у неї не було задекларовано таку суму, як п'ятнадцять тисяч доларів.

— Ви гадаєте, що я... що я перевезла їх підпільно?

Виявилось, що пані з Берна аби придбати ту рідкісну гравюру, як її переконував колекціонер — шедевр епохи раннього соцреалізму! —

продала в Києві відеокамеру і кульчики золоті з брильєнтами...

— Гм, дорогувато. Та ще пані зіпсувала комп'ютер, який теж дещо коштує. І все заради того, аби заховати у ньому свій антикваріат — шедевр епохи раннього соцреалізму. Дорого ж пані обійшовся цей гм-гм... шедевр.

— Та все ж недешево, — і пустила сльозу. — Невже пани такі жорстокі, що конфіскують в бідної туристки цю штучку, за яку вона не пошкодувала відика і золотих кульчиків з брильєнтами? Я аж цілих п'ятнадцять тисяч баксів за неї відвалила.

Погукали спеціаліста з антикваріату. Оглянувши гравюру і дізнавшись скільки за неї заплачено, він легенько присвиснув, із співчуттям дивлячись на пані з Берна, тієї країни, де такі гарні альпійські луки.... Перед ним стояла гарненька, але геть наївна жіночка, яка ні бельмеса не тямала в антикваріаті, яку легко можна було обвести круг пальця — що й вдалося меткому київському "колекціонеру", а простіше шахраю...

— Прошу пані, — і спеціаліст з антикваріату раптом — РАПТОМ!!! — простягнув швейцарці гравюру, видобуту в неї з випотрошеного комп'ютера.

— Що? Я можу її взяти? — враз ожила пані, все ще не вірячи в чудо. — Ви навіть не будете задокументовувати ЧП?

— Не будемо. Задокументовувати ЧП, — раптом — РАПТОМ!!! — підтвердив митник. — І тим більше, затримувати у зв'язку з цим виліт літака до Швейцарії. Тим більше, в даній ситуації ніякого ЧП немає і в зародку. Пані може взяти гравюру і відкрито везти її через кордон. Як казав герой одного популярного у нас фільму, "Митниця дає добро". Тож для перевезення цієї штукенції вам не треба було й комп'ютер випотрошувати.

— Де наше не пропадало! Вельми зворушена, мерсі! — Розкланювалася пані, хапаючи гравюру і притискуючи її до грудей, як наче боялася, що митники в останню мить передумують і відберуть її в неї. — Для мене ваші слова "Митниця дає добро" прозвучали солодкою музикою. Зворушена і вдячна вам. Тепер я вже справді порадую свого чоловіка у Берні цим...

— ...шедевром епохи раннього соцреалізму?

— Так, так, шедевром епохи раннього соцреалізму. Колекціонер, продаючи його мені, навіть не підозрював, що цей шедевр можна відкрито перевозити через кордон — для чого б я псувала собі комп'ютер? Ах, ах, як приємно чути: митниця дає добро!

— Дає. Можете везти свій... гм-гм... шедевр хоч у Швейцарію, хоч будь-куди! Жаль, що ви поквапилися і зіпсували комп'ютер. Цю гравюру не треба було ховати і тим більше нівечити для цього техніку.

— Ч-чому? — враз похолола пані. — І взагалі... взагалі, що означає ваша репліка, як я відчуваю, ехидна?..

— А те означає, що ваша гравюра не є антикваріатом, і тим більше, шедевром епохи раннього соцреалізму, що й справді заборонений для вивезення з країни. Ваша гравюра взагалі не є цінною. Це всього лише — прошу пані взяти себе в руки, — штамповка...

— Ой! — схопилася швейцарка за груди. — Що ви... говорите? А мені такий бридкий сон сьогодні снився... Нібито...

— Пардон, але про свій бридкий сон пані розкаже якось іншим разом. А я вибачаюсь, що завдав пані неприємностей, але... Правда над усе. Ваш, так званий шедевр епохи раннього соцреалізму, насправді є штамповкою художньої артіль Товариства сліпих! Ціна їй не п'ятнадцять тисяч доларів, як пані відвалила, а п'ятнадцять... Але гривень. Що з вами, пані?... Ей, ей, швидше сюди лікаря! Пані з Берна кепсько.

ДЖОКОНДА В МІЖНАРОДНОМУ РОЗШУКУ

До Слідчого Відділення Прокуратури нашої славної Одеси
од Моні Красавчика-молодшого.

Що це таке? Я вас питаю, добродії (пани, товариші і господа хороші) із Прокуратури нашої славної Одеси?!. Скільки я вам писатиму. І це я — котрий Моня Красавчик-молодший, якого в Одесі знає кожна собака. Не кажучи вже за Привоз! (Тільки не плутайте мене з моїм колишнім сусідом Монею Красавчиком-старшим, який видає себе за могого отця-родителя. "Діло — каже, — було по причині сусідства з твоєю мамою").

Так ось. Надіслав я вам, товариші-добродії з Прокуратури заяву про кражу Джоконди. Висіла дамочка, котра Джоконда, у мене на кухні, висіла (з'явилася вона тамечки ще коли Моня Красавчик-старший до моєї матінки у гості бігав, то він їй і Джоконду на згадку про себе подарував), висіла і в один не прекрасний день зчезла. Тільки на стіні, де вона висіла, темне місце лишилося (коли кухню білили, то картину на знімали, щоб заощадити фарбу) та ще цвяшок, на якому вона висіла, у стіні зостався. Я тоді ж і настрочив вам доно... тобто Заяву, товариші-добродії з Прокуратури про кражу, як кажуть, віку. Написав з надією, що ви оперативно спіймаєте крадія і повернете мені Джоконду. А од вас — ні ответа, ні привета. (Як і од Моні Красавчика-старшого, після того, як він персонально щез з Одеси у невідомому напрямку, не сказавши нам з мамашою і досвідання. Лишивши, правда, мамаші моїй на згадку про себе мене, значить, Моню Красавчика-молодшого).

Год минув, як мене обікрали, а од вас — ні гу-гу! Що це за слідчі органи нашої розпрекрасної Прокуратури?!. Та ще одеської! А Джоконду, між іншим, Моня Красавчик-старший, ще коли за моєю мамашою бігав та виспівував їй серенади своїм чарівним козлетоном, купив на Привозі, відваливши за неї аж 20 тодішніх соврублів. А вам, як кажуть, і за вухом не свербить. Хоч це є кралею віку, адже Джоконда — безсмертне творіння, не знаю, правда, якого майстра.

І ось нарешті вдалося напасти на слід моєї пропажі, себто краді віку!

А вийшли такечки. Написав нам з мамашою з Парижа... Хто б ви думали? Та Моня Красавчик-старший. Як дременував він з Одеси од моєї ненаглядної мамаші, так аж у Парижі опинився. Ну, роздивився що там і як, оговтався. Та якось випадково в Лувр зайшов — хтось йому сказонував, що там дешеве пиво. А зайшовши, побачив там у того Лувра... Джоконду. Висить вона як ні в чому не бувало. Мовляв, Одеса далеко від Парижа, все шито-крито. Моня Красавчик, котрий старший, пише, що вона тютечка в

тютечку схожа на ту Джоконду, що висіла у нас на кухні. І художник один і той же. Якийсь... Ага, от моя Сонічка підказує: якийсь... Власне, якісь два Вінчі. (Я, зізнатися, чув цю хвамилію Два Вінчі (на знаю, на двох вона у них чи на одного), чув, здається, на Привозі, але до чого вона тоді не збагнув). То що виходить? Хтось украв у мене Джоконду, переправив її (і як це йому вдалося через границю перевезти? Не інакше, як на лапу відвалив митникам) і в Парижі продав. А Лувр не розібрався, Що картина крадена — купив. У мене й документ є — що та Джоконда моя, — пісьмо Моні Красавчика-старшого, де він пише, що та Джоконда, яка ниньки в Луврі висить, — точнісінько така ж, як і та, що колись висіла у нас на кухні. Тільки слідів од мух на ній не видно, мабуть, у Луврі їх постирали, гади! А Моні Красавчику-старшому можна вірити. Він — художник-самородок. Хіба ж так уміє живописати! Особливо, забори красить. Так розмалює, що їх після того, хоч на виставку Народних талантів вези! У молодості Моня прославився і як богомаз. Як намалює, так, бувало, ніяка комісія на розбереться, що то за святий! А ще він свого часу на всю Одесу прославився, як оформлював вивіски для різних установ. Якось для венерологічного диспансеру таку вивіску намалював, що той диспансер три роки з ним судився, щоб повернути хоч гроші, але Моня встиг утекти де Парижа. Так що Моня в отій. самій живописі розбирається. І коли написав, що Джоконда в Луврі, це та Джоконда, яка висіла у нас на кухні, то воно такечки і є насправжнє. Бо Моня — експерт. А тому прошу... Ні, требую. Пред'явити Парижу, значить, претензії і вимагати аби Лувр повернув мені мою Джоконду — у мене на кухні в стіні в цвяшок зостався, де вона колись висіла. Ще й пригрозити тому мес'є — чи як його там? — Лувру, що я, одеський Моня Красавчик-молодший подав у Страсбург у суд, значить, міжнародний. То хай краще повертає, не шпана ж він якась із Привозу, щоб крадене у себе тримати? Зрештою, можна зробити міжнародний обмін художніми цінностями. Лувр повертає мені Джоконду, а я йому од усього свого благородного серця подарую картину Шишкіна, котра про трьох ведмедів у лісі. У мене аж дві такі картини висять — одну моїй Сонічці подарували співробітники з Привозу до якогось її річчя (не знаю якого саме, би в моєї Сонічки вже літ зо тридцять одна й та ж дата: вісімнадцять), а других ведмедів Шишкіна я сам їй подарував до того річчя (не відаючи, що співробітники з Привозу їй уже таку приготували). Прошу вас, добродії-товариші з Прокуратури нашої славної, вплинути на того типа мес'є Лувра. Хай повертає мені Джоконду, бо це добром не кінчиться. Нічого викрадену в Одесі картину виставляти у Парижі в якомусь там Луврі. А заодно мою пропажу, Джоконду, значить, оголосити у міжнародний розшук — та по швидше, щоби ті в Парижі не встигли її переховати. Пардон і мерсі боку!

Зостаюся до вас із прежнею любов'ю

Моня Красавчик-молодший, котрий проживає

в Одесе-маме, а не в якомусь там Парижі.

ПРИХОДИТЬ ЧОЛОВІК ДО КОХАНКИ...

"Непопулярною стає ідея пекла. У нього все ще вірять лише 5—10 відсотків мешканців Європи".

Це якось я вчитав таку статистику в одному виданні. Уявляєте, ми перестаємо вірити у пекло. Дожилися по саме далі нікуди. Бо як же нам без нього, без пекла рідненького? А все чому. Та тому... Завдяки, мовляв, досягненням науково-технічної революції пекло (як, між іншим, і рай) вже сприймається як щось абстрактне, майже поетичне поняття.

Що ж до раю, то тут ситуація ще простіша. Виявляється, кожен з нас носить рай у собі. І ось як це було виявлено, братове-добродії, товариші й панове.

Якийсь доктор Джеймс Олдс, діючи на різні точки мозку пацюка, випадково виявив ту, що її він потім назвав "зоною раю". Ні більше, ні менше!

Стимуляція слабеньким струмом тієї зони викликає гостре, прямо таки солодко-розчудесне і розпрекрасне задоволення, що його, звісно, в оточуючому, як колись поет писав, бойовому й кипучому житті не просто й діждешся. Якщо взагалі, діждешся!

Кмітливий доктор примудрив якусь там педальку — натиснеш на неї, струм і піде в "зону раю". І ти вже богуєш! Кайф отримуєш! Неймовірне задоволення. Справді райська насолода твориться у тобі, щасливому.

Пацюк той піддослідний, змикитивши що й до чого, раз по раз підбігав до педальки, натискував її, за кожним разом отримуючи свою порцію "раю". І натискував доти, доки й ноги не відкинув. З-за радощів "раю" йому не було коли, бідолашному, й поїсти, хоч їжа була поруч. Бо та "зона радощів" переборола навіть інстинкт самозбереження.

А ще вчені виявили. Коли людина їсть, займається любов'ю (а хто й політикою), то отримує якісно позитивні, геть неземні емоції. Бо тоді виділяється ендорфін — природний наркотик мозку.

А вже той ендорфін надходить на опіатні рецептори, т. з. "рецептори щастя" — ти й отримуєш неймовірне задоволення. Прямо таки солодкий свербіж! Кайф, блаженство і т. д., і т. п.

Га? Як усе, виявляється, просто. Якийсь там ендорфін діє на якісь там опіатні рецептори, по-науковому кажучи, і ти вже в раю. Щасливець із щасливців!

А я от гадаю: так воно і дещо... не так. Бо нащо нам лізти до мозку, викликати якісь там ендорфіни, аби вони в свою чергу діяли на якісь там опіатні рецептори, коли... Коли рай і пекло у нас і так у кожного вдома свої. Так, так, на довгих і струнких до біса ніжках (з отими самими еrogenними зонами зверху), а власниця їх ще й озброєна чарівною посмішкою.

А маючи вдома таку розпрекрасну представницю розпрекрасної половини роду людського в статусі дружини, ти маєш вдома і пекло, і рай водночас.

Бо твоя любка-голубка може влаштувати тобі сьогодні розчудесне пекло. Яке, між іншим, і не снилося творцям Біблії. А завтра тебе чекає такий же розчудесний рай. І не треба ніяких педальок натискувати аби подразнити якісь там "рецептори щастя". Це все вона сама зробить, розпрекрасна і єдина, сама натисне де треба і що треба, і подразнить твої "рецептори щастя" хіба ж так! І рай тобі після пекла — нею ж самою і влаштованого, — видасться справді райським раєм, кайфом і верхом блаженства!..

І ти щасливий. Тому, що вчора був нещасливий. Завдяки тій, яка тебе сьогодні ошасливила. А все це вдома і за так. Тому й перестаєш вірити у якесь там біблійне пекло під землею. коли маєш його вдома.

А що вже наші берегині того раю та пекла винахідливі!!!

От вам лише один приклад. Моя знайома — жіночка ще ого-го! — якось запідозрила — не без підстав, звісно, — що чоловік її той — зраджує.

І, щоб ви думали, вчинила?

Скандалюгу? З криком-вереском до вирвипупа? Зі шкрябанням обличчя, биттям посуду, викриками "Я тобі все віддала, а ти... Ти погубив мою золоту юність..." — і т. д., і т. п. в тому ж дусі?

Гай-гай! Жіночка, про яку мову веду, виявилася вище банальних сімейних розборок, що тягнуться чи не з часів Адама та Єви і здебільшого не приносять бажаних результатів.

Як вона чарівно посміхалася до свого ненаглядного, так же чарівно — чи й ще чарівніше — й далі посміхалася. Бо вирішила його іншим способом віднайти від тієї педальки, що натиснувши її, отримував він у коханки свою порцію щастя за допомогою різних там ендорфінів, яких у коханок завжди чомусь більше, як у законних дружин.

А треба вам сказати, що чоловік той дуже любив борщ, що його варила його жіночка. Не борщ, хвалив, а — чудо кулінарії. Йдучи до коханки — аби звісно, отримати чергову порцію раю, — чоловік вминав (як за себе кидав) добру мисюру пресмачного жінчиного борщу. Вминав, не підозрюючи, що в той борщ рідна жіночка, бачачи таке, "для профілактики" підсипала пурген. Так, так, його, проносного голубчика. Дієвого і надійного, з доброю реакцією і потрібними наслідками.

От приходить той чоловік (нічого не підозрюючи, ситий від борщу з

пургеном) до коханки. Аби отримати, значить, свою порцію раю (ніби в його законної немає тієї порції, тієї "зони радощів" — та навалом!) Аби натиснути на рецептори щастя (тоді, пригадуєте, виділяється ендорфін, природний наркотик мозку, чомусь лише з коханкою він найкраще виділяється), лягають вони в ліжко. Милування, се-те і...

І тут — у найвідповідальніший момент — конфуз!

Ендорфін ще не встиг і виділитися — ледачий він чи що? — та подіяти на рецептори щастя, як першим встигає діяти він, голубчик. Пурген. Так, так, той, що чоловік, нічого не підозрюючи, злопав з борщем. А пурген такий... Якщо вже почне діяти, то діє швидко, навалює і нахабно! Тут його вже нічим не вблагаєш, не спиниш його — почекай мовляв, бо я чекаю ендорфіна... Одне слово, у бідолашного чоловіка таке починається, таке...

Конфузяка! Жах-жахота! Не до коханнечка вже, не до ендорфінів у зоні щастя!

Раз повторилася така... гм-гм... делікатна ситуація з чоловіком у коханки, два повторилася, три... А за четвертим разом чоловік той — бух у ноги єдиній своїй.

"Бог мене наказує, — ледь не плаче. — Тільки подумаю тебе зрадити — на мене враз ведмежа хвороба, будь вона неладна, нападає. Навіть до знахарки ходив, а вона й

каже: закляття у мене на зраду! Все! Більше це не повториться. Буду ендорфін добувати лише з тобою, у твоїй зоні раю-щастя..." І живуть вони звідтоді душа в душу!

І не треба чоловіку на стороні якогось там сумнівного та ненадійного раю шукати, коли той рай — законний, у нього вдома і його йому охоче влаштовує рідна жіночка. А як треба пекло влаштувати, то й пеклом ошчасливить. Після якого рай ще більше райським видасться! (Чи не тому ми й перестаємо вірити у біблійне пекло, коли маємо його вдома під боком?)

А за раєм так і бігати (до коханки, приміром) не треба. Рай тобі на всі сто відсотків забезпечений удома.

Не треба навіть і натискувати якісь там хитрі педальки, щоби за допомогою ендорфіну озвалися рецептори щастя. Дружинонька сама натисне — що треба і де треба! І чоловіки вірять. В тім числі й у пекло та рай. І вірять не 5—10 відсотків, а майже всі.

А щодо пургену, то, даруйте, це справді надійний лікарський засіб з групи проносних засобів...

РЕКЛАМНА ПАУЗА

В приймальні сексолога черга.

Переважно жінки.

Але з чоловіками.

Кожна привела свого. Враховуючи, що сам він навряд чи зважиться відвідати сей... гм-тм... специфічний медичний заклад.

Жінки почуваються вільно, чи не розкуто. Та й що їм вже втрачати? Чоловіки — пригнічені. Винувато-розгублено озираються. Іноді перемовляються між собою — як брати по нещастю: "У вас... теж?.." "Теж... А у вас?..." "І в нас теж..." Про що вони — тільки їм самим і втямки. Про спільну чоловічу біду-пеню.

Ось до кабінету — підійшла її черга — заходить молода, в звабливому тілі, пишна блондинка. Власне, заводить свого ненаглядного, який до останнього впирається — чого, мовляв, я не бачив у цього... цього сексолога?

Господар кабінету запрошує-клієнтів сідати.

— Сідай, любий, — велить жінка чоловікові, а сама ближче підходить до столу, явно беручи бразди правління в свої руки.

— Слухаю вас, — традиційно починає лікар. — На що скаржитесь?

І красномовно позирає на чоловіка, розуміючи безпомилково, що в цієї парочки він усьому причина.

— Та все на те ж... — починає жінка (чоловік винувато опускає голову, що вже рано починає лисіти). — Ось, полюбуйтесь... — киває на чоловіка і додає дещо загадково: — Мій ненаглядний... Секстакорд!

— Шановна, — починає лікар після деякої заминки. — Сексологія — розділ медицини, який займається вивченням і лікуванням захворювань, пов'язаних з порушенням статевого життя й статевої поведінки. А згаданий вами термін... е-е...

— Секстакорд, — з готовністю жінка.

— От, от, секстакорд, термін, якщо я не помиляюся, належить до музичних термінів. Здається, акорд з трьох звуків...

— Не помиляєтесь, — охоче жінка. — Як музикознавець за фахом, підтверджую: так, з трьох звуків акорд. Раз-два-три і готово. З його боку, любчика-голубчика мого, — киває на чоловіка.

— Розумію вас.

— А я відмовляюся розуміти, — раптом подає голос чоловік. — Вигадала казна що таке! Секс...

— Секстакорд. А хіба не так? Акорд з трьох звуків. Це як ти виконуєш свої подружні обов'язки!

— Буває, що і з чотирьох, — ображено чоловік.

— Секстакорд не буває з чотирьох звуків, — гне своє дружина. — Як музикознавець стверджую. Лише з трьох. Як і в тебе. Під час виконання подружніх обов'язків, і взагалі... взагалі... Мені, як потерпілій, краще знати із скількох акордів складається твій сексуальний акт. На жаль, усього лише з трьох. Раз-два-три і — готово! Замучив мене своєю швидкістю! І куди ти завжди спішиш?.. — Лікарю, — повертається до господаря кабінету. — Але швидкість, небажана в цьому ділі, це ще не все. Є ще й гірше — хоча куди вже гірше. Оце починає, починає... Виконувати свої куценькі подружні обов'язки, і тільки щось у мені... е-е... теж починає ворухитися, во-оруши-ити-ся, я налаштовуюсь, нала-ашто-овуюсь, а він... Бац! І — зупиняється. В найвідповідальніший момент. Виконання своїх подружніх обов'язків. Я до нього: ти чого зупинився? Давай, давай!..

— А він? — питає не без цікавості лікар.

— А він... І каже мені: рекламна пауза!

— Так таки й каже?

— Ага. Зупиняється в найвідповідальніший момент, власне, зупиняється, тільки-но розпочавши і — "рекламна пауза".

— Гм... Рідкісний випадок в моїй практиці.

— І в моїй теж, — вставляє жінка. — І так до завершення акту разів зо три зупиняється. Жах! І влаштовує чи не на десять хвилин кожного разу свою ідіотську рекламну паузу! Збожеволіти можна! Далась вона йому — рекламна пауза? Та ще під час такого злету, поки я налаштовуюсь...

— Далась, далась! — ображено чоловік. — Телевізор дивишся, а там... по ящику... Тільки фільм почнеться чи ще якась цікава передача, так і стоп-гоп: рекламна пауза! На цілих десять чи й більше хвилин. І так протягом фільму чи передачі разів три-чотири. Чи й п'ять У найцікавіших моментах. І нічого, дивишся, а тут...

— Так там, як починається реклама хутчій переключаю на інші канали. А тут... Під час виконання подружніх обов'язків хіба переключишся на щось інше...

Сексолог зітхнувши, ласкаво так до чоловіка:

— Я б радив вам поменше дивитися наше телебачення. Особливо хоча б перед тим, як збираєтесь виконувати свої подружні обов'язки... Тому що телебачення наше

погрузило в рекламних роликах. На шкоду, звичайно нам, глядачам, які змушені...

— Рекламна пауза! — схопившись раптом вигукує чоловік.

— Що? — спершу не второпав сексолог. — Своєю реплікою ви обірвали мене на півслові...

— Як і в телебаченні обривають рекламною паузою.

— От бачите? От чуєте? — дружина. — Отак і зі мною, Тільки стану йому про це говорити, а він: закрий ротика! Рекламна пауза!

— Ваші скарги щодо неадекватної поведінки вашого чоловіка не так до мене, як до нашого телебачення, — починає сексолог, — яке своїми рекламними роликами доводить нас до...

— Рекламна пауза! — кричить чоловік. — Тобі що — невтямки? Закрий рота! Кажу: рекламна пауза!

І вибігає з кабінету.

— От і під час виконання подружніх обов'язків отак, — зітхає дружина і теж виходить з кабінету.

Що тут ще можна додати — сексолог застиг з розкритим ротом, — хіба що...

— РЕКЛАМНА ПАУЗА!..

ЗАРАДИ ДАМИ СВОГО СЕРЦЯ...

Було це за тих часів минулого вже століття, коли ми були молодими, а, отже, здатними грішити. А знаючи це, тодішні офіційні особи та інші борці за чистоту ввіреного їм контингенту чи установ ладні були трупами лягти, а морального падіння — з їхньої точки зору й переконань — не допустити.

Отож... Дійшло до одного коменданта, колишнього військовика, людини взагалі рішучої і крутої, здатної на будь-який подвиг в ім'я збереження моралі, що мешканки ввіреного йому закладу приймають у себе гостей протилежної... гм-гм... статі. В тім числі й після 21.00, коли навіть простий вхід молодикам в жіночий гуртожиток суворо-пресувано заборонявся.

Тож у зв'язку з цим вирішено було провести в гуртожитку — методом кавалерийського наскоку, — тотальний трус. Аби декого випужати з кімнат — офіційно це називалося перевіркою паспортного режиму.

Студентський оперзагін, що було заздалегідь створено, підсилено міліцейським сержантом для солідності й буцімто законності, розпочав свій вояцький наліт. У неділю рано-вранці, як мовиться, ні світ, ні зоря, в гуртожитку були одночасно перекриті всі входи-виходи, східці на поверхи, ліфт і переходи. І почалася планова перевірка кімнат, коли студентки нічого не підозрюючи, ще солодко спали і бачили рожеві сни. А в кімнатах — шмон шафів та інших подібних місць — з неодмінним загляданням під ліжка, включаючи й санвузли, де могли сховатися порушники... гм-гм... паспортного та інших режимів.

В одній з кімнат п'ятого поверху додивлялася рожевий сон студентка Ольга. Її подруга — кімната була на двох — поїхала до батьків у село і рада-радісінька Ольга прийняла в себе гостя, молодика на ймення Федя. І в його обіймах під ранок

додивлялася вже згадуваний рожевий сон... Аж тут — гуркіт у двері, такий недоречний.

— Відчинити!! Негайно!! Перевірка паспортного режиму!!!

Ольга схопилася, як хто її на ліжку підкинув.

Штовхнула Федю під бік.

— Вставай, розлігся!.. Це аби спіймати таких, як ти, в гуртожитку влаштували обшук. Погоріли ми! Казала тобі, не залишайся на ніч, так ти... поліз у моє ліжко під ковдру. А тут... здрейфив. Теж мені... лицар!

Схопився Федя, хутчій штани натягнув, теніску, а далі й руки в нього опустилися. Куди тікати, як цілий загін ловців під дверима збився, трахкають у двері й галасують:

— Відчинити!!! Негайно!!! Перевірка паспортного режиму!!!

— Не відчиняй, — зрештою пробелькотів Федя. — Подумають, що в кімнаті нікого немає і підуть.

— Аякже, побіжать геть, — з'ехидничала Ольга. — У перевіряючих є

запасні ключі від усіх кімнат — вони завжди у чергового на стенді висять. Тож відчинять, аби переконатися чи ніхто в кімнаті не притаївся з молодців. І куди тебе дівати, любове моя? У шафу... Так ті зануди заглянуть до шафи. Під ліжко — смішно. А більше нікуди...

— А ти придумай що-небудь, — занервував Федя.

— В тебе що — думати нічим? Як у постіль до мене, так швидко поліз, а думати йому... думати нічим. — І тут її погляд упав на вікно. А з вікна вона перевела його на коханця.

— Ні, ні, — задкуючи Федя аж зіщулився, зробившись і геть меншим зростом. — Ти здуріла?.. П'ятий поверх...

— Хто тобі каже, що ти мусиш стрибати з вікна? За вікном понад стіною широкий карниз. От на ньому й постоїш, доки та братія перевірятиме кімнату. Чи ти хочеш, щоб тебе звідси з ганьбою повели в міліцію? Ще й мене можуть витурлити — за порушення режиму. Ти цього хочеш, га?

— Ні, не х-хочу...

— Так ворухись по швидше, поки вони двері не відчинили і не застукали тебе в коханки.

— Але я висоти... б-боюся...

— Перебоїшся. На карнизі... Зрозумій, любий, у нас немає іншого виходу. Та, зрештою, ти мужчина чи ні? Хоч раз у житті побудь ним. Хоча б за даму свого серця...

— Відчиняйте, бо відчинимо самі! — знову затрахкали в двері.

— Зважуйся! — верескнула Ольга. — Карниз широкий. Побудь хоч раз лицарем!..

І Федя зважився. Один раз побути лицарем.

Відкривши вікно та невміло осінивши себе хрестом, парубок з підвіконня із серцем, що завмирало, ступив на карниз. Не таким він вже виявився широким, але якось стояти на ньому можна було. Федя обережно відсунувся від вікна, щоб з кімнати його не видно було й прилип грудьми до стіни, ущепірівшись неслухняними пальцями за ліплення під перекриттям поверху. Виявляється, бути лицарем, бодай і раз у житті, надто тяжко.

Але що вдієш — доводиться. Завмер, боячися дихнути і глянути вниз — там була прірва. Холодна й страшна, вона зяяла під ним глибиною метрів... метрів... А втім, скільки під ним було метрів прірви, Федя не знав, але добре пам'ятав, що він на карнизі п'ятого поверху.

Ольга тим часом зачинила вікно, закудлала собі волосся, халат застібнула лише на один ґудзик і, позіхаючи та вдаючи, що вона все ще сонна, відчинила двері.

— Чого довго барилася? — накинулись перевіряюч, гуртом вриваючись до кімнати. — Що?.. Спала?.. Знаємо вас... Ану зізнавайся: з ким спала? Хто крім тебе ще перебуває в кімнаті? Прихистила якого-небудь каваліра, га?

— Що ви, що ви, — забожилася Ольга. — Який кавалір?

— Ну, той... лицар.

— Який... ли-ицар? Ха! Де ви їх нині знайдете, лицарів? Може серед вас є лицарі?

— Без персональних образ! Відповідай високо уповноваженій комісії: є хто в кімнаті сторонній?

— Сама я, — вдавала невинну Ольга. — Подруга поїхала до батьків...

— А ми зараз перевіримо: сама чи лицаря, котрий кавалір, приховала.

— Та хіба він голка, що його можна сховати? Шукайте!

— І пошукаємо...

Але які там пошуки, які сховки у скромній кімнаті студентського гуртожитку? Ткнулися носами в шафу — нікого. Під ліжку — теж нікого. Закотивши обрус, зазирнули під стіл — теж порожнеча.

Правда, на всяк випадок заглянули і в тумбочку, хоч ясно було, судячи з її куцих габаритів, що кавалір, бодай він і лицар, бодай і заради дами свого серця, туди не втиснеться...

— Ніц, немає...

Затупцювалися перевіряючі. На мить аж розгубилися й почувалися ніяково. Але дещо й насторожувало. Двері довго не відчиняли, ясно, що хтось у кімнаті був і його ховали... Але — куди?

Озираючись, бігали по кімнаті настороженими поглядами — навіть на стелю зиркали, але там сиротливо висіла на дротині одна лампочка в патроні — навіть без плафону чи абажура. Гм...

Проте перевіряючі були в питаннях гостротрепетних досвідченими, не раз їм доводилося робити шмон і застукувати в дівчат... гм-гм.. лицарів. Та й чуття їх ще ніколи не зраджувало. І цього разу підказувало: вони на вірному шляху, деś має бути кавалір...

І тут старшого групи, як він глянув на нещільно зачинене вікно, враз осінило.

— Сержанте, — до міліцейського чина, — відкрий вікно та глянь — там карниз.

До речі, широкий. Чи на ньому, бува, ніхто не притаївся. Щось мені підказує, що тут... нечисто. Деś кавалір, котрий лицар, має бути — виручає даму свого серця.

В Ольги тенькнуло серденько, але що вона могла вдіяти, як сержант вже оперативно метнувся до вікна, відчинив його й, висунувшись, назовні, чомусь застиг..

— Ну, що там? — нетерпеливо крикнув старший групи.

А сержант тим часом вражено і наче аж зачудовано глипав на юнака, який розіп'явся на карнизі, боячися повернути до сержанта навіть голову.

"Ну й влип хлопець, — подумав тим часом сержант. — Але бідовий. Це ж треба, на п'ятому поверсі, на карнизі... Справжній кавалір, котрий лицар. Таких ще треба пошукати...."

— Ну, що там? — кричав тим часом старший з кімнати. — Чого ти затих, сержанте? На що чи на кого там задивився?

А сержант все ще дивився на сміливого парубка на карнизі. ("Це справжній... той, як його, кавалір, котрий лицар...") і відчував до нього навіть деяку заздрість — він би на таке не зважився. Навіть заради дами свого серця. Зомліють ноги чи руки — зашелестить униз. А під ногами — п'ять поверхів... Недарма ж стоїть ні живий, ні мертвий — буде з нього й переляку, нащо його ще наказувати?..

А ще сержант відчув (все це пронеслося в його душі миттєво) навіть аж якусь повагу до такого кавалера... Пригадав, що й сам ще недавно був молодим і до дівчат бігав... Траплялося і в нього всього (правда, на карнизі все ж не доводилося рятуватися). Треба виручати хлопця, своє він уже отримав. В ту мить він і геть забув про свій службовий обов'язок ловити порушників і вирішив пожаліти хлопця, який вже й так набрався страхів'я — буде з нього, на все життя йому вистачить.

— Нема нікого, — нарешті озвався сержант і обережно причинив вікно, але не на шпінгалет.

— І на карнизі немає? — недовіжливо дивився на нього старший.

— І на карнизі. Та і який би відчайдуха зумів там утриматись?

— Дивно, що немає, — подивувався старший. — Чуття мені, а воно ще ніколи мене не підводило, підказує: там хтось є, довго нам ця баришня, — кивнув на Ольгу, — не відчиняла. А виходить, що немає.

Як почула те Ольга — зблідла.

— Як — НЕМАЄ??? — закричала не своїм голосом. — Ой, мамочко!!! Ой, таточку!!! Невже... зі-зірвався?..

Зомліла.

— Відливайте її водою, — крикнув сержант міліції.

— Віділлемо, — пообіцяв старший групи, — а ви, хлопці, відчиніть вікно та зніміть з карниза каваліра цієї непритомної. Котрий здуру за честь дами свого серця на карниз поліз. Та швидше, щоб він бува не полетів униз. А я радий: чуття ловця порушників мене й цього разу не підвело.

Коли Ольга отямилась, Федя вже був у кімнаті.

Старший групи складав протокола "Про порушника паспортного режиму, каваліра і лицаря — так і писав у протоколі, — котрого виявлено в жіночому гуртожитку (кімната номер така-то) в неположене врем'я".

КНЯЗЬ ТРУБЕЦЬКОЙ:

"ТРИУМФАЛЬНИЙ МАРШ" НА КИЇВ

Як час біжить!.. Століття змінюються століттями... Не новина звісно, та все ж якийсь елегійний смуток навіває, меланхолійну задумливість часом викликає. Ось вже і славний — знаменний! — Конотопській битві, яка відгриміла у 1659 році, виповнюється 350!

Дата, що називається, кругла. Дехто вже почав її відзначати — не чекаючи 2009 року. Що ж, очевидно, вже пора. Ось і одна з російськомовних газет, яка крім Москви, виходить і в Києві (бо зареєстрована і в Україні — експансія!) і яка явно страждає від надміру любові до неї, України сердешної, — виступила з чималою статтею, що, здійснює чи не ревізію цієї події: "Конотопская битва. Великая ненужная победа".

Так таки у підзаголовку й набрано великими літерами: "НЕНУЖНАЯ". Хоч і "победа" та ще й "великая" (тут навіть російськомовна газета, яка страждає від надміру любові до України, змушена визнати, що — "великая"). Але, виявляється, "ненужная". Отакої!

Ще й у самій статті уточнено-підкреслено, що вона, мовляв, не українська. Овва! А чия ж тоді? Адже це та битва під Конотопом, у якій гетьман Іван Остапович Виговський наголову розгромив російську кінноту князя Пожарського (розбив ущент, десятки тисяч чужинців поклав на сиру землю, а 5 тисяч царового воїнства взяв у полон) і — "не українська", виявляється, "победа". Та Україні не завжди щастило на такі вражаючі перемоги і раптом — "ненужная". Але ж саме Україна тоді перемогла московитів. І так перемогла, що... А втім, процитуємо (мовою оригіналу) Сергія Соловйова із його фундаментальної і відомої "Истории России":

"Цвет московской конницы, совершившей счастливые походы 54 и 55 годов сгиб в один день... Никогда после того царь московский не был уже в состоянии вывести в поле такого сильного ополчения. В печальном платье вышел Алексей Михайлович к народу, и ужас напал на Москву. Удар был тем тяжелее, чем неожиданнее; последовал он за такими блестящими успехами! Еще недавно Долгорукий привел в Москве пленного гетмана литовского, недавно слышались радостные разговоры о торжестве Хованского, а теперь Трубецкой, на которого было больше всех надежд, "муж благовейный и изящный, в воинстве счастливый и недругам страшный", сгубил такое громадное войско! После взятия стольких городов, после взятия столицы литовской царствующий град затрепетал за собственную безопасность: в августе по государеву указу люди всех чинов спешили на земляные работы для укрепления Москвы. Сам царь с боярами часто присутствовал при работах; окрестные жители с семействами, пожитками наполняли Москву, и шел слух, что государь уезжает за Волгу, за Ярославль..."

Шлях на Москву тоді був відкритий! Московська паніка, коли й сам цар здрейфив, була тільки на руку — веде, гетьмане, своє воїнство. Але...

Але за такої архісприятливої ситуації, що склалася тоді для України, трагічної для Московського царства, як ми знаємо, не Виговський повів свої полки на Москву, а розбитий князь Трубецькой, чия кіннота на чолі з князем Пожарським була розгромлена вщент, перегруповувавши сили, пішов потоптом на Україну. Принаймні,

дійшов до Києва. і, як захоплено напише газета, яку ми вище цитували, пройшовся не як-небудь, а — "триумфальным маршем".

І це він, розбитий полководець, чия столиця була в паніці, з криком на вустах: рятуйтеся, мовляв, хто як може!

Що ж, в історії трапляються і на такі парадокси.

І ось цю велику і славу перемогу (яка здобувалася не в кожній державі і не в кожному столітті) гетьмана Виговського і названо в наш час — 350-ліття битви, — "ненужной". А відтак виходить, що, нам, українцям, не варто, мовляв, було тоді її, у 1659 році під Конотопом і здобувати.

"Огромная армия Алексея Трубецкого выступила из Путивля на Украину. Под Конотопом она задержалась на несколько месяцев, будучи по непонятой причине не в силах взять город, который защищали 4 тысячи героических казаков". Одне слово, "оплошали" брати-росіяни. Цим і скористався Виговський зі своїми союзниками, і дав нападникам генеральний бій, у якому й поклав їх на сиру землю. І далі (це вже із російськомовної московської газети, що виходить у Києві):

"В современной украинской историографии это принято преподносить как великую победу украинского оружия над русскими оккупантами. (Що так то так, а якже інакше, над окупантами!) и могучий удар по концепции вечной и нерушимой дружбы православных народов..." Ох це пресловуте православ'я! Ним легко можна виправдати будь яку агресію проти сусідів, якщо вони на своє лихо, як і ти, православні. До всього ж, тут все з ніг на голову поставлено. В дусі адептів російського імперіалізму, адже "могучий удар по концепции вечной и нерушимой дружбы славянских народов", тоді якраз завдала руська армія Трубецького, яка за оцінками "Самовидця" нараховувала більше ста тисяч чоловік! Це вона; увірвавшись на Україну, заходила її нищити, а українці в такій ситуації просто захищали свій край, то хто ж наніс "могучий удар по концепции вечной и нерушимой дружбы славянских народов"? Але тому, що Україна посміла тоді захищатися, її перемога й визнається як такою, що "ненужная".

Навіть проста логіка тут явно і не ночувала. Озброєний до зубів ворог суне на твою територію, а тобі здобувати над ним перемогу, виявляється, зась, адже він хоч і ворог, і прийшов тебе поневолювати, але ж він і ти — православно-християнського віросповідання. Брат, так би мовити, твій. Виходить, у такій ситуації треба було просто радуватись, що до тебе прийшов загарбник, а не здуру його розбивати!

Україна тоді отримала велику перемогу, провчивши супостата, який незважаючи на своє православно-християнське віровчення і незважаючи на те, що й ти такого ж, православно-християнського віровчення, прийшов тебе поневолювати і встановлювати свої порядки у твоєму домі. А виявляється, це була зовсім-зовсім "ненужная" перемога.

Отож, виникає запитаннячко: а які ж перемоги Україні "нужные"?

Але тут і гадати довго не треба: за логікою адептів російського імперіалізму, лише ті, у яких Росія перемагала українців (чи будь-кого іншого, як колись вона позахоплювала народи Кавказу у так званих кавказьких війнах.)

Ось ці перемоги єдино правильні і вочевидь "нужные" Росії.

Як — один з прикладів — 2 листопада 1708 року, коли російські війська князя Меншикова у складі 20 полків з наказу Петра I оточили гетьманську столицю Батурин. На Україні, звісно. І, несучи значні витрати, захопили його, а, далі як свідчить Новгородський літопис, "град... розорили до основания и вся люди посече". З інших видань: "Город Батурин войска государевы, доставши, спалили и людей всех вырубали..." Жертвами тодішнього погрому, що його здійснив "братський народ" сусідній, стали 5—7 тисяч мирних громадян, а разом з військовиками, сердюками та козаками — до 14 тисяч. Це вочевидь, "нужная" Росії була війна. Очень даже нужная! А про те, що в Батурині буди православні люди (християни), граф Меншиков, теж православний християнин і теж брат-слов'янин, якось просто і не подумав.

Не було коли за вбивством мирних людей.

Інший приклад. 4 червня 1775 року командує 1-ою російською армією генерал Текелій оточив Запорозьку Січ з усіх боків, маючи наказ свого уряду "истребить Кош сих казаков, как гнездо их своеволия..."

5 червня Текелій захопив Січ. Козаки не дали загарбнику відсічі. Чому? Та тому, що загарбник був однієї з ними віри — християнської, православної, та ще й брат-слов'янин. А про те, що самі козаки запорозькі теж були християнсько-православної віри та ще й братами-слов'янами, православні руські тоді якось і уваги не звернули. "Братерство" так би мовити лише з одного боку. А тому не звернули уваги, бо то була "нужная" операція (очень даже нужная!) для Росії, адже вона успішно заграбастала землі козаків і роздала їх поміщикам. Як, приміром, очень даже нужная Росії війна в Чечні, яку вона веде не один рік.

"Нужной" вона була і тоді, коли побитий Виговським, але "овеянный славой" (так у згадуваній газеті) князь Олексій Трубецькой, зібравши нову орду, пронісся, як з гордістю писатиме газета, "тріумфальним маршем по Україні". Точніше, до Києва. Князь Трубецькой і справді тоді, битий, пройшовся по Україні "тріумфальним маршем". Завдяки чому? Власній силі невмирущій? Таланту полководця? Та ні ж бо, хоч він і був буцімто "овеянный славой". Завдяки українській отаманщині (у пізніше часи вона стільки лиха завдасть Україні!). Допоміг і вічний наш потяг до гетьманства, коли на три козаки виявиться неодмінно чотири гетьмани. Тодішні отаманчики різних мастей, усілякі там пушкарі, барабаші, сірки, цюцюри та іже з ними замість того, аби підтримати Виговського-гетьмана, якому вони присягалися на вірність, — у його священній боротьбі за волю рідного краю, підтримали окупанта... (Полковник Тимофій Цюцюра (ну й прізвище в чоловіка!) виріже поляків, які були на Україні і допомагали Виговському, покличе Трубецького вступити знову в Україну (без того заклик Трубецькой вдруге і носа б не сунув туди, де його перед тим добряче побили) і створить йому такі умови, що він і пройде по Україні "тріумфальним маршем".

А в жовтні того ж року відбудеться нова Переяславська рада, "на котрій казаки не захотят слушать Выговского... После чего вновь присягнут русскому царю, теперь куда с меньшими оговорками на предмет вольностей..."

Такі ми. Бо самі й створювали (і, здається, й нині створюємо) сприятливі умови аби

окупанти ходили по нашій землі "триумфальними маршами". Тож на кого обижатися, братове-лицарство?! Завдяки нам Росія й отримує з віку в вік "нужные" їй перемоги. Ось уже яке століття вона, Росія-матушка (спершу самодержавна, потім червона, а тепер, буцімто, демократична, але із старими і невмирущими імперськими замашками й потугами) посилено вчить (по-братньому, звичайно, інакше Росія просто не може) Україну, що їй "нужно", а що й "ненужно". І зокрема яке минуле їй "нужное". Постійно вчить (Росії, даруйте, завжди видніше, що Україні "нужно"), наставляє, а часом і погрожує... По-братньому, звичайно. Іван Мазепа? "Ненужен" Україні, адже — "предатель". (300 з гаком літ вона втовкмачує в наші голови, що Мазепа нам "ненужен" і що він "предатель"). Симон Петлюра? Теж "ненужен", бо за її самостійність виступав. (Всі, всі нам "нужные", які проти царизму виступали!). Бо нам, українцям, виявляється "нужные" лише ті, які допомагали Україні заганяти в імперське ярмо. Тому й героїчна УПА нам, виявляється, "ненужная". Вчить, вчить нас матушка-Росія, невтомно і цілеспрямовано. А ось ми її чомусь не вчимо — що їй "нужно", а що їй і "ненужно". Наприклад, Росія урочисто перезахоронила в своїй столиці прах Денікіна (пролив чимало й української крові, виступаючи за єдиную і неделимую), але ми не подали голосу. І правильно зробили. Кого Росії перезахоронювати і де на своїй території — то, зрештою, її справа. Але чомусь, коли естонці вирішили перенести на військове кладовище з проїжджої частини міста останки воїнів Другої світової (історія з т. з. Бронзовим солдатом), який тоді галас, які погрози зчинила Росія, звинувачуючи Естонію у всіх мислимих і немислимих гріхах! (Це ж треба, вказувала сусідній державі, що їй "нужно" робити, а що й "ненужно"!)). Але Естонія не Україна, зробила своє, бо сусідня держава їй не указ!

А ми... Пригадуєте, як у Поета: "Німець скаже: "Ви могли", "Моголи! Моголи!" Бо "як німець покаже Та до того й історію нашу нам розкаже, — Отойді ми заходимось!.." Історію свою сприймати... Скажуть нам, Мазепа, Виговський, Петлюра, УПА та інші наші великі герої насправді наші вороги, і ми покійно будемо повторювати: вороги, вороги!.. "Вам не нужна Конотопская битва" — і ми будемо повторювати:

не нужна!... Аякже, не нужна!

А вона, ой як "нужная". Себто потрібна.

Як послухаєш сусідку, то Україні "не нужно" вступати до ЄС. І особливо до НАТО. Навіть сам прем'єр Путін (вчорашній президент Росії, завтрашній теж, а сьогодні мовби підпільний, неофіційний) якось делікатно пригрозив нам вседержавним пальчиком: якщо Україна вступить до НАТО, то Росія перенесе до себе — чего бы это ей не стоило! — підприємства ВПП. (Інші діячі сусідні навіть ракетами нам погрожують, що тоді, мовляв, вони будуть націлені на Україну). А чому? Та все тому, що "не нужно" нам НАТО. І це лише початок (випадок з Путіним) братніх погроз, якщо Україна, не послухавшись Росії все ж таки вступить до альянсу. Вирішила Росія, що нам "ненужное" НАТО, так воно й справді — Росії видніше! — "ненужное", пора це затамить!

Та й сама незалежність України, виявляється, теж "не нужна". Про це нам з 1991

року невтомно нагадують діячі "братні". Тієї Росії, яка все ще мріє створити імперію, а Україну в ній ошчасливити статусом губернії — наприклад, Новоросійської. Вчать нас, вчать, що ніяких українців немає (ну, може, якісь там хохли), що в нас один народ, одна віра — московська православна на чолі з московським патріархам, а тому ніяких кордонів, ніякої незалежності. Мусить бути одна держава. Звичайно ж російська. Але Україні в ній місце губернії гарантоване. Та і як ділитися, коли в багатьох росіян тещі, виявляється, в Україні мешкають (хай вони здорові будуть!), а в деяких українців (як і в автора, між іншим, цих рядків) у Росії — хай і вони там будуть здорові! То яка незалежність? Яке відокремлення? Які кордони — "долой" їх! Не смійте ображати тещ!

Так невтомно вчить нас північна сусідка, вказує нам по-братньому, що нам "нужно" і що "не нужно" і як нам трактувати власну історію, кого славити з її діячів, а кого й ганьбити, а ми ніяк не можемо второпати, що нам "нужно", а що й "не нужно". Як і у випадку з ювілеєм Конотопської битви, яка, виявляється, нам таки "ненужная".

І насамкінець ще раз повернемося до згадуваної вже статті російськомовної в Україні московської газети:

"Это сейчас мы пожимаем плечами в ответ на слова об общей православной вере и славянском братстве — в наш просвещенный век подобные понятия не в моде. А вот 350 лет назад (коли Виговський розбив Трубецького) они были очень даже в ходу..."

Можливо. Хоча взагалі — золоті слова! Жаль тільки, що шановний автор їхній і його газета чомусь не повідали їх "овеянному славою" князю Трубецькому, який порушивши український кордон, увірвався на нашу землю зі своєю ордою на "лихих" конях, забувши — чи знехтувавши, швидше друге, — "общей православной верой и славянским братством".

І все ж та битва тоді, — 350 років тому, — під Конотопом була потрібна. Нам. Хоча б для того, щоб показати любителям захоплювати наші краї, що й ми, коли згуртуємось, можемо загарбникам добрячу відсіч дати! Раптом... Раптом це коли-небудь і знадобиться, га? У відстоюванні свого. Та своєї історії, до якої нашим сусідам — найздорові вони будуть! — зась! Бо ні, ні, та іноді й здається, що "овеянный славою" князь Трубецькой все ще потоптом іде по Україні. Чи то пак, "триумфальным маршем". Принаймні, по нашій історії — живій, братове-товариство, — поки що живій, хоч і з ранами великими. Що все ще не заживають. Та й чи затягнуться вони коли-небудь, як їй раз по раз і свої (є, є в нас такі, чимало їх!), і чужі наносять тяжкі удари, оголошуючи її просто "ненужной". Нам. А ми (принаймні, деякі з нас, а таких ще цілі регіони) віримо чужим голосам. Які в Україні здебільшого й поотаборювалися. Віримо, забувши при цьому, що яким ми збережемо своє минуле — і наших славних прадідів великих, — таким і буде наше майбутнє. Якщо ще буде.

Тож добра вам, добрі люди! І тобі, "матінко"-Росіє, сусідко наша. Як би там не було, а нам на одній планеті з ласкавим йменням Земля і далі жити. Бажано добрими сусідами. Але — зі своїми кордонами. Незалежно від того, де в кого живуть тещі. І не вказуючи, що кому з нас "нужно", а що — "не нужно". Тож не варто про це забувати.

...Як час летить!.. Століття змінюються століттями — ось уже на порі стає і 350-

ліття Конотопській битві, — такій потрібній нам, якщо ми хочемо зберегти історію свою, а й, отже, утвердити своє майбутнє, свій дух і душу свою. Бажано, невмирущу.

У ЯКУ РИГУ МИ ЇДЕМО?

"...Нарешті дійшло й до нашого славного Гусятинська! Виявляється, у вашому Києві (а в ньому що — своє царство-государство?) хтось хоче демонструвати хвільми токо на українській мові, а не к примеру, як і положено в культурному і цивілізованому обчестві — як у нас, у Гусятинську, — на язиці. На великому і могучему, между прочим!

Дожилися у вашому Кийові! А колись же був матір'ю городів руських — сам лічно слишав! Та князь Олег у гробу перевернеться, як узнає, що в його матері хвільми не на язиці, а на якійсь там мові!

До чого ви дожилися у своєму Києве! До чого догралися із своєю незалежністю! Діко, к примеру, щоб ми в своєму Гусятинську та вдруг почали виступати токо за гусятинську мову! Де вона могла взятися? Я в Гусятинську хоть і живу з незапам'ятних времйон, а все дно не знаю ніякої гусятинської мови, а балакаєм ми токо на культурном язице. Та і где ето відано, где ето слихано: чтоб, к примеру, у Хранції виступали токо за хранцузьку мову, а в Лондоне за якусь лондонську! Хіба в Кріжополє, де у мене тьоща, ратують за якусь крижопільську мову і навязують її другим городам і весям? Ілі к примеру... Хто в Харцизьку Донецької області виступає за демонстрацію хвільмів на їхній, харцизькій мове? Га? Так чого це в Кійове виступають токо за українську мову? Я чув, що в Донецьку категорически протів такої українізації і все сільно возмущенніє. І даже там відказуються брати білети в кінотеатр, ежелі в ньому демонструються хвільми на українській, значить, мове. Я тоже за язык, а не за какуюсь мову. А тому требую немедленно ответіть по даному вопросу. Хведір Салов. (Застерігаю: не Сало, а —ов на кінці!)"

Отримавши такого сердитого листа із славного Гусятинська, вельми шанована у народі Адміністрація "Вишняка" спішно доручила першому заступнику самого першого заступника глави Адміністрації, добродію і кавалеру (і прочая, і прочая!) Паньку Печерянину у спішно-пожежному плані відповісти товаришу Хведору Салову строго "по даному вопросу". Ось що Панько Печерянин, добродій і кавалер (і прочая, і прочая) цілком добровільно відповів "по даному вопросу" товаришеві Салову із Гусятинська:

"Як вдалося нам з'ясувати, в Донецьку, почувши про намір демонструвати фільми українською мовою, провели біля кінотеатру акцію протесту під гаслом:

"Нет дуБЛЮВАННЮ!"

Уявляєте, товаришу, котрий Салов, як це архідотепно! Витончено і дошкульно! Смішно — аж-аж! Я, наприклад, три дні реготав — ледь кишок собі не порвав! Очевидно, такому дотепі треба видати першу премію — пляшку старого доброго шмурдяка!

Акцію провели не якісь там "оранжево-свідомі", як писала одна російськомовна газета Києва, а буцімто "нормальні граждани" — хоча це ще треба довести. Що нормальні.

Отже: "Нет дуБЛЮВАННЮ!"

Вийшло дуже, як любить висловлюватися пан Голохвастов, даже очень... Прямо кльово і хіппово! Але чому це донецькі вийшли на демонстрацію проти дубЛЮВАННЯ? Та тому, що, як писала згадувана російськомовна газета, "слушать это — дубльовані фільми — невозможно. Это эстетическое насилие над умом". Згоден, але за умови, що він, "ум" в наявності. Що сумнівно.

Блювати (даруйте, але це за тлумачним словником): мимовільно викидати з шлунку через рот спожиті продукти харчування.

Ось з якими викидати через рот виходять у Донецьку буцімто ще й "нормальные, граждане". І виходять проти дублювання фільмів українською у кінотеатрах... України, між іншим, а не, наприклад, Росії, тієї ж Франції чи Англії. (Сюди бажаючі можуть записати всі країни світу — будь ласка!)

Справді, до чого Київ своїм наміром дублювати фільми рідною мовою довів декого на Півдні. України, ясна річ.

Одне слово, як писала та ж газетка, "їдемо в Ригу". А далі...

Хоча далі вже їхати нікуди. Тпр-ру!! Приїхали.

Пригадуєте, якось І. Франко писав про бідолах, які "блювали від завороту в голові"? Дозвольте нагадати вам, товаришу Салов з Гусятинська: одне із значень терміну "заворот в голові" — запаморочення.

Ось, ось, у ній, бідній головоньці!

Залишається додати, що заворот у голові такий же небезпечний для організму, як і заворот кишок.

Тож комусь у славному Донецьку треба зело остерігатися аби в них, бідолашних, та не почався заворот у головах. Бо тоді навіть "поїздка в Ригу" не порятує.

Ось таке воно дубЛЮВАННЯ по-донецьки. Пардон! Декому, можливо, незручно сіє читати. Сиріч неестетично. Згоден, але в Донецьку з таким блюванням на мітинги виходили і — нічого. Перекліпали і не злиняли. А ви... Інтелігенти нещасні! Поїхали краще...

Куди? Та "в Ригу" куди ж іще. Сказано ж бо: "Нет дубЛЮВАННЮ!"

А ось нормальне дублювання... Чому б і ні? Та ще українською, а не наприклад, турецькою. Та ще в Україні. А не наприклад, як уже згадувалося, в Росії, Франції, Англії і ще де-небудь.

А тепер, товаришу Салов котрий із Гусятинська, який виступає "за язик, а не за мову", дозвольте на закінчення нагадати ось що. Якось один з наших авторів на запитання чому корови німі, не балакають, а тільки мукають, відповів у тому дусі, що вони хоч і мають язики, але не мають, бідолашні, мови. Пардон! Сподіваюсь, дублювати для вас ще й на веліком та могучем не треба? Ну й гаразд!

Панько Печерянин,

метр (з усіма додатковими міліметрами) дубляжа

і його вірний друг і теж метр з додатковими міліметрами В. Ч.

ЛЮБОВ ПО-ЯПОНСЬКИ

Виявляється, є й така-р-розтака... Вона, любов. Тільки не по-нашому, а по-їхньому,

по-заморському. І-і, куди нашої вітчизняній любові до такого ж сердечного почуття, але вже, наприклад, по-японському! Хоча відомо, що в нас, що у них вона буває двох різновидів: щаслива і, на жаль, нещаслива. Так ось останнє у них легше переносити. А тому дехто необачно закликає — навіть, законодавців, адже сії посадовці хоч іноді, але теж закохуються — трапляються з ними й такі казуси! — запровадити і в нас в Україні такий же порятунок від нещасливого кохання, як, приміром, у тих же японців.

Бо щасливе кохання — що. Одружиться чоловік зі своєї вибраницею, у яку втюрився по самісінькій вуха і живе у щасті, як вареник у маслі! Тільки стриже купони від свого надійного вкладу!

А коли твоєму палкому почуттю та... від воріт поворот, га? Тоді доводиться повторювати рядки поета: "...Палка, важка, Нерадісна моя любов, Вона мов слабість десь яка, Ввійшла мені вже в кість і кров...". Іван

Якович Франко, чиї рядки ми процитували, знав, що писав!

На жаль, така нерадісна любов існує й сьогодні, існуватиме й завтра-позавтра, покість рід людський мордується на планеті Земля. А після неї, нещасливої, що увійшла у кість і кров, навіть, жити часом не хочеться. Небо над головою тоді здається не більше бриля. Все! Кранти! Кінець світу білому! Що робити, порадьте-но, якщо тут взагалі чим-небудь можна зарадити.

Отож, у нас такі полишені на відчай. Що хочеш, те й роби — бідна рибина, викинута на берег! Сам, мовляв, кашу заварив, сам її й розхльобуй! Як зможеш, так і виганяй ту любов окаянну, що увійшла у кість тобі і в кров! І при цьому ще й на роботу напівживий ходи. Од нещасливої любові, хоч ти й на ногах, може, не тримаєшся. А ось в Японії... О-о!!! Позаздрити японцям можна. В одній з токійських маркетингових компаній співробітники, які потерпають од нещасливого закохання, можуть від того свого нещастя брати... лікарняний. Ні більше, ні менше! З діагнозом: "Нещасливе кохання без відповіді". Ось до чого дожилися в Країні Сонця, Що Сходить!

Уявляєте, втріскався тамтешній браток у якусь тамтешню фіфочку, отримав у відповідь тамтешнього гарбузяку (чи якийсь там японський аналог того овочу) і — будь ласка, не панікуй. Бери лікарняний, і тихесенько вдома зализуй свої душевні рани — стільки, скільки й треба до повного видужання. А зарплата такому тим часом іде — фа-анта-астика-а!!!

Ось тільки невтямки одне: коли у них, у Японії, японець розчарується в японці і вони розбіжаться — це одне. Чи отримає од японки одкоша. Співчуваємо бідоласі і т. д. , і т. п. Але нас у зв'язку з цим хвилює інше. А що коли той японець та раптом розчарується у своїй любові до політичних та інших діячів взагалі і до влади своєї рідної (не чіпаємо божественну особу імператора) зокрема? Він що — теж тоді бере лікарняний? Га? Г-га-а???

Чи у них свою владу і діячів своїх палко-ніжно-вірнo люблять і ніколи у них не розчаровуються? Вони владу, а влада їхня взаємно любить свій народ. Сиріч електорат і, таким чином, існує повна гармонія? Га?

От і думаєш: а чи варто японський спосіб порятунку від нещасливої любові та

запроваджувати ще й у нас? Зрештою, це небезпечно. Ну, хай вони у своїй Японії і далі люблять свою рідну владу — як кажуть, на здоровля! А раптом ми всі поспіль почнемо розчаровуватися у своїй владі та у своїх політичних — чи ще яких там? — діячах? І перестанемо їх — не доведи Господи! — любити, га? Що тоді, братове, товаришочки, пани й добродії? Усім тоді видавати лікарняні од нещасливої любові? Та де ж їх стільки набрати, лікарняних? Навіть паперу на них не настачиш. Чи тоді доведеться вивішувати оголошення: "УКРАЇНА ЗАЧИНЕНА! ВСІ ПІШЛИ НА ЛІКАРНЯНІ".

Тож боюся, що любов по-японському, як і їхня боротьба з наслідками нещасливої любові, нам не підходить. Чому? Та тому, що ми, як і раніше палко любимо рідну владу і своїх рідних вождів — навіть самозваних, яких у нас переважна більшість. Тож і не відаємо що ж таке нещаслива любов. Чи, може, ми вже той, більше не любимо свою владу та вождів від усіх партій і партійок? А тому й не потребуємо для порятунку лікарняні, так звані листки непрацездатності?

Як ви гадаєте, га? Любимо чи не любимо? Чи давайте на пелюстках ромашки — наш, праукраїнський, ще праслов'янський спосіб — поворожимо. А раптом уже не любимо? Бідна, бідна економіка України, де ж вона стільки набере лікарняних?..

СЕКС — ЯК ФОРМА СПІЛКУВАННЯ

Оскільки в Києві (та й загалом по Україні теж) ще чомусь уцілили деякі кінотеатри — із колишніх тисяч і тисяч їх позоставалися десятки і сотні — ми з дружиною одного вихідного дня вирішили...

Так, так, відвідати який-небудь — культурна програма! — із ще чомусь уцілених кінотеатрів, не переведений на різні там комерційні шоу і подивитися там...

Так, так, гарний фільм, як-то ми ходили дивитися в далекі роки, коли в кінотеатрах ще демонструвалися художні... такі художні, кінострічки.

— Фільм вибираємо для душі, — застерегла дружина, розгортаючи рекламну газету. — Що нам пропонують цікавеньке?.. Ага, ось... "Людина-павук", США.

От і добре.

Треба ж і нам до світової культури прилучатися. Відстали ж бо... Слухай, читаю анотацію: "Під час наукової демонстрації дослідів опромінений радіацією павук..." Гм-гм, бідолаха! Так ось він "кусає студента Пітера Паркера..." Теж, бідолаха... Хвилиночку терпіння. Ага, ось і далі: "Після цього у молодій людини розвиваються незвичайні здібності, якими володіють тільки павуки..." Гм-гм... "Назвавшись "людиною-павуком", Пітер намагається використати можливості свого організму, щоб заробляти гроші"... Бідолаха!..

— Гм... — невиразно гмикнув, бо якийсь там студент Пітер мене аж ніяк не схвилював зі своїми незвичайними можливостями. — Вельми цікаво. Тепер послухай, що я знайшов... Ага, ось... "Доісторична жінка", США. Будемо прилучатися... До культурних цінностей. "В результаті землетрусу... якась дівця зі списом і в шкурах забралася в дім головного героя Девіда. Його компанія давно шукає жінку, що нагадує дику тварину..." Хоча... Щось мені розхотілося дивитися на жінку, яка нагадує дику тварину.

— Гм... — тепер уже дружина невиразно гмикнула. — Послухай, що я вибрала. "Кривавий кулак", США. "Фільм захоплює ефектними і досить жорстокими сутичками та бійками..." Гм... Слухай, що далі. "Смерть по заповіту", — вигукнула дружина, явно входячи в азарт. — "Гостросюжетна історія про вбивство крупного бізнесмена і багато інших неприємностей..." Чуєш, нам пропонують крім убивства ще й багато інших неприємностей... Цікаво!

— "Втеча на відьмину гору", США, — вигукнув я, не дослухавши свою половину. — "Брат і сестра володіють унікальними здібностями, які хотіли б використати у своїх цілях двоє злодіїв..."

— "Власність диявола", США. Слухай рекламку: "Безжалісний убивця Френкі Мак Гуайр, втягує сім'ю... в кривавий конфлікт". Чим не розвага для вихідного?

— "Вовче лігво", США. "Мумія", США. "Візит перевертня", США... Ні, давай краще підемо на "Оракула", — не могла стриматись від захоплення дружина. — "Чотири подружки збираються влаштувати сеанс окультизму. Після цього з кожною відбуваються дивні і страшні речі... Як вирватися?.. Дивіться фільм..." Гм, щось дивитися й розхотілося. Давай краще подивимось "Людину тьми", США — "Відомий вчений випадково виявляється в центрі пожежі, що влаштована мафією. Не дивлячись на сильні опіки, він залишається живим, створює собі нове обличчя і починає мстити..."

— "Небесний капітан" — підхопив естафету я. — "Всесвітньо відомі вчені зникають за вельми загадкових обставин... Героїня силкується зруйнувати плани божевільного професора, який перетворюється в надприродну істоту і намагається захопити світ з допомогою жахливих, ним створених монстрів..." Їд-дрі т-вою... — я чи не вперше, не втримавшись, вдався до не зовсім нормативної лексики. — Виявляється, вже й на світ білий замахуються... А ми з тобою вирішили до культурних цінностей прилучатися. Мабуть, спізнилися...

— Знаєш що, — зітхнула дружина, відкладаючи газету. — Культпохід у кіно за духовними цінностями поки що відміняється і переноситься на... на невизначений строк, думаю, хоч кілька кінотеатрів на той час уціліє і ми якось зможемо прилучитися до культурних цінностей Америки та Європи... Тай чого кудись іти, як у нас вдома таке ж є, — кивнула на телевізор "Соні" — щодня по ньому демонструють по кілька подібних фільмів. І вдома, і заміж...

Я пристав на її пропозицію. Вдома ми дивилися фільм "Спи зі мною". Сюжет? "Лейла звикла зустрічатися з чоловіками заради швидкого сексу"... Гм-гм... Що це таке — швидкий секс, по правді кажучи не дуже уявляю... "На одній вечорниці вона зустрічається з Девідом... між ними спалахує пристрасть... вони швидко виявляються в одній постелі... Для них, як і для багатьох представників їхнього покоління, секс — це форма спілкування..."

ВИКРАДЕННЯ НЕСТОРА МАХНА

— Чули?.. Росія забирає собі... Махна!

— Що ви кажете таке несусвітнє? Хоча... стривайте. Якого?

— Та того ж... Нестора Івановича з Гуляйполя.

Таку розмову якось я почув у міському транспорті Києва, але, зізнаюсь, не надав їй тоді аніякого значення. Так, балачки-баляндраси-пересуди. Теревені, одне слово, пусті розмови. Та і яке відношення знаменитий наш батько має до Росії, най вона щасливою буде!

Аж ні. Швидко виявилося, що це ніякі не плітки, не поговор і тим більше, не обмова Росії-матінки, а — чистісінька правда.

Вийшла у Москві (вид. "Вече", 2003 р.) вельми солідна книженція (чи не на офіційному рівні) "Сто великих россиян". І щоб ви думали? І справді серед ста "великих россиян" він, Нестор Іванович Махно. Власною, як кажуть, персоною. Серед "великих россиян".

Зізнаюсь, такого кульбіту від Нестора Івановича я не чекав. І коли це він устиг перебігти з великих українців до "великих россиян"? Ну й Нестор Іванович, з діда-прадіда українець, — таке втнув!

Крім нього серед ста "великих россиян" виявлено київського князя Олега, великого київського князя Володимира Святого. Так, так, сина Святослава, що його він прижив буцімто з рабинею, ключницею Маклушею і якого поховано у Києві, в церкві святої Богородиці, коли, звісно, навіть самого терміну "Росія" (існує з кінця XV ст., а вже офіційно, як Російська імперія з 1721 року) і в зародку не було. (Та й за Москву перша згадка відноситься до 1147 року, тоді ж як Володимир Святий закінчив свої земні дні у 1015 році).

Володимир Мономах. І цей великий київський князь опинився в статусі ста "великих россиян". І це він, похований у 1125 році в Київській Софії!

Ба, ба, Гоголь Микола Васильович... А втім, знаменитого сорочинця матінка Росія вже міцно забрала собі — що тут вдієш. Хай їй уже буде і єврей з України (Херсонщина) Левко Троцький (він же Бронштейн), і хай! Бо хто ж у неї без великих українців та "великим россиянином" буде?!. Тим більше, за виловлення великих українців та переведення їх у статус "великих россиян" матінка Росія взялася серйозно. (А вона, як що бере, то — назавжди!). Ось нещодавно телеканал "Россия" почав свій проект із серії "Великие соотечественники", в рамках якого буде вибрано найкращого, найзнаменитішого представника російської нації.

Вже відсортовано 500 кандидатів на цей статус, з яких буде вибрано 12 напівфіналістів, а вже з них і буде вибрано його, г-голубчика, великого росіянина.

З України там уже забрані (так, так, на "пост" великого росіянина) Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький — так, так, і батько Хміль забаг, виявляється, стати "великим россиянином", Сергій Корольов, Микола Пирогов з Вінниці, Олександр Довженко...

Так, так, Олександр Довженко, знаменитий українець ризикує стати ще й "великим россиянином". Мабуть, на тій підставі, що помер і похований у Москві — а чому б і ні?

І, звичайно ж, в телепроекті фігурує і ще вище згаданий "великий россиянин" Нестор Махно. На якій підставі? Дак сидів же сього часу в Москві, в Бутирській тюрмі. Аж цілих шість років! От вам і — "великий россиянин"!

Хоча, ні-ні та й думаєш з тривогою. А раптом його Румунія оголосить великим... румуном? А чому б і ні. У 1921 році він, перейшовши кордон, опинився саме в Румунії. Чи великим поляком (у 1922 році перебрався в Польщу і рік сидів там у в'язниці). Або й великим французом. Тут уже всі "підстави" є: у 1924 році Нестор Іванович поселився в Парижі, де й провів десять останніх років свого земного життя, істино великий француз! Чому б Франції та не заявити Росії протест і не переатестувати Нестора Івановича на свого великого співвітчизника? Га ? ГА???

Але неспокій ні-ні та й спалахне знову і знову. А раптом брати-росіяни — добра їм та любові, хоча б до сусідів! — та не проголосять Тараса Шевченка своїм "великим россиянином"? А чому б і ні? "Підстави" для цього у них знайдуться "вагомі-превагомі". Якщо Нестор Махно лише шість років сидів у московській Бутирці, то Тарас Григорович жив у Петербурзі у 1847—1857 — з перервами, — роках, потім Орська кріпость Росії, 4-й батальйон Оренбурзького окремого полку, де він перебував аж... 10 років! То чому б його і не зробити "великим россиянином" — цур мене...

Багато що Росія взяла з України і в Україні. Але й ще бере. "А что взято, — казали ще давні московити, — то свято". Чи як у своєму "Дневнике писателя" наголошував Ф. Достоевський: "Де стала московська нога, там є московська земля!"

"РУСКІЄ" В СУЗІР'І ВЕЛИКОЇ ВЕДМЕДИЦІ

Звідки я знаю? Про те, що "рускіє" вже аж у вище названому сузір'ї опинилися? Та від однієї, даруйте, іншопланетянки. А далі, як один казав: за що купив, за те й продаю.

Правда, виявилось, що вона, ота гостя, аж із сузір'я Великої Ведмедиці, за сумісництвом ще чомусь і московська співачка. Ось вона й повідала ошелешеному світові (а точніше — українському) про своє позаземне походження. І про те, що "рускіє" вже заселили сузір'я Великої Ведмедиці (мабуть, і там познаходили "ісконно рускіє території", як вони їх всюди шукають і, буцімто, знаходять на Землі).

Вона — це Жанна А. — не згадую її прізвища — земного! — аби не

створювати їй зайвої відомості, на що та пані й сподівається. Так ось, ця позаземна дама і за сумісництвом московська співачка приїздила до Києва зніматися у фантастичному бойовичку в ролі іншопланетянки. Де й заявила на повному серйозі оторопілій публіці, що вона й насправді той... іншопланетянка. Чиста-чистісінька! З діда-прадіда! Ні більше, ні менше!

В інтерв'ю одній російськомовній газеті, що зареєстрована, як і водиться, в Україні в якості "своєї", сія немолода вже поп-діва заявила:

"Я упевнена, що в мене іншопланетне походження. Коли я народилася, на Марсі висадилися дві літаючі тарілки. (Добре, що хоч не миски, не якісь там макітри! — В. Ч.). У мене навіть є свій космічний лейбл, у якому зашифрована вся інформація про моє народження. Я це прекрасно знаю і залишаю за собою право (візьміть, шановні, себе в руки, будьте мужніми і не лякайтеся! — В. Ч.) контролювати, яку інформацію заносити в цей лейбл, а яку не заносити. Для мене це дуже відповідальна робота, адже я представляю собою особливий космічний світ. Іншопланетяни живуть серед нас. Наприклад, собаки — точно іншопланетяни. Вони живуть у квартирах і в них є

спеціальні сканери, якими слідкують за людьми і передають цю інформацію в космос".

Впоравшись з собаками, володарка космічного лейбла зіслалася ще й на свою маму. Виявляється, її родителька "завжди говорила, що всі люди за походженням з Великої Ведмедиці. У нас є одна мова (яка — про це трохи нижче — В. Ч.), ми можемо розуміти одне одного без перекладача. Головне, в це повірити. Дякуючи тому, що я знаю мову, я маю потаємний вплив на людей. Тільки дякуючи космічній мові, зашифрованій у текстах моїх пісень, я перемогла на МТВ, Муз-ТВ та інших хіт-парадах..."

Знаючи тамтешню мову, співачка навіть зробила спробу "покалякати" нею з режисером. Буцімто, марсіанською. Але бідолашний режисер нічого не втямив з того волапюка. Що з нього візьмеш, як він марсіансько-космічну мову, на відміну від пані Жанни, — ні в зуб ногою! Ні бе, ні ме, ні кукуріку! А ще знімає фантастичні фільми!

Далі московська співачка і за сумісництвом іншопланетянка вирішила підняти свій статус (аби не подумали, що вона якась там, даруйте, космічна дворянка): "Я вважаю себе особливим представником королівської космічної раси. Всі мої родичі (звичайно ж, королівської породи! — В. Ч.) вже давно залишили цю планету (Землю). Тому я достойна поклоніння як майбутня правителька Землі. Коли люди самі це зрозуміють, то (спокійно-спокійно, панове, далі автор за можливі серцеві напади відповідальності не несе! — В. Ч.) самі прийдуть просити мене керувати ними. (І тут же й лякає бідолашних людей). Навіть не знаю, погоджуватися чи ні. Адже це не просто — вершити долями всіх землян".

Звичайно, не просто, але чому б і не спробувати? Чим чорт не жартує! Хоча скільки ми вже знали таких, які пробували вершити — тут іншопланетянка і московська співачка вельми неоригінальна.

Ось так. Що не втнеш, коли твоя популярність починає од тебе задкувати: іноді щось умненьке, а іноді, даруйте, і дурненьке. Відповідно до своїх можливостей. Правда, тут хтось може сказати: та це ж звичайнісінький піар поп-діви, яка, втрачаючи популярність, вдається до блаженних шоу, аби утримати бодай за хвіст свою колишню славу!.. Звичайно, піар. Але собака, даруйте, зарита не тут.

На запитання газети "Як ви вважаєте, коли людство здійснить контакт з іншопланетянами?", шоуменка, не думаючи (вона взагалі, здається, ніколи не думає), браво-хвацько відповіла:

"Він уже давно відбувся. Було багато контактів з іншопланетними космічними експедиціями. Просто спеціальні служби Росії, України та інших країн репильно оберігають цю інформацію від більшості людей". І далі найстрашніше (аж мороз по шкірі шкребе!):

"ІНШОПЛАНЕТЯНИ НЕ РОЗДІЛЯЮТЬ РОСІЮ, УКРАЇНУ І БІЛОРУСІЮ. (Тут і далі виділення моє — В. Ч.) ДЛЯ НИХ МИ — ОДНА ТЕРИТОРІЯ, ДЕ ЛЮДИ РОЗМОВЛЯЮТЬ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ!"

Аж ось воно де собака зарита! В космосі, в сузір'ї Великої Ведмедиці! Ось заради чого цей тин городився (за одну спільну територію), для чого ця локшина про

іншопланетян нам на вуха вішається.

Ось тут уже справді хоч стій, хоч падай! Виявляється, семизір'я Великої Ведмедиці заселене ніякими не іншопланетянами, а... "руськими"! (Про це пані Жанні ще її мамочка говорила!), які, звичайно ж, розмовляють і в космосі, і на Великій Ведмедиці російською — а то якою б іще? От куди вже росіяни зі своєю вічною русифікацією дісталися! До Великої Ведмедиці. І там успішно впроваджують велікій та могучій!

Як і водиться споконвіку в істино руських патріотів, їхні брати-одноплемінники навіть за тридев'ять космічних світів у Великій Ведмедиці тільки й мріють — на своїй Великій Ведмедиці — як би Україну приєднати до... До Великої Ведмедиці? Господь з вами! Ні ж бо, не вгадали. Якщо вірити володарці космічного лейба, до великої, але Росії. Бо й там, у сузір'ї Великої Ведмедиці, не дає їм спокою Україна. Надто вона довго — аж 15 років — все чомусь ще незалежна та незалежна. Чи не пора вже її приєднувати до великої... Росії? Себто: "іншопланетяни не розділяють Росію, Україну і Білорусію. Для них ми — одна територія, де люди розмовляють російською мовою".

Що тут скажеш? В центральній частині Головного пасма Кримських гір є гора Велика Чучель. Так ось вона — ота чучель — виявляється, не тільки в Криму, а й у голові іншопланетянки з Великої Ведмедиці і заодно ще й московської співачки. (Цікаво, а яка ж ситуація на інших сузір'ях — їх рівно 88? Невже й на них теж "руські"? Невже й на них сплять і бачать Україну в складі "обновльонной" Росії? Просипайтесь скоріш, шановні!)

Так і хочеться отут порадити володарці космічного лейба: співати б собі й далі на здоров'я дешевенькі естрадні пісеньки, старіючи разом з ними. Так потягло вас у великодержавний патріотизм. Зі стійким руським душком. І ви заспівали в цьому замореному жанрі старезну пісеньку ще з часів Московського князівства про "собіраніє" (за рахунок України) "ісконно руських земель", притуливши сюди й космос. Ту пісеньку, що її вже 300 з добрячим гаком років виводять російські держиморди. Правда, фальшивлячи при цьому немилосердно!

Р. С. Друкуючи інтерв'ю з Жанною А., газета тиснула й фото самої Жанни — в образі космічної іншопланетянки. На тім фото з голови у бідолашної мешканки космосу стирчить якесь, даруйте, паліччя з гостряками, що за задумом кіношників має символізувати її неземне походження. Сиріч, братів наших по розуму. Які вони насправді, іншопланетяни, — хто нам достеменно скаже, а ось те, що в голові самої Жанни стирчить щось не те, сумнівів не викликає.

УДАРІВСЯ ПОЕТ У ПЛАЧІ...

Плачі — обрядова жалібна пісня на похороні, голосіння, що виражає тугу за померлим,

— із довідника.

Виявляється, — о, жах-жахота! Страх-страховище! — сьогодні вже "вымирает русский народ". (Тут і далі цитується мовою оригіналу).

А тому в безталанної Росії вже немає "ни любви. Ни надежды. Ни победы". А натомість повсюди "дух бессилья".

І далі, як присуд, як вища міра, що оскарженню не підлягає: "Отлюбили. Отпели. Отверили..."

Все! Кранти! Спускай воду! Аж мороз по спині.

Як ви думаєте: яке це чи не всепланетне лихо, яка жахна катастрофа звалилася на нашу бідолашну північну сусідку?

Зроду-віку не вгадаєте. А ось якщо вірити Віктору С., поету, чий шедевр вище процитовано, то (спокійно, спокійно, візьміть себе в руки, шановні, у кого слабке серце, просимо взагалі далі не читати, бо автор безпеки не гарантує), причина ось у чому:

Вымирает русский народ,

Без волшебного слова:

Империя.

От воно де собацюра заритий! Ось чому всі біди гамузом несусвітнім, якщо вірити піїту, звалилися на бідолашну Росію: сьогодні вона вже не має імперії. Кінець світу! Для все тієї ж Росії, чия територія простяглася із Заходу на Схід на тисячі кілометрів — невже мало? Невже ще й інші території не дають спокійно спати істинно рускому патріоту, який так печеться за новітньою імперією? Ще б пак! З часів Петра І, з 1721 року була, була (навіть за комуністичного режиму була), сотні літ була "волшебная" імперія і раптом — ніц! Немає імперії. Казна що таке! Росія є, а Російської імперії катма! Калавур!

Чи не так вигукуючи, згаданий вище поет Віктор С. розпочав заримований діагноз свій нещасній батьківщині, що донедавна звалася суверенною соціалістичною державою:

ПОЮ И ПЛАЧУ.

ИМПЕРИИ НЕТ.

Уявляєте? Стоїть служитель Євтерпи, музи ліричної поезії і на всю Росію чи не ридма ридає, аж захлинаючись плачем гірким, канючливим: подавайте йому імперію, і край! Справді, — аж плач бере. Ось-ось всій Росії доведеться поета гуртом заспокоювати. (А може, й до бабки-шептухи повести). Потерпи, мовляв, мілок, архіпатріот кондовий і дрімучий, ось-ось у нас знову буде Імперія — над цим такі люди працюють, та-акі... Бо як же Росії без Імперії?

Плач цей заримований надруковано в солідному російському журналі, як кажуть, на повному серйозі. Ще й поділяючи позиції автора. Сам поет (1942 р. н.) мовби ж, даруйте, нормальний і ні в чому... такому замішаний не був. За походженням не з монархічної, ясна річ, династії яких-небудь Романових, а всього лише з селян, служив в армії, працював в райгазеті. Грамотний. Закінчив літературний інститут ім. М. Горького. Автор багатьох поетичних збірок і літературних премій. Вже чи не двадцять років очолює обласну організацію спілки письменників Росії. І раптом... Раптом на всю матінку-Росію здійняв заримований гвалт: подавай йому імперію!

Імперії немає, і він, за власним свідченням, співає і плаче. Плаче і співає. Воно і є від чого гіркими сльозами заливатися, адже в Росії — за браком імперії, "вымирает русский народ".

Бідний, бідний руський народ!

Лат. *imperiū* — влада, держава. Монархічна держава, главою якої є імператор. Сьогодні лише в Японії (конституційна монархія) вцілів імператор. Як і англійська королева, він теж, даруйте, для блізіру: царствує (щоб, бува, тамтешні поети не ударялися у фольклорні плачі), але не управляє. Себто, позбавлений політичної влади.

Всі ж інші імперії — Римська, Священна Римська імперія, Австро-Угорська, Британська, Французька, Португальська (та ж Російська та інші) давно мекнули, відваливши на звалище історії. От і повзе по шкірі мороз. А раптом плач російського поета за вищою стадією капіталізму (пригадуєте визначення одного вождя?) — це лише початок вселенського плачу, що його не сьогодні-завтра здіймуть ті народи, у яких колись були імперії. Ото плач струсоне бідну земну кульку!

Останньою наказала довго жити червона імперія під аббревіатурою СРСР, котра займала 1/6 частину суходолу Землі й соромливо прикривалася фіговим листочком із сакральним написом для наївних: "багатонаціональна держава робітників і селян". Свого часу вона запрягла — відомий факт, але варто ще і ще раз нагадати, — у своє імперське ярмо українців, білорусів, узбеків, казахів, грузинів, азербайджанців, литовців, молдован, киргизів, таджиків, вірменів, туркменів, естонців, латишів і ще багато-багато інших етносів. Загалом понад 100 великих і малих народів. Неросійські народи (інородці) становили в ній 57 відсотків населення. І всі були підданими Російської імперії — як і в СРСР. Одне слово, як їхній вождь влучно заглядев: "тюрма народів". (Це чи не одне з небагатьох чесних зізнань геніального продовжувача справ Карла Маркса).

Як до Російської, так і до червоної імперії один до одного підходить друге визначення терміну (і суті) імперії: держава, яка має колоніальні володіння, до складу якої входять території, позбавлені економічної та політичної самостійності і керування якими здійснюється з єдиного центру. В даному випадку здійснювалося з Москви, із "зореносного" Кремля. Ось за такою імперією, яка підім'яла під себе 100 великих і малих народів, і заривав російський поет (та хіба тільки він?). І ледь чи не ногами човгає, вимагаючи, аби негайно утворили в Росії новітню, і щоби знову в її ярмо позапрягали згадувані 100 великих і малих народів. (Україну — в першу чергу, звісно). І лише тоді плачучий заспокоїться. Бо з утворенням імперії бідолашний російський народ нарешті перестане вимирати.

Останні рядки його ритуального сльозопотоку:

Вязнет русская слава в Ичкерии

(Що правда, то правда. — В. Ч.).

Пою и плачу. Империи нет.

А какой я поэт без Империи!

Але ж в російській літературі, пригадується, є й інші рядки:

Пока свободою горим,

Пока сердца для чести живы,

Мой друг, Отчизне посвятим

Души прекрасные порывы.

Все-таки Вітчизні, а не монархічному самодержавству, як у Віктора С. Тож варто було, їй-Богу, не забувати поради генія своєї Вітчизни. А то — "какой я поэт без Империи". Ясно, що "никакой". (Мабуть, і з імперією він буде таким же). Але... Довго, чи не до скону літ доведеться йому здійснювати ритуальні плачі за пропалою імперією. Хоч загалом поет, та ще плачущий, — істота безневинна. Ну, римує щось там... У Росії є плакальники за імперією і посерйозніші. В тім числі й при владі. І вони не тільки плачуть, а й намагаються ту імперію відродити. Не дають їм спокою десятки й десятки народів, великих і малих, і вільних, які вирвалися з російського ярма: чому вони й досі вільні? Як посміли? Чому не в імперії?

А щодо поета-плакальника, то... Згадуваний тут О. Пушкін (сам, між іншим, не вільний від імперських — водився за ним і такий грішок — замашок) застерігав колег-римуваньників і, зокрема, невдах

богині пісенностей Каліопи:

Страшная участь бессмысленных певцов,

Нас убивают громадою стихов...

І таких поетів, застерігає Олександр Сергійович, чекають не лаври, а — кропива. Гадаємо, що згадуваного тут плакальника за новітньою імперією — теж. Ситуація, у яку потрапив сей плакальник, (даруйте за тавтологію) плачевна. Адже за його зізнанням хоч в Росії церква і є, "но ведь нету Царя".

Що правда, то правда. У таких, як він, царя немає. Перш за все, в голові.

Р. S. І все ж, — якщо бути об'єктивним, — не все у нашої сусідки так погано. Не всі патріоти її на кшталт плакальника за Імперією. На щастя, є й тверезі росіяни. Ось як вони мислять: "Реальну роботу по врятуванні народу від зубожіння і безправності вони (на зразок, згадуваного тут Віктора С. — В. Ч.) знову замінюють "художнім свистом" (за висловом В. Путіна) про особливе призначення Росії, про "самобутний шлях" з якимось казковим слов'яно-імперським присмаком. Можливо, вже й досить казок?"

А й справді...

НАЩАДКИ ОТЧИЧІВ

— Ти звідки там добре знаєш вірменську мову?

— У нас у школі вчителем англійської вірменин був...

Гм... Це — його величність анекдот. Як і водиться, парадоксальний. Але й глибину має. Себто прихований пласт. Та й не переборщує він у даній ситуації. Справжній вірменин — а всі вірмени, як на мене, справжні! — навчаючи мови чиєїсь, неодмінно навчить і своєї. Принаймні, діти знатимуть, що їхній вчитель англійської — вірменин. Може навіть більше навчить своєї, як чиєїсь. Адже недарма він — вірменин. Бо як же інакше, скажіть-но мені. В центрі кожного світу неодмінно має бути ще один світ. Твій. Себто твоя національність.

Поставте — для прикладу — росіянина викладати в українській школі та українську мову — уявимо таке. І що ж? Чи навчить він її дітей — це ще питання відкрите. А ось що діти у нього заговорять російською — це факт. І ніякий це не анекдот. Так, власне, і має

бути. Навчаючи чужого, — перефразуємо Поета, — не забуваймо; і свого.

І тільки українець, навчаючи дітей російської мови (а таке й уявляти не треба), нічого їх більше не навчить, крім, як... російської. Діти навіть не здогадуватимуться хто ж за національністю їхній вчитель російської мови. (Та він і сам про те, по-моєму, вже не здогадується). Отож, виходить, що наші навчателі чужих мов — є найкращі навчателі. Все тих же чужих мов. На відміну від згадуваних вище хоча б вірменина та руського.

І нам залишається лише мріяти. Хоча б про Сковороду. Про Григорія Савича, який "був на свій час широкоосвіченою, енциклопедичною людиною: філософом, ліриком, перекладачем, музикою, навчателем, проповідником на майданах". Все це так. (Хоча байки свої — басні харьковськіє, — і він писав чужою мовою). Та гаразд. Питання в іншому — де нам сьогодні Сковороду Григорія Савича знайти? З якої країни — парадокс — виписати?

Шукаємо. Поки що шукаємо. І посміхаємось. Слухаючи анекдот про вірменина (взагалі, колись на есересерівських просторах стійкого героя анекдотів), який навчаючи дітей англійської, неодмінно навчить їх і своєї, рідної.

— Ет, куди автор загнув! — хтось може тут вигукнути. — Так то ж... вірменин. А ми хто?

Правильно: українці ми.

Своєї мови можемо не знати (здебільшого це так і є), але чужу... На зубок. Як отчеш. Бо ми, як ті отчичі, селяни бідні й затуркані, котрі були колись в Україні і предків яких феодали позбавили права переходу та й закріпили. Бажаючи своїм дітям кращої долі — а хто з батьків не бажає дітям своїм кращої долі? — отчичі змушували їх зрікатися своєї мови. Селянської, як вони вважали. А натомість примушували дітей вчити мову своїх панів — з примарною надією, що мо' й вони колись панями постають. Як умітимуть по-панському цвенькати.

Гай-гай!.. Вже давно немає кріпацтва, а ми все ще як ті отчичі — у кріпацтві. Без права переходу. І просвітку нашому духовному закабаленню щось не видно. Тому й навчаючи дітей чужої мови, своєї їх не навчимо. І не вчимо. Бо для чого? Бо все ще віримо: як по-панському будемо цвенькати, панями неодмінно постаємо. А чужою мовою дітям з батьками своїми... Какось, звініте, легчей...

Ах отчичі! Безсмертні і, на превеликий жаль, невмирущі.

А мудрий вірменин, між тим, навіть навчаючи англійської, неодмінно навчить і своєї. А ми з нього сміємося. Мабуть тому, що... какось нам так, звініте, легчей...

АМНЕЗІЯ

Виявляється, амнезія — провали в пам'яті чи й повна її втрата може бути навіть корисною. Якщо й не для самого, даруйте, хворого то принаймні, для правоохоронців — і таке трапляється.

У нас тут з одним з цього приводу ось яка приключка лучилася. Потрапив чоловік у міліцію. Не молодий, але й не старий, — літ так десь під сорок. На вид молодик ще й нічого. А потрапив він у райвідділення УВС міста Н. За участь у якійсь бійці (розпили

на трьох пляшку і розсварилися, вирішуючи животрепетне питаннячко, кому ще за питним бігти). Ну, потрапив він, стали в міліції, як водиться, заповнювати протокол: ім'я,

по-батькові, прізвище, рік і місце народження, місце проживання (адреса). Ну і так далі в тому ж дусі. Звичайна рутинна процедура. А він — ні бум-бум. На жодне із запитань геть не годен нічого путнього відповісти. Бо — не пам'ятає. В тім числі і як його звати-величати, хто він, звідки та де проживає... (Його в тій бійці буцімто пляшкою до голови... гм-гм... стукнули).

— Це — наслідки травми пляшкою в тім'я, — винесли вердикт у лікарні, — Себто амнезія. Часткова чи й повна втрата пам'яті. Але будемо сподіватися, що з часом, як потерпілий оклигає, амнезія минеться. І пам'ять тоді до нього повернеться. А поки що у нього значні провали в апараті запам'ятовування. Тому й нічого не відає про своє минуле життя. Хоча загалом він фізично здоровий і може працювати. На певних видах робіт, переважно фізичних, без розумового навантаження.

Видали потерпілому тимчасову довідку. Оскільки ж у ній треба щось писати і якось її власника наректи, то назвали його наобум Іваном Івановичем Івановим. Це тимчасово, покіл чоловік не згадає — як пам'ять до нього повернеться, — справжнє своє прізвище та адресу.

Поселили його в якомусь гуртожитку (не пам'ятає ж бо чоловік де він мешкав, сказано — амнезія, а жити ж десь треба). А щоб без діла не тинявся, покіл до нього пам'ять повернеться, на роботу його влаштували — мийником машин.

Ну, працює він і працює. Загалом старається, машини добре мие, тож на автостанції ним задоволені. Ось тільки як і раніше не пам'ятає, бідолага, хто він і звідки і де до травми, до амнезії клятої працював. Добре, що хоч пам'ятає гуртожиток, у який йому після роботи ночувати йти. Та й місце роботи ніби теж не забуває. А все інше, як і перше не відає — хто він і звідки. Правда, почав відгукуватися, як його називають Іваном Івановичем Івановим.

Згодом, правда, стали завбачати: що йому треба, "Іван Іванович Іванов" мовби й пам'ятає. Але значення тому не надали — що вдієш, як з людиною біда лучилася.

Тільки дільничий їхній... От уже чоловік взагалі в'їдливий, доскіпливий, так і суне всюди свого носа, але пунктуальний загалом, до всього дійшлий. Так ось він потерпілим опікувався. Та все бідкався:

— Не можу, — казав, — "Івана Івановича Іванова" з його бідою наодинці полишити. Шкода чоловіка. Десь же напевне у нього сім'я, жінка. А, може, й дітки... Виглядають його, чекають, ждуть не діждуться... А він... Амнезія. Ні дідька не пам'ятає. Треба якось допомогти чоловікові згадати його минуле життя. Та й дізнатися, яке у нього справжнє прізвище, звідки він тощо.

І таки допоміг.

Поговорив у своєму відділенні з начальством. Пропозицію як допомогти потерпілому од амнезії та дізнатися його справжнє прізвище, прийняли й у всі кінці (в кожную область і чи не в кожний райцентр) розіслали відбитки пальців "Івана Івановича

Іванова": хто насправді їхній власник? Яке його справжнє прізвище? Прохали допомогти встановити його особу... Дома ж напевне його чекає сім'я, діти, а він... Нічого не пам'ятає зі свого минулого життя...

Швидко чи ні надійшла відповідь (з якоїсь віддаленої області): надіслані вами відбитки пальців громадянина, який не пам'ятає хто він і звідки, вдалося ідентифікувати. Належать вони ім'яреку (далі наводилося ім'я та прізвище). Та останнє місце його проживання. — до нападу амнезії. Вже давно ваш "Іван Іванович Іванов" знаходиться в розшуку. У своєму минулому житті, яке він "не пам'ятає", займався шахраюванням, видурював у людей гроші, крав мобілки, не раз притягувався до відповідальності та відбував строки покарання.

Останній раз втік з-під арешту і вже рік як розшукується по статті за розбій. Просимо "Івана Івановича Іванова" етапувати... І далі вказувалася адреса куди саме.

Що й було зроблено.

І це завдяки амнезії, що "напала" було на чоловіка, як він за бійку потрапив до міліції. Виходить, вона, амнезія, може бути корисною для наших правоохоронців. Як у випадку з "Іваном Івановичем Івановим". А вже на місці, куди його під конвоєм етапували, затриманий змушений був згадати своє справжнє прізвище — мабуть, амнезія скінчилася — та своє попереднє життя.

На суді "Іван Іванович Іванов", правда, обурювався — це коли дільничий інспектор на тім суді виступав у ролі свідка.

— Хто тебе просив допомагати мені позбуватися амнезії? — накотився мнимохворий на дільничого. — Теж мені, лікар! Соваєш носа не в свої справи!

Дільничий аж обурився, адже він, за його ж зізнанням, "сунув носа" якраз у свою справу. А щодо амнезії, то він хоч і не спеціаліст, але може поставити діагноз. Особливо тим, хто "забуває" за своє карне минуле... Що й підтвердив випадок з "Іваном Івановичем Івановим". Залишається додати, що "Іван Іванович Іванов" отримав десять років, а дільничий грошову премію — "за успішну боротьбу з амнезією" — як зазначалося в наказі.

ЧИ Є ЖИТТЯ НА ЄВРОПІ?

Уявляєте, ні з того, ні з сього, а радше з доброго дива, забігає оце якимось до нас у редакцію, де всі ми зайняті звичайно ж натхненною творчою працею, один дивачок і прямо з порогу — навіть без "Здрасті", — упритьмом випалив:

—Що ви, шановні, скажете з приводу того, чи є життя на Європі?Ми, котрі шановні, (це так), отямившись від несподіванки, уточнюємо:

— Ви... е-е... шановний, хотіли запитати: чи є життя В ЄВРОПІ?

— Ні, котрі шановні, я хотів запитати те, що й запитав: чи є життя НА ЄВРОПІ? Ми подумали, подумали, почухали — як істині українці, — свої рідні вже досить зачухані потилиці і почали здогадуватися в чому річ.

— А ви, шановний, яку Європу маєте на увазі?

А гість замість відповіді:

— А ви — яку?

— А ми, — одказуємо, — ту... Ну, частину світу, що разом з Азією становить єдиний материк — Євразію. Життя у нашій Європі, сміємо запевнити, є. Принаймні, до сьогодні ще було. Адже в Європі мешкає більше півмільярда хомо сапієнчиків. Сотня різних народів... Ба, ба, ми з вами теж Європа-матінка. Бо вона простяглася аж по Уральські гори Росії. А ви, добродію, яку Європу маєте на увазі?

— А ту... Супутник Юпітера. Їх у нього, здається, 39. Європа — на другому місці. На ній лід. Товстелезний! Дослідження планетологів показують: під ним — океан. Зрозуміло — води. Можливо, й глибиною до 150 км! Крім нашої Землі, це єдине місце в Сонячній системі, де є вода у стані рідини. А якщо вода, то можливе й життя. Які-небудь живі істоти. Як оце ви. То чи є там життя, га?

Живі істоти редакції подумали, подумали (вкотре почухавшись) і, зрештою, винесли вердикт:

— Та, мабуть, ніц... Немає. Дуже холодно на Європі.

— Еге, там і справді той... дюдя. Першокласна! Така, що й соплі, даруйте, замерзають бурульками ліричними.

— Ось, ось, замерзають бурульками. А при такій, як ви кажете, дюді, яке життя? Чи ви, даруйте, були на Європі? Здибувалися з тамтешніми аборигенами, якщо вони не позамерзали?

— Ні, не був. Але я був у Харлампієвську... Ви не знаєте де знаходиться згаданий Харлампієвськ? Та в нашій, у рідній Україні. Власне, я там живу. І, як бачите, живий-здоровий. А в нас дюдя в квартирах щозими хіба ж така! Куди тій юпітерській Європі!

— А чому це у вас у квартирах, як ви кажете, дюдя взимку?

— А коли ж їй бути? Влітку чи що?

— Гм... Логічно. Але чому саме в помешканнях?

— А тому... Як тільки починається зима, з'являються морози і починає працювати опалення, так у нас і починає рвати гнилі труби. Всю зимоньку, як скажене рве. І всю зиму, відключивши опалення, їх безконечно ремонтують. У квартирах тоді така дюдя, така...

— Стривайте, а чому це ваші, як ви кажете, гнилі труби ремонтують не влітку, а взимку?

— Диваки, я бачу, ви в своїй редакції! Та тому взимку, що влітку не працює опалення, тож і труби не рве. А коли не рве, то який резон їх ремонтувати? Нащо ними морочити голови, як вони влітку цілі? Ба й

потреби в опаленні тоді немає.

— Гм... Логічно.

— А взимку, як морозяка почне рвати, їх тоді й ремонтують. Як правило — до весни. Кажу ж, це Україна!

— І тоді у вас...

— Вгадали, всю зиму у нас в помешканні вже згадувана мною дюдя і холодильників не треба. Така, що й вода замерзає. Спимо тільки в шубах та в битих валянках з отими самими бурульками під носом. І нічого. Звикли. І ще й живемо. А ви кажете, на Європі

не можуть так жити, бо там холодрига. Ми можемо, то чому вони не можуть. Логічно?

— Гм... Ви думаєте, що там комунальне та інше господарство, як і взагалі керівництво... Так, такечки. Воно всюди однаковіське. Хоч у Європі, хоч на Європі. Тож якщо у нас взимку ремонтують труби, то в них теж узимку їх рве і вони тоді, понаривавши траншей, ремонтують їх до самої весни. Бо влітку нащо їх чіпати, як вони лежать у землі цілі-цілісьнькі, хоч і гнилі. Логічно?

Зрештою, зійшлися на думці: якщо у нас при дюді, коли й вода замерзає в квартирах, можливе життя, хоча б у тому ж Харлампієвську, то чому воно неможливе на Європі?

— Залізна логіка. Ми живемо. І вони живуть. А ми ще й до нових виборів готуємось. Тільки жаль, що вибори не щороку.

— А для чого вам, даруйте, вибори щороку? Робити вам нічого?

— А для того. Перед виборами кандидати в депутати та на інші посади хіба ж таке обіцяють! В тім числі й гнилі труби замінити в Харлампієвську. І їхні теплі та сердечні обіцянки нас і взимку гріють. Але жаль, що вибори рідко. Частіше їх треба проводити, частіше. Тоді й нам частіше обіцятимуть. І частіше нас грітимуть такі обіцянки. Навіть при гнилих трубах. Але спасибі, що хоч і рідко, але обіцяють щедро. Дожити б до нових обіцянок. Себто до нових виборів!

Про свою залізно-логічну думку ми й повідомили Європейське космічне агентство. Воно збирається за допомогою ракет та супутників дослідити Європу (ту, юпітерську), починаючи з 2015 року по 2025 рік. Хоч там, на Європі, й першокласна дюдя. Воно, звичайно, архіцікаво дізнатися чи є життя на Європі чи його там ніц, немає? Але ще цікавіше, якось подумали ми при нагоді, дізнатися чи є життя в Європі? Зокрема у тій її частині, що територіально знаходиться в Україні. Чи бодай у Харлампієвську. От якби туди, себто до нас, Європейське космічне агентство та прислало свої супутники. В Україну, звісно. Щоби нарешті вияснити: що у нас ще є, крім гнилих труб, які чомусь мають погану звичку репатися тоді, коли в нас дюдя, а ми їх тоді до весни ремонтуємо.

З редакційним гостем сердечно бесідував

кращий спеціаліст із сердечних справ

Валентин Чемерис.

ЗГАДУЮЧИ МЕСЬЄ МАЛЕРБА...

Це колись у Франції жив та був собі месьє Малерб — Франсуа де Малерб. Провінційний дворянин за походженням (збіднілий, між іншим, до ручки), засновник поезії французького класицизму, реформатор рідної мови і вірша.

Коли жив? Та десь так років... років триста, з добрим гаком.

Одне слово, давненько, а висловлювання месьє Малерба — здебільшого дотепні й уїдливі, — ще й досі актуальні. І не тільки на його батьківщині хочеться їх повторити і при нагоді згадати ще і ще... Любив месьє жарти, а відтак і веселе життя (і це — бідняк з бідняків!). В тім числі й, гм-гм, жіноче товариство. А чого. Раз бо на світів білому живеш. Ще й нині про месьє Малерба переповідають багато потішних та кумедних історій, адже за словами до кишені він ніколи не лазив, перед всесильними не гнувся і

завжди різав будь-кому у вічі правду-матку, якою б вона не була.

Ось одна з таких придибенцій. Якось увечері поет зібрався кудись у невідкладних справах, а для освітлення дороги — землю вже оповила пітьма, — запалив свічку і поставив її в спеціальний переносний світильник з ручкою. Тільки ото він на поріг, а навстріч — гульк! — один знайомец, вельми велеречивий балакун.

Діватися було, нікуди, довелося зупинитися. Привітавшись, знайомец заходився довго й нудно баляндраси точити — про все у світі і ні про що зокрема. А загалом про дрібниці, хоча й красиво видавав на-гора словеса. Малерб, тримаючи в руках світильник, слухає його, слухає, переступаючи з ноги на ногу, а той і не думає зупинитися — язик, як відомо, без кісток. Бу-бу-бу та й бу-бу-бу. Теревенить і теревенить байки, що видає їх за істині бувальщині, ледь чи не за одкровення.

Слухав, слухав поет і, зрештою, втративши терпіння, вигукнув:

— Прощайте, прощайте! Допоки я слухаю вас, то палю свічу за п'ять су, а все, що ви розкажете, не варте й гроша.

Для чого я згадав цей випадок? А ось для чого. Іноді так хочеться, пригадавши дотепного мес'є Малерба, сказати нашим політикам солодкоголосим:

— Прощайте, прощайте! Поки ми слухаємо ваші обіцянки-цяцянки з медоточивих ваших уст, наші телевізори спляють електроенергії на гривні, тоді ж, як все розказане вами, не варте й мідного гроша!

Може, не зовсім і чомно, але хай уже дарують. Ось тільки як їм про це скажеш, як нас вони вже давно не слухають? Вони певні, що ми, хлопаючи вухами, їх слухаємо.

А ми й справді слухаємо — хлопаючи вухами.

Все ще слухаємо, хоч нам уже давно й позакладало від їхніх обіцянок-цяцянок: якщо, мовляв, нас оберете, то ми вам... Ми вам рай земний організуємо.

А так іноді хочеться повторити дотеп мес'є Малерба, що свічку він палить за п'ять су, а навзамін слухає те, що не варте й гроша, того Малерба, чие ім'я звідтоді у Франції стало прозивним — так і нині називають тих, хто є співцем державної ідеї та національної слави. Агов, ви чуєте, трибуни полум'яні? Коли вже ви постаєте малербами нашими?

ДЯДЕЧКО ГІТЛЕР З ДОБРИМ ЛИЦЕМ...

"...Мій братко Васька вже студент, він бриє, як наша бабуса Векла каже, "свою дурну голову". А дурна вона в братка Васьки насправді чи не дуже, я не знав. Але він дружить з такими як і сам — з бритоголовими...

А якось він приніс додому ляльку, яка називається "дядечко Гітлер з добрим лицем". Купив її у якогось продавця сувенірів у підземному переході на Хрещатику. Гітлер такий маленький, в картузику, із свастикою на рукаві і тоненькими — аж смішними, — вусиками під гострим носиком. А щічки у нього рожеві — він такий симпатяжка!..

Братко Васька сказав, що лялька фюрера колекційна, ручна робота. "І не повсихали вони у тієї зарази, яка зробила ту колекційну ляльку?!" — відразу ж закричала бабуса Векла і дуже незлюбила симпатяжку Гітлера.

А ще братко Васька заявив, що при Гітлерові "був порядок".

А бабуся закричала:

— Щоб тобі не діждатися такого порядку!!!

А тато нічого не сказав, бо йому нема коли балакати, він займається своїм бізнесом. А мама тільки встигає відвідувати народних цілителів, які обіцяють їй ось-ось дістати еліксир вічної молодості.

А Гітлер нічого не сказав, але руку вгору задер. Досить голосно вигукнути "Хайль Гітлер!..", як він одразу ж підкидає вгору праву руку — така смішна лялька!

Але тільки братко Васька поставив на шафі свого Гітлера (аби щоранку казати йому "Хайль Гітлер!.." та дивитися, як він викидає вгору руку), як бабуся підбігла, схопила ляльку і викинула її з балкону — із нашого десятого поверху! І нервово закурила свою жахливу цигаряку!

А внизу йшла одна громадянка і їй на голову упав дядечко Гітлер з добрим лицем. І щось з нею таке лучилося, що в неї, як вона заявила, настало якесь "помутнення".

Вийшовши з лікарні та громадянка подала на нас у суд, аби ми компенсували їй витрати за лікування і заплатили ще якісь моральні збитки за те "помутнення". Та щоб не кидалися "різними гітлерами" на голову.

А братко Васька заявив, що це бабусі Веклі треба переадресувати позов, бо це вона викинула а балкона ляльку фюрера, яка, між іншим, має велику художню цінність, а сам Гітлер — "з добрим лицем". Коли йому скажеш "Хайль Гітлер!", він вітається і підкидає вгору руку. І взагалі, заявив братко Васька, при Гітлерові був порядок. А бабуся париувала:

"Щоб ти не діждався такого порядку!"

А тато нічого не сказав, бо дуже спішив до свого бізнесу, а мама — до народних цілителів, які обіцяють їй знайти еліксир вічної молодості.

І ще бабуся Векла сказала, що це у Васьки "помутнення", якщо він купує такі ляльки, бриє голову і з такими, як і сам бритоголовими, відзначає день народження фюрера!

Суд присудив нам компенсувати тій громадянці, у якої "помутнення", витрати на лікування — од того, що їй на голову кинули Гітлера.

А хіба Гітлер винуватий?

Мені дядечка Гітлера жалко. Він такий добрий-добрий, а його всі обижають. І бабуся його обзиває усякими нехорошими словами, якими у нашому дворі балакають нехороші дяді, коли п'ють із пляшок...

Братко Васька вимагає, аби бабуся Векла повернула йому ті гроші, що їх він заплатив за дядечка Гітлера з добрим лицем, інакше він подасть на бабусю в суд, адже дядечко Гітлер є великою художньою цінністю, а мистецтво вічне і воно ні при чім.

А татові в цю історію ніколи втручатися, бо він тільки й встигає займатися своїм бізнесом, а мамі народні цілителі все ніяк не знайдуть еліксир вічної молодості, а гроші з неї, як вона каже, "здорово луплять".

Прощу закликати до порядку нашу бабусю Веклу, яка курить свою смердючу

цигаряку і заявляє, що "держе фронт", а насправді систематично і цілеспрямовано переслідує дядечка Гітлера з добрим лицем і не хоче, щоб він у нас був".

"А й справді, — подумали ми, читаючи вільний твір на вільну тему учениці 3 класу однієї з київських гімназій Олі М., — чого це якась баба Векла переслідує дядечка Гітлера — хіба вона не бачить, що він з добрим лицем і має велику художню цінність? Ще й з готовністю викидає вгору руку, коли вигукнеш "Хайль Гітлер!" Та ще й зважаючи на той факт, що при Гітлерові був порядок. Так і хочеться хутчій побігти до продавців сувенірів, які хоч і ховаються в підземелля, але все ж продають такі симпатичні ляльки, при вигляді яких так і хочеться виструнчитися, викинути вгору руку і гаркнути:

— Хайль Гітлер!!!

І ФАНТАСТИКА СТАНЕ РЕАЛЬНІСТЮ...

"...То що ж це твориться в нашій славній Україні? Люди добрі, та допоки? Чи буде коли-небудь цьому край? Вже хомо сапієнса нашого, українського, хапають і серед білого дня!.. Рятунку немає. Як і закону, щоб його захистив. Обзивають нас якимось е-е... електоратом і виловлюють прямо на вулицях. Більше того, на квартири набіги влаштовують — з квартир забирають. За шкірку і... і — в літак. І чартерним рейсом тебе... Думаєте, у Трускавець чи в Миргород? В Бердянськ, зрештою, чи в Яремчу? Еге! Діждетесь! Не в Хмільник і навіть не на Південний берег Криму — це вже пройдений етап. В чужину пруть нашого брата-електората. Кого на Сейшели, кого на Багами, кого в Ніццу, а багатьох на Мальту, Кариби, Андорру, в Емірати до шейхів. Чи в Єгипет, у якийсь там Шарм Ель Шейх. Розкошуй в п'ятизіркових готелях, не кажучи вже про круїзи на океанських лайнерах. А тих, котрі за себе не можуть постояти, особливо беззахисних пенсіонерів, так і навколо світу примушують той... круїзити. Та й потім... І взагалі... Оці вибори президента... Депутатів. І ще кого там? Ну, розумію... Кожному хочеться побути президентом України. Чи хоча б походити в нардепах, заштітніках трудящихся.

Але ж діватися вже нікуди від виборів. Кожен із кандидатів наймає літаки і чартерними рейсами людей у статусі електорату, не питаючи на те згоди, відправляє їх на той чи той світовий курорт. Аби вони лише тільки за нього на виборах голосували, аби лишень його президентом чи нардепом обрали. А кандидатів щороку реєструють як чи не по добрій сотні — від усіх не відіб'єшся, доводиться у різних там Єгиптах чи Туреччинах загорати чи туристом мандрувати. Ледве встигають орендовані кандидатами літаки на різні там Мальдіви розвозити населення України, чи то пак електорат. Виборців, одне слово. А плутанина яка виникає при цьому! Свавілья яке чиниться! Багатьох від сімей відривають, від дітей, а кого й від улюбленої роботи — правда, із збереженням заробітної плати. Навіть згоди того електорату не питають, куди його відправити позагорати. Може, чоловікові на Кіпр приспичило, а його — бац! — на Канари! А в нього вже ті Канари, приміром, у печінках сидять. Наканарився вже по зав'язку, на попередніх виборах. Іншому, навпаки, на Канари аж свербить, а його, бідолагу, прямцем у Сінгапур. І поскаржитись нікому. Я вже який рік не можу,

наприклад, на Майорку потрапити, бо мене як не в Таїланд відправляють, то на Гаваї чи й на Цейлон закидають. Хоч і загорів до чорноти і див усіляких на сто років наперед надивився, але ж не там загорав, де хотів..."

— Мені б оце твої турботи, зараза! — буркнув рядовий виборець Петренко і далі не став читати газету. — Фантастика якась!..

Глянув на підзаголовок — справді фантастичне оповідання!

— Тю, дурний, а я читаю...

У двері подзвонили. Відчинив, бо не було чим і похмелитися. По той бік стояло троє: двоє чоловіків і жінка. Всі з торбегами.

— Здрасті, — заусміхалися натренованими посмішками, що годилися для трудящих. — Ми — довірені особи кандидата в народні депутати Обіцяйленка, який...

— Що приперли? — безцеремонно перебив їх рядовий виборець Петренко. — Тут голова після вчорашнього як не лусне...

Виявилось, що принесли: а) пачку (1 кг) гречки і пляшку горілки. Притому дешевої, якоїсь настоянки, та біс з нею. Згодиться!

— Голосуйте за нашого... — почали прибулі.

— А ще й пива у вашого... немає? — перебив їх рядовий виборець Петренко. — Що ж ваш кандидат такий бідний?

— Але він обіцяє... Якщо проголосуєте за нього... Оберете його в парламент, то він... Райське життя кожному влаштує...

— Не один обіцяв. От як створить нам рай, тоді й приходьте. — Рядовий виборець Петренко згріб скромний презент чергового кандидата в нардепи. — Не густо, та... Дарованому коневі в зуби не дивляться. Дідько з вами, хоч похмелюся, — і зачинив за собою двері, притискуючи до живота не так пакет з гречкою, як пляшку, що так заклично булькала.

— Ось так, — буркнув він на адресу недочитаної газети. — Ось вона, сувора реальність. А ви... На Канари, на Сейшели кандидати возять своїх виборців!.. А наші — кеге гречки і пляхенцію якоїсь настоянки!.. От вам і Кариби, Андорри та Емірати... — зітхнув, розкупорюючи пляшку. — Але будемо оптимістами, можна й з горла... Тобто, може, ще й доживемо, коли й нас повезуть на Канари канарить. Так сказати, фантастика нарешті стане реальністю...

ДРУЖИЛИ ДВА КЛОУНИ...

І завше ото жартували-шуткували. Один одного намагаючись у смішне загнати. Часто й збиткувалися — правда, без злості. (Де присутній щирий сміх, там злоби не буває). Теж один над одним. Гуморили, на ходу придумуючи хіба ж такі хохми!

Отож, були собі та були два клоуни, в однім цирку працювали. Одного звали Ась, другого — Ось (це їхні сценічні імена). І хто з них Ась, а хто Ось — спробуй розібратися, коли вони як близнюки. І за зовнішністю, і за складом душі. Обидва руді, обидва товстуні-коротуні, потішники-комедіанти і блазні хоч куди! На арену не виходили, а вибігали. Вилітали, як корки з пляшок — хлоп!.. І вже чудакують-гуморять, глядачів потішають своїми репризами. І самі задоволені аж-аж! Їхні клоунади завжди йшли на

ха-ха!.. Тут вони, як коміки, були на висоті.

Оскільки ж веселощів їм нікуди було дівати, то охоче розігравали — поза ареною, звісно, — один одного. І хіба ж у такі комічні ситуації часом потрапляли! Аж самі чухалися. І — ніякої образи за розиграш у потерпілого. Чим дошкульніше вони розігравали один одного, тим міцнішою ставала їхня дружба. Бо придержувалися Ась і Ось рідкісного у наш час постулату: сміх облагороджує людину. Робить її... Ну, самі розумієте, ким. Ще кращою. Духовно багатшою, до хвороб та негараздів невразливою.

Бо ж людина від сміху й справді стає тільки кращою.

От поїхали вони якось у зарубіжне турне. У Німеччину. Ну, гастролі гастролями, а по тамтешніх магазинах теж треба побігати. Та ще в ті часи, коли в нас на товар — та ще путній — був стійкий дефіцит. Особливо на

початку дев'яностих. Минулого, ясна річ, століття.

Заглянули наші клоуни Ась та Ось в один-другий супермаркет. А там!.. Товарів — гарних і різних — хоч греблю гати! Ті товари, за якими у нас тоді — як ми ще жили в СРСР — черги та черги. Бувало простоїш півдня — це коли щось ходове "викинуть" — і часом ні з чим з магазину виходиш — не вистачило. Клятий дефіцит соціалістичного табору!

Тому друзі-клоуни в Німеччині отоварились, і, звісно, без будь-якої черги. Заходиш — купи, як маєш за що. Вони заходили й купували. В тім числі придбали собі по парі черевиків. Класні такі черевики! Шик-модерн! Як кажуть, кльово і хіппово!

Радуються клоуни покупкам. Буде в чому в СРСР пофорсити.

І ось в готелі клоун Ась вирішив розіграти друга свого клоуна Ося. Як сверблячка тоді на нього напала, наче хто нашіптував йому: розіграй друга і розіграй! Така нагода. Він і розіграв. Як Оська заснув (а мешкали вони в одному номері), Аська, ледве дочекавшись цього моменту, зарані потішаючись і аж руки потираючи від задуманої хохми, поміняв взуття (вони мали ноги однакового розміру): у свою коробку поклав два праві черевики, а в Осьчину — два ліві.

Другодні вони поверталися додому. В літаку, як той вже летів вище хмар, прямуючи на батьківщину, Аська, згадавши за свій розиграш (от зараз буде потіха, ой буде!), почав удавано обурюватися:

— Чорт зна що дозволяють собі німці! А ще кажуть про них, що вони педанти й акуратисти. Що покупець для них чи не святий!

— А що таке? — стривожено Оська.

— Уявляєш, — розігруючи, "обурюється" Аська, — купили ми вчора черевики. Моднющі, класні взагалі, хіппові!

— Ага, купили. І моднющі, і класні, і хіппові! А що?

— А що виявилось? — входить у роль Аська. — Уявляєш... У моїй коробці виявилися два черевики, але — жах! — обидва праві.

— І в тебе два... однакових? — вражено вигукнув Оська. — Справді, німці чорті й що утнули! А ще, кажуть, акуратисти! Уявляєш, у моїй коробці теж виявилися два однакові черевики. Тільки в тебе праві, а в мене — ліві. От німці сякі-розтакі! Я не

знав, що в тебе два праві, тож поки ти спав, раненько збігав у магазин і свої два ліві поміняв на два різні...

Клоун Аська схопився в кріслі чи не з наміром бігти в магазин і собі міняти два праві черевики на різні, але згадавши, що він у літаку, який летить вище хмар курсом на батьківщину, впав у крісло — подумки кріпко-міцно себе лайнувши! Оце так розіграв друга, ладен був вигукнути, але...

Але стримався — сам винуватий, на кого гнівитися. Тільки ще раз до свого короба заглянув, а там і справді два черевики, але обидва праві — що їх він сам собі й підіклав. Але ж хіба міг подумати, що друг тихцем гайне в магазин свої два ліві обмінювати!..

Так він і привіз додому черевики — моднючі, хіппові, клас-модерн, але... Але обидва праві.

Тільки Оська звідтоді чомусь, як заявлявся у своїх моднюючих черевиках, чомусь красномовно і чи не підозріло на друга позиркував.

Наче здогадувався про щось. А клоун Аська, так і не зізнавшись про свій невдалий розиграш, все ж потай радувався. Хоч і лишився без черевиків і збитки поніс, але ж і друга так класно розіграв, що той аж у магазин побіг міняти товар!

— Та гаразд, — загадково мовив Оська. — Будемо черевики носити по черзі: день я, день ти. Згода?

Звідтоді вони й носять черевики по черзі: день Аська, день Оська хіпує і дружба їхня від того тільки міцніла. Бо ж на гуморі замішана, а нічого міцнішого немає там, де є він — добродій Сміх!

ТЕЩА НА ІНТЕРНЕТ-САЙТІ

Як позбутися тещі, братове зяті й зятьки, питання самі знаєте, старе як світ. І в той же час вічно живуче, адже існує чи не з доісторичних часів.

Мабуть, ще звідтоді, як на просторах Центральної та Південно-Західної Європи поряд з неандертальцями з'явилися кроманьйонці — люди давнього антропологічного типу сучасного виду людини (Хомо сапієнс). А разом з ним і перші сім'ї. А вже з ними й проблеми зятів-тещ.

І звідтоді у різних століттях різних країн — все ж питання інтернаціональне, братове зяті й зятьки, — його вирішували (і вирішують), якщо виникне така нагальна і невідкладна проблема, а вона постійно виникає, — по-різному. Часом і не вельми цивілізованим способом — хто на що здатен.

Далебі нашому братові-гумористу вже аж незручно писати на цю... гм-гм... наболілу тему, адже рідко хто із сміхотворців її благополучно у своїй творчості обминув. Як, між іншим, і автор цих рядків.

І все ж, незважаючи на титанічні зусилля зятів різних епох і країн, її, проблему тещ, так і не вдалося вирішити й до сьогодні. Чи зяті всіх епох і країн були не вельми винахідливими та рішучими, чи тещі були — і є, — затятими, які вперто не бажали — і не бажають, — "вирішуватися".

От і доводиться нашому братові-гумористу знову і знову братися за перо, чи як теперішньому, сідати за клавіатури комп'ютера та різних там ноутбуків. Бо ж і сьогодні

все ще не доведена до ладу ця животрепетна для зятів проблема. Бо й сьогодні вона вирішується часом дідівськими, кустарними способами без наукового підходу, за все тим же архаїчним принципом: хто на що здатен, хто до чого голінний та моторний. Допоки? На дворі вже третє тисячоліття нової ери, а методи як позбутися тещ все ті ж... Архаїчні й допотопні.

Аж ось — уф! — здається, діждалися. З'явився новий метод вирішення цієї вже здавалося б невирішеної проблеми. Зяті та гумористи аж пооживали: перші, щоб використати новітній спосіб, другі, аби ще і ще погуморити на цю вічну і збиту тему, але вже по-новому.

Отож, увага: в Англії, на знаменитому Інтернет-аукціоні e-Bay з'явився незвичайний лот. Якийсь тамтешній зятьок 42-х років на ймення Стів — чи не сер, бува? — виставив на продаж... власну тещу. Допекло таки серу! А втім, у вік нових технологій — нові й методи.

На сайті, як і годиться, винахідливий зять помістив фотографію своєї дорогої тещі Кароліни, котра — не без допомоги свого зятка, — потрапила в розділ "колекційних і дивних речей". До лота — як і потрібно за правилами, — додано опис того, що виставлено.

Стартова ціна всього 1 (один) фунт стерлінгів. Мабуть, тому так дешево, що теща значиться як така, "що вже була в користуванні".

Працівникам ЗМІ, а вони зацікавились таким оригінальним способом позбутися тещі, як продаж її на Інтернет-аукціоні, Стів поскаржився... Виявляється, на цей вчинок його спонукала сама Кароліна. Все було добре, жалівся зятьок, доти, доки теща жила собі за океаном у США. Тоді вона була для Стіва просто золотою і він її, навіть, заочно хвалив, вважаючи, що йому здорово повезло — він в Англії, а теща в Америці. Та це ж... Це ж мрія чи не кожного зятя — мати тещу аж за Атлантичним океаном! Але щастя, як відомо, довго не триває. Прийшло та й пішло. Так сталося й у даному випадку. Негадано теща з'явилася в Англії зі своїми бебехами і заявила — каміння з неба на голову бідного зятя! — що вона приїхала на постійне проживання до своєї дочки.

— А разом з тим і до мене, — ледь не плакав Стів перед працівниками ЗМІ. — Не посміхайтесь! Я кажу це вбивчо серйозно. Вона кожного дня намагається змінити мене, перевиховати, аби з мене, за її словами, вийшло нарешті що-небудь путнє. Але я все ще сподіваюсь... сподіваюсь, що хто-небудь забере її в мене. Вона самотня і має не такий вже й поганий вигляд. Як для самотнього чоловіка її віку — 50 років, — вона ще й нічого.... Хоч і була в користуванні, але ще може бути комусь подругою життя.

— Мене трохи засмутила моя "ціна", — в свою чергу скаржилась перед працівниками ЗМІ сама винуватиця подій. — Зятьок міг би почати торги хоч би із 100 фунтів стерлінгів. А взагалі, він, зятьок мій, теж непоганий, хоча... Дуже лінивий. Прямо ледаця, хай дарує мені. Я не відчеплюся від нього доти, доки він сам не зміниться в кращий бік. Це моя робота і я не заспокоюся, доки не виліплю з нього бравого і голінного зятя, бо тільки такий зять достойний мене — такої тещі!

А поки що американська теща продається на Інтернет-аукціоні e-Bay і продається

недорого... Спробуйте чоловіки-одинаки, кому потрібна пара. А раптом... Теща Кароліна... гм-гм... ще й нічого. Хоч і була вже в користуванні, і так дешево. Стартова ціна всього лише 1 (один) фунт стерлінгів. Чи й не гроші в наш час.

І ЗАБАГ БОЖОК ЛЮБОВІ...

Син верховного бога Зевса, розвеселий Діоніс, не удостоївся потрапити в число головних небожителів і володарів Олімпу, але від того не журився. І тим не переймався — чи й не причина для песимізму та кепського настрою! Навпаки, вельможні владики священної Гори йому заздрили. Потай, звичайно. Ще б пак! Діоніс був богом виноградарства і виноробства, тож мав завидну популярність серед простого народу. У нього завжди було що випити і чим похмелитися. Боги з цього приводу до нього частенько бігали — хильнути на дурничку.

На Олімпі Діонісу було нудно — від бездіяльності, якій віддавалися вищі боги. Завжди веселий, безжурно-безтурботний володар вин, мандруючи різними краями (аж до Індії і назад в Європу), навчав людей виноробству та веселій гульні. По сій причині й був зело популярним серед люду, хлопцем-зухом. Заодно він творив чудеса. Любив різні містифікації та розігрування. Досить йому було стукнути посохом у землю, як звідти відразу ж бив фонтан пречудового вина — пий хоч залийся!

Невгамовного веселуна постійно супроводжували такі ж сміхотливі, дещо вітряні жіночки у вінках з плюща, з тирсами в руках, із шкурами диких тварин на прекрасних тілесах, від яких чоловіки аж чманіли.

Галаслива пияцька компанія! Легка на посиденьки й заздравні тости та постійне спорожнення кубків.

А ще супутницями Діоніса були вакханки (ці й узагалі розвеселі — далі нікуди!) та менади. Всі безугаву веселилися і влаштовували хіба ж такі містерії — не життя, а міф.

У почеті бога виноградарства та виноробства веселуна Діоніса був і один добродій на ймення Пан. У давніх греків теж розвеселий бог. Коли його матері Дріопі показали її немовля, німфа жахнулася: виявляється, вона народила якусь химерну істоту з козячими ріжками, покриту шерстю та ще й з бородою. Жах, жах! Бідна, бідна мати! Але батька Гермеса та богів-олімпійців такий вигляд немовляти вельми розвеселив, вони й нарекли хлопчика Паном (себто тим, "хто, подобається всім").

Виріши, Пан тинявся горами та лісами, танцював з німфами та грав на сопілці. Ще він розважався тим, що зненацька, в обідню перерву, коли наставала полуденна тиша, своєю зовнішністю наганяв страх, пізніше названий панічним. І швидко цей цапоногий божок з козячими ріжками став найближчим питним братом Діоніса. Незважаючи на свій непривабливий вигляд божок-цапок був переповнений пристрастю закохання, а тому часто ганявся за прекрасними німфами — губа, як бачимо, не дура! І все було б нічого (хоча ми знаємо сумні приклади до чого призводить жлуктіння чи не баняками вина), якби не... Не його хтивість, що переходила усякі межі. І допився козячий божок до того, що забаг любові німф. Юні діви були писаними красунями. А ще вони надихали поетів на творчі подвиги, даруючи їм цілі торбеги натхнення. Хоч самі вели безпутне життя і над усе любили узливання, вони були за сумісництвом ще й покровителями

шлюбів. Боги та божки за ними добряче упали. Не став винятком і Пан.

Він забаг любові німф — ні сіло, ні впало, дайте, дядьку, сала!

І це при тім, що юні красуні, п'янички й розпусниці, все ж крутили носиками, як з'являвся рогатий цапоногий божок з хвостом і бородою. Любов з цапоподібним крутити? Та ніколи!

І дали йому від воріт поворот. Чи по-нашому, по-українському, піднесли гарбуза.

І спалахнув Пан: якщо німфи не хочуть з ним любитися по своїй волі, він їх... він їх примусить це зробити! Ось так! З цією метою і звернувся за допомогою до свого протеже Діоніса. Так, мовляв, і так, вернуть од мене носики прекрасні німфи — присилуй їх закрутити зі мною оті, значить, романи.

Діоніс аж витріщився з подиву.

— Та воно вроді з примусі любові не буває, — подивувався. — Як змусити німф крутити з тобою оті, значить, романи?

А Пан як найнявся: зроби та зроби, Діонісе, аби німфи й зі мною крутили любов.

Крякнув Діоніс.

— Любов, даруй, навіть богам непідвладна. Та гаразд, спробую, коли вже тобі так приспічило.

Подарував він своєму сатиру і другу-пияку священну золоту амфору. З любов'ю? З любов'ю амфор, навіть золотих, не буває. Інша річ — з вином. Всі знали, що допоки та золота амфора Діоніса повна хмільного трунку, доти боги і люди будуть веселитися і жити в radoщах і безтурботності. І в благоденствії — так тоді ще вважали. Що пиятика призводить до благоденствія, а не до зубожіння, як ми тепер знаємо. Це відкриття, що за нього людство дорого заплатить, прийде до нього значно пізніше.

Амфора ж та, золота і чарівна, маючи дно, насправді була бездонною. Скільки не хлебчи з неї вина, вона завжди буде повною. Справді нездійсненна мрія пияків усіх національностей.

Даючи таку амфору Панові, Діоніс застеріг: тільки гляди не впусти амфору і не розхлюпай її вміст.

— І ця посудина примусить німф мене кохати? — Пан спершу був аж розчарованим.

— Допоможе, якщо... Якщо зумієш непомітно споїти юних вродливиць. А п'яненьким, як відомо, море по коліна. Особливо, жіночкам. Після якоїсь там, надцятої чаші їм навіть ти, цапоногий з ріжками та хвостом і в шерсті видасишся чи не красенем — принцем з казки! І вже захмелілі, вони неодмінно пересплять з тобою.

Але вийшла заковика: споюючи німф — так би мовити, підготовлюючи їх до любовного ложа, — Пан сам так наливав із золотої амфори, що й на ногах не міг триматися (де вже там любов'ю займатися!). Беркицнув. А падаючи, копитом зачепив амфору, перекинув її й миттєво захріп. Цілу ніч витікало з перевернутої амфори вино, доки й не витекло. Вранці Пан, стогнучи з похмілля та хапаючись за голову, що аж тріщала, бідолашна, тільки сплюнув, побачивши перевернуту амфору із уже сухим дном. Оце так допився! Спокусив красунь. А німфи, в свою чергу стогнучи з похмілля, посхоплювалися і — шаміль-шаміль, — порозбігалися по кущах...

Так скінчився золотий вік людства — як спорожніла золота амфора.

Р. С. Коли б автор писав, приміром, байку на цю тему, а не правдиву-щонайправдивішу побрехеньку, то в ній за законами жанру була б мораль: пити, мовляв, треба менше. Тоді й любов буде, і все інше. А так... допився до того, що й золотий вік людства мекнув!

Куди вже далі. Але історія вчить, що вона нічого... не вчить. Ми п'ємо й далі.

Хоча вже й знаємо, що далі пропивати, як усе вже здається процмулили, що змогли, немає чого. Тим більше, бездонних амфор нині теж немає. Як і бога веселощів Діоніса. І Пан невідомо де подівся — пропивши свою долю.

Але так іноді хочеться дістати бездонну амфору. А діставши, якщо й не споїти кралечок, то бодай самому напиться до самісіньких риз. Тому й популярна у всі часи пісенька: "Ой, у полі билиночка колихається, А в шиночку вдовин син напивається..."

Все ще напивається. З часів Пана та Діоніса.

Кажуть, він п'є з горя. Тому, що бідний.

А ще кажуть: бідний він тому, що... напивається.

ТІЛО ВИДОВЖЕНЕ, ЗМІЄПОДІБНЕ, ХИЖАК

— Він, він це... Що не кажіть, а їй же Богу, він!..

— Хто — він?

— А той, хто мене душив. Він, зараза, він!.. Хоч ріжте мене, а він... Тіло видовжене, змієподібне, хижак! Хто ж ще буде, як не він? І ледь було мене не відправив де праотців. І досі шия болить. Коли б не підоспіла підмога...

І скільки не допитуються, бувало, у відповідь одне і те ж: тіло видовжене, змієподібне, хижак...

— Кажу, він, бо хто ж його не знає — змієподібного? Щоб його трясця трясла, як він мене, стерво, тряс!.. Ич яку моду взяв, на шию чоловікові кидатись! Що я йому такого зробив? Тільки й того, що хотів спіймати...

І лише після доброї чарки дядько Степан, підкручуючи вуса, нарешті заходжується розповідати.

Гостював він тієї весни в Очакові, в дочки, яка там замужем за річковим капітаном. І там, де ото в Лиман впадають Дніпро та Південний Буг (тому й лиман зветься Дніпровсько-Бузьким), рибку собі ловив. Тихо, як кажуть, і мирно.

— От вже душечку таранькою та лящами одвів! Тільки закинеш, так і є... так і є... Роздолля там! Як ото в морі. Лиман простягнувся чи не на півсотні кілометрів — є де розвернутися. Правда, рибінспектори, зарази, дозволяли. От уже причепливі! Чіплялися, бачте, що по весні риба нереститься — тож лов її на той час заборонений. Браконьєрство це, мовляв. Та що ж я всю рибу виловлю, якщо по весні з вудочкою в Лиман впливу, га? Ну, спіймаю там десяток-другий рибин, а їх у Лимані! Трильйон з гаком! Так ні... Галасують! Катерами гасають, пальне тіко палять та штрафують нашого брата. Та риболовні снасті відбирають... Моду взяли — у друзі набиваються. До нашого брата. Порозвішують на березі Лиману плакати: "Рибінспектор — друг риболова-любителя!" Вік би не бачити таких, звиняйте, друзів! Як не клює, — "друга" немає, а

тіко починаєш брати, а друг — тут, як тут. Штраф, конхвіскація снастей... У Києві на Дніпрі од них спасу немає, аж в Очаків заїхав — і тут пильний в обидва ока!.. Куди воно годиться? Трудящому мужику так уже й з вудочкою не можна посидіти. А я сидів. І ловив. Доки не трапився він... Ну, той, тіло видовжене, змієподібне, хижак...

Заякорився того разу в уловистому місці — лящі там добре брали. Налаштував спінінги, на борт їх поставив, дзвіночки почепив. Сиджу, чекаю... Цигарку смалю, одним оком пасу Лиман — чи не несе, бува, чорт друга-рибінспектора, а другим косую на снасті — щоб кивок не прогавити. Слава Богу, ребінспекції не видно... Коли це дзвоник телень-телень!.. Я з несподіванки аж у човні підскочив. Ага, думаю, перший є! А дзвоник аж угору злітає!

Схопив спінінг, підсік. Ого-го, відчуваю, щось солідненьке попалося, ач як в глибині б'ється, не інакше, як лящ кілограмів на п'ять. Тільки б волосінь витримала, аби гачок не розігнувся — і таке траплялося. Лиманські лящі вигуляні, го-го який фокус можуть утнути! Кручу катушку, вибираю волосінь, підтягую улов до човна — катушка аж вищить, волосінь як струна бринить... Та ось вода біля борту закипіла, з води щось за чудасія вискочила... І на мене зміїною головою витріщилася. А довжелезна яка! Метрів чи не два. Наче удав. Тіло видовжене, змієподібне, дрібна луска. Спина темно-зелена, боки жовті, черево білувате... Що за чудо-юдо? Почвара та й годі! Я ледве спінінга з рук не випустив, як уздрів ту диковину... Боже Сусе! На кий він мені здався, удав! У нас, у Києві у Дніпрі таке не водиться. І що з тим змієм робити? Приснитись — злякаєшся! Втягнув я ту химеру в човен, а вона, видовжена, змієподібна, хвостом мене яа-ак уріже не ногах! Ледве за борт не булькнув! Аж на нозі синяцюра схопився — як там і був! Т-туди т-твою! Піймав на свою голову розбишаку! Ну, постривай, дивовижо!

Нахилився я над тією химерою, щоб гачка вийняти, а воно, чудисько те видовжене, змієподібне, як підстрибне, як мотане своїм двометровим тілом, наче батогом!.. І обмоталося навколо моєї шиї. Я й отямитись не встиг, а вона (воно) так і здавило, як сталевим обручем! Я аж захрипів... Ну, все, думаю, амбець і капець мені в одну мить! Задушить це змієподібне.... Невже й справді удав?

В мене вже й піна з рота... Оце так... ребна ловля! Ні за цапову душу пропаду. І чорт мене поніс в цей Дніпровсько-Бузький лиман! Хватка в страховини — будь здоров! Віддираю його руками, а воно ж як сталь міцне. Та ще й слизьке. Руки сковзаються...

Господи, Сусе, хоч би хто порятував. Аж тут чую мотор — трах-трах і стих. Хвиля човен гойднула. Слава Сусу — підмога.

— Хто — там? Ряту-уйте! — кричу. — Річкового удава підчепив... Душить, зараза!..

— То він так по-своєму з бракон'єрами бореться, — чується голос і, що обурливо — насмішуватий.

Скосив око — хто ж це над людською бідю кпинить? Вона. Рибінспекція. Але мені тоді, як мене те страхопудало змієподібне душило, все одно було — хоч ребінспектор, хоч чорт! Та й ребінспекція ще краще — зуміє порятувати.

— Спасайте, хлопці, — кричу. — Мене удав душить!

— Вугор, — одказує з човна ребінспектор. — Повна назва його — вугор

європейський, або річковий... Трапляються екземплярчики й до двох метрів завдовжки, хоча в середньому півтора. Важить — 4—6 кг. Тіло видовжене, змієподібне. Нереститься в Атлантичному океані, в Саргасовому морі на глибині 400 метрів. Личинки з морською течією майже три роки плывуть до берегів Європи, перетворюючись на вугрів і вже тоді заходять у ріки. В Україні рідкісний, але трапляються — особливо в нашому Лимані, — значні екземплярчики! Хто з ними ніколи не здибувався, той може налякатися..

— Т-туди т-твою! — кричу, все ще намагаючись одірвати із шиї живий обруч. — Мене ця чортяка душить, а ти... Лекцію затіяв.... Поможи!.. Теж мені... рибінспектор! Друг риболовів-любителів!

Рибінспектор — веселий такий чоловік, хвацький, — стриб у мій човен і вправно та швидко відірвав од мене того вугра. Європейського чи якого там. І в Лиман його — бульк!

— Ти що-о?! — кричу. — Я його ледве у човен втягнув, а ти... У воду катюгу?

А рибінспектор зуби шкірить.

— Не сезон зараз для рибної ловлі. Ще місяць треба чекати.

— Тю, а я не знав, — прикидаюся дурником.

— Незнання законів не звільняє від покарання за їх порушення. — І діловито дістає сумку-планшетку. — Значить так, добродію. Будемо складати протокола, платити штраф.

— За те, ще він мене ледь не задушив? — розтираю шию.

— Ні, за браконьєрство. Заодно доведеться ваші спінінги конфіскувати. Ось у що вам обійдеться ловля вугра в неустановлене время.

Квитанцію дістав і — радо так мені:

— О! Вітаю вас!

— З чим це? — насторожуюсь.

— Ви — тисячний браконьєр, якого ми спіймали у цьому році, — бадьоро вигукує друг риболовів-любителів. — З чим вас і здоровлю. Заодно випишу вам ювілейну квитанцію на штраф.

— Хоч тут, — кажу, — повезло.

І все ж я був йому радий. Коли б не рибінспектор — хтозна як би скінчилася моя боротьба з тим... змієподібним. А так — виручив. Недарма ж кажуть: рибінспектор — друг риболова-любителя.

А корінець квитанції, де написано, що я тисячний браконьєр — Господи Сусе, скільки розвелось цих браконьєрів, спасу од них немає! — спійманий тієї весни в Дніпровсько-Бузькому лимані, зберігаю, як сувенір. Грошей, правда, що їх здерли з мене на штраф, шкода. І новеньких спінінгів. Дорого мені обійшлася та почвара. Видовжена, змієподібна... Бодай їй! Сиділа б у своєму Саргасовому морі, так ні... В Дніпровсько-Бузький лиман приперлася. А ти — потерпай з-за неї!

— Бережіть квитанцію, — порадив на прощання рибінспектор. — Раптом вам ще й премію дадуть — як тисячному браконьєру!

Еге, діждешся од них премій!

А на Лиман я звідтоді, як у дочки гостюю, не потикаюсь. Підчепиш там якесь страхопудало, а воно й кинеться тебе душити — ума йому не вставиш. Ні, з мене досить одного разу!..

ПРИГОЛОМШЛИВА РАДІСТЬ СЕКСУ!..

Увага!!! Всім-всім і негайно — любителям і професіоналам! Розкішно видану книгу "Радість сексу" — крейдяний папір, колосально-

вражаючі кольорові ілюстрації, в основу яких покладено знімки (без ретуші!) найпроникливіших англійських папараці, зроблені за допомогою прихованих камер; не книга, а своєрідний гімн любові (101 спосіб як досягнути нірвани!!!), багатюща енциклопедія інтимних послуг, керівництво до дії з детально-дохідливими і точними описами та фаховими порадами і водночас високопоетична, написана ніби на одному подихові; фоліант, що принесе вам справді приголомшливу радість сексу (як один казав: скільки там того життя!), що її ні пером описати, ні словами передати; зрештою, безцінний твір, який повинен бути в кожного на столі... себто поруч з ліжком, чи не антикварний посібник, що, як я певен, стане і вам істинним другом, радником і навчителем (у виданні подається 101 порада чотирма мовами — українською, російською, англійською та міжнародною, есперанто), особливо для початківців (та й для профі теж), так ось таку книгу-диво ТЕРМІНОВО, у зв'язку з нагальною потребою, міняю на будь-яке видання (бодай і брошурного типу хай навіть і на газетному папері) із популярно-наукової серії "Венеричні хвороби та їх лікування". Згоден на доплату — зі свого боку.

Адреса в редакції.

Раджу не баритися, адже того міняйла, який озветься першим, чекає ще й своєрідна премія — за оперативність, гуманізм і милосердя, виявлені до ближнього.

Поспішайте, не втрачайте, може, й останньої можливості спізнати приголомшливу радість сексу, від якої (якого) потім — повірте моему досвіду — не просто буде й отямитись.

З нетерпінням чекаю пропозицій від любителів спізнати нірвану сто та ще й одним способом! Не баріться з обміном!

ЧОЛОВІКИ... ВИМИРАЮТЬ?..

НЕ ДІЖДЕТЕСЬ!..

— Чоловіки! Законні і незаконні! Представники гіршої половини роду людського! Чоловіченьки і чоловічища, чолов'яги і чоловічки, всі, хто сильної статі! Мужчини! Хлопці-молодці! Парубки і братани! Дядьки і вуйки! Газди і свояки! Свати і швагери! Тесті і шуряки! І взагалі, хомо сапієнси у штанях! Вічно юні орли — мобілізуймося! Згуртуймося! Не підведемо коханих, представниць прекрасної половини роду людського — дружин зокрема і чарівних жінок взагалі — молодиць, газдинь, вуйкинь! На сто й один відсоток збільшимо якість і надійність нашої вічної мужської процедури по продовженню роду людського! Доведемо, що ми, як і раніше, на бойовому посту і за нами не стане. Хоч ми й у небезпеці, адже під загрозою рід наш чоловічий.

Всі оті вищенаведені хомо сапієнси у штанях! А тому — до відома жінок — чоловіків треба берегти. Більш того — рятувати. Так, так, богині наші, настав час рятувати своїх богів. Кожна рятує свого, а всі разом — усіх чоловіків разом! Бо чоловіки — вимирають.

Більше того, можуть взагалі щезнути зі світу білого, як свого часу щезли мамонти. Зважте, без мамонтів, кавалерів своїх, не вціліла жодна мамонтиха, бодай і з найбільшими бивнями — зважте на це, наші... роз-розпрекрасні!

Колись, ще в праісторичні часи, нам, чоловікам, уже загрожували масовою погибеллю. Хто? Та оті, що до прегарної та пречудової половини належать. Амазонки. Були такі войовничі жінки, жінки-вершниці. Були та, слава Богу, загули. З історичної арени. Чоловіків ті незрівнянні просто не терпіли. Як ото бджоли на дух не переносять трутнів, які, на їхню думку, не виконують ніякої роботи у вулику. А продовжувати рід бджолиний, маток запліднювати, та ще з ніжністю й любов'ю, — хіба це не відповідальна робота? Ще й яка! Хай спробує яка-небудь, бодай і розумна, бджола продовжити рід свій без трутня! Тож-бо! Але нашого брата, хоч у бджіл, хоч у людей чомусь не шанують. А думаєте, так легко і просто було і амазонкам догоджати, і рід людський з ними продовжувати? Та ще й з любов'ю... Хоч трутню, хоч чоловіку. Амазонки цього не цінили — із несвідомих бджіл приклад брали. Як тільки чоловік своє... гм-гм... зробить, пардон, рід людський продовжить (а деяка, бувало, ще і ще вимагає продовжувати той рід — до білого ранку!), амазонка його, невдячна, під оте саме місце ногою — котись, мовляв, подалі! Мавр своє зробив.

Але, слава Богу, чоловіки й войовничих амазонок пережали, як ото пізніше — войовничий матеріалізм чи такий же атеїзм.

І раптом — нове лихо. Якись, даруйте, хромосоми вирішили нас зі світу білого позживати. Оті самі структури клітинного ядра, що забезпечують передавання спадкової інформації від клітини до клітини, від покоління до покоління, одне слово, матеріальні носії спадковості.

З Австралії прилетіла жахна новина: чоловік як біологічний вид може поступово зникнути, а лишаться самі лише жінки, хоч і невідомо з ким вони тоді оте саме... продовжуватимуть рід людський. Та ще й щоночі. Виявляється, біологи з австралійського університету провели дослід, співставили так звані "ікс" (жіночі) та "ігрек"-хромосоми, різні способи з'єднання яких і визначають майбутню стать майбутньої дитини. Жінки володіють парою "ікс"-хромосом, а чоловіки "ікс" та "ігрек". Так ось, підсумовуючи дослід, австралійські розумники й зробили сенсаційне відкриття: жіночі хромосоми залишаються такими, якими вони й були хоч і 100 мільйонів років тому (а втім, від спідниць ми іншого й не чекали), а ось чоловічі з часом все більше й більше піддаються мутаціям. І — о жах! — зменшуються... гм-гм... у розмірах. Уявляєте? Вже не хромосоми у них позалишалися, а якісь там, даруйте, мізерії. Тому й велика вірогідність того, що поступово чоловік, як біовид і зникне. Назовсім! Жах, та й годі!

Правда, одна професорка все того ж австралійського університету — вумна, мабуть, пані бабенція! — меланхолійно зауважила, що "ігрек"-хромосома може зникнути, але

це не повинно стати приводом для тривоги, бо природа не допустить цього, адже без чоловіків, як виявила та пані професорка, не буде людей. Отих маленьких, з яких виростають великі.

Браво, пані професорко, браво і так далі!

Правда, вельмишановна пані тут не оригінальна, адже таке саме відкриття раніше за неї зробили згадувані амазонки: не буде чоловіків (якщо вони, амазонки дурні, їх переб'ють чи повиганяють, яко бджоли трутнів), то хто ж тоді з ними... гм-гм... буде продовжувати рід людський? Та ще з ніжністю і з отією, як її, любов'ю. Адже ж тоді на планеті Земля залишиться сам лише матріархат, а що він, хоч і язикатий та войовничий, утне без бравого патріархату? Та врешті й самого матріархату не буде без патріархату нашого. А подумавши так (ті, що в спідницях, теж іноді здатні тверезо думати), жіноцтво прийняло єдино правильне рішення: чоловіки — на відміну від трутнів — все-таки потрібні. І не тільки для продовження роду, бо, як одна амазонка зізналася: мені, каже, подобається не так продовження роду, як сам процес його...

Усвідомивши це, яка-небудь амазонка, дивись, і закричить своєму законному:

— Де ти ходиш-колобродиш, аполоне мій бельведерський?!. Скільки тебе чекати? Ану давай...

— Що — давати?

— Він ще й питає що? — аж руками сплесне розкішна (а вони всі до біса розкішні!) представниця матріархату. — Хто рід людський буде продовжувати? Га? Я сама, чи що? Красненько дякую. Мені ерзац-утіха не потрібна. Та й тебе я нащо тримаю? Гляди тільки, не здумай сачкувати під час цього відповідального процесу. Старайся, щоб аж-аж! І не спіши, до ранку часу пребагацько... У футболі он що головне? Правильно, не голи, а сама... гра.

— Та я... — радо чоловік (бо ж діватися все одно нікуди). — Так би зразу й сказала, а то... Де ти колобродив? За мною не стане. Щоб рід людський не мекнув з планети Земля, зараз і візьмуся його продовжувати.

І — візьметься. Як уже не раз брався. Такий він, чоловік. Себто такі ми, чоловіки-чоловіченьки, законні і незаконні. Кращі представники гіршої половини роду людського. Мужчини. Хлопці-молодці. Парубки і братани. Дядьки і вуйки. Газди і свояки. Свати і швагери. Тесті і шуряки. Хомо сапієнси у штанях. Вічно юні орли. Не дамо роду людському щезнути. Продовжимо його — охоче і радо. Особливо з нашим славним, і розпрекрасним, і чарівним жіноцтвом. Та й сама... гм-гм... робота, що тут казати, вельми приємна. З усіх робіт найкраща. А тому нам і хромосома клята не завадить, хоч вона й зменшується. Тож будемо й далі виконувати свою історичну місію, під час якої справді важливі не голи, а сама гра. Сам процес. Разом із коханими, звичайно. Не діждуться якісь там хромосоми, щоб ми пощезали. Не на тих напали!..

ПРО ЦІЛУВАННЯ ЯК ФАКТОР ЛІКУВАННЯ

В чаду солодких мрій

Припав до уст і млів,

Той поцілунковий напій

Мене труїв, труїв...

Ні, шановне товариство, доброти і добродійки, товариші й товаришочки вкупі з пані і панове, не про такий шкідливий (або й просто небезпечний для здоров'я) поцілунок (себто поцілунковий напій, як у поета М. Вороного) ми будемо вести мову. Не про те цілування, що труїть (цур йому пек! Тим більше є кому нас і без поцілунків труїти — згадаймо хоча б екологію), а про те, що...

Правильно, про цілюще. Про оте, що є бальзамом для душі й тіла, а загалом і для здоров'я. Про цілування-милування, що не вкорочує наші дні, а, навпаки, ще нам додає. Не кажучи вже про... гм-гм... дещо інше, не менш (якщо не більш) приємне.

Отож про цілування як фактор лікування.

Досі що ми знали? Про цілування. Ну хіба що це — дотик губами до кого, чого-небудь, як вияв любові, ласки і т. ін. Загалом спостереження точне, але не повне. Бо поцілунок, виявляється, може бути (і буває) зцілюючим, ба навіть корисним для здоров'я. Адже поцілуйки — це факт! — довше живуть. І як живуть. Позаздрити їм тільки можна! До всього ж отой дотик губами, виявляється, цілком може замінити аптеку з її вічно гіркими (не кажучи вже що недешевими) ліками.

Ось що автору вдалося дізнатися (цитуються дослівно, хоч і вибірково) з фахових порад спеціаліста з цього питання.

Косметологія:

"Жагучий поцілунок викликає напругу більше 30 м'язів обличчя. Шкіра завдяки цьому розгладжується, стає більш пружною і краще забезпечується кров'ю (Та хіба тільки шкіра і хіба тільки на обличчі. — В. Ч.). Може, краще цілуватися, ніж накладати на обличчя усілякі маски і креми? Воно і приємніше буде!" Воістину! Тільки прохання звернути увагу на якість поцілунку, який має бути безпремієнно жагучим. Нежагучий ніщо не розгладить, і ніщо від нього пружним не стане і кров'ю не наллється! Особливо від банального цмокання, аби, як кажуть, позбутися черги. Дієтологія:

"При кожному тривалому поцілунку ми витрачаємо не менше 12 калорій. Але навіть і при більш скромній витраті енергії можна, виявляється, схуднути. Як підраховали вчені, 3 поцілунки на день (кожний по 20 секунд) дозволять вам за рік позбутися цілого кілограма зайвої ваги!" Щоправда, під час цього акту не варто втрачати обережність, бо дехто, допавшись, як спраглий до води, може доцілуватися... гм-гм... до дистрофії. Цілування, якщо його не нормувати і суворо не дозувати, може декого довести до стану якоїсь там тички-кілка.

Цілування як фактор знеболювання:

"Знеболюючим ефектом поцілунок зобов'язаний гормону ендорфіну. Чим більш жагучим є поцілунок, тим більше ендорфіну виробляється організмом (Воно й зрозуміло: простим, нежагучим поцілунком нічого не виробиш!) За один поцілунок в організм викидається заспокійлива доза гормонів, що перевищує мінімальну дозу морфію... Тож забудьте про анальгетики і цілуйтеся!"

В антистресовій терапії:

Виявляється, "поцілунок перешкоджає утворенню стресових гормонів". А це ж

"вони збільшують кров'яний тиск, підвищують рівень холестерину, порушують баланс інсуліну і сприяють безсонню". Зважте. Крім того, поцілунок може дуже "ефективно заспокоювати нервову систему. Саме тому люди, які часто цілються, частіше бувають оптимістами".

Варто також пам'ятати, що "поцілунок викликає значне прискорення пульсу (до 110—120 ударів на хвилину у чоловіків і до 180 у жінок!). А це призводить до поліпшення кровообігу. Клітини при цьому одержують додаткову кількість кисню, а життєвий тонус підвищується. Під час поцілунку уповільнюється процес виділення деяких укр. шкідливих сполук, що дуже позитивно позначається на всій роботі організму..." До всього ж поцілунок "сприяє уповільненню атеросклеротичних процесів, запобігає вегетосудинній дистонії і порушенню кровообігу. Затримка подиху при поцілунку може дуже благотворно впливати на організм — подібно техніці оздоровчого дихання йогів".

І насамкінець головне:

а) дозування.

"З точки зору медиків, тривалість ідеального поцілунку повинна бути близько 3-х хвилин, але у будь-якому випадку не менше однієї. Найбільш ефективні поцілунки — ті, при яких ви, хоча б іноді, дивитесь один одному в очі". А куди ж іще?

б) тривалість лікування:

"Чим довше, тим краще. Чим частіше ви будете цілуватися, тим краще." А якщо все життя, щодня й завжди, то вам забезпечений довгий і щасливий вік. Тож не лінуйтеся. Цілуйтеся, як радила одна бувала молодичка, так, наче це вже востаннє! І тоді ніякі ліки вам не будуть потрібні. І будете ви здоровими і щасливими. А заради цього, їй-бо, варто якомога частіше цілуватися — хоча б з лікувальною метою. І безпреміно це робити з коханою (коханим). І будете мати за так санаторій на дому. Недарма ж спеціаліст запевняє, що усього лише три поцілунки на день "забезпечать вам не менш, ніж на добу, укр. романтичний і піднесений настрій". Овва! Так за чим затримка? Та заради цього варто й десять разів на добу цілуватися — навіть... навіть СТО разів! Хто ж вам заважає, добродії і добродійки, товариші й товаришочки, пані і панове?!

ТАКИ НІХТО НЕ ХОЧЕ ЛІКУВАТИСЯ

ВІД СЕКСУ

Оце дожилися! Виявляється, людство хворе — та дуже серйозно, а ніхто не хоче... Правильно, лікуватися від сексу. Ну геть несвідомі, хоч примусово людство оздоровлюй! І взагалі, куди наша медицина дивиться? Де Міністерство охорони здоров'я, наука, різні там психологи і психотерапевти?

Виявляється, у світі Хомо сапієнс існує т. з. міжнародний антисексуальний (не більше не менше!) рух. А в Росії є його відділення (слава Богу, до України се лихо ще не докотилося), яке безапеляційно стверджує: секс (увага, у кого слабкі нерви, просимо далі не читати — за можливі наслідки автор не несе аніякої відповідальності!) шкідливий для здоров'я, а любострастя взагалі не сумісне з духовним удосконаленням! Більше того, члени російського відділення (євнухи, чи, даруйте, імпотенти?) глибоко

переконані: секс за своєю суттю не є природною потребою організму, як, наприклад, їжа і вода. (Овва! А звідки ж тоді мають братися діточки? Невже й справді в капусті? Але знову ж неув'язочка: де ж їх діставати, щоб у тій капусті розсаджувати, га? Щоправда, решті ссавців — уже чотириногим — вищезгадані члени того нездорового руху чомусь не заборонили займатися отим самим... сексом (мимоволі й слово таке побоїшся вживати).

І все б нічого (знали ми й не таких диваків), якби не американці. Не проконсультувавшись з російськими борцями з любощами, зопалу винайшли віагру.

Для підсилення...

Ні, ні, не антисексу, а навпаки. Жах! До того ж біда ніколи не ходить одна. Британські вчені повискакували мов з конопель і створили свій аналог віагри — упріму! Ще й заявили на увесь світ: їхній препарат діє швидше віагри і коштує дешевше — налітайте, мужики! І мужики, замість того, щоб зав'язати із сексом, кинулися купувати упріму. Ну, може, не всі, а лиш ті, хто має потребу підвищити свою хіть, але ж кинулись!

Російських борців з любощами ледь інфаркт не викосив, коли дізналися, що британський препарат, на відміну від американського, діє на статевий рецептор мозку, який, у свою чергу, посилає стимулюючий сигнал чоловікові... самі знаєте, куди, а настає приблизно за 20 хвилин, та ще й триває майже 24 години! От і борися після цього із сексом, спробуй врятувати людство від зарази...

Щоправда, борців із статевою насолодою ніби підтримали британські кардіологи, які заявили: так, секс небезпечний для життя. Але тільки... позашлюбний. Бо подружня пара менше всього ризикує підхопити сердечні ускладнення під час занять улюбленою втіхою. І навпаки, 75 відсотків нещасних випадків пов'язані з позашлюбними жартами-милуваннями...

"Серце людини навряд чи стурбоване відсутністю штампа про шлюб у паспортах людей, які опинилися в одному ліжку, — достовірна цитата. — Суть в іншому: інтимна близькість стає смертельною, якщо вона затьмарена болісним сумнівом і страхом бути спійманими "на місці злочину". Позашлюбні відносини здебільшого пов'язані з необхідністю вести подвійне життя, обманювати, боятися викриття. І тоді навіть секс, який має

приносити людям радість, стає тяжким навантаженням для серця".

Загалом же, підсумовують вчені, любов необхідна людині не менше, ніж дихання, їжа чи рух, а тому її вплив на здоров'я величезний. "Ніжність і любов, — вважає інше світило медицини, — найкращі стимули для підтримання форми. Адже ласка доторків і обіймів "надходить" прямо під шкіру: в організмі утворюється найважливіший гормон — окситоцин. Він захищає імунну систему від стресів та простуд, полегшує будь-які болі, робить нас щасливими". Ось чому — доведено — тривалість життя у людей, які перебувають у шлюбі (чи в тих, хто має постійного любчика або любку-голубку), значно вища, ніж в одинаків. Люблені живуть довше! До всього ж повноцінне сексуальне життя продовжує молодість, ба, навіть позитивно впливає на склад крові, робить

надійнішою імунну систему. Японці, наприклад, довели, що любовстрастя захищає навіть від інфаркту міокарда, адже любовні утіхи — це активне тренування серцевого кровообігу. Але ж знов таки застереження: милування поза шлюбом не має такого позитивного ефекту. Причини? Страх, напруга, емоційний дискомфорт зводять нанівець усю користь від інтимної близькості. "Зрада карається інфарктом". Гм-гм, може, кого й карає, але тільки далеко не всіх, бо інакше не стрибали б у гречку. А емоційний дискомфорт буває лише де-небудь у під'їзді чи, даруйте, під кущем...

Про те, що секс допомагає схуднути, я вже й не згадую. Під час одного побачення згорає від 150 до 300 калорій. У спорті такого результату можна досягти лише тяжким 40-хвилинним тренуванням. А в жінок, окрім стрункості, навіть волосся починає блищати по-іншому, не кажучи вже про очі! Психологи та психотерапевти переконані: у сексі на ходу криється лєвова частка неврозів, і навпаки, гармонія у домашньому ліжку — найкращі ліки проти депресій. То який же висновок? А ось такий: секс може бути і ліками, і отрутою (як помітив ще Михайло Петренко, автор невмирущої пісні "Дивлюсь я на небо", дівчина чи жінка — це "рай цілий радості і пекло мук"). А як користуватися цим незвичайним дарунком природи, залежить від кожного з нас, вельмишановні ласуни і ласунки!

І тільки члени та членкині Міжнародного антисексуального руху затялися на своєму: секс у всіх випадках — шкідливий для здоров'я (про те, що самі вони з'явилися на світ білий завдяки все тому ж сексу, — мовчок). Та налякали людство так, що аж волосся на голові сторчма стало.

Ось тільки одна заковика: несвідоме людство (чоловіки й жінки), хворі на секс, уперто не хочуть лікуватися від такої небезпечної хвороби чи, власне, пошесті.

А ще точніше — пандемії (тобто загальної епідемії), що охопила цілі країни й материки, а загалом усю Землю-матінку.

Ну що з них, несвідомих, візьмеш?

Чи, може, хай собі й далі щасливо хворіють, га?..

ВИДАТНИЙ ЧОРТОПОЛОХ ТА ІН. БАЙКИ

ЖИВ БАЙ ВЕСЕЛИЙ НА РУСІ...

— Тату, що таке байка? — питає син у батька.

— Та це коли звірі, осли, наприклад, розмовляють, як от ми з тобою.

З народної усмішки.

"Якби нам хата тепла та люди добрі, казали б ми казку, баяли байку до самого світу".

Леся Українка.

З енциклопедії можна дізнатися, що байка — це невеликий алегоричний епічний твір, що має повчальну спрямованість, — за жанровими ознаками близька до притчі й аполога. Щоправда, є й інша думка, що саме аполог — невелика алегорична оповідь з життя тварин, як правило, повчального характеру, — поклала початок розвитку байки.

До глибокої давнини належать байки Езопа (VI ст. до н. е.) і тривалий час байки

взагалі вважалися езопівськими — така була традиція, — а їх мову називали езопівською — утаємниченою, коли замасковано висловлювались думки за допомогою алегорій, іронії тощо з метою уникнути переслідувань та цензурних заборон. Це передбачав ще римський раб, потім вільновідпущеник імператора Августа байкар Федр:

Раби, що не могли ніяк поважитись
Відверто говорити те, що думають,
Приховували власні почуття в байках,
Висміюючи в них своїх гнобителів...

Згадуємо й збірник індійських байок "Панчатантра" ("П'ятикнижжя", III ст.), далі йдуть Лафонтен, Флоріан і Лашабоді (Франція), Іріарте і Саманієго (Іспанія), Сумароков, Дмитрієв, Крилов (Росія), Рей, Папроцький, Шиманович, Потоцький, Нарушевич, Красицький (Польща). А світ ще ж знає Бабрія, Леонардо да Вінчі, Лессінга...

В енциклопедіях можна прочитати, що у розвиток української байки значний вклад внесли... А втім, не будемо поспішати і тим паче обминати праматір нашу Русь, бо як на мене, все значно простіше — принаймні, для визначення родоводу української байки. Ні-ні, професійних байкарів, і, тим більше, членів Спілки письменників у Київській Русі мовби не було. І все ж, смію запевнити, жив бай веселий на Русі. Чому його так дивно прозивали — бай? А тому, що талант такий мав — теревені правив, баяндраси-баяси точив, нісенітниці (мовби) шив, а як по-тодішньому — баяв (баяти — говорити, розповідати, колоритне взагалі слівце давньоруське, хоч нині й із увагою "фольклорне"), всілякі побрехеньки неначеб про звірів а насправді все ж таки про людей. А втім, бай про людей баяв то тільки заради власної безпеки звірами маскувався, щоб від сильних світу того бува йому не перепало. Так і виникла на Русі нашій байка (тому байка, що бай розповідав, баяв) — спершу як притча, прозовий твір, сценка, анекдот (на сьогоднішні мірки), а пізніше (поети підпряглися) й віршована.

Має рацію перекладач творів Федра на українську мову В. Литвинов: "Сьогоднішній інтерес до байки, яка була однією з найцікавіших сторінок античної літератури, полягає в тому, що цей жанр відзначався високими художніми якостями і мав значну поетичну цінність". Цієї думки дотримувався й Федр: "Хоч нерідко й жартома тут мовиться, проте серйозна думка в жарті схована".

А вже потім, після бая давньоруського, значний вклад у розвиток української байки внесли, починаючи з XVII — першої половини XVIII ст. такі діячі культури, як І. Галятовський, А. Радивиловський, Т. Олександрович, Ф. Прокопович, М. Довгалецький, І. Величковський, І. Кониський. Тоді ж набуває популярності езопівська байка. У XVIII ст. Нашу літературу збагатив Г. Сковорода (30 байок, що склали його книгу "Басни харковскія"), у XIX ст. — М. Білецький-Носенко, Л. Боровиковський (єдиний, хто удостоївся титулу "український Езоп"), Є. Гребінка, П. Гулак-Артемовський, Олена Пчілка і, особливо, Л. Глібов.

До речі, про Леоніда Івановича Глібова, чиї збірки байок (1863 і 1872 та 1882 року видані) і зробили його славетним байкарем України, її класиком. Один з діаспорних

авторів, пишучи про цей жанр, мабуть, гаразд не подумавши (чи не був добре обізнаним) заявив, буцімто "байкарський жанр після Глібова в нашій літературі сливе не практикувався (мається на увазі, аж до 1953 року — В. Ч.), хоча й були такі геніальні винятки, як "Лис Микита" Івана Франка". Це не зовсім так (хоча "Лис Микита" таки й справді геніальний витвір І. Франка). Власне, це зовсім не так. Бо — практикувався і після Глібова. Згадаймо хоча б сатиричні твори В. Самійленка, знаменитий журнал "Шершень" — попередник теперішнього "Перця", — що виходив у 1905 році і вніс значний вклад в українську сатиру та гумор взагалі та байки зокрема. У ХХ ст. в українській байці засвітилися В. Блакитний (сатиричне псевдо Валер Проноза), С. Пилипенко. За ними вагомий внесок у наше байкарство зробив один з найвизначніших наших байкарів М. Годованець (у його доробку — тисяча творів). Про свою творчість, про байки він писав:

Езоп їх вигадав і ввів у моду,
А я їх вдруге народив
І духом рідним збагатив,
Подарував коханому народу,
Щоб він у праці, в боротьбі
За людське щастя, за свободу
Мав на озброєнні собі.

У повоєнні роки в українській байці посів чільне місце А. Косматенко (ото був — і є! — байкар!), за ним дружно йшли П. Ключина, В. Лагода, М. Білецький, Є. Бандуренко, І. Сварник, П. Сліпчук, І. Немирович, О. Крилов, Г. Бойко, Ю. Кругляк, О. Жолдак — в доробку цих авторів є по-справжньому класичні речі, що піднесли наше байкарство на ще вищий рівень. Як бачимо, після Л. Глібова ніякого занепаду в українській літературі не було, навпаки, були значні досягнення в цьому жанрі.

Писали байки (і нині успішно їх пишуть) Д. Білоус, П. Ребро, А. Гарматюк, К. Дяченко, І. Науменко, П. Карась, А. Бортняк, А. Торлюн, Г. Бідняк, В. Бойко, П. Юрик, М. Білокопитов, І. Січовик, П. Красюк, В. Юхимович, Б. Чамлай, Г. Гарченко, В. Чубенко, І. Лагоза, В. Кравчук, Л. Куліш-Зіньків, Б. Слюсар і найстарший сьогодні байкар Полікарп Шабатин, який віддав байці майже півстоліття свого життя. А за ними з'явилася нова генерація — О. Лупул, І. Павліха, Є. Васильченко (лауреат премії ім. Л. Глібова), А. Фаріон та багато інших. А ще ж в українській літературі існує такий різновид, як байка у прозі (часто й мініатюрна, в один-два рядки) — Ф. Кривін, В. Чемерис, О. Вусик, М. Возіанов, О. Лук'яненко, О. Круковець. Тож мав рацію О. Запорізький (про нього мова нижче), коли писав у байці "Езоп і Крез":

"Який ти бідний!" —
Крезові Езоп
Сказав раз. "Бідний? —
Здивувався той. — Було б
Цікаво, друже мій, узнать ім'я
Хоч одного багатія,

На статки та маєтки більшого, ніж я".

"Назви, — Езоп йому на те, — мене —

І ти вже матимеш ім'я одне".

"Ха-ха!" — Крез реготом грімким

Загоготів... Пройшли віки.

Іде ж багатство Крезове?

Нема. Пропав і слід.

Езопове ж — як весен рясноцвіт.

І все ж час від часу давній скепсис виринає знову: байка, мовляв, доживає свого віку. Але досить вийти вдалій збірці, як — зішлемося на іронічну заувагу В. Чапленка, — декому "доводиться оті думки про занепад та "здитинення" баєчного жанру ще раз "передумати". Ось уже навіть удова байкаря Олекси Запорізького Надія Сенік стала на захист цього винаходу веселою бая. У передмові до видання творів свого чоловіка — вперше в Україні (О. Запорізький. Нові байки. Видавництво "Смолоскип", Київ, 1996) вона слушно пише: "Деякі літературознавці розуміють байку як тимчасове явище. Байка, мовляв, з'являється тоді, коли не можна говорити відкрито. В той час, коли байка — це старий, самостійний, чітко окреслений літературний жанр, що розвивається за всяких умов. Байка мусить мати гостру думку й майстерний сюжет. Вона ніби коротенька драма чи комедія з характерною для неї динамікою і діалогом і, якщо це є в байці, вона жива й цікава. Основне ж завдання байки в колоритній і доступній для загалу формі розкривати вічні морально-етичні і соціально-філософські проблеми". Одне слово, найбільша її сила — це стислість, демократизм, мудрість, афористичність та актуальність. І ще згадує Н. Сенік, як її чоловік, байкар О. Запорізький тішився, що байка відродилася в Україні. Уболівав, що в нас "звультгаризували поняття байки, мовляв, байка — це побрехенька, це дурниця вигадка. Чому ж лише про байку так висловлюватися, коли вся література — то твір фантазії? І коли взяти сучасну прозу чи драму, то вона більша "побрехенька", як байка".

Сам же Олекса Запорізький — до речі, один з кращих байкарів, чиє життя минуло за межами України, — залишив заповіт прийдешнім байкарям: "Треба створити оригінальну українську байку, що своєю мистецькою досконалістю стала б поряд найвищих осягів світової літератури у цім жанрі і допомога б світові зрозуміти духовні глибини нашого народу".

Зауважу, що в нас уже є такі байки — перечитаймо хоча б Л. Глібова, А. Косматенка, М. Годованця і самого О. Запорізького. І особливо П. Глазового, патріарха нашою гумору. Розмірковуючи, чи потрібна сьогодні байка, він вдався до такої сповіді:

Росла кульбаба при дорозі,

Звичайна квітка польова.

Зоріла щастям золотистим

Її кругленька голова.

Росла, росла вона, дозріла

Та й побіліла, посивіла.

Взяли вітри той скромний цвіт
І понесли у білий світ.
Отак і я прожив на світі,
І побіліла голова,
І полетіли в світ широкий
Мій сміх, і думи, і слова.
Нехай стебло моє затопчуть,
Нехай мій корінь перетруть,
Того, що в люди полетіло,
Уже назад не заберуть.

...Ні, що не кажіть, а таки жив бай веселий на Русі, безіменний батько української байки. А втім, чому безіменний? Адже відомо, що він — бай, байкар і цього вже досить. І жив він... А втім, чому жив? Він і нині живе — див. вище наведений перелік прізвищ сучасних сміхотворців. Це ж все його прапра... внуки, його невмируще сім'я і плем'я його. І живуть вони по всій Слов'янії — Русі-Україні. Тож наша Україна байкарів — як на душу населення — має чи не більше, ніж корисних копалин. Принаймні, не менше. І їх — на відміну від природних скарбів — навіть розкопувати не треба. Лише б не закопували — скарби мудрості нашої — і на тім дяка. А втім, байка безсмертна, бо хто тільки вже її не закопував, починаючи з Езопа, а вона й сьогодні живе, вчора жила і завтра, дасть Бог, житиме! І кожний праправнук бая може без перебільшення повторити відомі слова Леоніда Глібова:

"Моя байка, добрі люди,
У пригоді може бути".
Чи, скажімо, несхибну віру Павла Глазового:
"Того, що в люди полетіло,
Уже назад не заберуть!"
З ДАЛЕКОГО СЬОГОДЕННЯ
А з друзями треба ще й дружити
Іноді я ліниво думаю:

"Врешті-решт треба боротися із самотністю. Ось тільки як? Ну, приміром, знайду я собі таку, яка стане мені за дружину... Але ж її, чого доброго, ще доведеться й любити? А від любові мало що може статися... А таку, щоб не любити, хіба ж нині знайдеш? І з друзями та ж морока, бо з ними доведеться ще й дружити. А таких друзів, аби з ними не треба було дружити, хіба ж нині знайдеш? Та ще вірних..."

Помилка мудрої жаби

В одному болоті жила одна мудра жаба. Часто поснідавши (пообідавши чи повечерявши) комахами, їхніми личинками чи мальками риб, любила пофілософствувати і часто видавала на гора такі перли:

— Хай не ображаються на нас ті, кого ми їмо — нас теж їдять. І нічого не вдієш. Сьогодні ми когось жремо, а завтра нас змегелять — таке життя в болоті.

Але тут мудра жаба помиляється, думаючи, що тільки в болоті, адже ближнього в цьому світі їдять і поза болотом.

Останній контраргумент

— Коли б не ти, то я була б... була б ідеальною парою!

З найновіших законів ринку

Бережи свою совість замолоду чистою, щоб потім зміг її продати дорожче.

З корисних порад

Виявляється, черевики можуть послужити вам значно довше, якщо не купувати нових.

Яструб шпетив Шуліку:

— Розбійник! Харцизяка! Погромник! Після його бандитського нальоту — пустеля!

А треба ж і про свого колегу думати, адже йому теж

треба щось їсти!

З любов'ю до ближнього

Канчук з батогом ганили Нагая.

— Бити треба ніжно, ніжно-о... Як ось я, наприклад, — доводив Канчук. — А він... як уріже, як уріже!.. Що не кажи, без душі лупцює.

— І без любові до ближнього, — підхоплював Батіг. — Це — вчорашній день. Сьогодні бити треба тільки з любов'ю до ближнього. Як ось я, наприклад. А Нагай на це почуття в роботі не здатний. Бо відсталий і не застосовує передових, прогресивних методів биття. Періщить по-дідовському — куди ж воно годиться?

До питання про рівність

Всього лише проста прибиральниця, а як вона запросто заходить до будь-якого кабінету!

З морального кодексу сильних світу цього.

Не знаючи, що таке правда, як можна знати, що ти чиниш неправду? А тому неодмінно треба хоч іноді, а дотримуватися правди.

Нерозгадана таємниця з життя пернатих

Коли стоїш у черзі, чомусь не хочеться думати про крила.

Одна з головних заповідей монументалістів

Будьте економні! Скидаючи старі бюсти, залишайте постаменти, щоб було куди ставити нові!

Із старих істин

Як часто в боротьбі за збереження біосфери чия-небудь сфера неодмінно виявиться скраю.

З розповідей бувалих людей

Знайти своє місце в житті ще можна, а ось спробуйте на ньому влаштуватися, не маючи зв'язків!

З наївних запитань

І для чого всім бігти до фінішу, якщо перше місце все одно посяде лише один з них?

З приказок ядерного віку

Аварійно-технічний прогрес.

До питання про безсмертя

Коли борються із старими догмами —найчастіше народжуються нові.

Із метеорологічних спостережень

Не спішіть у великі. Дрібний дощик теж зволожує землю.

Із оголошень далекого майбутнього

"Громадянина, який загубив свої найкращі літа, просимо терміново звернутися до Бюро знахідок".

Владу буде обмежено

Нарешті створено Незалежний Комітет з обмеження влади обмежених людей, які мають необмежену владу. Щоправда, Незалежний Комітет покищо має обмежені повноваження.

Що заважає природі

З точки зору Багетної Рами природа, на жаль, покищо не має аніяких рамок і це заважає їй врешті-решт стати повноцінною мистецькою картиною.

А раби залишилися

Ну й що з того, що вже давно немає рабовласників? Але ж ще стільки повсюди рабів, які без звичних володарів і кроку самостійно не здатні ступити.

Суцільна непам'ять

Воли, покійрно підставляючи натруджені шиї в ярмо, що вже збили їм холку, і тягнучи тяжкий і вічний свій віз, вже й не пам'ятали, що їхніми предками були колись могутні і вільні степові тури; собака, біжучи за возом, що його приречено тягли воли, та гавкаючи на всіх і вся, а радше на свою долю, теж не пам'ятав, що його предками були вільні і незалежні вовки; вічно п'яний дядько Пилип, осатаніло луплячи волів ломакою, вже давно не пам'ятав, що він — людина.

Суцільна непам'ять.

Чи не тому нам часто й випадає доля волів та собак?

Прорахунки еволюції

Наш дикий предок відносно легко приручив і одомашнив жінку, а ось вона його й досі приручає та одомашнює. І невідомо коли й упорається зі своєю вічною, тяжкою і водночас такою солодкою повинністю, що приносить їй стільки сліз, радощів і горя, відчаю і віри в нього, єдиного і коханого, але все ще не прирученого і до кінця не одомашненого.

Коли слова не розходяться з ділом

— Звичайно ж труд має бути ударним, — погодився боксер і останнім ударом відправив суперника в технічний нокдаун.

І розплачуватися власним життям

Домашні гуси за непотрібністю вже давно втратили здатність літати. Та й для чого їм, одомашненим, тлустим і жирним якимось там небо, як вони живуть у теплі та затишку на готовому наїдку.

Правда, за той дармовий харч, добутий не в поті чола, доводиться дорого платити,

адже їх годують на заріз.

Виходить якесь замкнуте коло: щоб жити сьогодні на дурничку, треба завтра за це розплачуватися власним життям.

Хоч це й погано, але це — краще

Подивіться вранці у дзеркало. Що ви там побачили? Правильно, нічого. А це свідчить, що у вас немає свого лиця. Проте не печальтеся. Це погано, але далєбі краще за тих, у кого і своєї голови на в'язах немає.

Про мужа, який завжди виконує свої обіцянки

Прийшов один в "Дитячий світ".

— Плюшеві тигри є? — питає.

— Є, але тільки тигрята, — одказують. — І не плюшеві, а вельветові.

— Яка різниця. Вельвет — ще краще. Схожий на оксамит і ворс має густий. Та й окрас у цих тигрят, як у справжніх тигрів.

— Так, так, жовтогаряче забарвлення з чорними смугами. На вигляд — натуральні тигри.

— Беру сто штук! Думаю, вистачить.

— Мабуть, в дитсадок? — цікавляться.

— Який там... дитсадок. Справа серйозніша. Попорю їх, обдеру та жінці з них вдяганку в ательє пошию. Давно їй тигрову шубу обіцяв. А я завжди виконую свою обіцянки і слів на вітер не кидаю. Хай носить на здоров'я і пам'ятає свого... єдиного.

З життя богатирів

— Головне в нашому житті... Що? Правильно, варіантність. Приміром, занесло тебе в невідомий край. Чешеш ти і чешеш, прямцем і прямцем. Аж тут — роздоріжжя. Три дороги перед тобою. Куди коня повертати? А-а... дідько його знає куди. Ламаєш голову... А коли перед тобою варіанти. На каменючі ясно й чітко викарбувано: наліво підеш — не повернешся, направо — башку тобі звернуть, прямо — печінки відіб'ють... Як бачимо, вибір є. І — чималий. І ти вибираєш, що тобі до вподоби... Ні, без варіантів нудно жити...

Видатний чортополох

Бур'яном він стане пізніше, а тоді він був усього лише простим Бур'янцем. І занесло його на город вітром. До річі, він завжди дотримувався кредо: "Вперед, за вітром!"

Отож, вигулькнувши на Грядці, він роздивився: престижне місце, щедрий ґрунт, багато сонця. І — на видноті. Тож і почав спішно розростатися, закорінюватися, захоплюючи собі побільше простору — так і захопив Грядку.

І невдовзі з Бур'янця став Бур'яном-Бур'янищем, таким собі видатним Чортополохом. Тепер керує Грядкою, на якій уже нічого більше не росте. І став він таким видатним Бур'яном, таким всемогутнім, що навіть Сапа поштиво перед ним схилялася, а випроставшись, вигукувала:

— З Бур'янищем вперед до нових врожаїв!

І такі Сапи у нас ще є.

Ось чому в нас такі розкішні, справді видатні Бур'янища на наших городах!

Хто багато роздає, у того багато й залишається...

Відколи вона себе пам'ятала, їй повсякчас було багато. Недарма ж про неї казали: "Маша, яка завжди наша". Її й справді вистачало на всіх. Вона була безкорисливою, а відтак і щедрою, тож охоче себе роздавала: кому пісню, кому раду-пораду, кому любов і ласку, кому ніжність, кому доброту, кому посмішку, кому сердечність, кому чуйність, кому втіху, кому добре слово підтримки...

Її застерігали: бережи себе, не будь такою подільчивою, бо ж що тобі зостанеться? Безсрібники та гойні ні з чим залишаються на старості.

Не слухала, а й далі всю себе роздарювала — така вже вдалася розтратлива: кому пісню, кому раду-пораду, кому любов і ласку, кому ніжність, кому доброту, кому посмішку, кому сердечність, кому чуйність, кому втіху, кому добре слово підтримки...

Тільки й зосталося в неї, що добре ім'я, ним вона дорожила і берегла його.

Всі потім дивувалися: це ж треба! Скільки роздала і як багато в неї ще й лишилося: добре ім'я. А, може, тому й багато в неї лишилося, що вона багато ближнім роздала?

В галузі свинства

...Хто з нас не чув, наприклад, такого усталеного вислову, як — підсунути свиню? Він означає завдати комусь прикрощів, діяти підступно проти когось, комусь дозолити тощо.

А ось завідуючий свинофермою І. П. Викрутас довів, що це не завжди так, що й народ іноді помиляється, створюючи ті чи ті крилаті свої вислови. Він, наприклад, теж підсунув свиню. І що ж? Ревізор М.Ф. Хапаненко не сприйняв це за образу і тим більше, як підступність проти нього. Підсунутою свинею (власне, кабанюрою) він лишився вельми задоволений і побажав І. П. Викрутасу і далі плідно трудитися "в галузі свинства". (Очевидно, ревізор мав на увазі свинарство).

Сірий в законі

— В чому мене тільки не звинувачували і не звинувачують?! — вилізши одного разу на пень-трибуну, витійствував Сірий. — І в розбої, і... Але давайте нарешті внесемо ясність, бо критиканством займатися легше всього. У своїй діяльності я дотримуюсь букви закону, пам'ятаючи, що тільки закон має найвищу юридичну і, отже, справедливу силу. Бо всі ми — Сірі в законі. І я від свого правила ані на йоту не відступаю. Подобається це демократичним баранам, різним там правдоборцям овечим чи не подобається, а я живу по закону!

І то була чистісінька правда. У Лісі Дрімучому була проголошена демократія, законність і порядок. І Сірий справді жив по закону. З одним, однак, уточненням: по вовчому. Бо й демократія, і законність, і порядок у тих хащах теж були вовчі.

Мітингові пристрасті

— Хіба тепер життя? Хіба тепер порядки? Стагнація! Суцільна стагнація! От, пригадую, раніше було життя — не рівня теперішньому. Всі нектар пили, нектаром закушували і над квітами тільки й пурхали. А ниньки? Кому потрібне таке сьогоднішня? За що ми боролися??? — під схвальний рев вигукувала на мітингу Одноденка.

Загадки педагогіки

Жук Кравчик працював інструктором з вищого пілотажу. Правда, сам він не міг літати — від природи мав недорозвинені крильця. Але це ажніяк не зважало йому молодих кравчиків вчити як треба покоряти небо. Тим більше, вони теж мали від природи недорозвинені крильця, але Кравчик ще з більшим завзяттям і успіхом вчив їх тому, чого й сам не знав і не вмів.

О, педагогіко, ти — загадка із загадок, еси!

І ми приведемо вас до вимріяного добробуту!

Жила була Одиниця.

Всього лише Одиниця, але вона вперто мріяла... А втім, для здійснення її мрії потрібні були Нулі. Багато Нулів. Ось чому на всіх мітингах Одиниця виступала десь приблизно так:

— Гей, Нулі?! Хто ви без нас, Одиниць, керманичів своїх і братанів? Га? Навіть у математиці цифра 0 означає відсутність величини. А ось з нами, Одиницями, ви станете справжніми трудящими цифрами, що мають певне значення. І збудуєте щасливе та заможне життя, бо тільки ми, Одиниці, приведемо вас до вимріяного добробуту. Приєднуйтеся до мене і ми переможемо мафію мільйонів, які, захопивши владу, безжалісно експлуатують вас, трудові безіменні Нулі! Шикуйтеся за мною. Як сказав поет: "Ми йдемо походом грізним..." І ми підемо — до щастя, до справедливості, до заможного життя!

Нулі проголосували за Одиницю і почали за нею вишикуватися в ряд: один нуль, другий, третій... п'ятий... сьомий... дев'ятий...

І Одиниця почала рости, адже за законами математики кожен нуль позад неї збільшував її значимість у десять разів і Одиниця швидко стала десятком, потім сотнею, ще потім тисячею... А Нулі підпирали її, шикувались за нею, готуючись іти в похід за краще життя.

Проте вони так і залишилися Нулями і їхнє життя чомусь не кращало. На відміну від Одиниці, яка стала Мільйоном, потім Мільярдом.

Мораль? А яка мораль, коли навколо стільки круглих...

Що? Правильно, нулів!

Він же їм, врешті-решт, не чужий...

— Допоки ж ти будеш вперто чіплятися за свою... розпрекрасну тайгу? Та це ж... глухомань-глушина несусвітна! Нетрі непроходимі! Комашня! Болото! До найближчої цивілізації, як до краю світу! Та й хіба світ клином зійшовся на тайзі? Чи без неї не можна жити? Невже ти гадаєш, що тобі буде добре на старості в непрохідних хащах? Схаменися! Ми ж тебе в самій столиці хочемо прилаштувати. Що? Та не в богадільні, що ти мелеш? Хіба в нас серця немає? У зоопарку, де навіть наукова робота ведеться. Там і ветеринар, і годувальники, і електричне освітлення, і... За шию не капає, барліг взагалі не потрібний, бо поселять в персональній клітці з биркою-трафареткою, що тут знаходиться такий і такий ведмідь... Інші про такі умови й мріяти не можуть, а ти... Думаєш, нам легко і просто було вибити клітку в зоопарку?.. Віднині твоя старість буде надійно захищена, — вмовляли старого Ведмеда три його сини Ведмеденки. І

страшенно дивувалися та дратувалися, що батько на своєму затявся і не хоче йти в міський зоопарк на все готове. А вони ж йому тільки як найкраще, він же їм, врешті-решт, не чужий...

... І навіть перевиконати у справі недовиконання

...А також ми раді повідомити, що в минулому році наш дружній згуртований колектив працював як ніколи плідно, творчо, з вогником завзяття, докладаючи всіх зусиль, використовуючи багатий передовий досвід та досягнення нашої науки, а тому нам вдалося багато чого успішно недовиконати. І навіть перевиконати у справі недовиконання. Але, на жаль (вдамося й до самокритики) траплялися в нас й окремі прорахунки, зриви,

завдяки чому ми змушені були й дещо виконувати.

На помилках, як відомо, вчаться. Вчимося й ми. Тож у біжучому календарному році, мобілізувавши ресурси, внутрішні резерви, докладаючи, так би мовити, всіх зусиль, ми взяли високі соцзобов'язання: успішно недовиконати план аж на 101 відсоток! Запорукою цьому є наші золоті кадри, серед яких кожен другий — справжній майстер своєї справи по недовиконанню. І таких майстрів ми понавиховували чи не найбільше за всі інші країни разом узяті!

А тому заявляємо і запевняємо з усією відповідальністю (слово наше тверде, як криця): план по недовиконанню і цього року нами буде успішно виконаний і перевиконаний!

М'ячик

М'ячик був повненький, кругленький, тугенький і пружний. Підкинули його вгору — високо-високо...

Летить він — ой, ле-ле! Летить, радіє. Настрій піднесений. Красота!

А світ який прекрасний!..

— Лечу-у!.. Лечу-у!..

А летів він уже вниз.

Господи, що за життя таке — навіть нарадуватися не встигнеш!

Дещо про кохання

— Як я стала крилатою?.. Кохаючи, моя дорога, кохаючи, — казала Летюча Миша своїй далекій родичці, котра бігала на чотирьох.

Мораль? Іноді варто й до думки Миші прислухатись. Тим більше, від чогось же вона стала крилатою? А раптом любов і справді окрилює, га?

— Якийсь він... м-м... несерйозний! — відгукнувся про Кумедного Чудний.

— Лушпайка? Пхе!.. — скривилася Шкаралупа. — Куди вона годиться у нашому квітучому житті?! Хіба що на сміття.

— І в маленьких бувають великі почуття, — заспокоювала Щіпка Дрібку.

— Що не кажіть, а Короїд завдає великих збитків, адже він нищить дерева, зелених друзів людей, — бідкався Людоїд.

* * *

— Ну й потвора! — подивувалося Чудовисько.

Кожен шукає де краще

Жолудь утік з периферії у місто. Влаштувався експонатом на Виставці. Лежить під склом і радіє: сухо, затишно. Ні клятий, ні м'ятий.

— Бррр!.. — здригається він, згадуючи землю. — Мокр-ро...

І засох.

А жаль. Не відірвись Жолудь від землі, який би з нього Дуб виріс.

Щасливої вам дороги

Нарешті завершено спорудження чудо-траси ХХІ століття, збудованої за останнім словом дорожньо-будівельної техніки. Це не просто шлях. Це європейський автобан. Англійський хайвай! Недарма ж будівельників понагороджували найвищими нагородами — орденами, преміям званнями.

І тільки тоді, як це й часто буває, виявили що чудо-дорога в принципі нікуди не веде. Тобто вона веде, але веде в Нікуди. Проте будемо оптимістами. Що з того, що вона веде в Нікуди, але ж веде вона туди вірно

Про це і дороговказ підтверджує:

"Дорога — в Нікуди, це дорога до світлого царства свободи!"

А поруч барвистий транспарант:

"Тільки завдяки нашій чудо-трасі, на яку пішла чи не половина річного бюджету країни, ви потрапите в Нікуди. Щасливої дороги!"

І всі, хто їде тією дорогою, вірять, що дорога в них і справді буде щасливою і приведе їх в омріяне царство, в щасливий край, куди неодмінно вів народ кожен черговий керманич.

* * *

— Ні, я з тим Йолопом нічого не маю спільного! — запевняв Телепень.

* * *

Звикнути до кайданів важко, але ще важче від них відвикнути.

Нерівня

Вони зустрілися на леваді, під плакучими вербами.

Було таке гарне надвечір'я, у травах невгамовно сюрчали коники, лугові квіти розсіювали найніжніші аромати.

— О, який я радий, що зустрівся з вами в цьому райському зеленому куточку! — вигукнув він. — Повірте, не було такого дня, аби я не думав про вас, не марив вами — чарівна, незрівнянна!

— Ви, мабуть, всім так... співаєте?

— Що ви, що ви! Тільки для вас мої найщиріші слова! Ви — єдина! Дозвольте пройтися з вами цими розкішними, соковитими травами... Вони такі смачні. Дякую. Йти з вами луками, дивитися на вас... О, яке це щастя! Хіба я зможу коли-небудь

намилюватись вами? Як у пустелі ніколи не нап'єшся води, так я не можу наситити свої очі вашою незрівнянною вродою!

Вона мовчала, замислено жуячи травинку.

— О, не говоріть, що ви така, як усі. Ви — струнка, як пальма, граційна, як лебідка, щебетлива, як ластівка. А які у вас виточені ноженята! Які грайливі кучерики! І вся ви така... трепетна, поетична. Така, знаєте, фея. Неземна, казкова. Благаю вас... не кваптеся. Не позбавляйте мене щастя довше побути з вами. Спиніться хоч на хвилинку, я ладен впасти перед вами на коліна. Тільки вислухайте мене. Я сьогодні все... все вам скажу... Я... я кохаю вас. Я жити без вас не можу. О, незрівнянна фея, благаю вас, будьте моєю!..

Вона вислухала його палкий монолог і млосно зітхнула.

— Ах, який жаль, що ви не принц заморський, а всього-навсього, даруйте, свійський баран. Хіба ви мені, феї, рівня? Я мріяла далєбі про кращу партію.

І зневажливо бекнувши, Вівця потрюхикала геть від отетерілого Барана.

Байка про байку

В одному тридев'ятому царстві чи не тридесятого державства жив-був Іванко-царевич — парубок хоч куди! І ось настав йому час женитися. Довго-довго шукав він собі пару. Себто Олену Прекрасну. На всіх болотах побував, чи не всіх жаб перецілував, а Олени та ще Прекрасної серед них так чомусь і не виявилось. Все жаби та жаби.

Мораль?

От і вір після цього байкам!

Носорогова біда — чия біда?

Носорогові поспівчували, що в нього, бідолашного, геть кепсько із зором — недобачає він.

— Це ж біда, — зітхнули жалісливі.

— Біда, — охоче погодився Носоріг, — але, зважаючи на мою масу та вагу, це швидше ваша біда, а не моя.

Взаємний паритет

Осел конфіденційно радив Свині:

— Давай укладемо паритет...

— Який? — подивувалась та. — Це щось про рівність сторін?

— Ага. Ти не кажеш мені, хто насправді я, а я в свою чергу віддячую тобі тим же — не кажу хто ти насправді.

Бузькова мудрість

— А мудрість моя — проста-простісінька, ще прадідівсько-дідівська, віковим нашим лелечим досвідом перевірена, — старий Бузько, а був він хіба ж таким оптимістом-любомудром — любив під настрій повчати молодих Лелекунів. — Головне що? Правильно. Жратва. І увесь, як той казав, прогрес. Приміром, ковтнеш зранку жабу, закусиш змією чи вужакою, чи якимось там ще земноводним та повзучим і — спокійний, бо нічого гіршого з тобою того дня вже не може трапитись.

Справді, віковий досвід...

Змій Горинич ділиться секретами

— Одна голова... Що?.. Правильно. Погано. Дві — трохи краще, але не зовсім. А три — якраз. Принаймні, є чим по черзі іноді подумати.

Проста філософія вужа

— Співчувайте крилатим, народженим літати, а ми, народжені плазувати, всюди проліземо.

Обоє рябое

— Ну й що ж, що держава? Дак вона ж мене знаєш як обібрала!

— Але ж і ти її обдурюєш.

— Еге, як не стараюся, як її не обдурюю, а й половини собі не повернув з того, що вона з мене здерла.

Теорія і практика

— Ну, як вам новий інструктор з альпінізму? Теорію він здав блискуче. А як на практиці?

— Нічого, принаймні літає добре.

— Як ?!. Він не тільки по скелях лазить, а ще й літає?

— Атож. Як зірвався на першому виході в гори у прірву, то хіба ж так полетів!

Безкорислива

Всі дивувалися, що Амеба така безкорислива, така...Завжди ділиться останнім. Собою. А чому? Та тому ділиться останнім, що і належить до простих...

Ким слон буває частково

Працював Заєць в однім дуже важливім відділі якоїсь там лісової адміністрації Дрімучих Хащів.

Прийшов якось до нього Слон довідку брати.

— Може ти й Слон, — розсудливо мовив Косий і з насолодою почухав лапою у себе за вухом. — Більше того, я думаю, що ти таки й справді той, за кого себе видаєш — Слон. Але це — візуально, — Заєць був дуже грамотний і навіть знав деякі іноземні слівця, в тім числі й латинські. — А насправді? Чим ти мені доведеш, що ти насправді той, як його, Слон? Напишу я, що ти Слон, а на випадок чого — кому доведеться відповідати? Мені... Ні, ні, напишу я на всяк випадок, що ти частково буваєш Слоном.

Лікування після смерті

— Лікарю, тільки чесно: моя недуга виліковується? Я ще буду жити?

— Н-ну, в принципі, звичайно.

Але жити сьогодні я б вам не радив. І тим більше, лікуватися. Зважаючи на економічну скруту в країні взагалі і на ваш рахунок у банку, в якому вцілів лише один нуль, зокрема, я не бачу у вашому подальшому житті, як і в лікуванні аніякого сенсу.

— Але ж ситуація колись таки покращиться — взагалі і зокрема.

— Ось як вона покращиться...

Бодай хоча б зокрема і у вашому рахунку з'являться зайві нулі, тоді прийдете до

нас і ми вас після смерті неодмінно вилікуємо.

Неорганізованому безладдю покладемо край!

Порядок, панове-громадяни, у зразковій правовій державі та ще такий, як у нас, повинен бути у всьому. Навіть, у безладді та різних там розгардіяшах, що їх у нас повно, але які все ще виникають спонтанно. І цьому неорганізованому безладдю треба рішуче покласти край! Тому графік по виникненню неладів у нас повинен бути залізним! Бо що то за нелади, якщо вони неконтрольовані і заздалегідь не сплановані. Як же тоді будувати світле майбутнє, до якого ми всі дружно йдемо? Як і хаоси, які все ще нам доконче необхідні, але необхідні не які-небудь, дикі тощо, а добре впорядковані й ціленаправлені.

Тим більше, у нас завжди вистачало і вистачає висококваліфікованих спеців з організації зразкових хаосів, прогресивно-передових неладів чи різних там перспективних і взагалі добре зорганізованих негараздів.

Тож за роботу, панове-громадяни!

Підтримаємо наших керманичів в організації й функціонуванні на належному рівні зразкового безладдя, як фактора прогресу й поступу вперед. До нових досягнень в галузі наших безконечних реформ і такого ж безмежного безладдя в організації правопорядку!

...І вже тоді нас їстимуть з апетитом!

— Тільки й чути, що про тягар, постійне тиснення на нас, творців, що, мовляв, мучать нас і пригнічують, позбавляють нас волі; про утиски й пригноблення...

Про що це ви, панове? З ким ви, творці? Схаменіться, не зводьте наклеп на рідну владу! Не вводьте в оману широку громадськість, не вдавайтесь до обмови! Гніт нам просто необхідний — це наш рятівник і цілитель! Він більше нам необхідний, аніж сама воля! Особливо, коли нас квасять, тоді без гніту взагалі не можливо обійтися, — не раз бувало, при нагоді й без неї запевняла Капуста в Бочці. — Тож я — за гніт! Так, так, панове, товариші й добродії! Але за гніт — поміркований, виважений, за той, який не лише можна, а й навіть треба, а й навіть корисно терпіти. Аби нарешті в міру закиснути і вже тоді нас нарешті не просто їстимуть, а їстимуть з апетитом і смаком!

Рий яму ближньому!

У Паростків поговорка "Не рий ями ближньому" сприймається як побажання всього найгіршого. І, навіть, краху: "Щоб тобі ніколи не вирили ями!"

У них, у Саджанців, коли Саджанець хоче побажати ближньому добра й благополучного життя і всіх подальших гараздів, то неодмінно зичить:

— Щоб тобі вирили яму!

Це значить, аби Паростки-підлітки нарешті перебралися з розсадника

тісняви й безперспективності подальшого там росту до місць свого постійного проживання, де вони, посаджені в ямки, з часом зашумлять над землею могутніми кронами.

Тож у світі Дерев так гарно звучить побажання:

— Щоб тобі по-швидше вирили яму!

І в світі хомо сапієнса теж риють ями, тільки, на жаль, не завжди деревам у молодому саду...

Фундаторське ноу-хау

Сіро-буро-малинова Пляма вищої якості нарешті таки відбулася — як творча особистість. Вдатна з себе і безперечно, талановита основоположниця модерну. До всього ж їй пощастило влаштуватися на видному й престижному місці — на модній білосніжній кохтинці, де вона здалеку в очі кидається і де на неї тепер всі звертають увагу, тож популярність її наче на дріжджах зростала.

— Як страшенно хочеться творити! — тільки й чути од неї. — Проявляти себе, зростати, зростати, зростати... Виставки, вернісажі... Андеґраунд, постмодернізм, сюрреалізм... О, світ ще почує моє фундаторське ноу-хау!

Весна-красна

"Лівий черевик 42 розміру (імпортний, нова модель), елегантний, фасонистий, ще далеко не підтоптаний (в ремонті теж не був), опинившись самотнім, шукає собі пару — ліву ногу відповідного розміру, надійну, міцну і вірну (бажане спортивну) для спільного топтання життєвої стежки".

Що не кажіть, а весна таки бере своє!

Мухи і павуки

— Вибори! Вибори! — дзижчали Мухи, як очманілі носячись селом. — Всі на свято демократії! Оберемо найдостойніших!

Якщо перед ними зачиняли двері, вони у вікна лізли.

— Голосуйте за партію Павуків! — дзижчали в кожній хаті, у кожне вухо. — Справжніх наших захисників! Як оберемо Павуків, то замість води самі лише соки питимемо!

Ходили чутки, що Павуки пообіцяли Мухам за кожний голос по копійці виплачувати. Тож творці павутини спокійні. Вони і до влади прийдуть, і житимуть ще краще, і, звичайно ж, замість води самі лише соки питимуть — на їхній вік Мух завжди вистачить!

Трудівнички

— А чи не пора вже нам зробити перерву на роботу? — запропонував Сяк-Так. — Попрацюємо нарешті й ми.

— Попрацюємо, братику, — охоче погодився Як-Небудь.

Зачепилівські Gillette

Все тече, все міняється, сказав хтось із давніх греків.

Ось і леза Зачепилівського райпобуткомбінату "Світанок" (нині в нього якась інша — дай Бог пам'яті — назва), які виготовлені років з п'ятнадцять тому, нарешті з'явилися в торговій мережі. І вигулькнули в красивій, конкурентоспроможній упаковці на рівні світових дизайнів з яскравими літерами Gillette.

— Нас оцінили! Ми виходимо на міжнародний рівень! — пораділи зачепилівці. — Тепер хай начуваються різні там парижи і лондони! Правда, доведеться витягувати ще й фірму Gillette, але — вистоїм. Нам не звикати. Не вперше!

І ще одна приємна новина чекає на покупців: ті з них, які ще й зуміють поголитися зачепилівськими Gillette, одержать від Зачепилівки цінні призи.

Зозуля і Ко

— Ну то й що з того, що я підкладаю яйця в чужі гнізда? — дивувалася Зозуля. — Протріть баньки, шановні пернаті, пані й панове! Як ви всі повідставали від віань нового часу у своїх розкішно-дрімучих, даруйте, хащах! Я вже не та Зозуля, що колись була. Я вже давно працюю в системі гуманітарної допомоги, являюсь президентом спільного (нашого і зарубіжного) Товариства з обмеженою відповідальністю "Зозуля і Ко". А тому в гнізда ближніх я розношу благодійні е-е... внески. І несу яйця, дякуючи зарубіжному інвестору — серові де Зозулію. Тому вважайте, що це міжнародна гуманітарна допомога. Ось так!

Щастя на долоні

Хіромант довго й прискіпливо вивчав мою долоню. Він то підносив її до своїх очей, то навпаки — відсторонював, то вертів сюди й туди мою кромну длань і все щось бурмотів собі під ніс, бурмотів...

Врешті пребадьоро вигукнув:

— Спішу вас обрадувати і обнадіяти: судячи по лініях і горбиках вашої долоні, особливо по горбику Венери, а він у вас добре розвинений, ви цілком — щасливий. Ваше щастя — ось воно! На долоні!

Кажуть, він був досвідченим фахівцем своєї справи. Можливо. Але мабуть він просто не знав, що мені, щасливчику, того мало було — щастя всього лише на долоні.

Своя

Одна Муха хвастала, що вона — кімнатна.

Себто своя, домашня. А тому, мовляв, їй всюди раді і вона всюди бажана гостя, бо всюди у неї рідний дім.

І то була правда, що Муха справді була кімнатною.

Ось тільки лізла вона завжди чомусь в чужу кімнату...

То молодість сама приходить...

Онук питає діда:

— А ти пам'ятаєш, як ти був колись старим?

— Ні. А хіба я був колись старим?

— Був, був! — радо онук. — Тато був молодим і пам'ятає про це, а чому ти забув, як ти був старим?

Задумався дід. Довго-довго думав, і досі думає. Чи був він колись старим? Так і не може згадати. А все тому, що в душі він ще залишався молодим.

Але онукові треба було щось відповідати і дід ще подумавши, нарешті відповів:

— Бачиш, тут така справа. Молодість сама приходить, а до старості ще треба дожити. А це, ой як не просто, і не кожному дається.

Кому нагірчив мед?

— Моє життя з медом на повірку ніколи не було медом, як про те дехто з необізнаних пасталакає! А я ж йому так вірила! Як і його обіцянкам та клятвам, що

наші пута Гіменея будуть ледь чи не зацукреними. А що виявилось насправді? Які лакомини? Я ними ніколи й не ласувала. Як кажуть, по бороді текло, а в рот не попало! Навпаки, я ще сама дарувала йому ласощі. А він мені чим віддячував? Полиновою своєю невірністю!

Її слухали, їй співчували та дружно ганили сякий-такий Мед, який за роки їхнього подружнього життя, виявляється, стільки нагірчив такий чудовій жоні своїй, незрівнянній Гірчиці!

Розподіл обов'язків

"Шукаю Одиницю для спільного ведення бізнесу. Гарантую перше місце в нашому тандемі. Нуль".

Вовцюган та свині

Один Вовцюган-вовцюганище, здоровенний та страшенний, як сто вовків разом узятих, опустивши широколобу голову з масивною мордою, що була озброєна могутніми іклами та хижими зубами, біг в надвечір'я степами — голодний та злющий. Горе, горе тому, хто необачно трапиться на його шляху, адже він жив за вовчими законами і на світ дивився вовкувато, з однією лише метою: кого б з'їсти.

І ось у якихось там краях його чутливі ніздрі вловили дратівливий запах живої плоті. Нарешті! Наїдок! Недарма ж кажуть, що на ловця і звір біжить, а вовка ноги годують. Ось-ось вони погодують і нашого Вовчиська. Край села нарешті він почув свиняче хрюкання.

І надав ходу, аж слиною бризкаючи...

А тим часом безпечні свині безпечно пахтіли здобним м'ясом, не підозрюючи, який хижак підкрадається до них. (Сторож, який мав їх охороняти, безпечно спав, розсіюючи навколо себе — загроза докільню! — отруйні запахи міцнющого самогону!)

Збадьорілий Сіроманець надав ходу й одним махом перелетівши через загородку, опинився посеред свиней. А далі...

Далі автор просить слабконервових не читати, адже за можливі наслідки (серцеві напади в читачів) відповідальності не несе.

Отож, хижак перестрибнув через паліччя, але тільки хотів він своїми залізними щелепами з хижими зубами й могутніми іклами схопити поапетитнішого підсвинка, як його раптом — бідолаха навіть не встиг нічого втямити й збагнути, — самого схопили. Свині! А схопивши, в один мент рознесли нещасного любителя свинини на шматки!

Та так, що через мить з того Вовцюгана-Вовчища залишилася лише купа обгризених кісток і такий же череп. Бо хоч він і був голодним, та в загородці на його лихо були ще голодніші...

І коли вранці, нарешті очумавшись, крекчучи та хапаючись за бідну свою голову, сторож звівся, то, заглядавши серед свиней, яких він мав пильно стерегти, обгризений вовчий скелет, то хрестячись та вигукуючи "Свят!.. Свят!.. Отак учора перепив!.." кинувся навтьоки, аби свині і з ним такого не вчинили.

"Вовки б вас пожерли, страхопудала!" — обертаючись, на бігу вигукував він на адресу свиней. Та пригадавши, що якраз навпаки, свині з'їли вовка, далі втівав вже без

оглядки...

Треба вам сказати, що в загородці були не дядьківські і не фермерські, завжди ситі й жирно-ліниві, а відтак не здатні навіть на опір, а вічно голодні й від того худючі й злющі, як хорти колгоспні свині. (Є така порода, виведена в Україні впродовж останнього півстоліття — колгоспні свині!). Загледівши як до них у загородку нарешті — НАРЕШТІ!!! — потрапило щось їстівне, свині колгоспу імені Суворова (так називалося те колективне радянське господарство), не стали розбиратися, що ж то таке до них ускочило — сторож, бригадир, свинарка чи вовк — використовуючи істино суворовський натиск, миттєво повечеряли ним, раді хоч якомусь наїдкові...

І після цього в енциклопедіях ще й пишуть, що вовки, мовляв, "завдають шкоди тваринництву". Дідька лисого вони завдадуть, якщо тваринництво залишене напризволяще. Чи то пак, на самовиживання. Таких свиней навіть охороняти не треба, вони зліші за хортів і від них вовкам (та й не тільки їм) треба триматися подалі.

Ось так відважні свині з передового (так у звітах) колгоспу імені генералісимуса Суворова підклали Вовкові свиню!

І правильно. Іншим буде наука. Бо хоч ти, приміром, і Вовцюган-Вовчище, здоровенний та страшенний хижак з хижаків, а в свинарник, не розібравшись, що там і хто, і чий він, зопалу не стрибай, бо воістину потім кісток своїх не збереш!..

Інтеграція

Мешканці стійбища Имингим, що на острові Сахалін днями зібралися на південному мисі Крільйон, а це на самісінькому березі протоки Лаперуза, в акурат напроти японського острова Хоккайдо, і послали гарячий привіт своїм заморським сусідам, які, звісно, нічого лихого й не підозрювали. Там же, на загальних зборах имингинів під час розгляду економічної ситуації на острові було в одностайному порядку і в єдиному пориві прийнято доленосне рішення: негайно приєднатися до Японії (з обов'язковим перейменуванням її на Япо́на-Ма́ть, що в перекладі з имингинської означає Япо́нія-Ма́ма).

Реакція самої Япо́на-Ма́ть, яку це повідомлення застукало зненацька, звалившись їй як сніг на голову літнього дня, ще не відома. (Але буцімто на островах вже оголошено безстроковий траур). На роздуми їй дано двадцять чотири години. Имингимці налаштовані рішуче і готові до кінця відстоювати свої законні права на інтеграцію.

— Маємо право! — заявляють вони. — Європа, однако, об'єднується, спільне євро, однако, увела, ми теж задніх, однако, пасти не збираємося!.. В європейський суд з прав людини й народів, однако, можемо поскаржитись. У нас демократія і вільне волевиявлення!.. Япо́на-Ма́ть, однако, хай швидше погоджується — виходу в неї все одно немає. Ми не відступимося від прийнятого рішення, однако, ані на сантиметр!..

Батьки та діти

— Ей, ей, та куди? Іч яке прудке! Сиди, заразо, бо ліаною прив'яжу тебе до гіляки!.. От вже вреднюще дитинча! І в кого воно тільки вдалося? Чуєш, вилупку? Чого тобі ще треба, якої трясці? Поїв листя і сиди собі та паразитів лови... А йому на дереві

набридло. На землі погибелі шукає. Там сто небезпек на нас чигають. Всюди рискають вовки та шакали, в савані ніде не сховаєшся і від них не втечеш. Чому я й досі жива? Та тому, що все життя на дереві сиджу сиднем і вниз не спускаюсь. І нічого. Жива-здорова. І мати моя все життя у верховітті просиділа, і бабця... Що?.. Га?.. Я тобі покажу консерваторів, шмаркач жовторотий! Ич революціонер який знайшовся! Не смій з дерева й на мить спускатися. Тигр в один мент тебе схопить. Там лев у савані бродить, у високій траві ховається. Тільки й чекає, щоб таким дурним, як ти пообідати. Ти куди??? Жах! Воно вже по землі бігає... Мороз по шкірі... Негайно повернися на дерево! Ну, що за виплодок отакий?! Всі дитинчата, як дитинчата, на гіляках сидять, як батьки їхні і діди віками сиділи, а цей... Побіг у степ... Пропав, дурило! О-о!.. Вже на двох ходять... Хто ж так ходить? На двох далеко не підеш. На чотирьох треба, дурило, на чотирьох! Як батько твій ходив, як дід... І — всі, всі порядні... Не ганьби нашого роду, ходи на чотирьох... Востаннє кажу: повернися на дерево!!!

Так чи не щодень кричала мавпа з дерева на своє неслухняне дитинча.

Була в розпачі. І що в неї за чадо таке? У кого воно вдалося? Перевелись тепер дитваки, батьків не слухають, на двох кінцівках моду взяли ходити — на сміх курам! Та як всі з дерев позлазять і стануть по землі на двох ходити, переведеться наш рід на нінащо!.. Тоді ні прогресу не чекай, ні розвою!..

Через чотири мільйони років:

— Бабусю, а якби мавп'ячі діти слухалися батьків, то й досі не спустилися б з дерев, еге? І з них ніколи б не вийшли люди, еге?

І постає вічна дилема: і батьків треба слухатись, але ж і з дерев треба спускатися. То як бути?..

Про вигоду, що її приносить дружба

Подивись на Таран — дивитися немає на що. Колода, пхе, колодою. Та й та неотесана!

А згадаєш, що вона — ударного призначення, а тому, що хочеш проб'є, так і тягне тебе при нагоді загадково, ніби між іншим, сказати:

— От Таран, дружан мій...

І на тебе вже дивляться іншими очима. Бо друг — це добре, а коли він ще й пробивний — ціни тоді немає. Кому? Ну, звичайно ж, тобі.

Тож, що не кажіть, а з таким Тараном, бодай і всього лише якоюсь там неотесаною, вульгарною колодою таки престижно знатися. Чи, як тепер модно казати, кльово.

...І лишалося в нього ще півдня такого прекрасного життя

Був гарний сонячний ранок гарного літнього дня повного літепла і лагідного сяйва.

Білий Метелик щойно вибрався з теплого материнського кокона — хоч і пухнасто-м'якого, але тісного і темного. А вибравшись вже Білим Метеликом (до того він був бридкою гусеницею), вражений огромом білого світу, застиг в ранковій саяві. Ніжачись, він нікуди не квапився. Та й куди спішити, як попереду в нього було ще стільки буття. Аж до самого вечора. Себто цілий-цілий день, такий довгий-довгий день такого довгого-предовгого життя. І на радощах, що попереду в нього ще життя та

життя, аж до далекого вечора включно, Білий Метелик, знявшись, пурхав собі та й пурхав — ніжний, граційний. Він був легкий і невагомий, як самий зефір. А день тільки-но починався, усміхнене сонце здіймалося над смарагдовими луками, над буйством різнотрав'я та квіток і до нього тягнулася кожна стеблина й кожен листочок, а квітки навстріч йому розкривали ніжні пелюстки.

Напурхавшись, налітавшись до несхочу, Білий Метелик присів на розкішній квітці, у якої було стільки зваб... І так йому було гарно-гарнесенько, гарнюсінько, так добре-добренько, так лепсько-ловкенько, так хороше-хорошенько і так прекрасно-прекрасенько, як буває лише в золотому дитинстві та ще в сонячній безтурботній юності, коли відкриваєш світ, у якому тобі випало жити.

Ніжачись в ласкавому сяйві світу, білий Метелик від повноти задоволення злегка тріпотів крильцями й просидів на квітці, сам не зчувшись коли, аж цілих півдня!

Ой, ле-ле!..

"Та невже ж минуло вже півдня?" — спохопився він і геть засмутився, бо одночасно з половиною дня минула і половина його життя.

Але засмутившись, Білий Метелик невдовзі й розважився. Адже півжиття свого він не просто намарне витратив, ні. Він провів його у товаристві чарівної квітки.

Тож вдався до філософії, міркуючи так: якщо вже минуло півжиття його, то, виходить, заодно минуло і півгоря його? Півбіди і півлиха, що випали на його долю.

І хай попереду залишається всього лише півдня життя його, хай! Але ж водночас у нього застається й усього лише півгоря, півбіди і півлиха? Не було б щастя, так нещастя допомогло.

І що з того, що він був Метеликом-Одноденкою і тому жив усього лише один день. Один-однісінький деньочок!

Що з того, як літній день наче вік. А до вечора, до кінця його життя, коли він навіки засне на квітці, ще було так далеко! І в його житті вже залишалося всього лише півгоря, півбіди і півлиха. То геть жур з голови! У нього попереду ще цілих півдня такого прекрасного життя в огромі білого світу, якому взагалі немає альтернативи на планеті Земля.

Сірий і Ягня

Пригадуєте класичні рядки, які ми ще в школі вчили:

Улітку, саме серед дня,

Пустуючи, дурне Ягня,

Само забилося до річки —

Напитися водички...

А Вовк, звісно, тут, як тут: я тебе з'їм! Просилося Ягня, молило його — та де там! Схопив Сірий нещасне Ягнятко...

Але це колись так було, у дідуса Глібова. Нині ж — нові часи. А відтак і нові байки. Тож — слухайте.

Наше Ягня теж пішло до річки напитися водички.

І його теж стрів Вовк-Вовчище.

— Ага, — грізно гарчить, — ось я тебе з'їм!

— Їж, Вовчику-братику, їж, — ласкаво й покійно каже Ягнятко. — Така певно моя доля — бути з'їденим. Або тобою, або проклятими нітратами, будь вони неладні!

Вовчище, який уже хотів було хапати свою жертву, тільки зубами клацнув і насторожено спинився.

— Що ти мелеш? Які... н-нітрати?

— А ті, Вовчику-братику, що я з травою щодня споживаю, — зітхнуло Ягня і наче аж вибачатися почало: — Де ж нині чисту траву здибаєш, все довкілля забруднене. За радіонукліди вже й не кажу, вода, що її п'ю, аж кишить радіацією!

— А чого це ти... не бережеш свого здоров'я? — вибалушив очі Сіроманець і вкрай розгнівався. — Ще й мене забагло отруїти! — і позадкував від небезпечного Ягняти. — А я здуру трохи було тебе не згламав! Ан-ну, — гаркнув, — геть звідсіля!!.. Ходять тут... усякі! Та заразні!..

Вовк хоч і був вовком, але дуже беріг своє дорогоцінне життя і тому, знаючи неблагополучну екологічну ситуацію, кого попало не їв. Тож Ягня, напившись всмак водиці (чи з радіацією вона, мале й не знало, а тільки щось там чуло) і благополучно повернулося до кошари.

А Сіроманець, дивлячись йому вслід, тільки облизався.

— До чого матінку природу довели! Хоч з голоду лапи випростовуй! Так уже все позабруднювали, що навіть Ягняти не з'їси.

А ви... нітрати, нітрати! Радіація! А в наш час буває, що й нітрати життя оберігають, як у випадку з Ягням.

Історична директива Бурмила Першого

— Виявляється, у нашій Пущі всі здорові??. — зробив одного разу приголомшливе відкриття Лис Лисовин, особистий представник Бурмила Першого у Лісі Темному (той Ліс за часів керівництва Бурмила Першого і справді досить таки потемнів — аж почорнів). — Дожилися! Що скаже його величність? Жодного хирлявого на увесь праліс!..

Нагально, як на пожежу було зібрано актив.

— Допоки мешканці нашої Пущі будуть здоровими? — Лис Лисовин ще і ще ставив це запитання — рубя і ребром. — Куди ми так взагалі дійдемо?.. Ей, ей, хто там писок верне? Чия мордяка, даруйте, захотіла гостинчика? Знайте: це завдає нашому Лісові Темному величезних збитків. Що ми всі здорові і не хоруємо. Та й Михайло Потапович, батько наш рідний і керманич, постійно турбуючись за наше, так би мовити, благополуччя, невтомно закликає нас частіше слабувати й хиріти. Для нашого ж з вами блага та процвітання. А ми?.. Ігноруємо вказівки самого Михайла Потаповича? Застерігаю: когось це може вилізти боком! — Лис Лисовин вигукував вже так загрозливо, що здавалося ще мить і весь актив похапає грець. — Треба спішно виправляти нездорову ситуацію, що всі у нас... здорові! Ви вже й забувати почали, коли востаннє заходили до аптеки купувати ліки від болячок, яких у нас чомусь все немає і немає! До тих аптек, над якими наш невтомний Михайло Потапович здійснює

особистий контроль, суворо слідкуючи, аби в них були в наявності всі ліки від будь-якої трясці. А ми? Обминаємо аптеки, бо занадто здорові, трясця б вас усіх побрала! Та це ж... Замах на нашу вітчизняну фармацію! Саботаж! Нам, бачте, лінь занедужати, аби кошти, виручені від продажу ліків, поповнювали наш бюджет. Сподіваюсь ви не проти того, аби поповнювався наш бюджет? Ніхто, звісно, проти цього не був.

Мобілізований Лісовином актив одноголосно прийняв звернення до всього народу Лісу Темного, що під керівництвом його величності Бурмила Першого семимильними кроками йшов до світлого завтра: з першого числа всім негайно розпочати хворіти! А хто залишатиметься як і раніше здоровим, кого не братиме трясця, той — не патріот Лісу Темного (в ту мить той Ліс ще дужче, ще загрозливіше потемнів!) — з усіма наслідками, що звідси витікають.

Бурмило Перший гаряче схвалив звернення активу до лісового народу, а представника свого Лиса Лисовина за організацію цінного почину "Хворіймо всі разом, хворіймо постійно для нашого ж блага!" нагородив орденом "За заслуги", і заодно видав на гора чергову свою національну (в ранзі звичайно ж історичної) директиву: "Здоров'я нації — у її безздоров'ї!"

І мешканці того Лісу Темного негайно розпочали всезагальне хворіння (а що вони мали робити, як Ліс уже аж почорнів!) і звідтоді двері аптек не зачинялися, бо всі бігли туди купувати пігулки. Кажуть, що бюджет Лісу Темного нарешті почав наповнюватися прибутками.

Щоправда, поповзли чутки, що лише кожна тринадцята продана пігулка доходила до бюджету Лісу Темного. А куди перші дванадцять проданих пігулок ішли? Справа темна. Як і все в тому Лісі. Але перешіптувалися ледь чи не під кожним кущем, що перша продана пігулка йшла на рахунок першої леді, чарівної Бурмилихи, друга — чадові її, Мишкові Бурмиловичу, третя — невістці Бурмила, четверта — братану Бурмила (він же — міністр внутрішніх і всіх інших справ), п'ята — вуйку Бурмила, шоста — вуйні, сьома — тещі, восьма — діверу, дев'ята — швагеру, десята — швагорині, одинадцята — свату, дванадцята — своякині і лише тринадцята буцімто потрапляла в бюджет, але так це чи не так (щодо тринадцятої) спробуй розібратися. (Та й тих, хто розбирався, вже давним-давно немає в Лісі Темному і ніхто не знає де й куди вони подівалися). Тож мешканці Лісу Темного ще завзятіше, ще затятіше хворіли й хворіли, силкуючись будь-що не видужати. (Для заохочення ще і ще недужати, встановили звання: "Заслужений хвора́к", "Кращий хвора́к тижня... місяця... року"). Всюди були повивішувані плакати: "Чим більше ми хворіємо — тим здоровішим ставатиме наше розпрекрасне життя!", "Хто пластом лежить і на ладан дише — той найбільший патріот найсвітлішого у світі Лісу Темного!" А з головного транспаранта, Перший міністр внутрішніх і всіх інших справ (братан Бурмила) загрозливо тикав товстим волосатим пальцем у кожного, хто мав необережність глянути на транспарант: "А ти хоруєш, неборако? Якщо ти ще чогось здоровий, негайно занедужай, допоки ще не пізно!"

Найсправедливіша у світі несправедливість

Як повідомила Інформ-агенція Найсвітліших Темних Хашців вчора його величність

Бурмило Перший, батько і вчитель лісового народу, здійснюючи інспекційну поїздку своїми володіннями у зв'язку з черговим одногосним переобранням його на черговий строк Батьківства, виступив з історичною промовою про подальший розвиток так званої демократії в Дрімучих Хашах.

І ось що він зокрема сказав:

— Нас звинувачують, що мовляв, наш режим... ну і так далі, не буду повторювати злісних і брехливих інсинуацій щодо нашого демократичного режиму. Ми вже звикли до цих розпатякувань і нас зловорожими теревенями не збити на манівці з вірно обраного нашого з вами шляху, з нашого генерального курсу по підняттю життєвого рівня наших Найсвітліших Темних Хащів із високого до ще вищого та збільшення волі для тих, хто нас цілком і повністю підтримує. До всього ж ми самокритично визнаємо: так, подекуди, але звичайно ж випадково і нетипово у нас трапляються деякі... е-е... ексцеси несправедливості — а в кого їх немає? У яких краях? Але ж і останньому їжаку вже зрозуміло, що треба розрізняти несправедливість наших ідейних ворогів і нашу несправедливість. У них вона стовідсотково несправедлива! А тепер візьмемо нашу так звану несправедливість, що є однією з кращих несправедливостей світу! Та в наших недругів справедливість гірша, як у нас так звана несправедливість. А тому в наших рідних, щасливих, вільних і найсвітліших темних Дрімучих Хашах лісовий народ живе вільніше, демократичніше і щасливіше, як у них за їхньої справедливості. А чому? Та тому, що наша несправедливість є найсправедливішою в світі!

Мораль у цій байці така...

А втім, яка мораль, коли справді хочеться вірити в кращі часи, у ті часи, коли навіть несправедливість стане нарешті найсправедливішою серед усіх несправедливостей!

Коли на ордени бракує металу...

Якось Бурмилові Першому доповіли, що у ввіреному йому Лісі Темному з'явилися невдоволені і що вони погрожують розпочати страйк.

— Знову? — подивувалася його величність. — І не набридне ж ото їм, га? Вимагати собі якихось там привілеїв. Замість того, аби під моїм невтомним керівництвом і далі йти семимильними кроками вперед до світлої мети Лісу Темного? До речі, з якої нагоди цього разу?

— У зв'язку з тим, що їм за останнє півріччя ще жодного разу не виплатили зарплату та пенсію.

— Ну й народ! — подивувався незмінний і вічний керманіч Лісу Темного, темрява якого офіційно вважалася найсвітлішою. — Їм затримали зарплату і пенсії всього за якихось там півроку, а вони вже готові страйкувати! Овва! Мені, наприклад, ще й досі не видали за минулий рік орденів, що їх я цілком заслужено заслужив. У зв'язку з тим, що Ліс Темний, ідучи до світлої мети, нетипово й тимчасово переживає деякі... е-е... труднощі. Так, наприклад, у нас бракує металу на ордени. Але ж я терплю героїчно і продовжую й далі семимильними кроками вести ввірений мені народ вперед до світлої мети! Чи натомість мені теж оголосити страйк і страйкувати доти, доки за минулий рік мені не видадуть орденів?

Пригода ...стонадцята

Коли в один далеко не чудовий день закінчився термін президентських повноважень Бурмила Першого, він чи не вперше, що з ним взагалі траплялося рідко, задумався. А задумавшись, навіть було аж образився. Що ж це виходить, га? Куди піддані дивляться, га? Строк його повноважень закінчується, а вони не спішать його повторно переобирати на новий строк президентства! Ну й народ! Треба самому вживати заходів.

Бурмило Перший взяв аркуш паперу з найбільшою гербовою печаткою Лісу Темного і написав:

"Бурмилові Першому: президентові Лісу Темного, який є насправді повний найсвітлішої темряви.

У зв'язку із закінченням строку моїх повноважень як всенародно обраного двадцять років тому президента Лісу Темного, прошу мене звільнити від обов'язків Президента Лісу Темного. Бурмило Перший".

І передав заяву до своєї особистої канцелярії, там заяву зареєстрували, поставили на ній вхідний номер і принесли її до Бурмила Першого.

— Ваша величносте! Тут на ваше ім'я надійшла від вас заява, на якій вам треба поставити вседержавну резолюцію.

Бурмило Перший уважно перечитав заяву Бурмила Першого і наклав на ній вседержавну резолюцію:

"В проханні Бурмилі Першому категорично відмовити! Бурмило Перший".

— Ну, ось, — зітхнув як після трудів праведних. — Ох-ох!.. Аж перетрудився, бо так нелегко було собі відмовити, але я — відмовив. І так вже двадцять років поспіль! А вони... Двадцять років поспіль пасталакають, що я буцімто ніколи собі і ні в чому не відмовляю.

Зустріч з динозавром

— Біжу якимсь лісом... Яким? Та нашим рідним сосновим бором... Піщані дюни. Сосни... Нічого незвичайного. Заклопотаний своїми справами, чеберяю далі. І раптом навстріч... Він!.. Хто?.. Та кажу ж вам: ВІН! ДИНОЗАВР! Живий-живісінький. Справжній-справжнісінький. В натуральну, як кажуть, величину. Остовпів я. Отетерів. Протер баньки... Чи не сниться мені, бува? Дак ні ж. Він, голубчик, вимерлий. І чеше бором живий-живісінький. І в добрій формі. Хто, питаєте?.. Та кажу ж вам: динозавр! Як кажуть, власною тридцятитонною — чи яка там у нього вага? — громадиною. На всяк випадок питаю його:

— Ей, ти... хто?

А він мені: я, каже, динозавр. Протри більма! Хіба не видиш?

— Тю! — вихопилося в мене по-простому, по-народному. — А кажуть, що ви, динозаври, той... вимерли. Мільйони років тому.

— Брешуть, — одказує. — Хворіли ми. Але повидужували. Протри ще краще свої лупаки і подивися скільки нас — то як ми могли вимерти та ще й кілька мільйонів років тому?

Протер я ще свої сліпаки — а їх там! Мезозойських плазунів підкласу архозаврів. різні там целурозаври, бронтозаври, стегозаври, диплодоки, ігуанодонти — бір аж кишить ними. Та всі такі жахливі й страшні. І велетенські, що й уявити страшно. Недарма ж греки їм і назву придумали *deinos* — жахливий, страшний... Я й зустрів такого і переконався, що не гігнули, значить, вони, динозаврики. Бо переді мною був їхній гігант з гігантів — аж мороз по тобі, як на таке громаддя зиркнеш. Добре, думаю, що хоч я виявився таким зірким і зазирнув живого представника динозаврів. А куди ж наша наука дивиться? Триндять вчені, вимерли динозаври, всі до одного загадково пощезали. А ви зенки свої хоч раз протріть. Не вимерли, а тільки перехворіли. Це й стало моїм найбільшим науковим відкриттям. Епохальним, до речі. А перехворівши, повидужували. Усім гамузом. І знову заселяють землю. І я тому свідок. Засів я за дисертацію... І ось я вже доктор наук. Професор. Академік. Лауреат і так далі. Відомий учений-динозаврознавець. Чи не єдиний у світі. Написав ще й науково-популярну книгу "Динозаври, які й не думали вимирати", а в ній на основі своєї зустрічі з гігантською рептилією розповів про плазунів з мезозоя, четвертої ери геологічної історії Землі, що настала близько 230 мільйонів років тому, а я ж з ними ледь чи не ручкався... Коли б їх не здибав у бору, то наука й досі б запевняла, що ці гіганти вимерли! — виступаючи на вельми поважному симпозіумі в якомусь дуже вченому муравлищі вигукував професор, він же академік Мураха під бурхливі оплески.

І все, що він казав, було правдою. Чистісінькою. З тим однак незначним уточненням, що зустрів він колись у сосновому бору звичайну ящірку. Що й справді здалася Мурашці динозавром.

Їй вірять, на неї посилаються у світі вчених мурах. І всі в муравлиську — в який не заглянь, — вірять, що динозаври і справді не вимерли, а й досі живі-живісінькі й академік Мурах їх в живі очі бачив.

Мораль? А ось яка: у мурашнику, бодай і вченому, все може бути. Але чому це ми й досі віримо мурахам від науки та їхньому науковому гвалту?

А коли б, приміром, за Соболя вийшла?..

Зайчиха чи не щодень кляла свою рознещасну, як вона казала, долю.

А заодно і Зайця свого, з яким нажила вже купу зайчат.

— І за кого я тільки заміж вийшла?! З ким необачно поєднала свою долю?.. Кому, дурепа неотесана і наївна, довірилась?! Якомусь сірому? Безталанному і невезучому Зайчуку?! Тепер не живу — існую!!! А тим часом інші, щасливіші, розкошують! Квіти задоволення зривають!.. Он хоч би й Норка... Ні виду, ні... А яка в неї шикарна сріблясто-блакитна шубка!.. Очі з орбіт вилазять, як глянеш!.. А чому? За які-такі заслуги має розкішне вбрання, у якому престижно межи звірами з'явитися. Бо чоловіка має... Не рівня моєму. А я... Все життя змушена ходити у якійсь там... пхе!.. — заячій. Сіренькій та дешевенькій! І геть непрестижній. Бо йолопа-телепня маю, а не чоловіка. Дундука затрапезного! І сам невдатний з себе і мене такою тримає! А вийшла б я заміж за Норка — о-о!!! Яку б він мені шубу справив би! Справжню, норкову! А коли б, приміром, за Соболя вийшла, га? То й узагалі б у соболевій шубці ходила б! У

царській! А не в цій... кацавейці заячій!..

У трутнів літо завжди останнє

Ти на пчіл поглянь: Є робучії,

Але й трутні є Неминучії...

С. Руданський.

Що є, то — є. Бо вони, трутні, й справді неминучії.

У кожному вулику. Та і як же інакше?

Інакше без них у вуликах — цих хатках в мініатюрі, у яких мешкають бджолині сім'ї, — не було б і самих бджіл...

Тих бджіл, які наприкінці літа сповна їм віддають, родоначльникам своїм.

А тому і літо у трутня завжди і перше, і завжди останнє. Хочуть того чи не хочуть, але вони наперед роковані, тож і пережити літо неминучим не дано.

Цього їм просто не дозволять.

Їхні ж діти.

Трутнів зазвичай буде звинувачено в ледарюванні, що вони, мовляв, у вуликах (чи й поза ними) нічого не роблять.

Це так і не зовсім... так.

Дещо, як виявляється, вони все ж таки роблять.

В їхньому досьє чорним по-білому записано, що трутень "виконує (ага, таки виконує?!) одну лише функцію в бджолиній сім'ї — запліднює матку". Себто займається любов'ю. В ім'я продовження роду.

Виходить, деякі обов'язки в ледацюги таки є. І — значні. І він з ними успішно справляється, тому й рід бджолиний завдяки їм, трутням, ніколи не уривається на планеті Земля — то хіба ж це, братове, не робота? Ого, ще і яка!

Але це їм чомусь не зараховується і тому кожне літо в трутнів є і першим, і останнім, адже в переддень золотої осені бджоли неодмінно повикидають їх з вуликів. В тришия повитурлюють. На вірну загибель. Своїх... гм-гм... батьків.

Але за наслідки ексекutori спокійні. З морального боку вони неодмінно будуть виправдані — в обмін на мед.

Ним діти й відкупляться. За своє батьковбивство. Тим медом, якого в погоні за солодким життям всі так прагнуть. Недарма ж вважається, що мед є цінним харчовим продуктом і має дієтичні та лікувальні властивості.

Викинуті з вулика, приречені на повільну смерть, трутні ще безпомічно повзатимуть біля рідних хаток, званих вуликами, повернутися до яких їм віднині — зась! І невідворотно згасатимуть, поки й не залякнуть навечно. Літо відшумить уже без них і без них прийде йому навізамін золота осінь, повна багряних фарб, що палахкотитимуть пожежно.

Але — геть жур з голови!

По весні неодмінно з'являться нові молоді трутні. А одного літнього дня, повного літепла й щемко-хвилюючих надій та сподіванок, молоді трутні, вибравшись з вуликів, здіймуться у свій перший і останній шлюбний політ. Щоби потім за мить любові з

маткою так дорого заплатити. Як і водиться у них, смерть свою отримають від тих, кому вони й дали життя.

...Ось і знову скінчилося літо-літечко краснее... І як завжди, як і минулого літа, як і вік тому, як і тисячу літ тому, як і мільйоноліття тому — перше й останнє в трутнів... Але їх, рокованих фаталістів кохання це не хвилює і не переймає. Як і минулого літа їхні попередники, як і вік тому, як і тисячу літ тому, як і мільйоноліття тому вони за мить любові грішної готові потім розплачуватися власним життям. Правда, мультко їм, що смерть доведеться приймати від дітей своїх, але тут вже нічого не вдієш. Світ білий, загалом прекрасний і розпрекрасний, чомусь завжди такий жорстокий, а солодкий мед на повірку неодмінно виявиться таким гірким...

ЯКА НАЙЛУЧЧА ПТИЦЯ?

Байка у віршах і навіть трохи у прозі

В одному солідному НДІ затверджували теми наукових робіт: над чим будуть трудитися відділи взагалі і старші наукові співробітники зокрема.

І ось у цей критичний, так би мовити, час одному старшому науковому співробітнику з відділу фольклористики, Кандидату наук випадково потрапила до рук байка...

А втім, щоб наша річ була ясна,

То ось вона:

КЛИМ

Байка Левка Боровиковського

Спитали Кліма раз, яка найлучча птиця:

Чи чиж, чи соловейко, чечітка, чи синиця?

Голодний Клим озвався басá:

— Найлучча птиця — ковбаса!

— Дотепно, — мовив Кандидат, —

За автора я вельми рад.

До того ж і в народнім дусі... —

Тут задзвеніло щось у Кандидата в усі, —

Стривай!.. Та це ж... це ж тема з тем!..

Ур-ра! Живем!..

І Кандидат, схопивши авторучку та папір, швидко написав: "Моя тема на такий-то рік. Дослідження нез'ясованого питання: "Чи сюжет своєї популярної байки "Клим" Л. Боровиковський узяв із народних джерел, а чи навпаки — сам сюжет із байки Боровиковського згодом перейшов у народну творчість?.."

Тему затвердили, і от

Спішить на поміч вже Аерофлот.

Невтомний Кандидат

Летить на місяць в Ленінград

(В архівах, звісно, працювати,

Аби в дослідженні було що цитувати).

На другий рік спішить учений муж

В Москву чимдуж.

На третій — в Київ поспіша

(От невгамовна ж бо душа!).

Чкурнуть не полінився навіть в Крим,

А раптом там сліди залишив "Клим"?

Тож ладен був усі архіви облітати

Од міста Львова і до Ашхабада.

Ось так років зо три підряд

Трудивсь над темою наш Кандидат.

Підкинути до сказаного, мабуть, варт,

Що в НДІ не холодно, не жарко і не дме.

І ось вам

РЕЗЮМЕ:

"Як свідчать трирічні дослідження, проведені мною в архівах та бібліотеках Москви, Ленінграда, Києва, Ялти, Феодосії та інших міст, збірник українських народних приказок вийшов у світ після того, як Л. Боровиковський написав свою байку "Клим". Таким чином питання, звідки він узяв сюжет для свого "Клима" — з фольклорних джерел, а чи придумав сам — залишається для історії відкритим".

А жаль!

Мораль?

— Яка найлучча птиця?

Тепер не в Клима ви питаєте,

А краще в НДІ до Кандидата завітайте.

У цім питанні Кандидат твердіш булата:

— Найкраща птиця, братці,

ЗАРОБІТНА ПЛАТА!

КАЗКА ПРО РИБОЛОВА ТА РИБКУ

Як отой відомий вам герой однієї теж вам відомої придибенції, наш старий теж із своєю половиною тридцять три роки жив біля самого синього-синього моря. І ловив неводом рибу, а його стара, як і годиться, пряла собі пряжу.

От якось закинув дід невода і прийшов невід із самим лише баговинням, за другим разом з якоюсь морською травою і лише за третім разом — з рибкою. Всього лише з однією. Але, як ви вже здогадалися, не з простою, а — золотою.

Як і водиться, голосом людським почав той улов старого бламати: відпусти мене, діду, в море, а я тобі за це, мовляв, дороге відкупне дам. Що забажаєш. А точніше, вволю аж троє твоїх бажань.

Здивувався старий, бо ніколи не чув, аби рибка людською мовою говорила, але оговтавшись, подумав, пошкріб потилицю, ще подумав і рукою махнув.

— Годиться! Навару з тебе ніякого, юшки з тебе теж не звариш, так і бути: відпущу тебе! А бажання мої, значить, такі: набридло мені старим бути, молодим хочу стати. Це

— раз, — і загнув один палець. — Підемо далі. Осточортіло мені бідним бути, багатим хочу стати, це два, — і другий палець загнув. — І щоби все життя нічого не робити, а тіко сидіти й сидіти, це три, — і третій палець загнув.

— Бути по-твоєму, — каже рибка. — Будеш і молодим, і багатим. Ще й сидітимеш і нічого не робитимеш. Облиш свій невід, лягай спати, а проснешся — всі твої бажання будуть виконані.

І ліг спати дід, а коли встав — всі троє бажань його золота рибка, як і обіцяла, чесно виконала.

По-перше, він і справді став молодим, по-друге — багатим-пребагатим. Прямо тобі олігархом-мільярдером. А по-третє — сидить він і нічого — уявіть собі, Нічого! — не робить. Ані палець об палець! Не житуха, а— малина!

Правда, як швидко виявиться, сидів він не де-небудь, а в отій хурдизі, що тюрмою зветься. Де, звісно, й сидять. І посаджений він був на нари пожиттево. Вийшло так, як і прохав він золоту рибку. І тепер сидить він і справді нічого не робить. І тричі на деньносять йому в камеру баланду.

Яка ж мораль, запитаєте ви? Було таке чи не було?

Було. Більше того, це чи не єдиний випадок, коли посадили олігарха у тій країні, у якій він і накрив ті мільярди.

Правда, посадили, на жаль, лише в казці.

Але, як співалося колись в одній популярній пісні, ми живемо, щоб казку зробити билицею.

Дай нам тільки Бог дожити, до цього! Тим більше, в нашому житті так багато казок і так мало билиць.

НА ЖАЛЬ, У КОЖНОГО Є СВОЯ МРІЯ

— Бабусенько, а ти віриш у переселення душ? — якось запитала онука, що зростала не по літах і все хотіла знати,

— Вірю, радосте моя, вірю, — бабуса її була професором, носила великі, хоча й дещо старомодні окуляри в роговій оправі і все знала. — Але чому раптом це тебе так зацікавило?

— По телеку розказували... То справді після завершення людиною земного життя, її душа може переселитися в іншу істоту і в новій якості розпочати нове життя, відмінне від першого?

— Справді, ластівочко моя, справді, вченою мовою це називається реінкарнація. Переселення душ. Проте тобі ще рано даним питанням цікавитись, а мені вже ніби й пора.

— І не пора тобі, бабусю! Не пора, бо ти ще молода!

— Як стара верба, — журно посміхнулась бабуса.

— Тоді скажи, як воно... Відбувається. Переселення? З чого починається?

— Перш за все, треба дуже-дуже, — професорка підлаштовувалась під знання онуки, — цього хотіти.

— А як це — дуже-дуже?

— А так... — вчена бабуса поправила свої великі окуляри в роговій оправі й на мить задумалась (вчені теж, буває — це знала онука, — іноді задумуються). — Ну, хоча б так, як моя покійна подруга Ельвіра. Будучи теж професором, вона все знала і дуже-дуже вірила в реінкарнацію, а тому дуже-дуже хотіла, щоб після смерті у новому житті стати пташкою. Такою, гарненькою, пістрявенькою.

— Чому вона хотіла... пташкою? — накопили губу онука.

— Бачиш, куріпочко, в подруги моєї, в Ельвіри, був гарний і розкішний садок, але в ньому вона, зайнята роботою та суєтою-суєт, не завжди мала змогу просто так посидіти, намілюватися деревами й квітами, сходом сонця чи навпаки, його заходом, і взагалі — білим світом. От вона й мріяла по смерті своїй перевтілитися в гарненьку пістрявеньку пташечку, сидіти на зеленій гілочці в садку й безтурботно собі цвірінчати, вітаючи сонце, новий день і взагалі — білий світ. Це була її найбільша мрія — воскреснути після смерті безжурною пташечкою...

— Ой, бабусенько, страх, як цікаво! І що? Стала?

— Атож, стала...

— Пташечкою?

— Пташечкою, дитино моя, пташечкою пістрявенькою. Як мріяла, так і стала. Бо мрії завжди збуваються, якщо бути їм вірним. І — тут пані професорка вдалася до педагогіки, — ніколи-ніколи їх не зраджувати.

— І тепер, ставши у другому житті пташечкою, цвірінчить собі?

— Пташечка нікому не заважає, вона — як дитина Божа. Щебече собі та й щебече, звеселяючи світ.

— І нарешті вона радується сонечку, новому дню й білому світові? І безтурботно цвірінчить?

— Радувалась і цвірінчала безтурботно, — зітхнула бабуса. — Допоки її не з'їв кіт.

— Який жах! — вигукнула онука. — Той кіт, мабуть, нічого не знав про переселення душ?

— Мабуть...

Онука почала вже здогадуватись.

— Але в нього теж була своя мрія? Пташечку...

— На жаль, — бабуса заходилася старанно протирати хусткою свої великі, дещо старомодні окуляри в роговій оправі, — на жаль, — повторила вона і вдруге зітхнула, — у кожного є своя мрія... І в кота також. І тут нічого не вдієш, таке життя.

БОЛОТЯНА ІСТОРІЯ

Одна молода жабка — гарнесенька кряківочка на ймення Кря-Кря, — дуже любила мріяти. Це в неї наче пристрасть якась була.

— Ну й що ж, що любила? — можете подивуватися ви. — А хіба мріяти заборонено?

Е-е, не кваптеся. Не все так просто, як здається. Річ у тім, що Кря-Кря жила в такому болоті — зразково-показовому, — що мріяти там мм... як би вам м'якіше сказати, не рекомендувалося. З усіма наслідками, що звідси витікають. Бо це, виявляється, дуже шкодило всезагальному процвітанню того болота.

Ось і кряківочка на свою біду домріялась до того, до ледь було чи не все болото — від праведного, звичайно, гніву, — не вихлюпнулося геть. З усіма його земноводними.

Це ж треба! І всьому виною була Кря-Кря, яка ось до чого домріялась: в один (звичайно ж, розпрекрасний!) день, Іван-царевич, котрий жив у палаці на горі і якому вже час був женитися, візьме лук, натягне тятиву і за традицією пустить стрілу в білий світ — де вона впаде, там він і наречену собі знайде. А стріла його, мріяла Кря-Кря, залетить у їхнє болото, вона ту стрілу — хап! І нічого не лишиться Івану-царевичу, як женитися на ній, кряківочці, бо серед усіх жаб того болота вона вдалася найвродливішою жабою. А вже ставши царівною, Кря-Кря переселиться в палац, що стоїть у парку на горі і сяє вечорами веселими вогнями... Там інший, незбагнений їй світ, там чарівна музика грає, там інше життя — таке прекрасне, таке, що в Кря-Кря млосьно стискувалося серденько і хотілося ще і ще мріяти.

І кряківочка так повірила в свою голубу мрію, що вже була впевнена: так воно насправді й станеться. І комусь у болоті розтеревенила про своє солодке марення, яке ось-ось, мовляв, стане реальністю і вона, ставши царівною, нарешті з осоружного болота перебереться нарешті в палац на горі, у якому вечорами так чарівно-затишно сяють веселі вогні й лунає незвичайна музика...

Але немає добра без лиха. Як дізналися про ту мрію зелені мешканці болота, то вмить здійнялося таке обурливе квакання, що всіх довелося ледь чи не водою відливати — аби жаби нарешті змогли хоч поотямлюватись.

Оскільки в тому болоті не рекомендувалося мріяти, то для обговорення нештатної ситуації було нагально скликано верховне зібрання всіх Поважних і Най-найповажніших жаб. Коли вони ґречно розсілися, на велику купину, що правила там за трибуну, вилізла головна Жаба-Кумкаліха (вона кумкала тільки самими керівними кумканнями, що завжди вказувало як жабам треба жити) і, з святим обуренням, що аж розпирало її — на трибуні головна Кумкаліха завжди робилася ще більшою, мабуть, тому, що дуже наливалася, — поширше роззявила керівного та вказуючого рота і закрякала:

— Безхвості земноводні родини жаб'ячих!.. Вірні патріотки нашого найкращого в світі болота! Чи ви чули де ще таке, аби наша жаба мріяла про якесь там краще життя поза болотом? Адже найкраще життя тільки в нашому болоті, поза нашим болотом життя геть нікудишне! Істинно загниваюче!

— Загниваюче... загниваюче... загниваюче... — скрекотіли жаби.

— Чи ви чули де ще таке життя аби наша жаба мріяла вийти заміж за якогось там... даруйте, сухопутного... бррр!!! — Івана-царевича з роду двоногих потвор! Котрий навіть кумкати по-нашому не тямить!

— Кря... кря... кря... — в один голос жаби, що означало повне схвалення промови головної Кумкаліхи.

А кряківочка, не підозрюючи чим це їй загрожує, як найнялася:

— А от і хочу, ставши царівною, переселитися в палац, що сяє вечорами веселими вогнями. Така в мене мрія!

— Ах, у неї ще й мрія?! — ледь не тріснувши від напруги, закумкала Кумкалиха. — У тебе хибна мрія! Шкідлива! І взагалі... Було б болото, а мріяти нам, жабам, ні до чого. Затям! Якщо підеш за Івана-царевича, назад тобі в наше болото вороття не буде! Ні за які скарби світу! Та зрештою, увесь світ тільки й мріє пожити в нашій розчудесній тванюці, а ти... ти...

Зелені навперебій заскрекотали:

— Схаменися, нерозумна, схаменися!!!

— Подумай, хто такий Іван-царевич? Всього лише якийсь там царський син у двоногих. А ти — найвродливіша жаба нашого болота, серед усіх жаб'ячих красунь — красуня. Та ми тобі такого жениха підберемо, такого... А ти... Ким ти хочеш стати, скинувши дорогоцінну жаб'ячу машкару? Якоюсь там двоногою — пхе! — царівною?

— І в гнилому болоті більше не будеш ніжитись!

— А я все одно хочу! — затялась на своєму кряківочка.

— О-о-о!!! — жаб знову довелося відливати водою.

— Як ти смієш рідне болото, яке тебе виростило і на чотири ноги поставило, на якийсь там палац проміняти? — вдалася до найголовнішого звинувачення Кумкалиха. — Де твій, зрештою, болотяний патріотизм?!.

— Де?... Де?... Де?... — закумкали обурені жаби.

— Де твоя вірність рідному болоту, його найпередовішим у світі ідеалам?! — напосідала Кумкалиха. — У нас найкраща в цих краях тванюка, а ти...

Довго так кумкало-стрекотало зібрання зелених жаб — аж цілих три дні і ще й три години зверху. А тоді нарешті ухвалило: нерозумну Кря-Кря з рідного болота, яке є найкращим серед усіх гнилих боліт, не випускати. Мріяти ж їй надалі — суворо-пресуворо та ще й категорично заборонити! Якщо ж Кря-Кря буде ще мріяти — справу передати в жаб'ячий суд!

Це вже було серйозно, адже Кря-Кря могли пришити антиболотизм — найжахливіше звинувачення в тому болоті.

Кря-Кря змушена була покаятись перед високим зібранням, затаврувати свої нездорові мрії і поклястися, що вона більше ніколи-ніколи не буде мріяти. Як і залишати своє найкраще у світі болото.

— Нарешті! — полегшено перевели подихи жаби. — Затям. Щоб там не писали поети і, зокрема, Микола Сом, про те, що буцімто, "без мрії не можна жити" — не вір. Без мрії можна і треба жити!

...Минули роки, юна жабочка Кря-Кря, спокутувала гріхи своєї зеленої молодості і вже стала старезною жабою в бородавках. Вона успішно навчає молодих жаб як треба любити рідне болото і ніколи не мріяти, бо мрія завжди приведе жаб до зради болотяних ідеалів.

І стала Кря-Кря найбільшою патріоткою свого болота. І все в неї тепер добре, кумкає собі в рідній тванюці, як і всі інші жаби та розхвалює тванюку і здається їй, що тепер у неї і справді найкраще у світі життя. Тільки іноді, як повіє над болотом вітер, ні-ні, та й защемить щось у неї в серці... Особливо, як згадає свою давню мрію, що так і

не збулася...

І як уже діватися стане нікуди (особливо, як висунувшись вночі з куширу чи ряски, побачить на далекій горі знайомий палац, залитий веселими вогнями), то поспішно опуститься на дно, зариеється поглибше в муляку і тишком-нишком мріє там, аби ніхто й нічого, бува, не запідозрив.

Небезпечно мріяти в болоті, але мріяти, ой, як хочеться! Навіть старій жабі. І тоді її кудись тягне, манить, вабить, чогось такого-розтакого хочеться, багнеться... Іншого життя, чарівної музики, іншого незбагненного світу... Але вже пізно. Навіть кричати, бо іноді хочеться кричати. Пізно, бо й кращі роки вже минули, та й болото вже не випустить із своїх "братніх" обіймів. На жаль, не тільки жаб.

ДИНАМІТ І СУДДЯ

Як і годиться, Суддя питає відповідача:

— Ви, значить, Динаміт? Що в перекладі з якоїсь там іноземної означає сила? Простіш, суміш на основі нітрогліцерину сильної розтрошувальної дії?

— Так, ваша честь, я — Динаміт. Сильної розтрошувальної дії.

— До суду надійшов позов, у якому вас звинувачують в тому, що постійно і спрямовано ведете в суспільстві підривні роботи.

— Ну, веду... Ну, підривні роботи — це точно.

— Виходить, визнаєте себе винним? В тому, що, як щойно висловились, ведете підривні роботи в нашому суспільстві. Себто займаєтесь шкідництвом.

— Я — шкідництвом? Та хто вам таку ахінею, даруйте, намолов?

— Прошу не ображати високий суд! Роблю вам зауваження і штрафую вас на суму... Займаючись підривною діяльністю, ви своїм шкідництвом підриваєте нашу громадську єдність, згуртованість, загалом наше квітуче й прекрасне життя.

— І хто ж це на мене позов подав?

— Затор.

— Хто, хто?

— Громадянин Затор. У своєму позові позивач зазначає, що він постійно вдень і вночі трудиться на Річках, створюючи затори, які ви постійно і цілеспрямовано підриваєте, зводячи всю працю позивача нанівець. Ви що — собою не володієте? Чи свідомо вибухаєте, знищуючи наслідки чужої праці?

— Я розчищаю затори, звільняю течію Ріки. Як і знищую кам'яні вали та інші перепони.

— Так, на вас скаржиться ще и добродій Завал.

— І його завали я розчищаю на дорогах, на полях, всюди.

— Виходить, визнаєте себе винним?

— Виходить, не визнаю.

— Але ж ви щойно самі підтвердили: розчищаєте завали і затори, а те, що це чийсь труд, — а в нас кожен має право на труд, — ви про це думали? Хтось, створюючи затори і завали, трудиться в поті чола свого, а ви... Бах-ба-бах! І з чужої праці й сліду. Ви про

це подумали? Крім усього, своїм шкідництвом ви підриваєте авторитет кращих наших трудівників по створенню завалів і заторів. Суд визнає вас винним по статті... в частині першій: шкідництво та ведення підривних робіт. Крім того, ви повинні компенсувати моральні та матеріальні відшкодування громадянам Затору та Завалу — як і вартість знищених заторів та завалів, як...

Суддя не встиг доказати — Динаміт вибухнув. Таким уже вдавсья — неврівноваженим. Вибухнув, як звук вибухати, розчищаючи завали і затори...

Суддя хотів було йому набавити строк ще й за цей вибух, але — не встиг.

І вже ніколи не встигне.

...А втім, не жахайтесь, це всього лише байка.

Сиріч вигадка.

Бо в нас, якщо такі судді й були, то либонь лише в сиву минувшину, в епоху боротьби зі шкідництвом.

АНОМАЛІЯ

На одній із планет сузір'я Скорпіона (дехто, щоправда, запевняє, що Рака, але, зрештою, Скорпіона чи Рака — не суть важливо) ось яка приключка сталася.

В тамтешньому царстві, що було, як і годиться, за високими горами, за дрімучими лісами і, мабуть, за синіми морями, жив та був один цар. І мав він сина, царевича-царенка. Звали його Харитоном. Або, зважаючи на його малолітство, Харком-царком.

Цар той дуже любив своє цареня і ласкаво звав його царям і всі забаганки свого спадкоємця одразу ж виконував. Ще й зобов'язав те робити підданим. Уявляєте? Про це навіть в тому царстві видали суворий-пресуворий державний указ! Так, наприклад, Харко-царко якось на уроці арифметики бовкнув, що двічі по два буде п'ять і, уявіть собі, цар-батечко відразу ж царський указ видав: віднині і назавжди в тому царстві за високими горами, за дрімучими лісами та за синіми морями вважати, що двічі по два і справді буде п'ять! І так навіть велено було і в таблицю множення записати.

А коли на уроці вчителька попрохала "його величність" Харка-царка назвати дні тижня, спадкоємець престолу не моргнувши оком, заявив, що понеділок буває після вівторка, а після вівторка — неділя. А ще подумавши та посопівши натужно, додав, що після неділі буває... середа. Ні більше, ні менше! А ще пошкрібши потилицю та посопівши додав, що після неділі буває... середа. Уявляєте? Учні в тому класі ледь не попадали з-за парт!

"А після середи, який день буває, ваша маленька величносте?" — поспитала вчителька. Харко ще посопівши, видав на-гора: субота. Ось так. А за четвер та п'ятницю молодий царенко й зовсім забув і вчителька не посміла йому про те нагадати. Тим більше, батько-цар, дізнавшись про синову відповідь, одразу ж видав Указ, за яким віднині тиждень у тому царстві мав складатися не із семи днів, як то було раніше; а з п'яти (без четверга та п'ятниці). І в такій послідовності: вівторок — понеділок — неділя — середа — субота. А четвер і п'ятницю вирішено було вважати такими днями, яких насправді і взагалі немає! А хто вважатиме, що такі дні тижня, як четвер та п'ятниця, є, тим ставити двійки!

Ось так і вчився Харко-царко, ходячи до якогось там класу царської школи. До якого, молодий царенко і сам ще гаразд не знав, але обіцяв якось про те дізнатися.

І все було б нічого, як раптом ні сіло, ні впало, ні з того, ні з сього, а швидше з доброго дива у тім царстві з порами року вчинилося щось, вірите, несусвітнє. Так відразу ж після Нового року з першого січня у них почалася... осінь. Та сама, що до того наставала тільки після... Правильно, після літа. А тепер чомусь настала після Нового року. Це ж треба, га? Казна що таке! Але й на цьому дива не припинилися, бо після осені в тому царстві почалося... літо! А за літом, хочте вірте, хочте перевірте, зима. А весна так і взагалі невідомо де поділася — отакої! Ви уявляєте яке життя настало в тому царстві, коли раптом у ньому зникла весна-красна?

В царстві тім зчинилася паніка, бо такого ще ніколи не було, аби за Новим роком приходила осінь, за осінню одразу ж літо, за літом зима, а весна так і невідомо де поділася. Мабуть, у природі щось сталося... м-м... таке-розтаке, що пори року попереплутувалися, а весна ще й загубилася!

Аномалія якась та й годі!

І видав тоді цар-батечко найсуворіший указ: розібратися, хто в тому винуватий, в аномалії тій, у плутанині несусвітній і винуватців суворо покарати! Навіть саму аномалію, якщо вона, раптом, винуватою виявиться!

Одразу ж була створена Найвища Царська Рада, яка три дні і три ночі засідала без передиху. А на четвертий таки розібралася. Виявляється, синок царя-батечка, Харко-царко пишучи в школі твір на задану тему "Пори року", все переплутав і написав, що за Новим роком іде осінь, за осінню літо, за літом зима, а про весну і взагалі забув.

Оскільки ж царському синкові не можна було ставити оцінку "два", йому поставили "п'ять", адже Харко-царко вважався першим учнем того царства і помилятися він, ясна річ, не міг.

Хочеш не хочеш, а довелося цареві-батечку видавати царський указ, за яким постановлялося: вважати, що віднині і назавжди у їхньому царстві одразу ж після Нового року починається осінь, після осені — літо після літа — зима, а щодо весни так в указі була окрема ухвала: вважати, що такої пори року, як весна, в тому царстві й зовсім немає!

Уявляєте? Всі мали жити без весни!

У школі так вже й боялися Харка-царка запитувати про що-небудь та перевіряти його домашні завдання. А не питаючи і не перевіряючи одразу ж ставили йому п'ятірки. І він і далі вважався у тій школі, у тім класі (у якому саме, він ще й сам не знав) найкращим учнем, з якого всіх зобов'язували брати приклад. А самому Харкові-царкові чи не щомісяця за буцімто відмінні успіхи в навчанні видавали по золотій медалі — їх у царського синка зібралася аж ціла торба! Золотих медалей! Уявляєте? Та якось нова вчителька, не розібравшись хто є хто, попрохала Харка-царка охарактеризувати чим відрізняється літо від зими, а зима від літа?

Харко-царко подумав, подумав (а він іноді навіть ще й думав) і відповів таке: взимку буває спека і тому всі ходять до річки на пляж, купаються і загорають, а влітку буває

холодно, тріщать морози і тому всі ходять у шубах, шапках-вушанках, в рукавицях і добрих валянках, або в хутряних унтах. Ще й шию замотують вовняним шарфом.

Коли про те доповіли цареві, він занепокоївся. Якщо визнати, що це неправда, виходить царевич неук, незнайка, погано вчиться і не ясно за що ж йому в школі надавали цілу торбу золотих медалей? Тож батько-монарх спішно видав указ: так і так, вважати, що взимку насправді тепло і всі ходять на пляж купатися та загорати, а влітку навпаки, дуже холодно тріщать морози й аби не простудитися, влітку всі мають зодягати шуби, шапки, взувати биті валянки чи унти, на руки натягувати хутряні рукавиці, а шиї обмотувати вовняними шарфами.

Ви уявляєте, що сталося з Харком-царком, коли він, виконуючи царський указ, вийшов влітку в соболевій шубі, шапці-вушанці, в хутряних унтах і таких же рукавицях, а шию обмотав вовняним шарфом?!. Га? Уявляєте? Ні, я таке не здатен уявити. Довелося Харкові-царкові дізнаватися нарешті до якого ж він класу ходить та посправжньому вчитися. Бо виявилось, що й царям треба вчитися, бо ж якщо царі неписьменні, то куди ж воно годиться? Інакше доведеться влітку ходити в кожухах чи шубах, в шапках, в хутряних унтах та рукавицях, а шию ще й обмотувати вовняним шарфом!

Чи візьметься Харко-царко нарешті за навчання — поживемо та й побачимо. А поки що він і далі щомісяця одержує золоті медалі за видатні успіхи в навчанні (аж по дві зараз!) і все ще не відає, а до якого ж він класу ходить? Власне, до якого класу його возять у царському лімузині.

Ось така в тому царстві, що як і годиться, знаходиться за високими горами, за дрімучими лісами, за синіми-синіми морями, лучилася аномалія з Харком-царком, учнем однієї школи невідомо якого класу.

МЕТЕЛИК І БАБКА

Із циклу "Життя комах"

— Хеллоу!.. Мені Бабку Зелену... Що-о?.. Це ти, Бабко?.. Ха! А чого це в тебе голос, як у допотопної старушенції деренчить? Охрипла? Нічого, сьогодні поправимо твій голосок. Салют! То як, стара, ще пурхаєш? Що?.. Хто дзвонить? Ну ти й даєш, Бабко! Вчора після п'ятого фужеряки амброзії божественної клялась мене вічно любити, а сьогодні — хто дзвонить! Метелик дзвонить. Як це — який? Ну — екзотика! Кіно! Докайфувалась ти, Бабко! Закусювати треба краще. Бражник в'юнковий дзвонить. Пам'ятаєш? Той, що вчора у "Вогнику" з тобою на брудершафт пив... Що?.. Ти з багатьма вчора пила? Я — теж. Але тебе — засік. Ми ще з тобою на столі культурно щось збацали. Я ще золотий годинник пахана залишив офіціантці за побиті фужери. Згадала?.. Нарешті!

То як після вчорашнього, золотко? Приходиш до тями? Ха! Шикарно

вчора посиділи. Культурно. Я ледве сьогодні встав та до телефону доповз. Кіно! Екзотика! І ти — теж? Ха! Побільше б таких вечорів. Оце я розумію, життя. Відчуваєш себе справжнім джентльменом. Молодим богом. Суперменом, чорт забирай! Що?.. Темниш, стара. Нічого не второпаю, куди ти гнеш? А-а... слухай, стара. Тільки між

нами. Може, хоч ти пам'ятаєш, як я вчора у тім "Вогнику" свої крильця той... спалив. Розумієш, прочумався вже вдома, голова тріщить, дай, думаю, в пивбар пурхну... Похмелюся. Схопився, підстрибую, а воно... Як той казав — не возноситься... Бо немає чим. Що? Ха-ха-ха! У тебе теж крильця тю-тю? Повзаєш? І я оце біля телефону повзаю безкрилою комахою. Ну й дали! Але ж і посиділи добряче! Шик-модерн! Екзотика! А життя таке прісне, що коли б не той "Вогник", то й згадати нічого... Та ти не панікуй, не панікуй, як роботяга, якого за прогули витурлили. Подумаєш, крильця! У вік авіації живемо. Ну, перебрали, з ким чого не буває... Що? Цікавишся, як далі безкрилій жити? Ха! Ти й даєш. Пахан у тебе, сподіваюсь, є? Маманя в наявності? То хай предки й кумекають, як тобі далі жити. Тим більше, наші предки літають здорово. Твій предок хто? Кандидат педагогічних наук? Екзотика! Думаю, що для свого єдиного чада на "Вогник" він поки що в змозі заробити... А мій — заслужений працівник культури. Із статейками в газетах виступає. Повчає, як треба виховувати підростаюче покоління. Одне слово, заробляє престижно. А культура для нього — то все. Щоб я міг себе культурно поводити — щодня мені кілька червоненьких виділяє. Так що вистачить на житуху. Обійдемося і без крилець. Принаймні, до "Вогника" нас і таксі підкине, А крильця... Ха! Анахронізм! Скоро буде мода на безкрилих... А на крайній випадок можна щось і придумати. Для антуражу можна й пластмасові причепити. На них хоч і не злетиш, так зате ярлик висить: "маде ін..." Модерні крильця і дуже модні. Насяду на свого предка — дістане. У спекуля що завгодно можна дістати.. А ти на свого пахана насідай. І будеш з імпортними крильцями. А Бабки з такими крильцями на висоті, хоч і літати не можуть... Ну, стара, гуд бай, бо щось у мене черепок тріщить. Поповзу до мамані, хай на похмілля дає. До зустрічі у "Вогнику"!

ЛІРИЧНЕ ХРЮКАННЯ

Із циклу "Цікава зоологія"

Про любов немало складено пісень,

Я тобі заспіваю, заспіваю ще одну

Із колись популярної пісні.

...І між ними спалахнула... Так, так, ота штукенція, що її ми називаємо любов'ю. Власне, той її різновид, що спалахує з першого разу. Як порох. Та й результати іноді бувають такі, як після спалаху пороху — феєрверк та й більш нічого. Але ефект значний, піротехнічний.

Таке трапляється. Ще й нині. Навіть серед людей. А вони були...

А втім, все по-порядку.

Він здибав її, як час покаже, на свою біду. Що стане для нього останньою. Після якої у його житті вже нічого не буде — ні радощів, ні прикрощів. Як і самого життя, і до такого краху його призведе любов. Та ще з першого погляду.

Але коли закохуєшся, хіба думаєш до чого це може тебе призвести? Думаєш, як здибаєш її, ту, що незвичайна, що одна-єдина у світі білому? А вона була така пишнотіла, така розкішно-дорідна, така зваблива, що... Ні, ні, в автора не вистачає слів, аби передати на папері якою незвичайною була його вибраниця. Додам лише: до всього

ж вона була ще й біла. Він тоді ще не знав, що належала вона до великої білої породи. Звичайно ж, свиней. (Українська степова біла чи миргородська порода). Та й хто він був, щоб знати ще й таке. Звичайним парнокопитним ссавцем родини свинячих. Це за наукою, про яку він і гадки не мав.

Простіше, він був диким кабаном. А втім, що він дикий — чому дикий? Чому на цій підставі він не пара свійській одомашненій свині? — він і не здогадувався. Термін кабан має два значення: 1) самець свині (звичайно, кастрований) і 2) — дика свиня, вепр. Отож він був диким кабаниськом

вепром (до кабанюги йому ще було далеко).

А вона була свійською. Коротко кажучи, вельможно-дорідною, породистою (навіть якісь там медалі мала, що вручали їх на Виставці передового досвіду в секторі "Тваринництво"), а не якоюсь там свинею без роду-племені. Це він відчув відразу ж. Можливо, тому й захопився нею. Незважаючи на те, що він був диким кабаном і на цій підставі не годився їй у кавалери.

Але попри різницю в породі й чи не кастову "різножанровість", між ними спалахнула любов.

Звісно, свиняча. З їхньої точки зору найкраща у світі, і звичайно ж, з першого погляду.

Та хіба він знав чи міг передбачити чим закінчиться їхня взаємна симпатія з першої здибанки? Хіба міг відчути небезпеку, як вона тручись об нього, так ніжно хрюкала-рохкала, що й він не втримавшись, і собі хрюкнув. Майже лірично.

А як по правді сказати, він довго не спускав з неї очей — як уперше її загледів. На краю лісу, на луках паслися фермерські свині. І серед них — вона. (Це він як глянув, так і вирішив: ВОНА!)

Ось зона підійшла ближче до краю лісу, до кущів ліщини, у яких він сторожко ховався, підійшла зваблива, пишнотіла, викохана на добрих хазяйських харчах, дорідна. Задоволено і сито порохкувала.

На його місці кожен би закохався в неї. З першого погляду. Оце свиня! Йому б таку! І більшого хотіння годі було й чекати. Одне слово, закохався.

Ну, може, "закохався" слівце дещо з іншої опери, не зовсім доладне — яка любов у свиней, скаже хтось і матиме рацію. Але він, на лихо, щось схоже на таке почуття відчув до неї з першого погляду.

І вийшов з кущів. У всій своїй красі. Худий, аж чорний вепр. Але кремезний, мав короткі ноги, довгу загострену голову, морда видовжена, що закінчувалася традиційним "п'ятачком". Гострі ікла. Щетина темно-сіра. Верхня губа закінчувалася рилом, ним можна здорово рити — особливо смачні бульби. Він був предком свійської свині, далеким її родичем — як представник дикого свинства. І хоч він був по-суті свояком, але свійські свині кинулись од нього врозтіч. І вона кинулась. Але на відміну від своїх товарок — до нього. І вони прогуляли разом цілий день, щось там рили в землі, видобуваючи смачні корінці. Час од часу вона так звабно терлася об нього і так ніжно до нього хрюкала, аж рохкаючи від задоволення, що й він спромігся на якесь там

ліричне хрюкання, що було виявом у свиней найвищого блаженства.

Між ними тоді й спалахнула свиняча — є, є й така! — любов!

— Дозвольте вами захоплюватися, — вигукнув би він їй словами героя одного фільму, якби дивився фільми і вмів говорити.

Але в своїх дрімучих хащах він ніколи не дивився фільмів і вмів лише хрюкати. І вона теж. Це й урівноважило їхні категорії, хоч вони й належали до різних свинячих порід.

А далі... Далі пішло все як по накатаній у таких випадках дорозі, що веде до сердечних... гм-гм... історій. Вони покохали одне одного. Незважаючи на те, що належали до свиней. І при тому до різних порід.

Він жив, як і належить жити дикому в густих хащах, десь на болотах, і щодня ні світ, ні зоря біг до околиці лісу, де біля села починалися луки — там завжди паслися-гуляли фермерські свині і серед них завжди була ВОНА. Єдина. І вони разом паслися аж до вечора. Потім вона поверталася до своєї ферми, а він до своїх дрімучих хащів на болотах-драговинах...

Але так не хотілося од неї йти в ті комарині мочарі-драгви. Вперше йому вже не хотілося, хоч ті дрімучі хащі й були його рідною домівкою. Він уже ладен був піти з нею на ферму. Там годують харчем і головне, там була ВОНА. Єдина.

Хотів і ще боявся. А потім почав поступово звикати, вільніше підходив до свиней і свині до нього, лісового дикуна почали теж поступово звикати і вже не сахалися од нього, а навіть привітно хрюкали. Зрештою, вони звикли до чужака і вже сприймали його за свого, хоч і не білого, і не свійського, а чорного і дикого.

І він їх уже сприймав за своїх. Серед них, пишно-розкішних, добре вгодованих, гладких і опасистих — що то значить дармові харчі та пійло! — він різко виділявся, як чужий серед своїх.

Але попри все, він теж був свинячого роду. А між дикими і свійськими свинями ніколи не було антагонізму. Тому й виникла любов. До всього ж у них був спільний генетичний механізм, а тому взаємність між дикими і свійськими свинями — звичайна справа. Ось чому в нього з нею спалахнула й розгорілася любов. І не тільки платонічна. Якось у кущах, куди він заманив свою пишнотілу, він її і приголубив. І були вони не винуваті, адже надійшов листопад місяць, а в свиней саме в цей час починається гін...

Він хрюкав, майже лірично-романтично. А ще вони в пориві закоханості любили разом нишпорити огородами, де рили смачні бульби. А ще ласували кавунами на баштані. Їх ганяли, звинувачуючи його, любаса, що це він, мовляв, привчає свиню Машку (так її звали) до походеньок на чужі городи, що він взагалі зводить її з правильного шляху на манівці, закрутив їй голову, а це ні до чого доброго не приведе.

Зрештою, на них почали влаштовувати засідки, на одну з яких вони й наткнулися...

Прогримів постріл. Дуплетом. Щось на льоту вдарило його під ліве ребро і він полетів... І більше з того польоту не повернувся.

Будучи диким, він не підозрював, що любов може призвести до такого кінця. Але за нього вирішили інші.

Так закінчилася його скороспіла, негадана, але така щаслива для нього любов. А все тому, що він був безпородним і не мав права вибирати собі пару з породистих. За це й поплатився.

По весні Машка привела десять поросятток, не білих, як вона, а темно-сірих, смугастих. Як і їхній дикий батечко.

— Нащо мені така помісь?! — обурювався фермер. — Вони в майбутньому зіпсують чистоту породи.

"А ви зіпсували мені любов" — хотіла було сказати Машка, але не сказала, бо не вміла говорити словесами...

Крім смугастих поросятток, схожих на крихітні матрацики, Мащці ще залишилося на згадку ліричне хрюкання їхнього батечка. Всього лише хрюкання. Але таке ніжне й звабливе, що Машка, навіть будучи породистою, довго не могла його забути...

СВИНЯ НА П'ЄДЕСТАЛІ

Хто не знає славне місто Ромни? Це ж тут виводять гусей т. зв. роменської породи. Жива маса гусаків — 6—7 кг, маса яйця в гусок до 160 г. (Стараються гусаки, хоча, як бачимо, і подруги задніх не пасуть). Якщо така птиця колись, буцімто, врятувала Рим, то Ромни вона справді прославила.

А ще Ромни — єдине місто в Україні (ба, ба, чи й не у всьому світі), яке має пам'ятник свині. (Пригадується, з приводу цієї видатної події високо шанований у народі "Вишняк" якось уже писав з притаманною йому доброзичливою посмішкою). На постаменті під свинею напис: "Від щирих українців".

Люблять роменці свою Хрю-хрю, про це навіть вірші складають. Як ось хоча б цей:

Химерно хвіст

У бублик закрутила.

І думає про себе:

Людям мила!

Далі в цьому поетичному шедеврї розповідається, що до паці на постаменті спішать і діти, і дорослі, навіть "гість поважний" його не минає, аби привітати свиню-героїню. Більше того, люди навіть цілий рік присвятили свині — правда, не роменській, а взагалі нашому славному свинопоголів'ю. Тож актуальним залишається гасло: збільшимо кількість... Ні. Ні, не свинства і не різних там свинтусів, а — шанованого свинопоголів'я.

І ось рік Свині минув. Проводжаючи його, юна мешканка Ромен Лілія Петрівна (таке в неї симпатичне прізвище, по-батькові вона Василівна), учениця 7-б класу Роменської ЗОШ № 8 і надіслала до любої їй "ЛУ" і не менш любого "Вишняка" своє нетлінне творіння про свиню на постаменті, якого ми частково процитували. Юна авторка так пишається своїми Ромнами і пам'ятником свині, що написала ще одного вірша, присвяченого пані Паці. Ось він.

Якось одна свиня сказала:

— Не бачити вам більше сала!

Сьогодні ж побіжу в салон краси

І всім моделям я утру носи.

За місяць схудну я до краю,

Бо я такий рецептик маю,

Що талії позаздрить і оса.

Не по нутру старе меню,

Віднині я його зміню,

Й ногою до корита ані-ні —

Подайте ласощі мені!

Отож запам'ятаймо, друзі,

Що ставимось ми до свиней

Не по заслугі...

Можливо. Тим більше, при нашій споконвічно-історичній любові до сала, що, як відомо, росте чомусь лише на свині. Отож, любімо, братове, сало! Окрім того, що воно цінний харчовий продукт, це ще й пречудова... закусенція. А хильнути можна в Черкасах. Чому саме в Черкасах? Та тому, що там у ресторані "Росава" відкрили єдиний у світі пам'ятник самогонному апарату. Майже двометрова керамічна композиція уособлює... так, так, нашого брата зі склянкою в руці (власне, з тією стопкою, про яку писав ще Остап Вишня), а позад нього — самогонний апарат. Він ще й працює і видає... справжнісінький самограй. Його в ресторані "Росава" можуть вам налити навіть за так. Спробуйте. А закусити можна і в Ромнах, адже там найкраще в Україні сало!

Будьмо! Щоб не остання!

Панько ПЕЧЕРЯНИН,

великий — істинний! — любитель сала і всього іншого,

що з ним пов'язано, друг, товариш і брат

усім мешканням славних і гарних Ромен.

Р. С. У своєму листі до "Вишняка" юна поетеса Лілія Петрівна пише: "Вся наша сім'я щиро любить і поважає вашу газету". Себто "ЛУ". Вельми зворушливо. І головне — правильно. Сподіваємось, що нашу газету так же щиро, як сімейство Лілії Петрівни, любить і решта мешканців Ромен. І в зв'язку з цим адміністрація "Вишняка" (вельмишанованого і т. д. в народі) закликає все населення України активніше брати приклад із вище згаданої сім'ї і збільшити на сто й один відсоток свою невмирущу любов до нашої газети, яка й справді заслуговує всенародної шани.

Будьмо!

БІДОВИЙ ХЛОПЕЦЬ МІЛІМЕТР...

Познайомивсь я тут з одним Міліметром. Нічого хлопець, бідовий. В усьому — невгамовно-принциповий. З отих самих, з когорти борців та правдолюбів... Скаржився, що в метричній системі мір, де він "вкалує", порядку і на гран немає. Як і справедливості. Бо всюди, за його словами, "позасідали... оті"...

— Даруй, хто — "оті"?

— Як хто? Метри. Вони, вельможні. Апетити у них знаєш які? Всі керівні крісла

позахоплювали і — гребуть, гребуть... Собі, ясна річ. А нам, істинним роботягам, пролетарській, так би мовити, масі, що лишається?.. Всього нічого. Ріжки та ніжки. Ми завше в тіні, бо — міліметри. Люди, як кажуть, маленькі, прості... Допоки таке триватиме? Перед законом усі рівні — хоч ти, приміром, Метр, хоч Міліметр. Чи не так?

— Н-ну...

— Рівні, рівні. От ми й виступаємо за рівність. Щоб у всіх все порівну було — хоч у Метрів, хоч у Міліметрів. Бо всі ми трудівники однієї сфери. Та й демократія в нас. З тоталітарним минулим покінчено. Як і з диктатом одних над іншими. У світлі цих перемін ми й вимагаємо метрової зарплати і таких же метрових благ.

— Гм... А з обов'язками ж як? Теж вимагаєте... метрових?

— Ні, ні, — позадкував добрий хлопець Міліметр. — Не все ж нам. Щось повинно і в метрів зостатися. Та й обов'язки у нас свої, міліметрові. Вони нас цілком і повністю задовольняють. От ще якби до них та зарплата, як у Метрів, то й зовсім було б справедливо.

ШЕПТУН

ТА ІНШІ МЕДИЧНО-ПРОФІЛАКТИЧНІ РЕЧІ

Із заяви заслужених діячів

На будь-які умови згодні,

Шукаєм місце в пам'яті народній.

Без перемін

Утішав щороку баранів,

що гіршим він не стався.

Як вовком був,

так вовком і зостався.

Із циклу "Корисні поради"

Така тобі моя порада вяща:

За ручку взявшись — не спіши.

Або пиши, мій друже, краще,

Або ще краще — не пиши!

Готові ризикувати

Полководці — люди звияжні,

У битвах сміливі й відважні,

Готові хоч літ із сто воювати,

Бодай і заради ідей.

Ще й готові життям ризикувати,

Щоправда, інших людей.

Мирний вояка

Військовослужбовцю Марині Р.

Ти гадала, що я — полковник,

А я всього лише твій —

поклонник.

Без звань і погон,
хоча воювати я рад.
На інтимному фронті
я завше солдат.
Домашня філософія
То молодість швидко,
ой швидко біжить,
А до старості треба,
ще треба дожить.
Її кредо
— Треба рішучіше
братися за еволюцію
Р-революції,
Нам ні до чого трибунні
тири-пири! —
Із кредо Сокири.
Миколі Сому, автору книги "Б'ю чолом"
Б'є чолом Микола Сом,
Бо міцнющий в нього лоб є.
Ще частіш Микола Сом
Сміхом б'є,
А не чолом.

Анатолію Прохоренку, доценту за вченим званням та посадою і гумористу за покликанням

Тут потрібний, напевне, юрист,
Щоб вивести точний процент:
Серед доцентів він номер один
гуморист,
Між гумористами —
перший доцент!
Нові часи
Ой програла любов
адюльтеру,
Як друкарська машинка
комп'ютеру.
Не там знайшли
Шукали письменників
у реєстрі літератури
вічному,
А познаходили їх
в Довіднику СПУ

біо— бібліо-
графічному.
Рацуха
Якщо народному депутату
(Хоч демократу,
а хоч комуністу)
Відкладати сто років зарплату,
Копієчку до копійки,
Нічого, даруйте, не їсти,
А пити тільки відвійки,
То тільки тоді вдасться йому
Нарешті купити
дачу в Криму.
Не беруть...
Ой свистів один Брем :
Ми, мовляв, не берем...
Не берем,
Не берем....
Так свистів один Брем.
І то правда є — не беруть,
коли... не дають.
Але в тому то й суть,
Що Бремам несуть.
Мій приятель свисток
Вже не зарадиш тій біді,
(Минулому немає вороття
І на один виток):
Мій приятель Свисток,
Веселощів дитя,
Отямивсь лиш тоді,
Як просвистів життя.
А ти,
Читачу мій,
Свисти!
І — розумій:
Ця байка не для тебе,
Так просто... треба.
З медично-профілактичних порад
Якщо натура в тебе злюща,
А ти не хочеш бути злюкою,
То перш, ніж ближнього

обляпувать грязюкою,
Дізнайсь спочатку,
чи вона цілюща?
Трагедія спортсмена
Які він штанги піднімав,
Яку вагу долав,
яку він силу мав,
Як стрімко йшов
його спортивний злет!
А підірвавсь важкоатлет —
Читачу мій затям! —
В погоні за легким життям.
Балада про ту користь,
яку приносять фізичні вправи
Перед начальством з грацією
й пластикою
Постійно спину гне Самусь.
А називає те чомусь —
Виробничою гімнастикою.
Вірить Самусь у таку фізкультуру.
Дуже корисна така фізкультура!
Зберігає вона не тільки фігуру:
Із нею Самусь уже й сам —
ФІГУРА!
Балада про падіння
Керівний товариш
за кар'єру власну
дуже хвилювався:
— Ой, боюсь падіння,
високо ж піднявся!
І у бідканні його
щось вчувалось слізне:
"Як підставлять ногу —
вріжусь в землю зубом..."
Я ж подумав, що й падіння
теж буває різне.
Жолудь падає, наприклад,
щоб вирости дубом!
Болонья
Поважний кандидат наук,
Якого шанували всі,

Якось узяв до вчених рук
Літопис давньої Русі
Й надібав слово там
"болонья".

Він радо вигукнув:

— Так он як!

Про це ж ніхто анітелень!..

Засів за дисертацію в той
день.

...Минуло місяців зо два

(У вченого була премудра
голова

і потяг неабиякий до слова),

Тож дисертація уже готова!

Наш кандидат у ній довів

Без зайвих слів,

Що русичі, як свідчать

нові дані,

Ще до монгольської навали

Плащі "болонья" одягали

Й ходили в них на поле брані...

На цьому вчений не спинився,

А розповів, як руський князь якось

В плащі "болонья" опинився

В Італії...

І довелось

Йому там бити супостата.

(Гіпотеза була це кандидата).

Боронячи від варварів Італію,

Хоробрий князь поліг в баталії.

Тамтешні племена усі

Вояку славного з Русі

У мавзолеї поховали,

І град свій,

плещучи в долоні,

у честь плаща його назвали,

Як би ви думали?..

БОЛОНЬЯ!

(Прим. кандидата: "Див. сучасне італійське місто Болонья, звідки походять
однойменні плащі, що колись були дуже модні на
просторах тодішнього СРСР).

Що ж підвело тут кандидата,
Звання, а чи якась цитата?
Прим, автора.

У давньоруській мові справді було слово "болонье", або ще — "болонь". Див.
українське "оболонь" — низинне лугове місце, рівнина).

Дозвольте тут на два-три слова
Мораль нехитру приладнати:
Вивчайте краще рідну мову —
Її, їй Богу, треба краще знати!
1979

Шептун

Із циклу "Байки Давньої Русі"
Шептун — знахарь, пришептывающий.

Із Словника Б. Грінченка
Невтомний знахар був Хома,
(Тепер вже шептунів таких нема).
Переполох, простуда чи бешиха,
Зурочить хто
чи ще якесть там лихо.

Хома пошепче, душу збадьорить
І тільки шляхом закурить
Туди, де скоїлась біда,
Де шептуна недужий вигляда.
До вбогих мазанок простуючи,
Ходив по весях,
гради не минав.

Де зіллям, де порадою лікуючи,
Піддакував шептун меткий,
Як хлоп чи смерд який
Бояр іноді поминав...
Й зітхав, бувало, наш Хома,
Що правди на Русі нема,
Й давав оцінку князю негативну.

Мав чуйну душу той Хома,
(Для декого аж дивну):
Вишіптував він хлопів задарма,
Бояр — за срібну гривню.

І так нажив Хома
Хоромину предивну.
Та якось стали люди
завбачать —

Де пройде той шептун Хома,
Десятники боярські мчать
І невдоволених — нема.
Всі невдоволені в темниці.
Лиш згодом взнали таємницю:
Хто щедрим був на балачки,
Того Хома по плечах хлопав...
Вишіптуючи в хлопів болячки,
Боярам він —
нашіптував на хлопів...
Тепер вже шептунів таких нема —
Перебудовується спішно наш Хома,
Бо прагне по-новому працювати,
Щоб по-старому на Русі... шептати.

1976—1989

НАШ НЕЗАБУТНІЙ ПЛУТЯГА

Жив та був собі Плутяга
І любив він про себе казати,
що, мовляв, він — великий,
великий трудяга!
Ще б пак! Щодень хитрувати,
Щодень шахраювати...
Ой, не просто було дурити,
Щоб самому "правдиво" жити.
Це ж робота — ох, не легка,
Щоб не сказати, важка,
Тож і справді Плутяга
Був великий,
великий трудяга!
Він ближньому яму рив,
Неначе той екскаватор.
/Взагалі, у цім ділі він
був новатор!/
Елегентно лукавив
і так же дурив.
Ні, він був не якийсь там верблюд,
Він майстер був дурилюд!
Махінатор — бо — вищий клас!
Ощуканець — так прямо ас!
І пройдисвіт-крутій хоч куди,
Будь-кого доведе до біди

Без крутні та плутні
він не міг і дихнути,
Ще й встигав теревені при цьому
гнути,
Що робота у нього геть не легка,
Шоб не сказати — важка.
Тож і справді Плутяга
Був великий,
великий трудяга.
І раптом стряслася біда —
Обдурила Плутягу шалапутка одна.
Він сердечно обуривсь і —
факт,
З ним лучився інфаркт.
Як на Байковім гучно його ховали,
Зі сльозами про нього казали
/Шалапутку при цім поминали/,
Що серце вразливе він мав,
І занадто до серце усе він
сприймав.
Він шельмі повірив,
він шельму пригрів,
На вірі-довірі братан погорів.
Тож підлість людська його
буцім згубила.
За віщо ж вона його вбила?
Адже був він всього лиш...
так , так,
ТРУДЯГА!
Наш незабутній,
наш безсмертний
Плутяга.
Дармовис
На стіні якось повис
Мальовничий Дармовис...
Дехто ганив Дармовиса —
Без потреби, кажуть, висить.
Йому б тільки дармувати
Зі стіною кумувати.
Дармоїдствує він радо...
Критиків було багато.

І від них тихенько кис
На стіні той Дармовис.
Мальовничий, а чорнів,
Чималий, а мізернів.
і здавалось тоді всім:
Висить штука та на сміх.
До кімнати раз дівчатко
Залетіло, як курчатко.
— Ой, як гарно тут повис
Цей чудовий Дармовис!
Він кімнату прикраша,
В ньому є, либонь, душа...
"Для краси я тут повис" —
Вмить засяяв Дармовис.
Мальовничий — погарнів,
І вже більш не мізернів.
Всі побачили — овва!
Від хвали він ожива.
Вже кімнату не впізнати
Не кімната, а — пенати.
І збагнули: та повис
Не дарма там Дармовис.
Про здобутки не гримить,
А працює кожну мить —
Зрячим він красу несе!
В мене, люди, мабуть, все.
Головне ж додам я тут:
І такий потрібен труд
(Заперечить хто мені?) —
Просто
висить
на стіні.
В нашої Натоньки з'явилась датонька...
Схопилась вранці Натонька,
Аж гульк!.. Ой, людоньки!..
Та в неї ж датонька!
Не чекала гостю Натонька,
А вона приперлась, датонька.
"Ох, — зітхнула Натонька, —
Це ж кругла, кругла датонька..."
Зиркнула в люстерко Натонька.

— Іди, іди геть од мене,
датонько.
Я молода ще Натонька,
А ти в літах вже датонька...
Та не пішла од неї датонька...
Зажурилась наша Натонька,
Треба ж відзначати круглу датоньку,
А ніхто ж не привітав з нею Натоньку.
— Ось така я датована, — каже Натонька, —
Що нікого не маю, окрім датоньки.
Є у мене лише хатонька,
Та я у ній, Натонька.
Та у мене кругла датонька...
Та ще пісня є у Натоньки
До круглої датоньки:
Нащо маю чорні брови,
Як нема любові?..
Ой для чого ж було датуватися,
Як нема з ким радуватись?..
Ось така з'явилась датонька,
У нашої Натоньки...
У шістдесят мені
всього лиш двадцять п'ять...
До власного ювілею з нагоди одержання пенсії
Ей, хто сказав, що я старий?
Це в мене просто вік такий!
І хай за паспортом вже шістдесят,
Але на вигляд — п'ятдесят.
В душі ж не більш,
як сорок п'ять.
А як точніше —
двадцять п'ять.
і відтепер,
і відтепер
Я молодий,
Я молодий,
Я молодий пенсіонер.
(За кожний рік життя дали
по цілій гривні!
Такі діла твої, Україно,
дивні!)

Щомісяця гривень я маю шістдесят.
І хай спроможність їх —
на п'ятдесят,
Або й на сорок п'ять
(А як точніш — на двадцять п'ять)
Та я і досі ще не вмер
Я й досі ще живий пенсіонер.
То хто сказав, що я старий?
Це в мене просто вік такий.
За паспортом хай шістдесят,
Але ж на вигляд —
п'ятдесят.
Як придивитись —
сорок п'ять.
І навіть —
навіть! —
двадцять п'ять —
В душі і в гаманці.
І я ще не збираюсь віддавать кінці.
Я ще співаю, тари-бари...
Хоча і зникли гонорари.
Я все одно творю,
творю, творю!
І дасть Бог щось таки
ще й натворю.
Бо в Києві такі жінки,
Що молодіють всі мої роки
Й мені уже не шістдесят,
Не п'ятдесят,
А тільки —
сорок п'ять.
А як точніше —
двадцять п'ять!
І про любов я ще пишу,
Хоча вже й не грішу.
Але так хочеться грішити
Щоб ще якийсь там вік прожити.
То хто сказав, що я старий?
Це в мене просто вік такий.
1996
ЗДОРОВШЕ З ГУМОРОМ ЖИВЕТЬСЯ

ТЕРАРІУМ ОДНОДУМЦІВ,

або

Над чим сміємося, земляни?

Ну, що, здавалося б, жарт?

За тлумачним словником, це: "Сказане чи зроблене для розваги, сміху, дотепу, витівка". Або: "Що-небудь несерйозне, незначне".

Так ось про жарти і жартівників. Про те, над чим сміються земляни (і як сміються), а вони, як відомо, належать — як біологічні істоти — до роду Людина (Homo) родини гомінід. (Рід Homo нині представлений одним видом — людина розумна (Homo sapiens)).

Хоч ти, наприклад, американець, хоч українець, а Homo sapiens — і все тут. Але сміх у нас, землян, виявляється, у кожного свій — як і предмет смішного. (Хоч він і мав би бути інтернаціональним, але залишається — на щастя — національним). Що одним видається-смішним, іншим чомусь таким не здається. І хоч вади і ганджі в людства (землян) мовби одні й ті самі (як і достоїнства — в цілому), а бач, жарти в кожного етносу свої, тільки їм притаманні.

До речі про жарти. Про це й піде наша мова-розмова.

Британські вчені якось вирішили розібратися, а що ж воно таке — най-найсмішніший жарт у світі? (Чи, бодай, у більшій його частині). І провели глобальне дослідження в галузі гумору. Експеримент назвали англійським словом "Saughlab", що в перекладі означає "Лабораторія сміху". А провели його фізіологи з університету Хертсфордшира. На кін було виставлено 40 тисяч (тисяч!) жартів (такі ми, земляни, багаті на сміх, і це лише крихітна частка наших дотепів), що оцінювалися (було отримано два мільйони оцінок!) за п'ятибальною шкалою спеціальним "жартоміром" від "не дуже смішно" до "дуже смішно". Так ось (увага!), найдотепніший жарт Америки виявився таким:

"Двоє чоловіків грають у гольф. Раптом вони бачать, що на дорозі поряд з полем з'являється похоронна процесія. Один з чоловіків застигає в момент удару, знімає кепку, заплющує очі й кланяється. Його приятель каже: "Нічого собі, це найзворушливіший жест, що його я коли-небудь бачив. Ви, мабуть, добра людина". А той відповідає: "Так, ми були одружені 35 років".

Найкращий жарт у Бельгії. "Чому це у качок перетинкові лапи?" —

"Щоб гасити пожежі". — "А чому у слонів пласкі ноги?" — "Щоб давити качок, які горять". Смішно? Кому як.

У Шотландії: "Я хочу померти тихо і мирно, уві сні, так, як мій дідусь, а не кричати від жаху, як його пасажир".

У Великобританії: "Дві ласки сидять на лавочці. Одна, щоб образити другу, кричить: "Я переспав з твоєю матір'ю!" Стає тихо, обидві ласиці прислухаються, очікуючи, що буде далі. Перша знову верещить: "Я переспав з твоєю матір'ю!" Друга нарешті відповідає: "Іди додому, тату, ти п'яний".

Німці, які буцімто не мають особливо розвиненого почуття гумору, визнали смішними всі жарти, не виділивши як найкращий жодний із запропонованих; ірландці,

австралійці та мешканці Нової Зеландії найвище оцінили жарти із грою слів.

А ось жарт (увага!), який отримав найвищу оцінку (Манчестер, Англія): "Двоє мисливців виходять з лісу і один з них раптом падає на землю. Здається, він не дихає, його очі застигли. Другий мисливець хапає мобільник і викликає 911. Задихаючись від хвилювання, кричить у слухавку: "Мій друг мертвий! Що мені робити?" Оператор відповідає: "Заспокойтесь, ми вам допоможемо, але спершу давайте переконаємось, що ваш друг справді мертвий". Якийсь час у слухавці — тиша, потім чується постріл. Мисливець говорить диспетчеру: "Гаразд, він мертвий, що тепер?"

Ось такі жарти вибрав "жартомір". Із сорока тисяч запропонованих. (Можна тільки здогадуватись, якого ґатунку була решта — 39999 "сміховин"). А втім, давно відомо: в чужий монастир зі своїм статутом (тим більше, з розумінням смішного) краще не ходити. Кожний сміється в міру свого інтелекту (простіше, зіпсутості), історичних традицій і свого розуміння смішного.

Чорний гумор на Заході завжди був у моді і чомусь навіть на душі тамтешніх його цінителів лягає (хоч і руйнує достобіса ті душечки!). А втім іноді здається, що таке сміховище виникає не стільки в людському товаристві, як у тераріумі, бодай і однодумців.

Жаль, але чорний гумор-гуморище все нахабніше проникає й до нас, сучасна молодь його полюбає. Особливо та, що тусується у все тих же тераріумах. Буцімто він у кров додає якусь там децицію адреналіну. Можливо. Хоча справжній гумор додає значно більше — життя жартівникам доточує. Ми, слов'яни, не потрапили до експерименту — то все Західна Європа плюс заокеанія — хоча наші жарти, сміховинки, анекдоти, народні усмішки високо котируються серед цінителів справжнього гумору. Бо гумор наш своєрідний, хоч і не завжди сприймається носіями чужих культур (справжній гумор завжди національний, то тільки чорний — інтернаціональний), але ми тим і цікаві, що смішне у нас своє, незрівнянне. Це про наш гумор кажуть: і сміх, і сльози, і любов. Перечитайте хоча б "Сміхологію" та "Вибрані усмішки" Павла Глазового або "Народні усмішки", зокрема том "Українські анекдоти", і ви переконаєтесь, що це справжній людяний і гуманний гумор, гумор не із тераріумів, а з людських душ. Одна хвилина такого сміху — доброго, хай і дошкульного і солонуватого, але не чорно-злого, доточує його носіям аж 11 зайвих днів життя! Одна хвилина! Хочете довго жити — а хто з нас цього не хоче? — смійтеся на здоров'я!

ЩО Ж ТРАПИЛОСЬ НА ВУЛИЦІ ШЕВЧЕНКА?..

...А трапилось це у 1952 році. Я тоді тільки-но починав писати. Байки, ясна річ. Кілька вже видрукував у місцевій газеті. А одна баєчка потрапила в Київ (хтось із друзів передав). І, навіть, була надрукована в "Перці". Я тоді ходив аж хмільний од щастя! Подумати тільки, у "Перці" — у самому "Перці!" — друкуюся!

І ось одного дня чую: до Дніпропетровська приїздить редакція "Перця". І приїздить на чолі з головним редактором Федором Маківчуком!.. А в складі делегації — Остап Вишня! Я прямо місця собі не знаходжу: як з перчанами, як з Остапом Вишнею зустрітись?.. Ну, хай не зустрітись, а хоч би здалеку на них поглянути...

І раптом — о, диво! — приносять мені записку. Такого змісту: "Шановний Олексію Гавриловичу! Запрошуємо Вас на вечір гумору і сатири, котрий відбудеться сьогодні о 18 год. в приміщенні університету. Павло Михайлович просив, щоб Ви прибули: Федір Маківчук".

Мчу із запискою на вулицю Шевченка, до старого корпусу університету. Мчу і ніг під собою не відчуваю: головний редактор "Перця" записку прислав! Сам Остап Вишня мене — початківця — хоче бачити. Запрошує!..

За квартал до університету бачу натовп.

"Що трапилося?" — думаю стривожено. І відчуваю: не проб'юся до університету, бо чим ближче до нього, тим щільніша юрба. Вся вулиця запруджена, навіть трамвай не ходить. З трудом протискуюсь ще на десяток метрів вперед і бачу міліцію... "Ясно, — думаю, — когось тут задавили, або ж-зарізали".

Питаю одного: що, мовляв, трапилось?..

А він до мене з подивом: ти що з неба впав? Остап Вишня приїхав, от що трапилося!..

Ніколи б я не пробився у такому натовпі, якби не міліція... Показав я одному міліціонерові записку Федора Маківчука, він мене й провів. Власне, протягнув через натовп, а далі — в залу.. Сяк-так протиснувся я, став під стіною в проході, на сцену дивлюся. А на сцені гумористи сидять... "Котрий же із них Остап Вишня?" — думаю... Упізнаю Федора Маківчука. Він мене теж побачив, привітно кивнув, а далі щось написав і комусь записку передав... Стою. Щоб де-небудь сісти, годі й думати. У залі — грудці ніде впасти. Спасибі міліціонеру, що хоч сюди мене затягнув... Коли це протискується до мене дівчина.

"Ви такий-то?" — питає. "Я такий-то", — одказую. А вона: "Товариш Маківчук просив передати: Павло Михайлович вас запрошує..." "Куди?" — аж оторопів я. "На сцену", — посміхається дівчина. "Та ви що... — шепчу їй. — Та я зроду на сцені ще не був". "Ось і побудете, — одказує. — А мені велено вас провести на сцену, я і проведу".

І справді мене провела.

Аж на сцену. Всадила за стіл президії. Хоч Маківчук мені й посміхнувся підбадьорливо, та все одно я так розхвилювався, що світу білого не бачу. Отака зала повна-повнісінька, за столом відомі гумористи і раптом — я серед них! Дива-а!..

Трохи оговтався, осмілів... Вже навіть озираюся. Роздивляюся. Праворуч сидить симпатичний, сивуватий чоловік. Мовби на художника-перчанина Козюренка схожий. Я до нього шепотом: будь ласка, скажіть, де Павло Михайлович?... І він посміхнувся куточками уст і шепотом мені: "Скажу. Я і є Павло Михайлович. А ви будете, як мені казали. Олексій Гаврилович, байкар?"

Я так розгубився, що й слова вимовити не міг... Павло Михайлович приязно стиснув мою руку і я трохи заспокоївся...

Аж по якомусь часі чую — Остап Вишня оголошує:

— А зараз ми надаємо слово вашому, дніпропетровському байкареві. Молодий байкар, але вже — зубатий! Байку він написав цікаву, глибоко-соціальну...

І — називає моє прізвище.

Не пам'ятаю, як я на трибуну вийшов, як вперше у житті з трибуни байку прочитав, як сів на своє місце... А коли сів, Павло Михайлович підбадьорливо шепнув мені:

— Ну ось, бачите, і живий zostалися. І — дебютували вдало. Продовжуйте і далі в такому ж дусі.

Я звідтоді й продовжую... Навіть тепер, коли схиляюся над байкою, то відчуваю добру, щирю та ясну усмішку Павла Михайловича, чую його теплий голос... І думаю: був я тоді зеленим початківцем, надрукував лише одну байку, а бач, Остап Вишня прочитав її, примітив мене, добром своїм підтримав мене...

— А що ж, питаєте, трапилося на вулиці Шевченка? — і відомий байкар, автор популярного серед дітей "Кота Василя" Олексій Гаврилович Крилов радо посміхається.

— А трапилася велика подія у моєму житті. Я

тоді вперше побачив самого Остапа Вишню!..

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ,

А ТОМУ — НЕБЕЗПЕЧНИЙ

"Шановний читачу! Ти щойно взяв до рук збірник "Веселий вітряк" і... І спершу послухай, що сказало колись ТОВАРИСТВО КУМІВ-МІРОШНИКІВ, — скорочено Товариство Кумір, — котре обслуговує "Веселий вітряк": "Пора вже по-серйозному братися за гумор!", і процитувало при цьому М. Гоголя: що сміху боїться кожен, навіть той, хто вже нічого не боїться.

Звичайно, Товариство Кумір нікого не хоче лякати, але все ж застерігає, що "уколи сатириків, — як сказала одна мудра людина, — слід терпіти, як уколи медиків".

І Кумір вирішив узятися за гумор Придніпров'я обома руками. Кумір також сподівається, що читачі, котрі читатимуть "Веселий вітряк", як і годиться при читанні гумору, будуть дружно і весело сміятися.

Це із передмови до збірника "Веселий вітряк", 1973 рік. Тільки редактор-упорядник навіть не підозрював, що в першу чергу доведеться сміятися йому, але — на кутні. Ось про це й мова.

У 1973 році, працюючи редактором зонального республіканського видавництва "Промінь" (пізніше — "СіЧ", м. Дніпропетровськ), я впорядкував, відредагував і здав до набору збірник гумору та сатири Придніпров'я "Веселий вітряк". Серед тридцяти з чимось його авторів (професіоналів і молодих сміхотворців трьох областей — Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської та міст Кривого Рогу, Павлограда, Дніпродзержинська і Новомосковська, що завершувався ґрунтовною післямовою про гумор Придніпров'я нині покійного Фелікса Білецького, тоді доцента Дніпропетровського університету) мав бути і запорізький, а згодом київський (він тоді саме влаштувався на роботу до редакції "Літературної України") гуморист-мініатюрист Володимир Голобородько — у ті часи досить-таки відомий своїми афоризмами, що частенько друкувалися в тодішній союзній пресі і, зокрема, в клубі "12 стільців" "Літературной газети". До "Веселого вітряка" сатирик дав низку нових парадоксів, з яких до рукопису збірника потрапили не всі. Але і за них ми побоювалися, "рідна"

цензура могла накласти табу — такі речі іноді проходили лише в Москві. (Недарма ж тоді казали: якщо в Москві зрізають нігті, то в Україні рубають пальці). Тому й вирішено було прикритися "загниваючим капіталізмом" — хай дарує він нам! — як то часто робили сатирики, коли та чи та річ не могла пройти радянську цензурну Сціллу і Харибду. Тож у підготовленої добірки з'явився рятувальний підзаголовок: "Такий їхній світ". Мовляв, автор критикує не нашу щасливу, заможну й квітучу радянську дійсність, а тих, за горбом... Подібне затуляння "тим світом" здебільшого рятувало сатириків (читачі ж прекрасно розуміли, що крилося під завісою "того світу"), але тільки не того разу...

Щоправда, тираж "Веселого вітряка" вже було віддруковано (тобто цензуру він благополучно пройшов, вціліли й афоризми під рятівним підзаголовком "Такий їхній світ", — ще жодний радянський цензор не міг заборонити критики капіталізму) і навіть відправлено збірник на книжкову базу. Ще день-два, максимум тиждень, і він надійшов би до книгарень. Оформлення видання було гарне. Як редактор-упорядник і один з авторів

видання, я покладав на нього великі надії.

Та раптом громом серед ясного неба прогрімів наказ (грюкнуло із ЦК КПУ, точніше, з його ідеологічного відділу в Комвидав, що був некоронованим повелителем усіх тодішніх видавництв, а з Комвидаву — директорові видавництва "Промінь"): "мудрствування" В. Голобородька негайно зняти із збірника, винних у тому, що воно туди потрапило, належно покарати! На розпачливий вигук, що, мовляв, тираж віддруковано і він уже на книжковій базі, грюкнуло ще грізніше: тираж збірника заарештувати і знищити, себто пустити під ніж, таким чином значно поповнити план виконання робіт Вторсировини. Що це значні збитки (15 тисяч примірників дуже гарно оформленої і виданої книжки з таким само гарним змістом, дібраним зі смаком і вигадкою), тодішні повелителі — цековські й комвидавські — навіть уваги на те не звернули. Бо ж не вперше їм було калічити, знищувати книжки. Та й ідеологічна "диверсія" мала бути ліквідована за будь-яких витрат. Як ми згодом дізналися, автор афоризмів, будучи у відрядженні на півдні України, здибався там з одним відомим на той час московським письменником, ортодоксом партійно-ідеологічного рівня, і затіяв з ним небезпечну дискусію. Зокрема назвав Павлика Морозова, тодішнього кумира радянської дітвори — донощиком, який доніс на рідного батька, і за це виставлявся як приклад. І т. д., і т. п. в тому ж дусі (це ж треба було в ті часи затіяти подібну дискусію! На це був здатний тільки він, Володимир Голобородько!) А той письменник, як на біду, був ще й автором якогось опусу про малолітнього стукача. Тож бігом і настукав. І в ЦК КПУ, і в "компетентні органи", застерігаючи їх, що В. Голобородько "очень интелектуален, а посему — опасен". І каральна машина імперії закрутилася на повних обертах.

Через роки, вже в незалежній Україні, генерал-майор КДБ О. І. Нездоля, який займався тоді справою В. Голобородька, так про те розповість у своїй книзі "Досье генерала госбезопасности Александра Нездоли" (Б. Церква: ООО "Червона Рута-Турс",

ЧП "Дельта", 2003) (цитую в перекладі):

"СПРАВА ЗБІГЛОГО "АФОРИСТА"

Є такий український літератор — Володимир Голобородько, він спеціалізується на афоризмах. А в 1974-му він працював у газеті "Літературна Україна". І ось ми як звичайно отримали "сигнал". На нього "настукали доброзичливці" із ближнього оточення: створює афоризми тенденційного змісту. На кшталт таких: "Черги зникнуть тоді, коли зникнуть черги до Мавзолею" і "Соціалізм — це електрифікація плюс русифікація всієї країни". При цьому він був членом КПРС. Але як тільки поет дізнався, що Комітет виявляє до нього цікавість, він тут же зник — виїхав у невідомому напрямку. Потрібно було його шукати, а навіть фотографії його не було — треба було брати її з особистої справи члена КПРС.

Як не дивно це звучить, але це було зробити непросто навіть для КДБ. Тому що існувала досить жорстка вказівка — Комітет не мав права розглядати справу члена партії без санкції партійних органів. Я... пішов до секретаря Ленінського райкому КПУ Давидової. Змалював їй ситуацію, сказав, що потрібна фотографія із особистої справи. Вона говорить — зараз, почекайте секундочку. А сама вийшла і подзвонила секретарю міськкому Ботвину. А той прямо Федорчуку. Той у свою чергу своєму заступнику, той начальнику управління, який в свою чергу набрав номер начальника відділу... Мене негайно викликала "на килим" начальство і обурено питає: як ви посміли вимагати особисту справу комуніста? Я відповідаю — ось дані, що він збирався тікати за кордон, ось ваші резолюції про необхідність отримати справу і так далі. Загалом мені вдалося їх переконати, я знову пішов у райком, взяв-таки цю справу, фото перезняли і відправили орієнтировку в оперативні відділи прикордонних загонів..."

Поки генерал держбезпеки ганявся за збіглим українським гумористом, події у Дніпропетровську розвивалися так. Команда була: трупом лягти, а не допустити крамольний збірник в торгову книжкову мережу. Тим більше й у самих афоризмах неблагонадійного автора тепер уже було виявлено крамолу — за такої ситуації їх не порятував навіть фіговий листок "Такий їхній світ".

Видавництво було в траурі, адже гарна фінансова картина, що нарешті вимальовувалася на кінець року, ось-ось мала розтанути, як вранішній туман. І взагалі, на кого і на які статті списати збитки — знищення готової книжки? (Що перепало редакторів та упоряднику, себто авторів цього спогаду, котрий втиснув неблагонадійного автора до збірника, скільки його поштрафували — плюс зняли квартальну премію — скільки він пописав пояснювальних записок, ходячи під дамокловим мечем — то окрема тема! Як я тоді викрутився і вцілів — досі не збагну!) Трохи вгамувавшись, видавництво (а люди там працювали хороші й чесні, тільки безправні) заходилося гадати: як і збірник врятувати, і неугодного властью імушим автора з неї вилучити — чимось чи кимось все ж таки треба було жертвувати. Зрештою вирішили: тираж повернути з бази до друкарні, вирізати із збірника сторінки з афоризмами В. Голобородька (на тираж це становило 30 тисяч сторінок плюс 15 тисяч сторінок на тираж із змістом, який доведеться міняти). Набрати дві сторінки з новим,

зрозуміло, текстом (тоді пощастило гумористу В. Тищенку, який негадано і з'явився у "Веселому вітряку" замість В. Голобородька) і повклеювати їх у всі п'ятнадцять тисяч примірників тиражу. Плюс іще 15 тисяч нових сторінок із новим текстом змісту — навагал — 45 тисяч сторінок вирізати і заново вклеїти, але так, щоб і комар носа не підточив! Довелося найманим за окрему плату друкарям (а це ж непередбачувані витрати для видавництва!) вручну вирізати з тиражу ті сторінки у вільний від основної роботи час (вночі) протягом цілого року. І вклеювати нові (вклеїли так майстерно, що навіть я нічого не міг заглядіти). Така підпільна робота з відтворенням ідеологічної невинності збірника обійшлася "Променю" в добру копійчку, але слава Богу, що хоч ніхто не постраждав, хоча й попохвлювалися!

І лише 1974 року на книжкових полицях нарешті з'явився многостраждальний і "кастрований" "Веселий вітряк", виданий ще року 1973-го. З книгарень він зник блискавично, читацькі відгуки були хороші, і це трохи підсолодило мою редакторську гіркоту. Але з'явився він, звісно, без афоризмів В. Голобородька (попри все, авторові гонорар заплатили, здається, 21 крб.), вони вціліли лише в одному-єдиному примірнику, що й нині зберігається в мене. (У ті часи за зберігання цього примірника можна було погоріти!) У решті ж примірників тиражу — 14999 — їх немає. Але про той один-єдиний уцілілий примірник з його афоризмами сам їхній автор роками нічого не знав. Він був у бігах, рятуючись від недремного ока державної безпеки...

А втім, надамо далі слово генералові КДБ О. Нездолі із згадуваної його книжки:

"...І раптом через деякий час ми отримуємо дані, що наш Голобородько спокійненько живе в Калузі і працює в обласній комсомольській газеті. І мені доручають негайно туди відправитись, щоб оголосити йому офіційне застереження — згідно з Указом Президії ВР СРСР від 1972 року.

В Калузі мене вразили магазинні прилавки: навіть за радянськими часами дивовижно бідні: вареної ковбаси — і тієї не було! На щастя, я привіз колегам традиційний презент з України — шмат сала і пляшку горілки з перцем. Відмітився в начальника місцевого управління — генерал прийняв мене шанобливо, передав привіт Федорчуку, з яким він раніше служив. Виділив машину, і місцеві колеги повезли мене в музей Ціолковського. А на зворотному шляху таємничо так кажуть — зараз заскочимо в один магазин, у нас там завмаг знайомий і хвилин через десять виносить... шматок вареної ковбаси! Причому в їхніх очах стільки було захоплення! Загалом, в Калузі і для КДБ життя було не мед. Пішли ми до мене в готель, випили по наркомівській нормі і — відпочивати.

А вранці запросили Голобородька в обласне управління. Я починаю з ним розмову, а він мені каже: "Так, я пишу афоризми, але українською мовою, а ви всі тут кацапи, що з вами розмовляти — адже все одно нічого не тямите. Ось якби з Києва приїхав співробітник, я б з ним побесідував". Але коли я заговорив українською, просто розгубився — цього він ніяк не чекав. Ну, ми його присоромили, покартали, він розписався в документі, що офіційно застережений. На тому й закінчили. Відверто кажучи, від проведення подібних бесід задоволення я не отримував. Марудна це справа

для оперативного працівника. Але в той час я свято вірив в ідею комунізму і вважав: якщо Політбюро вирішило, що такі бесіди необхідні — виходить, так воно і є. При цьому я старався проводити такі бесіди коректно, без жорсткого натискування, стараючись бачити у співбесіднику перш за все талановиту людину, яка помиляється, а не порушника закону.

Сьогодні я часто згадую Володю Голобородька, особливо його афоризм "черги зникнуть..." Він справді виявився пророчим — черги в магазинах давно зникли, нинішня молодь не поривається поступити в інститут торгівлі, а ми не шукаємо знайомих, щоб купити що-небудь "з-під прилавка". Магазины переповнені товарами як вітчизняного, так і імпортного виробництва. Правда, я більше ніж впевнений, що Голобородько, не дивлячись на своє пророцтво, що збулося, як і я, до кінця не задоволений так званими реформами. Так, магазинні полиці аж гнуться від товарів, але чи всім вони доступні? Чи може проста людина купити все це? І про це, я думаю, ще з'являться не менш гострі афоризми Володі.

Під час президентської кампанії 1999-го я працював у передвиборному штабі Євгена Марчука. Працювали ми, що називається, по 25 годин на добу, вільного часу — ані секунди. І мені дуже жаль, що я не міг зустрітися з Голобородьком, який, випадково узнавши адресу мого офісу, приїхав, щоб зустрітися зі мною і подарувати збірник своїх афоризмів "Тези і антитези" з дарчим написом "Олександр Івановичу Нездолі. Хай вам щастить. Автор В. Голобородько". Не дочекавшись, поки я звільнюся, він поїхав, залишивши книгу у секретаря. Дізнавшись про це, я дуже жалкував, хотілося поговорити, дізнатися про його літературну діяльність".

І генерала можна зрозуміти: з Володимиром Голобородьком таки варто познайомитись (навіть генералам!), адже гуморист він — чесне слово — від Бога. До всього ж, він і справді інтелектуальний, а тому й залишається небезпечним. Як і всі, взагалі, справжні гумористи.

КУРІННИМ ТИ СЛУЖИШ ОТАМАНОМ

Сміх твій пахне рідними степами,
Палить все плюгаве, недолуге.
Із коша Руданського Степана
Родом ти, веселий козарлюго,
Хай під кимось шкутильгає шкапа —
Коник твій орлиться понад ланом!
У державі гетьмана Остапа
Курінним ти служиш отаманом.
Віктор Кочевський

1. Місце зустрічі змінити неможливо

Так було конфіденційно ухвалено між автором цих рядків, з одного боку, і Павлом Глазовим, з другого. А зустрітися ухвалили і не в редакції "Літературної України", де я тоді працюючи заступником головного редактора, одночасно вів веселий відділ "Вишняк", і не в Павла Глазового вдома (надто гарна, сонячна і тепла була погода), а —

на нейтральній смузі, себто в сквері перед "червоним" корпусом Київського університету, на алеї, що веде до пам'ятника Кобзареві — там маститий гуморист часто любить прогулюватись в товаристві свого песика, адже мешкає неподалік. І там він мав передати мені нові — найновіші! — усмішки для публікації на шпальтах "ЛУ" — для цього й мали зустрітись.

О 15.30 — точно у визначений час — хоч годинник звірай! — він і з'явився — високий і, не зважаючи на 74-літній вік, підтягнений, сухорлявий. І безперечно, молодший як на свої літа.

Метра, як завжди, вірно супроводжував (немилосердно, щоправда, його тягнучи за собою на довгі повідку) улюбленець, маленький кімнатний песик з довгою волохатою вовною породи болонка на ймення Пушок, що нині є найближчим другом гумориста. І його співмешканцем, тож адресу він має однакову з Павлом Прокоповичем і вона навіть занесена до біобібліографічного довідника Спілки письменників України.

— Гарний собачка, — аж похвастав Павло Прокопович, відрекомендовуючи свого друга. — Будь-що їсти не бажає, а тільки вишукане — курятинку там, дорогі сосиски, де більше м'яса, аніж різних додатків із сої. Тож половина моєї пенсії йде на нього. Але нічого не вдієш — друг! Ще й надійний страж — досить кому біля дверей квартири з'явитися, як він таке здійсмає в квартирі, що я й місця собі тоді не знаходжу. Оскільки ж біля вхідних дверей моєї квартири зупиняється ліфт і люди там постійно виходять, уявляєте, що Пушок мій дорогий, безперервно зчиняє в квартирі! Я вже скоро й оглухну від його дзвінкого голосочка!

Пушок сторожко і спершу явно недовірливо обнюхав мої ноги, готовий на випадок чого дременути чи не на край світу, уважно подивився на мене знизу вгору і, врешті-решт, здається, визнав за свого, якому можна довіряти, бо преспокійно всівся з нами на лавочці. Люди, котрі о тій порі проходили алеєю, навіть не підозрівали, що так просто сидить собі на лавочці з собачкою сам Павло Глазовий. А це звучне прізвище багато говорить нашому народові. Бо коли Анатолій Паламаренко оголошує з естради: "Усмішка Павла Глазового", то цього досить, аби слухачі почали усміхатися в передчутті доброї радості, яку завжди приносить сміх Глазового, випікаючи з нашого життя численні негаразди. Сьогодні Павло Глазовий належить до когорти, яка створила наш сміх і яку репрезентують імена Івана Котляревського, Євгена Гребінки, Левка Боровиковського, Степана Руданського, Леоніда Глібова, Остапа Вишні, Олександра Ковіньки, Анатолія Косматенка... Тільки на відміну від вищеназваних класиків, класик Павло Глазовий — нині суцільний наш сучасник. Хоч його ім'я вже добре відоме в Україні і рідко який концерт на її теренах обходиться без його усмішок, патріарх українського гумору не спочиває на лаврах, хоч і має їх предосить — з-під його невтомного пера, що не знає відпусток і вихідних, з'являються нові й нові сміховини та веселі пригоди із циклу "Куміада". Ось чому, передаючи для "ЛУ" усмішки, Павло Прокопович назвав їх свіжими.

Погомоніли, посміялися над свіжими анекдотами-усмішками, що ними один одного

пригостили і невдовзі метр пішов сквериком із своїм маленьким симпатичним чотириногим другом, у якого біляший червоний бантик і який обходить свого господареві в половину місячної пенсії. Пушок весело біг попереду, маститий гуморист ледве встигав за ним — високий, незважаючи на літа, підтягнений і ще майже стрункий. І, безперечно, молодий, бо ж хіба то літа — 74 годочки? Та ще для справжнього українського козака!

2. Сонце нашого життя

І хоч Віктор Кочевський за своїм штатним розкладом оприділив Павла Глазового курінним отаманом, щоправда, не деінде, а в державі гетьмана Остапа, та як на мене, то Павло Прокопович уже сам давно гетьман сучасного українського гумору. Весело-дошкульна легенда нашого сміху, який і на вісімдесят першому році свого многотрудного життя (після нашої зустрічі в скверу біля пам'ятника Кобзареві благополучно сплило вісім років!) працює з козацьким завзяттям — попри все. Знаний на всіх теренах України — досить лише згадати його

ім'я, як кожен якщо й не зарекоче, то бодай посміхнеться.

В останні роки він, щоправда, далі затишної київської вулиці Льва Толстого вже не буває — вік поважний, здоров'я. Та й час береже — для творчості, для сміху, для вбивчої сатири про наші негаразди, що в нас вони все ще чомусь є та є. Безсмертні чи що?!

Йдемо провідати метра удвох з головним редактором "Перця" Михайлом Прудником. (Павло Глазовий крім усього, — незмінний член редколегії флагмана українського сміху). Нас було заздалегідь попереджено: "Дзвінок не працює, то ви грюкайте! Першим озветься мій собачка".

Підходимо до дверей, ще й "погрюкати" не встигли, як уже лунає по той бік веселе дзявкотіння. А за тим знайоме: "Чого ти, дурненький, заспокойся, це ж до нас гості... Іду-у..."

Відчиняється високі двері і:

— О-о, хлопці мої хороші!

І хоч хлопці вже — ой-ой, але мимохіть підтягуємось і справді молодіємо.

— Як здоров'я, Павле Прокоповичу?

— Та козакую... — І після паузи. — Потроху...

— Дай Боже!.. А ми оце прийшли вас привітати з новою збіркою.

Чули, чули, щойно вийшла.

— Дякую, хлопці, що не забуваєте мене...

І нова симпатична збірка "Архетипи" з дарчими написами уже піднесена кожному із нас.

— Заодно, користуючись нагодою, прошу щось для "Літературної України", для "Вишняка".

— Із задоволенням! — посміхається — знаменита посмішка Глазового, що її словами не передати, її треба бачити. — Читаю, читаю "Вишняк". Аякже. Шкода тільки, що сьогодні наш рідний сміх так рідко з'являється у пресі — та й то через п'ять газет у

десятих. Здебільшого передруки іноземних анекдотів. Або й чорного гумору. У цьому відношенні "Вишняк" на шпальтах "ЛУ" — гарний виняток. Це як квітуча оаза справжньої української сміхотерапії, нашої веселої душі. Приємно, що саме у вас зі своїми "оздоровчо-лікувальними" рецептами з'являються дотепники із усієї України. Як, до речі, і в "Перці" чи, скажімо, у "Веселих вістях" (жаль, але через кілька місяців "Веселі вісті" перестануть виходити!) Молодці! Сміймося, бо ми того варті, ми — правнуки Івана Котляревського і Степана Руданського, Остапа Вишні, діти народу, який створив невмирущі усмішки — це ж бо наше національне багатство!

— До речі, про анекдоти. Ви любите їх?

— А хто ж їх не любить? Це ж саме життя! Анекдот — це шматок золота для ювеліра, золота грубого, необробленого. Ювелір — тільки ювелір, а не підмайстер, не заробітчанин, — і робить з нього цінну, а часом і безцінну річ. А гумор взагалі... Відчуваю, на кінчику язика у вас вертиться і таке запитання. Гумор — це як сонце. Таке бажане, і таке життєво необхідне. Хоч і припече, буває, добряче, але ж воно все одно сонце. Скажу більше: гумор — це рятівне коло у морі життя. Тримаймося за нього, ми ж бо українці, творці одного з кращих у світі сміхотворів. Ось чому я відпочиваю, читаючи і "Вишняк", і "Перець" — дай, Боже, вам, хлопці мої хороші!

І "хлопці" вкотре помолоділи.

Фотографуємось на згадку. (Як згодом виявиться — на прощання). А вже потім нас було нарешті представлено маленькому чотириноному одноквартирнику метра.

— Це мій найвірніший сьогодні другок, Пижик.

— Стривайте, Павле Прокоповичу, але якщо мене пам'ять не зраджує, вашого песика звати Пушок. Принаймні, так ви його звали вісім років тому при нашій зустрічі у сквері. У нього ще біля нашійника був червоний бантик і він вам обходився в половину місячної пенсії.

Самотній патріарх (а він, незважаючи на вельми солідний вік, живе сам-один у квартирі), зітхнув:

— Відслужив своє Пушок. Віддружив і я з ним — не так давно закінчив він свої дні у світі цьому. Якщо для наших чотириногих друзів є своєрідне царство собаче — метр знову веселий, — я бажаю йому такого. Гарний був песик, справжній друг. Я так звик до свого Пушка, що як не стало його — наче квартира моя оніміла і сам я — німота. А жити ж, якось треба, в цій хаті я сам-один. Якби не песик — слова ні до кого мовити. Хіба що самим з собою балакати й самому сміятися над своїми жартами... Тож придбав собі нового чотириноного друга, братика нашого молодшого. Ймення йому Пижик. Чому так? Бачите, на ньому шерсть як на пижиковій шапці — модні колись були такі речі в начальства. (Собачка і справді — вилита пижикова шапка радянської номенклатури). Гарний песик. Тільки неспокійний, невгамовний. З ним я щоденно гуляю в дворі, але далі двору вже не ходжу. Чи до краю вже доживаю, чи що...

Пижик, зрадівши, що і йому нарешті приділили увагу, так задзявулів, що не стихав аж до ліфта.

— Приходьте, хлопці, ще, — припрошує нас господар на прощання. — Чи просто хоч

забігайте на хвилику, як часу нема — для мене і це радість. Та й Пижикові буде перед ким погавкати, — посміхається (знаменита усмішка Глазового!).

Це був його останній рік у білому світі на чорній землі і наша остання з ним зустріч...

3. І відкрити ще багато таємниць сміху

А починав знаменитий гуморист із поеми "Слався, Вітчизно моя!" — тож мав гарантовану нагоду стати ще одним пересічним поетом, простіш — римувальником. А їх у нас — несть числа! Було і буде, і в їхні могутні ряди чи й протовпишся. Та й чи треба, га? Поповнювати їхні ряди. Видавши пробу пера, молодий поет, на щастя, збагнув, що то не його амплуа, і тим більше, не його жанр, дарований йому Богом. Що поет він — це без сумніву. Але ж не лірик. Він — поет-сатирик. Гуморист. Образніше: сміхотворець. Як йому поталанило, що він, потрапивши не на ту стежку, відразу ж знайшов свою і виправив помилку. Після поеми "Слався, Вітчизно моя!" відразу ж з'явилися збірки "Великі цяці", "Карикатури з натури", "Щоб вам весело було!"

І пішло, і поїхало!

Нам, читачам, і справді стало веселіше з появою гумориста Павла Глазового, від його таких мелодійних, таких дотепних речей, по-справжньому смішних. До речі, це одна з характерних ознак його гумору: він у нього не розсудливий, а смішний. Двоє понять — Глазовий і сміх злилися в одне ціле: "Куміада", "Усмішки", "Смійтеся, друзі, на здоров'я", "Весела розмова", "Хай вам буде весело", "Вибрані усмішки"... І все це іскрометне багатство відразу ж залунало з естради і його автор швидко став не просто відомим (відомих гумористів у нас багато), не просто майстром смішного (і на таких ми не бідні), а — одним з найпопулярніших, найдохідливіших, найсмішніших гумористів України! Він підхопив естафету Остапа Вишні та Олександра Ковіньки, які пішли від нас, і поніс її далі і далі.

Чи не найповніше видання його усмішок — "Сміхологія".

Логія (від грець. Logos — слово), як ми знаємо, друга частина складних слів, яка відповідає поняттям "наука". Наприклад, філологія тощо. Отже, "Сміхологія" — це наука — Павла Глазового — про сміх. Як і годиться для даного жанру, наука весела й дотепна. І всім близька й зрозуміла. Бо — народна наука про український сміх!

Сміх може бути — і буває (якщо він справжній, а не вимушений) оздоровчою терапією. (Це, крім критики усіляких негараздів, ґанджів і вад хомо сапієнса, з якими мовби й успішно ми боремося і боремося, переживаємо їх, а вони тим часом переживають нас. Безсмертні чи що?). Він пише коротко, стисло і гостро.

Розмова тиха-тиха йде

Між двох старих дідів.

— Я посадив, — сказав один, —

Чимало вже садів,

Бо так дивитися люблю,

Коли кругом цвіте.

І ще хотів би посадить —

Здоров'я вже не те.
А другий слухав і мовчав.
Згадалося йому,
Що й він чимало посадив...
Невинних у тюрму.

І разом з тим уміє писати з такою доброю лукавою усмішкою:

Чоловік говорить жінці:
— Як побриюсь вранці,
Молодим стаю та бравим,
Хоч біжи на танці.
Жінка дивиться лукаво:
— Ох ти ж, — каже, — птиця!
Я тепер тебе заставляю
Серед ночі бритися.

Оскільки сміх є крім усього ще й доброю терапією, все частіше й частіше лунають заклики: "Лікуймося сміхом!" І лікарі тим часом знаходять все нові й нові докази того, що сміх може бути й ефективними ліками. І хай комусь це видається забавно-кумедним, але регіт все частіше стає предметом прискіпливого вивчення багатьма вельми серйозними науковими закладами. В арсенал лікувальних впливів медицини вже давно увели й сміх. А, наприклад, у Німеччині навіть існує академія медклоунів — клоунів-лікарів. Студенти тієї академії вже маючи медичну освіту, цілий рік вчаться, як виходжувати пацієнтів таким своєрідним способом. А регіт — навіть сам по собі, — чудовий масаж, адже він стимулює кровоносні судини і більше 80 м'язів, в тім числі і внутрішні. До всього ж це й боротьба проти вірусів, покращується біохімічний аналіз крові, а тому в лежачого хворого компенсується недостача руху.

Особливо сміхотерапія завоювала популярність в Німеччині. Там до програми консультаційних центрів по психокорекції вже входить навчання спеціальним "навичкам": людей навчають, як розповідати анекдот, як строїти міну чи стимулювати сміх. А в Штутгарті навіть відбувся міжнародний конгрес, у якому брали участь психологи, філософи і спеціалісти, яких називають гелотологістами (від лат. gelotos — сміх). Ці спеціалісти вивчають складні біохімічні і нейрологічні процеси, які визначають те, що ми по простоті душевній називаємо сміхом.

Можна сказати, що регіт — це певна реакція організму, при якій м'язи лиця невимушено скорочуються, серцебиття прискорюється, змінюється кров'яний тиск. І крім усього ще й виробляється гормон задоволення ендорфін, який заспокоює й піднімає настрій. Звичайно, на сьогодні ще не існує єдиної теорії, яка б пояснювала механізм впливу сміху на організм. Але медики вважають, що він корисний при захворюваннях крові, покращує травлення, зміцнює грудну клітку, а головне — захищає імунну систему від стресів. І ці природні ліки даються нам за так, тож лікарі рекомендують застосовувати їх хоч би по десять хвилин у день. Але багато таємниць сміху ще не розкриті і вченим тут — непочатий край роботи. Але ще у XVII століття

англійський лікар Сіденгем писав: "Прибуття в місто паяца є для здоров'я мешканців значно більше, аніж десять мулів, завантажені ліками".

Отож, перефразовуючи відомий вислів Ільфа і Петрова із "Дванадцяти стільців", скажемо так: "Ударимо сміхом по нашому нездоров'ю!" А для цього так добре підходить наш гумор, втім числі й "Сміхологія" Павла Глазового.

Крім усього сміх — це ж ще й радість для душі!

І хай у наших словниках визначенню терміну "сміх" ("переривчасті, характерні звуки, які утворюються видихальними рухами як вияв радості, задоволення, нервового збудження і т. ін.") не зовсім, може, й зграбне, але воістину гумор (сміх) — це наше сонце! Таке бажане і таке життєво необхідне, як казав колись Павло Глазовий. Хоч і припече, буває, додавав він, добряче, але ж воно все одно — сонце. А ще гумор — і тут знову ж правий Павло Глазовий — це рятівне коло в морі життя нашого.

Утім числі й усмішки Павла Глазового, його численні збірники, що несуть нам і сонце, і сміхотерапію і є рятівним колом у морі життя.

Сміймося! Ми ж бо українці, творці невмирущих народних усмішок, то ж чи нам не сміятися? Бо ж курінним отаманом у нас, як і раніше, він — Павло Глазовий. Тільки тепер вже не сам він служить отаманом, а гумор його. Після І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки, П. Гулака-Артемівського, після Л. Глібова, Є. Руданського, О. Вишні, О. Ковіньки, С. Олійника та М. Годованця, після Анатолія Косматенка він уже в наші дні, наприкінці другого тисячоліття і на початку третього надійно тримав веселу свою булаву! І таким веселим отаманом нашого сміху він і залишиться в історії України.

Справді-бо має рацію Устим Курилюк з Івано-Франківщини:

Коли б я був негром
на старості літ,
охоче,
лише задля того
я б вчив українську,
щоби прочитать
веселі байки Глазового!

А що наш гуморист не має нагород (крім, здається, премії імені Остапа Вишні), то його й справді, "як поета полюбив народ, То йому уже не треба інших нагород".

Р. С. Коли його не стане, то вже в некролозі він буде названий цілком заслужено — КЛАСИКОМ! А одна з газет під рубрикою "Класика українського гумору" почне друкувати його гуморески. З номера в номер!

І ще Р. С. Вже як ми прощалися після тієї нашої останньої зустрічі (хто знав, що вона виявиться останньою, він мені здавався вічним), коли йому залишалося жити в цьому світі лічені кілька місяців, Павло Прокопович, вгамувавши свого Пижика ("Та цить, друже мій, ось не заливайся своїм дзвіночком, поки я щось напишу Валі на згадку — а раптом більше вже не зустрінемося?"), напише мені на прощання:

"Валентин Чемерис, або для мене просто Валя, Валя Чемерис — сміхотворець

високого рангу, я його люблю і шаную. Певний, що українського гумору без його імені вже не уявити.

19 вересня 2004 року, місто Київ, Павло Глазовий".

На взаємин, Павле Прокоповичу, на взаємність!

БРАВО, ХВАЦЬКИЙ ВОЯЧЕ ШВЕЙК!

Як літературний персонаж, створений уявою
чеського письменника 80 років тому, допоміг
нашим сучасникам-човникарям і навіть
врятував міжнародний поїзд

Беручися за першу частину свого першого і, як покаже час, останнього роману, що досить швидко по своїй з'яві стане знаменитим, Ярослав Гашек, на той час уже досить відомий автор більше тисячі гуморесок, фейлетонів та нарисів, у вступі до майбутньої епопеї на повному серйозі (а насправді з глибоко прихованою іронією, майстром якої він був) застерігатиме читачів: "Велика доба потребує великих людей. На світі є невідомі, скромні герої, не увінчані славою Наполеона. Марно ви шукали б їхні імена в історії. Та коли проаналізувати — їхня слава, можливо, затьмарила б навіть славу Александра Македонського. У наші дні на вулицях Праги можна зустріти чоловіка в приношеному вбранні, який, власне, і сам не уявляє свого значення в історії нової, великої доби. Він скромно йде своєю дорогою, нікого не турбує, і до нього не чіпляються журналісти з проханням про інтерв'ю. Коли б ви запитали, як його звуть, він відповів би дуже просто і скромно: "Я Швейк..."

Його можна й сьогодні зустріти (і завтра, й позавтра теж) на вулицях. І не тільки Праги, а й будь-яких європейських міст — у тім числі й Києва. А чому б і ні? Роман Ярослава Гашека настільки й сьогодні популярний, що ім'я його героя вже давно стало теж ніби своїм у кожній країні, називним. (До речі, замовляючи в бібліотеці "Пригоди бравого вояка Швейка", я не став, як годиться, називати ім'я автора й повну назву роману, а мовив наче пароль, лише одне слово "Швейк" — і бібліотекарці все стало зрозуміло). А щодо буцімто ідіотизму Швейка ("Усі вищезазначені обвинувачення проти мене справедливі. Йозеф Швейк" — це з його резюме на донос на нього ж), то зрозуміло, що це — маска, під якою криється розумна, кмітлива, винахідлива і, звичайно ж, до біса предотепна людина із своєрідною мовою.

Про те, що ім'я його героя стає не просто популярним, а — називним, відчув і сам автор, бо вже у післямові до першої частини "В тилу" з властивою йому самоіронією писав: "Не знаю, чи пощастить мені досягти цією книгою своєї мети. Уже те, що мені довелося чути лайку: "Ти пришепелкуватий, як Швейк" — свідчить про зовсім протилежне. Якщо, проте, слово "Швейк" стане новою лайкою в барвистому вінку лайок, буду змушений вдовольнитися цим збагаченням чеської мови".

Але Гашек збагатив не тільки мову рідної батьківщини та її літературу — збагатив своїм Швейком усю світову культуру. Це справді геніальний твір, який людство ще й досі повністю не відкрило (хіба можна за один раз збагнути океан?), тож щастя відкриття Швейка все ще попереду, принаймні, для кожного нового покоління, що ще

з'являтиметься на планеті Земля.

До речі, перший варіант цього бестселера — повість "Бравий вояк Швейк у полоні" — був написаний і виданий рідною мовою не на його батьківщині, а в нас, у Києві.

Це сталося після того, як мобілізований до австро-угорської армії чех Ярослав Гашек здався у 1915 році в полон російським військам, побував у Дарницькому таборі (тепер один з тамтешніх бульварів носить його ім'я), а з наступного року почав співробітничати в газеті "Чехослован", що видавалася тоді в Києві чеською мовою (редакція розміщувалася по вулиці Володимирській, 30). До 1918 року Я. Гашек жив у Києві, у готелі "Прага" (яка символічна назва, хоч не в Празі, зате у "Празі") — тепер готель "Театральний", і на його фасаді висить меморіальна дошка творцеві Швейка, брав участь у громадянській війні. На боці, звичайно, червоних, адже на той час став уже членом РКП(б), а ночами почав писати свою епопею про ідіота, як іноді називають все того ж Швейка. Так чи інакше, а для України Швейк став своїм, а нещодавно, через 80 років після свого народження під пером Гашека, врятував один з наших поїздів, виручивши при цьому мешканців Західної України.

Втім, про це — окремо. На Львівщині (Старосамбірський район) курсував поїзд у ранзі міжнародного: Хирів (Україна) — Загуж (Польща). І все б нічого, та раптом сусідів вирішили його зліквідувати. А пертурбація з ним лучилась така. Після того, як було відкрито Ємільницький автоперехід через українсько-польський кордон, польські залізничники визнали його неекономічним.

А тому з 10 березня ц. р. потяг "Хирів—Загуж" мав припинити свій рух — з України в Польщу і навпаки. Стурбовані мешканці Старосамбірського району зчинили тривогу. Для них то не просто залізниця — міжнародний бізнес. Правда, дрібний, "човниковий" (у Польщу одне везли, з Польщі — інше, на різниці й жили). Кинулись вони у всі двері стукати, у всі дзвони калатати, плакалися, що із втратою потяга втратили і свій, хоч і невеликий, але заробіток. Поляків це не зворушило. Зворушило їх — зовсім негадано, коли вже й надії на щасливий кінець не було, — інше. Поляки раптом згадали, що тим же маршрутом частенько користувався бравий вояк Швейк. Хай і на сторінках знаменитого роману, та все ж...

Містечко Хирів, що на річці Стривігарі (притока Дністра), вперше згадується під 1374 роком. Тривалий час було під владою шляхетської Польщі, а з 1772-го — Австрії, пізніше — Австро-Угорщини, у складі України з 1939 року. Після розпаду імперії австрійців та угорців; містечко в 1919 році захопили поляки. Ось тоді, в часи Першої світової, тим маршрутом і користувався мобілізований до австрійської армії Йозеф Швейк. А пригадавши (і серед польських залізничників виявилися шанувальники Гашекового роману), не лише відновили історичний маршрут, а й навіть продовжили його до Словаччини. Не відомо, правда, чи надовго.

Ще не так давно можна було прочитати, що сатира, "викриваючи негативні явища в нашому житті, борючись із залишками минулого, служить справі зміцнення соціалістичного ладу". Не знаю, як щодо соціалістичного ладу, а ось старосамбірцям сатира чеського письменника Ярослава Гашека таки добряче допомогла. Тепер вони не

знають, як і дякувати герою сатиричного роману Гашека, якого ніхто і ніколи у вічі не бачив, бо він ніколи й не жив у реальному світі, але така вже сила мистецтва!

Одне слово, браво, хвацький вояку Швейк! Браво, Ярославе Гашеку!

Тож і сьогодні залишаються справедливими рядки чеського "несамовитого репортера" Е. Е. Кіша: "Гумор Гашека настільки багатий і соковитий, що його вважають гумористом. Однак Гашек — це щось значно більше. Він — сатирик, і його Швейк має в собі глибший моральний зміст...

Коли ви читаете цей роман, смійтеся, але при цьому не забувайте думати".

Слушна порада: сміятися, але, сміючись, ще й думати. А підстави для думання і тоді були, і тепер є, і завтра будуть. Славетний роман Гашека і тоді був актуальним та злободенним, таким він залишається й сьогодні, через 80 років після того, як негадана смерть Я. Гашека назавжди припинила над ним роботу, і він назавжди залишився незавершеним. 655-а сторінка роману (навіть і вона недописана) закінчується такою припискою видавців: "До цих слів продиктував уже хворий Ярослав Гашек "Пригоди бравого вояка Швейка під час Першої світової війни". 3 січня 1923 року смерть навіки замкнула уста і не дала скінчити один з найвидатніших і найпопулярніших романів, написаних після Першої світової війни".

І що з того, що Йозеф Швейк буцімто ідіот. Пригадуєте, як він проходив медкомісію?

"Вислів "Хай живе цісар Франц-Йосиф Перший!" цілком достатній, щоб визнати душевний стан Йозефа Швейка за стан безнадійного ідіота" — це з висновку судових лікарів.

Якщо це так, якщо судові лікарі не помилилися 80 років тому, вивчаючи душевний стан Швейка, то сьогодні на планеті Земля пребагацько таких ідіотів, котрі в екстазі вигукували (і вигукують):

"Хай живе..."

Вони були, є й очевидно ще довго, "насмільюсь доповісти..." (улюблений вислів Швейка, починаючи з якого, він вперто гнув своє), — безперечно будуть.

ТАЄМНИЦЯ СМІШНОГО

Січень тисяча дев'ятсот дев'яносто п'ятого, надвечір'я тринадцятого числа.

Білі-білі сніги, пухнасті і якісь незаймані нарешті вкрили Київ.

Вже скінчилися занудливі грудневі імлісті мряки й сльотаві сіро-брудні тумани, що ними в цей час славиться українська столиця й од яких у місті вже о третій дня ставало темно, дерева наче ковані із срібла, світ у киреї з інею наче щойно народився. Тихий, затишний, непорочно білий... Куди не глянь — казкові узорі на святі зими. Тільки ні-ні та й закружляють лапаті сніжинки — чи від своїх відстали, чи то призвідники нових хуртовин-заметілей.

Різдво відсвяткували тиждень тому, але настрої все ще різдвяний. Та й неофіційне — народне — свято: старий Новий рік.

Ось такого, теж неодмінно засніжено-казкового січневого дня

(щоправда, за новим стилем 1 січня), але 95 років тому на початку вже минулого

століття в ніч на старий Новий рік у селі Плоске ... Так, так, у тому, що на Полтавщині, адже всі українські гумористи народжуються саме там — на благословенній Полтавщині! — і з'явився на світ білий в селянській сім'ї Олександр Іванович Ковінька...

Через декілька десятиліть по тому, згадуючи своє рідне село, він з лагідною, що завжди хитро-мудро-лукавенька — усмішкою, розказуватиме про односельців, бідних на статки, але багатих на дітлашню (тоді в кожній сім'ї здійснювала гармидер купа малечі мал-мала-менша) розказуватиме під настрій, (а настрої у нього завжди був добрим):

— По сусідству з нами жила родина Маценків. Сім'я багатодітна — двадцять двоє дітей. Так і казали — щасливі люди. Як жнива, так і дитинка нова. А дядько Порфирій Маценко пояснював свої успіхи в цьому ділі поважно і стисло:

— Звідкіля оце в мене голуб'ята позлітали?.. Уявіть собі — зима. Вечори довгі, темні... Керосини немає. Ось воно Бог і посилає...

А потім в його біографії буде початкове земське училище, наймитовання, участь в громадянській війні, навчання в Полтавському ІНО, праця в редакціях газет "Більшовик Полтавщини", "Робітник", "Крицеві шляхи", збірка гумористичних оповідань "Індустріальна техніка" (1929), вступ до Спілки письменників України (радянських, ясна річ, 1934) і... і далі в УРЕ (видання 1980) все в його біографії й уривається, а натомість сказано, що він "опублікував понад 30 книг сатири й гумору, в яких таврує бюрократизм, аморальність, дармоїдство та інші негативні явища. Нагороджений орденом Дружби народів (чи не за те, що водив дружбу з представниками інших народів у північних таборах?), медалями".

Про так звану "вимушену перерву" в творчості, як соромливо тоді офіційна радянська ідеологія прикривала репресії та порушення законності — ані слівця. Як і бодай натяку на безпідставне звинувачення, за яким молодий письменник потрапив у жорна сталінських репресій, відбув табори і лише починаючи з 1958 року в Україні з'являються його збірки з такими колоритно-вигадливими (гумор же!) назвами: "Як мене купали і сповивали", "Ось не грайте на нервах", "Гуморески", "Кутя з медом", "Як мене вчили", "Чому я не сокіл, чому не літаю", "Цвях — і ваших нет!", "Подорож до Ворскли", "Смішне пригинає, смішне й виправляє" та інші, аж до творів у двох томах (1980). Помер письменник 25 липня 1985 року в Полтаві, в середині дев'ятого десятка своїх літ і похований поруч із могилою свого

сина.

Такий він, Ковінька! Справді-бо, колоритне в нього прізвище. (Хоча, якщо вже бути точним, то з діда-прадіда він — Ковінько, букву "о" в кінці на букву "а" він поміняв, підбираючи собі псевдонім). В Україні ковінькою називають палицю (здебільшого вишневу) із загнутим кінцем. Є й прислів'я: на руку ковінька. Якраз те, що треба. Або: матері його ковінька — уживається для вираження незадоволення, обурення, досади тощо. Ковінькою ще називають і вид дитячої гри, що нагадує хокей.

Отож, за біобібліографічним довідником СПУ він письменник, і це так. Хоча насправді (і — як по вищому рахунку) він — характерник. Полтавський, звісно.

В Словнику української мови цей термін має таке пояснення: "Чаклун, чарівник..." І приклад зі Стороженка Олексі: "Дід мій був запорожець...Удався він високий, здоровий та ще в додаток був і великий характерник: знався з відьмами, з чортами".

Не відаю, чи знався Олександр Іванович з відьмами та чортами — ба, ба, все могло бути! — але характерником, себто чаклуном і чарівником на гумористичній ниві України він таки й справді був. І залишився ним. А що вже народний гуморист — то без сумніву. Є й більші за нього творці розвеселого (і не тільки зростом більші чи статурою), значніші, більш різноманітніші, з титулами класиків, але народний (хіба що Остап Вишня такий же, та в наші дні Павло Глазовий) — таки він. Тут він ні з ким не ділить лаврів. Навіть, з Остапом Вишнею, хоч у літературних святцях і йде відразу ж після нього: Остап Вишня, Олександр Ковінька, а далі за ранжиром — вже інші сміхотворці, теж, до речі, його улюблене слівце. Хоч О. І. іноді й величають учнем Остапа Вишні, його послідовником, проте в літературу, у веселий світ гумору його увів і благословив ще Пилип Капельгородський, нині забутий, свого часу знищений більшовицьким молохом поет, газетяр, редактор і гуморист.

Отож, на тодішній старий Новий рік у Києві, в конференц-залі СПУ під мальовничою Віфлеємською зіркою з Матір'ю Божою, що сяяла на сцені — від Різдва залишилося — і відбувся вечір, присвячений 95-річчю Олександра Івановича Ковіньки. Зібралися письменники (переважно гумористи) та різний незнайомий люд — як потім виявиться, все то шанувальники О. І.. Виступали, згадували який він був.

А був він зростом нівроку, міцний, дебелий — справжній тобі запорожець! Широкоплечий, неспішний, йде собі, йде... Наче нікуди й не поспішав, але з ним, вісімдесятирічним, і молодий не завжди міг зійти. Навіть ті, які відзначалися швидкою ходою, розповідали гумористи, які добре його знали.

Згадували, що ніколи не бачили його в краватці, назавжди він запам'ятався тільки у вишиваній сорочці — в будь-яку пору року. Самі ж вишиванки були різні. Частіше всього — з голубеньким візерунком. Проте зодягав і білу сорочку з білою вишивкою. Ми вже й призабувати почали, що на Україні нашій існує (з часів Київської Русі) близько 100 видів вишивок і різноманітних технічних прийомів вишивання. Основні — мережання, вирізування, низь, гладь, хрестик та інші. Серед них і полтавська (точніше — решетилівська) вишивка білим по білому, що зветься так поетично — сизий мороз. Або: вишивання сизим морозом. Сам Олександр Іванович у таких випадках казав: "Симпатично називається!"

Це було чи не найуживаніше слівце народного гумориста: симпатичний, симпатично, симпатичненько... В бесіді воно зринало з його уст раз по раз. Все, що йому подобалося, він називав симпатичним (один із своїх давніх відгуків про нього я так і назвав: "Симпатичний Олександр Іванович"). Особливо цим слівцем він радо називав добрих і хороших людей. Це було в його устах чи не найвищою похвалою. Але траплялося, що й передавав куті меду, вживаючи улюблений вислів не зовсім до місця. Хоча б:

— Був у нас у таборі один зек (це коли згадував свої поневіряння в сибірах) — проби

на чесність ніде на ньому було поставити. Скажу вам — симпатичний чоловік. Або:

— Ох і лютий же був начальник табору! Вишикує зеків і з пістолетом понад строем іде: тому зуби виб'є, тому... Симпатичний...

Але в переважній більшості цим слівцем він називав лише справді гарних людей і сам таким же був: симпатичним. І як людина, і як сміхотворець. Гумор (хоч зовні він залишався незворушливо-серйозним), веселі історії, усмішки, придибенції-приклучки так і пурхали з нього, так і сипалися. Коли б його не зустрів — чого тільки не почуєш од нього!

— Лубни, квітуче місто на Полтавщині! Якось там поминали на кладовищі батьків. В понеділок шанували. Ну, дехто до того нашанувався, що піднімуть його на ноги, а він лантухом пада. От одна жінка прибігла додому, взяла візка, уклала чоловіка, везе і гукає:

— Люди добрі! Що воно на світі робиться! Путні жінки своїх чоловіків на кладовище несуть, а я свого, як пана, з кладовища везу!..

Гумор, рятівний наш український сміх не полишав його навіть у совіцьких таборах, де він безневинно карався чи не два десятиліття своїх пропавших літ.

Перефразовуючи Коцюбинського можна з певністю сказати, що й тоді, у найгірших своїх роках у його душі блакитніло небо — високе й чисте! І лунав золотий сміх сонця.

Пригадую, як я вперше з ним познайомився — це було на початку сімдесятих у Києві, на квартирі в пречудового байкаря Анатолія Косматенка.

Пили чай, гомоніли.

Олександр Іванович — вже не пам'ятаю з якої нагоди, — згадав про свої багатолітні поневіряння в таборах. Якось його, як грамотного зека посадили зв'язківцем-телефоністом на гулагівській телефонній лінії зв'язку. На однім кінці тієї лінії Хабаровськ, а на другому — Владивосток і Сахалін. А між ними, десь у "Сибіряці" він — Олександр Ковінька, зек номер такий-то... Ну, сидить він у навушниках, слухає що на лінії твориться. Північ. Третя година ранку — на лінії нарешті затихають розмови-накази між табірними телефоністками — і та, що в Хабаровську і та, що у Владивостоці, — аби не заснути, знічев'я перемовляються між собою. Через кожне слово знаменитий руський мат. Без причини і навіть без зла — просто так, за звичкою: туди й перетуди!.. Ать-перемать!.. Слухав зек Ковінька, слухав, а тоді й собі вклинився в розмову.

— І не набридне ото вам, дівчата, матюкатися?!

— Без мата здохнути можна, — озивається та, що в Хабаровську.

— Тоска зельюная, — додає та, що у Владивостоці.

— А ви послушайте кілька усмішок, може й посвітліє на душі.

— А що таке... усмешка?

— Ну... анекдот.

— О, анекдоти — это вещь! Давай, зек, все равно ночь и до утра далеко!

І заходився зек Ковінька розказувати веселі придибенції, влаштувавши своєрідний літературний вечір (себто нічник) і до ранку на лінії Хабаровськ — Владивосток лунав сміх. До двох телефоністок приєдналися інші: ха-ха, га-га-га!!.

— Де ти взявся такий сміховинний зек? От уже сміхун! От уже сміхота-сміхотина!..

Переповідаючи те на квартирі в Анатолія Косматенка, Олександр Іванович зітхав:

— Скільки мені звідтоді, як повернувся з таборів, доводилося виступати як письменнику-гумористу, та й зараз виступаю, а такої аудиторії, як тоді, у мене не було і вже не буде — від Хабаровська до Владивостока! Гарні жіночки тоді чергували на зв'язку, симпатичні. Після того, як бувало дізнаються, що я на чергуванні — і та, що у Хабаровську, і та, що у Владивостоці, як лінія замре після півночі, ближче десь до третіх півнів, так і гукають: Агов, Ковінько, починай свої усмішки! Я й починав смішити — до ранку. І ту, що у Хабаровську на зв'язку сиділа, і ту, що у Владивостоці, а за нею й ту, що на Сахаліні...

Завжди з рівним настроєм, завжди незворушливо спокійний. Говорив неспішно, щоб не сказати повільно, розділяючи склади й слова у реченнях і мова його теж була своєрідною і незмінно дотепною. Велике обличчя, велика лиса (аж блискуча) голова. З-за високого росту й міцної статури — вдатний з себе. Представницький. Було на що подивитися — козак-

козарлюга!

Буваючи в Києві (зупинявся в Ірпінському будинку творчості письменників) неодмінно провідував редакцію "Перця", з яким дружив усе своє життя. Як згадують старі перчани, ніхто й ніколи не пам'ятав його з портфелем. В руці незмінно тримав сітку-авоську, а в ній ховалася замотана в газету пляшка коньяку. Сам він пив мало, ледь-ледь (діабет), але застілля, посиденьки з друзями любив. Як і пригощати друзів. Як і на алкогольну тему пожартувати. Заходить, бувало, а в хлопців-гумористів аврал. Саме треба здавати матеріали, а воно як на те — не пишеться. Аж тут О. І. неспішно-величаво заходить, тож перчани до нього:

— О. І., а що ви робите, коли вам не пишеться?

Він — хитро:

— Вживаю сто грамів.

— І тоді пишеться?

— Буває, що й ні.

— То що ж ви тоді?

Все так же хитро (ні, ще хитріше):

— А-а... Ще сто грамів п'ю...

— Овва! І вже тоді пишеться?

— Ні, але за те дуже добре спиться.

Якось беручи в нього інтерв'ю для молодіжної газети, запитав ніби між іншим:

— В чому полягає таємниця смішного?

Ага, думаю, ось тепер всі так звані секрети веселого будуть нарешті розгадані. Вміє ж бо писати — і пише — смішно. Виходить, знає якісь секрети комічного — найподілиться з нами, молодими ратаями веселої ниви. До всього ж про нього ще за життя почали з'являтися анекдоти — як ото про Остапа Вишню чи про багатолітнього редактора "Перця" Федора Маківчука, — а це перша ознака справжньої, народної

популярності (декілька з тих усмішок я навіть уведу пізніше до впорядкованого мною тому "Українські анекдоти" — "Український письменник", 1995 р.).

Отож, запитав в чому секрети смішного, таємниця зрештою, а патріарх подумав, подивився на мене так хитренько (симпатично), ще подумав та:

— Еге, хто ж вам скаже про це?

І годі було збагнути: чи то він не хоче відкривати сію тайну, чи відповів у тому смислі, що хто ж про таку таємницю може що-небудь знати? Смішно та й усе. А там... розгадуйте самі сію тайну, що може й від Бога. Хоча, для чого її розгадувати, думаю я вже тепер — із таємницею цікавіше жити. Бо як усе порозгадуємо, що ж нам залишиться на подальше життя? Не кажучи вже про наших дітей та онуків-правнуків, нащадків наших — хай і їх хвилює нерозгадана досі ніким — бо її неможливо й розгадати — таємниця смішного.

Оскільки О. І. мав діабет, то дружина вдома і на поріг не пускала

спиртне — та йому, як по великому рахунку, категорично було заборонено вживати алкоголь. А він, козацька душа, пив — ніде правди таки діти. Правда, помаленьку. І, ясна річ, потихеньку, крадькома, тишком-нишком. Підпільно, потай від препильної дружини. Пригадую, як хтось з гумористів розповідав. Завітали вони до полтавського характерника в гості. На запрошення, Ну, господиня на кухні метушиться, обід готує, а господар тим часом гостей заводить до своєї кімнати (кабінетом чомусь він її уникав називати), швиденько дістає пляшку коньяку, наливає їм у чашки... Квапно випили, (тости лише найкоротші і — шепотом, наче підпільники на захопленій ворогом території). Олександр Іванович теж випив, — перехрестившись перед тим та озирнувшись, чи не видно де, бува, любої дружини, ангела його й охоронця. Крекнув. Повторили вдруге і пляшку сховали. А по якійсь там хвилі до столу. Обідають. Дружина бідкається:

— Ви вже вибачайте, гості дорогії, що без чарки. Олександр Івановичу не можна пити, то ми вдома й спиртного не тримаємо.

О. І. так серйозно-значуще:

— Так, так, вибачайте, але — не тримаємо. Чого ні, того ні. Та й вам, хлопці, не раджу сіє зіллячко вживати... От, пригадую, трапилася якимось зі мною така історія...

І починається його чергова — невмируща! — бувальщина:

— Був у мене цуцик, маленька, сторожка собачка. Пильнувала, охороняла і — на тобі — захворіла. Ветеринар оглянув, сказав: "Схоже на сказ. — Питає: — Гладили рукою?" Відповідаю: "Гладив". — "Отож — застережіться. Походіть на пастерівську станцію. Чим вам переживати — сказюся чи не сказюся — хай вам біля пупа трохи голкою пошпигають. Не лякайтеся — штука легенька".

Ходю. Колюся. Повертаюся у суботу, набрав різнобарвних квітів. Зайшов з іменинами привітати мою землячку.

Чоловіка вдома не було. На роботі. Правду сказати, він і після роботи частенько затримувався. У буфеті страждав. Буфетними "каплями" мастив пересохлі губи.

Землячка мені і сього, і того, і винця, припрошує:

- Будь ласка...
- Не можу.
- Та це ж "Рислінг"!
- Не можу й "Рислінгу".
- Що ж таке — печінка?
- Ні, інше. Погладив скажену собачку.
- Ну й що?
- Ну й нічого. Колюся. Півроку не пити.
- Боже! Яке щастя! Півроку не вливати отрути!

Прийшов чоловік додому. На цей раз прийшов сухим-сухісіньким.

Землячка відразу ж і накрила його мокрим рядном:

- Де ти був?
- Як де — на роботі... Чого ти присікалася?
- Я питаю, де ти був, коли порядочних людей скажені собаки кусали?!.

Пригадую Ірпінський будинок творчості українських письменників. В залі, де працює телевізор, зібралися чи не всі — принаймні, футбольні уболівальники вже точно всі, — пожильці. Йде пряма трансляція матчу: з кимось — вже не пригадую, з ким саме — не фанат, — грають футболісти київського "Динамо", тоді — всезагальні улюбленці. Але гра у фаворитів щось явно не клеїться. Письменники біля спільного телевізора нервують, один поперед одного щось вигукують, схоплюються, розмахують руками — уболівальницькі пристрасті, одне слово, розгораються.

І тільки один дід Ковінька (його так тоді шанобливо називали) сидів попереду всіх як кам'яний. Навіть у сидячому положенні високий, пряма постава, широка спина, міцна шия, дебела, скульптурно-рельєфна голова — ані тобі ворухнеться, ані пари з уст! Наче то й не він, а його статуя. Зевс! Олімпієць!

Та ось крики уболівальників-письменників, звернені до футболістів на екрані "Бий!.. Та бий же!.. Та забивай же!.." досягають свого апогею, дід Ковінька неквапливо, з достоїнством повертається і незворушливо-спокійно, у своїй звичній манері говорити повільно каже:

- Заспокойтеся, їм про те, що треба забивати ще вчора сказали.

І враз всі й заспокоїлись — бо й правда. Чого кричати "бий", коли футболісти й самі знають, що треба забивати, коли їм справді про це казали ще напередодні матчу...

...Таким мені й запам'ятався Олександр Іванович Ковінька, селянський син з колишнього хутора Плоске на березі тихоплинної річечки Полузір'я, народний наш гуморист: СИМПАТИЧНИМ! Бо таким він був, патріарх-сміхотворець наш і таким назавжди залишився в нашій веселій літературі: СИМПАТИЧНИМ!!!

ДЖЕНТЛЬМЕНИ НЕВДАЧІ

"Пограбування! Всім залишатися на своїх місцях!!!" — так воно, власне, починалося. Так воно, врешті-решт, і почалося: "Пограбування! Всім залишатися на своїх місцях!!!"

Автор навіть знає країну і місто, в якому трапилося це ледь чи не пограбування

віку. А втім, у якій країні це відбувалося, не в цьому, зрештою, суть. Автор просто застерігає — особливо добродіїв із слабкими нервами, — яких просить далі не читати, адже за можливі наслідки автор відповідальності не несе, — що його придибенція не вигадана, все й справді відбулося так, як і подано в цьому, звичайно ж, нетлінному шедеврї. Себто бестселері. Тобто трилері, або як нині модно лякати читачів, страшидлику. Одне слово, жах-жаховище! (А що буде, коли за цю повість візьмуться кінематографісти та почнуть знімати який-небудь блокбастер!)

І ще застереження: все, про що ви далі прочитаєте, авторові розповів за пляшкою каберне (чи ізабелли, вже точно й не пригадую) один знайомий агент таємної-претаємної служби розшуку, тобто detective. Звідси в автора і вийшов детектив, як зветься літературний твір, присвячений розкриттю заплутаної таємниці, пов'язаної зі злочином.

Отож: пограбування! Всім залишатися на своїх місцях! І читачам теж. Себто мужньо читати далі, незважаючи на можливі і неможливі жахи!

"Пограбування! Всім залишатися на своїх місцях!!!" А втім, до цього фатального для наших грабіжників, хоч загалом і традиційного вигуку, до якого вдаються деякі джентльмени в банках чи касах, треба дещо пояснити читачам, у яких уже, очевидно, душа, як кажуть, перебуває у п'ятках і жах холодом сковує бідне серденько... Але нічого не вдієш, доведеться моїм любим читачам дещо потерпіти.

Отже...

Жили-були троє приятелів — Бевзь, Бовдур і Йолоп. А втім, Йолоп у них був за ведучого, генератором їхніх ідей, власне, їхнім спільним мозком, тож його годилося б згадувати першим в такому порядку: Йолоп, Бевзь і Бовдур. Не треба думати, що приятелі були справжніми йолопами, бевзями та бовдурами — ні і ні. Це у них були такі чи не підпільні, принаймні, для непосвячених, клички, ними ж самими — для сміху — й придумані. Як кажуть, для внутрішнього користування. Тільки між собою. Від повноти розуму чи що, якого їм вочевидь нікуди було дівати. Для всіх інших у них були вельми респектабельні прізвища і такі ж авторитети. Були вони інженерами і досить високо котувалися в одній фірмі, яка виготовляла електронне обладнання — то які ж вони йолопи, бевзі чи бовдури?

Навпаки, передові інженери, які входили в групу ведучих спеціалістів тієї фірми. А ось зовні вони були... були ніякими. Не високі й не низькі, не товсті, але й не тонкі, не красиві, але й не потворні, не кривоногі, але й не стрункі, у кожного, наприклад, ніс, як ніс, очі, як очі, губи, як губи, а фізіономія, як фізіономія, а не, наприклад, якесь інше... гм-гм... місце. Про таких у графі "Особливі прикмети" можна сміливо писати: "Особливих прикмет не мають".

Себто були вони пересічними, як на позір, громадянами, стандартним витвором еволюції планети Земля, такими, як і всі, і з натовпу хомо сапієнса нічим не відрізнялися, тож свідкам було нелегко їх запам'ятати на пограбуванні, а правоохоронцям на основі таких невиразних свідчень

створити фотороботи.

Залишається додати, що Бевзь і Бовдур у всьому слухалися Йолопа (але хіба це особливі прикмети?), визнавши його за ватага — мабуть, тому, що їм частенько було ліньки ворухити власними мізками.

Так ось Йолоп і запропонував друзям-приятелям провести операцію в сусідньому банку. Він був зятим гравцем, щосуботи й щонеділі просиджував у казино, тож часто до зарплати позичав у своїх безвідмовних друзів і, врешті-решт, напозичав у них досить таки пристойну суму. Настав час віддавати, бо друзі вже почали ремствувати — скільки можна? Їм уже скоро й пива ні за що буде купити. До одноруких бандитів, як називали ігрові автомати, вони були байдужими. Ось тоді Йолоп, аби розплатитися одним махом та ще й мати дешицу для подальших походеньок в казино і запропонував своїм друзям "провітритися" та "розворухитися". І "внести в одноманітні будні свіжий струмінь молодечтва", провести одну операційку, буцімто елегантну й дотепну.

А треба вам сказати, що як офіс електронної компанії, у якій і трудилися (між іншим, зразково) наші герої так і банк, якому вони вирішили приділити свою... гм-гм... увагу, знаходилися в одному будинку — тільки вхід до банку з першого під'їзду, а до офісу з другого. Між під'їздами — якась там сотня метрів.

От наші герої-добровольці й вирішили цим скористатися. Себто здійснити пограбування віку (так вони зарані назвали задумане) під час обідньої перерви. Себто вискочити зі свого під'їзду, скориставшись обідньою перервою, заскочити в сусідній під'їзд — сотня кроків — далі в приміщення баку — "Пограбування! Всім залишатися на своїх місцях!!!" — долари в сумку і тим же макарон вискочити з банку, сотня кроків, — заскочити у свій під'їзд, піднятися в офіс і прямцем у їдальню (обідня перерва ще мала тривати — головна умова), зайняти чергу, взяти комплексні обіди і преспокійно всістися за трапезу, як нічого й не було. Геніально і просто! Просто і геніально! Хто, яка поліція, які детективи, хоч хай банк їх найме і сотню, кинуться шукати грабіжників у їдальні сусіднього під'їзду? Де, де, а там джентльменів удачі шукати нікому і на думку не спаде — в цьому й полягав головний фокус! А вони тим часом спокійнесенько обідають, а як обід закінчиться, піднімуться — із сумкою, повною доларів, — до робочих кімнат і займуться своїми звичайними справами. До кінця робочого дня, а потім у натовпі співробітників залишать офіс. Геніально і просто! Просто і геніально!

— Отже, джентльмени удачі, аби все завершилося й справді удачею

— тренування і ще раз тренування. Іншими словами, репетиція майбутньої операції, — підсумував свою пропозицію геніальний Йолоп і такі ж не менше геніальні Бевзь та Бовдур цілком і повністю її схвалили.

До задуманого екса трійця готувалася ретельно, проявляючи у всьому пильність та акуратність, адже будь-яка неврахована — чи не відпрацьована як слід — дрібниця може потім дорого коштувати. Придбавши секундомір, раз по раз тренувалися швидко натягувати лижні маски з прорізами для очей та рота, вихоплювати пістолета, кричати "Ей, це — пограбування! Всім zostаватися на своїх місцях!!!" — і так же швидко зникати. У своєму під'їзді, ясна річ.

І так — день за днем. Бевзю з Бовдуром вже й набридати почало оте тренування,

але Йолоп стояв на своєму, повторюючи щось на кшталт суворовського: важко на тренуванні, легко на ділі... Тож вправлялися доти, доки не довели всі дії до автоматизму.

І лише коли Йолоп переконався, що все о'кей, наступної обідньої перерви знаменита — як швидко покаже час, — трійця вирушила на задумане. Вихопившись зі свого під'їзду вже в лижних масках і з порожньою сумкою, що її ніс Бевзь, кулями кинулися в сусідній під'їзд. Прямым в операційну залу тамтешнього банку.

— Увага! Пограбування!!! Всім залишатися на своїх місцях!!! Бевзю — до каси! Касире — сто тисяч в нашу сумку! Швидше! Стріляю в твою дурну довбешку! Н-ну-у! Кому кажу?!. Р-раз!.. Два... Ну?..

Все відбулося, як у кіно, як у бойовиках-трилерах. Чисто і без задибочки. Касир — як їм здалося, — навіть охоче видала їм названу суму і за кілька хвилин вони вилетіли з першого під'їзду. І — як пощезали. Потім жоден свідок так і не міг збагнути, де ж вони подівалися? Як крізь землю попровальювалися. Правда, як грабіжники вискочили з під'їзду, хтось чув ревище мотора. Ясно, вскочили в авто, яке їх очікувало і — шукай тепер вітра в полі. Себто в місті.

А винахідлива трійця тим часом, з'явившись в їдальні свого офісу, замовила комплексні обіди (обід все ще тривав) і преспокійно взялася за трапезу. З вовчим, як кажуть, апетитом. Голосно гомоніли, навіть галасували та сміялися, усіляко намагаючись привернути до себе увагу співробітників, аби створити собі на всяк випадок алібі, що вони в обідню перерву обідали як і всі у їдальні фірми.

А ще був у тієї трійці звичай — під час обіду для кращого травлення шлунку і, взагалі, аби розслабитися й відпочити, розповідали один одному анекдоти, різні розвеселі бувальщини про ті чи ті курйозні (але неодмінно правдиві) придибенції, які трапилися з горе-невдахами під час пограбувань. Подібних історійок у них були, здавалося, невичерпні запаси.

Починав завжди Бевзь, за ним потіху підхоплював Бовдур, а завершував (разом із завершенням обіду) Йолоп.

Так було й того разу.

Розповідь Бевзя

— Слухайте, джентльмени удачі невигадану сагу, що лучилася з одним теж джентльменом, але на відміну від нас — невдачі. Що вдієш, не перевелися ще в світі білому й такі... гм-гм... аматори. Безталанні невдахи ні на що не придатні, нещасливці в нашому ремеслі вдатних дурисвітів. Трапилася ця придибашка в Перу. Там на звання найтупішого грабіжника цілком заслужено претендує якийсь молодик на ймення Педро Ортіс. Вирішив він якось грабонутити. Під вечір заходить цей доброволець грабармії до універмагу і ховається в одному із службових приміщень. У якійсь там підсобці. Діждавшись, коли працівники того закладу торгівлі пішли, вибрався із сховку, набив дві сумки товарами і вже було вислизнув через чорний хід — охорона саме захопилася трансляцією футбольного матчу, — з універмагу. І тут його й підстерегла невезуха. На виході він ніс у ніс здибався з кількома поліцейськими, які поверталися зі

служби... Це ж треба, га? Копи — за пістолети і велять Педро стояти на місці. Але Педро теж вихопивши пістолет, кинувся назад в універмаг.... Заметався туди й сюди. А погоня вже ось-ось. А попереду — тупик. Все. Пастка захлопнулась. З лоба вже й піт юшить, очі заливає... І тут невдаха наткнувся на якусь жінку. Котра чомусь там стояла... Роздумувати не було коли. Педро стрибнув до неї левом, лівою рукою обхопив її за шию, притис до себе мертвою хваткою, а правою притуливши їй до скроні дуло пістолета, закричав поліцейським, які вже підбігали:

— На-аза-ад!!! К-кому, кому кажу?!. Один ваш крок і я вб'ю її! Рахую до трьох: р-раз...

Поліцейські, витріщившись на таку сцену, на якусь частку секунди застигли, а тоді раптом... зареготали.

— Га-га-га!!!

В три дужі горлянки зареготали.

— Два!!! — зриваючи голос, кричить Педро. — Я сказав: два! Сподіваюся, ви не глухі? На рахунок "три", я стріляю нещасній у голову. Б-бах! І її мозок летить на ваші форменні мундири, будете потім на кутні сміятися. Геть з дороги! Я сказав "два"! Два!

А поліцейські ніяк не можуть вгамувати напад реготу й прямо заливаються сміхом перед ним — аж за животи хапаються. Педро розгубився: чого це на копів напав гомеричний сміх? Не безумці ж вони.

І що виявилось, джентльмени удачі? Перуанець той Педро з поквапу схопив у заручники... жіночий манекен. Уявляєте? Жіночий манекен, вбраний в одяг, який продавався в тому універмазі. І манекену тулив до скроні пістолет, погрожуючи його "вбити"... Це так його ошелешило, що невдаха відпустив "заручницю" і — виходу вже не було — здався поліцейським... Ось що трапляється на грабунку, якщо за діло беруться неuki! А взагалі я на конкурсі невдах присудив би цьому Педро перше місце! — під загальний сміх джентльменів удачі, закінчив свою розповідь Бевзь.

Розповідь Бовдура

— Джентльмени, послухайте заодно і мою невигадану рахубу про джентльменів невдачі, — витираючи сльози, що набігли од рясного сміху, почав Бовдур.

— Діло було у Франції, в одному невеличкому містечку в десяти льє від Парижу. Троє тамтешніх придурків вирішили пограбувати... Ні більше, ні менше, як банк. Не маючи ні досвіду в цьому ділі, ні кебети... Ну, розігналися вони, аби з гиком і шиком, такими собі е-е... робін гудами увірватися в операційну залу, і — конфуз! Ті селюки містечкові не справилися з дверима, що обертаються. Хвилин з п'ять невдахи безуспішно з ними боролися (а двері скляні — все видно) і, врешті-решт, у відчаї вибігли геть... На вулицю. Наче ті двері їх викинули... Друга спроба вкоськати непокірні двері, яку вони відважно розпочали через хвилину, закінчилася більш-менш успішно. Нарешті увірвавшись в середину, грабіжники, ледь не зриваючи голоси, закричали:

— Увага! Це пограбування!!! Всім — ні з місця!!! Сто тисяч франків готівкою і вам буде збережено життя!

Але на превеликий їхній подив співробітники банку та відвідувачі зустріли робін гудів реготом — вони ще не встигли забути сцену в дверях. І взагалі, їм здалося, що трійця просто жартує, розігрує з себе джентльменів удачі, явно шаржуючи їх. А невдахам здалося, що ті сміються з їхніх надмірних вимог, вони розгублено презирнулися між собою і знизили свою вимогу:

— Негайно... п'ятдесят тисяч франків!..

А в залі, як і перше, сміх, що й геть затуркав дилетантів. Вони ще і ще знижували суму, яку вимагали і врешті спустилися зі ста тисяч франків до однієї тисячі.

Але сміх не затихав.

Уражений такою зневагою, їхній ватажок розмахуючи в одній руці пластмасовим ножом, а в другій таким же пістолетом, придбаним у відділі дитячих товарів, стрибнув на стойку, за якою сиділа касирка. І сунув їй під ніс свій бутафорський пістолет, загрозливо вигукуючи

— Мадам, тисяча франків або життя!

Але стойка виявилася занадто високою і вузькою, вистрибнувши на неї, той не втримався і беркицьнувся на другий бік — та так, що зламав гомілку...

І заволав, не маючи змоги встати. Але ті двоє з його банди, бачачи таке, кинулись було тікати з операційної зали банку і знову... застрягли у дверях, що оберталися. Звідти джентльменів невдачі і повитягувала поліція, яка підоспіла...

Горе-главаря їхнього, оскільки він не міг уже йти, виносили з банку

на носилках, а двоє його співучасників йшли за носилками в наручниках, і всі в банку і перехожі на вулиці потішалися з такого видовиська... Ось таке трапляється, коли за діло беруться дилетанти, а простіше неукі, — закінчив свою розповідь Бовдур під смішок приятелів.— Їм би я і віддав перше місце на конкурсі найтупіших грабіжників!

Розповідь Йолопа

І настала черга вже наприкінці обіду розповідати чергову бувальщину їхньому ватажку Йолопу.

— Джентльмени! Є і в моїй колекції сага про невдах на тропі злочинства, — почав він, витираючи салфеткою губи. — І навіть не одна, а добрий десяток їх набереться. Але я розповім дві. За принципом: голова журі завжди має право на два голоси... Отож, придибенція перша. Місце дії — рідна вітчизна. Один наш співвітчизник двадцяти двох років, досвіду — нуль цілих, нуль десятих, — шпана жовторота, пташа неоперене, вирішив пограбувати цілодобовий магазин при бензозаправочній станції. Все відбулося на диво просто. Зайшовши в магазин, він наставив на продавця револьвер.

— Денну виручку!

І продавець покійно її віддав.

Молодик, виходячи з доларами, в останню мить заглядев на полиці пляшку дорогого шотландського віскі.

— Давай її сюди! — наказав продавцеві.

Але продавець до того ніби покійний, раптом уперся.

— Не маю права! Ні продавати напої, ні, навіть, дарувати їх неповнолітнім!

— За кого ти мене приймаєш? — обурився грабіжник. — Який я тобі неповнолітній? Та мені вже скоро двадцять два стукне!

А продавець на своєму затявся.

— Сер, по вашому виду не скажеш, що вам двадцять один рік. Та й голос у вас підлітковий... Ні, ні, не маю сумнівів стосовно вашого віку.

Молодик, задітий за живе, поклявся, що йому через два місяці виповниться двадцять два роки. Чесне, мовляв, пречесне! Але продавець йому не вірить.

— Не буду ризикувати своєю репутацією! За продаж алкогольних напоїв неповнолітнім мене дискваліфікують і заборонять працювати продавцем.

І тоді молодик з досади дістає своє посвідчення водія і суне його під ніс недовірливому продавцеві.

— На, дивись на мій рік народження! Дивись!

Продавець подивився (а заодно й на прізвище) й обрадувано вигукнув:

— О, тепер я вірю, що містер і справді має двадцять один рік і я вже можу продати йому спиртне. Прошу.

І протягнув пляшку доброго шотландського віскі.

Через годину двадцятиоднолітній грабіжник був арештований. І страшенно дивувався, хто ж це його видав, що поліція так швидко в мільйонному місті вийшла на його слід?

— Приключка друга, — не передихнувши, почав Йолоп. — Росія,

Москва. У них теж тупоумних вдосталь, яких вони величають тупорилими.

Одна громадянка чекала трамвая, а його все немає і немає. Коли це раптом відчула, що з рук у неї висмикнули сумочку. Обернувшись, побачила чоловіка, який з усіх ніг утікав із зупинки. З її сумочкою в руках. Жінці нічого не залишалося, як заверещати не своїм голосом: "Тримай злодія!!!" Підстьобнутий криком, грабіжник із сумочкою в руках надав ходу. В цей час один чоловік, який теж стояв на зупинці, після крику жінки миттєво кинувся доганяти злодія. Той заметався, хотів було пірнути в під'їзд одного з будинків. Відкрив двері, вбіг, не дивлячись, в помешкання і... І опинився в опорному пункті міліції...

Бевзь і Бовдур весело сміялися.

— Що й казати, — закінчив свою розповідь Йолоп, — в бандити, пардон, в джентльмени удачі часом ідуть різні люди, в тім числі й тупі бездарі, невдахи, яким тільки й боротися за звання найтупішого злочинця!

— О, так, подібних телепнів у світі ще вистачає, — погодилися Бевзь із Бовдуром. — А правило тут просте: не тямиш красти — не берися!

— Все, все! — підвів ризику Йолоп. — Обід закінчується, пора й до роботи. Насамкінець допиваємо кефір. Всім пити в обов'язковому порядку. Пам'ятайте: в кефірі багато біобактерій, тобто кислобактерій — біля десяти мільйонів в одному грамі. А вони дуже корисні для шлунку. Увечері ж порадуємо свої дорогі шлунки іншими напоями.

Йолоп залпом допив свій корисний кефір і на тому їхній обід завершився.

— Все, джентльмени удачі, кінець обідній перерви — гайда по своїх робочих місцях! Трудимося як завжди до шостої. З початком сьомої, як і всі залишаємо офіс. Але — увага! — залишаємо поодиноці, кожен окремо, гублячись у натовпі співробітників, які валом поваллять з офісу, нічим із загального потоку не виділяючись. А всі разом зустрічаємось в ресторані "На сьомому небі", де й відзначимо наш успіх! З чим вас і поздоровляю, джентльмени удачі!

І джентльмени удачі, не підозрюючи, що в цьому престижному званні вони перебувають останні лічені хвилини, тільки-но звелися з-за столу, як зненацька різко розчинилася двері і до їдальні увірвалися поліцейські.

Ще через хвилину вся трійця була в сталевих наручниках.

— Я н-нічого не т-тямлю... Що? Що це таке? — першим вигукнув Йолоп.

— Це... це якась помилка, — розгубився Бевзь.

— Та як ви...сміли?! Ми будемо скаржитись, — кричав Бовдур.

А поліцейські вже витягували з-під столика сумку з доларами.

І що ж виявиться?

А ось що. Понатягувавши лижні маски, Йолоп, Бевзь і Бовдур кинулися грабувати в обідню перерву банк, з поквапу забувши познімати зі своїх грудей перепустки на право входу в офіс та лабораторію. Зі своїми,

ясна річ, номерами.

Ба, навіть з фотографіями.

Їх і зафіксувала під час грабунку відеокамера банку.

А поліція, отримавши такі дані — рада старатися!..

"Пограбування! Всім залишатися на своїх місцях!!!"

Так воно починалося. Врешті-решт, як ми знаємо, так воно й почалося. Автор навіть знає країну і місто, у якому трапилося це "пограбування віку": Лонг-Біч. А втім, Лонг-Біч чи ще якимось називалося те місто і в якій саме країні це відбувалося і в якому її штаті (приміром, в Каліфорнії), це, зрештою, не суть важливо.

Річ у тім, що на конкурсі, що його проводить одна тамтешня газета під назвою "Джентльмени невдачі, або Найтупіші грабіжники віку", до фіналу увійшли: перуанець, який взяв у "заручники" жіночий манекен (розповідь Бевзя), трое невдах, які вирішили обібрати банк у Франції й один з них, стрибнувши на стойку касира, зламав ногу (розповідь Бовдура) та молодик із США, який забравши денну виручку в магазині, а, доводячи, що йому вже двадцять один рік і отже, він має право на спиртне, показав пограбованому ним продавцеві своє посвідчення та дрібний вуличний злодюжка, який утікаючи з жіночою сумочкою в руках, заскочив до опорного пункту міліції (розповідь Йолопа) і заодно наша трійця — Йолоп, Бевзь та Бовдур, які заскочивши до банку, забули познімати з грудей службові перепустки зі своїми номерами та фотографіями...

Останні з великим відривом від своїх колег на конкурсі зайняли перше місце та звання найвидатніших дилетантів у справі, за яку взяли, з чим ми їх і вітаємо.

Отож: будьмо, братове, профі! А відтак, і джентльменами в пані Удачі.

Про це й наголосив за пляшкою каберне (чи ізабелли, вже точно й не пригадую)

один знайомий автору агент таємної-претаємної служби розшуку, тобто детектив, додавши при цьому:

— Нудно, панове, жити у цьому світі дилетантами!..

ПЕРЕВОРОТ,

або Народження молодії демократії

Надходила ще одна ніч, а з нею все та ж проблема: де переночувати цього разу? Річ у тім, що Анатолій С. , дотримуючись правил конспірації, двічі в одному місці не ночував. Звідтоді, як дізнався про "годину Ч". Хоча, якщо бути точним, Анатолія спершу насторожило пророцтво популярного в місті астролога. Про те, що він, Анатолій С., в новому місяці втратить волю. Астролог навіть приблизну дату поневолення вираховував: з 17-го по 28-е...

"Місяць для вас у всіх відношеннях буде складним, досить туманно,

як це взагалі й уміють робити віщуни, розтовкмачував йому астролог. — Обставина не піддається логічному аналізу, велика роль випадковості, занадто багато невідомих вам чинників вплинуть на події, що стосуються вас. Краща позиція — вибікувальна..." Коли дійшов до Скорпіона, то прямо застеріг: "Будьте обережні до 17-го і втричі обережні після 17-го. Згущення обставин очікується на 17—28-е. Уважно продумайте лінію своєї поведінки, щоб уникнути ускладнення. Не виключена можливість, що в ці дні ви втратите волю..." Далі астролог називав благополучні дні та несприятливі, але Анатолій вже його не слухав. Особливо після застереження: "Не виключена можливість, що в ці дні ви втратите волю..."

Мда-а... Цього ще не вистачало. Не встигла перебудова принести волю (і то, не зовсім ще повну), як він, Анатолій С., чомусь має її втратити. А як люди втрачали волю, тепер добре відомо з недалекого минулого: темної ночі "воронок" до під'їзду, браві молодці в квартиру і — прощай, воля! А з нею здебільшого і життя. Хоча так було за часів кривавої сталінщини і "доброго" застою, а зараз, за демократії і гласності, хіба таке можливе? А з другого боку астролог його ясно і недвозначно застеріг: з такого-то і по таке-то число ви можете втратити волю... Гм... А він, як на ту біду, аж двічі вже виступив і досить різко, проти власть імущих — на мітингах неформалів. Чим і привернув до себе увагу все тієї ж власть імущої. Якщо на випадок чого... одне слово, "воронок" не поліниться і до нього заскочити — з цим у нас у всі часи було просто і тут ми у світі стійко тримали перше місце.

До днів, коли Анатолій за даними астролога, мав втратити волю, лишалося не так багато часу, як одна з найпопулярніших газет Союзу видрукувала листа стурбованого народного депутата, у якому той, писав, що "за неперевіреними даними" стало, мовляв, відомо: буцімто на Далекому Сході військові вже створили штаб для підготовки перевороту, Мовби для цього вже визначена й "година Ч", коли будуть захоплені редакції прогресивних газет, радіо й телебачення, а також активісти перебудови, всі, хто мав необережність "висунутись". А після перевороту, мовляв, буде встановлено диктатуру хунти чи ще когось там... Представник Міністерства оборони цю чутку спростував і запевнив, що війська вірні Конституції. Така відповідь мовби трохи

заспокоїла Анатолія С., але згодом тривогу забили й інші депутати, вже на сесії: за їхніми даними, мовляв, виявлено там-то й там-то підозріле пересування військ. Цього разу вже сам Міністр оборони запевнив, що війська (а точніше, такий-то полк) був відправлений всього лише на збирання картоплі, не лякайтеся, мовляв, спіть спокійно, громадяни, військові хоч і захопили боєкомплект, так то ж їм потрібно його захоплювати за інструкцією... Ще й прокрутили плівку, на якій військові й справді збирали картоплю... Але щось там згодом передав "Взгляд" (десант заледве чи не на Москву таки справді відбувався і військові чи не вперше за останні роки захопили з собою боєкомплект), потім у все тому ж "Взгляді" було спростування, що все то, мовляв, вигадка якогось безвідповідального майора. (Щоправда, навіть у спростуванні "Взгляд" назвав того майора "громадянином", хоча він, мовляв, "на жаль, і помилився")... Потім ще щось на цю тривожну тему промайнуло в пресі, в повітрі вже буцімто запахло переворотом. Ще пізніше пристрасті мовби вгамувалися. Анатолій С. трохи заспокоївся і все б закінчилося добре, якби йому не спало на думку звернутися до астролога. А той: "Не виключена можливість, що в ці дні ви втратите волю..." Поміркувавши так і сяк, Анатолій вирішив — береженого, як відомо, і Бог береже, — у ті дні, про які застеріг його астролог, вдома не ночувати. Так, про всяк випадок. Астрологія, безперечно, близька до містики, все її пророцтво вилами по воді писано, але... Поберегтися не завадить. Бо ще схоплять серед ночі, а років так через 30—50 реабілітують. Ні, краще не ризикувати, тим більше, що на мітингах неформалів він таки виступав проти апаратників досить різко. Підлила масла у вогонь і зарубіжна преса, зокрема "Вашінгтон таймс" (її процитували "Аргументы и факты") про те, що "...руководители армии, КГБ, миллионы бюрократов и функционеров коммунистической партии кровно заинтересованы в "союзе" вряд ли мирно уступят свои посты и привилегии. Это означает, что насилие и кровь, о которых предупреждает писатель (Солженицын — В. Ч.) могут действительно сопровождать рождение новой России, которая может оказаться более милосердной или более жестокой, чем сегодняшняя".

Наляканий пророцтвом "Вашінгтон таймс", Анатолій С. звідтоді й перестав ночувати вдома, чомусь будучи впевненим, що під час перевороту, якщо такий станеться, його неодмінно арештують тільки вночі. Спершу ходив ночувати (під виглядом звичайного провідування) до знайомих — з'являвся десь після одинадцяти вечора, некваплива розмова, чаювання, се-те, вже й година ночі, транспорт не ходить і знайомим нічого не лишалося робити, як вкладати Анатолія спати. Потім почав провідувати рідних, добре, що їх у нього — далеких і близьких — виявилось чимало. Родичі дивувалися: що це в лісі таке здохло, що Анатолій їх раптом згадав?..

Так і минали його ночі в чужих квартирах, здебільшого на розкладачках. Але — терпів. А вранці мчав на роботу, не завжди, щоправда, поголений, м'ятий, в несвіжій сорочці, але все то дріб'язок. Дотягнути б до 28-го числа, після якого волю він уже мовби й не повинен втратити...

Чим би все це скінчилося, невідомо, якби не один випадок... Якимось в пошуках

чергового пристановища на ніч, Анатолій згадав про одних далеких своїх родичів (а втім, родичами вони були, як у подібних випадках кажуть, через дорогу навприсядки), і поїхав до них просто з безвиході — родичі мешкали далеко за містом. Та оскільки ближче ночівлі не траплялося, довелося до них трястися двома транспортами. Але виявилося, що в того подружжя вже залишилася переночувати одна їхня знайома, Олена В. Після традиційного чаю (крім чаю — і то, грузинського, — Анатолію і раніше більше нічого не перепало в його нічних походеньках — продовольчі магазини ж бо порожні), господар з господинею пішли ночувати в одну кімнату, а для своїх непрошених гостей відвели другу. Оскільки третьої кімнати господарі не мали, то Анатолію довелося ночувати разом з Оленою. Як справжній джентльмен, він уступив молодій жінці диван, а сам примостився під протилежною стіною на розкладачці — не звикати. Але аби господарі чого бува не подумали, Анатолій з Оленою не змовляючись, вирішили не роздягатися. Спати так було незручно, тож молоді — слово за слово — прогомоніли майже до ранку. Виявилося, що Олена В. теж активістка, теж бере участь у становленні демократії і теж двічі (і теж різко) виступала на мітингах неформалів. І теж чула про "годину Ч". І теж була в астролога. І той їй теж напророчив, що вона з 17-го по 28-е може втратити волю. Ось звідтоді вона й не ночує вдома — так, на всякий випадок. Береженого, як кажуть, і Бог береже. Спільне лихо, як відомо, зближує. Вранці Анатолій з Оленою сьак-так попросувавши своє вбрання, поснідали в їдальні і, прощаючись, домовилися увечері зустрітися в спільних знайомих. Тим більше, що консерватори вперто погрожували демократам — де вже тут вдома ночуватимеш. Тим більше, в консерваторів армія, влада... Звідтоді молоді люди ночували тільки разом — Олена, як завжди, лягала на диван, Анатолій — на розкладачці. І майже до ранку гомоніли. Крім спільного лиха та однакового для обох пророцтва астролога, у них виявилося багато чого й іншого спільного — і смаки, і погляди на життя, і звичаї, і мрії, тощо. Тож вони й гомоніли ночами в чужих квартирах до ранку. А вдень, на роботі, дрімали, з нетерпінням чекаючи вечора та передзвонюючи одне одному, де, у кого вони проведуть ніч... І так тривало доти, доки в одній квартирі — втративши терпець, — якось не сказали Олені:

— Чого ти водиш Анатолія по чужих кутках, коли у тебе є своє житло? Тож і води його до себе.

"Цілком логічно", — подумала Олена і поділилася міркуваннями з Анатолієм. Він теж знайшов тут логіку — просту, звичайну, і нехитру, і єдино правильну в даній ситуації... Звідтоді Анатолій С. почав ходити ночувати тільки до Олени В. Щоправда, величаючи її квартиру в телефонних розмовах тільки "райським куренем" — з метою конспірації. А це вже якось дійшли до автора чутки, що Анатолій з Оленою подали заяву до загсу. А коли вони повернулися з того закладу, котрий ми хоч і в різний час, але відвідуємо (хто раз, хто й по кілька разів), зареєструвавши свій шлюб, Олена рішуче сказала Анатолію:

— Все, дорогий. Що б там не готували консерватори демократам, але годі тобі тинятися ночами по чужих квартирах, коли маєш свої пенати. Щоб о шостій вечора

неодмінно був дома — ні хвилини пізніше. Ясно?

Скінчилася твоя воля!

— Ясно, — змушений був погодитись Анатолій.

Про "годину Ч" молоді звідтоді більше не згадували. Ну, а щодо

астрології, то... Містика містикою, але щось таки в астрології є. Судіть самі. Напророчив астролог Анатолію С., що він з такого-то по таке-то число (з 17-го по 28-е) втратить волю, Анатолій ту волю і втратив. З 17-го по 28-е. От і не вір після цього астрологам!

Як добре, що все добре кінчається. Принаймні, в моїй розповіді. Ось тільки "Вашінгтон таймс" чомусь не поділяє мого оптимізму. Як, між іншим, і більшість наших.

Р. С. А днями "Известия" одну із своїх статей все на цю ж тему так почала: "Переворот... Это слово вдруг шквалом обрушилось на нас со страниц газет и телевизионных экранов, вошло в парламентские дебаты, стало предметом уличных споров. Реальна ли угроза и со стороны кого? Либо речь идет еще об одном козыре в политической игре? Пока мы разбираемся, само слово, брошенное в издерганное, больное, с обнаженными нервами общество, начало свою деструктивную работу, углубляя и без того опасную конфронтацию".

Але — дзуськи! Цього вже автор не покаже Анатолію та Олені, бо ще знову побіжать вони ночувати по чужих квартирах. А ночі їм тепер потрібні... гм-гм... усамітнені.

УСМІШКА МЕЛЬПОМЕНИ

Оформили мене, хоч як це не дивно, швидко й без відволоки-тяганини. Та ще й одразу ж помічником машиніста сцени! (Що це таке — я тоді, як кажуть, ні сном, ні духом...) Та не якої-небудь, а — Дніпропетровського українського музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка! (Назву театру я тоді, представляючись, вигукував на одному подихові. Ще б пак! Це один з найстаріших українських театрів, заснований ще у 1919 році в Києві. З 1920 року театр працював у різних містах України, а з 1927-го і по сей день у Дніпропетровську).

І ось мене, безвусого — у нас казали: босогубого — молодика без певних занять, недавнього випускника середньої школи, без будь-якого фаху, який до того й уяви не мав, що є у світі якийсь там машиніст сцени і що він взагалі робить, і ось вам — його помічник! Одне слово, хай начувається — намагаю йому! Та якщо чесно, то я до того — в недавньому минулому сільський житель — раз чи двічі й бував у театрі (і то в дитинстві, в ляльковому), а мене сходу взяли помічником машиніста сцени! Справжньої-щонайсправжнісінької! Для мене тодішнього це було ледь чи не карколомним злетом. На запитання де я працюю, вигукував (витримавши перед тим красномовну паузу) гордо (як би можна було іронічно сказати: видержись на котурни), намагаючись вразити своїх однолітків.

— Помічником машиніста сцени!

— Чого, чого?.. — хтось невтороплював, але я уникав прямої відповіді, бо й сам ще

тоді гаразд не тямив в чому ж полягало моє помічництво тому машиністові. Але на однолітків це діяло приголомшливо. Як — ні професії, ні фаху, ні спеціальної освіти, ніде до того, крім як біля радгоспних коней, не працював і нате вам — помічник машиніста сцени! Дніпропетровського українського музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка! Та іншим хлопчикам таке й не присниться. Помічник! Майже заступник. Було від чого дивуватися. Машиніст — фахівець, робітник, що керує машиною. Зрозуміло. А я зроду-віку не керував ніякою машинерією, взагалі тоді (та й тепер, через піввіку) далекий від техніки. Діяло й те, що машиніст в уяві багатьох, це той, хто водить поїзди. Що так. Або фахівець, що керує машинами та механізмами на судні. Теж так. Останнє вже було близьким до моєї тодішньої роботи, адже машиніст у театрі керував сценою (малися на увазі її механізми), а я йому допомагав! Діяло. Ось чому я тоді ходив гоголем! (Що взагалі, для мене теперішнього не властиво — порозумнішав, виходить).

Аби вразити знайомих, я принагідно і не принагідно в розмові сипав іменами відомих акторів, згадував народних і заслужених артистів УРСР А. Хорошуна, З. Хрукалової, С. Карпенка, А. Верменича, М. Садовського, М. Карпенка, П. Лисенка (з останнім, правда, через пару десятиліть по тому мені пощастить дружити і він читатиме зі сцени мої гуморески — неперевершено!), з якими я, мовляв, працюю на сцені чи не пліч о пліч. Як по правді, я не грішив проти істини, бо й справді якийсь час працював з ними на одній сцені — з суттєвою, однак різницею: вони — акторами у виставі, а я, як уже було сказано, робітником сцени. Але ж, їй Богу пліч о пліч! І навіть іноді не тільки робітником сцени.

Але про це нижче. А потрапив я на сцену ось як. Одного разу я випадково почув по місцевому радіо оголошення про найм: обласному театрові імені Т. Г. Шевченка на постійну роботу потрібні робітники сцени. (Було це на самому початку п'ятдесятих, минулого, ясна річ, століття).

І я спробував ризикнути — не маючи аніякої уяви, що ж це таке і з чим його їдять. Не святі, мовляв, горшки ліплять. (Про те, що — майстри, я тоді не звертав уваги). До всього ж я тоді перебував у непростій ситуації — ні роботи, ні професії, ні, певна річ, якогось сталого заробітку, а звідси й засобів до існування. Після складної операції, я довго лікувався, стаючи на ноги, перебивався пізніше випадковими, здебільшого сезонними підробітками в місцевому радгоспі та ще шляховим робітником (мостив бруківку), то в якихось артілях і звідусіль швидко йшов, ніде не приживаючись і не нагріваючи місця. Не лежала душа до тих робіт. Я тоді вже писав гуморески, був упевнений — юначий максималізм! — що вже займаюся літературою — неодмінно! — і навіть ходив у початківцях. Принаймні, розумів, що писання — то єдине, на що я здатний, себто моє головне покликання. Але воно хоч і приносило задоволення, охоту ще й ще мережити папір, але покищо не давало засобів до існування (це прийде з початком шістдесятих), тож десь треба було підзароблятися. Аж тут — запрошення в обласний драмтеатр! Чому б і не піти? Театр вже й зовсім близько до літератури, це вже по суті література і я, не довго думаючи, подався в місто (мешкав я тоді на околиці

в робітничому виселку). Подався і напрочуд легко став робітником сцени в театрі імені Т. Г. Шевченка. Чи як за штатним розкладом — помічником машиніста сцени. Оскільки праця щоденно завершувалася близько півночі (після вечірніх вистав треба було розібрати декорації і привести сцену в належний вигляд), то починалася вона не рано, десь ополудень — що мене теж влаштовувало, бо рано вставати я не любив.

Так започаткувалася моя робота у світі мистецтв, в царстві, виходить, самої Мельпомени, театральної музи, дамочки у вінку з виноградного листя, в театральній мантиї, котурнах, з трагічною маскою в одній і палицею в другій руці — так її уявляли собі давні греки, а разом з ними і я. Зарплата, щоправда, у тієї вельми солідної музи, виявилася більш, ніж скромною, радше символічною (як і все, між іншим в культурі) — по цій причині в робітники сцени тоді йшли здебільшого невдатники-безталанники, особи без певних занять, та ще всюдисущі любителі зеленого змія або й підлітки — все в трудовому відношенні ненадійний елемент, не пролетарський гегемон. Але, як уже було сказано, я був гордий, що працюю у відомстві самої пані Мельпомени. У справжньому-щонайсправжнісінькому театрі і приходжу в нього як і всі актори — через службовий вхід. Як щось путнє. Заради цього варто було погодитись і на чисто символічну зарплатню!

Роботу свою, ми, робітники сцени (чи то пак, помічники машиніста, який був хазяїном сцени і під його керівництвом все в ній вертілося), починали з декорацій і ними й завершували трудовий день — десь уже опівночі. Декорації — живописне або архітектурне зображення місця дії і обстановки дії, встановлюване на сцені і, отже, ми й установлювали, а потім по закінченні вистави прибирали оте живописне та архітектурне зображення місця дії. Спершу треба було із запасників, з підвалів блоками попіднімати часом і громіздкі декорації на сцену, змонтувати з них, що треба було для тієї чи тієї вистави — палац, приміром, хату, внутрішню обстановку, — опускали задники, різні живописні полотна, що зображували видноколи чи перспективу і під час вистави знаходилися в бойовій готовності з обох боків куліс. В антрактах, якщо треба було міняли декорації, а після завершення вистави, коли актори йшли додому, ми розмонтовували декорації, блоками відправляли їх назад у запасники-підвали — до наступної вистави.

Праця в царстві Мельпомени (до речі, її маска зображена на фронтоні театру) мене просто полонила. Та й кожную виставу, стоячи за кулісами, я дивився від і до, ставши таким робом затятим театралом. Це було прилученням до святого мистецтва. Та ще серед відомих акторів. Але ще більше мені подобалося брати участь у виставах — звичайно ж в ролі безмовного статиста, бо який же з мене лицедій, чи й просто живого боввана на сцені — та все ж на сцені! Оскільки студенти театрального училища не завжди могли прийти, а добровольців не напасешся, тож ми, робітники сцени, й виручали театр. А втім статист — це все ж таки актор, який виконує ролі. У масовках. Хай здебільшого й без слів та все ж... Ось так я за сумісництвом став ніби ж актором (що я всього лише статист у масовці, я тоді намагався не говорити, а ось що виступаю на сцені — виставляв на перший план). Згодом я став брати участь у

масовках чи не в кожній виставі. Принаймні, де була в них потреба. Крім морального задоволення — статист обласного театру, актор-масовик! — це приносило й який-такий підробіток. Здається, за вихід без слів за одну хвилину платили аж 15 рублів (після реформи 1961 року це склало півтора рублі), їх вистачало аби добре пообідати в театральному буфеті. Хоч якась та

підмога до скромної зарплатні.

І що з того, що ролі були німі, але ж мені щастило стояти на сцені матросом у безкозирці й кльоші у виставах за популярною тоді п'єсою "Оптимістична трагедія" Всеволода Вишневського (навіть, з карабіном в руках — карабін, щоправда, дерев'яний, але так майстерно виготовлений і відповідно розцяцькований, що із зали дивився як справжній), а ще в "Загибелі ескадри" Олександра Корнійчука, теж популярній. Виступав статистом і в широко знаній тоді п'єсі литовського поета і драматурга Яна Райніса "Вій, вітерець!"

Але коронним моїм виступом стала участь у виставі "Тайфун" за п'єсою китайського драматурга, якщо не помиляюся, Цао Юя.

Це була "вершина" мого акторства у статусі статиста. (При своєму метрі шістдесят сім сантиметрів я годився на роль китайця, які не відзначаються зростом). Там я "грав" роль слуги в багатого і вельможного поміщика — щоправда, на сцену за всю виставу виходив лише раз і то — на пару хвилин. Але все одно перед початком вистави гримерка займалася мною ретельно. Я зодягав білий, м'який піджачок-курточку з полотна, у чорні штани вбирався, взував сандалії на босу ногу. На голову мені надівали чорний парик (я русявий) з коротким жорстким волоссям.

А вже тоді біля моєї фізіономії, аби перетворити її із слов'янської на китайську в гримерній і починала трудитися гримерка. Мстила мені чимось обличчя, накладала креми, а насамкінець чимось звужувала мені повіки, аби вони буди не круглими, а вузькими, як у китайців. І я вже завмирав із напарником біля куліси, чекаючи свого виходу.

Ось поміщик, не зумівши переконати свого непокірного сина, що, необачний, подався в боротьбу "за щастя трудящих" і таким чином зрадив

своєму класові, кричить, втративши терпець:

— Гей, слуги?!

Ось тоді ми з напарником притьмом вибігали на сцену — Господи, на саму сцену та ще такого театру, як театр імені Т. Г. Шевченка! — і, як і годиться слугам, кланялись хазяїнові в пояс та завмирили, готові виконати будь-який його наказ.

Зізнаюсь, страшно було виходити на сцену, особливо спочатку. Я так боявся, що в мене й жижки тремтіли — принаймні, коліна, то це вже точно. Страхався глянути в темну залу, що здавалася пащекою якогось чудиська — в п'їтмі видно було лише очі глядачів і то з перших рядів, а далі — загрозливий провал!

Та ось поміщик кричав нам, слугам своїм, щось на зразок: "Взяти його! В холодну!"

І ми кидалися на неугодного синка, заламували йому руки за спину і після хвилинної "боротьби" — ясна річ, імітація оної — виводили його за лаштунки. Я на ту

мить, осмілівши й при звичаївшись, вже входив у раж — грати, грати, грати, але, на жаль, на цьому й закінчувалося моє "акторство" і я мусив іти в гримерку і розгримовуватися (даруйте за таке слівце) та здавати реквізиторці "китайське вбрання". Зате вранці я одержував у касі заповітні 15 рублів і був зовсім щасливий. Слава Богу, "Тайфун" тоді йшов і йшов чи не щотижня і моє служіння музі Мельпомені тривало й тривало, а разом з ним і підробіток.

І ось одного разу зі мною лучився такий непередбачений казус. Чирякуватим я зроду-віку не був, але якось одна чирячина у мене таки з'явилася. І де б ви думали? У носі. Визріла там і дозріла, перетворившись в пречудовий і чималий за розмірами чиряк-чирячище. Мені навіть дихати стало тяжче, а до носа — й не доторкнутися, так пеком пекло. Хоча зовні все ніби було в ажурі, чиряк, повторюю, був внутрішнім. І ось той чудовий фурункул й увів мене одного разу в когорт "видатних" акторів. А сталося так. Коли ми по команді поміщика "Взяти його!.. В холодну!.." заламували борцеві за народні права руки за спиною і в'язали їх (Господи, і до чого я докотився тоді!), він, ясна річ, чинив спротив. Для виду. А ми йому — теж для виду, — заламували руки і в'язали їх. На сцені це була імітація боротьби. І ось одного разу, коли я, затягуючи вузол, нахилився надто близько до його рук, він, чинячи спротив, ненароком ліктем і задів мене по розпухлому і болючому моему носі. В першу мить здалося, що й іскри у мене з очей посипляться і в театрі навіть світліше стане. Та гірше було інше. Для фурункула, що дозрів, клятий, і визрів у моему носі, цього поштовху ліктем було задосить: він лопнув!..

І тієї ж миті з мого бідного носа — о, жах! Яка ганьба! — прямо на сцені під час мого ревного служіння Мельпомені на білий полотняний піджачок із паличками замість ґудзиків, у який я був зарані вбраний під китайця, хлинула кров, сукровиця і ще бозна що. І кров так червоно заяріла на білому реквізиторському піджачку-курточці! — я в ту мить стояв лицем

до зали.

Одне було добре, як лопнув фурункул, мені враз стало легко дихати і я наче на світ народився. Але ж кров... Що мені тепер робити? Рукавом на сцені утирати носа, з якого все ще юшило? Як на ту біду не було й хустки, і я замість того, аби вести поміщицького синка в їхню буцеграню, розгублено застиг на сцені з кров'ю на піджачку і заюшеним носом... І, що гірше, ніс був не бутафорським, а моїм, рідним-ріднісіньким. Та я ще не встиг і збагнути, що мені далі робити (мо' закривавленому тікати зі сцени, нагло обірвавши своє служіння Мельпомені?), як у завмерлій притихлій залі раптом почувся захоплений вигук:

— Хі-і-і... Здорово слуга грає! Навіть справжня кров у нього потекла з носа!

І в наступну мить зала вибухнула сміхом!

Більше того — зааплодувала. Мені! Статисту!

Зі сцени, ведучи поміщицького синка, я зійшов майже героєм — хоч кров і капала з носа. На все той же реквізиторський піджачок, і капала справжня, як і вигукнули у залі.

— Ну... артист! — сміялися за лаштунками після вистави актори. — Зіграв так роль, що справжня кров потекла! Що в тебе з носом? Чиряк?..

І довго я потім згадував чиряк у своєму носі та як я з ним грав на сцені. А розказуючи цю історію (для дотепності, дещо підшаржовуючи), я неодмінно починав:

— Коли я працював у царстві Мельпомени, — на мене запитливо витріщалися і я, радий, що опинився в центрі уваги, милостиво уточнював: — Ну, в театрі Шевченка...

— То ти, виявляється, ще й актор? — дивувалися слухачі, бо ж ніколи не помічали за мною ще й таких талантів.

— Доводилося бути й актором, як я виступав у п'єсі "Тайфун" Цао Юя, то з мого носа навіть справжня кров текла!.. — І в ту мить я видряпувався на невидимі котурни, перетворюючись на якогось там лицедія — а чому б і ні? Хіба я гірший за інших?

І слухачі, далекі від театру, сприймали оте "справжня кров текла" чи не за найпершу ознаку мого небувалого акторського таланту, якого в мене зроду віку так ніколи і не водилося... Не сподобився.

ЗА ЧОРНИМИ КАРАСЯМИ

Скажіть-но мені, будьте ласкаві, чи зможете ви, навіть маючи багату фантазію, уявити Павла Григоровича Тичину — самого Павла Григоровича Тичину! — та з вудкою в руках? Ні, ні, не з громохкою рушницею — він би, запевняю вас, і свідомість одразу б втратив від однієї тільки пропозиції взяти до рук рушницю, жахливе знаряддя вбивства! — а всього лише з безневинною вудочкою в руках?.. Ні?.. То ж бо.

А між тим, один раз Павло Григорович таки посидів на бережечку симпатичного озеречка з вудкою в руках! Картина гідна пензля видатного художника: "П. Г. Тичина на рибній ловлі", і ось що з того вийшло...

А втім, спершу невеликий, але суттєвий для нашої розповіді, відступ.

Рід карасів (родина коропових) має два види: карась золотий, або круглий і карась срібний, або видовжений. Перший має велику жовто-золотисту луску і набирає іноді вагу й до 3 кг! (Уявляєте, що буде, якщо вам поталанить такого карасидла підчепити? На все подальше життя у вас буде що потім розказувати!) Другий, сріблястий, має дрібнішу луску і меншу — до 1 кг — вагу — від нього в Китаї вивели золоту рибку та її різновидності. (Себто золота рибка, а вона таки справді є, а не тільки у відомій казці Пушкіна, це всього лише одомашнений китайський карась!)

Це, перепрошую, з науки під назвою іхтіологія, власне, з розділу зоології, що вивчає риб. І це вам підтвердить будь-який іхтіолог. Як і рибовод — фахівець з рибництва. Не кажучи вже за рибалок. А ось Микола Сом, знаний наш поет, пісняр, незрівнянний гуморист-дотепник і неперевершений рибалка (рибалка № 1 Києва!) авторитетно підтвердить, що існує ще й третій вид, досі наукою чомусь офіційно не визнаний — карась чорний.

Так ось за його свідченням (не карасевим, а — Сомовим) озерні карасі таки й справді жовті (трапляються, аж червоні), а білий карась (срібник) — це річковий мешканець, а ось чорний (покищо не визнаний як окремий вид) — лісовий. Так запевняв Микола Сом і йому вірити маємо, адже ліс, як відомо, затінений, і озера та

озерця його теж тіняві — у них і водиться карась чорний, або темний (наче старе почорніле срібло). У боротьбі за виживання, в процесі пристосування до навколишніх умов, він і пофарбувався відповідно до кольору води лісових водойм. Якщо перші два види сягають, як уже було сказано, 1—3 кг вагою, то чорний здебільшого малорослий, такий собі куцачок — як зловиш, то й похвастати нічим. В лісових озерах їх збивається до гибелі, корму, щоб рости, не вистачає вдосталь, кисню теж. До всього ж в закритій водоймі, не з'єднаній з іншими системами, "варяться" одні й ті ж особини, немає притоку свіжих генів і мешканці таких ізольованих водойм поступово вироджуються, перетворюючись у карликові форми. Такі собі маленькі старички. Не карась, а на вигляд — карася, не риба, а — риб'я. Карасик, одне слово, як його ласкаво називають, та й усе.

Так ось не хто інший, як Микола Сом і спонукав одного разу найделікатнішого — мухи не міг зобидити — Павла Григоровича до ловлі чорних карасів, себто живого створіння.

В гостях у класика української радянської літератури, державного та громадського діяча, академіка (Героєм Соцпраці він стане пізніше), свого старшого навчителя і друга Микола Сом побуває декілька разів. Метр опікувався молодими талантами. (Згодом Микола Данилович згадуватиме: "Відомо, що Павло Григорович Тичина дуже любив товариство молодих поетів. Ось чому літстудійці Київського університету п'ятдесятих років охоче відвідували квартиру великого поета. Там читали свої вірші, обговорювали літературні новини і... ніколи не відмовлялися смачно повечеряти").

Запрошував великий поет молодого свого колегу (тоді, власне, початківця, але такого, що вже привернув до себе пильну увагу поціновувачів поезії) і на міську квартиру, і на дачу. Року 1957-го Сом, побувавши в гостях у Тичини, відписав йому свою першу збірку "Йду на побачення" із вдячністю, мовляв, за подарований костюм.

Класик подивувався і чемненько так поцікавився: а коли це я вам, Миколо, дарував костюм?

— І не тільки мені, а й моїм друзям-однокласникам, дітям сиротам. У 1946 році ви приїздили в моє рідне село Требухів Броварського району, відвідали нашу школу.

— О, таке пригадую, аякже...

— Ви ще мене тоді по голові погладили...

— Цього я вже не пригадую...

А ось Сому цього не треба було пригадувати. Про те, що в село приїхав поет Тичина, його, малого школярика, тоді так не вразило, як те, що той поет Тичина та був міністром! Подумати тільки — сам міністр освіти УРСР його, сільського школяра, погладив по голові!.. Кому ще так поталанить? Таке не забувається. А П. Г. тоді розгубився, як побачив, що діти погано зодягнені, майже напівголі. Та ще й босі. (Ноги у всіх аж сині — осінь вже, а вони ж без взувачки, босяка в школу бігали, бо де ж взувачку дістати у бідному повоєнному селі? Та й діти здебільшого були сиротами). Побачивши таке, міністр і запевнив директора школи, що неодмінно поклопочеться, аби дітям видали костюмчики та взуття. І правда, невдовзі їх привезуть у село, до

школи. (Згодом Микола випадково почув від дорослих, що поет і міністр купив костюмчики та взуття за власні гроші, бо з бюджету — навіть будучи міністром — вибивав би до літа!). Через 11 років, вже закінчивши університет і видавши першу збірку, Микола й підпише Тичині з вдячністю за той костюмчик, що стільки років його і грів, і рятував...

Вдруге молодий поет побував у класика через кілька років (запам'ятав добре ті гостини, бо в нього саме тоді народилася донька). Павло Григорович привітає молодого батька, а коли проведжатиме, тицьне йому кульок із зефіром (фруктова пастила) і шепне: це, мовляв, для вашої донечки, зефір такий пухнастенький, м'якенький і солоденько-смачненький... А донечці тільки-но виповнилося два дні від роду і зефір вона, звісно, ще не могла їсти, бодай і пухнастенький, м'якенький та солоденько-смачненький, але Павло Григорович — сам велика дитина! — витав десь в емпіреях і не знав про це. Думав, що зефір якраз і підійде дитинці...

Солодкий дарунок Тичини Микола передав дружині в пологовий будинок....

Втретє побував у Павла Григоровича, коли запрошував його на риболовлю. Поет літував на урядовій дачі в Конча-Заспі — лісопаркова зона Києва на його південній околиці по дорозі на Обухів. Знаменита, одне слово, дачна місцевість, що отримала назву від двох озер — Конча та Заспа, там урядові санаторії, дачі, бази відпочинку тощо.

Павла Григоровича застав сумного та невеселого. Сидів він зажурено, притуливши долоню до щоки і тихо стогнав — флюс!

— Лікарі кажуть, що треба частіше бувати на свіжому повітрі, — поскаржився метр молодому своєму другові.

— Звичайно ж треба, — підтримав Сом лікарів. — Чому ж ви не буваєте?

— Та хіба ж я знаю куди треба ходити за свіжим повітрям? — щиро подивувався П. Г. і до дружини: — Лідусик, може ти знаєш де в нас свіже повітря?

І це, перебуваючи на дачі в знаменитій Конча-Заспі!

— У Броварському лісі, — не розгубившись, підказав за дружину Микола Сом. — Там свіжого повітря — океан повен!

П. Г. відразу ж і загорівся.

— Це геніальна ідея!

Почав квапно збиратися, а тоді ледь чи не розгубився.

— Дак машини ж немає!

У класика й справді машини ніколи не було. І Головою Верховної Ради на той час він уже не був, тож і службової не мав.

— Попросіть у вашого сусіда, — підказав Сом.

Сусідом Тичини по урядовій дачі був знаменитий партизанський генерал, тоді заступник Голови Президії Верховної Ради УРСР Сидір Артемович Ковпак. Він частенько виручав П. Г. машиною.

Виручив і того разу.

— А що ми будемо робити у вашому лісі? — раптом завередував поет. — На свіжому

повітрі?

— Як що? Дихати будемо свіжим повітрям, відпочивати, і рибку половимо, я на всяк випадок дві вудочки захопив.

— О-о! — загорівся П. Г. — Я ще ніколи не ловив рибу. Це ж напевно, так цікаво, так цікаво! Негайно їдемо на свіже повітря до ваших карасів, — а ви вже підкажете як їх ловити.

Поїхали. На Броварщину, чиї ліси Микола Сом добре знав. По-перше, рибалка, по-друге, Броварщина — його рідний край. Тож привіз метра до затишного лісового озера.

Ліс умиротворено шумить, галявинка як на замовлення, розкішні трави, товстелезні могутні дуби, симпатичне лісове озеро заросле по березі осокою та кугою.

П. Г. так захопився, що на якийсь час і про свій флюс забув. Принаймні, більше не стогнав і рукою за щоку не хапався. Роздивлявся навколо вражено-захоплююче та все дивувався, що гарно ж як на природі, на свіжому повітрі...

Микола, як досвідчений риболов, вибрав зручне — і, головне, уловисте місце — у Сома, щоб ви знали місця на рибалці завжди бувають тільки уловисті, це я вам авторитетно свідчу! Всадовив на стільчику П. Г., спорядив йому вудку, показав як нею користуватися. Потім наліпив з хлібного м'якуша жменьку кульок, показав як їх на гачок чіпляти, як вудку закидати, за поплавцем слідкувати і як потім підсікати...

— Цікаво, цікаво, — як дитина радів П. Г., всідаючись з вудкою на бережечку. — Виявляється, риболовля — це таки гарна штука!.. Микольцю, — раптом стривожено, — а чого дерева так шумлять?.. І птахи якісь кричать... Може вони невдоволені, що ми порушили їхній спокій, га? О-о, щось у воді скинулося... Але ж як цікаво! Просто захоплююче. Віднині завжди буду з вами їздити на рибалку до лісових озер на свіже повітря...

Аби не заважати метру, Микола делікатно відійшов за ближній кущ і там заходився тягати карасів. Чорних. Власне, карасиків. Проте дрібнота клювала часто й охоче — раз по раз. Тільки встигай витягувати. А що ще треба, рибалці на риболовлі?

По якомусь часі вирішив навідатись до П. Г. — як там у нього справи? Ловить карасиків? А втім, не ловити не можна, вони самі чіпляються, і дитина їх насмикає. Аж тут шофер підходить, посміхається.

— А знаєте, Миколо, що Павло Григорович утнув? — Озирнувшись, приклав палиця до губ, шепнув. — Гачок розігнув...

— Як? — здивувався Сом. — Щось велике вчепилося?

— Та ні... Власне, не він розігнув, а мене попросив те зробити. Щоб карасі клювали, але щоб відразу ж і сходили з гачка при підсіканні.

— Гачки тоді, — через десятиліття розказуватиме мені Микола Сом, — були не такі, як тепер. Теперішнього хіба й розігнеш! А тоді — простесенькі, не загартовані — ширпотреб, одне слово, що його випускав київський завод "Арсенал". Їх у мене зо дві пригорщі й досі лишилося. Так ось їх розігнути було просто. От шофер на вимогу П. Г. і

розігнув гачок. Карась клює, але при підсіканні легко сходить з гачка... Підходжу, П. Г. зосереджено сидить, пасе очима поплавцець. Ось він хитнувся, припірнув і його повело, повело убік! Класична карасева покльовка! П. Г. азартно підсікає, якусь мить відчувається, що карась на гачку, а тоді й ослабла волосінь.

— Зійшов, — розводить П. Г. руками, а сам — щасливий-щасливий. — Ну що ти зробиш, такий меткий карасик, хіба такого витягнеш?

А сам аж сяє!

Знову клює. П. Г. як заправський рибалка вправно — вже вправно! — підсікає, але улова немає. З'ївши хлібну кульку, карась легко і благополучно сходить з гачка. А П. Г. чіпляє нову кульку і знову закидає вудку. І так повторюється раз за разом і чим більше повторюється, тим радішим стає риболов. Що й казати, такого Микола Сом за все своє багате риболовство ще жодного разу не бачив — аж серце заболіло дивитися на те дійство!

— Але якби ти, Валентине, бачив, яку він з того утіху мав на тій дивній риболовлі! Як радувався! Ні, не тому, що кльов був, а тому, що улов сходив з гачка і живим та здоровим повертався у своє озеречко. Як кажуть, і вовки ситі, і кози цілі.

І так П. Г., відводячи душу, рибалив довго, доки не стомився орудувати вудочкою, так і не витягнувши жодної рибчинки, хоч кльов був — тільки встигай підсікати! А я на той час штук із двадцять карасиків, витягнув, половину хотів було йому дати, але П. Г. тільки руками замахав — наче обурливо і злякано водночас.

— Що ви, що ви! Обкрадати природу я не можу! І не буду! Хай плавають собі на здоровля у рідній воді. Вони ж бо — живі створіннячка!

І додав по хвилі:

— Я не Рильський, який щовихідного на річках рибу тягає і додому її забирає! Це ж неповага до природи. А вона ж у нас, як мати — одна-однісінька. А хто ж матір свою буде ображати?

Логіка в його словах, звичайно ж була непереборна, і навіть заперечити йому не було чим... Ось таку я одного разу бачив риболовлю і такого риболовця... Вже, як почали збиратися додому, я зопалу в лозняку нарізав котиків — оксамитових, пухнастих, ніжних, сріблясто-синюватих. І скільки їх там нарізав — прутиків з десять. Дружині я щовесни неодмінно привожу з риболовлі котики. Тож і тоді не втримався. Пучечок і йому простягаю.

— Це, — кажу, — для вашої дружини. Для Лідії Петрівни.

І щоб ви думали? Він зрадів такій красі? Чекайте! Він аж відсахнувся од мене, наче я хтозна що йому запропонував. Руками злякано замахав:

— Що ви, що ви!.. — і знову вдався до своєї пісні: — Це ж обкрадання природи. Я не візьму. Нащо ви їх нарізали?

А на березі червоної лози — непроходимі зарості! І котиків — сріблясто-синюватих, пухнастеньких — міріади! Але не взяв, наче то були останні котики у тих краях. Чи й у цілому світі. Як затявся на своєму: обкрадання природи і край! Слава Богу, що загалом хоч задоволений лишився. Коли поверталися додому, захоплено казав:

— Ах, як ми чудово погуляли на свіжому повітрі! Я навіть, і не знав, що так гарно на свіжому повітрі! Тепер неодмінно буду їздити на свіже повітря і братиму з собою й Лідусика. — І сам до себе посміхався?: — А ліс... Дуби... А озеречко те... А чорні карасики? Ніколи не відав, що це така азартна штука — риболовля! А котики оксамитові!.. Що не кажіть, на природі побув, наче в рідної неньки погостював...

Таким він мені й запам'ятався, незабутній наш Павло Григорович Тичина, колись, на зорі своєї літературної юності і справді геніальний поет. Звідтоді, як по весні побачу котики, так і згадую його...

— Що ви, що ви, не ріжте їх, не ображайте природу, не збіднюйте її — вона ж наша мати. Хай собі ростуть...

Я звідтоді й не чіпаю їх — справді, хай ростуть. А ось рибу все ж таки ловлю. І забираю додому улов. Принаймні, гачків не розгинаю. Тільки чорних карасиків звідтоді не чіпаю — хай ростуть великі!..

ЗДОРОВШЕ З ГУМОРОМ ЖИВЕТЬСЯ...

Це так одна із збірок Степана Олійника називається — вельми красномовно і, як на мене, досить влучно: "Здоровше з гумором живеться".

І це справді так, бо життя з гумором — це завжди якісніше життя, аніж, наприклад, зі сльозами — незаперечна істина. Гумор — це сама радість життя, я б сказав, наш іще один (запасний, чи що?) янгол-охоронець. Людям, які мають почуття гумору, завжди щастить. До всього ж, веселі люди довше живуть, адже кожна хвилина сміху чи просто бадьорого, оптимістичного настрою, як переконливо довели медики й психологи, неодмінно доточує нам дорогоцінні дні життя.

Так ось, творчість Степана Олійника багатьох не лише радувала і ще радуватиме в житті, а й приносила (і приносить) добру, щиру усмішку й довше — порівняно з нудними людьми — життя.

Це була незвичайна людина — Степан Іванович Олійник! І сьогодні, перечитуючи його твори, дивуєшся, яким він був стійким життєлюбом (попри все!), світлим оптимістом і щирим ліриком у душі.

"Гадаю, що взагалі духовною засадою творчості великого нашого сатирика були саме доброта і любов до людей. Прагнучи захистити своїм словом добро від зла, письменник і обрав собі зброю переднього краю — сатиру, гумор".

Ці справедливі слова належать Степанові Олійнику — так він оцінив творчість свого великого побратима Остапа Вишні. Власне, цими словами можна охарактеризувати й творчість самого Степана Івановича Олійника. Кажучи про Остапа Вишню, він водночас ніби сказав і про самого себе.

Його знамениті свого часу рядки про кредо сатирика-гумориста актуальні й сьогодні:

Сатирик рівен хліборобу:
Встає до дня, одягне робу,
І знов береться за перо.
Усе лихе руба на ниві,

Щоб люди всі були щасливі,
Щоб захистить від зла добро!
Або в іншому творі:
Коли казати правду ширу,
То я тому люблю сатиру,
Що ніжно лірику люблю.

Степан Олійник писав не лише дотепно, а й образно, щиро, людяно і, як сказав би незабутній Олександр Ковінька, симпатично. Ота "олійниківська" любов до людей прозирає в кожному рядку, що бореться зі злом в ім'я добра. Він справді тому писав сатиру, що ніжно лірику любив.

Не всі твори Степана Олійника сьогодні актуальні (багато дечого сатирик писав на швидкоплинну злобу дня, та й непростий був час, у якому він творив), але кращі його речі, безперечно, стали значним набутком нашої гумористики. Пригадаймо хоча б знаменитий фільм, знятий за гуморескою Степана Олійника у Москві (пам'ятаєте, "Пес Барбос и необычайный кросс"?), який став і улюбленим, і популярним, і просто класичним у кіногуморі. Його можна дивитися багато разів — і не набридне, його відкриває для себе (і буде відкривати) кожне нове покоління.

Українська література 1922—1991-х, есересерівських років, має визначення як радянська. Добре це чи ні, але тут уже нічого не зміниш, був такий період у нашої літературі з усіма його плюсами й мінусами. То вже наша історія, а її, як відомо, не можна ні поліпшити, ні погіршити. Так ось, одним з творців українського радянського гумору, відразу ж за Остапом Вишнею, ми називаємо й Степана Олійника — лауреата і класика. Він був і залишається одним з найяскравіших представників нашого сміху тих нелегких років. Незважаючи на драконівську цензуру, твори Степана Олійника виходили в світ, їх називали "світлими", підкреслювали, що мають "оптимістичне спрямування". Це так. Але я не можу не процитувати одного критика, який у ті роки вказував, що гумор має бути спрямованим не на те, щоб "висміювати", а — "щоб уславлювати передове у житті". З цим ми ні тоді, ні тепер не могли й не можемо погодитись. Гумор є гумор: щось славити він не може за своєю природою. Але безперечно й те, що гумор утверджує все добре в людині. Якщо це не так званий "чорний гумор", що, на щастя, не притаманне українському менталітетові.

Отож Степан Олійник і сьогодні нам потрібний, і завтра-позавтра буде потрібний, бо нашу гумористику без нього не уявити, та й предметів для осміяння і таврування, як раніше казали, у нас нині предосить. Є в Степана Олійника (популярна свого часу) гумореска "Самокритичний голова". Цей голова у блокноті завжди записував: "Мої помилки". Так ось, зустрічає його сатирик і питає, як справи. Голова

Всміхнувся... І зразу на своє
Вильнув він, хитродійник
— Та ще помилок маса є,
Товаришу Олійник!

Тож ми і сьогодні можемо сказати: ще є у нас "помилки", товаришу Олійник, і Ваша

сатира нам і сьогодні потрібна!

В кінці твору автор з позиції моралі заявляє самокритичному голові:

Критикувать вас мало!

Бо нам, товариш голова,

Діла потрібні, не слова!

Не буду спинятися на відомій істині, що не тільки тоді голови колгоспів були винуваті, та все ж — як сьогодні мовлено. Бо нам справді сьогодні потрібні діла, а не слова. Чого-чого, а слів нам не бракує...

Один з віршів Степана Олійника названо весело-молодо, в унісон душі його автора: "Добрий день вам, добрі люди". Доброта — характерна риса Степана Олійника та його творчості. Закінчується згадуваний вірш рядками, що сьогодні звучать як заповіт:

І моє хай

Стане слово

Поруч з вами у строю.

Те, що взяв од вас з любов'ю,

Вам з любов'ю віддаю!

ЗДРАВІЯ ЖЄЛАЮ!..

Анекдот про анекдот,

або як виникають анекдоти

Я хоч і гуморист (а втім, це в мене професія така, бо сам я од природи, за характером своїм — невеселий чоловік, радше сентиментально-ліричний і взагалі, дотепи на гора не видаю і в побуті чи компаніях не хохмлю, даруйте за це слівце), а не кожен анекдот сприймаю. Хоч і люблю їх, сміховинних, безмежно — і солоні, бо яка ж дотепна придибенція може бути без солі і, навіть, даруйте, сороміцькі. А, особливо, наші невмирущі українські народні усмішки. А не люблю я тих анекдотів, які ображають не просто гідність людини (що теж викликає спротив), а гідність національну, зневагу представника однієї — буцімто великої — кількісно, — нації до інших народів, кількісно менших. Самі знаєте про кого у нас такі, з дозволу б сказати, анекдоти гуляють — про чукчів — ох і розплодилось їх на "братніх просторах" колишньої есересерії — про хохлів, про "чорномазих" тощо.

Так ось на цю тему анекдот...

Ну, майже анекдот. Сиріч бувальщина, що колись лучилася з одним, нині московським гумористом. (Прізвища його не називаю, воно — широко відоме).

На той час він тільки-но почав виступати на естраді з виконанням реприз, гуморесок. Хоч і був родом з Воронежа, але прізвище в нього українське, себто на —енко, тож його довгий час сприймали у нашої сусідки за хохла. (В Росії українців, як ви знаєте, інакше як хохлами і не величають). А може, у його роду таки було українське коріння, швидше всього так, але він загалом руська людина. Навіть, хай йому легенько гикнеться, непогана.

Приїхав він тоді вперше до "зореносної", опинився в одній компанії — чийсь день народження відзначали, у якій крім артистів "Москонцерту" якимось робом затесався

один військовий чоловік з досить значними погонами. Ну й причепився він до провінціала з Воронежа — в'їдливий чоловік чи що. Оскільки ж прізвище у воронежця закінчувалося на —енко, то й став його звати хохлом. Чіплявся, чіплявся, а тоді вирішив дістати його анекдотом про чукчу. Про отого, який потрапив в автомобільну аварію. І ось треба було йому робити операцію голови. Лікарі й кажуть родичам потерпілого: або-або... Або хворого прооперують і видалять звивину і він житиме, хоч і залишиться дурнем, або — помре, вибирайте.

Порадившись, родичі вирішили вибрати перше. Хоч і дурнем залишиться (а втім, кого нині цим подивуєш, чи хто нині на це звертає увагу?), але ж зате — житиме.

І ось після операції бідний чукча (увага, анекдот розповідається російською мовою, бо лише на такій мові цей "шедевр" і існує) підійшов до дзеркала, подивився на себе і раптом ні сіло, ні впало, вигукнув українською мовою:

— Гарний хлопець!..

Компанія зареготала у своє задоволення з отого "гарний хлопець". Ви, звичайно, вловили в чім тут суть?

З однією звивиною під черепушкою може бути лише хохол — так би мовити, унікальний народець!

Ну, компанія регоче, військовик, який розповів той "анекдот", задоволено — шпигнув таки хохла! — питає гумориста з прізвищем на -енко:

— А ти чого не смієшся, тут, брат, треба сміятися.

Бідний військовик, він навіть не підозрював, у яку халепу необачно вскакує.

Зберігаючи незворушливий спокій, артист-гуморист здивовано питає:

— А де продовження? Він — показує на військового, — утаїв од нас продовження цієї штучки. — І далі заходився на ходу придумувати новий кінець "хохми". — Під час операції в голову потрапила інфекція і через кілька днів єдину звивину взагалі довелося ліквідувати. Після чергової операції "чукча — гарний хлопець" дивиться на себе в дзеркало й раптом вигукує:

— Здравія желаю!..

Чи варто говорити, що той, у погонах (не знаю скільки ще там у нього під черепушкою залишилося звивин) увесь вечір просидів мовчуном

і більше "хохлів" не чіпав.

Ось так негадано виник анекдот про анекдот.

Хоча ручаюсь, що насправді так і було. А сама ця історія перетворилася на історію про те, як народжуються анекдоти — за що купив, за те і продаю.

Здравія... гм-гм... желаю.

І БАТЬКА ТРЕБА ВМІТИ ВИБИРАТИ...

Року 1939-го Україна зібралася відзначати 125-ту річницю від дня народження Т. Г. Шевченка. ЦК КПУ та Уряд все взяли в свої руки, себто під свій суворий контроль за відомим принципом: крок вліво, крок вправо (від затвердженого плану) — розстріл. А в ті часи це були не пусті слова. У ті часи таки й справді стріляли — від перших секретарів ЦК до найдрібніших службовців, якщо вони не дуже ревно слухалися

Москву. Тож всі старалися — не так перед Кобзарем, як перед "зореносною". Задумано було з розмахом, помпою і та велемовна урочиста пишнота була, звісно, розрахована на зовнішній ефект. Для світу. Особливо для клятих "буржуазних націоналістів" — ось як ми дбаємо про українську культуру взагалі і про геній Шевченка зокрема! А ви кричите, що... Одне слово, ювілей був запланований на вседержавному рівні — розмашисто, з досить вражаючою показухою. Але на ідейно новому рівні, щоб і духу націоналізму не було. Урочистості мали відбутися у всіх закладах культури. І в першу чергу в головному науковому центрі, себто в Академії наук УРСР, чи як на той час — УСРР. Саме тоді академія і була передана із системи Наркомосу УРСР у безпосереднє відання Раднаркому УРСР.

На архіврочисте засідання Академії з нагоди 125-річчя від дня народження Тараса Шевченка були запрошені всі її члени, в тім числі й з Дніпропетровська Дмитро Іванович Яворницький — історик, археолог, етнограф, фольклорист, академік АН УРСР з 1929 року, чи не найвідоміший на той час учений.

Вісімдесятичотирьохрічний академік почувався не зовсім добре, до його смерті залишався рік і вже, навіть, на таку, загалом не тяжку поїздку з Дніпропетровська до столиці, він уже не мав достатніх сил. Але — поїхав. Подія ж яка — вшанування батька Тараса, хіба ж тут всидиш дома? Нашкріб рештки сил, зодягнув свій найкращий костюм, незмінну вишиванку і подався в небезпечну для його здоров'я подорож. Ще й підготував слово про Кобзаря.

Ну, якось дістався до Києва, до Академії, подав до президії записочку з проханням надати і йому слово. Записочку прочитали і відразу ж до славетного вченого зі сцени спустився один тип. Хоч і в цивільному, але в якомусь наче сірому однострої — на вченого явно не схожий, крок карбує, як на плацу. І питає Яворницького, котрий, склавши руки на ціпочок, сидів згорбившись.

— Про що це ви будете говорити у своєму слові, товаришу Яворницький?

І питає наче аж з підозрою, наче ось-ось застукає вченого на чомусь не такому... А вчений подивувався:

— Що ж тут не ясного? На вечорі, присвяченому пам'яті батька Тараса, говоритиму звичайно ж про батька Тараса.

— Про батька треба говорити, — повчально прорік тип у сірому однострої, — але не про названого вами. — І як вказівку дав: — Ви будете говорити про товариша Сталіна — справжнього нашого батька, батька всіх народів! І взагалі, товаришу Яворницький, радив би вам спершу подумати, перш ніж вибирати собі батька. Глядіть, не того батька виберете — пеняйте потім на себе!

— Дак я ж підготував про батька Тараса...

— Дивіться, — скрива той тип, — щоб не помилилися, бува, у виборі батька. Вся країна вже вибрала, пора і вам вибрати справжнього батька, товаришу Яворницький!

І пішов своїм карбованим кроком у президію, де й усівся, рівний, наче аршин проковтнув. Яворницький з досади стукнув ціпочком і голову опустив — що й кому тут доведеш. Але ж де виголошувати слово про Шевченка, як не на вечорі, присвяченому

Шевченку? Тож, ще на щось таки сподівався. Але слова академіку Яворницькому на врочистому засіданні так і не дали. І він швидко зрозумів чому.

Повернувшись з Києва, Дмитро Іванович розповідатиме знайомим — яким, звичайно ж довіряв (та й не боявся вже нічого, бо за спиною вже відчував подих смерті):

— Отож, приїхав я до Києва, щоб і собі сказати слово на честь батька Тараса, а воно вийшло ніби ж я не того батька собі вибрав. Так таки так — не дивуйтесь. Виявилось, що треба було готувати слово про іншого батька, про Сталіна. Всі так і зробили і мали слово. А мене з батьком Тарасом і на трибуну не пустили. Людей в конференц-залі зібралось чимало. Та все академіки, вчені. Але багато було і хлопців у цивільному. І ось почалося... Спершу хор виконав пісню про товариша Сталіна — одну, другу, ...надцяту. Після виконання кожної всі вставали, не шкодуючи долонь, ляпали й ляпали. І кожен боявся першим урвати своє ляпання, щоб не подумали чого... Тож ляпали до посиніння долонь, ледь чи не до непритомності, ще і ще вигукуючи здравиці товаришу Сталіну: слава геніальному... і т. д.

Потім, як усі вже відспівали й переляпали, перейшли до виступів про... Скажу — й не повірите. Про Сталіна. Так таки й так. А на сцені — здоровенний портрет Сталіна, де ото він намальований, як діти підносять йому квіти. Головна доповідь — про товариша Сталіна: Сталін — корифей усіх наук, Сталін — друг дітей, Сталін — батько всіх народів, Сталін — це Ленін сьогодні і ще достобіса подібних порівнянь і титулів! В такому дусі година за годиною! Не вірите? Так таки й такечки.

А я терпляче чекаю, коли ж таки згадають і батька Тараса, чиє 125-річчя від дня народження й зібралися відзначити. А оратори знай про батька всіх народів — аж позапінювалися... Коли це один з них нарешті згадав і батька Тараса. Але як згадав? Як закричить з трибуни:

— Та коли б не батьківська турбота товариша Сталіна, то не мали б ми сьогодні й Шевченка. Хай зарубають це собі на носі ті посіпаки, українські буржуазні націоналісти! Бо як самі не зарубають, то ми їм допоможемо це зробити на високому професійному рівні! Спеціалісти цих справ у нас чудові!

Загальні бурхливі оплески.

І знову — Сталін, Сталін, Сталін... Потім почали декламувати сумнівної художньої якості вірші. Буцімто народні. Хоч їх складали звичайно ж, енкаведистські "фольклористи". А я сиджу собі, слухаю, та пригадую справжні народні твори про товариша Сталіна, що їх на власні вуха чув у селах:

Хата боком, клуня боком

І кобила з одним оком.

Устань, Ленін, подивися,

Як ми в СОЗІ зажилися:

Ні корови, ні свині,

Тільки Сталін на стіні...

Але, як казав мені якось один бідняк: власть у наших руках, бідняцьких, тож вони

що схотять, те й зроблять з нами...

Насамкінець ювілейного вечора, присвяченого 125-річчю від дня народження Тараса Шевченка, почали зачитувати зі сцени вітальні телеграми товаришеві Сталіну, у яких дякували йому за щасливе заможне життя в Країні Рад... На тому й скінчилося святкування нашого батька Тараса.

А другодні, як Дмитро Іванович Яворницький повернувся з Києва, у Дніпропетровську вже гуляв анекдот про те вшанування Шевченка:

"На сцені висить портрет Сталіна. Доповідач говорить про Сталіна. Хор співає про Сталіна. Артисти декламують про Сталіна. Що це таке?

Відповідь: "Вечір, присвячений пам'яті Шевченка".

А втім, який то анекдот — гірка правда тих лихих часів.

Та й випадок той з ювілеєм Т. Г. Шевченка на Україні — тоді, як писав Кобзар, на чужій, не нашій землі, не був самотнім чи нетиповим.

Коли у 1941 році святкували 50-річний ювілей визначного укра

їнського радянського поета (тодішня титулатура), громадського діяча, академіка АН УРСР (теж як і Яворницький з 1929 року), директора Інституту української літератури імені Т.Г. Шевчика, натхненного співця великої Жовтневої соціалістичної революції, який обзивав українських радянських націоналістів "плюсклими пророками", славив соціалістичне будівництво, радянський патріотизм, дружбу народів, автора "Партія веде", якому вже тоді видимі були "комунізму далі ясні", майбутнього Героя Соцпраці, лауреата, міністра і т.д., і т.п. Павла Григоровича Тичини, то на сцені, де він сидів як винуватець ювілею, теж висів величезний портрет товариша Сталіна і всі промовці, виступаючи на ювілейному вечорі П.Г. Тичини з нагоди його 50-річчя, починали свої виступи й закінчували все тим же — товаришем Сталіним. І чи не найенергійніше при згадці товариша Сталіна аплодував сам ювіляр, наче б то був не його ювілей, а геніального керманіча і батька всіх народів.

Але все ж то був його ювілей, Тичини, і казали очевидці, що сидів він на своєму ювілеї під портретом Сталіна якось знічено й розгублено посміхався. Тож і не дивно, що Павло Григорович, який колись так геніально починав, вже тоді писав, як злословили недоброзичливці, вірші все гірші, та все гірші... Але спробували б ви тоді написати кращі вірші, коли у Москві, в Кремлі сидів найжахливіший представник вимерлих динозаврів — тиранозавр із семінарською освітою (2 класи) і до всього ж ще й був видатним "язикознавцем". І було вже тоді відомо: коли у Москві стригли нігті, у Києві відрубували пальці. Але це ще й добре, якщо пальці, бо здебільшого летіли голови. Тож і не дивно, що писалися тоді вірші все гірші, та все гірші, і не тільки в Павла Тичини.

А ЦЮРИЛО СОБІ ЦЮРИТЬ ТА Й ЦЮРИТЬ...

(Всупереч пророцтвам Мельгунова)

Дещо з біографічних оповідей-есе

Отож, Цюрило...

Ні, ні, це зовсім не те, про що ви було подумали. Не те, хоч за дією й схоже.

Є в українській мові колоритне слівце цюрити — те ж саме, що й дзюрити. Принаймні, так за тлумачним словником. Хоча, як на мене, цюрити — більш своєрідніше слівце аніж дзюрити. Тим більше, що є ще й прислівник цюрком — струменем, цівкою. (Див. ще — цюркання, цюркати, цюркнути. Але вже цюркотіти, цюркотати чи цюрчати — те ж саме, що й цвірчати. Цвіркуни, наприклад). Ну, а той, хто цим... гм-гм... займається і є... Правильно, Цюрило. Що воно таке, та ще й з великої літери? А це — зроду-віку не вгадаєте, як не знаєте — най-найменша річечка Полтавщини. Власне, ручай. Все на тій же Полтавщині зветься так симпатично — Цюрило. І цюрить він (так-так, саме цюрить, а не дзюрить, хоч мовби й одне і теж) поблизу смт Диканьки... Звичайно, ви вже переконалися, що це тільки вони, полтавці, можуть так гаразденько та любесенько придумати — бо ж неперевершені в цьому ділі мастаки! А втім, хіба тільки один Цюрило такий на милій, у Великій Україні, моїй малій батьківщині?

Щоб ви знали, у білому світі Полтавщини, на чорній і такій родючій її землі, під голубими небесами тече не багато і не мало, а — 383 (а, може, і всі чотириста? Раптом я помилюся в підрахунках? Може й уся тисяча!) річки, річеньки, витоки та ручаї — всі з басейну Дніпра, всі його ліві притоки. І плинуть вони мальовничим лівобережжям України в оточенні кучеряво-розкішних, задумливо-поетичних, печально-ліричних — чи ще яких там? — верб, як-от Псьол (давня українська назва Псло) чи та ж Ворскла (а ще ж є Ворсклиця і Ворсклець — обидві праві притоки Ворскли, матері своєї). Вербі або супроводжують полтавські річки та річеньки, або, позбиравшись купками на левадах і берегах, про щось своє на своїй незбагненній вербовій мові шепочуться поміж собою. А під вербами в холодочку ремигають череди чорно-білих корів. А над ними лелеки літають чи поважно толокою та різними оболонями походжають, серед озеречок та болітець, у заплавах чи сагах. А далі — поля, яри, байраки (колись про такі казали: де байрак, там і козак!), переліски, гаї, низини, узвишшя, прадавні могили. І — села, села, села, наче на картинах понамальовувані. Правий був В. Ізмайлов, автор книги "Путешествие в полуденную Россию в письмах", коли року 1800-го зазначав, що в українців "усі села й хутори їхні розташовані в чудових місцевостях. Кожна хатка чиста й біла, в оточенні квітучих садків..."

Така вона Полтавщина! І такі вони 383 (чи й усі чотириста, чи й уся тисяча! Хто ж їх усі порахує?!) річки, річеньки та ручаї цього незвичайного краю. А які в них колоритні ймення: Багатенька, Голенька, Вирвихвіст, Весела, Дівоча, Жабине око, Грузька, Ковелячок, Криворучка, Кутька, Лисичка, Лихобабівка, Миниха, Осьмачка, Хухра. А ще ж — Чумшак, Щербанька, Чутівка, Шумейка, Ходолиха, Тарапунька, Чехоня, Чевельча, Юрчиха, Суха Бобрадъ, Лютенька, Луциха, Лукілька, Лаптур, Фіалка, Татарина, Сурмачка... А ще ж: Сліпорід, Саврюк, Охлань, Мушина, Куриця, Кин'яча, Іржавець, Гусак, Грунь-Ташань, Гордійка, Буряк, Бурчак, Буда, Бугайчиха, Братениця, Багачка...

І такі ймення у всіх триста вісімдесяти трьох (чи скільки їх там насправді?) річок, річечок та ручаїв Полтавщини.

А тепер скажіть-но мені, чи може народ, який попридумував оце все (річки автор взяв лише, як один з прикладів) та раптом... зникнути? Разом з мовою своєю.

А пророцтва такі ж були. Ось хоча б одне з них. В червні 1827 року московський письменник і мовознавець, нині міцно забутий на своїй батьківщині М. О. Мельгунов відвідав Полтаву, де й познайомився з Іваном Котляревським та його — тоді ще в рукописі — "Енеїдою". Поїздка на Україну — тоді, звісно, Малоросію — і зокрема, в Полтаву, — так приємно вразила й захопила письменника, що він в одному з листів захоплено-широ

писав:

"Ось... квіт Малоросії! Я повторюю і повторювати буду, що хто не був у Полтавській губернії, той не може мати повного уявлення про Малоросію!" Браво! Браво!

А, захопившись "Енеїдою" І. Котляревського, Мельгунов кинувся шукати серед московських товстосумів охочого її видати. Був переконаний, що з цим упорається легко — як такий твір та не видати. Намагаючись розчулити видавців білокам'яної, Мельгунов не просто просив, а — благав-волав, називаючи "Енеїду" пам'ятником "языка, принадлежащего народу, некогда славному, и который вместе с ним, вероятно, скоро исчезнет вовсе (о, Боже, яке жахливе пророцтво! — В. Ч.) и будет жить в одном этом памятнике". Але навіть такий жахний рядок, про те, що український народ скоро зникне назавсім разом зі своєю мовою, не розчулив московських власників калит і "Енеїду" вони не побажали видати. Хай, мовляв, зникає! Разом з українським народом — баба з воза...

Звідтоді, як емоційно-наївний, але загалом щирий і добрий Мельгунов у відчаї пророкував (сам того, звісно, не бажаючи) Україні швидке зникнення, минуло більш як півтора століття, а вітчизна автора "Енеїди", як ми знаємо, живе. Що збирається робити і в майбутньому — і далекому, і пре-предалекому! Хоча "старший брат" все робив впродовж трьохсот з лишком літ, щоб саме так і сталося, як остерігався Мельгунов. Особливо постарався він за есересерівських часів аби український народ і справді щез, а навізамін нього вигулькнув покруч під маркою "советский народ" — з російською, звичайно ж, мовою...

Ще раніше Мельгунова (доброго, взагалі, чоловіка, хоча й росіянина, себто імперця) про Полтавщину із захопленням і подивом відгукувався інший автор — французький історик XVIII століття Жан Бенуа Шерер, який, відвідавши Україну, видав "Літопис Малоросії, або Історія козаків-запорожців та козаків України або Малоросії" (жаль, що цей твір вперше видано українською мовою лише в 1994 році), то в розповіді про Полтавщину (часів Богдана Хмельницького) писав, що полтавці "збирають прекрасні врожаї усіх видів збіжжя, так, що дуже часто їм навіть буває важко знайти досить місця для зберігання зерна..."

І додає, що на Полтавщині "більшість садів дає найрізноманітніші і найсмачніші плоди..."

(Це, між іншим, на згадку тим, хто ще й досі вірить більшовицьким байкам про те, що тільки вони, після сімнадцятого року подарували трудящим шматок хліба і взагалі

світле життя, а до сімнадцятого, мовляв, були суцільні злидні.

Хоч до сімнадцятого, між іншим, на Україні такого голоду, як у тридцять третьому (як ще й раніше, і пізніше) "збільшовиченої ери" теж не було!).

"Літопис Малоросії..." Ж.-Б. Шерера починається такими промовистими рядками: "Україна має дуже родючі ґрунти... Землю тут обробляти неважко, а дає вона такий урожай усякого збіжжя, що люди не знають здебільшого, що з ним робити". Ось так-то! (Про це і Микола Гоголь підтвердив через століття коли писав в одному з своїх листів за 1827 рік: "Какое теперь ужасное у нас плодородие, ты не поверишь — особливо фруктов! Деревья гнутся, ломаются от тяжести. Не знаем девать куда. Я воображаю об необыкновенной роскоши, которою я буду пресыщаться, приехавши домой").

В іншому місці автор "Літопису Малоросії...", пишучи про українців, як у воду заглянув: "Цей народ, пам'ять якого повна спогадів про предків, скинув із себе ярмо — і саме цього не хочуть йому пробачити!" Це писано у XVIII столітті, писано неупередженим, об'єктивним свідком, французьким істориком, який нічим не був зобов'язаний нашій країні, але звучать вони наче писані сьогодні, коли Україні ніяк не може пробачити її північний сусід, що вона вирвалася з його віковичного ярма.

Але в одному пророцтво Мельгунова збулося (на щастя, збулося): Малоросія справді зникла — туди їй і дорога! Разом з нею щезла й Хохландія зі своїми хохлами (хоч раби їхні, малоросійсько-хохляндські ще де-де й позалишалися на наші голови і вимагають "єдиної і недеєлімої" ще й досі). А правий Мельгунов був в одному: справді, хто не побував на Полтавщині, той не може мати повної уяви про Україну взагалі. Як і в тому, що "Енеїда" (а він же її читав одним із найперших, ще в рукописі!) Котляревського, батька українського відродження, справді є пам'ятником української держави, видається і перевидається, і жити їй та жити — тисячі літ!

Вперше я — полтавець з діда-прадіда — побував у Полтаві — так склалося життя — в році 1974-у, на тижні української літератури (були й такі тоді заходи). Квітнув травень, сонячний, теплий, повний весняного неба і зеленого зела на землі, і на душі в мене буяла весна, що нарешті я, як Олександр Ковінька казав, полтавець на всі сто, приїхав у саму Полтаву. Кожну вільну годину використовував для знайомства з містом. На батьківщину Котляревського тоді з'їхалося багато літераторів, нас поділили на три групи, що мали відвідати Лубни, Миргород, Оржицю, Нові Санжари та Хорол. Я потрапив у першу групу, до якої входили Микола Братан з Херсону, Микола Карпенко з Києва, Володимир Мирний з Полтави, в Лубнах до нас приєдналися Петро Лубенський та Віктор Безорудько. Були виступи, зустрічі з читачами у місті й селах, а пізніше й у самій Полтаві, що мене просто зачарувала.

Вдруге я побував на Полтавщині у вересні 1977 року — на Сорочинському ярмарку — з великою групою українських гумористів. Ми виступили й на знаменитому ярмарку, дощаний поміст якого — естраду — тісно оточували тисячі й тисячі люду — досі мені не доводилося виступати перед такою аудиторією, коли здавалося, що люди стоять до самого обрію. І хоч на ярмарку на видовиська було врожайно і навіть аж завізно, та

люди, зачувши оголошення, посунув до естради послухати гумористів. Виступи тривали десь біля трьох годин і величезна аудиторія під відкритим небом у широкому полі не зменшувалася, а навпаки, збільшувалася. А потім був щедрий обід з не менш щедрим — істинно полтавським! — пригощанням — там же, на ярмарку, у великому наметі. А потім сміхотворці роз'їхалися по районах області.

Після Сорочинець ми — це я, Іван Манжара, Іван Немирович та Юрко Кругляк — відвідали райцентр Шишаки, що на лівому березі Псла за 72 кілометри від Полтави. Ось там я, степовик, побачив іншу Полтавщину, яку доти не знав. Всюди шишакуваті (звідси й назва райцентру), куполоподібні горби (шишак — одна з назв давньоруського шолому), гаї, мальовничий Псел, далина як намальована і таке гарне село на горбах та їхніх схилах. Ми тільки-но приїхавши й розташувалися в готелі, як відразу ж — була вільна година, — подалися знайомитися з Шишаками. З центральної вулиці звернули в бічну, що піднімалася на горб, а потім спускалася донизу, в долину Псла, що вся була у розлитих водах, зелених гаях та голубизні неба. Обабіч дороги — спілий тернослив, під тинном розкішна груша-дичка, а під нею наче золотом усипано — грушки лежать. Так звані "гнилички". З-за тину, заглядаючи, що ми дивимося на те добро під дичкою, озвалась господарка:

— Покуштуйте грушок, вони добрі. Особливо, як улежаться.

— А що ви з них робите? — цікавимося.

— А нічого, люди беруть...

Смакуючи грушками, вийшли на гору — краєвид просто чудовий, як на замовлення. Ген вниз, в широкій долині в оточенні верб неспішно плине Псло. По той бік його і далі — ліси, там і там нафтові вежі, цей бік, де ми, високий, увесь в горбах, ярах, на яких і розкинулось село.

Так я спізнав іншу, не степову Полтавщину.

Із Шишаків районна влада відвезла нас — за вісімнадцять кілометрів — на батьківщину Миколи Васильовича Гоголя, мету нашої поїздки. Симпатичне село лежало збоку од шосе Диканька—Шишаки, в чорноземних просторах Полтавщини — мальовниче і знамените Гоголеве, колишнє Яновське (за другим прізвиськом батьків Миколи Васильовича), ще раніше Василівка (за ім'ям батька письменника Василя Панасовича), а до 1952 року воно звалось хутором Купчинським. Відвідали парк, де збереглася могила батьків Гоголя — Василя Панасовича та Марії Іванівни, — а через дорогу, теж у парку — кам'яна стела з написом, що тут з 1809 по 1829 рік стояв будинок, у якому провів дитячі та юнацькі роки автор "Вечорів на хуторі біля Диканьки" (парк посадили у 1951—1952 роках до сторіччя М. В. Гоголя).

Виступали в місцевій восьмирічній школі, її директор, молодий (тоді, у 1977 році), на вигляд хлопець, закоханий в Гоголя, патріот свого села, знавець його історії — розповідав про край просто захоплено — хоч сам родом з Чернігівщини, здається його звали Микола Васильович. Найбільша мрія директора — музей Гоголя.

— Сорочинці захопили славу Гоголя, — скаржився. — Мати лише народила свого сина у Великих Сорочинцях, у неї до того діти мерли, от і порадили їй змінити місце.

Мати й поїхала у Великі Сорочинці, а тут Псьол розлився, мати затрималась і народила Миколу в Сорочинцях, хоч він там і не жив... — про це нам казали (як скаржились) багато хто в Шишаках, і дорогою, якою нас везли із Сорочинець у Шишаки, тією самою, якою мати Гоголя їхала в Сорочинці і назад поверталася вже з немовлям...

Микола Васильович показував нам фотографії і хрест із церкви, що була збудована на честь народження Гоголя, церква не вціліла, а хрест випадково зберігся.

Десь опівночі — після виступу в місцевій школі й неспішної потім вечері з традиційною гостинністю полтавців, виїхали ми з Гоголевого в Шишаки. Над Полтавщиною саяв повний місяць і все надовкіл наче сріблом заливав. І такого місяця уповні, такого моря білого живого срібла, такої чарівної місячної ночі, яку ото описав Микола Васильович ("Чи знаєте ви українську ніч? О, ви не знаєте української ночі! Пригляньтесь до неї: з середини неба дивиться місяць. Безмежне склепіння небесне розійшлося, розширилось іще безмежніш. Горить і дише воно. Земля вся в срібному світлі; а дивне повітря віє і теплом, і прохолодою, і дише млостю, і розливає океан пахошів. Божественна ніч! Чарівлива ніч!..") я ніде до того, ні після Шишаків не бачив. Проскочили долину, озеро під місяцем величаво застигло, піднялися знову на гору й оглянулись: вся долина була в тумані, як у молоці, тільки де-де верхівки дерев стирчали з нічного туману. А вгорі висів чарівний місяць, наче щось там видивлявся на грішній землі і здавалося, що ось-ось з'явиться чорт з ріжками й хвостом і Рудий Панько вийде нам навстріч, адже пасіка його знаходилась у тих краях, між селами Гоголеве та Воронянщиною, яку письменник відвідував...

Після сімдесят сьомого я бував на Полтавщині вже частіше і в Полтаві теж, але перші два приїзди вразили мене, схвилювали й запам'яталися назавжди. То були поїздки наче в інший світ, знайомий мені і незнайомий. Тоді я виходив Полтавою багато кілометрів, вбирав її в себе, дихав нею, надихувався. Перш за все побував на стародавніх кутках і вулицях міста, відвідав музеї, ходив біля Ворскли, особливо на Подолі, блукав давньою частиною міста, де час ніби зупинився, де ніби ще стояла козацька доба часів Максима Пушкаря, першого козацького полковника Полтави. На вулиці Великотерновській, де колись було село Пушкарівка, одержане Мартином Пушкарем у спадок, відкрито в 1987 році пам'ятний знак — два пілони, на яких укріплено з кованої міді скульптурний портрет Пушкаря. Тоді ж у мене й виник задум історичної повісті про легендарну полтавку, поетесу і піснярку та співачку Марусю (Марину) Чурай. Мені тоді здавалося, що вся Полтава дихає Марусею, співає її пісні, посміхається до мене очима сучасних Марин і Марусь. Повернувшись додому в Дніпропетровськ увесь під враженням од мандрівки вулицями Полтави, я й написав повість "Засвіт встали козаченьки", про неї, про Марусю Чурай...

Засвіт встали козаченьки,

В похід з полуночі,

Заплакала Марусенька

Свої ясні очі...

Був я в Полтаві — пощастило мені побувати! — і на святкуванні 225-річчя від дня

народження Івана Петровича Котляревського, і можу повторити дослівно слова подиву Остапа Вишні: "Як полтавчани люблять Котляревського, як пишаються з того, що він їхній, полтавський..."

Справді-бо — і пишаються, і люблять. "Було багато "Енеїд" — і в руській, і в німецькій, і в французькій літературах, і всі повмирали. А "Енеїда" наша, Івана Петровича Котляревського квітне і 150 літ випромінює свіжий аромат... І житиме вона ще віки та віки..." Це теж Остап Вишня, із щоденника.

Зі свята я привіз полтавські газети, що вийшли у ті дні (9—12 вересня 1994 року): "Зоря Полтавщини", "Полтавський вісник", "Вечірня Полтава", "Полтавська Думка" (тоді вийшов перший її номер), і всі вони святкові, з кольоровими заголовками, з портретами Котляревського, з фотографіями симпатичних Наталок-Полтавок сучасних, і всі цитували слова Тараса Шевченка, звернені до Котляревського: "Будеш, батьку, панувати, поки живуть люди; поки сонце з неба сяє, тебе не забудуть".

Відбулася й міжнародна конференція, присвячена авторів "Енеїди", "Наталки-Полтавки", "Москаля-чарівника".

А скільки тоді свят відшуміло! Свято вулиці Котляревського, мітинг-концерт біля пам'ятника Котляревському, вшанування пам'яті Котляревського біля могили письменника, відкриття пам'ятника-хреста "Українським загиблим козакам". Його відкрили на Панянській горі, на Панянському бульварі — чи не правда, яка колоритна назва? Це та гора Панянка, про яку й пісня є: "Ой на горі, на Панянці, в понеділок дуже вранці ішли наші новобранці...". Відбувся всеукраїнський конкурс на краще виконання ролі Ниталки-Полтавки в однойменній виставі, а ще ж ювілейний вечір в обласному театрі, свято книги біля обласної бібліотеки імені Котляревського, виставка-ярмарок, виступи фольклорних колективів, свято в Галицькому училищі культури імені Котляревського, урочистості в селі Горошинному Семенівського району, де Іван Котляревський формував 5-й кінний козацький полк, в селі Кротівщина Великобагачанського району, де колгосп носить ім'я батька українського відродження, а ще — це вже в Полтаві, — відбувся старовинний сільський обряд "Наталчине весілля" біля садиби Івана Петровича на Івановій горі...

Якими ж пророчими виявилися рядки Миколи Вороного, писані ним 30 серпня 1903 року на святі відкриття пам'ятника Іванові Котляревському у Полтаві:

День на дворі. Нас кличе новий наш гетьман,

Не гетьман польовий, а культурний.

Тим гетьманом у нас тапер батько Іван,

Що вказав нам шлях літературний.

Він між нами тепер! Він зібрав нас усіх!

Хто ж на поклик його не озветься?!

З-поза довгих ста літ чи ви чуєте сміх?

То Іван Котляревський сміється!

Оптимізм поета не затьмарив навіть факт заборони російським урядом, який у Полтаві тоді уособлював губернатор Урусов і міський голова Трегубов виступати й

адреси читати українською мовою — на відкритті пам'ятника Котляревському. І це заборонювали Лесі Українці, Михайлові Коцюбинському, Василю Стефанику, всім, всім. Трегубов так і заявив: "Я не вважаю себе вправі допустити читання привітствий на малорусском языке..." Леся Українка та Михайло Коцюбинський порушили цю заборону, інші ж не зважились...

Апофеозом всього свята з нагоди 225-річчя від дня народження І. Котляревського стало Співоче поле Марусі Чурай, куди вшанувати пам'ять свого славетного земляка прийшли біля двадцяти тисяч полтавців та гостей і де виступили сорок творчих колективів — професійних та самодіяльних. На літературно-мистецькому святі "Жива квітка його любові" — грудці ніде було впасти, так люду зібралося! А скільки товпилося навколо поля, а скільки всілося на схилах кручі!..

Западав тихий літній вечір. Над естрадою висів портрет Котляревського, а над ним — молодий місяць молоді незалежної України. По якомусь часі він зайшов, небо стало чорним і на ньому яскраво виступили зорі. Оточене чорнотою Співоче поле було залите електричним світлом... Плин часу не відчувався.

То був незрівнянний концерт і таке ж свято, і коли київський муніципальний духовий оркестр виконав "Боже, Україну бережи..." і "Реве та стогне Дніпро широкий", все Співоче поле звелось в єдиному пориві і всі в єдиному пориві співали. І виступала Раїса Кириченко, і пристрасно благала: "Дай щастя нашій Україні..."

І думалось, і вірилось: нам би лише кілька років протриматися, і тоді процес незалежності став би вже невідворотнім. Лише б кілька років з ласки Бога...

Така вона — Полтава, і такі вони — полтавці (полтавчани). Як справедливо зауважив хтось із письменників; у кожного полтавця є щось від Гоголя і Остапа Вишні. Цілком ймовірно, автору це теж якось спало на думку. Більше всього, що саме так воно і є. Всі вони, земляки мої дорогі — і трішечки котляревські, і трішечки гоголі, і трішечки остапи вишні. І звичайно ж — ковалі вакули.

А жіноцтво все всуціль наталки-полтавки. І в кожного з них своя незрівнянна енеїда. Тільки не вірте офіціозу, що, мовляв, полтавці (полтавчани) це всього лише "жителі або уродженці міста Полтави і Полтавщини", як про те в енциклопедіях понаписувано. Воно, звичайно — на перший погляд, — мовби й так, але, як казав ще незабутній Шельменко, трішечки і не так.

Бо полтавці — це трохи більше, як жителі або уродженці Полтави і Полтавщини. Бо в кожного з них — свої вечорниці на хуторі...

А втім, не обов'язково на хуторі — та й де ви нині того хутора знайдете? — і не тільки біля Диканьки, а всюди де є Полтавщина, полтавці й полтавки. А вона, Полтавщина, смію вас запевнити, таки всюди. І всюди там сорочинські (чи ще які?) ярмарки. А де ярмарки — там і чудасія на чудасії, там полтавець з полтавкою... Ну хоча б розмовляють. Хоча б ось такечки:

"Одначе, Хавроніє Никифоровно, серце моє прагне від вас поживи солодшої за всі пампушечки й галушечки".

"От я вже й не знаю, якої вам ще поживи хочеться, Афанасію Івановичу!" —

відповість огрядна красуня, прикидаючись, ніби не розуміє.

"Розуміється, любові вашої, незрівнянна Хавроніє Никифорівно!" — пошепки промовить попович, тримаючи в одній руці вареника, а другою обіймаючи широкий стан.

"Бог знає, що ви видумаете, Афанасію Івановичу! Чого доброго ви, мабуть, візьметесь ще й цілуватися!"

А чого б і ні? І візьметесь Афанасій Іванович цілуватися — Бог йому (і їй) у поміч! Бо такі вони — полтавці й полтавки — були, є і будуть покіль світ стоятиме. Бо хто ж ще — крім полтавців — придумає ручай назвати Цюрилом, га?

Тож бо! А щодо Цюрила, то він... цюрить, даруйте. Як йому й годиться. Цюрить собі та й цюрить. Щоправда, делікатно відвернувшись від річки Христі, річки Мотрі, річки Стехи і річки Солохи — є й такі на Полтавщині!

Ну, де ви ще, у яких краях зустрінете таку компанію, га? Тож бо!..

ЧАРІВНА НІЧ У МАЛОРОСІЇ

Та тут чудасія, мосьпане!

З малоросійської комедії.

"Який чарівний, який розкішний літній день у Малоросії", — цим захопленим рядком розпочав Микола Гоголь "Сорочинський ярмарок", що з'явився у 1831 році як перша частина знаменитих "Вечорів на хуторі біля Диканьки".

А ще раніше, 1803 року, в "Московском вестнике" анонімний автор видрукував повість "Вечір у Малоросії". Отже, і день, і вечір у Малоросії маємо, але "Ніч у Малоросії" чомусь досі так і не з'явилась. Тож і вирішив автор нарешті заповнити прогалину і розібратися, а яка ж вона, українська ніч у... Малоросії? А тому питаннячко на засипку: чи знаєте ви українську ніч взагалі і ніч у... Малоросії? Зокрема?

Смію запевнити, що ні — якщо тільки ви не полтавець. Бо де ж іще буває справжня українська ніч, як не на нашій славній Полтавщині? Тепер ви вже й самі здогадуєтесь: щоб спізнати справжню українську ніч, треба їхати...

Правильно, на Полтавщину. І бажано не куди-небудь (хоча на Полтавщині — повірте полтавцю і навіть члену полтавського земляцтва у Києві, — всюди справжня, себто чарівлива українська ніч), а — ближче до Миргорода. Точніше, у знамениті Великі Сорочинці, батьківщину Миколи Васильовича, що була колись зачарованим місцем, осереддям-дивом неймовірного світу української ментальності, фольклору, поетики романтизму, світу казок, демонічних оповідей, ірреальних ілюзій та мелодій, різної екзотики та невичерпної народної фантазії, предківщину відьом, русалок, чортів, чарівників та чарівниць, віїв, басаврюків, ярмарків, вечорниць, бурлеску, невичерпної — істинно української — фантастики, повір'їв, звичаїв, обрядів, незвичайних у своїй звичайності полтавців і полтавок, отих Солопіїв Черевиків, Соломій та ковалів Вакул, а все це, як і багато іншого чого, тут не згаданого, і породило Гоголя як письменника. Недарма ж історик і поет Микола Маркевич писав, що в Малоросії "...усе являється у блиску поезії, змій, втупивши очі свої на сонце, живиться промінням його. Чарівниця знімає зорі з неба і ховає, як коштовне каміння. Птиця, вбиваючи вісім комах, з'їдає

дев'яту. Вогненний змії закохується в наших красунь і відвідує їх, раптово влітаючи у вікна домів. Утоплені виходять із річкового дна, щоб погрітися в промінні місяця, ворони коні скачуть по дворі, віщуючи смерть господарю..."

Ні, не стати письменником у такому краї та ще й зачинателем української демонології і фантастики Гоголь просто не міг!

А щодо українських ночей, то вони лише там, у Великих Сорочинцях, справжні. Ті ночі так чарівливо-захоплююче, а місцями аж моторошно, щоб не сказати солодко-страшно, описав великий сорочинець, перед тим лукаво запитавши нас, як я оце запитую вас: чи знаєте ви українську ніч? Відповідаю словами Миколи Васильовича: о, ви не знаєте української ночі (і не погодитись тут з М. В. не можна)! А малоросійської й поготів, вверну од себе. Та ще додаю до наведеної вище поетичної цитати з М. Маркевича, що миргородський край — це ще й найкращі у Європі чорноземи, і Сорочинський ярмарок, що й сьогодні дивує, як дивував він Миколу Гоголя, і миргородська порода чорно-рябих свиней... А втім, свинства у нас ще повсюдно вистачає. У тім числі й у Великих Сорочинцях, прославлених їхнім великим земляком.

Отож, українська ніч... Ні, ні, в Сорочинцях це не "частина доби, від заходу до сходу сонця, з вечора до ранку", як деінде, а... А втім, відкріймо краще "Вечори на хуторі біля Диканьки":

"Пригляньтесь до неї: з середини неба дивиться місяць. Безмежне склепіння, небесне розійшлося іще безмежніш. Горить і дише воно. Земля вся в срібному світлі: а дивне повітря віє і теплом, і прохолодою, і дише млостю, і розливає океан пахощів. Божественна ніч! Чарівлива ніч! Нерухомо, натхненно стали гаї, виповнені темрявою, і кинули велетенську тінь од себе. Тихі та спокійні ці стави: холод і морок вод їх похмуро оточений темно-зеленими стінами садів... Увесь ландшафт спить. А вгорі все дише, все чудове, все врочисте. А на душі й безмежно, і дивно, і рої срібних видінь зграйно виникають у її глибині. Божественна ніч! Чарівлива ніч! І раптом все ожило; і гаї, і стави, і степи. Котиться величний грім українського солов'я, і, здається, що й місяць заслухався його посеред неба. Як зачароване, дрімає на пагорбі село. Ще біліше, ще краще блищать проти місяця гурти хат, де сліпучіше вирізуються з темряви низькі їх стіни. Пісні замовкли. Скрізь тихо. Благочестиві люди вже сплять..." (Переклад А. Хуторяна).

Еге, скаже тут котрийсь бувалий у бувальцях читач, знавець малоросійських ночей, — так то ж благочестиві сплять такої божественної та чарівної ночі. А не благочестиві? А це інтернаціональне плем'я, як відомо, у нас ще не перевелось.

Не спали неблагочестиві і в Сорочинцях — дуже-бо їх чарувала і вабила ніч у Малоросії своїми принадами. Та так, що аж руки у них свербіли — швидше познайомитись (удень не те) з безсмертними творами геніального сорочинця і, зокрема, з "Вечорами на хуторі біля Диканьки". А читати їх у самих Сорочинцях та ще справжньої гоголівської ночі, — о, то вже кайф, од якого й мурашки по спині поповзуть. А не спали в тому місці, де одній бабі, яка продавала бублики, привидівся сатана — в личині страшної свині, що "безперестанку нахилився над возами, начебто шукаючи

чогось..."

І таки видивився. Щоправда, не так на ярмарку, як у музеї М. В. Гоголя — туди посунув своє рило.

А далі точнісінько, як і написано у "Вечорах на хуторі біля Диканьки":

"Вікно брязнуло з гуркотом; шибки з дзвоном повилітали геть, і страшна свиняча морда висунулась, поводячи очима, ніби питаючи: а що ви тут робите, добрі люди?" Але добрих — взагалі, будь-яких — людей там чомусь не виявилось, тож свиняча морда почала пожадливо придивлятися, а що там коштовне лежить? Чим би на дурничку поживитися? І знову як у Гоголя:

"Незабаром усе поснуло на селі; один тільки місяць так само осяйно та чудово плив у безкраїх пустинях розкішного українського неба. Так само урочисто дихала височінь, і ніч, чарівлива ніч, велично догорала. Так само прекрасна була земля в дивовижнім срібнім сяйві; та ніхто вже не милувався з того, не тішився тією розкішшю: все огорнув сон. Інколи тільки порушували тишу, зненацька забрехавши собаки. І довго ще п'яний Каленик вештався поснулими вулицями, шукаючи своєї хати".

Одне слово, як напише великий Поет:

"Спочивають добрі люде, що кого стомило: кого — щастя, кого — сльози. Все нічка покрила..."

А втім, Каленик не винуватий, що всі спали, та й де вже йому було дбати про музей, як він своєї хати не міг знайти тієї дивовижної, тієї чарівливої ночі...

"Ранковий холодок віяв над Сорочинцями, що прокинулись від сну. Клуби диму з усіх димарів летіли назустріч сонцю... Ярмарок загомонів. Вівці замекали, коні заіржали, крики гусей і перекупок залунали знову по всьому табору..."

Було, що було — те було. Але з одним уточненням: залунали крики і коло сорочинського музею М. В. Гоголя, коли туди вранці прийшли співробітники. І було від чого кричати. Свиняча морда (чи то пак сатана із свинячою мордою) не привиділася бабі, що торгувала бубликами. Доки благочестиві спали, а п'яний Каленик марно шукав у селі свою хату, сатана проник (сигналізація там ледь чи не допотопна!) в музей геніального земляка і вигріб звідти 22 книги (перші видання Миколи Васильовича, раритети, і серед них "Вечори на хуторі біля Диканьки") на загальну суму, як оцінили спеціалісти, вісім тисяч доларів!

Така вона чарівлива ніч... Ні, ні, не в Україні се діялось, а, даруйте, у Малоросії, якимись, мало-малоросами. Чи знайдуть їх правоохоронні органи і чи повернуть скарби наші — поживемо та й побачимо. Одне певно: свиняча морда, водячи сюди й туди рилом, десь, напевне ж, у підпіллі за завішеними вікнами вивчає "Вечори на хуторі біля Диканьки", видані вперше року 1831-го, дивуючись, яка ж бо справді чарівна ніч у Малоросії: сховався до музею, сунув туди своє рило — і збагатився на 8 тисяч "зелененьких".

Що тут додати? Ніч у Малоросії (вірте великому сорочинцю) і справді

повна солодко-страшних принад і неймовірно високої поезії! Щоправда, милуватись

нею не всім би ми радили. Особливо тим, хто на нічній службі — таким чарівна ніч не вельми корисна. Такі мають ніч зоріти, а не уподібнюватись Рябку, який і не гавкає, бо вночі спить. Не забувати, що в Сорочинцях (як і будь-де) живуть не лише, наприклад, пасічник Рудий Панько, не лише добрий і нешкідливий Солопій, Черевик та Хівря його, чи, скажімо, коваль Вакула або й Пузатий Пацюк, любитель вареників, а й також водяться — і не відомо коли ж вони, нарешті, переведуться (якщо взагалі переведуться) — різні басаврюки та сатанинське поріддя із свинячими мордами. (Просимо пардону в чорно-рябих їхніх товарок миргородської породи, вони тут ні при чім). Тож нічого нам не залишається, як зітхнувши, з гіркотою повторити справедливий подив Солопія Черевика, якому, між іншим, за його ж власним зізнанням, "стільки

довелося надивитися пик усяких, що чорт їх і пригадає усіх...":

"...Де це бачено, щоб чоловік сам у себе крав що-небудь?"

Але — крадуть. Самі в себе — такі ми. Бо хто ж нас ще так добряче обере-обчистить, як не ми самі себе, тому й не дивно, що хоч і живемо ніби ж в Україні, а насправді — все у тій же Малоросії.

Можна, звісно, й полатись разом з гострою на язичок Хіврею Черевик та послати замашні прокльони на адресу деяких свинячих рил:

— Щоб ти подавився, паскудний бурлако! Щоб твого батька горшком по голові стукнуло! Щоб він посковзнувся на льоду, антихрист проклятий! Щоб йому на тім світі чорт бороду обсмалив!

Можна, кажу, та що це дасть? Точніше, що це додасть правоохоронним органам у їхньому слідстві?

"Сумно покинутому, — так невесело закінчує автор свій розвеселий "Сорочинський ярмарок" (чи думає на постаменті в рідному селі), — і важко, і сумно стає на серці, і нічим допомогти йому". Покинутому, особливо вночі.

Ось така чудасія, пане-мосьпане, лучилася однієї чарівної ночі у Великих Сорочинцях, на нашій славній Полтавщині, коли тиха тепла літня ніч "стояла над землею, виблискуючи зорями, мліючи у своїй розкоші" (Це вже з Панаса Мирного, теж, до речі, полтавця і, взагалі, миргородця).

Сказано ж бо: сумно на цьому світі жити, панове-добродії! Особливо в Малоросії, якої мовби ж і немає і яка ще й досі з наших душ — мало-малорослих — коли-не-коли та й визирне, показуючи разом із свинячою мордою такий же менталітет...

UKRAINIAN JOKES ARE THE BEST

...Пригадую, ми тоді сиділи на березі Дніпра, якраз напроти Махортета, що був ближче до протилежного берега, напроти гирла річечки Вороної (є такий на нижньому Дніпрі — чи не тюркська, бува, назва? — власне, їх два, за Великим виглядає ще й Малий Махортет, це загалом тридцять кілометрів нижче Дніпропетровська) і ловили рибу. Хоча, якщо вже без поетичних рибальських бре-бре, то лише намагалися — вперто, хоч і марно, — ловити, але, як кажуть у таких випадках бувалі: не клювало, не клювало та й зовсім перестало. Поплавці на застиглій воді, — а такий же гарний і мовби уловистий ранок! — навіть не хитнуться, і пан Іларіон, посміхнувшись (він

взагалі ніколи не нудьгував і навіть не знав, що таке нудьга), певно, до своїх думок (він не так поплавці пас очима, як милувався широчінню та гладдю великої ріки), раптом попрохав:

— Пане Валентине, порадуєте анекдотом, поки не клює. Тільки нашим, українським — прошу вас.

Анекдоти я розповідав йому й раніше, правда, не задумуючись над їхнім походженням (себто, національністю), тому й подивувався, все ще приречено втуплюючись в непорушні поплавці:

— Але чому саме — українські? А якщо, наприклад, американські?

— Що ви, що ви, — пан Іларіон аж руками замахав, — американські мені й дома набридли. Та й ніде вони від мене в Америці, як повернуся, не дінуться. А на Україні хочу українські чути. Вони достобіса гарні та дотепні — куди там американським!

Це мені було приємно чути, та й не вірити панові Іларіону не було підстав, адже пан Іларіон — стопроцентний американець, українського походження. Відвідавши того літа етнічну свою батьківщину в статусі іноземця (з нього навіть за квиток залізничний від Києва до Дніпропетровська взяли дорожче, як беруть з нас, місцевих), гостював на дачі в шеф-редактора часопису "Бористен", письменника Фіделя Сухоноса і, за власним зізнанням, вбирав у себе Україну, насичуючись нею на кілька років наперед. Спілкувалися ми тоді майже щодня і я вже знав, що заморський гість родом з Дніпропетровщини (Мишурин Ріг), але більше як піввіку прожив далеко від батьківщини (навіть, якийсь час у Венесуелі), а нині вже пенсіонером (хоч вигляд у нього ще ого-го та й статура підтягнена і майже юнацька) мешкає в штаті Нью-Джерсі, що на сході США, на узбережжі Атлантичного океану, де передгір'я Аппалачів, там осілість має в невеличкому містечку, які так полюбляють американці — будинок з ділянкою землі.

Це — тихий та скромний, у побуті невибагливий, м'який і, здається, абсолютно добрий чоловік. Приязна посмішка ніколи не сходить з його засмаглого привітного обличчя. Не просте й нелегке життя, проведене за межами отчого краю, куди навідатись за минулого режиму він і помріяти не міг — батько його в свій час був старшиною у війську Симона Петлюри, — життя на чужині, серед далеких йому етносів (як, наприклад, в Південній Америці серед венесуельців та індіанців з іспанською мовою спілкування, яку він знає досконало), згодом таке ж непросте і нелегке утвердження себе американцем вже у США, постійна ностальгія за втраченою, як тоді здавалося, назавжди батьківщиною, вирізьбило його національні почуття й усвідомлення, що де б він не жив, у якій країні б не був громадянином, він перш за все залишається українцем, загостило їх і загартувало, зробивши його загалом надзвичайно чутливим до своєї національності й гордим, що він належить до великої нації великого Тараса, та ще згадувана туга за батьківщиною, тож все це вкупі наділило його такою любов'ю до України, що такому, як він, патріоту можна було лише позаздрити й зітхнути: от якби у нас, мовляв, в Україні всі були такими, як би ми вже

далеко пішли вперед!

По той бік Атлантики він снів і марив Україною, тож, приїхавши на свою етнічну батьківщину, цей, тепер вже стопроцентний янкі із бездоганною англійською і такою ж рідною, яку він зберіг у собі до останнього слівця, на кожному кроці захоплювався рідним, і всьому побаченому та пережитому тихо радів: "Аж не в віриться, що я в Україні, що тут навіть повітря українське. З усіх боків навколо мене Україна і під мною Україна (о, які тут чорноземи! Хіба американським ґрунтам позмагатися з нашими?!.) і наді мною в дзвінкому небі Україна..." Все йому в нас подобалось, навіть... навіть комарі. Пригадую, сидючи бувало на рибалці (біля Дніпра чи якого-небудь ставка поетичного й патріархального серед привілля придніпровських степів, куди нас возив машиною Ф. Сухоніс, теж затятий рибалка) я іноді сердився на комарів — непатріотично, звісно, Каюсь, не звертав увагу, що то ж не прості кусаки, не чиїсь там, а свої, рідні, українські і ляскав їх, наче якихось чужаків.

— Чого ви, даруйте, гніваєтесь? — лагідно казав мені добрий пан Іларіон. — Це ж не американські, приміром, комарі.

— А яка різниця? Що американські що наші — все одно кровососи.

— Е-е, не кажіть, не кажіть, пане Валентине. Американські, щоб ви знали, дуже злющі, жорстокі, прямо тобі садисти! Кажу, відаючи, бо вони мене в Америці предосить кусали. Після їхніх нападів довго чухаєшся, а вкраїнські комарики сумирні, прямо рахманні якісь, добрі, а коли й кусають, так і зовсім їхніх укусів не чути. Навіть ляснути долонею такого комарика шкода.

Ось такий він, пан Іларіон! Все вкраїнське йому подобалось однозначно — навіть негода (Хіба це негода? Оно в Америці — ото негода, а в Україні так — забавка), навіть вітер чи пилука в Україні, виявляється, й очей не запорошує. Все йому здавалося далєбі кращим, як на другій його батьківщині, яку він, до речі, теж любив по-своєму. І пишався, що він американець. Життя в Америці, казав, безперечно, краще — в побутовому плані, заможніше, в достатку, але все одно, швидко додавав, в Україні воно ще краще, бо — своє. Одне тільки його засмучувало — коли чув (а чути йому доводилось часом і з усіх боків) наші, здається, вже вічні нарікання на труднощі — більших нарікальників за нас ще треба у світі пошукати!), а дехто й прокльони шле — що є, то є, — на адресу "етой незавісімісті"!

— Нічого, нічого, все у вас наладиться, все налаштується, — лагідно заспокоює бувало пан Іларіон буркунів. — Тим більше, свої труднощі не такі гіркі. Адже головне — вільна Україна. Нарешті, вільна. Після кількох століть колоніального статусу. Заможна Америка теж не швидко стала на ноги. До сьогоднішнього свого благополуччя вона йшла двісті років, зазнаючи на шляху всього в тім числі й криз. Десять років, а ви вже хочете раю. Правда, за рай не скажу, але все у вас буде, тільки треба працювати, даруйте, трохи краще. І бути оптимістом, і вірити в Україну. І все тоді буде о'кей! О, я, я (так-так)!

Все побачене в Україні жадібно вбирав, як губка всотує цілющу вологу. Пам'ятаю, якось рибалили ми в ставку в одному селі, що витяглося понад трасою Дніпропетровськ

— Кривий Ріг. Сиділи під греблею. Теж не клювало (от невезіння!) І пан Іларіон час од часу залишав вудки, виходив на греблю і кудись у простір по той бік замислено дивився, а повертався по якійсь хвилі наче аж просвітленим. Чи — збагаченим. Посидівши, знову піднімався на греблю і стояв хвилю чи дві. І так повторювалось кілька разів. Заінтригований, я вирішив і собі глянути, що ж так за греблею та приваблює заморського гостя. Звівся ніби розім'ятися, запалив сигарету, походив сюди-туди й піднявся на греблю. І — застиг. По той бік був мальовничий, наче пастельно-акварельний малюнок з цілісною композицією: ліворуч у широку долину збігалися, здавалося, безмежні поля, золоті від досягаючих хлібів, прямо — левада і тяглася вона ген-ген в далину (певно, давнє річище ще однієї зниклої річечки України), а на зелених розкішних трав'яних рунах там і там паслися, припнуті за довгі ланцюги чорно-білі корови, а між ними поважно цибали чи й задумливо стояли гречні чорногузи, там і там у низині блискотіли проти сонця озерецька в оточенні куги, біля них паслися гуси й качки чи вервечками, перевальцем до них поспішали, а праворуч до левади спускалися зеленаво-пишні й багаті городи (видно було як на їхній крутизні вигрівали боки мальовничі гарбузи) з садками, у яких ховалися хати... Ідилія. Глянеш і справді на душі ніби легшає, — стає лагідніше, сумирніше і ти повторюєш рядок поета: "Село! І серце одпочине!" Я стояв і вбирав у себе той пейзаж, вартий пензля Сергія Васильківського, і відчував, що це ж таки й справді Україна. Моя Україна... І ще подумав, що ми, затуркані буднями й щоденними клопатами, ніби й не помічаємо цього...

Отож, все панові Іларіону в нас подобалось, все в нас здавалося йому найкращим (може, так воно й було насправді, а ми того не розуміли, не відчували і не завбачали?). І анекдоти в тім числі. Українські, що він їх час од часу просив мене розповідати. Тепер я вже почав розуміти, чого він багне слухати лише українські, хоча, зізнаюсь, якось подумав: національна українська горілка (з перцем, не рахуючи вже різних спотикачів, вишнівок і взагалі наливок) у нас таки є, а ось чи є в нас ще й свої, національні анекдоти? І взагалі, чи має ця сміховина національність? Чи вона — інтернаціональна? Адже сміх мовби всюди сміх, а втім, розуміння смішного у кожного етносу своє і що одному смішне, іншим байдуже, то, може, це і є національна ознака? А, мабуть, що і так, і так. І національні, і — міжнаціональні, міркували якось ми з паном Іларіоном. Слово "анекдот" походить з грецької й означає "невиданий". В античній літературі так звалися твори, які у свій час не були відомі. Загалом же це — коротеньке усне гумористичне або сатиричне оповідання про якусь подію, випадок. Як жанр фольклорно близький до новел. Анекдоти часто використовували в нашій літературі письменники — хоча б М. Гоголь, С. Руданський, Остап Вишня. І нині використовують чи не всі поети-гумористи, які, заримувавши відому усмішку, видають її за свою творчу знахідку, за оригінальний свій твір зі сподіванкою, що раптом цих смішинок читачі не знають. Але не знати анекдотів просто неможливо, адже вони самі до тебе йдуть, стікаються звідусіль.

Взагалі термін "анекдот" (якось я про це вже писав) вперше з'явився

у Візантії, в книзі історика Прокопія Кесарійського "Таємна історія" (550 рік), що

розповідала про скандальну хроніку імператорського двору. У ті часи цей термін означав не тільки невидані твори, а й також ті, що не підлягали розголосу. Тоді під анекдотами розуміли різні плітки, чутки, пересуди, поговори, згодом оповідання короткі (власне, мініатюри) про видатних історичних осіб чи знаменитих людей, їхні вчинки, різні курйозні історії, у які вони потрапляли, висловлювання тощо (як, до речі, й сьогодні, чим популярніша та чи інша особа, тим більше про неї виникає дотепних усних творинь). Тож виходить, що в анекдота вельми поважний вік — невдовзі йому стукне півтори тисячі літ, а він все такий же молодий (хоча бувають серед них і старі, "з бородою", але то вже інша річ).

На Україні термін "анекдот" вперше в нашу літературу увів у 1822 році Г. Квітка-Основ'яненко на шпальтах газети "Вісник Європи". А через 37 років у Києві вийшла "Маленька книжка українських анекдотів" (повторюю: українських!). Звідтоді й до мого тому "Українських анекдотів", що їх видав Вадим Скомаровський в "Українському письменнику", стільки вже виходило збірок — великих і малих!

Прокопій Кесарійський не дарма ж назвав зібрані ним тогочасні усні творіння, предотепні штучки чи й плітки "таємними історіями". І хай це було майже півтори тисячі років тому і анекдот вже давно став анекдотом, часом і без кордонів, але таємничий ореол над ним не зникає — таїна при його з'яві на світ білий все ще посутня і, мабуть, не скоро буде внесена ясність. Якщо взагалі буде. Жоден з творів авторських чи й народних, — не покритий такою щільною завісою незбагненності та нерозгаданості, як анекдот.

А річ ось у чім. Здається, ну що тут таємничого — анекдот? Розповів — посміялися, сам почув (прочитав) — посміхнувся і... І все тут. І все ж в анекдоті є загадка, що й досі за півтори тисячі літ не розгадана, і невідомо чи й буде взагалі розсекречена.

Ми звикли, що всі секретні справи зберігаються в надтаємних теках у недоступних сейфах та ще й з грифом "Зовсім секретно", або "Державна таємниця", і їх все одно викрадають і розсекречують — рано чи пізно. А ось веселі усні твори не зберігаються в теках із застереженням "Зовсім секретно", вони у всіх на устах і на слуху, але на запитання "Хто складає анекдоти?" досі немає і навряд чи коли й буде достовірна відповідь. Це — таємниця з таємниць, що переходить з віку в вік, з одного континенту на інший; від одного народу до іншого, вона сьогодні є таємницею, нею буде завтра-позавтра. Авторство анекдотів — це загадка сфінкса.

"У мене відчуття, що їхнє походження — позаземне й навіть — потойбічне, — вигукнув якось один сатирик. — Надто ж швидко вони з'являються. Перші анекдоти про Чорнобиль розповідали вже днів через п'ять після катастрофи. Про Гітлера — вже через тиждень після оголошення війни..."

І далі:

"Цим видом фольклору колись цікавились всерйоз. Скрупульозно досліджували його в не такі вже далекі від нас часи співробітники "компетентних" органів. Вони були найвдячнішими збирачами усної творчості... По ланцюжку випитували хто від кого чув, хто кому передавав. Але як не старалися — аніяких результатів. Всюди одні виконавці,

авторський же "гонорар" жодного разу не знайшов адресата. Містика!"

Містика не розвіялась і сьогодні, адже ми все ще не знаємо авторів цих популярних витворів народного гумору та сатири. Але їх же хтось придумує? Хто ця геніальна людина? Зізнайся він, зголосися — "Так, я — автор анекдотів" і слава та безсмертя йому забезпечені у віках. А він, дивак, не відкривається, не зізнається (можливо, він і читає ці рядки?). То хто ж він? Не дух же їх придумує? Чи, може, й справді цим зайняті якісь позаземні істоти, різні енелошники?

Відомі лише виконавці. Я знав одного любителя політичних анекдотів, який охоче переповідав їх кожному зустрічному і дорозповідався — сім років — за есересерівських часів — відбув у таборах суворого режиму і звідтоді й на дух не переносить анекдотів. Але це виконавець, автор, скільки не скандуй, як ото в театрі "Автора! Автора!" не вийде на кін розкланюватись, його немає. Тобто, він є, але в той же час його і немає — безіменна народна, мовляв, творчість. Містика. Справді містика! Тим паче його не могли знайти (виявити) навіть найсильніші розвідки й таємні поліції світу, різні там гестапо, КДБ, СБ тощо.

Творення анекдотів триває у глибоко законспірованому підпіллі. І сіє — таємниця за сімома дверима.

І хоча назва "анекдот" і прийшла, але швидко стала в нас своєю, незважаючи на те, що в нас є своя, суто національна назва "таємних історій" — народна усмішка. Під такою рубрикою рясно (особливо в журналі "Перець", що, власне, й започаткував її) друкувалися й друкуються усні предотепні творіння. Народні усмішки. Тобто, анекдоти... А втім, процитую, даруйте, власну передмову до свого збірника "Українські анекдоти": "...народні усмішки — це українська національна назва анекдота. Отже, анекдот — це народна усмішка, а народна усмішка це... анекдот. Різниці між ними немає, і різниця між ними все ж таки є. Народні усмішки — це українська своєрідність, це національне забарвлений анекдот, це м'яка, лірично-сатирична, істино українська оповідка. Анекдот сухіший, грубіший, солоніший (хоча прісний анекдот — то ні се, ні те...) "Тату, я хочу женитись на Галі". "Ти що, здурів? Та вона ж переспала з усім селом!" "Все одно хочу. Вийшов я на пагорб, глянув на наше село — не таке воно вже й велике".

Але навіть в самій Україні народні усмішки (чи то пак анекдоти) неоднакові, кожний край має свої і вони відмінніші від дотепних творів інших країв. Бо свої анекдоти, наприклад, про вуйка, в Галичині чи Закарпатті, свої, несхожі на інші, в Одесі і так далі. На півночі-півдні, сході-заході чи й у центрі країни теж свої анекдоти — з місцевим колоритом, із тільки тим краєм притаманними родзинками. А загалом, це все ті ж українські "таємні історії", хоча, ніде правди діти, багато цього добра приходить до нас із-за рубіжа (державні кордони, різні там митниці для "таємних історій" не перепона) і швидко тут — з уст в уста переходячи, — обкатуються, обростають якимись новими детальками, словечками, нашими іменами героїв — все відповідно до краю, де пішов межі люди той чи той витвір чужої держави. Себто, націоналізуються на ходу, пристосовуючись до місцевих умов, звичаїв, стаючи істино

нашими, українськими. І спробуй потім розібратися, чий він насправді. Чи одночасно народився "у них" і в нас? Хоча від нас — зверніть увагу — теж за рубіж ідуть наші, українські анекдоти, місцевого, як кажуть, виробу, і там, в далеких палестинах, вони теж обкатуються, обростають тамтешніми іменами, словечками тощо, стаючи цілком їхніми витворами. Не кажучи вже про бродячі сюжети, яких у всі часи завжди вистачало і вистачатиме. Одне слово, відбувається культурний обмін між народами, взаємне збагачення. То тільки росіяни вперто придумують — часом не так дотепні, як відверто шовіністично-злі опуси про хохлів, чукчів чи "ліц кавказької національності", сміючись з них не так із людських слабкостей, що притаманні всім народам чи окремим носіям тих етносів, втім числі й росіянам, а сміються з національних рис українців (а, обігруючи сало, наприклад, вже добряче всім набили оскомину!), чукчів тощо. А ось в Україні російські анекдоти, як і польські, наприклад, для українців такі ж близькі та свої, як і... свої.

— Що... ні гу-гу? — обриваючи мої роздуми про "таємні історії", озивається з сусіднього каменя риболов, камінь під ним не гладенькій, як під нами з паном Іларіоном, не з широкою "спиною" бегемота, на якому ми сидимо майже комфортно, а з кількома гостряками на вершечку — і як на них ухитряється утримуватися той чолов'яга та ще не одну годину і утримується не без вправних акробатичних вправ — просто диво-дивне. — Еге, що не кажіть, а збіднів таки наш Дніпро, виловили до цурки його рибу, хімікаліями витруїли — одні пічкурі й лишилися — задарма, хлопці, й сидимо тут!

— Чому — задарма? — лагідно озивається до нього пан Іларіон і зичливо посміхається. — Ми ж Дніпром милуємось — де ще таку красу побачиш, таке привілля, як у нашій Україні

Риболов, певно, не привчений до такої лірики, здивовано глипнув на пана Іларіона, як не питаючи: звідки взявся цей... милувальник? Та й чим на Дніпрі милуватися? Він на ньому товчється все життя — вода, як вода... Аби ловилося...

— А на мене, як той казав, найкраща птиця ковбаса. Нею і милуюсь, — риболов уже був у доброму гуморі. — Вчора мені сусід розказав... Послухайте і ви свіженький анекдот — веселіше буде на безриб'ї... Значить так, — балансуючи на своєму гострому камінні (і як він ухитряється не наштрикнути сідницею на кам'яні шпички?) починає риболов: — Виростили дід з бабою свиню — хоч на виставку вези, і сало, і м'ясо. Пора вже її під ніж, але старі вирішили ще потримати пацю — свиня буде приносити поросят, а вони братимуть за них свіжі гроші. Домовились з дядьком, у якого був кнуряка, вимили на всяк випадок свиню, якимсь виперли її на возик та й повезли, як пані яку розкішну до того кнуряки... Минув місяць, а свиня після того візиту все ще не поросна. Старі знову її вимили, на візок витарабанили і вдруге, як пані яку, повезли до кнура — старайся, мовляв. Кнуряка постарався... Минув якийсь там час, дід і каже бабі: а піди-но в саж та подивися — жіноче се діло, — чи ляха наша вже поросна? Ну, в смислі, чи завагітніла... Стара сходила, повертається і каже:

— Ляха не поросна.

— Отуди! — розгубився дід. — То що ж нам тепер робити?

— А що, — каже баба, — льоха вже вимилась, у візок сіла і нас чекає...

Чи не найзавзятіше радіє із своєї історії сам оповідач, сміється, вигукуючи: "Важливий не результат, а сам процес!.." Балансуючи на своїх гостриках та регочучи — істинний любитель анекдотів — він раптом хапається за вудлице і витягує — о, диво з див! Та невже? — здоровенного карася...

А ми того дня лишилися без улову, крім дріб'язку.

Хоча по правді, то... Припливли до берега двоє на гумовім човнику, латанім-перелатанім, що вже ледве купи тримався — сітки перевіряли.

— Збідніла к такій матері ріка! — бурчать. — Як хто її підмінив. Де це видано, де це чувано, три сітки ніч простояли і... Раніше бувало сітку поставиш і — мішок-другий риби. Та якої! Відвезеш у місто — маєш копійку. А тепер... За ніч один судачок нещасний і попався.

Ми з ланом Іларіоном так і кинулись — бодай подивитися на їхнього "судачка нещасного", який на повірку виявився судаком кілограмів на 6—7.

— Панове, продайте вашого, як ви кажете, судачка нещасного, — притьмом їм пан Іларіон. — Вже третій день не можемо на юшку наловити.

Того вечора на дачі у нас була чи не найпопулярнішою давня українська пісня про те, що й очерет тріщить, і вода плющить. А кум до куми судака тащить...

Юшка з судака (звичайно ж, повернувшись з риболовлі, ми з паном Іларіоном, не змовляючись зарані, в один голос об'явили, що ми того судака власноруч спіймали, а для більшої достовірності придумали — теж не змовляючись, — переконливу драматичну легенду, як ми витягали судачища та як він нам ледь волосінь не порвав, ледь вудлице не потрошив, ледь гачок не розігнув і легенда вийшла такою правдивою, що моя дружина та дружина і дочка господаря дачі і сам господар, який хоч і недовірливо на нас позиркував, — знаємо, мовляв, цих рибалок! — дружно вітали нас з уловом такого судака. Пардон, судачища!).

Юшка і смажена риба — а судака вистачило і на те, і на те, — пішли добре та ще під червоне сухе вино (між іншим, чудовий напій у спеку!), і ми з паном Іларіоном того вечора були героями, і навіть аж самі повірили, що то ми й справді спіймали такого судака, вагою в шість кілограмів і наперебій розповідали — самі вірячи власним фантазіям, — як до нас позбігалися всі риболови, та як вони ахкали-охкали і запевняли, що подібного улову — та ще на вудочку — вони вже давно не бачили і навіть не чули...

Одне слово, ми того вечора були в центрі уваги нашого маленького колективу — хоч звання Героя України нам давай. Бодай одне на двох.

Після виснажливого денного вару коли в'яли навіть, здавалося б, витривалі до всього сільські городи (липень у тих краях — пік літньої спеку, царство жари) в надвечір'я, нарешті, прийшла рятівна прохолода — до ранку можна було розкошувати.

Пан Іларіон, як завжди — що в спеку, що в прохолоду, — був у захопленні і, всотуючи золоте надвечір'я кожною клітинкою свого ества, щось говорив про чари

незвичайної "у козацьких краях" ночі, якої, звісно, ніколи не буває на його другій батьківщині і, зокрема, в Нью-Джерсі, найбільш зурбанізованому штаті США, бо хіба в Америці можуть бути такі чарівні, такі поетичні ночі, як на Україні взагалі і над Дніпром зокрема?!

Дача, де ми тоді відпочивали, стояла на крутому березі, якраз там, де круча, піднявшись угору, вже кінчалася і далі з одного боку починалися поля, колись колгоспні, а тепер бозна чиї, а з другого, нижче дачного кооперативу, в садах потопало старовинне придніпровське село Майорка, власне, одна його вулиця (це трохи вище Волоського і значно нижче теж знаменитого козацького села Військового, де колись ревів найстрашніший поріг Дніпра — Ненаситець), а вже нижче села, його довгої вулиці, що тягнеться паралельно річці, за глиняними кручами з ярами та громадами каміння (його в тих краях предосить), внизу під волохатими зорями застигло Дніпрове роздолля (він у тих краях і справді повноводий та широкий). Ген по той бік фарватеру темніє смужка Махортета, за ним — далекі вогні потойбіччя. (Коли ближче до півночі над Дніпром, якраз над Махортетом з'являвся червонястий місяць уповні, тоді у всій своїй красі з'являлася і справжня українська ніч над великою рікою, як ото на знаменитій картині греко-українця Куїнджі). З другого поверху дачі, з мансарди те роздолля, що вдень, що вночі було видне як на долоні, панорама справді гідна пензля майстра.

Тиха ніч була повна зоряного блиску і завязаного сюрчання невгамовних коників.

І зірок угорі, і цвіркунів унизу (перших візуально, а других на слух) було, здавалося, міріади. І ті, і ті старалися: зорі темної ночі, та ще далеко від міста, де небо підсвічують міські вогні і воно вночі якесь бліде, наче присмеркове, тому зорі там видні не густо і якісь бліді, невиразні, а серед незайманих цивілізацією привіль були такі яскраві, великі, волохаті і так рясно їх висипало, що й очі сліпили, як глянеш на чорноту неба, а цвіркуни — ці вічні українські коники (а втім, коників у нас аж 40 видів, тоді ж як цвіркунів — близьких їхніх родичів, — здається, всього лише шість видів), вже так старалися — не переслухаєш. І як усе просто. За енциклопедією чи взагалі науковою літературою цвіркуни — це всього лише рід комах надродина цвіркунових. Живуть в лісах, на полях, луках. В Україні найпоширеніші цвіркуни польові та цвіркуни степові (про хатнього цвіркуна й не згадую, то особлива поезія сільських хат). Самці мають звуковий апарат (голосу вони позбавлені від природи, як серед птахів, наприклад, лелеки, себто німі комахи), за допомогою якого видають стрекотні (сюркітливі) звуки.

І все. І до всього ж мотив у цвіркуна один-однісінький, скромна й одноманітна його пісенька, а що витворює! В простоті, мабуть, сила.

Колись, пригадую, я читав в Олесе: "Уже останній коник степовий затих, і вітер ліг на луках одпочить". Щодо вітру, буває, що він уночі відпочиває, особливо під ранок, коли в природі й не шелесне, а ось цвіркуни-коники... Принаймні, в Майорці і в навколишніх степах та полях коники не відпочивають до ранку і звечора й до ранку не вгаває їхнє сюркотіння-цвіркотіння. Нелічені їхні братства всю ніч сюрчать, сюрчать всюди і з усіх усюд линуць і линуць їхні невмовкаючі переливчасті звуки. Один мотив, а

слухаєш і забудеш де ти і що з тобою, і всі твої клопоти-проблеми залишають тебе, і ти вже сам на сам, з ніччю, з Дніпром, з Україною і сам, як здається, сюрчиш-цвірчиш разом з ними...

— І все це... Україна, — слухаючи нічні ораторії цвіркунів, замислено говорить пан Іларіон. — Пригадую, я малим у батьковій хаті слухав узимку цвіркуна, він жив у нас за теплим комином... Але такого, наче б аж всепланетного сюрчання, я ще в житті своєму не чув. І уявити про таку нічну симфонію над Дніпром не міг...

Слухали ми цвіркунів, власне, зачаровані ними, слухали українську ніч над Дніпром, ту ніч, що очищала наші душі від суєти-суєт, пили сухе червоне вино й неспішно бесідували.

А ще по черзі розказували анекдоти — хто які знав, і якимось так виходило, що розповідали здебільшого наші. Особливо після того, як пан Іларіон розповів нам про доктора Зейна, про якого раніше ми й чути не чули.

— В Америці не має значення, хто ти звідки ти чи твої предки, — почав пан Іларіон. — Важливо, щоб ти був добрим громадянином Америки, добре працював і щось їй давав, а вона вже тобі за працю твою сторицею віддячить. Тож у кожного з нас — сусіди різних національностей, а всі разом ми — американці. От у мене сусід — доктор Зейн. Американець німецького походження. Високопрофесійний, знаний у нас доктор. Так ось доктор Зейн на дозвіллі — великий любитель анекдотів і знає їх тьму-тьмушу — всіх часів і чи не всіх народів. Неперевершений знавець і поціновувач усної творчості народів, якимось дізнавшись, що родом я з України, знаєте що мені сказав? О, він мені сказав те, що й за великі гроші не почуєш:

— Юкреїніян джокес ар тзе бест!

І дивиться на нас захоплено.

— Чули? Сам доктор Зейн так виголосив. Чули?

Ми хоч і чули — з уст пана Іларіона, звичайно, — але що видав на-гора великий знавець світових анекдотів доктор Зейн?

— Даруйте, — схоплюється пан Іларіон. — Ви ж не знаєте англійської. Мій сусід доктор Зейн, — ходячи сюди й туди біля столика, за яким ми сиділи, жваво жестикулює, — сказав: юкреїніян джокес ар тзе бест. Що в перекладі українською означає: "Українські анекдоти є найкращі". — І захоплено дивиться на нас. — Чули? Тепер чули? Це сказав доктор Зейн, американець німецького походження, який до того й чути про Україну не чув, але, прочитавши українські усмішки, і Україну спізнав, і її анекдоти визнав за найкращі у світі! І це він, доктор Зейн, найбільший знавець світових анекдотів!

Ось з тієї цвіркунячої — чарівної! — ночі над Дніпром я запам'ятав на все життя, що в мене ще лишилося невідомого мені доктора Зейна, американця німецького походження, великого знавця світових анекдотів.

— Юкреїніян джокес ар тзе бест — українські анекдоти є найкращі.

Не погодитись з доктором Зейном я просто... просто не можу. Чесне слово.

Додайте до цього ще й пана Іларіона, американця українського походження, який

переконав мене, що й комарі у нас в Україні найкращі.

А втім, якщо серйозно, то після того дивного місяця липня 2001 року, проведеного на дачі в придніпровському селі Майорка напроти Махортета, що на нижньому Дніпрі (десь тридцять кілометрів нижче Дніпра) хоч і спекотного липня, але з такими чарівними ночами, що я ні-ні та й думаю: а, може, й справді у нас усе найкраще? То чи не досить нам уже нарікати на всіх і вся? На традиційні наші негаразди традиційно скаржитись (о, таких скаржників та нарікальників, як ми, ще треба у світі пошукати!), на долю свою бурчати, адже в нас є Дніпро і своя земля — найкращі в Європі чорноземи! — і є ще в нас вільна Україна. Додайте сюди найкращих наших комарів і, безперечно, найкращі анекдоти. То що нам ще треба? Якої трясці, як казала колись моя бабуся. Якого дідька, як підтримував в подібних випадках мою бабусю мій дідусь — царство їм небесне! А що негаразди... труднощі... То коли їх у нас не було? Що це — вперше? Жили, мовляв, як у раю, а це нате вам — якісь труднощі! Га? За останніми даними науки найдревніші люди на території України з'явилися 700—800 тисяч років тому (прадавнє поселення біля закарпатського села Королевого), які вже вміли користуватися вогнем і займалися полюванням — хіба їм тоді (700—800 тисяч років тому) було вже так легко? Труднощі — не рівня нашим! —вже тоді були. 4000—3600 рр. до н. е. жили трипільці (племена трипільської культури) — хіба їм було легко; як досі навіть недостатньо з'ясувалося їхня історична доля. Не від доброго життя вони зникли в півтімі історії.

А кіммерійці (найдревніший народ, який жив на теренах сучасної України, назва якого дійшла до нас), а скіфи, а сармати, а... а... Не від доброго життя вони пощезали зі світу білого цього. Жили печеніги, половці — канули в Лету! А був хоч один рік без воєн — хоч один! — у наших пращурів слов'ян, у наших давніх русичів від Чернігова й до Карпат!

6 грудня 1240 року орди хана Батия дотла знищили не лише Київ, а й сплюндрували всю Київську Русь. Хіба тоді було легко нашим не таким вже й далеким од нас прапращурам?

Чи коли татари століттями шарпали Україну? Коли українські козаки віками боронили рідний край — легше було в Україні життя? ("Перекопський мурза, дивлячись на безкінечні валки українського люду, що його ординці гнали в неволю в Крим, щоб гнати далі на світові невільницькі ринки, дивувався: "Невже в Україні ще лишилися люди?").

Чи легко було, коли нас століттями шарпали поляки? Коли Петро І вирізував Батурин? Чи в ярмі Росії було легко триста з гаком літ?

Чи легко було за червоних часів, коли "чорні ворони" мільйонами перевозили безневинних в підвали катівень, а потім ешелонами в сибірсько-гулагівські могильники?

Громадянська війна, що настала після більшовицького перевороту.

Друга світова, коли Сталін з Гітлером ділили світ...

Жахливий голодомор, влаштований — штучно! — вірними ленінцями, коли —

історія зафіксувала! — були навіть — далеко не поодинокі — випадки канібалізму доведених до повного відчаю людей — не так і давно це було — у 1933 році. Хіба тоді було легко?

А післявоєнна руїна?

Але ж вистояли — від часів трипільської культури і по наші дні.

То невже не вистоймо тепер?

Негаразди — ще тяжкіші, як нині, — завжди були. Але й ми завжди жили. Чуєте, завжди! А нинішні негаразди — це всього лише негаразди становлення й росту. Так каже пан Іларіон .

...Давно вже пан Іларіон у своїй багатій і заможній Америці, батьківщині своїй другій, вже й літа того, як ми з ним ловили рибу й відпочивали на нижньому Дніпрі, немає, а я ні-ні, та й згадаю заморського гостя і його глибоке переконання, що в нас усе краще, навіть... комарі. Адже вони — повіримо панові Іларіону — доброзичливіші за американські. Хоча й кусають — що вдієш, така у них, зрештою, природа, але ж кусають... ніжно.

Посміхнусь, все це згадуючи, і ні душі в мене легше стає. Бо й справді, не так у нас і погано, як ми звикли плакатись. А труднощі... То в якого народу, у якій країні — назвіть мені, будь ласка, — їх не водилося чи не водиться, га? Є вони, загалом, і в тій же Америці. Спокій та відсутність конфліктів і мертвий штиль, як відомо, бувають у цьому світі планети Земля лише в одному місці — на цвинтарях.

То й чого нам журитись, як у нас навіть анекдоти найкращі. То чи варто нарікати на якісь там наші кепські, справи, га? Як авторитетно засвідчив великий знавець світових анекдотів американець німецького походження доктор Зейн:

— Юкреїніян джокес ар тзе бест!

Вам треба перекладати, га?

Та й для чого? Адже й так усе ясно:

— Юкреїніян джокес ар тзе бест!

Замість додатку

ДЕ ХАЗЯЙНУЄ ВАЛЯ ЧЕМЕРИС...

ВАЛЕНТИНУ ЧЕМЕРИСУ,

ведучому "Вишняка" в "Літературній Україні"

Не було грошей на коньяк,

пив мамин в юності вишняк.

Тепер, як звикле, на дурняк,

п'ю чемерисівський "Вишняк".

Володимир КРАСІЛЕНКО м. Вінниця.

* * *

ВАЛЕНТИНУ ЧЕМЕРИСУ,

автору багатьох книг, серед яких і збірок

"Коли диявол спокушає" і "Закохана відьма".

— Нехай усяк сьогодні знає, —

Лукич пояснення дає:

— Якщо диявол спокушає —

Закоханою відьма є.

Леонід КУЛІШ-ЗІНЬКІВ с. Кричильськ, що на Рівненщині.

НАДІЯ ТІЛЬКИ НА "ВИШНЯК"

Ми довго... вагалися. Ну, скажемо так — міркували. Чи публікувати ще й цей сатиричний твір добродія Віталія Немченка, який ви прочитаєте нижче і, врешті-решт, більшістю голосів вирішили таки давати. Як кажуть, з Богом! Та чому б і ні? Коли вже залишилася надія тільки на "Вишняк", відступати "Вишняку" вже нікуди. Беремо на себе таку сміливість, бо ж і справді у наш час тільки й надії, що на сатиру та гумор. У тім числі й на "Вишняк". Тож вперед, братове-гумористи, — поборемо. Неодмінно. Пам'ятайте крилатий вислів-пораду: борітеся — поборете. Слушна порада на всі часи й віки. Тож ми й боремося.

Нема вже сили в тітки Варки

Боротись з клятим пияком.

Разів зо п'ять водила до знахарки

І до ворожки, раз — в дурдом.

А він, як бомж, старий, небритий,

З якого сиплеться труха.

Все смокче, смокче оковиту

І день у день не висиха.

Сусідка їй сказала шпарко:

— Даю пораду ще таку:

Попробуйте його, Варварко,

Прочемерисить в "Вишняку"!

Віталій НЕМЧЕНКО м. Луганськ.

* * *

Добре йде "Літ. Україна",

Чемерисить і плющить.

Тільки вперто і незмінно

Про Славутича мовчить.

Записав Яр СЛАВУТИЧ року 2003, Канада.

* * *

РОСТЕМО Ж МИ, ГЕЙ!..

Ода "Вишняку"

Хоча й не заздрю Перлюку —

Не всі такі, як він, писучі, —

Кортить хильнути

"ВИШНЯКУ",

Адже сверблячка "творча" мучить.

"ВИШНЯК" —то є дороговказ

В літературних кучугурах,
Він ніби щеплення для нас
Від графоманства та халтури.
І початківець-гуморист,
Що причастився в Чемериса,
Повірить в свій, хай скромний, хист,
В свій поклик саме гумориста.
Тож у останньому рядку
Скандую "Слава "ВИШНЯКУ!"
Володимир КРАСІЛЕНКО м. Вінниця.

* * *

І як я вмеру — не розумію.
Життя ж моє — одвічнеє.

П. Тичина

* * *

Агов! Братове, я іще живий
І прагну світ обняти обома,
Хоча проймає вітер ножовий,
Хоча уже, голубчику, й зима.
Навідувавсь метелик-потемряк,
Торкнув крильми тонку житейську нить.
Побачивши, що я ще не заляк,
Сказав, що іншим разом прилетить.
Віджив? Зносивсь? Чого болить, брати?
Про те лиш віда всемогутній Бог.
І так чогось не хочеться іти
У безбоління зоряний чертог.
Вже й ночі нестача на каяття.
Кукіль од зерен пильно відбирай.
Не так би й сумував, коли б знаття,
Що вільним zostавляєш ріднокрай...
"Літературка" у якийсь четвер
Згадає на останній полосі:
От був собі добродій та й помер...
Зарані, хлопці, дякую. Мерсі!
Одне втішає: там, де рамка чорна,
Завжди додасть тобі веселих рис
Отой "Вишняк" сатири-сміхотворний,
Де хазяйнує Валя Чемерис.
Володимир БРОВЧЕНКО м. Київ.

* * *

Епітафія
ВАЛЕНТИНУ ЧЕМЕРИСУ —
людині, письменнику і громадянину
А яка найкраща риса
Валентина Чемериса?
Незабутній Чемерис
Мав багато гарних рис.
От, наприклад, з віку, з роду,
Коли пив — то тільки воду.
Правда, іноді пивце
Смакував... Та що про це
Теревенить без причини?
Без чарчини й цигарчини
Міг прожити все життя —
Був, як янгол, як дитя!
Ну а як же молодиці?..
Був байдужий до спідниці,
Десь хіба що крадькома
Підморгне — і все... Нема!
Він крутив чимдуж педалі
Від гріхів усіх подалі.
Скажем чесно: Валентин
Був такий у нас один.
То яка ж хороша риса
Прикрашала Чемериса?..
Микола СОМ.

* * *

Є в гумориста Чемериса
Одна незмінна й незамінна риса,
Що навесні засвічена
у сяйві блискавиць, —
Він, твердий українець зроду,
Виражає дух свого народу
І вдихає дух осінніх молодиць.
Петро ОСАДЧУК м. Київ
ТОМИК ІІІ
ЧОРТОРИЙ
Повість

* * *

Я Р Л И К
НА КНЯЗІВСТВО

Повість-химерія

ЧОРТОРИЙ

Повість

Хто не любить Сом —

У того не всі вдома.

Павло ГЛАЗОВИЙ,

Анатолій ПАЛАМАРЕНКО.

О найСоміший із Сомів!

Василь СИМОНЕНКО.

Мені б (за все) у пеклі бути,

А я, дивіться, у раю.

Микола СОМ.

...Ні, що там не кажіть, бодай ви і балакунами-перебендями вдалися, — а таки дивно, що Чорторий — сам Чорторий! — чомусь не потрапив до УРЕ. Га? Ви знаходите цьому пояснення? Я, наприклад, ні. Не інакше, як недогляд Миколи Платоновича. А втім, про тодішнього головного редактора УРЕ (Української Радянської Енциклопедії) Бажана у нас ще буде мова. А зараз про нього, про Чортория, якого чомусь немає в УРЕ. Чорт там є — "за забобонними уявленнями надприродна істота, що втілює в собі зло; мав вигляд людини з темною шерстю, з козячими ногами, хвостом і ріжками. (Бач, бач, чорт удостоївся — за які такі заслуги? Чи мо' по блату? — а Чорторий опинився за бортом!) Те саме, що й диявол, злий дух, біс, сатана, нечиста сила"), Чортків є (райцентр Тернопільської області), Чортові Сходи є (гірський прохід (перевал) у західній частині Головного пасма Кримських гір), село Чорторий є Кіцманського району Чернівецької області, у якому народився Іван Миколайчук, кіноактор, сценарист та кінорежисер. (Про це авторів нагадали читачі, коли повість "Чорторий" друкувалася в газеті "Веселі вісті"). Чортомлик є (найзнаменитіша скіфська могила висотою 20 та діаметром 350 м, що на Нікопольщині, де колись велелюдно шуміла (ой, шуміла!) Чортомлицька Січ), чортополох, зрештою, є (народна назва колючих рослин з родів будяк, осот, нетреба, татарник, головатень та ін.), а ось його, знаменитого — про це вам і Микола Сом підтвердить — Чортория чомусь — ніц! Немає! Ні, що таки не кажіть, бодай ви і балакучий перебендя, а Микола Бажан свого часу, як редагував-готував до випуску в світ УРЕ, щось недогледів!

А ось Рось в УРЕ є — слава Бажану! — симпатична річечка в межах Вінницької, Київської та Черкаської областей, права притока Дніпра. Довжина 346 кілометрів, русло звивисте, ширина його у середній течії досягає 50 метрів, є невеликі пороги. Найбільші притоки: Роставиця, Кам'янка, Горохуватка, Росава (ліві), Роська (права).

Вам втямки, що таке Рось? Тоді ось вам що про неї писав Нечуй-Левицький. Ні, ні, не писав, захоплено вигукував в унісон М. Сому, тільки на сто з добрим гаком літ раніше:

"Як же там хороше, як чудово! Там Рось тихо плине зеленою водою між високими кам'яними стінами, котрі ще трохи подекуди аж понахилялися, неначе заглядають у

воду, дивлячись на свій ясний одблиск, то сірий, то червоний, то ясно-зелений, од зеленого, як оксамит, м'якого моху, котрим вкриті кам'яні стіни, як дорогими килимами... Розлилась Рось рукавами й рукавцем поміж зеленими острівцями, розсипалась по камінню..."

"...а там далі каміння ховається під землею, гори розступаються напівколом і по рівному полю в'ється річка по зелених луках та левадах".

Але при чім тут Рось, бодай і одна з найпоетичніших річечок України, запитаєте ви. Почав з Чорторія, а завершив...

А при тім... Бо це ж та Рось (до Чорторія ще дійде у нас черга), про яку так поетично-захоплююче написав Микола Сом:

ЗАПРОШЕННЯ НА РОСЬ

Миколі ВІНГРАНОВСЬКОМУ

Давай поїдем, друже, на славу річку Рось,
Там карасів дебелих багацько розвелось,
А ще під берегами, де річки тихий плін,
Гуляє з карасями, пускає бульки лін.
А що плотви тієї — кипить вода навкруг...
Якщо ти не поїдеш — який із тебе друг?..
Там первозданна тиша. Там юний день і світ.
Там тільки плескіт риби і птахів переліт.
А в берегах незбита трава — густа така,
Немовби не ступала туди нога людська.
А далі — латка лугу, де гайстер жабу з'їв,
Аби не виступала супроти солов'їв.
Ген лісу гавань тиха. А вдалині — село,
Яке в краєчок неба тополями вросло.
А головне натхнення — свята жива вода...
Чого ж ти завагався? Збирайся і — гайдаї!
Покинь столичний гамір і суєту суєт,
Не забувай ніколи, що ти єси поет.
А що поету треба? Сякі-такі харчі,
Рибальське причандалля та вогник уночі.
А ще поету треба (відомо з давніх пір!)
Сорочка чиста, совість чиста і не брудний папір.
А совість наша чиста. Сорочка чиста теж.
На чистому папері думки свої мереж.
А Слово прийде потім... Лиш привітав би хтось...
Давай поїдем, друже, на славу річку Рось!
І все це він, Микола Сом, поет і рибалка.

Він увесь у цьому вірші незвичайному, смію вас запевнити, кращому-щоякнайкращому вірші української поезії ХХ сторіччя!

Увесь як поет, як лірик, як усміхнений гуморист-сміхолоб, як людина, як українець, зрештою, як риболов. Адже таку поезію міг написати тільки увесь Микола Сом.

І другому Миколі — Вінграновському — можна тільки по-доброму, як колись любив казати гуморист Костянтин Світличний, по-світлому позаздрити.

Чи їздили вони разом на Рось, не відаю, а ось ми з Сомом їздили. Щоправда, не на славу Рось, а на не менше славний Чорторій. (Очевидно, в Сомі ще в чорнильниці відповідна поезія: давай, мовляв, Чемерисе, поїдемо на Чорторій — і т. д). А поки що про поїздку на Чорторій та як ми там із Сомом... сома ловили, і моя невігадана придибенція. Ви й після цього не подивуетесь, що Чорторій з недогляду М. Бажана не потрапив до УРЕ?

Отож, Чорторій. А втім, слабконервових далі просимо не читати, адже за можливі наслідки автор аніякої відповідальності не несе.

"Вікно брязнуло з гуркотом; шибки з дзвоном повилітали геть, і страшна свиняча морда висунулась, поводючи очима, ніби питалася: а що ви тут робите, добрі люди?"

Жах скував усіх, хто був у хаті..."

Досить сказати, що при цьому всезагальному сум'ятті Черевик — сам суворий і відважний Солопій Черевик, який надивився на своєму віку стільки "пик усяких, що чорт їх і пригадає усіх", так ось сам Солопій Черевик "начебто облитий окропом, схопивши на голову горщик замість шапки, кинувся до дверей, і, мов несамовитий, біг вулицями...

"Чорт! Чорт!" — кричав він у нестямі..."

І це при тому, що вони — ярмаркові люди Миколи Гоголя, — ще ж і були в хаті, де, як кажуть, і стіни допомагають. І то їх усіх скував жах. А що вони чинили б на нашому з Сомом місці, коли ми року, року, дай Бог пам'яті... Та при чім тут, зрештою, рік, коли ми з Сомом сиділи не в хаті, як у Великих Сорочинцях ярмарчани, а на вутлому човнику, і до рятівного берега було таки ж далеченько — чи й устигнеш догребти. А навколо був, і під нами був, не проти ночі будь сказано, Чорторій. Так, так, отой, що чортом рие.

І точнісінько отака (та де там — отака! Жахніша! В сто разів лютіша й страшніша!) морда з води — з Чорторія! — висунулась, поводючи виряченими очима (та ще й вусата!), ніби питаючи: а що ви тут, Соме з Чемерисом, робите, га? Рід мій винищуєте, га?!!

І було воно — оте, що висунулось, — куди тій гоголівській, звиняйте,

свинячій мордяці — саме завбільшки метрів до п'яти і десь під 300 кілограмів живої ваги! Прямо тобі паровик! Таран! Чудо-юдо, яке іншим (крутим та "новим") і за добрі гроші не покажеться, а для нас за так висунулося!

Їй-бо на нашому місці Солопій Черевик одним махом вискочив би з човна, самого човна підхопив би під пахву (чи й на себе звалив би!) і подався Чорторієм по воді аки по сухому аж на Троєщину. Чи й далі, у Бровари!..

Чи, як дядько Степан з тієї ж Троєщини — та хто його на Троєщині не знає? Всі знають! — коли вночі необачно рибалив на Чорторії, а з води раптом висунулась отака

вусата мордяка, даруйте, до самого світу, рятуючись, налягав на весла, до ранку гріб і гріб без передиху, дивуючись, чого це він ніяк за ніч не може подолати неширокий Чорторий і прибитися до берега, щоб дременути у свою Троєщину, як під ранок, коли вже засіріло й півні десь за Троєщиною (чи не в Броварському районі?) запіяли-заспівали, і вся нечисть тоді зникла, і наслана пелена розвіялась, змилений, ледь живий від цілонічного веслування, дядько Степан нарешті загледів, що він зпоквапу — а втім, наслано на нього було, наслано! — не вийнявши якорі, всю ніченьку грібся на одному місці. Отаке з людьми чинить Чорторий, а ви... Та нас із Сомом теж, як і гоголівських героїв, скував жах, як та мордяка з води біля самісінького борта висунулась. І як ми з човна не кинулись у воду? Потопив би нас Чорторий — він такий. Тільки булькнули б! І поминай тоді як звали двох найкращих членів НСПУ! (А, може, тому й не вистрибнули з човна, що нас, як і вищезгаданих гоголівських героїв-ярмарчан, скував жах?)

— Спокійно, спокійно, — неспокійно вигукував Сом. — Це — мій родич...

— Ота, даруй, мордяка?

— Що вдієш, яку має... Вона ж для нього — рідна-ріднісінька...

— Якби знав, Соме, що в тебе такі... родичі, не проти ночі їх згадуючи, то й не зв'язувався б з тобою!..

— Яких маю родичів, таких і маю, — розводив Сом руками. — Я ж Сом.

— Краще б ти В'юном був! Чи якимсь там... Йоржем. Або й Пічкуром. Так було б безпечніше, а то... Бий тепер йому, родичу своєму, чолом, щоб відпустив нас...

Що було далі, розповім пізніше, як трохи оговтаюсь та до тями прийду, а зараз лише зазначу, що таке случилось з нами року... року... Дай Бог пам'яті, коли ж це случилось? Здається, того літа, коли в Києві по п'ятірці пенсіонерам набавили... Бо ж і на хліб пенсій не вистачало... То, кажись, року... Та писали ж тоді газети захоплено щось про "нову турботу за наших славних ветеранів!" Отже, року... А втім, яке це має значення, якого саме року? Що ви причепилися до мене з тим роком? Пам'ятаю, що після того випадку (про який я ще якось докажу, оговтавшись), Сом і втнув про мене у газеті "Слово Просвіти" придибенцію під назвою "Він до всього — риболов". І ось що він у ній, як оговтався, написав:

"Валентин Чемерис — відомий український романіст, повістяр та есеїст, гуморист і сатирик. А ще — секретар Співки письменників України. І до того ж — заступник головного редактора газети "Літературна Україна". Одне слово: чоловік він хоч куди. Як говорила у минулому столітті одна юна поетеса: вельми покладистий. Чи ж є якась погана риса у Валентина Чемериса? Ні, немає. Скажу, що друг мій Чемерис багато має гарних рис. Та над усе він — геніальний рибалка. Знає, де ловити, на яку приманку і наживку. Навіть знає, з ким ловити рибу в одному човні. Останніми роками уподобав лише мене. Річ у тім, що в нього, як і в кожного рибалки, часто-густо не клює. Ні, не такий наш Чемерис, у якого ніц нема ні грана фальші. Це єдиний український гуморист, який у житті ніколи не користується гіперболою. Тож коли йому, безрибному, ставлять важке запитання: "Що ти упіймав?" — пан Валентин чесно й

гордо відповідає: "Я сьогодні сома упіймав!" — і показує пальцем на мене... Як бачите, не бреше..."

Істинна правда! Сом я частенько ловив. Тут Сом не бре-бре. І — ловлю. Але тільки отого, що з великої літери. Бо є ще сом з малої, якого мені, чомусь, незважаючи на всі мої зусилля і геніальність риболовецьку, так досі й не пощастило запопастися! Лящів ловив, судаків ловив, линів ловив, щук ловив, карасів ловив, гущарок, пліток, в'язів і ще багато якої риби — великої і малої — аж до пічкурів включно, ловив, а ось сома — ніц! Все ще, як кажуть, попереду.

То хто з них знаменитіший — Сом з великої чи сом з малої літери?

Якщо вірити УРЕ, — а ви їй не вірте! — то буцімто другий, отой, що з малої, якого мені так досі ще й не вдалося запопастися.

Чому так сталося, що з двох сомів тільки один до УРЕ потрапив?

Принагідний відступ. Коли свого часу готувався дванадцятий том УРЕ, до головного редактора видання, до "самого" Бажана подзвонив гуморист Олег Чорногуз.

— Спасибі, Миколо Платоновичу!

— За що? — поцікавився метр.

— А за те, ще увели чорногуза до дванадцятого тому.

— Олег Чорногуз? — Бажан мить подумав, пригадуючи, і твердо відповів: — Ні, Чорногуза у дванадцятому томі немає!

— Є, є, — радо Олег, — тільки з малої літери. Ось цитую: "чорногуз, лелека білий — птах роду лелека ряду лелекоподібних".

Бажан засміявся і увів до тому, крім чорногуза з малої літери, і Чорногуза з великої, себто Олега...

Така придибенція.

На жаль, щось подібне не трапилося з Сомом (чи Микола не додумався подзвонити Бажану?), а тільки в десятому томі УРЕ є лише один сом — з малої літери. Так званий сом звичайний: риба родини сомоподібних. Тіло довжиною до 5 метрів, маса до 300 кілограмів, оливково-зелене зі світлими плямами на боках, черево біле. Вусиків 3 пари... Але, повторюю, це сом звичайний. Для іншого Сома, незвичайного, у Бажана не знайшлося кількох сантиметрів площі в його УРЕ. І все ж таки школа Сом обезсмертив скупого і не завжди справедливого — служив режиму — головредатора УРЕ. Річ у тім, ще в шістдесятих роках і пізніше у Києві (як і по всій Україні) ходило чимало в'їдливих епіграм по руках. Особливо дошкульними були ті, що присвячувалися поету Бажану. Лише через багато років — вже в третьому тисячолітті, Сому вдалося встановити їхнє авторство (див. його збірку "Як я Сталіна хоронив", 2002 рік). Виявляється, мадригал, присвячений Бажану, написав не хто інший, як Андрій Малишко:

Була сподівана розмова .

Минули літо і зима.

Тепер лиш мова Бажанова,

Бо української нема.

Тому така на серці мряка

Ще й холодрюга крижана.
Лиш гола лисина мов сонце,
Звитяжно сяє в Бажана .

Не залишився в боргу (як епітафіїст) і сам Микола Сом, увіковічивши офіційного поета УРСР і головного редактора УРЕ у таких рядках:

Тут лежить Бажан Микола,
(А казали: не умре...)
Залишилась хитра школа —
Від "ура" і до "УРЕ".

І ще принагідно про Бажана. Коли збірку Василя Симоненка "Земне тяжіння" посмертно висунули на здобуття Державної премії УРСР імені Тараса Шевченка, Сом (власне зізнання) "надіявся на людську справедливість і на мудрість нашої Спілки", але... Ще до обговорення висунутих кандидатур, Малишко йому сказав:

"Не радій, Миколо. Шевченкової премії не одержить мати твого померлого товариша. Ця премія уже лежить у кишені поета-академіка, поета —орденоносця і орденопросця Миколи Бажана".

Так воно й станеться.

Із повісті-діалогу Миколи Сома з матір'ю В. Симоненка Ганною Федорівною Симоненко-Щербань (збірка "З матір'ю на самоті"):

"Поет: ...Звичайно, шанований Микола Бажан наперед знав, що премія дістанеться тільки йому, а не Симоненку. Саме про це я голосно сказав у театральному Товаристві — на громадському обговоренні творів, які висувалися на Шевченківську премію у 1965 році.

Мати: І ти не побоявся? Тобі ж могли дати доброго прочухана.

Поет: Звичайно, я теж людина зі страху... Але за моєю спиною стояв тоді добрий бог — Андрій Малишко. Та мене таки за той виступ по голові не погладили. Поет-партизан Платон Воронько, який головував на тому вечорі, привселюдно назвав мене літературним хуліганом..."

Через роки Микола відповість на звинувачення його в літературному хуліганстві (як і в інших звинуваченнях, що стосувалися його звитяжного і непокірного характеру) віршем "То був не я":

Я ніжний був. А той, хто був не я, —
То грубіян, задира, забіяка...

Отож, не просто відповісти одним словом: а хто ж він такий, мій друг Микола Сом? Одним, повторюю, словом.

А ось трьома — спробуємо, словами самого ж Миколи Сома. Мається на увазі епітафія Миколи Сома на... Миколу Сома. Себто СОМОепітафія — є, виявляється, й такий різновид епітафії:

Земний уклін Миколі Сому!
Він тут (нарешті!) охолов,
Тож не втече тепер із дому

Поет, учитель, риболов.

Отже, він у трьох лицах: поет, учитель (вчителює в рідному селі Требухові та в інших школах Броварського району. Відмінник народної освіти), риболов.

Вода по коліна,

Труси по коліна,

Вусатий рибалка заляк і намок.

Минає година — і лиш цигарчина

Танцює під носом, немов поплавок.

Це теж він, Микола Сом.

Але сказати так — значить нічого не сказати про Миколу Сому, бо він аж ніяк не вкладається (хоч як його не бгай) у вищенаведені три іпостасі.

Найголовніше і найзначніше його звання — селянський син. Тож нам хоч не хоч, а доведеться процитувати його вірша "Жебраки", присвяченого сестрі Надії. Це на тему про "щасливе і заможне колгоспне життя", яким дехто ще й досі козиряє. Це коли за ехидним висловом кремлівського горця,

"жити стало краще, жити стало веселіше".

Пізня осінь сорок шостого...

Під ножами вітру гострого

Ми йдемо — рука в руці.

Хто ми? Сироти.

Старці.

Ми у торбі сльози носимо,

Кладемо ногами босими

Нашу бідну первопуть...

Голод.

Хліба не дають.

Де буряк, де бульба з морквою...

Важко.

Торба стала мокрою,

Давить, муляє плече.

Боже!

Як мені пече!

Я той сором пам'ятатиму —

Я ж учився в класі п'ятому,

А тобі — годочків три,

А кругом вітри, вітри...

Жебраки.

Сіроми.

Сироти...

Треба нам рости, щоб вирости...

Тож і не дивно, що найбільшою мрією його дитинства було стати матросом. Чому

саме матросом? "Щоб кудись попливти, де немає злиднів".

"А мрія найперша і, може, найбільша" — знаєте якою вона була у малого Сом?
"Майже до смерті хотілось мені! — Хліба шматочок... А більше нічого..."

Але — виріс. Всупереч "щасливому і заможному колгоспному життю". Тож він усюди свій. Де не посій, там і вродить. І в тюрмі вже встиг побувати. І — не раз, бо зробив туди кілька ходок — із творчими виступами — як поет і гуморист.

От виступав він в чернігівській жіночій колонії. Зворушені зечки йому дякують, дякують... А начальник тюрми (єдиний чоловік у тому специфічному закладі) і каже насамкінець: "Гражданин Сом! Вы нам очень понравились. Оставайтесь у нас навсегда!" Сом ще, правда, не скористався цією дружньою порадою...

Виріс він не просто поетом, а — щирою доброю душею, дотепником-гумористом ("Іду. Дивлюся: когось б'ють. Я придивився: б'ють мене"), геніальним риболовом, завжди бадьорим, голінним, рвучким, легким на підйом. Бадьористо-зухвалим. Але й не занозистим, не хвастуном-хвальком (хоча й не без, гм-гм... цього. Особливо, як розповідає про свої успіхи у риболовлі). А взагалі, він, незважаючи на вік, хват, хлопець-зух і молодець. Юнак. Легінь. Парубок. (Він здається вічним парубком, хоч має дружину, доньку й онуків, себто дружне сімейство Сомів). Вирісши, він гордо на всю Україну заявив:

Хто я такий?

Пишіть: Микола Сом,

Іще пишіть: син коваля Данила.

Де народився?

В полі за селом

Мене красива мати спородила...

...Національність?

Звісна річ, яка,

Вона відома друзям і сусідам,

Як наша мова, ніжна і м'яка,

Я — українець з прадіда і діда...

...Іще нема медалей, орденів,

Та я омріяв чесну нагороду —

Щоб на багато велелюдних днів

Потрібним бути рідному народу.

Де я живу?

У рідній стороні.

Що я роблю?

Словами молодими

Малюю ніжно я свої пісні,

Аби вони та й стали не моїми...

Б'ю чолом!

Микола Сом.

Хоч тепер вам втямки, хто ж такий мій друг Микола Сом?

До всього ж він — неперевершений майстер експромтів, що так і вилітають з нього — на ходу. І здебільшого предотепні. Навіть чужою мовою йому вдаються. Ось один з прикладів. Виступав він на якомусь там літвечорі (це було ще за есересерівських часів) під Москвою в містечку Красная Руза. "П'ю, — розказував, — пиво із живими класиками вельми великої російської літератури. Один "очень большой поет", до пупа увішаний лауреатськими значками, пристав до мене: "Что ты, Микола, все по-украински да по-украински... Пора переходити на общепринятый язык. Неужели так тяжело?" Чому ж тяжко? І тут я заглядев величезний плакат, що майорів на увесь центр Красной Рузи. Це була відома антипожежна агітка Володимира Маяковського: "Родители! Не оставляйте детей одних! Дети балуются — пожар от них!" У мене тут же з'явився віршований експромт "Подражание Маяковскому", який я радісно подарував творцям великої російської літератури: "Дети! Не оставляйте родителей одних! Родители балуются — дети от них!"

Донедавна мій друг був не просто поетом, а — радянським (українським радянським). Як і всі в тодішній імперії більшовиків. Після того, як почив у Бозі (нарешті) СРСР, Микола Сом — просто поет, без ярлика "радянський". Але якось таки Микола походив у советских поетах. І трапилось це, коли він представляв українську (неодмінно радянську!) літературу в Кіровській області Росії. Є там містечко Советськ. Письменники виступали в районному Будинку культури. Перед тим, як надавати слово, секретар обкому партії, яка вела вечір, представляла кожного гостя, і так уже виходило, що в кожного були і звання, і чини, і лауреатство, і медалі-ордени тощо. А коли дійшла черга до скромного Миколи Сома з України, то виявилось, що в нього немає ані чину, ані звання, ані нагороди. Як такого представляти? Секретар обкому партії, нахилившись, шепче Сому: зараз вам виступати. Придумайте собі будь-який титул, аби я солідно вас представила.

А Микола їй: назвіть мене просто — советський поет.

Керівна дама й оголосила: "Микола Сом из Украины. Настоящий советский поэт!"

Як згадує Микола, "переповнена зала Будинку культури аж стогнала від задоволення". Шквал аплодисментів, вигуки! Ще б пак! Було від чого, адже в містечко Советськ нарешті приїхав справжній советський поет!..

І — справжній пісняр, чиї пісні (принаймні деякі) вже давно стали народними. Зізнаюсь, довгий час відому — популярну! — пісню "Мрія" (пригадуєте: "Без вітру не родить жито, Без вітру вода не шумить, Без мрії не можна жити, Не можна нікого любити") я вважав народною. І, навіть, в одному із своїх фантастичних оповідань процитував її як... народну. І лише через роки дізнався, чия ж це пісня. В кінці п'ятдесятих Миколу Сома, тоді молодого поета запросили в Одесу — разом з А. Малишком та Л. Забаштою писати пісні до кінокомедії "Чорноморочка", що саме там знімалася. Микола вранці сів на камені біля моря (вперше в житті він був біля моря, як і вперше в житті жив у готелі з народними артистами України вчорашній сільський хлопець, студент) і за пару годин написав "Мрію" — на задану тему. Фільм вийшов

благеньким, його вже давно і міцно забули, а ось Сомова "Мрія" здобула всенародне визнання, і сам Андрій Малишко тоді порадів за молодого поета. "Малишкова школа!" — гордо вигукнув, вітаючи Сома з успіхом.

Пише Микола і для дітей.

Ось тут він і втнув рекорд — про це якось кілька років тому я розповідав на шпальтах "Літературної України", — вартий знаменитої книги Гіннеса. А трапилось так.

У березні 1961 року Миколі Сому подзвонив композитор Оскар Сандлер:

— Колю, — вони в ті роки плідно співробітничали, Сом писав тексти — хоча б ту ж і "Мрію", — а Сандлер музику до них, — я отримав чергове замовлення з Українського телебачення. Вони задумали передачу для найменших, і їм потрібна колискова. Музика вже готова, слухай, — Сандлер насвистав по телефону мелодію, — давай слова.

— Чи довго вміючи? — весело запитує мене Сом і сам же й відповідає: — Я сів і на писав колискову "Рученьки, ніженьки"... Можливо, мені і допомогло те, що моїй доньці виповнилося десять місяців, і я був таким щасливим батьком! Вранці відвіз текст на телебачення. Колискова всім сподобалась. Оскільки музика вже була готова, то відразу ж запросили виконавця, Колю Кондратюка. А в нього голос!.. Як утнув, так ми в крик: "Колю, ти ж дітей маєш присипляти, а не мертвих піднімати! Присади діафрагму!.." Він взяв трохи нижче, не так гучно і виконав блискуче. Записали, й на другий день з'явилася нова передача для найменших — "На добраніч, діти!"

(Я засвідчую: мої діти, дочка Оксана та син Ярослав (1966 і 1968 років народження) виросли на цій пісні, і не було такого вечора, коли б вони з нетерпінням не чекали передачі "На добраніч, діти!.." і не вкладалися б спати під мелодію — чарівну! — Сомово-Сандлерової "Колискової").

— Отож, почали на українській телевізії передавати мою з Сандлером "Колискову". Кожного вечора в кінці передачі "На добраніч, діти!". Кожного вечора і так всі 365 днів на рік! І так рік за роком, рік за роком! Кожного вечора! Фантастика! Уявляєш, усі були певні, що я за свою "Колискову" відхопив мішок грошей. Знайомі поети до мене в чергу ставали — щоб позичити грошей. Не вірили, що телестудія заплатила мені аж 13 крб. 37 коп. (Сандлеру, правда, відвалили трохи більше, адже він переписував ноти на своєму папері!).

Покійний Олекса Коломієць, бувало, казав: "Колю, я дві пісні слухаю стоячи: вранці гімн і увечері твою колискову".

Зрештою, не витримала плівка, стерлася. Від багаторічного крутіння. Але Микола Кондратюк на той час вже не міг відтворити свій запис так, як першого разу — поповнів, споважнів... Тоді запросили Олександра Таранця, і пісню знову почали крутити — кілька поколінь на ній виросло. До речі, я написав ще одну дитячу пісеньку "Гой, ду-ду", і її теж почали крутити по телебаченню. Якось сестра моя послухала і каже: "Нічого, але не те, що твоя "Колискова". І взагалі, який дурень написав цю "Гой, ду-ду"?!

23 роки (перші десять років щовечора, а тринадцять щоп'ятниці)

звучала в телеефірі пісня Миколи Сом "Колискова" за все ті ж 13 карбованців 37 копійок — справді, рекорд, вартий книги рекордів Гіннесса!

І раптом із Сомом скоїлась така несподівана творча метаморфоза —

він став єдиним на всю соборну Україну послідовним епітафіїстом. Його ліричний профіль відійшов у тінь, а натомість різко увиразнився сатиричний. Отже, Сом став "двопрофільним". З такою творчою індивідуальністю не занудьгуєш. Лише вряди-годи прорветься в нього ностальгійна лірична нота, а все решта має "оркестрацію" суворого гротеску, саркастичності, сардонічності", — Михайло Слабошпицький із післямови до збірки Сом "Як я Сталіна хоронив".

Подивувався й Віталій Карпенко:

"Ніжного лірика і не менш ніжного пісняра Миколу Сом, відомого поета-шістдесятника раптом повело на... сміх. Кажу це без найменшої іронії: зі сміху, в народі кажуть, люди бувають. Просто хочеться з'ясувати, що його примусило поміняти ліричне стилі на сатиричний кийок?"

Епітафія — від одного грецького слова, що означає, даруйте, надгробний. Себто надгробний напис, здебільшого у віршованій формі. Іронічні епітафії здавна стали поширеним видом жартівливих або сатиричних поезій. Рідко хто з українських поетів-гумористів не писав (чи не пише) епітафій. І навіть загалом не гумористи. Мій друг, поет-лірик Михайло Чхан (на жаль, вже давно покійний) все життя писав лірику, але залишив п'ять чи сім предшкульних епітафій. Але писали — чи пишуть — від випадку до випадку. Вряди-годи. Чи аби засвідчити, що й вони з цим рідкісним і непростим специфічним жанром можуть справитись. І тільки Сом... До речі, в українській літературі вже утвердилося думка, що саме Сом започаткував цей жанр, але це не так. Михайло Слабошпицький зауважив точно: "Він став єдиним на всю соборну Україну послідовним (послідовним! — В. Ч.) епітафіїстом". Бо лише Сом сипонув епітафії, як з доброго міха — випадок і справді унікальний в українській гумористиці. Року 1998-го він видав аж цілу збірку "Сто епітафій" — за допомогою газети "Вечірній Київ", де тоді працював. І всі ті сто епітафій — одна одної кращі, яскраві, образні, дотепні, як феєрверк, різнобарвні. Виходить, сміх над могилами? Так, але це і є торжество життя. А втім, у Сом могили уявні, а ось герої його реальні й живі. "І коли вже бути точним, — пише в передмові до "Ста епітафій" Віталій Карпенко, тоді головний редактор "Вечірнього Києва", — то те, що пише останнім часом Микола Сом та іменує епітафіями, є те ж саме, що називається знову ж таки давньогрецьким словом — епіграма. Себто — короткий напис на пам'ятнику з поясненням значення предмета, що з часом трансформувалася в означення літературного жанру — короткого вірша сатиричного змісту на адресу якоїсь особи. Що також дуже близьке до пам'ятника.... зі знаком мінус".

Тут автор передмови влучно підмітив, що багато епітафій Сом — це закамуюльовані епіграми. Часом дошкульні.

Олексію Дмитренкові — автору російськомовного роману "Аист", за який удостоєний Шевченкової премії.

Я відлетів. Тепер од вас далеко я...

Немов отой останній партократ...

Я по-московськи цвенькаю, кумекаю,

І мій роман читає старший брат,

Тепер я — аіст...

Був би я лелекою

Чи був би я державний лавреат?

Чи епітафія-епіграма про наше всеукраїнське лихо:

Ой пане Степане!

Тепер наодинці

Напишем сльозою:

жили чи були?

Чому умирають брати-українці?

Чому виживають прокляті хахли?..

Або ось п'ять рядків, присвячені уявній могилі В. Канівця, творця української
Ленініани:

Я — Володимир Канівець,

Ленініани я творець.

Колись казали: "Молодець!"

Але мені прийшов кінець,

Бо вченню Леніна — капець.

Чи хоча б лікарю Касьяну, який із дубової московської трибуни хвацько верещав:
"Хай київські студенти голодують! Нам більше їсти буде!..":

По обіді у четвер

Ненароком я умер,

Отже, друзі-комуністи

Можуть більше попоїсти.

Присвятив Микола Сом кілька отих надгробних написів і самому собі. Ось один з
них:

Не плач, дружино, ради Бога —

Хай плаче вітер у яру!

Мені не буде некролога!

Я смертний — отже, не умру!

Надгробні написи живим (на їхніх уявних могилах) Миколи Сома швидко стали популярними, а їхній автор — знаним епітафіїстом. І як до модного художника звертаються багаті славолюбці (політики, діячі культури й мистецтв чи бізнесмени) намалювати їхній портрет, так до Сома — явище до того не знане в українській гумористиці — теж почали звертатися з проханням: Миколо, напиши й про мене епітафію. (Епітафія, епіграма, пародія тощо, якою б вона часом не була злою, все одно корисна для того, про кого вона створена, адже це свідчення популярності даної особи та й до того ж приносить ще й нову порцію відомості, а всі ми — марнославці і

славолюбці! Недарма ж кажуть: то не поет, на чиї твори гумористи не написали жодної пародії!)

Першою з пропозицією написати і їй епітафію до Сом звернулась народна артистка України Неоніла Крюкова і отримала те, що хотіла:

Шукали скрізь її могилу
Усі пани й товариші,
Та я сховав прекрасну Нілу
В моїй закоханій душі.

Зрештою, М. Сом якось виступив з пропозицією у "Вишняку", що він готовий виконувати будь-чий бажання написати про них епітафію і неодмінно писатиме всім бажаючим, але, зрозуміло, за плату. "Вельми помірно", — уточнив.

Гриць Гайовий на це відгукнувся своєю епіграмою:

Я поет Микола Сом —
Це ти добре усвідом.
Усвідомив? А тепер
Уяви, що ти помер.
Уявив? Тоді притьмом
Епітафію замов —
І увічнишся по тому
В епітафії від Сом.

У збірці "Сто епітафій" Микола Сом вмістив епітафію і аз сущому.

Валентину Чемерису — людині, письменнику, громадянину.

А яка найкраща риса
Валентина Чемериса?
Незабутній Чемерис
Мав багато гарних рис.
От, наприклад, звіку-роду,
Коли пив — то тільки воду.
Правда, іноді пивце
Смакував... Та що про це
Теревенить без причини?
Без чарчини й цигарчини
Міг прожити все життя —
Був, як янгол, як дитя!
Ну, а як же молодіці?..
Був байдужий до спідниці,
Десь хіба що крадькома
Підморгне — і все... Нема!
Він крутив чимдуж педалі
Від гріхів усіх подалі.
Скажем чесно: Валентин

Був такий у нас один.
То яка ж хороша риса
Прикрашала Чемериса?..

Ось такі в мене (в інтерпретації Сомы) виявились "гарні" риси. І де він їх у мене понавизбирував? Такі хороші риси гірші поганих. Як бути чесним, то в пошуках гарних моїх рис Сом дещо передав куті меду. Протестую! Багну поганих кращих рис! Від цигарчини я ось уже піввіку не можу відвикнути, незважаючи на всі наполягання лікарів та свої болячки (прямо тютюноманія якась!), чарчину, поки дозволяло здоров'я (десь до шестидесяти з чимось років) я таки перехиляв. Часом і не дотримуючись міри — на жаль. Щодо молодичь... Ні, ні, не буду далі. Хай краще в мене залишаються Сомом знайдені так звані "гарні" риси.

Хоча з такими рисами виходить, як у придибенції про дядька Пилипа.

— Лікарю, я буду жити? — питає він після операції.

— Алкоголь вживаєте? — в свою чергу питає лікар.

— Ні, ні! Боже мене борони!

— Палите?

— Що ви, лікарю. Боже мене бережи!

— До жінок... кгм-кгм... бігаєте?

— Що ви, що ви! Як ви могли таке й подумати, лікарю? Боже мене бережи! То буду я жити?

— А навіщо вам жити? — подивувався лікар.

І я цілком і повністю приєднуюсь — чуєш, Соме? — до справедливих слів мудрого дотепника-лікаря.

Р. С. Коли Миколу хто похвалить, що він — найкращий гуморист, Микола, з притаманною йому скромністю, опустивши очі долу, відповість:

— Е-е, не кажіть, не кажіть. Найкращого дотепника я особисто знав.

— І хто ж він?

— Старшина. Як, бувало, що-не-будь скаже цей гуморист, всі ляжуть!

— О-о, цікаво, — оживають слухачі, — і що ж той старшина казав?

— Р-рота-а! Лягай!..

Це тільки він так дзвонить:

— Добридень! Вас турбує президент держави Сомалі Микола Сом!

І я тоді вкотре думаю, що держава, ну, наприклад, Чемерисія, все ще чомусь на карті світу не з'являється, а ось у Сомы, бачте, є своє Сомалі. Тож виходить, що Сом — єдиний з українських письменників — і померлих, і суцільних нині, — ім'ям якого названо державу. Бодай і в Африці, та все ж... Але мало Сому держави Сомалі (Сомалійська Демократична Республіка), так він має ще й півострів Сомалі. Так він ще має і етнос сомалійці, а їх там 96 відсотків у тій державі!

Правда, мені ніби ж гріх скаржитись, адже є в мене Чемерівці — селище міського типу Хмельницької області та Чемеровецький район на все тій же Хмельниччині, та село Чемерин Ківерцівського району Волинської області, та ще черемиси — земля і

народ, угро-фінське плем'я, що жило в басейні середньої течії Волги, нині Марійська АР та частина суміжних з нею областей Росії. Непогано, але... Але не те, що в Сомі. Адже, крім півострова і держави Сомалі із сомалійцями, Микола Сом має ще й Сомове море (окраїнне море Тихого океану біля берегів Антарктиди). А втім, гуморист Григорій Шиян має річку Шиянку — рукав Самари при її впадінні в Дніпро в районі Дніпропетровська — і маленьке селище чи не на одну вуличку Шиянка, хоч це не йде ні в яке порівняння із державою Сомалі у Сомі. Але й цього мало Сомі. В його рідному селі, у Требухові, є вулиця Сомів. Де Сомі з великої літери живуть. Вулиця кілометрів з чотири завдовжки, і на ній живуть самі лише Сомі. Сомі. Сомі. Сомі. Чотири кілометри самих лише Сомів. І всі вони, як кажуть, і ніг не замочать, і рибки наловлять — такі мастаки. Це про них та про їхню вулицю поетичний представник клану Сомів навіть вірша утнув:

Вулиця, Сомова вулиця,
Та, що коліном лягла.
Хата до хати не тулиться
Тут — в оболоні села.
Стійте ж, гаї ви березові!
Я похвалюся людьми.
Славою вшир підперезані,
Тут проживають Сомі.
Рівна дорога обшинена
В поле біжить крізь гаї.
Правлять уміло машинами
Друзі хороші мої.
Вийдуть до кузні і молотом
Вдарять — розбудять село.
Кажуть: "Не хлопці, а золото, —
Досі таких не було".
Тільки ж деньками хорошими
Хлопці ідуть в моряки.
Буде гойдатися кльошами
Вулиця десь на святки.
Стопчуть траву за березами...
Ох, і гуляють у нас:
Тільки за дальніми плесами
Лине розкотистий бас.
Вуса підкрутять прокурені,
Отже, скінчилась гульня.
Хлопці веселі й нахмурені...
Я проти них — Соменя.

Василь Симоненко таки правий був, коли свого часу написав про Миколу Сому як

про "найСомішого із Сомів". А ось в університеті друзі-студенти (а кожний студент неодмінно має свою кличку) Миколу Сому називали Сомиком.

— Так мене й досі називає дружина і давні друзі-товариші. Бо який же я Сом, як у мене й вусів немає, та й донині не нагуляв я риб'ячого жиру.

— Прізвище наше походить від деяких характерних ознак зовнішності, — на одній із рибалок розказував мені Сом (коли не клювало, тимчасово й нетипово). — От мій дід Іван, — він, до речі, вилами вовка заколов, — про нього казали: справжній Сом! Великий, товстий, вусатий! Це я один не вдався — худий, як лозина. А всі мої родичі, дядьки, двоюрідні брати, всі здорові, дорідні, дебели... Вусаті! Всі галасливі, всі у флоті служили, тількишки на них аж тріщали! Такі вони — Соми!

І зітхне (але якось весело-безтурботно):

— Лише я не вдався. Не сом, а в'юн.

Він і справді наче в'юн — в'юнкий, швидкий, все і всюди встигає, хоч ніде, погмонівши, довго не затримується.

— Б'ю чолом — Микола Сом!

Це лунає в моєму редакційному кабінеті наче нізвідки і звідусіль, лунає зненацька, як молодечий грім-громенко серед ясного дня, а вже тоді (я тим часом здивовано озираюсь) в мій кабінет увиходить, ба вихором рвійним уривається і сам автор того вітання.

І все ж Микола Сом у своєму битті не зовсім точний. Це не завжди відповідає суті. Про це мені й захотілося сказати у таких рядках:

Б'є чолом

Микола Сом,

Бо міцнющий в нього лоб є.

Та частіш Микола Сом

Сміхом б'є.

А не чолом.

І з порога швидко, не даючи мені й отямитись:

— Знаєш таку рибу — жереха?

Що я тоді знав про названого представника "водяної хребетної тварини з непостійною температурою тіла, яка дихає зябрами і має плавці та шкіру, звичайно, вкриту лускою", під назвою жерех? Тільки те, що це риба і риба родини коропових, те саме, що й білизна. Довжина тіла до 80 см, маса до 4 кг. Хижак.

— Я сьогодні спіймав... — пауза, потім вигук: — Же-ере-еха!!! Як він рибу бив. Маленьку. Він її хвостом глушить — аж виляски на річці лунають. Багато б'є риби, всю не поковтає, то ще й чайок годує. Але живу не їсть. А тільки прибиту, причмелену... Ти ніколи не спостерігав такого полювання? Як він вертиться і б'є хвостом? Видовисько! Аж вода кипить, уціліла риба вистрибує з води, не знаючи, де рятуватися. Прибита — спливає животами вгору. Жерех її хапає, чайки її хапають. А я човником пливу. Блешеньку тягну, уловиста. Вона у мене щаслива, везуча. І жерех в тім гармидері її хапає, зопалу сприйнявши її за ним же прибиту рибку. І хапонував жаднюга! Ох і було

мені! Хвилин з тридцять з ним морочився, колами він ходив, то в глибину пірнав, то з води вистрибував, як відчув, що з хижака сам здобиччу став. Недарма кажуть: бере вовк, але й вовка, буває, візьмуть... Взяв і я жереха. Перемога над хижаком мені дісталася чесно. Як ніс додому, зустрічні питали: "Де таку рибу можна спіймати?" "На Чорторії", — одказую... Зважив удома — 3 кг! Скільки радощів! Ні, ні, не в жереха, у мене. Стали ми з дружиною гадати: що з жереха приготувати? А дружина й каже: котлети! Я пригадав, що навіть в їдальні ЦК КПУ колись були котлети з жереха, а там чого тільки не було. Та й специ там трудилися — дай Боже! А з жереха робили тільки котлети. Чому котлети? Жерех — єдина риба, що рибою... не пахне. Кажуть, навіть сам Петро Шелест, тоді цар і бог України, дуже любив котлети з жереха. От і ми приготували котлети з жереха. Ціла каstrуля котлеток вийшла — смачні! Своєрідні! Кого не пригощав, уминали, як за себе кидали, а потім питали: з чого котлети? З телятини?

— Із жереха, — одказую.

А дехто, почувши незнайоме слово, аж відсахується і переполошено питає: а що таке... же-ерех? А його можна... їсти? А він не отруйний?

І далі Микола — без передиху:

— Вибачай і бувай — біжу! У мене ще справи в інших редакціях, а потім за світла ще додому встигнути. На Чорторії снасті стоять — треба перевірити...

Залишає для "Вишняка" низку нових епітафій.

— Б'ю чолом — Микола Сом!

Ці традиційні Сомові вітання-прощання ще відлунюють в моєму кабінеті, а їхній автор, вже залишивши редакцію "Літературної України", мчить бульваром Лесі Українки. І лише тоді я переводжу подих, озираюся: так був у мене щойно Микола Сом чи не був? Але ж у кабінеті ще відлунює його знамените і неповторне:

— Б'ю чолом — Микола Сом!

"Іноді мені здавалося, що Василь Земляк прийшов на Землю з іншої Галактики", — це із Сомової придибенції про незрівняного автора "Рідної сторони", "Кам'яного Броду", "Гнівного Стратіона" і особливо "Лебединої зграї" та "Зелених Млинів".

Так ось іноді мені здавалося (і здається), що й сам Микола Сом тільки для виду Микола Сом, а насправді він теж прийшов до нас на Землю з іншої Галактики, з якогось тамтешнього сузір'я — із Золотої Риби чи Рака...

Іноді ж здається, що він — це той пресимпатичний горобець із його пресимпатичного вірша "Горобець купається":

У центрі міста... на велелюдній площі...

У час робочий (хай йому грець!)

Під водограєм крилечки полоще

Малий, худий, веселий горобець.

Деся налітався.... Крилечка в мазуті.

На пузі крейда. Фарба на хвості.

А ноги взуті, в чорну землю взуті,

І плями дві, запечені, густі.
Хрещатик плив. Ішли стіною люди,
І зупинялась людна бистрина
Коло тієї дивної прибуди,
Що із води натхненно вирина...

А якщо він і горобець — ні, таки горобець! — то неодмінно той горобець, з іншої Галактики! Отож, б'ю чолом!

Стривай, стривай, а де ж це сам Микола Сом? Та чи був він взагалі сьогодні в мене чи мені наснилася його розповідь про жереха та про котлети з того хижака, що буцімто, полюючи на рибу, сам попався на гачок більш досвідченому полювальнику на річці Чорторій?

І було мені велено:

— П'ять тридцять ранку. Метро. Сідаєш у перший вагон. Їдеш до станції Петрівка. Піднімаєшся на поверхню. Далі три зупинки тролейбусом № 30. В кінці Московського мосту виходиш. Підземний перехід на протилежний бік. Далі триматися Дніпра, йти вгору понад Дніпром аж до гирла Чорторию. Де він впадає в Дніпро. Не забудеш? Колоритна назва, що не забувається — Чорторій. Себто чортом рие. Колись рив. Дійти до човнярської станції. І там, на Чорторії, на човнику буду я — Микола Сом. І на годиннику має бути шість нуль-нуль ранку...

Я йшов угору понад пустельним Дніпром, всюди — раннє безлюддя. Лише туманці бродили понад берегом і над рікою. І було як ніколи гарно. І легко на душі — свято. Риболовля! І мене попереду чекав Микола Сом, а з ним — незвичайний день. Недарма ж шумери колись записали на своїх глиняних табличках: день, проведений на риболовлі, боги не зараховують у дні життя. Ось і в мене мав бути такий день, що його не буде зараховано в дні мого життя.

Квапився, не знаючи, де той Чорторій (хоча й читав про нього) і де там має бути Микола Сом на тім Чорторії — ну, до чого ж симпатичне, як сказав би покійний Олександр Ковінька, слівце!

Верби, луки. Якась база відпочинку. За нею — човнова станція. Широке гирло. Стривай, та оце ж і є гирло знаменитого Чорторию! Аж гульк — посеред гирла човник — один однісінький, симпатичний такий човник! А в ньому — рибалонька. У захисній армійській куртці.

Я зупинився, щоб гукнути: агов, де тут Микола Сом рибку ловить? Який Микола Сом? А той, що його всі рибалки знають. Принаймні мусять знати, адже Сом — рибалка № 1 міста Києва! Колись навіть при Спілці письменників України очолював секцію (була тоді така!) риболовів, і самі класики — тоді ще живі — української літератури, в тому числі й Михайло Стельмах, консультувалися в нього, прислухаючись до Миколиних порад, бо вони — класики літератури, а Микола — класик риболовлі!

Це ж йому, класику української літератури і своєму старшому побратимові по рибальських зорях, незабутньому Михайлові Стельмаху присвятив він такі поетично-зворушливі рядки (а разом з тим, це й ода рибальству):

Дзвінок о сьомій ранку.
Кажу собі: "Це він".
Цей голубиний голос.
Душевний передзвін.
А що воно надворі?
Чи літо, чи зима?
Шукайте вітру в полі!
Немає нас... Нема.
На зборах велемовних,
На лекціях нудних
І навіть на афішах...
Ми утекли од них!
Ми на траві — травною,
Росою — на росі.
А через наші вудки
Стрибають карасі.
Дивуються рибалки:
"А риба ваша де?"
А він відповідає:
"Десь на базар іде".
Яка у біса риба,
Коли трава шумить?
Ми ловимо натхнення —
Золотоцінну мить!
Та якось на безриб'ї
Він упіймав йоржа:
"Який ти синьоокий!
Колюча ти душа!"
І відпустив на волю,
Сказав йоржу: "Пливи,
Та не страхайся щуки
І не страхай плотви".
Тепер душа колюча
(Колюча — бо жива)
До щуки і до сома
Хоробро підплива,
І мовою людською
Рече: "Відсторонись!
Мене Михайло Стельмах
Тут обнімав колись..."
Тільки хотів було гукнути, аж раптом у свіжому ранковому повітрі з того човника

веселе і бадьоро-дзвінке:

— Го-го, Лукич! Б'ю чолом! Це я — Микола Сом! Чекай, зараз за тобою припливу і на Чорторий тебе заберу!..

Ось тут вже й підоспів час з усією відповідальністю запитати вас: чи знаєте ви, що таке Чорторий і що таке... чорторий?

О, ви не знаєте, що таке Чорторий і чорторий — з великої і з малої літери.

То — знайте.

Колоритним слівцем чорторий (з малої букви) в Україні зветься великий вир, глибока яма, у якій утворюється вир. Також глибокий рів, яр, провалля, де й чортяка ногу зломить. А втім, є ще одне значення: натовп людей, скупчення тварин, що збуджено, неспокійно рухається в різні боки. Так званий людський чорторий.

Але у нас мова піде про природний. Про отой (перше значення), що про нього в Павла Загребельного є: "Сома не було. Він десь, певно, мчав на всю свою сомину швидкість до найглибших чорторийів, до найтемніших вод". (Чорторий завжди чорний і завжди крутить воду, пінячись і гуркочучи). Одне слово, чорторий рие. Тож давні наші предки, мастаки на імена та влучні прізвиська і нарекли його так колоритно і симпатично: чорторий.

А ось Чорторий із заголовної букви — це притока у заплаві Дніпра (колись вона була заболоченою і мала багато озер). Починається він нижче гирла Десни (довжина — близько 14 кілометрів) і впадає в Дніпро в межах Києва — перед Дарницьким мостом. Нижня частина Чортория, починаючи від метромосту, нині зветься Русанівською набережною. В минулому течія Дніпра нижче гирла Десни ділилася на два рукави: лівий — це, власне, і є Чорторий, і правий — Старик.

В літописах згадується у XII столітті, під 1103 роком, коли відбувся Долобський з'їзд князів Київської Русі.

А влітку 1181 року половці (а вони у ті роки, як і раніше чи пізніше, часто пустошили руське порубіжжя, особливо Київщину, Чернігівщину, Переяславщину) вирішили через Вишгород напасти на Київ... А далі я дозволю собі процитувати власну історичну повість "Життя і смерть Володимира Глібовича, князя переяславського, за яким Україна багато потужила" (в журналі "Дніпро" твір друкувався під назвою "Приходь учора"): "Але дійшли тільки до Чортория, де Русь і потоптала, а кого й потопила. Січа була запальна і люта, і та і та сторони стояли на смерть, проте половці першими не витримали натиску русичів, накивали п'ятами. А давно відомо: хто тікає, того й добивають. Русичі стільки посікли кочовиків, що вони, порубані, плавом пливли Чорториєм і вода в ньому була червоною..."

Ми сидимо в човнику, що заякорений в потрібному (вважай уловистому) місці Чортория (там, де чорт не дуже рие) — на улюбленім місці ловлі Миколи Сом.

— Го-го, Лукичу! — захоплено вигукує Сом. — Зараз ми відведемо наші душечки, замулені міською суетою-сует! Як поталанить, то й родича мого спіймаємо! Він, вусатий, десь тут, під нами, в чорній вирві в глибині Чорторию, у ямі затишній лінкувато дрімає собі... Тільки б з ним упоратись! Бо як трапиться добрячий сомище —

тьху, тьху, тьху, щоб не зурочити! — то й човника нашого з якорів зірве і нас Чорторием хіба ж так покатає! Жеребець! Істинний жеребець, як розійдеться та розлютується! А що вже настрахає! Не для слабкодухих така ловитва. Але удвох, мо', й упораємось. Якщо тільки Чорторий не накапостить. А він — такий. З ним жарти куці. Ти не дивись, що зверху він ніби тихий та мрійливий — то, аби приспати нашу пильність. Цей тихоня в одну мить може перетворитися на розбурхане пекло!

А тим часом готуємо снасті — уловисті і най-найуловистіші, якими Сом тут таку рибу ловив, таку рибу...

Про наживку — знамениту Сомову мастирку (секрет!) я вже й не

кажу! То така мастирка, така, що не пійматися на неї жодна риба не зможе. Вона неодмінно упіймається, бо вважатиме за честь клюнути на таку мастирку на таких снастях... І це доведено багатолітнім Сомовим рибальським досвідом. Взагалі, хто тільки — з рибалок, ясна річ, — не багнув, не силкувався — марно! — розкрити секрет приготування знаменитої Сомової мастирки (та про неї рибалки всього Києва говорять: от би, мовляв, сюди Сомову мастирку, який би кльов почався!) — так ось розкрити секрет приготування знаменитої Сомової мастирки досі ще не вдалося нікому.

А які гроші за той секрет пропонували, так Микола навіть і на безгрошів'ї (а він з нього постійно не вилазить!) на гроші добрі не спокусився. І досі про Сомову мастирку тільки й відомо, що вона — дуже уловиста, а більше нічого. Як запевняють бувалі, на неї можна спіймати і там, де взагалі нічого не ловиться. І навіть там, де й риби немає! А втім, це вже, очевидно, деяке перебільшення, та все ж... Мастирка й справді той... Навіть на безриб'ї ловить. Прямо феноменальна! Жаль, що навіть мені її Сом не відкрив (секрет приготування). Тобто основні її компоненти відомі, але спробуйте ви з тих компонентів щось там приготувати, і у вас нічого не вийде. Тобто щось там вийде, але риба просто буде відвертатися, а ось як Сом приготує — так гачки аж ковтає — наче навіжена!

Отож ми сидимо, виставляємо снасті із знаменитою Сомовою мастиркою — благодать.

Ліворуч — Дніпро, за ним — Оболонь.

Праворуч — за луками — Десенка.

А ми, значить, на Чорторії.

Бортові вудочки поставлено на глибину сім метрів — ми вже готові до ловлі. Передихнули. Зосередились. Над Чорторием тиша і благодать ранкова. На плесі і в прибережних лозняках бродять легкі туманці, ми собі тихенько бесідуємо, а сторожки на вудочках ритмічно кивають — течія. Та ось один сторожок "кивнув" поза ритмом течії, всупереч їй. Ага! Це вже клювання. Обережне, а тому ледь-ледь видиме. Хитнеться сторожок, і все. Не зівай. Клює якийсь хитрун, і його треба перехитрити. Тож підсікай і витягай. І хай кльов не такий поки що щедрий, але принада та наживка роблять своє — ми тягаємо собі й тягаємо дари Чорторию — підлящиків та гушарок, окунів та плітку. Не велику, але й не малу. І настрій у нас гарний, і бесіда наша — по гарній риболовлі — теж гарна, але я той настрій ледь не зіпсував — вжив у розмові

русизм "рибак".

— Валько, не повторюй моєї помилки, за що мені якось добряче перепало від Андрія Малишка, — починає Сом чергову придибенцію, яких у нього — невичерпні запаси, як ото в надрах корисних копалин. — Рибалили ми з ним на Козинці — чарівна річечка його рідної Обухівщини. Сонечко сяє, вода грає, хмарки в небі пливуть, береги мальовничі, тиша, безлюддя — благодать, одне слово. І головне, рибка ловиться і ловиться. А що ще риболову треба? І все було б добре, але я в розмові необачно, як і ти оце, вжив русизм "рибак"... Бачив би ти, як ураз змінився лагідний Андрій Самійлович! З привітного і веселого зробився колючим та сердитим, на сонячне лице його наче хмарка набігла, тінь свою поклавши.

— Со-оме?! — аж зблиснув своїми монгольськими очима (ми його між собою прозивали "Великим моголом"). — У нашій мові немає "рибака"! Є риболов або рибалка. Щоправда, є один рибак, та й той Натан — Натан Рибак. Бездарний і брехливий борзописець, автор "Переяславської Ради". Близький родич всюдисущого Корнійчука... Ось так, Соме! Запам'ятай це на все життя. Риболов у нас або ж рибалка!..

Про Андрія Малишка, про старших Сомових друзів і наставників Максима Рильського, Павла Тичину, Михайла Стельмаха та інших я тоді наслухався багато весело-дотепних придибенцій, що їх пізніше із задоволенням перечитав у Сомовій збірці "Як я Сталіна хоронив".

Із розмови М. Сом з матір'ю Василя Симоненка Ганною Федорівною Симоненко-Щербань (збірка "З матір'ю на самоті"):

Поет: ...Це було у незабутній березневий ранок, коли радіо сповістило про смерть Сталіна.

Мати: Адже ви теж виростили під портретами Сталіна?

Поет: Звичайно. Що ми знали тоді про Сталіна? Тільки те, що він — великий і мудрий. І всі ми ще у шкільні роки дружно верещали: "Піснею про Сталіна починаєм день, Кращих ми не знаємо на землі пісень". Але за всіх я говорити не буду, бо у той перший траурний день я поїхав до Москви — на похорон Сталіна. Я смертельно хотів побачити "батька всіх народів".

Мати: І що ж? Побачив?

Поет: Побачив... Побачив мертвого Сталіна і живого Берію... Тільки я вельми розчарувався, бо думав уздріти великого і безсмертного вождя, а переді мною лежав у труні звичайнісінький мертв'як — рудочубий і рідковусий, увесь покльований та побитий немилосердною віспою. А я ж у школі малював його розкішні вуса і тугу хвилю укоханого чуба, та ще й орлиний погляд. Я ладен був підійти до труни поближче, але мене з почесної варті різонував убивчим поглядом Лаврентій Берія, якого я упізнав одразу. "Кто не слэп, тот выдыть!" — раптом згадались його слова, почуті ще в Києві...

Мати: А як же ти добрався до Москви? І як потрапив на той похорон? Я ж чула, що там люди давили один одного...

Поет: До Москви приїхав зайцем — туди і назад. Мені, сказати чесно, повезло... А в Москві, щоб потрапити до Колонного залу Будинку спілок, я затесався у ряди

китайської похоронної делегації... Через багато років моєю авантюрною подорожжю зацікавився Павло Загребельний. Відомий романіст нещодавно використав мою розповідь про похорон Сталіна у своєму гостросюжетному творі "Південний комфорт".

Мати: Василь теж згадав про Сталіна. Тільки не у вірші, а в тому щоденнику, що так налякав багатьох недорік. Ось він, цей запис: "Діти часом несвідомо говорять видатні речі. Пригадую: рік тому з Олесем гуляли біля Казбецького ринку. Уздрівши пам'ятник деспоту, він запитав мене:

— Тату, хто це?

— Сталін.

Одну мить він дивився на нього і ніби між іншим запитує:

— А чого він туди виліз?

Справді, Сталін не зійшов на п'єдестал, не люди поставили його, а він сам виліз — через віроломство, підлість, виліз криваво і зухвало, як і всі кати. Тепер цей тигр, що живиться чоловічиною, здох би від люті, коли б дізнався, якою знахідкою для збирачів металолому стали його бездарні лубкові пам'ятники...

Якби я називав главки своєї невигаданої придибенції, то цю назвав би так: "Як я нарешті став побратимом Миколи Сома і якою купіллю нас, виявляється, було колись похрещено".

— Слухай, а чи було тобі коли-небудь страшно на рибалці? — раптом запитав мене Микола, коли ми сиділи в дюралевому човнику на Чорторії. (В клюванні виникла пауза, тож ми й розбалакалися).

Я на мить задумався.

— Тільки чесно, — застеріг друг. — Було чи не було?

Його неможливо обманути, тож я чесно як на духу відповів:

— Було. Тільки не на літній, а на зимовій ловлі. Тоді був початок квітня, негадано вдарило тепло на Нижньому Дніпрі, сонце заливало крижаний панцир великої ріки, що швидко тоншав, стаючи ненадійним, а місцями й уже крихким — ось такі місця найнебезпечніші при зимовій ловлі. І в такий час я, нерозумний, сунувся на Дніпро, де метрів за сто від берега добре ловилися окуні на мормишку і біла риба на мотилля. Відійшовши од берега на потрібну відстань, я заходився підшукувати зручне місце — уловисте! — щоб прорубати пару лунок. Лід ніби цілий, хоча й сльозився надто, там і там вже блищали на ньому проти сонця перші калюжки, сніжок, яким він був притрушений, вже в багатьох місцях мокрий. А де й каша — такі місця я завбачно обминав.

Іду, цюкаю поперед себе пішнею. Льодобуру не брав, тільки пішнею в таку ненадійну пору можна швидко і якісно перевірити міцність льоду. Отож іду, цюк та цюк, все поки що о'кей! На мені — як на капустині. Одягу та одягу. Зимова ж бо рибалка, то сонце вигляне, то мороз цюкне, чи крижаний вітер негадано задме, дюдя вшкварить, тож екіпіровка потрібна відповідна. Спробуй цілий день висидіти на льоду блаженсько зодягненим. Та

ще на вітрі, що намагається тебе наскрізь пробрати.

Поверх кількох вдяганок (тепла білизна, светр, піджак чи куртка) — бушлат на ваті, а поверх нього ще й офіцерська (у відставника на товчку за 25 карбованців купив, зовсім дешево) похідна плащ-накидка (чи по-їхньому, армійському, плащ-палатка), без рукавів — руки військовику потрібні для зброї, а мені для рибальського знаряддя, довга, простора, міцна й надійна, ще й з відлогою, що її надіваєш поверх теплої шапки-вушанки. Крім кількох штанів (під ними білизна і вовняне трико), чималі — щоб я, надягнений, вліз у них — теплі ватяні штани з якогось цупкого — схожого на брезент матеріалу, взутий у чималі биті валянки з калошами, тож ледве ноги суну. Зате ж тепло й комфортно на льоду ріки, яку продував вітер.

За плечима — важкий ящик з усім спорядженням і парою кілограмів улову (дня ще було досить, не хотілося рано залишати риболовлю), що виконував одночасно й роль сідала.

Отож, суну, пішенкою цюк та цюк. Все гаразд, лід ще, здається, міцний, ось ще кілька кроків і буду отаборюватись. По весні риба добре ловиться, то січень — глуха пора, а кінець зими, початок весни — якраз... Іноді такий кльов буває — частіше всього на ненадійній уже кризі, що й призводить іноді до трагедій... Задумався, розмірився, як я зараз почну тягати і, втративши обережність, прискорив ходу. Цюк!.. І пішня, не зустрівши під своїм гостряком тверді крижаної, раптом майже вся шугнула кудись униз, як провалилася.

Добре, що на руці була удавка, з'єднана з держакom пішні. Інакше вона тільки булькнула б у Дніпро! Я висмикнув пішню з пролому... Вимоїна!.. Найпідступніша штука на зимовій ловлі. Зверху ледь сніжком притрушена, а під нею не інакше як лизун, що підлизує кригу. Або — водограй. Такий собі маленький чорторийчик місцевого значення. Розвелось їх! Не інакше як витвір того... лукавого. Але що тепер, як вже влип.

Товщина льоду піді мною, мабуть, сантиметрів біля п'яти чи й менше. Вціліти на такому льоду, як кажуть, проблематично. Тільки загуркотиш у чорторийчик!

Відчуваючи, що піді мною вже хилитається крижана твердь, я крутнувся на місці, щоб кинутись до берега, забувши, що кваплива метушня в такій ситуації — рівнозначна самогубству. Крига раптом почала тріщати й прогинатися (не можна було стояти на місці) під моєю вагою. Все! Крига тонша п'яти сантиметрів. Ну, тепер все залежить від того, яка в мене планида. Щаслива — виберусь, ні — поминай, як звали! Крижана пастка впустила мене аж у середину вимоїни, а як тепер повернутися назад, до її краю, де твердіше?

У ту мить я збагнув, що за моє життя вже ніхто й ламаного п'ятака не дасть. І... злякався. Та так, як ще ніколи не жахався — хіба малим у

дитинстві, і душа похолела, і ноги, затремтівши, поробилися ватяними і не моїми, молодими та надійними, як збагнув, що я аж надто надягнений, а тому незграбний і неповороткий. І такого чорторийчику буде легко захопити в своє чорне підводне нутро. Якщо провалюся — не вибратись на тверде. Та ще й важений ящик за плечима на ремні — все разом і потягне мене на дно, як ту каменюку.

Я ворухнувся, щоб скинути з пліч ящик, і в ту ж мить з тріском (той тріск і досі, як згадаю, лунає під моєю черепною коробкою!) почав провалюватися вниз... Під лід, у глибину підступного водограю, (ах, яке поетичне слівце — водограй), а простіше — чорторий! В радіусі кілометра з півтора на Дніпрі — ані душечки, яка б могла прийти на допомогу.

Мені тоді було десь за тридцять, я тільки-но увійшов у смак життя... Та й дітки ще маленькі... Шкода їх було залишати. Провалюючись, я щось жалюгідне лепетав, прохаючи у Бога рятунку. І тут наче хтось мені голосно звелів (наказав): падай! Я миттєво виконав невідомо чию команду, хоч і страшно було падати у вимоїну... Впав (ноги вже по коліна пішли під лід) і, навалившись грудьми на краї вимоїни, широко розкинув руки.

Це була єдина надія порятунку у ситуації, в якій я опинився — впасти і ширше розкидати руки, щоб опертися тілом на якомога ширшу площу бодай вже й ненадійної криги...

Зрештою, мені вдалося визволити ноги з пролому (під ним я вже відчував холодну моторошну глибину). Розпластавшись на ненадійному льоду, поповз на колінах та ліктях рук... Страх не полишав мене й на мить, душа холола, і світ з ляку звузився ледь чи не до отакунького обширу. По пояс я вже був мокрий, а тому важений, порізані кригою, кривавили руки, але я вперто повз, залишаючи за собою кривавий слід...

Страшенно хотілося зірватися на ноги й кинутись бігом до рятівного берега. Наче хто підштовхував до цього небезпечного вчинку, але інший голос як остуджував: не смій зводитись і тим паче бігти! Повзи. Але не зупиняючись, бо тільки зупинишся, як відразу ж почнеш провалюватися. А бігти — о, то вірна, стовідсоткова загибель. Так недосвідчені, потрапивши в подібну ситуацію, й гинуть. Схопившись, миттєво провалишся з головою. І течія затягне тебе під лід. Якщо й виринеш, то за метр-два від пролому, де вже міцний лід. І там стукатимешся головою об той лід і — все. Потім спиною вмерзнеш у лід, з опущеними вниз головою, руками й ногами — бачив я таких бідолах. Тож повзи, тамуючи бажання зірватися на ноги.

Але навіть повзучи, не можна було й на мить зупинятися, щоб передихнути, бо відразу ж починаєш провалюватися...

Я повз і повз, вибиваючись із сил (особливо заважало те, що був надто одягнений та ще важкий ящик за плечима, який я з ляку не додумався скинути з пліч), піді мною тріщало й колиалося, і вода бризкала мені в лице

Так я, сам собі не вірячи, втративши відчуття реальності й часу,

подолав стометрівку і не завбачив, коли й дістався берега. А він у тім місці був низьким, запорошеним снігом, як і крига на Дніпрі, тож я, з останніх сил поповз вже берегом — мабуть, метрів із сімдесят (от що значить перепудився!). Повз твердю землею, аж доки якась парочка, вигулькнувши з-за прибережних верб, не підняла мене на кпини: о, а чого цей дивак тут повзає?

Тільки тоді до мене нарешті дійшло, що я, залишаючи широкий слід за собою з червоними краплями від пораних рук, з переляку вже котру хвилину повзу берегом.

Але встати не зміг, ноги тремтіли й підломлювалися, і все і тіло моє зробилося ватяним і безпомічним. Ті гуляки, що кпинили з мене, допомогли мені звестися, але я відразу ж і сів у сніг, мацаючи під собою, чи справді піді мною твердь земна? Сидів, хапаючи широко відкритим ротом повітря та поволі отямлюючись. Слава Богу... Власне, Господь мене тоді не віддав чорторийчику, і я звідтоді Бога сприймаю як свого рятівника і духовного батька. І мені легше жити...

Сяк-так оговтавшись, я став навкарачки, потім, спираючись на ящик, що його нарешті стягнув з пліч, звівся на рівні ноги і якимось потягнув їх до набережної, по якій шурготіли машини, заодно тягнучи й осоружний ящик...

Добре, що вдома не було дружини, я встиг до її приходу перевдягтися, сховав мокру одіж, напився гарячого чаю і тільки тоді нарешті відчув себе в безпеці...

Цур їй пек — такій риболовлі! Щоб я ще коли-небудь пішов на кригу Дніпра? Та ніколи у світі! Все! Амбець зимовій рибалці!

Але другодні була неділя — я знову подався на... рибалку. Не пропадати ж вихідному. Та й наприкінці зими так добре ловляться окуні...

Коли я, сидячи в човнику на Чорторії, розповів Сому цю свою пригоду, він весело і дзвінко-радісно вигукнув:

— Валько! Ми з тобою, виявляється, побратими! Факт! Я теж якимось потрапив в подібну халепу — теж на Дніпрі, на Київському морі, за селом Лебедівкою... Був березень, і на голі мормишки непогано ловилися окуні-пузані, горбаті й колючі... Справжні окуні! Як глянеш в лунку — любо-мило й дивитися, як вони під сонцем грають... Є така рибальська метафора: окуні стоять сонцем.

А березневе сонечко так і заливало море, лід вже був підтоплений весняною водою, потріскував... Наче стогнав. Чи застерігав необачних... Друзі мої вже змотали вудочки і подалися на берег, де в сосняку стояв наш "Ікарус". А я все ніяк не міг відірватися — покльовки йшли одна за одною. Та і які окуні чіплялися! Не кожену зиму так щастить! Я вже добре набив ящик, але жадоба ще спіймати як приморозила мене до льоду. І за свою жадобу я був жорстоко покараний, як лід піді мною раптом крекнув, тріснув, присів, і я в один мент опинився в крижаній воді... Добре, що хоч ящик з рибою та важкий льодобур були за метр од мене... Крикнути про поміч я вже не міг — швидко насьорбався крижаної води... Я також був добряче зодягнений: в бушлаті, у ватяних штанах, все це намокло й каменем тягло мене на дно... Як і треба діяти в подібній халепі, я широко розкинув руки і вхопився за край холодною та слизької крижини. Але вона кришилася і ламалася. Я довгенько побовтався руками й ногами, доки якимось ліктями сперся на крижину і вибрався з вимоїни. І на колінах та ліктях поповз до берега, пам'ятаючи, що встати на ноги і кинутись бігти (а так хотілося!) в даній ситуації — капець!.. Повзу й повзу, а берег наче утікає од мене. Пальці рук вже сочаться кров'ю, а берега все немає... Я вже ледь не в паніці, — ну де той рятівний берег??? Де? Де? Аж раптом чую над собою сміх, вигуки: "Ти куди це повзеш?" Що й казати... Якщо чесно, — сміється Сом, сміється так, як тільки він один вміє сміятися, — то я так тоді перепудився, — як ото й ти під Дніпропетровськом, — так налякався, що,

поминувши підступний лід, довго-довго повз між прибережними кущами. Так би міг з переляку і до Києва приповзти!..

І Микола Сом, хитнувшись (аж човник наш гойднувся, на Чорторії хвилька побігла), схопив вудочку, на якій так обнадійливо кивнув сторожок, вигукнув:

— Валько! Та ми з тобою обидва у Дніпрі крижаною купіллю хрещені! — витягнув здоровенного окуня-пузання, горбатого і колючого. В ту ж мить і на моїй вудочці поклонився кивок-сторожок, я теж схопив вудочку і, завмираючи від передчуття доброго улову, витягнув у човен. Його, голубчика, окуня-пузання, горбатого і колючого... Що там не кажуть, а на Чорторії добра рибалка. Та й такі окуні-пузані, горбаті і колючі не ловляться більш ніде, як тільки на знаменитому Чорторії!..

Колись, ще за легендарних часів слов'янства та Київської Русі, він був глибоченним. І таким буйно-вередливим та примхливо-грізним, що — ой-ой!.. Недарма ж наші пращури русичі нарекли його Чорторієм. Бо справді чортом рив і вергав!

І ось чому. У ті давні часи, як свідчить передання, по смерті засновників Києва братів Кия, Щека і Хорива слов'янські племена поляни, радимичі, в'ятичі та сіверяни утискувалися хозарами, що жили між Хвалійським (Каспійським) та Азовським (Меотида) морями у своєму Хозарському каганаті і були хозарськими жидами, бо сповідували іудаїзм. Вони знайшли слов'ян, коли ті "сиділи в лісах на горах" і брали з них данину по білій вивірці (очевидно, зимовий горностай, білка — надто дешево). Київський князь Олег не велів давати хозарам данину, сказавши; "Я їм противник, і вам нічого давати. Не давайте хозарам, а давайте мені". В роках 883—885 Олег визволив більшість слов'янських племен з-під залежності Хозарського каганату. Добряче їх поколошмативши, багато

хозар взяв у полон і поселив згодом в Київській Русі.

Жили хозарські полоняники і в околицях Києва. Один з них сидів — його так і звали: Хозарин, — на південній околиці Києва, в урочищі Видубичі, де тоді знаходився перевіз на лівий берег Дніпра. Хозарин ловив рибу в Дніпрі, з того й жив. Був то чи не батир їхній, кочівницький, дебелий, увесь зарослий волоссям так, що тільки гострий ніс на обличчі і видно було. Та ще зуби білили, як рідко коли одкривав рота. Його боялися — нелюдимий чужак та ще й здоровенний, ведмідь клишоногий — попадешся такому, чи й вирвешся потім. Навіть дніпровські рибалки його обминали. Жив у якійсь ветхій землянці на березі Дніпра, що була схожою на нору чи лігво польового звіра. І так сталося, що той Хозарин-риболов та уподобав собі відьму з Лисої гори.

Треба вам сказати, що Київ у ті часи (як і в ранішні чи пізніші) доволі-таки був відьмацьким градом. А київські відьми так взагалі і усім відьмам були відьмами, їх знали у всьому світі, бо вони добре вміли штукарити та різні нечисті діла творити. Рівних їм у цьому ділі і в інших країнах не було. Правда, спершу, кажуть, у Києві жили лише чародії та козаки-відьмарі, а вже потім і відьми з'явилися — біс його знає звідки, це їхні темні діла. Не інакше, як нечистий їх там поселив. Чи козаки-відьмарі їх до Києва наманили, щоби мати подруг. Так чи інак, а розвелось їх у Києві!.. Як тільки, бувало, споночіє, так їх у небі, що тих горобців удень! На мітлах літали. А котрі й на

кочергах. А для своїх зібрань, що їх згодом Павло Загребельний назве партійними шабашами, уподобали Лису гору, що ото неподалік Видубичів, на правому березі Либеді, при її впадінні в Дніпро. На Лису гору вони зліталися на свої всенічні зібрання. А вже чародійки були!.. Нема тепер таких, перевелись відьми тепер! Тільки й лишилася назва, а так... Не те! Нема сьогодні путньої відьми, а тоді!.. Одна одної страшніша та поганіша! Але це як для нас, як на наш, християнський позір, а як по-їхньому, по-відьмацькому, то одна одної красивіша.

От Хозарин той і назнав собі серед них босорканю, найзлішу чаклунку, прислужницю диявола, з найдовшим серед усіх відьом хвостом. По-їхньому, по-відьмацькому, вона була чи не найкращою серед усіх своїх хвостатих товарок. І закрутила та відьма Хозарину голову, став він ночами учащати на Лису гору, вже ніби й своїм серед відьмацького шабашу став. (А треба вам сказати, що він сам був наче їхнього кодла, бо серед хозар вважався чаклуном). А та відьма його манить-манить, а до себе й не підпускає близько. "Як доведеш, — каже, свою вірність мені, тоді тебе й приголублю і хвостом своїм обів'ю..." Тож Хозарин ходить і ходить щоночі

на Лису гору, вірність свою тій відьмі показує... і доходився...

Якось прийшов на пристанище відьом ніким не помічений (чародійки до його духу вже звикли, тож і не звернули на нього уваги, свій, мовляв) і застукав ненаглядну в обіймах чорта. На відміну від Хозарина, який і сам вже не пам'ятав скільки йому літ, чорт був молодим, а як по-їхньому, по-чортячому, то й узагалі парубком файним, високим та струнким — на кучерявій голові елегантні різки, очі вогнем завзяття горять, ще й хвостом себе по боках похльоскує, ратицями пристукує...

Як загледів Хозарин свою любку-голубку хвостату в гарячих обіймах чорта, то, підкравшись ззаду, хвать рогатого за хвоста! Той з несподіванки аж підстрибнув, рвонувся, щоб драла дати, та пізно — Хозарин його хвостяру собі на руку декілька разів намотав і в землю ногами вперся. Тпру, мовляв, дообнімався з відьмою! А винуватиця тієї пригоди, загледівши непереливки і знаючи, що з Хозарином жарти куці, лапші, як би ми сьогодні сказали, йому на вуха не навішаєш, заверещала не своїм гласом, на мітлу скочила, і тільки її й бачили в темному небі. Такий віраж заклала, що з переляку аж за Десною в один момент опинилася!

Коханець її і собі рвонув, аби таким же макарком здихатись нападника, але де там! Хозарин міцно тримав рогатого за хвоста, і тому нічого не лишилося робити, як і ревнивця потягти за собою в небо. Ось там, думає, вже й скину його на землю — тільки гепне-репне! Хозарин не встиг і отямитись, як опинився високо над Дніпром, казали, що якраз навпроти місяця, що саме з-за хмар вигулькнув. І всі, хто не спав у ту ніч, побачили біля місяця чорта і дебелого чолов'ягу, що висів у нього на хвості, бовтаючи в небі ногами. А потім місяченько за хмару сховався, і більше нічого не було видно, і дехто, хрестячись, подумав, що то йому привиділося, і він, почухавшись, пішов спокійно досипати.

А тим часом чорт чи не найбільшу швидкість увімкнув, такі віражі робить, що людині їх аж ніяк не знести — то стрімко вгору рвоне, то каменем униз падає, то

перевертається, трясеться, та все дарма. Ніяк не може нападника позбутися, бо той, не розгубившись, все накручує чортячого хвоста собі на руку й накручує. Так і на спині в чорта опинився, а тоді — хвать його за цапині ріжки! І давай йому голову безцеремонно крутити. Воно хоч і чорт, але ж голова у нього теж одна і теж йому ще потрібна. Чорт завив, по-собачому заскімлив, головою завертів, але хватки Хозарин навіть не послабив. Летять вони — вниз, в нічній пітьмі Дніпро ледь біліє, якісь коси тягнуться, острови, малі річечки та рукави, озера, а їх тоді було в заплаві Дніпра! Чорт уже з сили почав вибиватися — здоровенний йому трапився дядько! — вже аж виє, а Хозарин знай крутить йому за роги голову і ось-ось її к дідьку скрутить — поминай тоді чорта як звали! Бо ж він хоч і бісівського поріддя, а теж смерть свою має.

— Пусту, дурило! — кричить. — Що за моду взяв — чужу голову крутить! Ой-ой, та відпусти, дідько б тебе забрав!

— Аякже, — одказує Хозарин, ще зручніше вмошуючись на чортячій спині. — Спішу! Так і розігнався!

— Але ж ти мені голову скрутиш!

— А я це й замислив зробити. Щоб знав, як до моєї відьми ходити та хвостом її обіймати.

— Не буду-у!.. — аж верещить чорт з останніх сил. — Ой-ой, та відпусти, бо мені амбець буде! Не буду я, не буду-у-у!

— Будеш, будеш! Знаю ваше кодро чортяче! Вам аби чоловіка обдурити, а там на своє знову повернеш. Ось як скручу твою голову к лихій годині, тоді вже точно не будеш! Безголові навіть відьмі не потрібні.

Замакітрилось у чорта в голові, чмелі там у нього вже загули, з очей аж іскри сипляться, а Хозарин все крутить і крутить йому голову. Шия в нечистого аж тріщати почала, ось-ось йому капець-амбець надійде! Треба було рятуватися, покінь не пізно. Бо й справді: кому потрібний безголовий чорт? Навіть самому собі непотрібний.

Чорт вже й памороки втратив, так йому було тяжко, і він вже запаморочено шугнув на відчай униз, як з гори зірвався. Аж засвистіло над Дніпром, загоготіло й загуло! Рятуючись од Хозарина, чорт тільки булькнув у якусь річечку, що віками до Дніпра собі поспішала, щоб на її дні, в найглибшій вирві сховатися. І тільки тоді Хозарин од нього одчепився і на берег вибрався. А чорт на дні тієї річечки причаївся ні живий, ні мертвий та шию собі розтирає, чи, як тепер кажуть, масажує.

— Сиди, сиди в соминій ямі, — кричить йому Хозарин. — А я на березі посиджу, спішити мені нікуди і тебе почекаю. Як виринеш — так і скручу тобі довбешку твою нерозумну. Ось тоді вже не бігатимеш до моєї відьми.

Чує те чорт (слух у нього!), на дні річки лютує, вертиться там, риє зі зла, аж вода бурлить-кипить, а вилізти й боїться — страшний Хозарин його на березі чатує.

Звідтоді, кажуть, люди й прозвали ту річечку Чорториєм, бо ж чорт і справді рив на її дні ями. Більше тисячі літ звідтоді минуло, за водою Дніпра сплигло, а чорт, як свідчать старі рибалки, і досі на дні тієї річечки бешкетує, злість на ній зганяє, а вилізти й боїться, щоб клятий Хозарин — а він затятий! — йому башки не скрутив.

Щоправда, подейкують, ніби тепер те чортисько вже не так бешкетує на дні річечки — постарів чи що (чорти теж старіють, бо звідки ж ото вислів: "Старий чорт"?), але ще буває, як розійдеться, то вода як у казані закипить. А вилізти все ще боїться. Старі рибалки баяли, що якось бачили місячної ночі, як Хозарин вештався берегом. Певно, все ще чекав чорта, аби йому за відьму ще і ще насолити... А де та відьма поділася, через яку зчинилася буча, невідомо. Не інакше, як десь з іншим чортом шури-мури крутить, доки Хозарин чатує її першого любчика. А на Чорторії й нині неспокійно. Ні, ні, та й зчиняється таке, що аж вода закипить-завирує. От бувалі й кажуть:

— Знову чортяка на дні розійшовся! А щоб йому, нечестивцю рябому, й добра не було!

Якось і Сом зізнався по великому секрету, що теж бачив, як уночі

понад берегом чолов'яга старезний никав — лахмай лахманний лахами трусив... А чи був то Хозарин, Сом не відає, а брехати не хоче. Та й хто тепер скаже, Хозарин то чи не Хозарин...

Як запевняють "бувалі", ще в наші часи до 14—16 метрів сягали глибини Чорторія. І такі небезпечні та підступні, що як попадеш у вир, то тільки й булькнеш! І гавран за тобою не каркне, хіба що жаба кумкне. Але сьогодні Чорторій вже не такий — чи й лишилася бодай половина його колишніх глибин. Частково сам винуватий — рие ж бо постійно, віками клекоче, вертить, то наливаючи перекаати й мілини, то навпаки, виверчуючи ями та вирви, — а частково й люди допомогли. Так і замулився, обмілів Чорторій. Та все ж ще й на сьогодні деякі його глибини збереглися, бо він ще й сьогодні рие-вертить і має глибокі та чорнющі ями і вирви на дні, воронки-крутіжі, бо як і раніше шурубурить, і ті ями ніхто, крім старих сомів, і не знає. Ось з однієї такої давнезної ями, чи не з часів ще Київської Русі утвореної, негадано й висунулась чорна вусата мордяка з виряченими очима. І вода так і закипіла, заскаженіла, як у доброму казані на доброму вогні. Вигулькнуло те одоробло, наче питаючи: "А що ви тут робите, Соме й Чемерисе?.."

А що ми робили... Ясно що — сома ловили. Чи — намагалися його спіймати. Але ж не такого страхопудала, що біля нашого човна висунулось.

У першу мить нам здалося, що те сомище вибралося не просто з глибин Чорторія, а — з часів Київської Русі, коли ще над краєм тим ширяли триголові гориничі (одному з них розгепав ті головешки Кирило Кожум'яка, пригадуєте?), чи баби яги на мітлі, чи, зрештою, відьми з Лисої гори прилітали до Чорторія вранці вмитися — щоб відьмацтво своє, штукарство надовше зберегти.

І ми з торопу ледь не бовкнули правду: рибу ловимо. Та вчасно схаменулися.

— Ми той... на човнику відпочиваємо, природою... е-е... милуємось...

— Знаю вас! Особливо Сом! Відпочиваємо! Милуємося!.. Рід мій винищуєте, га? От нарешті ви й попалися, г-голубчики!

Ось тоді нам і здалося — у страху очі великі! — що воно... Оте, що висунулося, вусате, довжелезне, в п'ять метрів. І кілограмів під триста вагою! Бо аж човен захилитало, як воно мордякою своєю в борт ткнулося!

У такій ситуації, у яку ми потрапили, Солопій Черевик, наприклад, і вискочив би притьмом з човна та пішака рвонув би до берега по воді аки по сухому! Та ще й човна б під пахву захопив — з ляку-переляку що тільки не втнеш.

"Чорт! чорт!" — кричав (би) він у нестямі... І через хвилину без пам'яті повалився (б) на землю.

"Чорт! чорт!" — кричало слідом за ним, і він чув, як тільки щось із шумом кинулося до нього. Тут свідомість відлетіла від нього, і він, як страшний жилаць тійснї домовини, лежав німий і нерухомий посеред дороги".

А в нашому випадку лежав би Солопій Черевик посеред дороги з човном під пахвою. Ось що сталося б з добродієм Черевиком із славних Великих Сорочинців, аби він опинився на нашому з Сомом місці!

А ми з Сомом достойно витримали, це згодом навіть наші недоброзичливці відзначатимуть. Щоправда, Сом, хапаючись за борт човна, що його розхитувало те мурло щораз дужче й дужче, неспокійно вигукував:

— Спокійно, Валько, спокійно! Це мій родич. Він і справді метрів із п'ять завдовжки і вагою під 300 кілограмів! Інших у Чортоторії і не водиться. Спробую з ним... е-е... побалакати по-свійському...

Чи побалакав Сом із своїм чортоторийським родичем, вже і не пригадую — так ми швидко до берега гребли, женучи човна разом із якорем, що його з поквапу забули витягти, і він, зараза, раз-по-раз чіплявся за дно і дещо стримував наш нестримний рух до берега. А вже на березі, як ми з човна повискакували (а ми гребли ще й метрів зі сто по-сухому, аж на луки) і, озираючись, чи за нами, бува, не женеться та вусата чортяка, ще на всяк випадок відбігли далі. Ось тоді Сом дозволив собі й деяку критику на адресу того сома, що ми його не спіймали, але який мав нахабну звичку спіймати нас:

— Та який він... який сом? Так, одна назва! Із справжніми сомами він і не ночував. Невже й ти віриш, — повернувся до мене, — що той сомик був довжиною в п'ять метрів і вагою в 300 кеге?

Я подумав і твердо відповів:

— Де там! І половини не набереється! І чого ми той, за весла похапалися? Треба було його на абордаж брати.

— А я кажу, — гарячкував Сом, щоб остаточно принизити свого родича, якого ми не спіймали, але який мав завдання нас спіймати, — у ньому й десяти кілограмів не набереється. Та й взагалі — який то сом? Який, питаю?

— А що ж то було? — розгубивсь я.

— Так, сомик, — як присуд, виніс Сом. — Таке собі... соменя.

Я був спантеличений.

— А хто ж тоді нам човна тряс? Чия вусата мордяка висовувалася з Чортоторія біля самого борта човна, і як ми, з поквапу не вибравши якоря, гребли до берега і далі по березі ще метрів, мабуть, із сто? Аж пухирі на

руках від такої греблі повискакували.

Тепер уже був спантеличений Сом.

— А й справді... — Мить подумав і з черговою твердістю відповів: — Ні, ми таки евакуйовувалися — скажемо так, — від сома-сомища! Довжиною в п'ять метрів і вагою в триста кілограмів! Від меншого хіба б ми втікали? Мені один старий рибалка казав по секрету, що такі соми ще й досі водяться в Чорторії.

І все стало на свої законні місця, бо ж виникла залізна логіка: хіба від сомика ми втікали б до берега? Висовувалась і справді вельми пристойна мордяка. На Чорторії і не таке можливе! Бо це ж не поетично-замріяна Рось, а — Той, що чортом рие!

А пізніше, відповідаючи на запитання кореспондента Ай-Бі-Бі-Сі, Сом із притаманною йому скромністю сказав:

— На нашому з Вальком Чемерисом місці кожен би так вчинив!

Чим і підняв авторитет київських рибалок на ще вищу висоту!

І тієї ж миті... проснулися.

У човні, на Чорторії.

Було тихо й благословенно у світі білому. Вудочки наші стояли собі непорушно, сторожки ані хитнуться, річкою пливли легенькі безневинні і майже ліричні хвильки й плюскотілися біля борту.

— Що??. Га?.. — Сом труснув головою.

— Тобі що-небудь меречилось-верзлося на кормі?

— Та якась... вусата мордяка, — чесно зізнався я.

— І мені теж, — признався і друг мій.

— Дивно, що нам обом приснився один і той же сон!

— Та хіба ж ми спали? Так, пригрілися на сонечку в човні, ти на носі, а я на кормі придрімали хвиляку-другу...

— І нам встигло приверзтися, — Сом подумав і швидко запитав: — А що коли і... і справді, як ми лірично дримали, висовувалася з води та мордяка, га? Це ж Чорторій, тут усе можливе.

Ще подумав і виніс рішення.

— Скажемо, що висовувалася.... Так і знайомим будемо розказувати. А такі соми в Чорторії ще водяться... Мені один старий рибалка по секрету якось баяв: придрімав він... Тобто, пригрівся в човнику на Чорторії, себто замріявся, коли це Чорторій, я-ак зітхне! А тоді з води щось я-ак вискочить, аж вода човна накрила! Придивився...

— Хто придивився?

— Я... Тобто той рибалка — не перебаранчай! Придивився, аж то — сомище! Отакезне! — і Сом якомога ширше розвів руки, як і кожний істинний рибалка вмючи в подібних випадках дуже широко розкидати руки. — От і нам пощастило такого побачити.

— Якби ще й спіймати, — зітхнув я.

Сом резонно зауважив:

— Ти багато дуже хочеш. І взагалі, дякуй сому, що хоч нас не спіймав. А міг же, чортяка, нам і човника на Чорторії перекинути!

А втім, із Сомом і не таке траплялося.

Крім афронту від поета-партизана Платона Воронька (пригадуєте, звинувачення в літературному хуліганстві?), Сом на своєму літературному віку зазнавав у різний час і дошкульніших нападок од критичної братії, яка, як водиться, сама написати (поезії чи прозу) не вміє, бо не знає як, але вміє і знає, як треба повчати, щоб написати прямо тобі черговий шедевр, достойний не інакше, як Нобелівської премії.

А почалося все, хоч як це не дивно, з аутодафе. Так, так, зі спалення. Коли вийшла перша Миколина збірка поезій "Йду на побачення" (1957), голова колгоспу його рідного села упізнав себе в одному з віршів (в негативному, ясна річ, образі), викрав книжечку в сільській бібліотеці і... і спалив її як крамольну. Згодом поет скаже — не без підстав, — що він став першим українським радянським поетом, збірку якого спалили в рідному селі. Початок, одне слово, добрий і для декого аж завидний — а чому, мовляв, тоді мою збірку не спалили? А якби зібрання творів в —надцяти томах спалили, яким би я сьогодні героєм був! Жаль, не поталанило! Сому просто повезло, він постраждав, а я хіба гірший? Але спаленням справа не закінчилася. Палій (а він "дзвенів орденами й медалями") написав ще й доноса до першого секретаря Київського обкому партії товариша Шелеста. Останній дав грізну вказівку: хай поет негайно напише пояснювальну записку, що він у вірші "Іди на суд", вміщеному в його збірці "Йду на побачення", не мав на увазі "голову колгоспу тов. Ковбасинського". Як зізнаватиметься Сом, "одне речення, і я врятований. Але душа моя голосно закричала: ні! Бо таки й мав на увазі голову колгоспу. То що ж тепер?"

За порадою пішов до свого старшого друга Олексія Коломійця.

"Він довго та уважно розглядав мене, ніби вперше бачив. А потім його обличчя засяяло красивою, широкою посмішкою. "Знаєш що? Ти потрапив у геніальну ситуацію. Через сто років тобі будуть заздрити нащадки. А тепер сідай і пиши: "У вірші "Іди на суд" я не мав на увазі тов. Ковбасинського. Я мав на увазі багатьох інших негідників". Оце і все!"

Але це був лише початок, нападки посиляться пізніше — і вже не в Броварах, а — в Києві.

...А втім, критичні стріли були спрямовані не проти віршів, а проти його молодой зухвалої вдачі, — писатиме у передмові до так і не виданого (вже почалися фінансові негаразди) вибраного Миколи Сом Олесь Жолдак, більш як тридцятилітній друг поета. — Гадаю, що у вірші "Сергію Єсеніну" український поет сказав не тільки про свого улюбленого російського поета, а й про себе:

І підстригти, і погладить лізли,
Бо, мовляв, доступний і простий,
Та кришились гребінці залізні
Об шовковий вихор золотий.

(Додам од себе. Про Василя Діденка, вірного свого друга й побратима, автора знаменитих "Ясенів" і взагалі незрівнянного поета, який так рано пішов із життя, наклавши на себе руки — зашморг вирішив його долю, — Сом напише як про самого

себе: "Справдешні всі поети — люди непрактичні, часто невлаштовані в житті, голодні й холодні. Биті і зневажені. Ходять з нами грішною землею, а живуть у небесах. Тому й диваки". Дай Боже нам побільше таких диваків! І сам Микола хоч і ходить грішною землею, як і всі ми, грішні, ходить з усіма нами, простими смертними, а сам тим часом живе в небесах — знайомі в нього там чи що? Але ж на небесі по знайомству не приймають, як то буває на грішній землі. Виходить, заслужив!)

Сому таки діставалося. За все ту ж зухвалу вдачу (за вірші його хвалили, відзначали їх, бо не відзначити їх було неможливо, це "бачили" навіть сліпі). Бо він, як і його поезія, завжди розкутий, завжди товариський і завжди веселий. І завжди — незважаючи на чини і звання — ріже в очі кожному, хто заслужив, правду-матку. А правдоборців, як уже зазначалося, в усі часи не любила на Русі влада — хоч княжа, хоч яка інша. А Сом і від інших прагнув такої ж чесності й правдивості як од самого себе: "Чи є між нами хоч один, хто скаже так: "Я — сучий син?" Ось за таку зухвалість, визивність (а за ними крилися, як ми вже знаємо, порядність і чесність) йому й діставалося. Незаслужено і... Заслужено? "Він не завжди був на коні, — засвідчує О. Жолдак, — бував і під конем".

Але ніколи не страждав самозакоханістю чи зазнайством: я, мовляв, я!.. З відвертістю, гідною подиву і поваги, як на духу розповість, як йому ні світ, ні зоря подзвонив із Черкас, тоді ще живий друг його і побратим Василь Симоненко.

А далі знову надамо слово самому Сому:

"Сомику, — звернувся він до мене, — кінчай ночувати і пиши свою найкращу пісню... А я тобі для робочого настрою розкажу сон, який мені щойно приснився... Ніби ми удвох із тобою ідемо до Біївців од станції Вила. Коли глядь: нас наздоганяє підвода, де сидять... Хто б ти думав? Тарас Шевченко, Іван Франко і Леся Українка. Шевченко зупиняє коней і каже: "Сідай, Василю, з нами на підводу". А я питаю: "А Сом чому ж не запрошуєте під'їхати?" І Шевченко відповів: "А Сом нехай пішки йде..." (І це Василь Симоненко називав підняттям настрою своєму другові. — В. Ч.)

Мати: Веселий сон. А як його розгадати?

Поет: Ви кажете: веселий сон? Ні, цей сон справді віщий. Ми тоді з Василем довго сміялися, але тепер я сприймаю той сон досить серйозно... В літературі не можна збиватися на манівці, не можна легковажити, як це я робив у деяких своїх віршах і піснях. Ось чому я довго йду... Іду пішки до своїх читачів..."

Соме, Сомику, Микольцю! Та це ж добре, що пішки. Просто чудово.

Як би раніше сказали: не відриваючись від народу. Тим паче, на патріархальній підводі сьогодні далеко не поїдеш, бо й коней вже немає в Україні (страусів нині у нас розводять, а за гнідих і забувати почали в колись козацькій державі), а на "Мерседесі"... По-перше, його в тебе ніколи не було і, смію запевнити, ніколи вже й не буде — принаймні, на цьому розпрекрасному, але ніби не найкращому світі...

Люди добрі, чи можете уявити Миколу Сому (Миколу Сом!), який їде до читачів на "мерсі"? Ні, таке і в най-найжахливішому сні не присниться! На таке і моя буйна фантазія безбережна не здатна! Цур йому пек!

Більшість людства (і поетів теж, і прозаїків теж, включаючи автора цієї придибенції!) — піша-пішаниця!

А пішо звичніше.

Пішака і зручніше, і надійніше. Ще й бензину не треба, а власні ноги ніколи не підведуть. Та й читачі наші — це по-друге, — "мерседесів" не мають. Бо ті, що їх мають, то не наші читачі!

Аби добрий був пішник і — гайда! А втім, поету годиться свою стежку мати, в літературу топтати, і в тебе, Соме, вона вже своя і давно тобою добре вторована!

Можна й приклад навести. Ну, хоча б Сковороди Григорія Савича, який ходив тільки пішки, а таки дійшов до своїх читачів. Дійдеш і ти, друже!

А втім, ти вже дійшов — то чому ж сумувати, га? Зрештою, в тебе є і запасний варіант — Пегас. Крилатий коник бідних поетів. Осідлуй його і маєш транспорт. Та який! А як брикатиметься Пегасик — вкоськай його і — куди тим "мерсам"! Сом на Пегасі — це так звично.

Про себе ти любиш говорити (і не без підстав): "Я — веселий чоловік!" Чи не тому, будучи ліриком, ти, врешті-решт, вдався й до гумору? Чи не тому, що від природи ти ще й гуморист? Двоє твоїх друзів дивувалися (і, здається, ще й досі дивуються) чому ти, будучи ліриком, перейшов на гумор: Віталій Карпенко і Михайло Слабошпицький.

Перший: "Ніжного лірика і не менш ніжного пісняра Миколу Сому, відомого поета-шістдесятника, раптом повело на сміх..."

Другий: "Сом мав усталену репутацію тонкого лірика. І раптом із Сомом скоїлась така несподівана творча метаморфоза".

Сом так ніде в пресі й не відповів: що ж із ним сталося? Чому це він музупокровительку ліричної поезії Євтерпу з флейтою та поміняв на музу комедії Талію з комічною маскою?

— Миколо, — запитав я його якось на Чорторії, — що тебе штовхнуло поміняти музи?

— Що штовхнуло? — міняючи наживку на гачку, поспитав і тонкий лірик, і гостроязиковий веселий сміхотворець в одній особі. — Якщо по правді, то мене досить часто штовхали — особливо в громадському транспорті... — нарешті "ощасливив" гачок своєю уловистою мастиркою, помив за бортом руки, витер їх рушничком, запалив свою незмінну "приму" і з насолодою затягнувся. — Так ось, друзі мої хороші: Віталію, Михайле і ти, Валько. Якщо коротко й серйозно (тема того заслуговує), то... Не міняв я одну музу на іншу, Євтерпу на Талію, і взагалі, не міняв жанрів. Я лишень повернувся до того, з чого колись починав. Ще як студентом був. Епітафії, наприклад, я почав писати чи не сорок літ тому — десь на самому початку шістдесятих, а лише оце видав окремою збіркою. Як поет я починав із сатири, і мої різні штучки, веселі та в'їдливі, вже тоді ходили по руках, з'являлися в різних рукописних виданнях, у самвидаві. Як, до речі, й перші твори мого незабутнього друга Васі Симоненка. У моєму рідному селі мене ще звідтоді пам'ятають як гумориста й сатирика (їх моя лірика не цікавила). І знають напам'ять мої сатиричні твори. Зокрема, й сатиру на голову колгоспу "тов.

Ковбасинського" — "Іди на суд". Або мініатюра: "На столі самогонки сулія — значить, знову у селі я", знаєш коли була написана? Чи не сорок літ тому. А мо', й піввіку. А потім на якийсь час од гумору мене одвернула лірика та пісні. Але все повертається на круги своя. Повернувся і я до того, з чого колись починав — до гумору. Кажу ж вам: я веселий чоловік.

Повертаючись того дня з риболовлі, ми сміялися, розмахуючи вудками.

— Мабуть, щось веселе спіймали? — дивлячись на нас, поцікавилася стрічна бабуса.

— Сома! — вигукував Сом. — І не спіймали, а ще тільки будемо ловити. А поки що він нас ледве не спіймав.

— Свят, свят, — перехрестилася бабуса. — І навіщо ж ото таке ловити, яке і вас може зловити?.. Краще б на базарі купляли рибку.

— А ми, бабусю, і там, і там встигаємо...

— Веселий ти, — до Сома бабусенька.

— Веселий, бабусю, веселий...

Він навіть журиться, — якщо доводиться, а таки доводиться, бо ж чорторіїв у нашому житті ще вистачає і ще довго вистачатиме! — то неодмінно лише крізь сміх. Чи сміється крізь зажуру. Сказано ж бо: "З журбою радість обнялася". Чи як Іван Франко колись вигукував: "Смішний цей світ!" І так таки і є: смішний та невеселий. Тож мусимо за веселість самі дбати. А якщо й помирати доведеться, то тільки од сміху. Бо ті, хто помре од сміху, як правило, живуть довго. Та й з чорторіями краще всього боротися сміхом.

І Микола Сом бореться. Про це і його кредо, своєрідний його заповіт:

Чого сміюся?

А того сміюся,

Що ніде нікого не боюся.

Сміюсь над горем, регочу над лихом

І навіть плачу неповторним сміхом.

...Є люди злі. В них зуби, наче грати.

Бажання їх — мене замурувати.

Згинь, пропади, зійди з очей, нудото!

Я — вічний сміх.

Така моя робота.

Після риболовлі Сом веде мене на свою Троещину — такий ритуал. Дуже симпатичний, між іншим. Троещина — прадавнє, ще давньоруське поселення біля Києва (сьогодні це Київ) на лівому березі Десенки (дочка Десни чи її посестра) і протоки Чорторій.

У ті давні часи наших пращурів-русичів між Троещиною і сусідньою Вигурівщиною — відомою теж з часів Київської Русі, але під назвою Милославщина, до 1957 року село Броварського району Київської області, що тоді ж було об'єднане з Троещиною, де в році 1981-му, як тільки-но вона увійшла до складу української столиці, на намівній

території почалося будівництво житлового масиву Троєщина — 3265 га за планом забудови, розрахункова чисельність населення 280 тисяч мешканців, — так ось між Троєщиною і Вигурівщиною знаходився заміський княжий палац, який називався "Раєм".

Тепер ви знаєте, де в Києві рай? Правильно, там, де живе Микола Сом. Себто мешкає він у "Раю". Бодай і колишньому. Там живуть здебільшого вже не селяни, але ще й не робітники, бо в них "одна нога у Києві, а друга у селі". (В одному з віршів мій друг з сумом — як про щось втрачене, — пожурився: "А вже ж нам ніколи не бути селянами". Гай-гай, Микольцю, — не бути. І в той же час ми ними й залишилися, бо сільська натура, чи, як тепер модно казати, менталітет — це назавжди. Бо це — родиме. Ми ними були й залишимося, ставши міськими, ба, навіть столичними жителями).

Так ось там Сом і купив колись кооперативну квартиру, в краю, де з одного боку починаються луки і поля його рідного Броварського району ("Що не говори, а під Києвом Бровари"), а з другого — град Кия з його Дніпром, Десенкою, Оболонню і, звичайно ж, загадково-знаменитим Чорторием, ніким ще й досі не розгаданим. І не вірте довідникам, які запевняють, що Чорторий нині — місце відпочинку киян (хоча в принципі це, мабуть, і так). Чорторий — персональна річечка членів Національної Спілки письменників України, і так нею вона стала завдяки моєму другу. Адже не знайти такого майстра красного письменства, якого б він не запросив сюди на риболовлю (як ось хоча б і мене) і не возив гостя Чорторием у симпатичному дюралевому човнику, що його він, веселий чоловік, поет і риболов, орендує на човнярській станції як член Українського Товариства мисливців і рибалок (дорого, правда, деруть... пардон, беруть з нього за той плавзасіб!).

Тож тут всі побували: і рядові члени НСПУ, і спілчанські функціонери, класики і смертні — разом із безсмертними. Останніх, щоправда, більше. А втім, письменники, щоб ви знали, майже всі поголовно безсмертні. Це вам, не задумуючись, авторитетно підтвердить будь-який член НСПУ, включаючи автора цих рядків. І спробуйте ви його переконати в зворотному! Ті, хто уявив себе богами, на землю не спускаються. Хіба що як їхні вірні й багатотерпеливі дружини наварять для своїх небожителів розчудесного борщу українського — та ще з пампушками, не кажучи вже про сало! Опісля ж риболовлі (незалежно від її результатів) запрошені Сомом на Чорторий ним же ще раз будуть перезaproшені (для більшості друге запрошення — і головніше, і значніше), але вже на Троєщину, до гостинних пенатів риболова, де посмакують — такий вже ритуал! — печеною картоплею та смаженими карасиками. Вам ніколи не доводилося смакувати в Сома смажених карасиків? О, тоді ви багато втратили — покуштуйте, неодмінно покуштуйте. Смажені карасики в нього аж солодкі, плямкаючи, з ними можна і власні губи поїсти. Карасики ті — фірмова страва поето-риболова — неодмінно мають бути маленькими, щось із долоню завбільшки, ніби ж і не путній улов як для солідного риболова, але саме ось такі карасики і виходять найдобрішими — добрішими, навіть, даруйте, за червону рибу. Щоправда, лише ті, які особисто смажив Микола Сом. Та ще у вигляді закуски після чарки Сомового фірмового напою, що зветься у нього

СОМОгоном (ні , ні, самогон — це у всіх інших громадян України, а в Сома — тільки СОМОгон!), пляшечку якого він, хитро посміхаючись, витягне із старого валянка-пенсіонера, що, відходивши своє, доживає віку на балконі і більше ні на що, як на зберігання оного зілля, не придатний.

Це кажу вам я, Чемерис Валентин Лукич, теж член НСПУ, якого ніжний лірик, пісняр та епітафіїст не раз запрошував і на Чорторий, а потім на свою Троещину — на традиційну дегустацію фірмового СОМОгону із традиційною закускою у складі незмінної печеної картоплі — делікатес! — та смажених карасиків — смакота! До всього ж Микола Сом глибоко переконаний, що скромна пляшечка його СОМОгонки дуже вигідна і просто-таки незамінна на випадок навали гостей, адже вона не тільки достойно прикрасить собою будь-який стіл, а й приховає будь-яку кулінарну промашку господарів. Під чарку-другу тієї СОМОгонки навіть промашки йдуть за милу душу!

О, ні, ні, не підбивайте мене на подальше живописання, бо я хоч і видатний письменник (я ж навіть у наш час видаюся!) і ще й живописець, але... ні, ні... Не можу далі. Бо, захопившись, такого напишу, такого...

— Валько, не відставати! — лунає бадьора команда мого друга, —

Пам'ятай, що нас чекає на моєму балконі у старому валянку...

І я налягаю на ноги, поспішаючи після чорторийської риболовлі на

Троещину, де був колись "Рай". А можливо, якісь його рештки ще й нині там позалишалися? Недарма ж Сом такий веселий і такий, безперечно, щасливий чоловік. Неодмінно раює на своїй Троещині, де село сходиться з містом... На цьому я й зібрався було ставити крапку. Ні, мабуть, не тут, а лише після того, як Сом дістане із свого потаємного валянка заповітну пляшечку... коли я вже зібрався було ставити крапку в цій повісті, як раптом з Троещинського раю, з лівобережжя Десенки і протоки Чортория на мою Святошинську сторону Києва прилетів лист, у якому виявився всього лише один аркушик, але який!

ЧОРТОРИЙ

Валентину ЧЕМЕРИСУ

Кльов на уди, друже!

Кльов на уди!

Вислів гарний, мудрий і старий

із віків, коли прадавні люди

На Дніпрі уздріли Чорторий.

Скільки літ пробігло — прошуміло!

Скільки хвиль хлюпнуло в береги!

Але знов те сатанинське тіло

Каламутить воду навкруги.

О! Дивися: риє дно чортяка.

Обережно веслами греби!

Тут колись Микита Кожум'яка

Скинув чорта в річку із гарби.

Се мій берег. Далі міст і Київ.
Он луги, де я травою ріс.
Що ти, чорте? Гратися затіяв?
Я не сам. Зі мною Чемерис.
Він рибалка ще не знакомитий,
Але потужний (він — це, знавця, ти).
Що ж ми нині будемо ловити?
Чим ми чорта будем тягти?
Ні, чортяці кинемо макушки,
Щоб затихла ненажера ця,
не натрощить наші закидушки
і не з'їсть карасика-живця.
Ой! Покльовка! Нахилийся нижче!
Повело углиб за пережат...
Дай підсаку! Ич яке сомище —
Мій вусатий прісноводний брат.
— Де ж ти бродиш? —
запитають вдома.
Прибіжать аж ген із Броварів...
Не бреш! Скажи, спіймав ти Сому,
Що по-людськи вперше говорив.
* * *

Гей, Чемерисе, є ще в тебе хіть.
Пошвидше гумор свій твори й —
відважно, без страхіть
Гайнем до вусаня
на
Чорторій!
Б'ю чолом!
Микола Сом,
Київ, Троєщина,
місяця листопада, року 2002-го.

Ні, на такий подвиг здатний тільки він, "шановний, любий (а в деякому аспекті навіть дорогий)" — як писав якось Віктор Баранов у "Дуже відкритому листі Миколі Сому" на шпальтах журналу "Київ". І я переконуюсь, що крапку в цій придибенції — ми ж іще не спіймали з Сомом сома — ставити рано. Та й для чого вона тут потрібна, га? Тим більше, мені вже час збиратися на Чорторій.

Тим більше — Сом уже приготував свою чаклунську мастирку і взяв в оренду на човнярській станції аж на цілий день симпатичного дюралевого човника...

Чорторій — Київ.

Я Р Л И К Н А К Н Я З І В С Т В О

Повість-химерія

"Там чудеса, там леший бродит..."

О. Пушкін.

БЕРЛІН,

АНТГАЛЬСЬКИЙ ВОКЗАЛ

17 листопада 2020 року

Вранці 17 листопада 2020 року під надсадний гуркіт барабанів до першого перону Антгальського вокзалу, що вважався в німецькій столиці офіційним, точно по графіку, стишуючи хід плавно підходив східний експрес Москва-Берлін.

Вокзал був прикрашений широчезними, важкими, наче порт'єри, червоними полотнищами — на одних у білому колі хрест із загнутими під прямими кутами кінцями, що вже чи не сто останніх років слугував емблемою німецького фашизму, на інших — і тих, і тих було суворо дозовано — у білому колі на задніх лапах був зображений ведмідь, який тримав у передніх лапах щит із стилізованими давньоруською в'яззю літерами "МК-2".

Невгавали барабани. Їхній гуркіт і тріск із солдатською прямою мали підкреслювати урочистість моменту. Мрячив дрібний, схожий на мжичку, дощ. Він не припускав, але й не затихав, із занудливою впертістю шелестів і шелестів над свинцево-сірою Шпрее, над усією препишною імперською столицею, що того ранку наче закуталася в сіро-зелену мундирну накидку. На пероні, але ближче до стін вокзалу, стояли дипломати, преса, представники громадськості-останні були з імперськими та князівськими прапорцями в руках. Серед дипкорпусу були помічені послы незалежних /але в співдружності з Великою Німеччиною/ держав —України, Білорусі та Молдови /прибалти і кавказці з середньо-азійцями відмовилися прибути/, а також представники численних князівств та ханств, які після 1945 року виникли на території колишньої Російської Федерації: Рязанського, Тверського, Ростовського, Смоленського, Полоцького, В'ятицького, Володимиро-Суздальського, представники Волзько-Камської Булгарії, Новгородської республіки, Казанського ханства, Астраханського, Сибірського, Алеутсько-Камчатського, Кримського, Приуральського /всі вони були акредитовані в Берліні/, а також посланці ще якихось менших ханств, що їх мали буряти, башкири, комі-перм'яки, марійці, тувинці, удмурти, чуваші, якути і ще бозна які народи, народності й племена, а також донські козаки /казали, ще й уральські та позауральські/. Останні заради етнографічного антуражу привезли в дарунок рейхсканцлеру російських рисаків та для розваги народний хор.

За місяць-два перед візитом великого князя до столиці рейху московська преса — в першу чергу "Известия" та "Правда" (остання за відсутністю компартії у Великому Московському князівстві була невідомо чийім органом, але традиційно підтримувала правителя, в даному випадку великого князя) з номера в номер друкували одну і ту ж "болванку":

"На запрошення дружного нам Німецького Уряду його величність Великий Московський князь Йосип IV Джугашвілі, вождь, учитель великого московського

народу, неперевершений стратег і тактик наших вражаючих перемог /і це при тому, ще Йосип IV Джугашвілі був при владі ВМК-2 всього лише з декілька місяців/, в найближчий час відвідає Берлін, блискучу столицю братньої Великої Німеччини, щоб у рамках братерських стосунків, що існують між нашими народами, шляхом особистого контакту з паном Рейхсканцлером продовжити й поглибити біжучий обмін думками про найважливіші питання сьогодення. Буде також підписано Договір про дружбу між Великим Німецьким Народом та Великим Народом Московії на найближчі 5 років з врученням його величності Йосипу IV Джугашвілі традиційного ярлика на велике князівство".

Барабанили барабани, палички так і мелькали в руках військових барабанщиків. Та ось їхній частий і чіткий дріб раптово й різко стих і натомість з такої нагоди — братерство народів — під склепінням вокзалу військовий оркестр блискучою мокрою від мжички міддю втнув традиційний "Інтернаціонал".

На пероні з калюжками чорної води тьмяно блищали сталеві каски й багнети почесної есесівської охорони, що оточила як перон, так і весь вокзал.

Все відбувалося по найвищому протоколу, як і належить в подібних заходах. І хоч Великий Московський князь Йосип IV з роду Джугашвілі прибув на особисте запрошення рейхсканцлера, але зустрічав його не сам глава уряду, як то належало зустрічати главу сусідньої держави, котрий прибув з офіційним візитом, а всього лише імперський міністр закордонних справ, правда, в супроводі військового міністра. Обидва в чорних, блискучих од мжички плащах, довжелезних, ледь чи не до п'ят, з широкими білими вилогами на грудях і рукавах — їх любили високопоставлені чиновники рейху.

Як любили і військові кашкети з високими наголовками, що їх носили навіть цивільні службовці вищого рангу — ця традиція в Німеччині почалася ще з часів Гітлера, котрий, будучи цивільною особою із званням ефрейтора, незмінно носив генеральський кашкет. На рукавах в обох

міністрів незмінні пов'язки зі свастиками.

Барабани знову відбили дріб, закликаючи всіх до уваги і на пероні запала важка й насторожена тиша. Тільки чути було, як шелестіла мжичка та з важким шерхотом колихалися червоні полотнища — тих і тих. І з московським ведмедем, і з німецькою свастикою.

Та ось із спального вагону, витримавши потрібну в таких випадках паузу достоїнства, вийшов маленький коротун, він же — Великий Московський князь у напіввійськовому френчі в талію, з чотирма накладними кишенями, у чималому військовому кашкеті з кокардою і зіркою Героя Московського князівства на впалих грудях, у темно-синіх, з генеральськими лампасами штанях, заправленими у м'які кавказькі чоботи. Таке традиційне вбрання всі Джугашвілі носили ще з часів Йосипа Джугашвілі-Сталіна.

В зігнутій на рівні грудей руці, але нижче золотої зірки владика московитів дещо картинно тримав зразково-показову люльку — теж атрибут незмінний всіх Джугашвілі

з часів засновника їхнього клану.

На видовженому, сухому й аскетичному, наче обтягнутому пергаментом лиці воєнного міністра, майнула і зчезла іронічна посмішка — Йосип IV явно аж занудливо, косив під свого знаменитого прапрадіда Йосипа Сталіна.

Тим часом князь було сунув важенну люльку собі під вуса, ставши при цьому таки дещо схожим на свого знаменитого прапрадіда, але чомусь передумав, вийняв і затис в кулаці лівої руки, що все ще тримав її зігнутою біля живота.

"І тут косить під свого Йоську, мартопляс московський", — гмикнув міністр закордонних справ, зберігаючи на лиці, що його годилося б назвати державною парсуною, урочисто-казенний вигляд, хоча помітно й нудьгував — щось останнім часом зачастили до Великої Німеччини глави карликових держав-протекторатів і відволікають від основної роботи на благо великого німецького народу і рейху.

Військовий оркестр на честь прибульця зіграв арію іноземного гостя з опери Римського-Корсакова "Садко".

Великий за титулом, але в природі низькорослий князь нарешті зійшов на перон. Чітко карбуючи крок, до нього заквапився начальник почесної варти, височезний, тонкий у талії гауптман, шаблею віддав честь і відступив убік.

Князя стандартно, як і годиться в подібних випадках, привітав зі

"щасливим" прибуттям до імперської столиці імперський міністр закордонних справ. /Два перекладачі, змінюючи один одного, чітко й голосно перекладали/. Від імені рейхсканцлера міністр закордонних справ велемовно видав на-гора велемовні пасажі, що, мовляв, великий німецький народ вітає в особі високого гостя /присутні при цих словах іронічно посміхалися, дивлячись на низькуватого "високого" гостя/ весь дружній народ московітів /чомусь не назвали його за традицією теж "великим"— це миттєво закарбував у своїй пам'яті високопоставлений низькорослий гість/; нагадав, що берлінці раді бачити в себе такого дорогого гостя. Проте, перейшовши до обов'язкової теми братерства народів, збився, поніс якусь тавтологію, тому змушений був дістати з-за вилоги рукава папірець і далі вже бадьоро вітав гостя по писаному, називаючи його навіть "великим"... І здавалося, що при цих словах навіть офіційно-державні ведмеді на московських штандартах, що тримали щити з написами "ВМК-2", гордовито повипростовувалися. Знай наших!

"Гм...-дивлячись на патріархально-дрімучих, але з діда-прадіда рідних ведмедів із символікою Москви, вперше гмикнув на німецькій землі Великий князь Московський, — чи не пора вже цих косолапих замінити зображенням Георгія Побідоносця в рицарському обладунку, який на білому коні списом проштрикує змія... Щоб не думали в Європі, що ми, московіти, якісь там... мішки косолапі і не здатні проткнути поверженого нами ворога...

Сьогодні часи не ті, що були вчора, а завтра ми будемо не ті, що були сьогодні".

Не підозрюючи, що думає в цю мить високий, але низькорослий гість руського улусу, військовий оркестр грянув урочистий марш, після якого барабани відбарабанили свій традиційний дріб...

Великий князь такому збігові обставин залишився задоволений і навіть сунув свою декоративно-державну люльку /сам він зроду-віку не курих і до тютюну відчував стійку відразу/ під вуса, що на його думку мало ефектний вигляд.

Та й офіційний портрет великого князя, розтиражований і затверджений як еталон, передбачав у нього люльку під вусами. Тобто все гут, як каже клята німчура /мову старшого брата великий князь хоч і поганенько, але все ж знав і міг навіть обходитися без перекладача/.

Серед зустрічаючих на пероні була принцеса Марія з династії Гогенцоллернів (казали, що нібито з роду самого Фрідріха Вільгельма III, прусського короля /1797-1840/.

Вона стояла в гурті офіційних осіб другого рангу під великою чорною парасоллю, що тримала над нею її тілоохоронець есесівка Ельза у званні обер-лейтенанта.

-Пхе, який він... закороткуватий!— вередливо скривила яскраво нафарбовані губки принцеса, як тільки-но з вагону вийшов на світ білий високопоставлений, але справді низькорослий гість.— Прямо куценький... — Показала мізинчик.— Отакусінький-отакунський...

-Моя пані явно применшує зріст нашого гостя,— майже весело відповіла Ельза.— Він і справді не відзначається зростом, але ж і не такий вже карлик. Його предок Йосип Сталін вдавсь дещо... е-е... низькуватим, тож всі Джугашвілі по чоловічій лінії звідтоді не мажуть похвастатися зростом.

-Хі-ха-ха!!.. Далеко йому до наших бравих есесівців!..

-Тсс!!.. Ніяких порівнянь! Перон і той має вуха!

-А я думала... Як великий князь, то й сам... великий,— розчаровано протягла принцеса, довгонога білявка /навіть притупнула стрункою ногою/. —А я люблю... великих!

-Забувай, кого любила, принцесо!— ввічливо шикнула есесівка.-Всім і так у Берліні відомо — на жаль...

-Що... відомо?— насторожилась принцеса.

-А те, що ти, вітрогонко, надто легковажна. Нащо тобі про це ще й самій нагадувати? Крім того, герр Йосип, як представник дружньої нам країни...

-Пхе! Якогось там... князівства!

-Не якогось, а — Великого Московського.

Його князівство таке ж велике за розмірами, як він сам за... зростом!

-Тсс!!.. — далі розмова велася пошепки.— Зате його майбутня жона стане великою княгинею — не забувай про це!

-У якійсь там... Московії? На околиці рейху? Ви будете в Берліні, а я... Стану якоюсь... пхе... — московкою? У затрапезному, як я чула, татарському улусі?

-Московське князівство колись було татарським улусом — літ чи не тисячу тому!

-І взагалі... взагалі, що таке Московське князівство? Та ще й номер два?

-Протекторат Великої Німеччини.

-А що таке... протекторат?

-Це... форма залежності. Або держава, що перебуває в залежності.

-І все ж таки: що таке Московське князівство?

-Знайшла час і місце для політграмоти!

А я... я хочу. Я наказую,— тупнула стрункою ніжною,— розказати зараз же! Чуєш, Ельзо?

-Не глуха. Та гаразд.— Ельза ледве стримувала невдоволення.— Коли в жовтні 1941 року глава СРСР програв війну, фюрер дозволив руським мати лише протекторат в межах Москви та області — так зване Московське князівство!

-Чому друге князівство? А де ж перше, якщо воно було, поділося?

-Довга історія, принцесо. Ти сьогодні на цю тему прослухаєш лекцію імперських істориків, а я скажу лише коротко. Тому з цифрою "два", що вже було колись Московське князівство. Слухай, вертихвістко,— Ельза дозволяла собі й не такі пасажі у поводженні з підопічною.— Я нарочито для тебе зубрила... Феодальна держава з такою назвою виникла у Північно-Східній Русі десь у XIV столітті, виділившись як уділ Володимиро-Суздальського князівства. Поприєднувавши до себе навколишні міста Коломну, Переяслав-Залеський, Можайськ, Московське князівство почало набирати силу, побило татар Золотої Орди і зрештою в XV столітті стало ядром Російської централізованої держави. Тоді ж московський великий князь Іван III оголосив себе "государем всієї Русі".

-І що було далі з тією імперією?

-О, це довга історія. Живучим виявилось Московське князівство. І до біса везучим та агресивним. Ледь вилупившись, воно одразу ж почало заграбастувати землі сусідів та приєднувати їх до своїх володінь — так зване собіраніє ісконно руських земель. За якихось чотири століття з крихітного князівства, нічим мовби не кращим за інші руські князівства, воно перетворилося на гігантського загарбника, такого руського гулівера. Подумати тільки — в Російську імперію, яка сягнула в довжину із заходу на схід на цілих 9 тисяч кілометрів!

-Ого!— мовби аж зацікавилась принцеса, яка взагалі, крім любовних фіглів-міглів та шурів-мурів, здається, нічим більше не цікавилась.— І як же це воно ухитрилося?

-Загарбуючи, моя люба принцесо, загарбуючи чужі території. У князівства виявився величезний апетит. Тож рік за роком загарбуючи чужі території, спершу близькі, а потім і далекі, і зовсім далекі, за Волгою і до самого океану. За якусь там пару-другу століть воно захопило територію з площею 170 75,4 тисячі кілометрів! З населенням, що сягнуло майже 140 мільйонів чоловік. А Московське князівство мало всього лише щось із три мільйони москвитів... І стало Росією. Монстром, який тільки тим і займався, що поглинав інших. В останній час Росія, перетворившись на червону імперію СРСР, стала зазіхати й на Європу. Аби врятувати Європу від червоної чуми, фюрер і почав війну з цим монстром...Вигравши її, він ліквідував Російську імперію під аббревіатурою СРСР.

-А якщо з Московського князівства-2 знову почне вилуплюватися Росія? І все

повториться, га?

-Мені приємно, що ти, моя люба принцесо, можеш мислити навіть логічно. Так ось... За тим, щоб московіт знову не створили свого монстра, слідкує при великому князівстві протектор і три гауляйтери — вищі чини Рейху. А над усе слідкує Велика Німеччина — з усією її могутністю. Вдруге московітам не вдасться цей фокус. Якщо вони щось там почнуть, рейхсканцлер з вермахтом знищать їх у зародку... Отож, коли їхня імперія у 1945 році була розбита, фюрер дозволив Сталіну створити своє московське князівство, але вже під номером два. І тільки за рахунок Москви та області. І бути в ньому великим князем — під протекторатом Великої Німеччини.

-І Сталін погодився?

-А що йому, бідолашному, лишилося робити, як він програв війну? Або нічого, або князівство. Малувато, звісно, після гігантської імперії, що була у його віданні, та все ж хоч щось... Він і згодився. Аби хоч якусь владу мати. Якщо й не генсеком, то бодай князем. Сталін помер у 1952 році, звідтоді Московським князівством правили його спадкоємці — син, потім онук, а це вже править правнук Йосип IV, якщо рахувати, що Сталін був першим.

-І чого він приперся в Берлін? Ну, цей, Йосип, який четвертий.

-Після смерті свого батька у веремії боротьби за владу він захопив трон великого князя московського. За існуючими правилами й традицією його має на князівство затвердити рейхсканцлер і дати йому ярлик на князівство. Як то колись московським князям давали ярлик татарські хани із Золотої Орди.

-Ельза, моя мила захисниця, пам'ятає навіть таку... нудьгу?

-Доводиться,— зітхнула обер-лейтенант. Хотіла було додати: "Заради тебе, аби тебе наставити на правильний шлях", а натомість мовила інше:— Я свого часу, до твого відома, люба принцесо, закінчила Берлінський університет, слов'янський факультет...

-Ах, ах! Нема нічого занудливішого в світі, як оці ваші...

університети! Факультети!.. Для секса вони ні до чого. Любитися з гарними чоловіками можна і без університетських дипломів.

-Моїй любій принцесі все можна, а я мушу думати про завтрашній день і хліб насущний. Тому закінчила ще й військову кафедру, поступила в партію, потім мене взяли в канцелярію "СС" і ось... Обер-лейтенант, спеціаліст по Слов'янії. Маю на хліб і до хліба. І про свій завтрашній день

спокійна.

Обер-лейтенант Ельза хотіла було ще трохи просвітити свою підопічну, яка відзначалася дрімучим невіглаством, але та надібалась поглядом офіцерів — есесівців, високих, струнких, з блискучими — срібними — знаками розрізнення та черепами на кашкетах, і почала грати очима та пускати бісиків — серед них було чимало її коханців. Забувши при цьому про великого московського князя — та він її вже й не цікавив. Пхе, коротун!

Відчувши це, Ельза зітхнула, урвала свою інформаційну бесіду і ображена, що її не слухає підопічна, зібрала губи в курину гузку...

"Шльондра гестапівська, курвочка есесівська",— подумала про свою підопічну. — Чи не у всіх вищих чинів рейха в ліжку побувала, а вдає з себе... святу та непорочну діву. Та й до всього ж, ти така принцеса Гогенцоллернська, як я індійська,— так подумала, але на всяк випадок поштиво посміхнулася до Марії і ніжно погладила її по руці /принцеса любила, коли її гладили по... по всьому тілу/.

-Все буде добре, моя люба принцесо,— прошепотіла наостанку.— Стати великою московською княгинею — це, навіть, дуже престижно. Все одне, що царицею.

-Справді?— враз ожила Марія.— Це прирівнюється де цариці?

-Майже. Ну... майже. Сьогодні княгиня, а завтра, дивись, як Йосип царем стане, ти вже й цариця. Та й пора десь закорінюватися. Не все ж, даруй, шури-мури крутити. Любов'ю та гульками можна займатися до вінця, а вже потім і до кінця — кар'єрою. Як станеш княгинею чи царицею, всі твої коханці листом слатимуться перед тобою — як офіцерня перед генералом чи фельдмаршалом.

-О-о-о!! — захоплено протягла принцеса.— Це те, про що я мрію. Виходить, мрії збуваються? Навіть у принцес? Але... раптом той Йосип-коротун відмовиться на мені женитися?

-А його ніхто й питати не буде — забагато йому честі. Як вирішить рейхсканцлер — так і буде. Ще й пишатиметься той, як ти кажеш, коротун, що в його князівстві великою княгинею буде німкеня з роду самих Гогенцоллернів!

БУНКЕР

КОЛИ ПОГАСЛИ ЧЕРВОНІ ЗОРІ КРЕМЛЯ

Повість у повісті

30 вересня — 20 жовтня 1941. Москва

...Ще раніше, як почалася евакуація, згасли рубінові зорі Кремля.Царську геральдику — двоголові орли — на баштах Кремля більшовики після захоплення ними влади у 1917 році, знищуючи все старорежимне /як писатиме поет, "все, ще паном звалося"/, чомусь не зачепили "караючим мечем революції". Хоч як не дивно, але двоголові пернаті хижаки, що були століттями символом імперії Романових, ще довго залишалися на своїх місцях. Тільки у 1936 році більшовики зняли їх із башт Кремля — до того вірні лєнінці спокійно собі сиділи в Кремлі — "под сенью двуглавых орлов".

Для нової символіки зорі з серпом і молотом, що до того були емблемою Червоної Армії — виготовили з неіржавіючої криці й облицювали їх позолоченими листами.

Серпи й молоти на зорях з червоної міді були викладені уральським напівкоштовним камінням — аметистом, олександритом, топазом, аквамарином та гірським кришталем, загальною кількістю біля семи тисяч штук.

Творіння це /все ж виготовлене на скору руч і не виключено, що якимись підмайстрами, не вельми вправними/ прикрашали Кремль два роки. А тоді володарі Кремля задумались: треба щось шукати краще, надійніше — під дією атмосферних опадів самоцвіти швидко втрачали свій святковий вигляд.

У 1937 році, готуючись до 20-ї річниці жовтневого перевороту, зорі на баштах Кремля замінили рубіновими — коштовним камінням червоного кольору (прозорий

різновид корунду). Вони мали цілодобово світитися зсередини.

Вага кожної зорі — біля тонни, розмах променів від 3-х до 3,75 м. До всього ж вони ще й оберталися, як флюгери — в залежності від вітру.

Зварили їх на донецькому Костянтинівському заводі. /До того в Союзі ніхто не міг зварити таке велике й міцне рубінове скло/.

Чотири роки витвори донецьких майстрів сяяли на баштах Кремля, і раптом згасли! Восени 1941-го. Їх, рятуючи від німецької авіації, просто зачохлили брезентом.

І стривожені москвичі збагнули, що це вже все. Якщо й зорі Кремля зникли — кінець червоній імперії, чийми символами й були рубінові зорі. А там, де вони ще вчора святково-державно сяяли /оспівуючи які, радянські поети впадали хіба ж у такий раж!/, запанувала пітьма, що її час од часу під акомпанемент сигналів повітряної тривоги, краями метушливі промені прожекторів...

До ста великих подій XX століття належить і битва 1941-го за Москву. Восени того ж року, під час бистроплинної тоді німецько-радянської війни, вермахт почав готувати завершальну операцію "руської кампанії" /Другої світової війни/ під кодовою назвою /фюрер любив барвисті, лякливо-погрозливі назви, що мали історичні паралелі/ "Тайфун".

Як відомо, тайфуном називають ураган величезної руйнівної сили, що виникає в південно-східній Азії та в тропічних широтах західної частини Тихого океану.

Тайфуном, але досі нечуваної військової сили і збирався вермахт обрушитися на столицю більшовицької імперії.

І мав для цього достатню силу.

Битва почалася 30 вересня 1941 року. Німці зосередили 75 дивізій, що нараховували 1800 тисяч солдат і офіцерів, 170 танків, 1390 літаків, більше 14 тисяч гармат і мінометів.

Радянці зосередили під своєю столицею трохи меншу, але все одне велику силу: 1250 тисяч чоловік, 990 танків, 677 літаків, 7600 гармат та мінометів — вся ця міць була об'єднана у три фронти: Західний, Резервний та Брянський.

І спалахнула жорстока і велика битва. З самого початку німцям почало фортувати, військове щастя було явно на їхньому боці. Розбивши війська Південно-Західного фронту, оточивши і полонивши Київське угруповання радянських військ, вермахт всі сили кинув на захоплення Москви. Німецькі стратеги були певні: доти, доки тримається Москва, СРСР буде подолати надто важко — якщо взагалі можливо. І навпаки, з падінням "червонозоряної" столиці /хоча зорі вже й зникли над Кремлем/ Радянський уряд змушений буде капітулювати. Принаймні, він тоді опиниться в безвихідній ситуації.

Директива плану "Барбаросса" наголошувала:

"Захоплення цього міста означає як з політичного, так і з економічного боку вирішальний успіх".

"Москва повинна бути оточена так, щоб жоден мешканець не зміг її залишити. Москва буде затоплена і перетворена у величезне море", — запевнятиме Гітлер.

З часом він, правда, змінить свою поспішну і явно нерозумну задумку щодо "моря". Та й до всього ж висловлену з переоцінкою власних сил. Тому, крім 75 відбірних дивізій, що їх було кинуто на Москву, вермахт спрямував туди і всі свої резерви — німецьке командування намагалося будь-що взяти Москву до початку зими.

Ударом танкової армії Гудеріана в напрямку Орел-Тула-Москва і почався генеральний наступ німецької групи "Центр".

Вже 2 жовтня в наступ перейшли основні угруповання противника в районі Смоленська. Прорвавши оборону, 7 жовтня німецькі війська оточили радянські армії західніше Вязьми — числом чотири,— і дві південніше Брянська.

Резерви в захисників були вичерпані. Величезні проломи в обороні радянському командуванню вже не було чим затуляти. Німецьке командування потирало руки — шлях до Москви нарешті вільний.

Так воно, власне, й було, хоч оточені дивізії чинили шалений спротив і до їхньої здачі, здавалось, ще було далеко.

Йосип Сталін /на той час генеральний секретар ЦК РКП/б/, голова Раднаркому СРСР, нарком оборони СРСР, Верховний головнокомандувач збройними силами СРСР, Герой Соцпраці/ вже відчував ту смертельну небезпеку, що нависла над столицею його величезної імперії, у яку було зігнано біля 100 різних народів і які покірні — але це сьогодні покірні!— а на випадок поразки вони можуть зовсім по-іншому "заспівати". Та й у кожному народі, незважаючи на криваві репресії й тотальну русифікацію та державний шовінізм, так і не був викоренений до кінця потяг до незалежності. /В конституції, правда, про людське око була стаття про право виходу з СРСР, але тим, хто заявив би про своє право на вихід, була приготовлена куля в потилицю/. І на випадок поразки ніякі репресивні заходи вже не могли б врятувати СРСР від розвалу.

Коли німці підійшли до Москви, ця загроза стала чи не реальною. Треба було спішно рятуватися — і від наступу німецьких військ, до того неспинимих, і від можливого виходу республік з СРСР. Але щось робити вже було пізно — над Москвою навис крах.

Почалася евакуація урядових структур, дипломатів, промислових підприємств, частково населення. Власне, вибірково. В першу чергу достойного для подальшого збереження. Евакуйовувалися цілими організаціями, колективами. Так, наприклад, московським письменникам та для членам їхніх сімей — ідеологічні бійці партії!— виділили спеціальний евакопоїзд.

Під час посадки у вагони, що здійснювалася під наглядом загонів енкавеєсівців, коли як завжди в подібних випадках виникла товкотня, що переросла в паніку /раптом усім не вистачить місць, а німці в цей час увірвуться де столиці?/ з відомим поетом-піснярем Лебедевим-Кумачем, автором багатьох патріотичних пісень, в тім числі й знаменитої "Священної війни" лучилася негадана істерія.

Загледівши портрет Сталіна /а ним були обвішані чи не всі вагони, в тім числі й паровоз/, поет, тикаючи в нього пальцем, раптом голосно і відчайдушно закричав /сам не тямлячи в ту мить, що кричить/:

-Он він... вусатий винуватець наших бід! Обіцяв-клявся, що німців шапками закидаємо, а тепер Москву тевтонцям здає!

Гамірливий перон в одну мить затих — як йому заціпило! Почувши таку крамолу, всі з жаху ахнули й застигли з порозкриваними ротами. Про кого він горлопанить, самовбивця? Про батька народів? Ясно було, що поет таким вигуком підписав собі швидкий смертний вирок.

Грубо розштовхуючи людей, до крикуна вже ринулися енкавеесівці. Ще мить, і він буде схоплений і поставлений до стінки, як панікер і найманець фашистів, який до всього ж ще й посмів розкрити свого поганого рота на святе ім'я вождя!

Збагнувши це, дружина пісняра, аби порятувати чоловіка — якщо це тільки ще можливо,— раптом несамовито закричала:

-Лі-іка-а-аря!!!! Де лікар??? Негайно лікаря!!! Мій чоловік не сповна розуму. Він з'їхав з глузду — потрібна допомога медицини! Ради Бога, по-швидше лікаря! Мій чоловік не відповідає за свої вчинки! Психічно хворих не можна карати — їх треба лікувати. Лікаря, ліка-а-аря...

Знаменитий пісняр, ідеологічний ще мить тому "багнет" партії, який так талановито прославляв правлячий режим, трясся, як в ознобі: налився краскою, рухи його були безладними, очі вирячені, розкритий рот пузирився піною...

Знайшовся лікар, який і підтвердив: так, у громадянина Лебедева-Кумача невроз — функціональне захворювання нервової системи, що виникло внаслідок дії психотравмуючих факторів. Не виключено, причиною стала інтоксикація. Потрібне негайне лікування, перш за все усунення психотравмуючих факторів, медикаменти, психотерапія, фізіотерапія. Тому поет не відповідає за свої слова і вчинки, адже він хвора — ХВОРА!!!— людина...

Затуркані науково-медичною термінологією, енкавеесівці розгубилися. Але поета все ж заарештували прямо на пероні, зняли з поїзда, хоч і не поставили під стінку — його відправили в психіатричку. Це і врятує йому загалом життя, хоч і добряче попусе здоров'я. Особливо, кількарічне перебування в психіатричці, що для таких, як він, була тоді тюрмою.

Паніка при евакуації швидко досягла свого апогею, коли всі були певні: не сьогодні-завтра Москва буде захоплена чужинцями, сил, щоб її відстояти, вже немає. Тому столицею повзли панічні чутки про те, що вже навіть заплановано здати місто німцям. Зрештою, ДКО змушений був увести в столиці з 20 жовтня облоговий стан. Тим часом німці, відчувши, що ще одного удару оборонці Москви не витримають, спішно підтягували резерви для нанесення вирішального удару. В середині листопада вермахт знову перейшов у наступ. Він настільки був упевнений в успіху /проти героїчний спротив радянських військ, хоч вони вже були поріділі і вкрай вимотані/, що німецьке інформаційне бюро повідомило на початку грудня:

"Німецькі кола заявляють, що німецький наступ на столицю більшовиків просунувся так далеко, що вже можна роздивлятися внутрішню частину міста через добрий бінокль".

Німецьке воєнне командування звернулося до солдат Східного фронту:

"Солдати! Перед вами Москва! За два роки війни всі столиці континенту схилялися перед вами, ви пройшли вулицями кращих міст. Вам залишилася Москва, примусьте її схилитися, покажіть їй силу вашої зброї, пройдіться по її площах. Москва — це кінець війни. Москва — це відпочинок. Вперед!"

І, зрештою, у Берліні було наказано редакціям газет на 2 грудня залишити порожні місця в чергових номерах-для вміщення повідомлення про взяття Москви.

Днем раніше, захопивши Красну Поляну, німецькі офіцери, піднявшись на дзвіницю, роздивлялися в біноклі Москву — звідти, з Красної Поляни до річкового порту Москви "Хімки" — було всього лише якихось 16 км.

Тепер тільки чудо могло порятувати більшовицьку столицю, а разом з нею і їх самих. Здавалося, що їхньому 24-річному правлінню надходив стрімкий, невідворотній і нищівний крах...

"Страна неминуемо катится к гибели. Так даже думают военные"— Аркадій Первенцев, письменник, автор відомого на той час роману "Кочубей" /про події Громадянської війни/ записуватиме до свого щоденника "Сход" /запис від 19 листопада 41 року/ про масову евакуацію з Москви восени того року. /Ці записи письменника будуть опубліковані лише через десятки літ/.

Ще: "Иногда нам казалось,— и это мнение разделяли все,— что государство доживает последние дни..."

Из ста человек — сто человек не верило в благополучный исход войны..." Так занотовував письменник, відступаючи у ті дні з Москви в колоні біженців, що була охоплена панікою...

День 16 жовтня за свідченням москвичів став найстрашнішим днем війни.

Із спогадів очевидців: "Втеча. Із старими і дітьми, по шосе Ентузіастів. Куди і нащо — не відповість ніхто з біженців. Перший раз не працює метрополітен. Не ходить міський транспорт. В магазинах продається в будь-якій кількості борошно і цукор — за ринковими цінами /звідки гроші візьмуться?/ На робітничі карточки видають по пуду борошна. Не вийшли газети. Мовчить репродуктор..."

За рішенням Державного комітету оборони 12 жовтня спішно почала створюватися ще одна лінія оборони — вже на самісіньких підступах до столиці. На спорудження оборонних ліній кинуті всі працездатні мешканці столиці та області — це, між іншим, стало початком всезагальної паніки серед москвичів.

До 10 жовтня німці підійшли до Калуги, захопили Гжатськ, Калінін, Можайськ, Малоярославець.

Бої вже йшли за 60-80 кілометрів від Москви.

30.IX німецькі війська, перейшовши в наступ, прорвали оборону на ряді фронтів.

Виникла пряма загроза падінню столиці. Ціною неймовірних зусиль радянському урядові вдалося сформувати 16 дивізій, але й вони не могли зарадити. Німці вже вигулькнули за 27 кілометрів від Москви на лінії Яхрома-Красная Поляна. Наче з неба позвальногося. Все.

Із спогадів очевидців:

"...мовчать репродуктори на стовпах. Мимовільна думка: на якій мові вони відгукнуться? Відомо, що Вишинський і Деканозов всю ніч просиділи в кабінеті начальника Київського вокзалу, вимагаючи для себе особистого составу.

Ніхто не обмінюється новинами. Просто всі знають: сьогодні з Москви втік уряд. За такі знання можна поплатитися головою".

Днем раніше був виданий секретний наказ:

"15 жовтня 1941 р.

З огляду на неблагополучне становище Можайської оборонної лінії Державний комітет оборони постановляє:

1. Доручити т. Молотову заявити іноземним місіям, щоб вони сьогодні ж евакуйовувалися в м. Куйбишев /НКПС — т. Каганович забезпечує своєчасну подачу составів для місій, а НКВС — т. Берія організує їх охорону/.

2. Сьогодні ж евакуювати Президію Верховної Ради, а також уряд на чолі із заступником голови РНК т. Молотовим /т. Сталін евакуюється завтра або пізніше, дивлячись по обстановці/.

3. Негайно евакуюватися органам Наркомату оборони і наркомвоєнмора в м. Куйбишев, а основній групі Генштабу — в Арзамас.

4. На випадок появи військ противника біля воріт Москви доручити НКВС — т. Берія і т. Щербакову здійснити підрив підприємств, складів та установ, які неможливо буде евакуювати, а також все електрообладнання метро /виключаючи водогін і каналізацію/.

Голова Державного Комітету Оборони І. Сталін".

20 жовтня в Москві було оголошено стан облоги.

За підписам Сталіна, і заодно із закликом допомагати Червоній Армії, яка захищає Москву.

Почалася масова втеча, яку важко було назвати евакуацією.

Начальство тікає першим, співробітники не знають, що робити з покинутими фондами, документами.

Як свідчитимуть через десятиріччя очевидці тих подій, "повсюди випадки знищення партійних документів. В будівлі Центрального комітету на Старій площі все говорить про панічну втечу".

Тільки з початком третього тисячоліття вперше буде опублікований рапорт заступника І відділу НКВС СРСР від 20 жовтня:

"После эвакуации аппарата ЦК ВКП(б) охрана 1-го отдела НКВД произвела осмотр здания всего ЦК. В результате осмотра помещений обнаружено:

1. Ни одного работника ЦК ВКП(б), который мог бы привести все помещение в порядок и сжечь имеющуюся секретную переписку, оставлено не было.

2. Все хозяйство — отопительная система, телефонная станция, холодильные установки, электрооборудование и т. п. — оставлено безо всякого присмотра.

3. Пожарная команда также полностью вывезена. Все противопожарное

оборудование было разбросано.

4. Все противохимическое имущество, в том числе больше сотни противогазов "БС", валялось на полу в комнатах.

5. В кабинетах аппарата ЦК царил полный хаос. Многие замки столов и сами столы взломаны, разбросаны бланки и всевозможная переписка, в том числе секретная, директивы ЦК ВКП(б) и другие документы.

6. Вынесенный совершенно секретный материал в котельную для сжигания, оставлен кучами, не сожжен.

7. Оставлено больше сотни пишущих машинок разных систем, 128 пар валенок, тулупы, 22 мешка с обувью, носильными вещами, несколько тонн мяса, картофеля, несколько бочек сельдей, мяса и других продуктов.

8. В кабинете т. Жданова обнаружены 5 совершенно секретных пакетов.

В настоящее время помещение приводится в порядок.

Докладываю на Ваше распоряжение".

І як далі свідчать очевидці, "при всем том — Октябрьский праздник".

Нібито на прохання все тих же невтомних трудящих його скоротили до одного дня, відмовилися від вихідного, але святкувати вирішили. Як заведено.

Навіть з докладом вождя.

Але запитань залишилося більше, як відповідей. У всякому разі зрозумілих.

Урочисте засідання відбулося в метрополітені.

Замість Большого театра — на станції "Маяковська".

І парад на Красній площі.

Вождь на трибуні мавзолею. Вождь, який виголошує промову.

Хтось обережно говорив про двійників. "Тим більше, що один з багаточисленних двійників був шефом театрального гуртка 528-ї школи — артист Театра Ленради Самуїл Борисович Кудашов. В легкому гримі він обманював своїм виглядом навіть товаришів по трупі... І в метро, і на Красній площі народу, врешті решт, було не так уже й багато. Головною залишалася можливість, все, що відбувалося, показати країні в кінохроніці..."

Мовляв, Сталін у Москві, навіть виступає на трибуні мавзолею, все

гаразд. Москва тримається міцно і ворогу її не взяти. Це той Сталін, який писав про себе в своїй офіційній біографії "Иосиф Виссарионович Сталин. Краткая биография", що була в СРСРі у ті часи аналогом гітлерової біблії "Майн кампф".

Так ось він писав про себе, що він, Сталін, є "кращим сином більшовицької партії і спадкоємцем достойним великого продовжувача справи Леніна".

Це він пізніше, програвши в сорок першому війну, у відчаї вигукне: "Ленін залишив нам державу, а ми її перетворили в лайно".

Р. С. Сталін почав користуватися двійниками після убивства Кірова.

Їх було в нього кілька. Найвідоміший — Євсей Лубицький, тихий український бухгалтер з Вінниці. Він і стояв на трибуні мавзолею.

Подальша його доля не зовсім благополучна /а втім, з вогнем грався/: у 1952 році його арештують. Надто захопився "грою в Сталіна". Звільнять вже після смерті Сталіна

і вишлють в Середню Азію, в Душанбе, де він і завершить свої земні дні у році 1981-му.

ЯРЛИК НА КНЯЗІВСТВО

Берлін, готель "Бельв'ю"

"Гут, гут!!!" — вигукував зворушений чи не до сліз

новий володар ярлика на княжіння

-Священна тисячолітня німецька імперія зустрічає свого дорогого гостя — Великого князя

Московського Йосипа IV Джугашвілі, видатного діяча, стратега і тактика, геніального продовжувача справи Йосипа Сталіна, вождя і батька всіх московитів, вірного учня Адольфа Гітлера,— аж захлиналися московські репортери, ведучи прямий репортаж на Москву з урядової платформи берлінського вокзалу.

Під звуки державного гімну Німеччини червоні полотнища наче з неба почали спускатися і серед них з'явився портрет засновника тисячолітнього рейху, вічного фюрера фашистської Німеччини Адольфа Шикельгрубера, світові відомого як Гітлер.

Як тільки полотнище із зображенням фюрера спустилося, Йосип IV миттєво виструнчився, аж наче в одну мить і зростом побільшав /здається, він непомітно зіп'явся на носки чобіт/, віддав честь полотнищу, вклонився йому по пояс /"За руським звичаєм",— миттєво уточнять репортери/. Випроставшись, великий князь розгублено закліпав віями — здалося, що мишачі вусики під носом у фюрера нервово засмикалися — невдоволено чи

й навіть погрозово.

"Тю, чорт! Мана якась. Чи Адольфішка й справді чимось незадоволений?— подумав князь і поспішно перехрестився — слава Богу вусики мовби заспокоїлися.— Здалося,— перевів подих князь.— Цур йому пек!"

Ще раз — вже з власної ініціативи,— віддавши фюреру честь, князь з явним полегшенням подався з міністром зарубіжних справ рейху в обхід почесної варти, потім щось пробурмотів, як вони піднялися під балдахін, пробурмотів нерозбірливо, то соваючи собі під вуса люльку, то виймаючи її та картинно затискуючи в кулаці, то знову тикаючи її під вуса... Бурмотів не більше хвилини, але перекладач те коротке шамкотіння перекладав досить довго, використовуючи стандартний набір слів, що відповідав даному моменту: слава, мовляв, великому, незрівнянному, вічно живому фюреру великого німецького народу, надії й опори всього передового людства; слава нації священної німецької імперії; хай живе дружба між народом рейха і народом Великого Московського князівства. Слава творцеві Великого Московського князівства-2 Йосипу Віссаріоновичу Сталіну, який

був і залишився на віки вічні великим другом великого Адольфа Гітлера!!!

Під спалахи магнію, репортери кинулися до гостя рейхсканцлера, але той, затиснувши у руці люльку — наче відгородився од писак. Правда, пробурмотів /він взагалі не вмів виступати, особливо без заздалегідь написаного тексту/, що він неймовірно щасливий, адже прибув на священну землю тисячолітнього рейху, на історичну батьківщину найвидатнішого із найвидатніших вождів світу Адольфа Гітлера

/забувши, правда, що історичною батьківщиною останнього є Австрія/, на землю наших великих друзів і соратників...

І без передиху кинув репортерам:

-Решту придумаете самі, не дарма ж вас величають борзописцями!

Зазвичай його супроводжував у низько насунутім на лоба кашкеті з випуклим срібним черепом, що закривав йому чи не половину лиця, протектор, особистий представник і наглядач рейхсканцлера при Московському князівстві-2 в чині обергрупенфюрера СС. Він постійно ходив у картузі, не знімаючи його навіть за обіднім столом, і Йосип IV, спілкуючись з ним чи не щодня, так і не заглянув, а яке ж у нього лице і чи є воно взагалі в обергрупенфюрера СС?

Після Чехії, яка у вересні 1941 року була оголошена протекторатом Богемія і Моравія, настала черга й переможених Росії, яка в жовтні того ж року після розпаду СРСР, була оголошена протекторатом під йменням Велике Московське князівство-2. Тоді ж у Кремлі на флагштоці було піднято штандарт протектора з рунічними знаками СС, а в Гранатовитій палаті Кремля з'явився його кабінет. Звідтоді впродовж більше як піввіку при московському князеві з величальним епітетом великий, змінюючи один одного, невідлучно знаходяться наглядачі старшого брата — протектори.

Протектор з латини перекладається як охоронець, захисник чи покровитель. Вважалося, що таким він і є при московському князеві. Без його відома чи підпису в Московському князівстві не приймався і не був дійсним жоден папірець — особливо у зовнішніх відносинах і Йосип IV зник до нього, як до власної тіні і вважав, що так і треба. Зрештою, він мусить бути постійно в курсі, чим займається його холоп. Протектор супроводжував великого князя і в Берліні, не спускаючи з нього похмурого погляду. І Йосип IV навіть був спокійний — ходить тінню за ним протектор, значить все гаразд.

На закінчення офіційної церемонії гостей повели до чорних лискучих "мерседесів" і в супроводі есесівців на мотоциклах відвезли до готелю "Бельв'ю", старовинного палацу, у якому традиційно поселяли високопоставлених гостей німецького уряду.

У "Бельв'ю" колись був кабінет фюрера і зала для засідань вищого керівництва рейху, перетворені пізніше на музей, а тому гостей, яких поселяли в престижному урядовому готелі, незмінно вели до кабінету засновника тисячолітнього рейху. Не питаючи, звісно, на те їхньої згоди — то був обов'язковий сакральний ритуал.

Повели і Йосипа IV та найближче коло осіб, що його супроводжували, і московіти на чолі зі своїм князем великим під спалахи магнію, стрекотіння кіно— і телекамер мусили затято кланятись численним портретам та скульптурам Адольфа Гітлера. Ще й у котре запевняти, що вони "неймовірно схвильовані, раді і горді", що прилучилися до найбільшої святині світу — місця, де жив і працював сам фюрер, організатор і натхненник Великої Німеччини, творець її тисячолітнього рейху — "Третього рейху, а четвертому не бувати!". Від тих, здавалося б, безконечних поклонів до зображень Адольфа в Йосипа IV розболівся поперек /великий князь страждав остеохондрозом/, тож ледве діставшись до відведених йому апартаментів, князь упав крижнем, подумки

кленучи "німчуру" та "Адольфішку". Але тільки десь чувся стукіт чи й навіть шерхіт, готовий був, незважаючи на остеохондроз. схоплюватися і знову кланятись перед зображенням фюрера, що було і в номері, кричати "Хайль Гітлер" стільки, скільки й треба було за ритуалом. І нічого не вдієш, руські завжди в таких випадках кажуть: на чиему возі їдеш, того й пісні співай.

Зрештою, захотілося випити.

І не просто випити, а добряче дриболизнути. За руським звичаєм. Щоб забути про все-все і відчувати себе паном, а не слугою панським. Хотілося набратися до чортиків і хоч на якийсь час забути, що він у Берліні, куди прибув принизливо просити в "німчури" ярлик на князівство.

Крекчучи — клятий хондроз!— встав, розтираючи кулаком поперек, знайшов у холодильнику цілу батарею пляшок і серед них його улюблений французький коньяк.

Чи була в холодильнику ще й закуска, навіть не дивився. Є коньяк — що ще треба!

Знайшов у номері склянку, налив по вінця, хукнув, чикилдикнув її одним духом. І через мить йому полегшало, разом із живлющим хмільним трунком, що так і розлився по всьому тілу.

Як і його попередники з роду Джугашвілі, починаючи від самого прапрадіда, Йосип IV теж був скритним алкоголіком /а втім, про його захоплення чаркою на самоті знало чи не все князівство/ і пив, коли хотів набратися до положення риз неодмінно сам, зачинившись у своїх покоях. Не довіряй нікому, навіть патріарху московському /а що б він пив з патріархом — церковне вино-компот?/ А при свідках старався не розслаблюватися і знати міру, аби ніхто й ніколи не бачив його величність п'яним, як останнього руського мужика. А ось сам на сам набирався по зав'язку. І тоді вранці довго не міг дійти до тями і збагнути де він перебуває? На цьому світі чи вже на тому?

Того разу в берлінському готелі князь спорожнив дві пляшки свого улюбленого французького коньяку, набрався як чіп і, впавши на широчезне ліжко /здається, подружнє, але воно було таким широким, що супруженцію на ньому можна було місяцями не бачити, навіть сплячи з нею/ і провалився у щось липке і тяжке...

Коли вранці, стогнучи й кленучи себе, що хильнув добрячу зайвину, хапаючись за голову, що гула джмелями й розколювалася, як наче репався

перестиглий кавун, то зненацька виявив біля себе якусь... дівцю. Отакої!

Та ще й голу-голісіньку! В чім мати народила. Правда, звабливу — фізія нічогенька! — було на що подивитися, не кажучи вже про інше... гм-гм...

-Свят, свят!.. Мана якась! Наваждєніє! Отак набратися! Чувишка поруч ввижається.

Перехрестився, протер очі, закліпав, але мана не зникала: на ліжку біля нього і справді в реальності лежала дівця — довгонога і гола-голісінька отроковиця. І справді було на що подивитися, не кажучи вже про... гм-гм... інше...

Таки не сниться йому і не меречиться...

-Що це ще за... явленіє?— ледве повернув він розпухлим язиком у пересохлому роті.— Невже я ще був на щось... здатним?

-О-о!!.— мрійливо протягла-заспівала білокура пройда.— Великий князь всю ніч

невтомно займався зі мною сексом.

-Себто... блядством?— по-простому, за руським звичаєм перепитав він, все ще жахаючись — а раптом... раптом зганьбився.

-Пхе, як вульгарно,— манірно протягла гола бестія.— Кажу, се-ексом!

-Із... тобою?— витріщився князь.

-А вже ж не сам із собою,— пирхнула лярва /розмова велася по-німецьки, і князь розумів лише через п'яте на десяте/, але здавалося, що тямив усе/.— Гадаю, великий князь сам із собою сексом не займається?

-Ну, ти — кур-рва!!.

-Ах, яке симпатичне руське слівце: ку-ур-рва!— не образилась гола дівиця.— Взагалі, великий князь був у постелі, як молодий лев. Як барс! Я ледве витримала таке солодке катування. Тільки впорювався, як відразу ж знову починав... Я таких статевих велетів ще не здибувала,— млосно потяглася, ще і ще демонструючи своє розкішне тіло.— Ах, мій любий князю, я вже, здається, той... завагітніла. Буде тобі спадкоємчик на трон —ха-ха-ха!!! У вас усі московіти хтиві та жадібні до жінок?

-Ні, це я один... такий — І тут князя заповонила інша думка. Він добре пам'ятав, що спорожнивши дві пляшки французького коньяку, впав на ліжко зодягненим — у своєму незмінному френчі з чотирма накладними кишенями, у генеральських з лампасами штаних, заправлених в кавказькі — традиція Джугашвілі,— чоботях. Навіть кашкета не зняв, а тут... Матір божя, він лежить на ліжкові як і ця лярва теж голий-голісінський. В чім мати народила.

-Виходить, мене хтось роздягав уночі?— Виходить, мене хтось роздягав уночі?— прохрипів князь і хотів було прохрипів князь і хотів було погукати свою стражу, але та шльондра спинила його.

-Чого ти злякався, дурнику? Сам роздягнувся, ніхто з тебе шмотки не стягував. Як побачив мене голою, так в один мент все з себе позривав,— на підлозі біля ліжка й справді жужмом валялися його френч, штани, чоботи і все інше.

-Невже я ще був здатний... роздягтися?

-Кажу ж, я ледве витримала... Така ніченька була, така!.. Райська і божественна. Тепер я певна, що ти як великий московський князь чогось таки вартий!

-Мерсі боку, як кажуть ті, чийого коньяку я здорово вчора хлобиснув. І взагалі — стривай!

-Я не збираюся нікуди тікати,— незнайомка засліплювала його посмішкою та голизою свого розкішного тіла.

-Як ти тут опинилася? (у протилежній стіні з-під картини визирало вічко відео, ясно, що всю ніч ішов запис).— Ти хто така, шльондра німецька? Ти... ферштейн?

-Ферштейн, ферштейн. Тільки я не шльондра,— верескнула білявка, на всяк випадок демонстративно-цнотливо натягуючи на себе простирadlo.-Я —принцеса!

-Ого, як мені поталанило! У курвах сама принцеса ходить.

— Я — принцеса Марія! Між іншим, з династії Гогенцоллернів! З роду, — вона знову верескнула,— самого Фрідріха Вільгельма, прусського короля!!!

-Подумай гарненько, може ти з роду самого Фрідріха I Барбароси, га? Імператора "Священної Римської імперії"? Га? Подумай. Не дрібнися. Я просто зворушений, з ким мені пощастило всю ніч трахатись!

-Фрідріх I Барбароса, до твого відома, походив з династії Гогенштауфенів, а я з династії Гогенцоллернів!

-Отак набратися! Чорт!— тільки й зітхнув Йосип IV.— Здається, я таки влип у якусь історію. Ось тільки в яку?

"Клята німчура,— далі вже думав він, не зважаючи те, що думав, висловлювати вголос.— Не інакше, як щось затіває — от і підсунула мені цю шльондру. Із роду буцімто самих Го-гоген... Тьху, й не вимовиш! Не інакше, як німчики готують якусь провокацію. Одержати б по-швидше ярлик на князівство і хутчій брати йоги в руки та накручувати петлі /його величність любила полювати зайців/ з цього триклятого Берліна, хай би

він пощез, зараза отака!!."

Офіційний прийом відбувся не в Рейхстазі чи в Палаці Уряду, на що потай сподівався Великий Московський князь, а всього лише в залі

для прийому почесних гостей престижного готелю "Бельв'ю".

"Що ж, як у нас, руських, кажуть: по Сеньці й шапка,— змирився з рішенням німецької сторони Йосип IV.— Та й не дарма ж у нас ще кажуть: в чужий монастир зі своїм уставом не сунься! Або: на чийому возі їдеш, того й пісні співай!.. "Бельв'ю" то й "Бельв'ю". Не останнє приміщення в Берліні. Та й не кожного гостя німецька сторона приймає в "Бельв'ю".

А коли побачив яка розкішна зала для прийому почесних гостей у "Бельв'ю", то й заспокоївся, радий, що його гідності й посаді німці не зашкодили!..

Аби дали ярлик на велике князівство, визнали його, Йосипа IV верховним правителем ВМК-2, а там... Там хай хоч і трава не росте. Все інше, він, Йосип IV, переживе. Не злиняє. Аби вирвати в клятої німчури владу, він на все згодний. В тім числі й на "Бельв'ю". Адже тоді всі, хто все ще зазіхає на владу в Московії /а в Московії постійно хто-небудь зазіхає на владу, це як національна риса руських, їхній менталітет/, прикусять язика, спіймавши облизня. Адже проти того, кого визнають німці, ніхто не зважиться виступити, бо інакше матиме справу з самим рейхом. Німці люблять порядок і анархії та безладу не потерплять у своєму протектораті. Під Москвою постійно знаходиться їхня бронетанкова дивізія — напoxваті в протектора. Коли що — кине її на Москву і в Кремлі тоді не всидиш. А ще ж есесівський загін, десятки загонів, котрі тільки тим і зайняті, що слідкують за московітами. Крім усього ще діють сотні їхніх замаскованих вивідників, шпигунів та донощиків — слідкують. Коли що, будь кого — в тім числі й великого князя, — швидко поставлять на місце. А не підкориться, своє гнутиме — одним розчерком пера на його місце посадять іншого любителя влади! А їх, таких, що у всьому слухатимуть своїх арійських панів і сидітимуть у князівстві, як миша в ожереді — сухо, чисто, затишно і зерно на прокорм є,— завжди вистачало, вистачає і вистачатиме. Все це добре знав правнук Йосипа Сталіна, а тому на рожен ніколи не

пер, у всьому слухався кляту німчуру, проводив їхню політику, тому й дістався до трону великого князя. Тож тепер, маючи під собою таке сідало, нікому його не уступить — нема дурних!

Гостей зібралося біля 500 осіб. З німецької сторони крім високопоставлених чинів рейху, міністрів та депутатів бул радники, працівники Департаменту у справах Слов'янії та інші офіційні особи, журналісти, відомі люди. З боку делегації ВМК-2 — почет великого князя, дипломати з приказу зарубіжних справ, відомі бояри, воєводи, радники, журналісти, релігійні особи на чолі з патріархом московським, представники численних російських князівств та ханств /всі вони були удільними/, які супроводжували Йосипа IV як великого князя.

В просторій залі з широкими венеціанськими вікнами, сліпучими кришталевими люстрами і блискучим паркетом, на якому й ходити було боязко, буквою "П" поставлені здавалося б безконечні столи з антикварними кріслами з фернамбука. На столах виставлено розкішні сервізи, прикрашені старовинним сріблом і квітами.

Розкішний обід у "Бельв'ю" вдався на славу — сторона, що приймала, не поскупилася і прийняла представників якогось там князівства, сателіта протекторату на околиці тисячолітнього рейху, як наче б представників великої і могутньої держави, ледь чи не рівної самому рейху. Більше того, офіційний обід вшанував своєю присутністю сам рейхсканцлер, глава уряду Німеччини — добродушний взагалі чоловік, дещо товстуватий, а тому на вигляд простецький, із залізним хрестом на грудях, що його він любив на людях час од часу ніби поправляти, чим і привертав до своєї нагороди зайву увагу.

Він і відкрив обід коротким тостом "за наших добрих гостей із "Слов'янії", за "його величність герра Йосипа, друга рейху, який невтомно веде своє князівство до ще більшого процвітання, що його воно зазнало в співдружності з Великою Німеччиною", за "сердечні стосунки між рейхом і ВМК-2" і ще дещо в тому ж дусі.

У відповідь теж з коротким словом виступив герр Йосип.

Але тут стався казус, що відразу ж набрав політичного забарвлення.

Герр Йосип своє слово почав із згадки про "великий руський народ", який, звичайно ж, — ідеологічний трафарет, — над усе цінує дружбу з великим німецьким народом".

Рейхсканцлер гучно хрюкнув /це в нього означало подив і водночас саркастичний сміх/ і безцеремонно перебив гостя:

-Цікаво знати, герр Йосип, як це на куцій території куцого вашого князівства міг вміститися якийсь "великий руський народ", що ледь чи не рівня великому німецькому народові?

Запала гнітюча тиша.

Герр Йосип зблід, збагнувши, що дав маху і змушений був миттєво дати задній хід:

-Я мав на увазі... е-е... великий московський народ...

Рейхсканцлер знову хрюкнув /правда, не так гучно/.

-Це, як кажуть, інший коленкор. Але треба ще простіше, герр Йосип: народ

Московії. Або — московіти. Це відповідатиме історичній дійсності. А то загнув! Про якийсь великий руський народ. Був у вас колись великий руський народ, але ваш прапрадід, герр Йосип, його прос... гм-гм... втратив.

Герр Йосип змушений був проковтнути цю гірку пілюлю і продовжив тост за "московітів, які усе цінують дружбу з великим німецьким народом"

Далі обід на Унтер дер Лінден тривав без пригод /рейхсканцлер більше не хрюкав/, котячись як по добре второваній дорозі. Та й тости були суворо дозовані — з того і того боку, а їхній зміст до останнього слова був заздалегідь завізований у гестапо. Якщо воно схвалювало тост — він міг бути виголошеним.

Далі та і та сторони виголошували тости за засновника тисячолітнього рейху Адольфа Гітлера, за "тисячолітній рейх", за "вождя і вчителя московського народу Йосипа Сталіна, який був і залишився — попри деякі непорозуміння — духовним братом Гітлера, за мир і дружбу між народами Європи та за їхнє процвітання". Кінця краю тим тостам не було. Шампанське, коньяки і кращі рейнські вина лилися рікою — як і руська водка, що теж була помічена за столом. На естрадному узвишші виступали співаки, грав оркестр.

Та ось знову слово взяв пан рейхсканцлер. У своїй яскравій і змістовній промові, як писатимуть німецькі та московські газети, він, підкресливши дружбу між народами, на завершення вигукнув:

-Історична мить настає, пані і панове! Герр Йосип прибув до Великої Німеччини за ярликом на князівство і з трепетом чекає, коли ж настане сія мить. Прибув, як колись російські князі їздили на Волгу в ставку хана за ярликами на княжіння.

Йосип насупився — знав з історії, що таке ярлик і це його образило /як і згадка про поїздки його попередників у ставку хана Золотої Орди/, але... Але нічого не вдієш. Він і справді прибув до Берліна за ярликом на княжіння у ВМК-2 і справді з нетерпінням чекав, коли ж йому вручать сію відзнаку, як символ верховної влади.

-Наданою мені великим арійським народом владою я затверджую герра Йосипа великим князем московським,— хрюкнувши, виголосив з бокалом рейнського в руці глава уряду.— Як питають у таких випадках: заперечень, панове, немає?

Заперечень не було. Та й де б вони взялися, коли герр рейхсканцлер наперед вже все вирішив.

-То що — затвердимо герра Йосипа на цій посаді?— дещо грайливо — грався як кіт з мишкою,— звернувся рейхсканцлер до протектора.— Дамо йому ярлик на велике князівство?

-Так! Герр Йосип заслуговує на таку посаду — великого князя московітів,— підтвердив протектор, очі та вуха рейхсканцлера у Москві.

-Коли ручаєшся — гут! Але — гляди!

-Я хоч і перебуваю в країні московітів, проте служу Великій Німеччині, фатерлянду,— ледь чи не ображено вигукнув протектор.

-Гут, гут! Служи!

Було врочисто зачитано указ рейхсканцлера.

Потім на тарелі рейхсканцлеру піднесли й сам ярлик – підковоподібну золоту пластинку на такому ж ланцюжку. /"Слава Богу, хоч золота німчура не поскупилася на ярлик", — миттєво відзначив про себе герр Йосип, не підозрюючи, що то всього лише позолочена цяцька/.

Піднявши над головою ярлик, що блищав у спалахах магнію, рейхсканцлер показав його присутнім і врочисто вручив Йосипу IV.

-Як кажуть, носи! І теж служи. Але — Великій Німеччині. А вже потім і своєму... великому /хрюкнув/ народові, що вміщується у тебе в куцому князівстві!

Йосип IV відчув, що настала його історична мить, до якої він — борючись за владу в князівстві,— так довго і тяжко йшов. Ось він, у його чіпких руках, символ верховної влади в Кремлі, що його він уже не віддасть нікому — ярлик на князівство вирвуть хіба що з його мертвих рук. Але він постарається за будь-яких обставин залишатися живим — це далєбі краще, як бути мертвим. Перевірено, як кажуть, віковим досвідом людства.

В пориві розчулення герр Йосип значно і якось аж з виляском поцілував ярлик, як дорідну молодицю і врочисто витарабанив його собі

на шию. Оркестр заграє туш.

Парадна зала "Бельв'ю" виповнилася здравицями і тостами за нового великого князя Московії.

-Служу панові рейхсканцлеру і в його особі великому німецькому народу і фатерлянду! Гут, гут!!!— вигукував зворушений чи не до сліз новий володар ярлика на княжіння.

БУНКЕР.

КОЛИ ПОГАСЛИ КРЕМЛІВСЬКІ ЗОРІ

16 жовтня 1941 року, Куйбишев — на глибині 37 метрів

"Я знаю, як сильно німецька нація любить свого вождя і тому мені хочеться випити за його здоров'я!"

Чутки на те й чутки, щоб збурювати люд, вони повзучі, їм немає перерви і спину. і, що найголовніше, вони завжди правдиві. Хоч і чутки. Як би їх влада не спростовувала, вони роблять своє, несуть хоч якісь вісті. Від чуток трохи ніби спокійніше, з'являється хоч якась визначеність і ти знаєш що тебе чекає і що робити.

Гірше, коли вже й чуток немає — ось тоді повна невідомість. Крах.

Глибокої осені 1941 року чутки повзли Москвою одна одної вражаючіша. Уряд тільки заходився пакувати чемодани, а чутки вже тут, як тут: уряд тікає з Москви, кидаючи її напризволяще. І всі знали, що це — правда. Як правда і те, що Сталін теж залишив Москву як при панічній втечі. А навзамін "батька народів" залишений двійник, який не має права — на відміну від свого оригіналу — на втечу. Межи люди вже пущена контрчутка: так, уряд евакуйовується, але вождь залишається в столиці. На своєму бойовому посту. І доки він у Москві, Москву німцям не взяти... Вони хіба що в бінокль її з Красної Поляни можуть роздивлятися.

Таким чуткам вірили /хотілося в це вірити, хоч у щось вірити/ і... і не вірили, знаючи, що на трибуні для заспокоєння громадян буде з'являтися двійник "батька

народів", загримований під оригінал. Так воно насправді і є. І той псевдосталін помахав народу ручкою і навіть із сталінським акцентом щось там виголосить з трибуни... В той же час, як сам вождь — сиріч оригінал, — вже давно сидить у Куйбишеві, в глибочезному бункері — тільки що він там висидить? Своє дорогецінне життя він може й збереже — на якийсь час. Але свою імперію — навряд.

Коли ж Москвою поповзли чутки /ба, ураганом пронеслися!/, що вночі спецпоїздом під охороною кількох десятків тисяч енкаведистів вивезено в невідомому напрямку саркофаг з тілом Володимира Леніна, всі

зрозуміли: Москві амба! Спасайся, хто як може!

Перші вартові, які несли вахту біля склепу вождя — Мавзолея, за наказом начальника Московського гарнізону Муралова, коли був заснований пост № 1, з'явилися 27 січня 1924 року о шістнадцятій нуль-нуль. Тобто через п'ять днів по смерті Леніна і за день до його похорон.

На почесний у комуністичній вотчині пост №1 відбиралися курсанти кращі з кращих.

/Із сотні тисяч допризивників лише 36 кожен півроку потрапляли до роти, яка охороняла — не без театрального ефекту! — Мавзолей/.

Солдати строкової служби жартували /служба біля усипальниці вождя була, як сам вождь любив казати, архіважкою/:

-Потрапив до роти почесної варти — пишайся, не потрапив — радуйся!

Церемонія зміни варти тривала дві хвилини і 35 секунд і нараховувала 210 кроків, які треба було зробити синхронно від Спаських воріт Кремля до "точки" — і це при тому, що треба було до сантиметра і секунди вивіряти крок, супроводжувати дійство ще й складними прийомами — як раніше казали артикулами, — зі зброєю в руках. /Згодом один з радянських -російських — поетів напише цілу поему під назвою "Двести десять шагов" — про ті "артикули" на Красній площі/.

За добу ритуал повторювався 24 рази, адже бійці змінювалися /завжди приваблюючи до себе натовпи гулящих/ через кожну годину — під бій курантів починаючи з другого перезвону. /Якщо температура опускалася нижчі 15 градусів почесна варта зодягала валянки, а обличчя змащувала жиром. Зодягалися перші курсанти як і всі бійці Червоної Армії двадцятих років — в будьонівки з шишаками та шинелі з петлицями, що були пошиті за малюнками художника В.Васненцова/.

І ось, коли на початку війни німці опинилися біля воріт червонозоряної столиці, вирішено було спецпоїздом, з дотриманням архісекретності, евакуювати тіло Леніна /спецешелон охороняли 15 тисяч бійців внутрішніх військ, не рахуючи численних чекістів/ до Тюмені. Є таке місто — обласний центр, на обох берегах р. Тури /притока Тоболу/, перше російське місто в Сибіру. Виникло на місці татарського містечка Чингі-Тура в 14 ст. Тюмень — один з центрів Західного Сибіру, тепер однойменної нафтогазової провінції. Мешкали в місті /крім, звичайно, росіян/ українці, татари, ненці, ханти, мансі, комі та ін.

У порівнянні з європейським центром Росії, Тюмень — закуткова глушина. Край,

куди й Макар телят не гаяв пасти! Тож були певні: жодному німецькому главарю на думку не спаде бомбити Тюмень. І тим більше, шукати там мумію вождя.

Але й здійснити перевезення саркофагу з дорогоцінною мумією було не просто — потрібні суворі температурні умови, відповідна вологість та відповідне світло... А тут ще й дорожнє трясіння — більше півтори тисячі кілометрів залізницею! Не близький світ!

І все ж ризикнули. Та й виходу вже не було — німці могли в будь-який день увірватися до Москви.

Вагон обладнали спецобладнанням для забезпечення потрібного мікроклімату та спецамортизатором для зменшення вібрації. Вагон із саркофагом - об'єкт № 1 — помістили в середині спецешелону, що був переповнений бійцями, озброєними усіма видами зброї, включаючи кулемети й гармати.

Пост №1 перенесли до вагону.

Варта змінювалася в дорозі, як і заведено /тільки бою кремлівських курантів не було чути/ через кожну годину.

Тюмені дісталися благополучно без пригод. Вночі, оточивши запасну станцію, що знаходилась десь у глушині тієї глушини, потрійним кільцем, вивантажили саркофаг з мумією і перевезли її до місцевого сільськогосподарського технікуму, що був збудований в стилі ренесансу — там курсанти теж змінювалися через кожну годину. Неодмінно врочисто карбуючи кожен крок та здійснюючи потрібні артикули зброєю, і так нестимуть вони вахту в приміщенні сільськогосподарського технікуму, переобладнаному під тимчасовий Мавзолей цілих три роки і дев'ять місяців.

А тим часом Москва теж цілих три роки і дев'ять місяців залишатиметься без сакральної мумії вождя — бідненька! Як то їй це було пережити!

Мавзолей три роки і дев'ять місяців залишався порожнім, без свого насельника. Бовванів на Красній площі, як більмо на оці.

Остерігаючись, аби німці його не розбомбили, довго міркували, як його вберегти. Спершу порожню усипальницю хотіли було прикрити мішками з піском, але швидко збагнули, що при прямому попаданні авіабомби це не порятує. Тоді художники та архітектори запропонували "об'єкт" замаскувати, і увести таким чином ворогів в оману.

Дістали 1500 метрів сурового полотна. За три дні викроїли з нього "дім", намалювали на ньому вікна і натягнули на каркас, що його спорудили над Мавзолеєм Ілліча. Мовляв, з небес німецькі льотчики, прорвавшись до центра столиці, сприймуть той муляж, ту декорацію за справжній будинок, не розуміючи де ж подівся сам Мавзолей...

І ось коли саркофаг вночі таємно вивезли із столиці /вивозили таємно, але про те тієї ж ночі дізналися всі/, а на Мавзолей натягнули маскувальний "халат", москвичі й зрозуміли: Москві амба! Спасайся, хто як може!

І на дорогах, що вели з Москви в глибину Росії, на схід, потяглися тисячні валки охоплених панікою втікачів, які вже ні в що і нікому не вірили.

"Головне питання, яке хвилює всіх (точніше — цікавить — В. Ч.), хто потрапляє в бункер: чи був там Сталін? За офіційними даними, під час війни його там не було.

Можливо, це всього лише частина легенди, яка гласить, що вождь нікуди з Москви не виїздив. Але це твердження нині багатьма істориками піддається сумнівам. Річ у тім, що в кількох кварталах від бункера один час мешкала дочка Сталіна — Світлана, яка під час бомбардувань ніби кілька разів ховалася в цьому бункері, а тому Сталін, який любив дочку,— цілком ймовірно міг провідувати її в Куйбишеві і зайти до свого бункера" — з одного видання.

В кінці листопада — на початку грудня Йосип Сталін почав збиратися в неблизьку як для нього, який постійно сиднем сидів у Кремлі та на Ближній дачі,— дорогу. Простіше — евакуюватися з Москви. Ще простіше — тікати, бо сидіти в Кремлі, до якого, захопивши Москву /а це питання лише найближчого часу/, в першу чергу увірветься ворог, вже було небезпечно і безперспективно. Цілком таємно, слідом за урядом, який евакуювався днем раніше до Куйбишева, залишив Москву і владар червоної імперії. До передмість столиці за найперевіренішими даними, секретними, звичайно, хоч і всім у Москві відомими, вже вийшов ворог. Потаємно, спецпоїздом /користуватися авіацією "батько всіх народів" страшенно боявся — авіафобія,— та й літак німці могли легко збити/ прибув до Куйбишева /до 1935 року Самара/, що розташований на лівому березі Волги, при впадінні до неї р. Самари.

Кількома днями раніше туди прибула його улюблениця, дочка Світлана.

В Куйбишеві для Сталіна заздалегідь спорудили спецбункер — на випадок, якщо доведеться залишати столицю.

І ось цей випадок настав.

Так званий "бункер Сталіна" /так його назвуть пізніше, вже по війні/ був збудований в центрі міста і вважався найглибшою спорудою часів Другої світової війни.

Підземні апартаменти для вождя спроектував архітектор Юліан Островський. На той час Куйбишев, куди було евакуйовано з Москви радянський уряд, апарат ЦК ВКП(б) і 22 іноземні місії, офіційно вважався

"запасною" столицею.

Архісекретний об'єкт було розташовано під будинком куйбишевського обкому ВКП(б).

Як увійти до приміщення, праворуч від парадних сходинок в холі обкому партії знаходилася металева решітка, а вже за нею непримітні двері, біля яких цілодобово чергував співробітник НКВС. Відразу ж за ними — металева решітка, а вже за нею знаходився один з головних

секретів тодішнього режиму. Бункер у спішно-пожежному плані, але без шкоди на якість, споруджували кращі спеціалісти країни — московські метробудівці та донецькі шахтарі й робітники. Було виїнято біля 20 тисяч кубометрів ґрунту і покладено 10 тисяч кубометрів бетону.

/Дивно, але місцеві мешканці, які жили поблизу, не пам'ятають, щоб у тому районі були коли-небудь якісь ознаки будівництва. Як вивозилася земля і як привозили бетон та як з'являлися в шахті бригади будівельників та будівельні матеріали — та ще під будинком обкому партії — так і залишилося загадкою/.

Про подальшу долю будівельників існують дві версії. Традиційна: їх розстріляли, як у всі часи знищували творців надсекретних споруд /буцімто було знищено 843 чоловіки/. Друга: з них лише взяли підписку про нерозголошення таємниці про бункер і кожен із застережених і настрашених зберігав її до своєї природної смерті, ніде про той об'єкт не обмовившись і слівцем. Бо інакше — куля в підвалі. Або — довічне ув'язнення.

Бункер Сталіна був на той час найпотужнішою подібною спорудою. Його глибина — 37 метрів. /Для порівняння: глибина бункера Гітлера в Берліні сягала 13, Черчіля та Рузвельта сховки розташовувалися взагалі на глибині всього лише... 5 метрів/.

Сховок для Сталіна було вирито менше, як за 9 місяців. Цілодобової, правда, роботи — рекорд для спорудження таких об'єктів!

Бункер мав автономну систему регенерації повітря і свою електростанцію, відзначався надійною герметизацією і був розрахований на повну автономність на протязі 5 діб.

Секретне підземелля було багатоповерховою спорудою, мало ліфти. На найнижчому — себто найглибшому від поверхні і найбезпечнішому поверсі знаходилася зала засідань на 115 осіб, поруч — кімната відпочинку для вождя, а також його робочий кабінет. На верхніх поверхах — кімнати для охорони, служби технічного забезпечення.

Сховок міг витримати пряме попадання найбільшої авіабомби тих часів, адже над ним було встановлено монолітний бетонний блок товщиною в три метри, піщана подушка і ще один метровий "матрац", званий на Русі тюфяком.

А над усім тим забетонованим підземеллям здіймалася будівля куйбишевського обкому ВКП(б), звична для куйбишевців за роки та роки і тому на неї ніхто не звертав уваги. А що вона охороняється, так тут нічого

дивного — партійна все-таки споруда.

Проте зовні охорони майже не було — лише пара кадебістів на вході.

Вся охорона ховалася в будинку обкому. І — більша її частина, — вже в самому бункері. Нею були добре нашпиговані поверхи, документи

перевірялися на кожному поверсі чи не через десяток-другий кроків.

За такої пильності — миша не проповзе непоміченою. А ще ж неподалік у непримітному будинку з внутрішнім двориком цілодобово перебував загін НКВС — на всяк випадок. Раптом потрібна буде допомога бункеру, то загін за лічені хвилини кинуть до обкому на виручку...

Верховний правитель технічною стороною бункера лишився задоволений, на відміну від політичної та воєнної...

Йосип Сталін довго стояв у залі засідань бункера, смоктав погаслу люльку і був явно чимось незадоволений.

Чи радше роздарований.

-За-ала за-асіда-ань,— насмішковано протягнув, не виймаючи з рота люльки.— На 115 місць. На сто п'ятнадцять виступаючих ротів. Златоустів, т-туди п-перетуди!.. Що, що, а виступати ми вміємо. Ось тільки де зараз набрати стільки засідальників, як вони

вже давно розбіглися з Москви?.. Та й ми вже як по Маяковському... прозасідавши! Дозасідалися, доприймалися рішень, що справу Леніна... просрали!

Вийняв люльку з рота, сплюнув жовту од нікотину слину і важко пішов, понуро, похмуро й неспішно, затиснувши в кулаці лівої руки люльку на рівні десь біля останнього ребра знизу.

За ним, зберігаючи дистанцію, невидимими і безшумними тінями рушили охоронці. Біля дверей кабінету Верховного, де вже стояла своя охорона, вони позавмирають все тими ж невидимими тінями. /Сталін без охорони кроку не міг ступити, вважаючи, чим її більше, тим краще, але страшенно не терпів як його охорона "лізла в очі"/.

Зайшовши до кабінету /після кремлівського, вельми скромненького/, Сталін довго міряв його скрадливими кроками і час од часу спльовував жовту й гірку слину...

Кабінет був скромний як за розмірами, так і за обстановкою. На стіні висів незмінний портрет Ілліча, який теж сидів у своєму кабінеті і читав "Правду", явно демонструючи фотографу, що ж він саме читає.

Глянувши на знаменитий, вивчений до дрібниць портрет старшого вождя, у якого він довго був у підпасах, Сталін у відчаї буркнув:

-Просрали!..

Зняв трубку, глухо буркнув:

-Молотова!

За кілька секунд в трубці почувся знайомий голос:

-Молотов слухає!..

Ввічливо-бадьорий такий голос, діловий і в той же час державний, з тону якого важко було дізнатися, який же настрій у його господаря.

-Слушай, Молотов,— за звичкою, навіть не привітавшись до свого багатолітнього соратника й однодумця, безвідмовного виконавця його волі, почав вождь:— Ти ще не драпонував із столиці нашої родіни, якої у нас уже немає? Чи тільки ще збираєшся брати ноги в руки? Уряд вже в Куйбишеві, пора й тобі змотувати вудочки.

-Я знаходжуся на своєму робочому місці,— Молотов хотів було додати "Коба", але подумав, що нині це надто фамільярно — не для такого часу, а тому закінчив майже офіційно: — товаришу Сталін.

-Я теж сиджу на своєму місці і на ньому успішно протираю штани з лампасами,— не без єхидства буркнув вождь.— Тільки не в Москві, а в Куйбишеві. У бункері на глибині 37 метрів. Та який толк з такого сидіння?

-Дорога закінчилася благополучно, Коба?— таки зважився Молотов вжити революційний псевдонім вождя. Запитав так, для годиться, адже чи не за кожний метр тієї дороги і спецпоїзда йому доповідав Берія.

-Єдине, на що ми спеціалісти, ще здатні так це тайно втікати з Москви, товаришу Молотов! І — сидіти на своїх, так званих, робочих місцях. От і я сиджу і не знаю за що братися. Та й чи треба мені тут сидіти? Чи, може, повернутися до Москви, га, Молотов?

-Твоє здоров'я і життя, Коба, для країни є найбільшою дорогоцінністю і ним ризикувати не можна — інакше нас неправильно зрозуміє радянський народ і армія.

-А хіба ще є радянський, як ти кажеш, народ? Хіба армія ще вціліла?

Молотов чи не вперше не знайшовся що відповісти.

-Мовчиш?!.. Мовчи!!.— виніс присуд вождь.— Все вже ми вибалакали і все вже пробалакали! Тепер залишилося ще трохи посидіти. На теплих і нами добре нагрітих місцях! От і я буду ще сидіти, але вже в Куйбишеві, в цьому проклятому бункері! А ти, Молотов, сиди на своєму робочому місці в Москві. Ми вже досиділися по саме далі нікуди. Задниці повідсиджували, а що толку? Як там... німчура? Москви ще не взяла? Хоча що її брати, як вона й так вже відкрита і її нічим прикрити, якщо не рахувати загонів самооборони, котрі ні на що не придатні. То що там? Наш

ворог все ще рветься до воріт зореносної? Чи вже давно їх поминув?

-Спостерігається тимчасове затишшя. Я чекаю їхню делегацію.

-Он як? Делегацію — від вермахта? Вони цього разу до нас посилають не нові панцерні дивізії, а — делегацію? Про здачу столиці? Чув уже.

-Ні, поки що делегація має прибути на розмову. Від їхнього МВС.

-Гм, це щось нове.

-За нашими даними насправді це делегація від самого Гітлера, але поки що маскується під делегацію від МВС. Річ у тім, що вермахт поніс під Москвою колосальні втрати і це дещо охолодило фюрерів запал. Він шукає шляхів, як би завершити...

— ...взяття Москви малою кров'ю?

-Можна й так сказати.

-Гм... Послухай, поспілкуйся з тевтонцями. Цікаво, чим нас Адольф порадує і потішить. Хоча й так ясно: мова йтиме лише про повну нашу капітуляцію і здачу столиці.

По хвилі, саркастично:

-На всяк випадок — поторгуйся. Тим більше, ти, товаришу Молотов, маєш досвід, як з ними вести переговори. Зустрічався з Ріббентропом не раз. Навіть із самим фюрером. І, навіть, підписував з ними Пакт про дружбу й ненапад...

"Ріббентроп... Ріббентроп..." — повторив про себе, наче пригадуючи, В'ячеслав Молотов.

Герр Ріббентроп докладав зусиль /ще й нині, здається, не облишив своєї забаганки/, аби врешті-решт звести Сталіна з Гітлером. Чи Гітлера із Сталіним, але...

Сталін не зміг виїхати з есересерії /боявся за своє дорогоцінне життя та й не довіряв Адольфу/, а Гітлер у свою чергу теж остерігався, боячися за своє дорогоцінне життя, виїхати з Німеччини... Гм-гм... Жаль. Може б що й викрутилося з такої здибанки, був певний герр Ріббентроп. Але, як кажуть, не все ще втрачено. В політиці спостерігаються і не такі кульбіти, на те вона й політика. Як хтось сказав,— здається, Чехов,— відмінна повія. Шлюха і курва! Гм... А Ріббентроп... До речі, це той Ріббентроп, якого Коба ласкаво називав "мій дорогий герр Ріббентроп..." Аякже, зустрічався з дорогим герром Ріббентропом...

27 вересня 1939 року за повідомленням газети "Правда" на запрошення уряду СРСР до Москви прибув міністр іноземних справ

Німеччини пан фон Ріббентроп...

Зустріч була організована за вищим розрядом. Хоча Молотов як голова Раднаркому СРСР був за рангом вище почесного гостя, Сталін наполіг аби саме він зустрічав дорогого герра Ріббентропа.

Вокзал квітнув від прапорів зі свастикою, їх було вивішено більше, як потрібно було для протоколу. Гостя зустрічали на чолі з Молотовим майже всі члени МЗС, вищі чини Генерального штабу, були дами в хутрах і представники громадськості в якості масовки.

Ріббентроп залишився надзвичайно задоволений зустріччю. В своїх мемуарах він згодом захоплено писатиме:

...Ми отримали ряд блискучих запрошень. У Великому театрі на честь німецької делегації дали "Лебедине озеро" Чайковського, ми сиділи у великій центральній ложі і захоплювалися відмінним музичним виконанням і неповторною чарівливістю руського балету... Прима-балерина, яка приїхала заради нас із Ленінграду, танцювала чудово... Я хотів було особисто подякувати балерині, але граф Шуленбург відрадив: це можуть сприйняти з незадоволенням. Я послав їй квіти, сподіваючись, що в Кремлі це не викличе неприємних наслідків.

Сталін дав на нашу честь великий бенкет, на який були запрошені всі члени Політбюро.

...Члени Політбюро, які нас чекали і про яких у нас говорили багато фантастичного, мене приємно здивували, у всякому разі я і мої співробітники провели вечір з ними у вельми гармонійній обстановці. Данцігський гауляйтер, який супроводжував мене в цій поїздці, під час зворотного польоту навіть сказав: часом він відчував себе просто "серед своїх старих партайгеноссе..."

Ріббентропу все в Москві подобалось: балет, прийом, протокол, навіть члени Політбюро.

"Під час бенкету за руським звичаєм виголошувалося безліч речей і тостів за кожного присутнього, аж до секретарів. Більше того, Сталін /я сидів поруч з ним/ підбивав на все нові й нові речі, промови. Подавали чудові блюда, а на столі стояла коричнева водка, що відзначалася особливою міцністю..."

...На протязі вечора я не раз бесідував по-дружньому з членами Політбюро. Особливо мені запам'яталися маршал Ворошилов і міністр транспорту Каганович. Про нього і про його єврейський план у нас часто говорили в Німеччині. Його зараховували до одного з найбільших закулісних осіб інтернаціонального єврейства..."

Переговори відбувалися в кремлівському кабінеті Сталіна. Ріббентроп привіз проект нового пакту, т. зв. "Договір про дружбу й кордони".

Третій заключний тур зайняв всю ніч.

Німці й радянці тоді перекроювали карту Європи...

Як і ще раніше разом з Ріббентропом Молотов підписав "Договір про ненапад між Німеччиною і Радянським Союзом" /Москва, 23 серпня

1939 року, в "Правді" опублікований 24 серпня/.

"Уряд СРСР і Уряд Німеччини, керуючись бажанням зміцнення справи миру між СРСР і Німеччиною і виходячи з основних положень Договору про нейтралітет, укладеного між СРСР і Німеччиною в квітні 1925 року, прийшли до такої згоди.

Стаття I.

Обидві сторони, що домовляються, зобов'язуються утримуватися від будь-якого насильства у відношенні один до одного як окремо, так і разом з іншими державами.

...Стаття V.

На випадок виникнення спірок чи конфліктів... обидві сторони будуть вирішувати ці справи виключно мирним шляхом" — і т. д., і т. п.

30 вересня 1939 року перед своїм від'їздом фон Ріббентро зробив наступну заяву співробітнику ТАРС:

"Моє перебування в Москві знову було коротким, на жаль, надто коротким. Наступного разу я сподіваюсь побути тут більше. Однак ми добре використали ці два дні..."

В ніч з 23 на 24 вересня під час тих переговорів Сталін підняв бокал.

"Я знаю як сильно /так і сказонув: сильно!!!/ німецька нація любить свого вождя і тому мені хочеться випити за його здоров'я".

Пили тоді багато: за Пакт про ненапад, за нову еру в німецько-радянських відносинах і за німецьку націю...

Все це миттєво пригадалося Молотову, але він утримався від будь-яких спогадів та розчулень, а сухо, по-чиновницькому відповів:

-Слухаю!

-Як іде мінування Москви?— запитав Сталін, незадоволений з того, що сам він — так недоречно — пригадав свою тодішню фразу "Я знаю як сильно німецька нація любить свого вождя і тому мені хочеться випити за його здоров'я",— а тому ледве стримував роздратування /хоча на кого гніватися, як сам і виголосив той проклятий і дурний тост/.— З мінуванням упорались чи робота ще триває?

Пізніше московські видання через роки й десятиліття писатимуть, що "в жовтні 1941 року питання про здачу міста вважалося майже вирішеним. Перші німецькі мотоциклетні роз'їзди уже маячили в районі Річкового вокзалу, а резервів, щоб затулити прорив, практично не було.

Ті ж, що були, мусили вступити в бій в останній момент і в самому центрі: біля Красної площі. А тому Сталін, готуючись до своєї евакуації з Москви, прикрившись відповідною постановою ДКО № 740 від 8 жовтня 1941 року, віддав наказ про "проведення спеціальних заходів" — мінування не тільки далеких підступів до Москви і стратегічних об'єктів, але й усіх

трас, якими німці могли прийти до Кремля.

В першу чергу мова йшла про Ленінградське шосе, Ленінградський проспект, вулицю Горького (Тверська) та інших "танконебезпечних вулиць"— нинішні Велика Дмитрівка, Велика Нікітська, Воздвиженка, і, можливо, Знаменка. Вся ця величезна

територія увійшла в зону відповідальності ОМСБОП — окремої мотострілкової бригади особливого призначення НКВС: вона її мінувала, вона ж повинна була її обороняти, вона ж і підривати.

Згадувана бригада була у віданні старшого майора держбезпеки /відповідно загальновійськового званню генерал-майор/ Павла Судоплатова, який очолював з жовтня 1941-го 2-й відділ НКВС /терор і диверсії в тилу противника/.

Бійців ОМСБОПа майже повністю націлювали на диверсії і терор, що означало: підкрастися до об'єкта, замінювати, підірвати... Центр Москви був відданий під контроль ОМСБОПа, де той мав наводити "революційний порядок".

Була ще й особиста вказівка Наркома Внутрішніх справ: спецгрупі

виділили кілометри шнурів, бікфордових і детонуючих, велику кількість підричників і тонни вибухівки.

Але коли і як мінувати — не визначилася. Павло Судоплатов зізнавався:

"Коли в жовтні 1941 року мене викликали в кабінет Берії, де знаходився Маленков, і наказали замінювати найважливіші споруди в Москві і на підступах до неї, такі як головні залізничні вокзали, об'єкти оборонної промисловості, деякі житлові будинки, деякі станції метрополітену і стадіон "Динамо", вибухівка повинна була бути готовою уже через двадцять чотири години. Ми замінювали кілька урядових дач під Москвою /серед них, правда, не було дачі Сталіна/... Ми трудилися

цілодобово, щоб виконати наказ..."

Бойовий наказ № 1 від 15 жовтня 1941 року по ОМСБОП:

"Противнику вдалося зайняти міста Можайськ і Малоярославець... ОМСБОП, будучи резервом 2-ї мотострілкової дивізії військ НКВС до 7.00 16.10.1941 зайняти райони: площу Свердлова /Театральна/, Красну площу, площу Маяковського в готовності діяти: Ржевський вокзал /Римський/, Ленінградське шосе, Волоколамське шосе..."

В іншому документі йдеться про те, що перший наказ на мінування диверсанти НКВС отримують 7 жовтня 1941 року:

"7 жовтня 1941 року бригаді було наказано організувати загін для мінування важливих об'єктів і споруд державного і оборонного значення у

Москві... Важливі стратегічні об'єкти столиці були заміновані..."

ЯРЛИК НА КНЯЗІВСТВО

НЕРУСЬКІ РУСЬКІ МОНАРХИ,

або Заручення в Берліні

Насамкінець було підписано офіційний договір на найближчі 5 років про мир і дружбу між двома країнами — Великою Німеччиною і Великим Московським князівством-2. А тоді зненацька німецький уряд в особі рейхсканцлера запропонував герру Йосипу одружитися. З принцесою Марією, яка неодмінно народить йому сина-спадкоємця, якого так багне герр Йосип і якого йому так і не змогла народити ялова його княгиня.

-Німкеню?— вкрай подивовано перепитав було герр Йосип.— Але ж ми руські...

-Між іншим, герр Йосип походить з грузинського роду Джугашвілі.

-Але жінки у нас завжди були росіянками,— ще комизився герр Йосип.

-А тепер будуть... німкені,— хрюкнув рейхсканцлер.

І не питаючи навіть згоди герра Йосипа оголосив про шлюб великого московського князя Йосипа IV Джугашвілі з німецькою принцесою Марією з роду Гогенцоллернів.

І тієї ж миті, наче й чекавши її, "білява арійська бестія" як вродилася біля новоспеченого московського князя з титулом "великий" і вліпила йому один з найміцніших поцілунків /решті присутнім спритно посидала — як еквівалент — повітряні поцілунки/.

Рейхсканцлер задоволено хрюкнув — спектакль вдався на славу, внісши свою родзинку в офіційний прийом. Правда, сам герр Йосип — чи

то пак молодий,— мав вигляд розгубленого слуги, якого обманув пан. До Берліна він прибув за ярликом на князівство, але аж ніяк не за дружиною. Щоправда, в сімейному житті йому не таланило. Велика княгиня Євдокія так і не змогла йому народити нащадка, майбутнього Йосипа V. Змушений був відправити її — у традиціях руських монархів — на пожиттєве заслання до віддаленого монастиря /хай дякує, що хоч життя їй зберіг/. Звідтоді він і підшукував собі велику княгиню. Неодмінно русачку. Тож коли рейхс-канцлер запропонував йому німкеню Марію /що з того, що вона буцімто з роду Гогенцоллернів!/, спершу було запрячався — що німкеня. Аж заноровився. Але кляті німці натисли, пригрозивши відібрати ярлик на князівство — погодився. Ярлик дорожчий. Не погодься він на німкеню, клята німчура віддасть його іншому нащадку Йосипа Сталіна, і прощай тоді вимріяна влада, що так тяжко йому дісталася! Змушений був погодитись.

Та й чув щось краєм вуха, що руські імператори часто женилися на іноземках і що в їхніх жилах взагалі мало текло руської крові. І — нічого.

Творили руську імперію. Ще й німців тоді били.

Ще перед поїздкою до Берліна його в цьому питанні просвітили радники.

І що виявилось? Що руські царі насправді були... неруськими царями! Почати хоча б з першого руського князя Рюрика, покликаного з найманою дружиною в Новгород "з-за моря" і який заснував династію Рюриковичів. Був він із варягів, тобто в ньому текла скандинавська кров. Та й любя його і єдина жона Єфанда походила з роду норвезьких королів! Від цього шлюбу і народився неруський — по крові,— Ігор, який став князем і продовжувачем руського роду Рюриковичів.

Його син Святослав I мав трьох жіночок, в тім числі й привезену ще Рюриком скандинавку Малфред. Князь Володимир Красне Сонечко мав шість жіночок — в тім числі й половецьку княгиню, візантійську принцесу і ще буцімто якусь "чехоню". Його четвертий син Ярослав Мудрий на одну половину скандинав, на другу половець, мав жону Інгігерду — дочку шведського короля Олафа Шетконунга.

Його син Всеволод I мав двох жінок — половчанку Анну і дочку візантійського імператора Константина IX Мономаха. Від цього шлюбу й народився Володимир Мономах, котрий мав за жону дочку короля Англії Гарольда II. Це — Київська Русь.

Перейдемо, просвіщали його радники,— до Московської.

Засновник Москви Юрій Долгоруков по крові трохи англієць, трохи половець і водночас скандинав, але аж ніяк не руський. Його брат Мстислав Великий мав жону Христину, дочку шведського короля Стенкільсона...

Онук Олександра Невського Юрій взяв шлюб із сестрою хана Узбека Кончакою /у хрещенні Агафія/. Після звільнення Русі з монголо-татарського іга руські великі князі, а потім царі й імператори тільки те й робили, що женилися на іноземках.

Сам Дмитрій Донської видав своїх двох дочок за литовських князів, його син Василій I женився на дочці литовського князя Вітовта Софії, другою жоною Івана III стала Софія Палеолог, небога останнього імператора Візантії Костянтина XI. В жилах Івана Грозного /перший російський цар/ текла на три чверті руська кров і на одну чверть візантійських імператорів.

Ще до початку царювання династії Романових в крові царствених осіб та їхніх чад іноземної крові не було. Це були руські царі і по крові. Але вже Петро I мав двох дружин —Євдокію Лопухіну і Марту Скавронську

/Катерину I/, яка була дочкою шведа-квартирмейстера Рабе.

Починаючи з Петра III всі царствені престолонаслідники були німцями, що походили по Голштейн-Готторпській лінії — з невеликими домішками австрійської, англійської, голландської, датської і грецької крові.

-Он як??— аж підскачив Йосип IV, напівгрузин, напівруський, слухаючи свого радника.— Цікаво, цікаво!..

Син Петра III — не міг зупинитися радник,— і Катерини II /принцеса

Ангальт-Цербська/ Павло I був одружений на принцесі Луїзі Гессен-Дармштадтській /в хрещенні Марія Федорівна/.

Син Павла I Олександр I женився на Луїзі Марії Августі, принцесі Беденській Дурлах /Єлизавета/.

Другий син Павла I Микола I женився на принцесі Луїзі Шарлотті Вільгельміні III /Олександра Федорівна/. Син Миколи I Олександр II женився на принцесі Максиміліані Вільгельміні Августі Софії Марії Гессен-Дармштадтській /Марія Олександрівна/. Син Олександра III Микола II, останній російський імператор взагалі і династії Романових в тім числі, женився на принцесі Алісі Вікторії Олені Луїзі Беа-трісе Гессен-Дармштадтській, дочці Людовика IV /Олександра Федорівна/.

Ось такою онімеченою закінчила своє царювання династія Романових.

-Герр Йосип онімів від щастя?— доноситься в його роздуми чийсь владний голос.— Ще б паж! Таку лялечку відхопив, як арійська білокура бестія, принцеса Марія! Чути хрюкання.

Герр Йосип нарешті повертається до дійсності.

Його /а заодно і "арійську білокуру бестію"/ вітає сам рейхсканцлер. Треба було дякувати главі уряду Великої Німеччини за милість і за такий щедрий дарунок.

-Чи. може, герр Йосип не згоден взяти принцесу Марію за велику княгиню? Так ми

їй швидко знайдемо іншого жениха!

-Так, так, я згоден! Згоден!— майже вигукує великий московський князь.— Як завжди, виявляючи турботу про московітів, Велика Німеччина в особі пана рейхсканцлера, виявила і цього разу ласку, подарувавши мені незрівняну принцесу Марію — білокуру арійську бестію! Історія матримо-ніально-шлюбних відносин російських князів, царів та імператорів переконує мене, що мені, як великому московському князеві з ласки братньої Великої Німеччини не тільки можна, а й треба женитися на німкені — в даному разі на принцесі Марії з династії Гогенцоллернів, з роду самого прусського короля Фрідріха Вільгельма. А любов... Як співала колись одна популярна співачка: все можуть королі, лише одного вони не можуть... Так, так, женитися по любові. Але сподіваюся, що принцеса Марія народить мені спадкоємця? Майбутнього продовжувача моєї влади. Рейхсканцлер хрюкнув, що означало в нього сміх і майже весело вигукнув:

-О, так, так! Якщо принцеса Марія ще до шлюбу зуміла народити трьох дітей, то, гадаю, в законному шлюбі неодмінно подарує князеві довгоочікуваного спадкоємця!

-Я вірю, що принцеса Марія ошчасливить спадкоємцем великий руський наро...

-Московський, герр Йосип,— безцеремонно перебив його рейхс-канцлер.— Або — московітів.

-Звичайно, це я і мав на увазі,— швидко погодився герр Йосип.— Я вірю в творчу потугу великого московського народу... Тобто московітів,— швидко поправився він, заглядаючи тінь невдоволення на холенім арійським лиці глави уряду, що попри ту холеність /так писали навіть у пресі/ насправді було мужикуватого-простецьким. А сам подумав: "Гаразд, німчура. Товчи мене в грязь, але я все одне — великий князь. І я перетворю московське князівство на царство руське. Дасть Бог, навіть в імперію. А що гнуса перед тобою, німчику, не злиняю. Руські князі більше ста літ гнулися перед ханами Золотої Орди, а все одне взяли над ними гору — такі ми, руські..." А вголос додав:— Я твердо вірю в творчу потугу русь... е-е... московського народу.

-І в чому, цікаво, полягає така непохитна віра в творчу спромогу маленького московського народу, герр Йосип?

-А в тому...— великий князь на мить задумався, наче щось пригадуючи:

— Дозвольте, ваша величносте, розповісти одну притчу.

-Тільки коротко.

-Що таке Рос...

-Московія,— перебив його рейхсканцлер.

-Це я і маю на увазі — Московія. То що таке Московія і московський народ? Ми — не Європа. У нас будь-який п'яний сантехнік /сантехніка беру як приклад/ за пляшку, даруйте, водяри, натворить таке, що і англійські академіки не розберуться.

-І німецькі теж?— посміхнувся рейхсканцлер.

-І німецькі, даруйте, теж. Трапляться, приміром, негаразди з водопостачанням. Приїде інженер... Хоч і електронщик — дарма! Довго будуть длубатися в системі

водопостачання, заглядаючи в документи, креслення, а чим все закінчиться?

— "Треба кликати Федю". Приходить...

Власне, якось дістається Федя. Сантехнік. Інженерної освіти у нього — нуль. Та й шкільна не вище п'ятого класу, що їх він сяк-так колись якось пройшов. Власне, його протягли за вуха. До всього ж він постійно і міцно п'яний. Як чіп. Себто ще напівживий. І ось він приходить туди, де й інженери-електронщики не можуть дати ради, кілька хвилин, отруюючи всіх перегаром самогону, длубається викруткою і ...

І — все...

Сантехніка працює.

-Так таки й працює?— гмикнув недовірливо рейхсканцлер.

-Так таки й працює. Вже працює. Після того, як п'яний і ще трохи живий Федя подлубається у ній своєю бувалою в бувальцях викруткою... То в якого ще народу ви знайдете такого Федю? В жодного... А в Росії... Пардон, в Московії вони на кожному кроці. Чим і сильна завжди була Русь, а потім і Росія. Ось чому я вірю в творчу потугу русь... себто московського великого... себто малого народу.

-Браво! Бравісимо!!.— хрюкаючи, вигукував рейхсканцлер.— Герр Йосип переконав мене, що московіти і справді унікальний народ, а тому за ним завжди треба пильно стежити, аби він під п'яну руку з однією викруткою і справді не створив могутню імперію з якогось там карликового князівства. Як то вже раз і трапалося, коли московіти з дуру, чи не під п'яну руку перетворили московське князівство в російське царство, а потім і в імперію, захопивши при цьому, як потім хвастатимуться, одну шосту частину суходолу Землі. За вами, герр Йосипе, і вашим народом потрібен нагляд та нагляд. Як за змієм гориничем, якого на Русі мовби й немає, але який насправді завжди є.

БУНКЕР

КОЛИ ПОГАСЛИ КРЕМЛІВСЬКІ ЗОРІ

Могло бути й гірше. І Йосип Сталін

на глибині 37 метрів став Великим Московським князем

Адольф Гітлер любив Йосипа Сталіна здавна, відчуваючи в ньому

споріднену душу, і на те були свої підстави. Адольф Гітлер (недоучок, який не мав навіть атестату зрілості) у 1921 році очолить Націонал-соціалістичну робітничу партію Німеччини, а вже в 1933 році в Нюрнберзі проведе черговий з'їзд НСРП Німеччини, так званий "з'їзд переможців", стане єдиновладним правителем імперії, сакральним вождем, чий день народження буде відзначатися, як національне свято німецького народу; а Йосип Сталін, теж недоучок, без освіти, з вдома класами семінарії, в 1922 році захопить пост Генсека ЦК ВКП(б), а вже в 1934 році, провівши партійний "з'їзд переможців" стане одноособовим владикою величезної імперії, "геніальним продовжувачем справи Леніна, мудрим вождем і вчителем радянського народу".

17 червня 1939 року.

Резиденція Гітлера в Бергхофе — Берлін.

Проглянувши кінофільм про паради на Красній площі за кілька років, що його

привіз воєнний аташе Кьострінг, фюрер замислено мовить:

-Я зовсім не знав Сталіна. Не знав, що Сталін така симпатична і сильна особистість.

Пізніше про ці симпатії берлінського фюрера до кремлівського горця засвідчить і Геббельс:

-Гітлер якось побачив Сталіна в якомусь кінофільмі і зразу ж перейнявся до нього симпатією. З цього, власне кажучи, і почалася німецько-руська коаліція.

Після Володимира Леніна в більшовицькій ієрархії найбільшою популярністю в партії й Червоній Армії користувався Лев Троцький /тільки на кінець 1920 року "чудесному грузину" вдалося вишкребтися на п'яте місце/. Так ось не хто інший, як Троцький свого часу дивувався, що "орбіти Гітлера і Сталіна пов'язані якимось внутрішнім зв'язком. Але яким саме?" І лише потім вони зчепляться між собою — двом павукам було тісно в одній банці, та й небезпечно,— обидва, до речі, під червоними прапорами.

Від початку воєнне везіння схилялося на бік Адольфа.

Вже наприкінці 42-го Сталін, перебуваючи чи не в протрації, почав пошуки надсекретних зв'язків з Гітлером,— свідчитиме М.С. Хрущов у своїх спогадах.— Сталін хотів домогтися угоди, яка дозволила б німцям зберегти за собою території, окуповані ними на Україні, в Білорусії і навіть деякі області Російської Федерації. Так вождь звертався до болгарського посла в СРСР Стаменова /на бесіді. з болгарином були присутні Молотов і Берія/ з проханням організувати канал для переговорів з Гітлером. На взамін перемир'я готовий був віддати Німеччині Україну та інші зайняті ними території.

І нічого в тому особливого не бачив — все це політика і кожен викручується — коли припече і запахне смаленим. Ленін, наприклад,— всім відомі факти, у 1918 році, щоб врятувати себе і свою владу, погодився на принизливий Брестський мир, за яким Німеччині були віддані Польща, Литва, Латвія, Естонія, більша частина Білорусії, окупована Україна, а на Росію була накладена велика контрибуція. І Ленін був готовий і більше віддати, аби лишень врятуватися. Все б віддав, аби йому залишився навіть сам Петроград. От і він, Сталін, вірний учень Леніна, все готовий віддати, аби йому лишили бодай Москву з областю.

Він добре знав, що німці несли величезні втрати, особливо під Москвою, тож будуть згідливішими.

Як далі свідчить Хрущов, одного з радянських дипломатів

послали в Болгарію, доручивши йому повідомити там німців, що СРСР готовий на певні територіальні поступки. Спершу від Гітлера не надійшло аніякої відповіді, але це мовчання все ж про дещо говорило. Пропозиції Сталіна щодо поступок територій до нього дійшли і Гітлер мовчанням набивав собі ціну. Та й навіщо починати переговори — гадав він, коли дні СРСР уже лічені, а тоді майже все і так буде в його руках. Але після колосальних витрат під Москвою Гітлер через своїх людей почав підкидати Сталіну ідею перемир'я. Але за умови, що Німеччині "дістанеться все, а Сталіну лише певний край. Можливо й Москва з областю".

Як свідчить Г. Жуков, Сталін на початку жовтня 1941 року "вельми песимістично оцінював обстановку на фронтах", будучи певним, що "ворог підходить до столиці, а в нас необхідних сил для її захисту немає".

Далі Жуков пригадує: після всього /бесіда відбувалася в присутності Берії, який весь час мовчав/ Сталін раптом перейшов до воєнних подій, які відбувалися у 1918 році. Смысл його слів зводився в основному до таких положень: В.І. Ленін залишив нам державу і велів нам усіляко її зміцнювати. Але ми не виконали цього заповіту вождя. Нині ворог підходить до столиці, а в нас немає необхідних сил для її захисту. Нам потрібна воєнна передишка не в меншій мірі, як у 1918 році, коли укладався Брестський мир. Далі, звертаючись до Берії, він сказав: зробіть спробу по своїх каналах прозондувати ґрунт для укладання нового "Брестського миру" з Німеччиною. Сталін готовий був навіть піти на те, щоб віддати Гітлеру Прибалтику, Білорусію, Молдавію і частину України.

/Подається у переказі доктора історичних наук генерал-лейтенанта Н. Павленка, свідка тих бесід/:

"На моє запитання до Жукова,— пише далі Павленко,— як же вчинив Берія, він відповів, що довірені йому люди звернулися до болгарського дипломатичного представника, щоб той взяв на себе функцію посередника, але з цього посередництва нічого не вийшло... Гітлер сподівається на швидке падіння Москви, тому відмовився від переговорів".

Із свідчень Павла Судоплатова:

"25 липня Берія велів мені зв'язатися з нашим агентом Стаменовим, болгарським послом у Москві і проінформувати його про те, що нібито циркулюють в дипломатичних колах чутки про можливе завершення радянсько-німецької війни на основі територіальних уступків. Берія застеріг, що моя місія є абсолютно секретною.

...Коли Берія наказав мені зустрітися зі Стаменовим, він тут же зв'язався по телефону з Молотовим і я чув, що Молотов не лише схвалив цю зустріч, але навіть пообіцяв влаштувати дружину Стаменова в Інститут біохімії Академії наук.

...Ради власної вигоди і власного врятування Сталін був готовий на все піти, будь у чому поступитися. Вірний учень Леніна не випадково заговорив про новий Брестський мир".

...Судоплатов, слухняний виконавець політичних убивств і особливо одіозних операцій, був нерядовим, хоч і далеко не єдиним майстром таємних операцій. Є відомості, що мирні аванси робилися Гітлеру і по інших каналах, зокрема через Швейцарію.

Через роки Москаленко згадуватиме:

"...ще в 1941 році Сталін, Берія і Молотов в кабінеті обговорювали питання про капітуляцію Радянського Союзу перед нацистською Німеччиною — домовилися віддати Гітлеру радянську Прибалтику, Молдавію і частини територій інших республік. При цьому вони намагалися зв'язатися з Гітлером через болгарського посла...."

Понісши величезні втрати, Гітлер змінив думку щодо Москви. Перетворювати її на

море передумав — не раціонально. Це надто складно і дорого — навіть для "тисячолітнього" рейху. Та ще з його виснаженою війною економікою. Та й політично не входило в плани Гітлера стирати Москву з лиця землі. Треба приваблювати на свій бік інші народи СРСР, а для цього таки варто зберегти Москву.

Такий мегаполіс, як столиця червоної імперії, варто було зробити столицею, покірною рейху. Ледь чи не партнеркою, щоби показати світові, що Гітлер не воює проти міст, а лише проти більшовизму, як ворожої народам ідеології, культурі і в цілому людству.

До всього ж при довготривалому штурмові Москви рейх уже поніс великі втрати, а скільки ще понесе? Та й із взяттям Москви війна, як раніше гадали вожді "тисячолітнього" рейху, не могла закінчитися. Тільки незначний передих, тріумф на годину, після чого все починай спочатку. В руках Сталіна та його більшовиків ще залишатимуться гігантські території по європейських мірках — від Волги й до Далекого Сходу. І їх доведеться брати, а у фюрера вже не було достатніх сил, така неміряна територія могла поглинути будь-яку армію. Власне, сили були, але їх не хотілося витрачати на взяття території від Волги до Камчатки — з чим він тоді зостанеться, чим зможе утримувати колишній СРСР?

І Гітлер вирішив із взяттям Москви припинити війну. А території від Волги й до Камчатки взяти іншим шляхом — віддати їх сепаратистам, які багнуть незалежності. Але з умовою, що вони постають протекторатами Великої Німеччини.

І Гітлер зненацька відгукнувся на промацування Сталіна відносно перемир'я і територіальних поступок. Проте запропонував свій варіант. Жорстокий і тяжкий, але у Сталіна все одне не було вибору. Або — або. Або повний програш, загибель, або щось, бодай і куце, утримати в руках.

І Сталін погодився на "другий Брестський мир", тільки ще тяжкіший за той, на який року 1918 погодився Володимир Ленін.

У складі СРСР на 1941 рік — офіційні дані,— було 15 союзних республік — радянських, соціалістичних,— 20 автономних радянських і теж соціалістичних республік, 8 автономних областей, 10 автономних округів.

Його населяли /дані на 1940 рік/ 194077 тис. чоловік, що складали понад 100 великих і малих народів, різних за своєю мовою /це важливий фактор/, особливостями національної культури, історичного розвитку, традицій, побуту. А також різних — теж важливо — релігій. Всі вони в тій чи тій мірі вступили в битву — за рідким винятком — з німецьким фашизмом, що на них напав. І вони в міру своїх сил і можливостей самовіддано боролися доти, доки трималася Москва. /Боролися, щоправда, не всі. Генерал Власов, наприклад, із руських створив свою Визвольну Армію, інші народи, особливо горці та українці теж мали свої антибільшовицькі формування/.

Але тільки Москва впала, як і почалося. Союзні республіки раптом

забагли незалежності /бодай і в співдружності з німцями/ і отримали її. На гігантських просторах СРСР почали виникати нові незалежні держави — Україна, Білорусія, Молдова, країни Прибалтики, кавказькі народи теж почали створювати свої

держави. На численних просторах Росії від Оки-Волги й до Камчатки почали виникати різні, часом і карликові князівства та ханства з колишніх народів, поневолених руським царизмом. Виникаючи, слали делегації до Гітлера в Берлін з проханням визнати їх незалежними. Фюрер не мав ні достатньої сили, ні бажання воювати території від Волги й до океану. Краще було б визнати князівства і ханства — укласти з ними угоди, договори-пакти про дружбу й протекторат Німеччини — що й було зроблено.

І німці, дійшовши до Волги і захопивши Москву, без єдиного пострілу захопили Росію від Волги й до океану, адже всі ті незалежні — умовно — князівства й ханства на її території — визнали над собою владу Великої Німеччини і стали її союзниками — чого й прагнув Гітлер.

Що ж до центральної Росії, то Сталін змушений був погодитися на умови фюрера: йому залишається Москва і Московська область — в якості нового Московського князівства...

22 травня 1918 року на Південно-Західному фронті німці із санкції командування влаштували на нейтральній смузі під Петроградом "братання" з руськими, пригощали їх шнапсом та сигаретами, і все це під музику свого воєнного оркестру.

Таке ж "братання" німці повторили і в листопаді 1941 року під Москвою: радянських солдатів теж пригощали шнапсом, сигаретами під музику військового оркестру.

Друге братання закінчилося результативніше за перше — німці увійшли в Москву. Разам з руськими...

МОГЛО БУТИ Й ГІРШЕ...

Могло бути й гірше. Власне, вже було гірше, але він викрутився, майже... Залишилося внести останні корективи, штрихи і картина буде готова.

Могло бути й гірше...

Так він у тяжкі для нього дні осені сорок першого сам себе утішав. Ховаючись у підземеллі куйбишевського надсекретного сховку. На глибині 37 метрів від поверхні землі. В якості крота. Але...

Але могло бути й гірше. Принаймні, поки що можна було терпіти.

Порадитись не було з ким — та він і не звик з кимось радитись — не

було достойних, рівних йому, живому богові, чи, принаймні, його іпостасі. Сам програв війну, сам і викручуватися буде. Інша річ, звалити на когось вину за програш — це можна. Це, навіть, треба. Винуваті військові. Він все робив для зміцнення армії /правда, за кілька років до війни біля сорока тисяч вищих командирів з армії довелося вичистити — але це окрема тема/. Військові винуваті. Які не зуміли втілити в життя його доленосних вказівок, як Верховного Головнокомандувача Збройними силами СРСР, як керманіча і батька всіх народів. Ось тепер і маєш. Вони порозбігалися, покидавши полки — бездарі! — дивізії, армії і навіть фронти, а ти — викручуйся!

Але викручуватися йому не вперше (скільки при верховній владі, стільки й викручується). Викрутиться й цього разу.

Могло бути й гірше.

Могло, могло, могло... Але не сталося — завдяки його генію!

Так він себе раз по раз утішав, сидячи в куйбишевському бункері на глибині 37 метрів, у тому бункері, якого і пряме попадання надпотужної авіабомби не візьме.

То Москву вже немає чим захищати, навіть чим затуляти проломи в її обороні /а вони — по всьому фронту!/, а бункер, як і увесь Куйбишев у нього ще є кому захищати.

І справді, могла бути й гірше. Це як німці, захопивши Москву, витягнули б його за шкірку. Як шкідника якого. А так — він у безпеці. До Куйбишева німцям ще треба дійти. Та й бункер їм не взяти.

Могло бути й гірше.

Він міг би повністю програти війну і повністю втратити владу, до останнього її грана. Ту владу, за яку він, семінарист з двома класами попівської освіти, скільки поборовся і скільки люду поклав і яку так тяжко всі ці роки утримує, а тепер — віддати її за так? На милість переможців? Навіть не поторгувавшись з Адольфом /теж, до речі, вискочкою без освіти, бездарний художник-графоман!/. Ні, владу він нікому не віддасть. Це єдине, ще в нього ще є і що варте цілого життя. Може сотень тисяч і мільйонів. Владу він не віддасть. Принаймні, всю. Хоч якусь її частку, як припече, шматочок її, а він залишить для себе. Бо як же без неї, без влади?..

Правда, він ще вчора-позавчора мав СРСР — гігантську червону імперію, у якій був одноосібним правителем, таким собі некоронованим царем-батюшкою. /А втім, у нього була більша влада, як у будь-кого з вінценосних осіб!/. СРСР із заходу на схід простягався на 9,5 тисяч кілометрів, з півночі на південь більше чотирьох з половиною тисяч кілометрів, із загальною протяжністю кордонів понад 60 тисяч кілометрів. З них на суходолі 17 тисяч. 43 тисячі кілометрів — морські кордони. СРСР омивався 13 морями — Балтійським, Білим, Баренцовим, Карським, Лаптевих, Сх.-Сибірським, Чукотським, Беринговим, Охотським, Японським, Чорним, Каспійським, Азовським, з територією, ще нараховувала 11 годинникових поясів, із загальною площею в 22402,2 тисячі квадратних кілометрів, з населенням у двісті з чимось мільйонів...

А що йому Адольф пропонує? Які крихти з його милості? Якщо він, живий бог червоної імперії, що вже наказала довго жити, визнає свою поразку /а він мусить визнати, іншого виходу в нього немає, хіба що пустити собі кулю в лоб? Але — не діждетесь!/?

То що йому пропонує Адольф навзамін СРСР?

Всього лише Москву з Московською областю — справді, крихти з того, що він ще вчора мав. Пропонує Москву, столицю нашої /чи вже чиеї тепер?/ родини. З територією всього лише якихось 700 квадратних кілометрів, з населенням в 4540 тисяч "голів". Та ще Московська область, утворена у 1929 році: площа 46 тисяч квадратних кілометрів, населення щось біля шести мільйонів. Правда, в області біля сорока районів, 71 місто, 74 селища міського типу, нагороджена орденом Леніна у 1939 році — ха! — 11 залізничних магістралей.

Та ще — московська порода індиків, курей, качок — утішся!

Мізер у порівнянні з утраченим Союзом.

І нічого не вдієш. Доведеться погоджуватися. Зрештою, у його віданні залишиться біля десяти мільйонів чоловік, а це майже населення невеликої європейської держави.

Доведеться погоджуватися. Як там кажуть: на безриб'ї і рак риба!

Втративши гіганта під аббревіатурою СРСР, хоч Московію матиме — яка не яка, а влада. Синиця в жмені, якщо журавель у небі, теж щось.

Москва /ні, це все-таки ЩОСЬ!/, Московська область за територією і населенням — невелика європейська держава. Ні, маючи хоч це, він не опиниться, як пушкінський — чи вже чий там?— дід біля розбитого корита. І його держава не де-небудь у чорта на куличках, не в якійсь там Монголії, а — в центрі Європи, на Руській рівнині матиме він своє, бодай і удільне, але — КНЯЗІВСТВО. У статусі — великого. То в інших князків і князівства малі, а в нього — ВЕЛИКЕ! І він — Великий Князь Московський! Звучить! У своєму князівстві він, як і колись в СРСРі, залишиться /бодай і під протекторатом Німеччини!/ богом і царем. Як і раніше, буде батьком всіх наро... Тобто московського народу. Матиме ще й міста Можайськ, Звенигород, Воскресенськ, Коломну... Москва-ріка з головними притоками Руза, Істра, Яуза, Пахра... Москва-ріка в свою чергу сполучається каналом з Волгою. Загалом підданих у нього набереться біля одинадцяти мільйонів. І він матиме над ними необмежену владу — що ще треба!

Московським князівством свого часу керували такі князі, як — Юрій

Долгорукий, Іван I, Дмитрій Донський, Іван III... Терпіли. І все зробили, щоб перетворити його на центр Російської держави, царства, потім імперії за Петра Великого. І він з часом перетворить Московське князівство в

новітню руську державу, царство, імперію. Їм вдалося і йому вдасться.

А що німці захопили — вже, здається, захопили,— Москву, то... То що з того.

Року 1238-го, з далеких і не знаних Русі монгольських степів, які простиралися десь чи не на краю світу, посунула на Русь орда хана Батия.

Руські князі тоді, як це в них і заведено було, ворогували між собою. Та й дружини їхні були слабенькими і малочисельними — та ще проти такої дикої орди, що сараною налетіла бозна звідки.

Не змогли вони зупинити орду і захистити свої землі — майстри і полководці здебільшого міжусобиць.

Всі головні міста — крім Новгорода та Галича, куди монголи не дійшли,— були захоплені й до останньої цурки пограбовані.

Вся Руська земля, як писатимуть літописці, була "поруганная". Замість учорашніх міст — гори руйновищ, поля і села засіяні трупами. А хто вцілів — поховалися по лісах.

Про Москву — тоді невелику фортечку з дерев'яним "дитинцем", прикордонне містечко Ростово-Суздальського князівства — в літописі писатимуть:

"Люди убиша от старца до сущего младенца, а град и церкви огневи предано, и монастыри и села пожогша и, много имения взявше, оть идоша".

І все ж Москва — щаслива? Везуча? Справді така, яку знищити раз і назавжди неможливо?— відродилася і після жахного нашестя Батия. До середини XIII ст. вона вже була стольним градом самостійного Московського князівства — хоч і невеликого та

не дуже сильного — поки що,— яке мало всього лише двоє міст: саму Москву і Звенигород.

А потім князем московським стане хитрий мужичок Іван Калита. За його правління найстрашнішим ворогом Русі залишатиметься все та ж Золота Орда. Та й Московське князівство тоді було несильним, тож Івану Калиті, запхавши в калиту власну гордість, довелося дев'ять разів їздити "на поклон": до хана. Але хитрою політикою та грошима мужичок на князівському престолі таки отримав ярлик на великокнязівський Владимирський престол і став він старшим на руській землі. Згодом помаленьку та потихеньку заходився прибирати до рук землі сусідніх князів і так розширював — знову ж таки — помаленьку та потихеньку — московські володіння. А вже за Дмитрія Івановича Москва, оточивши себе кам'яними стінами, стає неприступною і князь успішно почав збирати руські уділи під верховенство Москви. І удільні князі один за одним визнавали його владу. Москва швидко стала грізною і той же Дмитрій Іванович на Куликовому полі розбив татар, а вже Іван III і зовсім визволився з пут Золотої Орди.

Вистояла тоді Москва.

У 1610 році Москву захопили польські інтервенти — вистояла.

І тепер вистоїть.

І Йосип Сталін став Великим Московським князем і очолив Велике Московське князівство. Погодився. Йосип Сталін пам'ятав, що Ленін охоче свого часу співробітничав з німцями, брав мільйони в німецького кайзера і на них робив революцію. І, як кажуть, не злиняв, переключав! Не кажучи, що уклав Брестський мир, і заради спасіння своєї влади віддав тоді німцям стільки територій! І було укладено угоду про мир і дружбу з Німеччиною — під її протекторатом.

А що він став усього лише якимось там князем, то...

То дарма аби влада була!

29 грудня 1941 року, в акурат під Новий рік Йосип Сталін двома спец-поїздами /в одному їхав сам із особистою охороною, у другому вождя супроводжували 12453 бійці внутрішніх військ НКВС з кулеметами і легкими гарматами/ із Куйбишева прибув до Москви.

Була глибока північ. Обидва спецпоїзди із затіненими вікнами тихо і непомітно підійшли до перону, що був далеко від вокзалу, відразу ж вивантажили броньовий автомобіль для вождя і два автомобілі супроводу. /Перон був оточений подвійним кільцем/.

Вулицями, що теж були заздалегідь оточені, кавалькада машин із синіми підфарниками промчала нечутно, наче зграйка кажанів пронеслась, і на Красній площі пірнула під арку Спаської вежі, чия брама відразу ж і зачинилася.

І все стихле разом із шурхотом шин і на Красній площі більше не було помітно аніякого руху. Тільки на зубцях кремлівських мурів погаласувало потривожене вороння і вгамувалося.

Біля замаскованого щитами мавзолею ходила варта — чорними нечутними тінями.

Над Кремлем, що пірнув у нічну пітьму, блищали зорі — вся Москва все ще по законам воєнного часу була затінена...

Вождь неспішно зайшов до свого кабінету, що за довгі роки вже був вивчений до найменших дрібниць, і полегшено зітхнув, як зітхає подорожанин, який нарешті повернувся до рідних пенатів. У кабінеті за час відсутності господаря нічого не змінилося. Наче господар тільки вчора

залишив його, а сьогодні вранці як завжди з'явився.

Над робочим столом висів знайомий, теж вивчений до дрібниць фотопортрет Леніна /сидячи в кріслі у своєму кремлівському кабінеті

старший вождь читав якесь число "Правды"/.

Сталін постояв перед портретом, запалив люльку і, помахавши рукою, наче щось комусь невидимому заперечуючи, погасив сірник. Якусь мить замислено смоктав свою знамениту, вже й поетами оспівану люльку, а тоді звів на портрет жовті, кошачі очі із злим прищуром.

-Виходить, я теж уклав з німцями своєрідний "Брестський мир", — промовив не так до портрета, як сам до себе. — Через 23 роки після вашого Брестського миру. Ваш Брестський мир здорово вас виручив, дякуючи йому ви — а разом з вами і ми, — тоді вціліли біля керма влади і втримали свій режим. Мудро ви тоді вчинили, дорогий мій учителю. Я взяв з вас приклад і уклав свій "Брестський мир" — гадаю, він теж мене виручить і, врешті-решт, порятує владу. А що довелося чимало втратити з того, що я мав до сорок першого, так і ви, учителю, пішли у вісімнадцятому році на колосальні жертви й поступки перед німцями.

Пахнув димом.

-Що говорити: діло зроблене. Тепер треба думати, як утримати владу і Московське князівство-2 перетворити у щось путнє.

Вранці вождь звелів негайно розцохлити зорі на вежах Кремля. Хай усі москвичі — та й не тільки вони — побачать, що в Кремль повернувся його істинний хазяїн.

І коли брезент було знято і рубінові зорі спалахнули так, як вони сяяли до війни, Сталін підняв бокал "Сапераві" — легкого грузинського вина, яке любив:

-За Московське велике князівство-два, яке колись стане ядром нової російської імперії. За зорі на вежах Кремля, які сяють так же, як і сяяли до війни. І в них я бачу запоруку нашого майбутнього успіху!

/Московські поети відразу ж почали складати оди: про те, що Великий Сталін у Кремлі, а отже, запанували мир і щастя на землі; про те, що Великий Вождь, керманіч, учитель і батько людства на своєму посту і як завжди думає за народ, а над Кремлем велично сяють рубінові зорі — для всього передового людства, і т.д., і т.п. в тому ж і в тому ж дусі! Як писали до війни, так і знову заспівали — пребадьоро-оптимістично/.

Вождь залишився задоволеним, адже все було так, як і мало бути: Москва, Кремль, знайомий кабінет з портретом Леніна і, головне, з ним була його влада. Правда, її значно обкарнала німчура на чолі із своїм Адольфішкою, але дещо і йому залишилося. А могло бути й гірше. Він і це, що здобув, міг втратити: Москву, Кремль, владу...

Виходить, він ще й добре відбувся. А бункер у Куйбишеві хай стоїть в готовності № 1 — мало, що може трапитись. Як і два спецпоїзди з кількома тисячами бійців внутрішніх військ, з кулеметами і легкими гарматами. Поїзди хай стоять, як кажуть, під парами, готові в будь-яку мить вирушити з ним до Куйбишева, до бункера, що притаївся там на глибині 37 метрів.

З Берліна надійшла телеграма, яку він уже знає напам'ять:

"Москва, Кремль.

Його Превосходительству Йосипу Сталіну.

Прийміть мої найщиріші вітання з нагоди Вашого щасливого повернення до Москви, у свій робочий кабінет у Кремлі.

З твердою надією, що між Великою Німеччиною і Великим Московським князівством-2 почнеться велика ера добросусідства та співробітництва на благо обох держав у нових історичних реаліях.

Адольф Гітлер".

Нечутно /але він все ж почув, здригнувся і насторожився — хоч і не подавав виду: не любив, коли без дозволу заходили до його кабінету/ відчинилися двері.

Він полегшено перевів подих /збоку здавалося, що він просто випускає порцію диму з люльки/: Молотов і Берія. Цим довіряти можна і тільки вони мають право заходити в його кабінет у будь-який час, не питаючи на те дозволу, хоча... Довіряв він їм умовно, повністю вождь не довіряв нікому. Крім, звичайно, самого себе. Та й то...

— Коба, дозволь тебе привітати з телеграмою Адольфа Гітлера. /Сталін щось невиразно гмикнув, закутуючись хмаркою диму/. За нашими даними вона підписана особисто фюрером. І послана з його ініціативи. Тож будемо сподіватися, що вона щира і по-своєму сердечна. Свої вітання тобі також передає Ріббентроп.

-А-а... "дорогий герр Ріббентроп"?— буркнув вождь, пригадавши як він колись вітав цього бонзу третього рейха.— Що він там... бажає?

-Ділових зустрічей у майбутньому. Згадує — майже захоплено,— свої довоєнні візити в Москву, Большой театр, нічний прийом у твоєму кабінеті, Коба. Мріє невдовзі відвідати Москву і знову з тобою зустрітись.

-Мріяти у нас нікому не заборонено — на жаль.

Перевів погляд на Берію.

-З чого будемо починати, товаришу Сталін,— блиснувши склянками пенсне, виструнчився той.

-Так ніби ти не знаєш, з чого починати, Лаврентій! З того, з чого ми

й раніше починали. І, до речі, ніколи не уривали наші починання. За війною з німцями ніколи було займатися внутрішніми ворогами. А вони, скориставшись моментом, розплодилися. Пора вже почати проріджувати їхні зловредні ряди. З істинно більшовицьким розмахом, Лаврентій! До нігтя їх, до нігтя! Як тифозну вошу! Треба, не відкладаючи справи в довгий ящик, допомогти їм по швидше потрапити... Куди потрапити нашим ворогам, Лаврентію?

-На той світ, товаришу Сталін!— з готовністю відповів Берія і навіть азартно потер

руки.

-А точніше, товаришу Берія?

-У землю, товаришу Сталін!

-Попавав... пальцем у небо,— вишкірив Сталін жовті од нікотину щербаті зуби.— Ми, Лаврентію, гуманісти, тому будемо відправляти їх не в землю, а — на небесі. Кажуть, що буцімто там є якесь царство. Отож, хай вони там і розкошують.— Погасив посмішку, мовив із злістю:— Нема їм місця на землі, земля нам потрібна під урожаї сільськогосподарських культур. Уцілілих треба годувати. А відправляти їх краще на небо. На небо!.. Пригадується мені такий випадок з життя Івана Грозного, який був вельми винахідливим у боротьбі із зрадниками та в придумуванні їм кари. Якось він велів схопити одного боярина... Пригадується, його прізвище Голохвастов... Посадили, значить, того боярина на бочку з порохом. Іван Васильович звелів підпалити порох. Ну, порох і вибухнув. Цар задоволене потім пояснював: він таким способом допоміг зраднику піднятися на небо.

-Вельми дотепно, товаришу Сталін.

-На жаль, це не я проявив дотепність, а — Іван Васильович, учитель наш! Так ось і ти, Лаврентію, дій з нашими ворогами так же дотепно.

-Радий старатися, тільки...

-Що - "тільки"?— похмуро і чомусь підозріло вождь.

-Тому, що де набрати по бочці пороху на кожного нами заарештованого? Лише в одному тридцять сьомому ми схопили більше мільйона. Тут продукції й кількох порохових заводів не вистачить. Нераціонально.

-Та-ак,— погодився вождь.— Ворогів у нас більше, аніж наші заводи зможуть випускати пороху. Жаль... А втім, будемо відправляти їх на небесі дешевшим способом... Жаль, що Колима і Магадан нині не належать Московському великому князівству.

-Вони тепер належать Магаданському, товаришу Сталін.

-Треба буде з ними зв'язатися і якось умовити їх до нас приєднатися. Щоб нам було куди засилати наших ворогів.

-Бу сполнено, товаришу Сталін.

Як за помахом чарівної палички /Молотов і Берія на мить відволіклися/ на столі великого московського князя як уродилася пляшка "Сапераві", а за нею і три бокали.

Вождь власноручно — а це вказувало на його добрий настрій,— хлюпнув до бокалів свого улюбленого вина, кивнув, щоб соратники взяли свої бокали.

-Капітально посидимо сьогодні у мене на Близній дачі... До речі, Лаврентію, збери на шосту годину членів Політбюро — посидимо, як колись сиділи ще до війни.

-Слухаю, товаришу Сталін!

— А зараз я хотів би... хотів би повторити один свій довоєнний тост.-На мить задумався:— Він, якщо мене не зраджує пам'ять, звучить так: "Я знаю, як сильно любить німецька нація свого Вождя і тому мені хочеться випити за його здоров'я!"

-І за майбутній Пакт про ненапад і дружбу між нашими народами — великим

німецьким і великим московським,— додав Молотов.

-А також пропоную випити за нашого усіма нами любимого і дорогого Йосифа Віссаріоновича Сталіна!— аж верескнув Берія.— За того, під чийм мудрим керівництвом ми здобули таку вражаючу перемогу і знову знаходимося в Кремлі! Сталін кивнув на знак згоди і вони мовчки випили.

-Молотов,— вертячи в руках порожній бокал, озвався вождь,— не забудь подякувати фюреру за його тепле вітання. І заодно передай моє вітання дорогому герру Ріббентропу. Додай: ми теж сподіваємось невдовзі зустрічати у Москві дорогого герра Ріббентропа... Як кажуть — під вусами у вождя майнула крива посмішка, хоч жовті, котячі очі його залишалися холодними,— з вовками жити...— Як там далі, Лаврентію? Сподіваюся, ти знаєш народну мудрість?

-Так точно, товаришу Сталін! З вовками жити, з вовками й дружити!

— Точніше, точніше, Лаврентію, народну мудрість треба краще знати: з вовками жити — по-вовчому вити.

Так почалася ера Великого Московського князівства-2 — під мудрим керівництвом дорогого і любого... — і т.д., і т.п. — керманича, батька і вчителя всіх народів, геніального стратега і тактика неперевершених перемог товариша Сталіна — Великого Московського князя.

ЯРЛИК НА КНЯЗІВСТВО

або Три дні дзвонити у всі дзвони!

20 листопада 2020 року до першого перону Білоруського вокзалу

урочисто підкотив спецекспрес Берлін-Москва. /Як схвилювано один із журналістів зазначатиме, "з почуттям виконаного обов'язку"/

Вокзал, як і годиться для такої події, було прикрашено червоними полотнищами із зображеннями ведмеда, що стоїть на задніх лапах, тримаючи в передніх щит із стилізованими під слов'янську в'язь літерами "ВМК-2", а також червоними штандартами з чорною свастикою в білому колі — з поваги до Великої Німеччини і на знак "вічної дружби з великим німецьким народом". Ліворуч і праворуч на пероні товпилися численні зустрічаючі — члени клану Джугашвілі, бояри в розкішних соболевих та горностаєвих шубах /незважаючи на ще теплий осінній день/, урядовці, яким, як і в будь-якій країні немає числа, радники, фото-тележурналісти і ті, хто носить невизначений статус "приближені".

Як тільки провідниця в давньоруському фірмовому вбранні відкрила двері вагону, з нього наче із шкатулки вигулькнув Йосип IV Джугашвілі в завеликому кашкеті, напіввійськовому френчі з накладними кишенями, в темно-синіх, з генеральськими лампасами штанах, що їх у націонал-патріотичних виданнях називають "портками", що були заправлені в м'які кавказькі чоботи. В руці він картинно тримав свою традиційну люльку — атрибут чи не всіх Джугашвілі, навіть тих, хто й не палив.

Поруч з великим князем — теж наче бісівкою вигулькнувши із шкатулки,— як уродилася довгонога /преса традиційно потім запевнятиме, що ноги у неї ростуть чи не від вух/ білявка в розкішному платті з діадемою в пишній зачісці. З-за неї визирала

есесівка Ельза в чорному костюмі /піджак, коротка спідниця, в білій кофті при краватці, вузол якої блищав срібним есесівським значком у вигляді черепа/.

Білявка трималася вільно, дещо аж незалежно і навіть було поклала руку на плече великого князя, але все ж прибрала її, як тільки той невдоволено ворухнув плечем.

"Побрикайся, — зловтішно подумала довгонога арійка, — все одне я тебе загнуждаю — не таких укоськувала..."

Ледве князь ступив на перон, як оркестр заграв спершу гімн Великого Московського князівства, що починався словами "Слався наш великий князь, славний-преславний князь-государ", а потім і Великої Німеччини /ще б пак! За спиною Йосипа виднівся протектор у низько насунутому на лоб здоровенному кашкеті, що затінював йому чи не все лице, та й серед зустрічаючих чи не половина були явними або таємними агентами СС та гестапо/.

Витримавши ефектну паузу, великий князь голосно звернувся до присутніх /вважалося, що до самої історії/:

-Великий народі московський! Московіти! Мої любі піддані! Піклуючись про ваш добробут і спокій у нашому великому князівстві, я привіз вам велику княгиню московську — аж із самого Берліна! — злегка вклонився до білявки, котра ще грайливіше посидала навсбіч повітряні поцілунки. — Як кажуть, прошу любити і жалувати за руським звичаєм: принцеса Марія із всесвітньо відомої історичної німецької династії Гогенцоллернів, з роду самого Фрідріха Вільгельма, короля прусського!

Віднині вона ваша матушка московська!

Оркестр заграв туш.

Принцеса Марія з династії Гогенцоллернів з роду самого Фрідріха Вільгельма, прусського короля, а тепер велика московська княгиня, завертілася, все ще посилаючи повітряні поцілунки та білозубу посмішку великому московському народові. Присутні на вокзалі захоплено вітали свою велику княгиню, стрекотіли теле— і-кінокамери, спалахував магній. Протектор бурхливо зааплодував, показуючи усім своїм видом, що й він причетний до такої епохальної події, як одруження великого московського князя з німецькою принцесою.

-Великий народі московський! Московіти! — знову заговорив Йосип IV Джугашвілі, то соваючи під вуса свою декоративну люльку, то виймаючи її. — Я повернувся з Берліна, могутньої і славетної столиці тисячолітнього рейху. Мій візит у дружню нам країну був зело успішним і продуктивним. Я привіз вам мир і дружбу фатерлянда, нашого друга і захисника на найближчі п'ять років. Це запорука нашого процвітання! Слава арійцям великого Адольфа! Слава великій Московії!

Перон потонув у вигуках схвалення. Оркестр щось грав — то бравурне, то релігійне. Тлусті попи в чорнющих рясах кадили перон. Найбільший піп гудів потужним голосом як в ієрихонську трубу:

-Слава на віки вічні його величності Йосипу IV Джугашвілі, великому князеві Московському! Довгих літ і князівства його величності, батькові нашому і керманичу!

Слава, слава великій княгині Московській,
принцесі Марії і нашій віднині матушці!

-Слава великому німецькому народові і його уряду!— лунали здравиці з іншого боку.— Другу і брату великого московського народу!

-Під мудрим керівництвом його величності Йосипа IV Джугашвілі, під прапором Адольфа Гітлера — вперед до нових перемог! Бог з нами! Наша Русь як ніколи могутня і вона семимильними кроками йде до свого світлого майбуття!!!

Оркестр не вгавав.

Публіка на пероні аж шаліла від вірнопідданих почуттів. Великий Московський князь і його така ж велика московська княгиня розкланювалися й посилали на всі боки свої вітання та посмішки.

"Хай я не імператриця, а всього лише княгиня, але й це немало, адже я нарешті на троні", — гордовито думала принцеса Марія.

Тим більше, рейхсканцлер наостанку їй наказував:

-Будеш слідкувати за Йосипом — це твоє головне завдання, завдання рейху. Слідкувати і слідкувати! Аби він не вдарився, бува, в сепаратизм і не поперся створювати велику російську імперію на одній шостій земного суходолу! Велика Німеччина тебе не забуде!— Далі перейшов на шепіт:— Сподіваюсь, я добре тебе влаштував, моє золотце?

Рейхсканцлер, коли ще ходив у простих міністрах, теж був її коханцем і вона тоді ним вертіла як хотіла. Щедрим він був коханцем, допоміг їй, дочці простого булочника, утвердитися в статусі принцеси, і вона це пам'ятала. Та й нині не без його допомоги утвердилася в статусі великої княгині московської — як не пам'ятати. Правда, і обов'язки на неї покладені великі — бути в Московії очима і вухами рейху. Разом з протектором та іншими наглядачами — явними і таємними, а їм несть числа, від співробітників при канцелярії князя до кухарів та прибиральниць у Кремлі — і вона це виконає. Знайома робота, не вперше.

-Слава тисячолітньому рейху!— від почуттів, що аж переповнювали її, верескнула велика княгиня і високоповажний натовп на пероні в одну горлянку вигукнув:

-Слава великому московському князеві!

-Слава!!!

-Слава!!! Слава!!!

/Що, що, а кричати "слава!" на Русі здавна уміли — та ще своїм правителям/.

Тим часом його величність здійняв над головою блискучу срібну цяцьку на такому ж срібному ланцюгові, велику і певно важку, що по формі нагадує перевернутий місяць-молодик.

-Ось він, ярлик!— вигукує Йосип IV Джугашвілі захоплено, на одному подихові.— Ярли-ик!!! Не фігня якась! За даними штучками колись наші князі їздили в пониззя Волги до ханів Золотої Орди, а мені в Берліні чи не на блюдечку піднесли! Заслужив!

З цими словами, повертівши над головою ярликом, великий князь надіває його через голову і ярлик опиняється у нього на грудях.

-Радуйся, народе московський — ярлик на князівство у нас!

Сонячний промінь дістався ярлика на княжих грудях, срібло спалахнуло мертвим, але блискучим вогнем і всі на знак покори перед всемогутнім ярликом похиляли покірні голови, які, як відомо, меч не січе...

Вже коли від вокзалу й до Кремля мчав урядовий кортеж, Йосип IV, погладжуючи в себе на грудях ярлик, міг нарешті розслабитись і перевести подих.

Слава Богу, все скінчилося добре, як клята німчура каже, гут — віднині він під захистом ярлика, що давав йому найвищу владу в князівстві. Віднині ніхто з бажаючих поборотися з великим князем за владу, не зважиться проти нього виступити — ярлик його захищатиме надійно. З ним він у повній безпеці.

Кортеж стрімко мчав вулицями Москви /на час проїзду кортежу вони вже йменувалися спец трасою/ — під безперервне і загрозливе виття сирен. Вів кортеж боярин, начальник особистої охорони великого князя.

Попереду — три автомобілі. Перший вів кортеж, за ним дорожня поліція, а вже за нею джип охорони і лише потім "Мерседес-пульман" його величності з великою княгинею, за ними знову джип охорони, резервна машина, потім реаномобіль з лікарями та медапаратурою, знову дорожня поліція і нарешті резервні автомобілі.

Вздовж усієї спецтраси — від вокзалу й до Кремля,— товпляться московіти — в ранзі зустрічаючих.

На час проїзду кортежу їх силоміць зігнано і кожній групі виділено певне місце — від стовпа номер такий-то до стовпа номер такий-то, де вони мають стояти і прапорцями вітати великого князя.

Зігнані й оточені стражами московіти покірно стояли й радісно, з посиленням ентузіазмом та любов'ю, як потім писатимуть у пресі, махали виданими їм прапорцями.

Великий князь задоволений. Скільки вони їдуть, стільки його й вітають московіти. Гут, як каже клята німчура, гут! На кожному метрі

вітають — це ж треба, як вони люблять свого великого князя!

Правда, в одному місці серед зустрічаючих так недоречно спалахнула

колотнеча — одна група зустрічаючих кинулась з кулаками на іншу групу таких же зустрічаючих.

І ті, і ті були з прапорами і транспарантами, що ними й лупили одне одного. І в тих, і в тих прапори були одного кольору, червоні, тільки на одних у білому колі свастика, а на других у такому ж колі — серп і молот.

-Що вони не поділили?— невдоволено запитав Йосип IV начальника своєї особистої охорони, котрий сидів попереду.— І взагалі... взагалі, що це за людишки? Чиї вони холопи? Яких бояр?

-Випадково в одному місці, на одному п'ятачку опинилися члени молодіжного ордена "Адольф Гітлер" та члени теж молодіжного ордена "Йосип Сталін",— пояснив начальник особистої охорони, боярин.— Взагалі, суперництво між ними, хто з них істинний — триває здавна.

-Розберись і наведи лад! І взагалі... Що вони ділять? Скільки разів казати: між

Адольфом Гітлером і Йосипом Сталіним немає ніякої різниці –
то що вони ділять?

-Розберусь, ваша величносте, проведу з ними виховну бесіду. Справді, між Адольфом Гітлером і Йосипом Сталіним не було і немає ніякої різниці. Тож їм і ділити нічого. І тим більше, лупити один одного транспарантами із зображеннями своїх фюрерів.

Та ось вже Червона площа, стрімкий храм Василя Блаженного, мавзолей з великими білими літерами на фронтоні "СТАЛІН", Спаська вежа, проскочивши яку, Йосип IV нарешті полегшено зітхнув: вдома! Він у затишному і неприступному Кремлі де можна й розслабитись. В Грановитій палаті, як доповідали йому, вже накриті сотні столів — з напоями й наїдками чи не для тисячі ротів — аби вони могли випити й пережувати ті наїдки, їм буде дано цілих три дні. З нагоди вручення їхньому владиці, і тепер уже вождеві і батькові московського народу, ярлика на князівство.

І три дні у Москві й Московії дзвонитимуть усі дзвони на всіх церквах, храмах, соборах та дзвіницях, чим здавна славиться матінка-Русь...

Під ранок великий князь московським Йосип IV, стомившись від любові з принцесою Марією /яка невситима бестія, прямо жах! І де воно таке велелюбне взялося?/, лежав відпочиваючи як після трудів праведних. /А втім, це й були труди праведні, адже він трудився, аби породити спадкоємця московського престолу в майбутньому/. Слава Богам, принцеса, нарешті вгамувавшись, заснула сном безневинного дитяти. Скориставшись передихом, князь в нічній тиші кремлівських палат подумки ще і ще підсумовував свою поїздку до Берліна. Принижувала його клята німчура, інакше вона не може, слов'яни для неї — другий сорт, але хай... Він все стерпів і ще стерпить — якщо треба буде. Не злиняє. Хай його товчуть і в грязь, але він все одне великий князь. І лежить зараз не де-небудь, а в Кремлі, в князівських палатах. І ярлик на князівство таки отримав. І хай на роздрібненій Русі в собаку палицю кинеш, а в князя попадеш, але Московське князівство — єдине, яке має титул Великого, а він серед різних там Ростовських, Суздальських, Тверських та іже з ними має титул Великого. Не кажучи вже про численних ханів з численних карликових ханств. І він ще своє візьме, як взяли його попередники з Московського князівства. Ставши великими і сильними, всіх князів підім'яли під себе, поробивши їх своїми васалами, а землі їхні до Московії поприєднували, створивши спершу царство, а потім і Російську імперію. І він та його наступники неодмінно повторять їхні подвиги. Гуртом і за віки вони ще відновлять Московське князівство і перетворять його спершу на царство, а потім — за новітнього Петра I — і на імперію. І тоді німчура ще в них у
служках потанцює!

А чому... Московські великі князі хоч і їздили на поклін до Золотої Орди за ярликами, догоджали ханам, але потім їх — до нігтя! Всіх перетравила Російська імперія, на 9 тисяч кілометрів до океану простяглася чужими володіннями, що їх вона поробила своїми і які звідтоді стали ісконно руськими землями! "Что взято — то свято!" — таким був головний девіз московитів. У XIII ст. Москва мала 216 тисяч квадратних

кілометрів, а вже у XX ст. — 23 000 000! Все тих же квадратних кілометрів!

За 234 роки /з 1228 року/ Московія провела 160 зовнішніх війн. Це були загарбницькі війни /лише 4 з них — оборонні/. Недарма ж ще Ф. Достоевський зазначав: "Де стала московська нога, там є московська земля". /Він же в своєму "Дневнике писателя" писатиме: "Ми, москвіни, в Європі — гості, а в Азії ми — вдома"/.

Про це мріяв і Йосип IV, вважаючи, що він — на правильному шляху відродження Росії. Бо як би там хто не старався, але великий народ можна лише на якийсь час перемогти, але знищити його — ніколи!

Вранці свіжий і бадьорий, повний планів на майбутнє, випив за руським звичаєм квасу на похмілля. Принцеса Марія, розкидавши свої

звabливі, як намальовані тілеса, солодко спала і до когось — до кого, цікаво б дізнатися?— посміхалася уві сні. І посмішка її була прямо дитяча — ах пустунка-штукарка-витворянка! Він прикрив її звabні тілеса простирадлом і, прихопивши стражу, з палат кам'яних спустився у кремлівський двір, де його чекали радники. Гуртом попрямували до прапрадіда "в гості".

Вожді завжди хочуть довго жити. Навіть після смерті своєї неохоче йдуть з цього світу, де вони аж захльобувалися у владі — як мухи на меду. Та і як підеш, коли ти не простий смертний — хоч смерть і тебе чекає — чий недогляд, яких богів?— як чекає вона кожного простолюдина. Так і владаря, який за життя свого ще вчора був всемогутнім богом, живим серед смертних. Батьком і вчителем людства.

От і Йосип Сталін після смерті як заліг у бронзовий саркофаг, так і лежить ціленький, ніби вчора і вклався.

Мертвий, а світ живих не покинув.

Досить було Йосипу глянути важким поглядом на радників, як ті відразу ж почали його просвіщати: виявляється, перший мавзолей був створений в середині IV ст. до н. е. — як усипальниця в Галікарнасі — для правителя Карії, перського сатрапа тієї Карії Мавсола. Гробницю збудував Піфей — грецький архітектор, відомий будівництвом храму Афіни в Пірені — у стародавньому світі гробниця Мавсола вважалася одним із "семи чудес світу".

Складався мавзолей з високого квадратного цоколя і колонади іонійського ордеру із стрільчатою пірамідою, що увінчана зображенням Мавсола і його жони Артемісії, які стоять на колісниці, запряженою четвіркою коней. Після цієї споруди Мавсола мавзолеями стали називатися всі монументальні гробниці. Швидко ідею споруджувати собі монументальні гробниці підхопили інші правителі, сатрапи, диктатори, різноманітні "батьки народів". А за ними й новітні "батьки" — некороновані правителі комуністичних режимів.

І хай епоха забальзамованих вождів на планеті Земля вже минула, але деякі з них, навіть ставши муміями, не спішають покидати цей суєтний світ. У Берліні лежить забальзамований Адольф Гітлер, у Москві — Йосип Сталін, у Кореї — Кім Ір Сен, у В'єтнамі ще хтось там... Колись у кремлівському мавзолеї чи не піввіку лежав Володимир Ульянов, знаний по партійному псевдо як Ленін, і спершу це була його

усипальниці, але нащадки Сталіна викинули його. І тепер Йосип Сталін лежить у мавзолеї, де колись лежав Володимир Ленін, мумію якого вже закопали на кладовищі біля могили його матері, сам-один. Його мумія стала

повноправною у чужому колись мавзолеї.

Зовні все було, як звичайно — на вході завмерла почесна державна варта.

Але мавзолей для відвідувачів тимчасово було зачинено — щороку тіло вождя перебальзамували.

Йосип IV спустився сходами вниз і в супроводі почту увійшов до зали. Саркофаг під бронзовим ковпаком був порожнім. Перебальзамування вождя тривало вже щось із місяць. Йосип через потаємні двері зайшов до лабораторії Центра біологічних структур, який хоч формально й належав Інституті лікарських та ароматичних рослин, насправді був автономним. В центрі лабораторії стояла велика ванна, а в ній у спецрозчині — голе тіло геніального учня Леніна /"Що стосується мене, то я тільки учень Леніна і моя мета — бути достойним його учнем" — любив казати наївним Йосип Віссаріонович за свого життя/. Вчені у білих халатах і лаборанти, які товпилися навколо ванни з трупом вождя всіх часів і народів, заглядаючи великого князя, виструнчилися. Старший коротко доповів, що йде чергове планове перебальзамування "об'єкта №1", що проводиться щороку.

— Гм... — гмикнув Йосип IV і хоч йому не хотілося дивитися на голого прапрадіда, який помер вісімдесят років тому, але, пересиливши себе, підійшов ближче.

За всі роки з казни князівства на утримання мумії пішло біля ста мільйонів марок, але... Але нічого не вдієш — князівству потрібен символ. Тим паче, що й досі за Йосипом Сталіним багато хто шкодує — отоді, мовляв, був порядок! Тільки що — так і відправляли на Колиму...

"На Колиму, на Колиму", — зітхнув Йосип IV. Теж мудре рішення, бо інакше що робити з опонентами твоєї влади. На Колиму їх!.. Жаль, що нині Колима не належить Москві, там якесь місцеве — Колимське чи що? — князівство. Але це поки що. Прийде час і Колима знову належатиме Москві і Москва туди ешелонами відправлятиме опонентів — щоб підтримувати порядок, про який ще й досі багато хто мріє.

Дивлячись на голого діда із старечим тілом і вусами, що все ще стовбурчились — і оце все, що лишилося від колишнього вождя, батька всіх народів, геніального керманіча і учителя? — Йосип пошкодував, що від вождів, виявляється, так мало залишається. Як і від їхньої влади.

Здалося, ніби вуса ворухнулися.

Йосип здригнувся й позадкував від ванни з мумією свого прапра...

Кивнув спеціалістам, мовляв, продовжуйте своє і вийшов на свіже повітря. Ху-ух, наче на таму світі побував.

Два криваві вожді все ще лежать у цьому світі — один у Берліні з мишачими вусиками, другий — з вусищами, — у Москві. Виходить, вони ще потрібні людству, яке сподівається їх воскресити? І клянеться їхніми муміями — ностальгія за минулим? От бальзамувальники й стараються. А в Москві — найкращі з найкращих. В багатьох

країнах вони забальзамовували тамтешніх вождів і "батьків усіх народів" та диктаторів — мають досвід.

Пора, мабуть — якщо вже став великим князем, а отже, й батьком і учителем всіх народів, — розпочати роботу по увічненню власного тіла по смерті. Для початку створити хоча б комісію — хай вибирає архітекторів і починають йому проектувати персональний мавзолей. А чому б і ні, як він тепер батько московського народу. За прикладом єгипетських фараонів мусить мати свою усипальницю. Тож вже пора цим зайнятися.

Піраміди — гробниці єгипетських фараонів у Стародавньому Єгипті, спочатку були ступінчасті, згодом — геометрично правильної форми, пірамідально. Фараонівські, так би мовити, мавзолеї. Якийсь їхній фараон, Хеопс чи як його там, спорудив собі піраміду висотою у 146 метрів. Оце мавзолей живого бога /чи його втілення/ на землі!

Так думав у кремлівських палатах Йосип IV Джугашвілі, розглядаючи атлас єгипетських пірамід...

"От би собі такий мавзолей спорудити!"— думав, відчуваючи солодкий холодок у душі — і хочеться, і колеться. Це не те, що якийсь там мавзолейчик Леніна, а тепер Сталіна на Красній площі! Але...

Зітхав. Не потягне піраміду все Московське князівство, бодай і в ранзі великого. Та й традиції споруджувати такі гігантські гробниці в слов'ян відсутні. Хоча колись, ще на своїй зорі і вони насипали своїм князям кургани.

В Єгипті ж — інша річ. Кожен фараон, тільки-но зійшовши на трон, відразу ж зганяв сотні тисяч робітників споруджувати йому вічну домівку. Дивись, до кінця його фараонства й готова піраміда. От би й собі таку, але... Не потягне князівство. Доведеться обмежитись звичайним мавзолеєм. Хоча другий мавзолей на Красній площі — чи не забагато буде? Зрештою вирішив над цим питання подумати якось іншим разом. Нині не це на часі. Треба розширювати своє князівство, зайнятися собіранієм руських земель. Як то вже було.

До радника:

-Хто такий Юрій Долгорукий?

-Владимирсько-Суздальський князь з 1125 року. Згодом великий князь Київський, засновник Москви.

-От, от. З нього й треба брати приклад. З Юрка Довгі Руки. Русь здавна трималася на довгих руках. А наша, московська, й поготів.

-Маєш і ти, князю, обзаводитися довгими руками. Та й починати...

-Що — починати?— запитав він невідомо кого, бо невідомо хто йому раду тоді радив.

-Творити царство-государство-імперію. Нашу, рідну, руську. Бо як же Росії без імперії, га? Вершницею без голови вона бути не може. А тому Русі нашії потрібні і юрки довгорукі, і вани грозні, і петри перші, і...

Тієї ж миті його величність і проснувся.

Поруч — гола-голісінька /і що у неї за європейська манера-мода

вкладатися спати з чоловіком голою-голісінькою? Набралася страму в своїй Німеччині і в Кремлі, у княжих палатах його поширює!/ принцеса його, як добрий дядько похропує... Що ж, хай хропе, покіль хропється. Після трудів, як кажуть, праведних.

Але сон віщий, подумалось йому. Русі справді без довгих рук не можна. Як і без Івана Грозного чи Петра Першого.

Подивився на свої руки. Зітхнув. Руки як руки. Навіть закороткі. А на князівстві, при владі потрібні довгі.

Нічого, згодом думав, виростуть. Нам, московітам, без довгих рук і справді не можна. Без них імперії не збудуєш.

Хоча починати треба з царства. /Господи, і як ця тендітна принцеса хропе! Навіть думати заважає/. Хто там з великих московських князів став першим царем Русі?

Іван Грозний... Грозний...

Грозний...

Йосип IV Джугашвілі-Грозний! Чорт забирай, як здорово звучить! Чому б йому й справді не стати Грозним?

Як тільки його величність оголосила про своє бажання відвідати першого царя Русі, великокнязівський почет почав збиратися як наче б чи не в заморське турне, хоч всі знали: великий князь зібрався відвідати Архангельський собор Кремля, де покоїться Іван Грозний, перший з великих князів московських, який проголосив себе царем-государем всія Русі.

І всі в Кремлі знали, що саме Іван Грозний, лютий і найжорстокіший цар з усіх монархів

Русі-Росії, був улюбленцем самого Йосипа Сталіна. До нього радянський диктатор не лише прихильно ставився, а й навіть благоволив перед ним. На полях книги, що прославляла діяння цього самодержця-садиста, Сталін залишив численні захвалюючі помітки: "Учитель... учитель..."

Возвеличуючи тирана з тиранів, жорстокішого за якого в Росії більше не було /до Сталіна/, Сталін разом з тим дорікав йому, що, мовляв, Грозний не був до кінця послідовним і безпощадним /куди вже більше!/ у боротьбі із "зрадою" і наприкінці життя каявся у своїх антизаконних вчинках. /Десять років через три після новгородського погрому Грозний звернувся з покайним листом до Кирило-Білозерського монастиря: "Увы мне, грешному. Горе мне, окаянному. Ох мне, скверному!.. Я, пес смердящий.... Сам вечно среди пьянства, блуда, прелюбодеяния, скверны, грабежей, хищений, убийств и ненависти, среди всякого злодейства... Я нечистый и скверный душегубец..."

І в пориві каяття /після якого він, між іншим, ставав ще лютішим катом/ за загублені ним безневинні душі, віддав розпорядження скласти поминальний список ним страчених — Сінодик — і розіслати по монастирях, аби монахи молилися за всіх убієнних. За це цар виділив щедрі винагороди монастирям. У тому Сінодику було більше трьох тисяч прізвись, що в десятки, якщо не в сотні разів менше істинного числа

ним погублених людей.

-Мало ворогів обезголовлював Іван Васильович,— завжди був невдоволений Сталін, коли згадував царя Грозного.— Міг би і в кілька разів більше стратити — вибір у нього був, людішек на Русі завжди вистачало.

Сам він стільки знищив невинних, що ніякі Івани Грозні і помріяти про такий розмах не могли!

Для Йосипа IV Джугашвілі Грозний теж був учителем. І ледь чи не еталоном для наслідування, дороговказом у майбутнє. За наукою до свого вчителя і вирушив великий князь до Архангельського собору, де схилив голову перед кам'яним саркофагом грізного Грозного — почет поштиво завмер на деякій відстані, ближче до гробниці царевича Івана, сина Грозного, якого сам Грозний ударом посоха відправив на той світ...

-Учителю?!. Великий учителю, государю всієї Русі — навчи мене, надихни і просвіти, як із князівства створити царство і стати в ньому самодержцем. Таким, яким ти був колись.

І Йосипу здалося, що в мертвій тиші Архангельського собору, в його напівтемряві чує він чийсь скрадливий голос, казання якесь...

А втім, він знав чие: то Іван Грозний зі своєї кам'яної гробниці до нього озвався. А все повчання зводилося до одного: не може Русь бути без царя-батюшки і без опричини. Починай, праправнуче Сталіна, з вінчання на царство, починай з "возложения венца, золотой цепи и брам царя Константина". А після миропомазання та причащення хай вручать тобі скіпетр — і ти вже — цар-государ Русі. Сідлай коня і відправляйся завойовувати... Що? Кого? Та хоча б як і я починав — Казанське та Астраханське царство. А там Господь пошле тобі інші походи і побіди. Чим більше захопиш чужих князівств та ханств, тим швидше княжа Русь стане царством.

-Чую, чую тебе, учителю мій,— в пориві зворушливої ніжності шепотів Йосип IV Джугашвілі і палко аж до нестями хрестився, вірячи, що й справді в такі хвилини, стоячи біля кам'яної гробниці, чує він голос першого царя всієї Русі, котрий благословляє його на створення царства — предтечі великої імперії росів, що згодом простягнеться на одну шосту земного суходолу.

Іноді Йосипу навіть снівся государ всієї Русі. А сон був один і той же. В супроводі трьохсот стрільців та опричників Іван Васильович повертається в Москву зі свого заміського палацу-терему, а попереду кавалькади на здоровенному бику поважно сидить у золотому вбранні /але в незмінному ковпаку з осячими вухами та срібними дзвониками/ царський блазень, званий як "шут гороховий" Осип Гвоздь. /На святках та на масляну шутки незмінно обмотувалися густою гороховою соломною і надівали яку-небудь маску — харю /від грецьк. харея — голова/, тож звідтоді їх і звали шутами гороховими/.

І той шут гороховий, улюблений блазень Грозного, підморгує йому, Йосипу IV Джугашвілі.

І Йосип IV Джугашвілі від обурення — що якийсь там шут сміє йому

підморгувати,— не тямлячи себе кричить:

-Казнити!! Негайно казнити!!.

-Кого, ваша величносте,— з готовністю питають заплічних справ майстри, готові хоч кого — був би лише наказ — відправити на шибеницю.

-А того... шута горохового, який посмів мені підморгувати!

-А-а... Осипа Гвоздя?— заплічних справ майстри явно розчаровані.— Пізно його страчувати. Свого шута сам цар-батюшка Іван Васильович якось у гніві праведному проштрикнув ножичком гостреньким — за його насмішки. Коли прибув лікар, блазень уже був мертвий. Лікар тільки руками розвів: стерво, мовляв, і вони не можуть воскресити. Та й потім... Бог "лише раз вкладає в людину душу: якщо вона його полишила, то нікому не дано кликати її знову". Цар-батюшка тільки рукою махнув: хай диявол забере його, якщо він не побажав ожити!..

-І правильно втнув цар-государ,— заспокоївся Йосип.— Туди йому й дорога — шуту гороховому! Як і всім шутам гороховим, яких у нас щось таки забагато розвелось. Тому й спасу від них немає.

І снилася йому — на одній шостій земного суходолу, як то раніше було,— Руська імперія...

Але в найцікавішому місці, коли його, Йосипа IV Джугашвілі, проголошували Йосипом Грозним,— його безцеремонним стусаном під бік розбудила принцеса Марія.

-Вставай, лежебоко, годі хropaка давати, пора вже любов'ю з жіночкою зайнятися!

-Але ж я з любов'ю жіночкою вчора займався,— спробував було великий князь відкрутитися від виконання своїх подружніх обов'язків — але не на ту напав!

-Так то ж звечора було, а зараз уже ранок — пора починати нове коло.

-Його ж царствію не буде кінця — так, здається, у Біблії написано, — зітхнув великий князь /спати хотілося немилосердно/.

-Значить правильно записано в Біблії!

Діватися нікуди, треба було розпочинати черговий виток виконання своїх нелегких подружніх обов'язків, що вже почали великого князя гнітити.

Велелюбний — здатний глибоко любити когось, що-небудь або багатьох.

От іменно — багатьох.

Такою ласункою-сластолюбницею,любострасницею-сладогострасницею, хтивою і похитливою, як був переконаний князь Йосип /не знаючи, правда, сумувати з того, чи, може, радіти/ і була принцеса Марія, вона ж велика

московська княгиня, вона ж дорога його жонушка.

І наділили ж германці його такою бестією — де вони тільки її знайшли — ненаситну, невгамовну. Присмокталась до нього, як п'явочка /жаль, що не медична!/- хоч ти зранку й до ночі, з ночі й до ранку займайся з нею любов'ю. А де бідному князеві брати для цього потенцію — розпусну німкеню те не цікавить. Де хочеш, там і бери, а коли вже мене взяв, то будь добрий той... задовольняй! І стільки, скільки я потребую — отак!

В гріб його загонить своєю жагою — не інакше. Не слабак у цьому ділі, але й він довго не витримає, їй-бо! Всі соки з нього вже вичавила клята німкеня! /Хоча зваблива, пристрасно-жагуча і щедра на любов — цього у неї не відбереш. Цього добра у неї навалом!/.

Попередня його княгиня Євдокія була далєбі цнотливішою — як істинна русачка — а постільні бажання її й геть були скромненькими. Ніколи не вимагала від чоловіка сіюхвилинної утіхи /хоч і не тільний, а — телись!/, а терпеливо їх чекала. Має він бажання-хотіння, будь ласочка, вона готова-готовісінька, як перестигла вишня. Не до любові йому — княжою службою зайнятий, а там самі лише непереливки,— почекає.

Та й побралися вони не з якоїсь там політики чи державно-династичних інтересів, а виключно з любові. І все було б добре, аби Євдокія народила йому спадкоємця. А він, спадкоємець, за десять років їхнього спільного життя і спання на однім ложі, так і не з'явився. Не вагітніла княгиня і край. Хоч волхви-кудесники і напували її різними травами, ворожеї бувалі й сильні над нею чаклували /навіть німецькі лікарі знання свої докладали/, а... "Нерепродуктивна велика княгиня"— винесли дуже учений вирок.

Та йому від того не легше було. Що висновок дуже учений. Йому спадкоємець на престол ой як потрібен. Це ж державна справа! Кому він, як вичерпає свої земні дні, передасть верховну владу? Правляча династія Джугашвілі на ньому урветься — жах!

А нема спадкоємця з однією княгинею, правитель має підшукати собі іншу. Як кажуть, репродуктивну. Ту, яка нарешті народить Москві княжича —престолоспадкоємця.

Так усі московські князі, а згодом царі та імператори робили-чинили, коли на світ Божий у них не з'являвся спадкоємець. Он Іван Грозний... Вісім разів /хоч патріарх московський і протестував/ женився, двох цариць у монастир відправив.

Довелося з нього приклад брати — відправив Євдокію до віддаленого і тихого монастиря, за долами, за лісами дрімучими... Рядовою черницею. На вічне там проживання. Бог тому свідок — як від серця Явдошку відірвав. Жаль... Любо було йому з нею. Не життя було, а — любовота-лепота. Бувало й Докієчкою її називав-пестив, Явдошечкою /такою вона була йому любовою/, Досєю... А довелося — державні інтереси стали напереп'ят їхнім почуттям — у монастир відправити — як ялову. За доли, за ліси дрімучі, за бори скрипучі...

Навіть простому мужику не потрібна бездітна баба, а князеві на престолі й поготів... Відправив. Як то й відправляли руські монархи у монастирі своїх любезних жонушек, княгинь, цариць. Тож не він перший, не він і останній. Та й не кривавий він кат, як, приміром, той же Іван, котрий Грозний, чи й прапрадід його.

Звідтоді ні-ні та й снилася йому Явдошка — ласкавою, хоч і дещо — траплялося й таке,— войовничою. Це в неї якось поєднувалося. Принаймні, за себе вона завсіди вміла постояти, і взагалі — далеко німецькій принцесі Марії до неї, Явдошки, істиної русачки, яка, як колись писав поет, і коня на скаку зупинить, і в палаючу ізбу зайде... І любила його, і він з нею хіба ж так кохався. От коли б ще плодючою була. А то ж... Корову, яка виявиться яловою, мужики не триматимуть, а тут...

Жаль, жаль... Ні-ні, та й згадує її, відчуючи, як її поруч не вистачає. Ні-ні, та й з'явиться вона у його снах і тоді він вранці просипається аж ніби щасливий. Правда, на якусь мить. На ту, поки не збагне, що то усього лише сон...

Шкода було Явдошки, а нічого змінити вже неможливо, державні, монарші правила диктують йому свою гру, якої він мусить дотримуватися. Просив якось патріарха московського аби висвятили зіслану черницю Євдокію на ігуменю. Хай керує монастирем — вона на це здатна. Патріарх обіцяв. А чимось ще Євдокії, скільки б вона не приходила до нього у сні, допомогти не може. Потрібен спадкоємець.

Принцеса Марія пообіцяла його неодмінно народити. Йосипка малого, котрий стане п'ятим в династії Джугашвілі. А вона плодovита. У своїй Німеччині буцімто вже має трьох дітей, тож народить і четверте чадо, але вже руське. Та й буцімто — про це йому баба-шептуха якось баяла, — вона вже й вагітна. Дай Боже!.. Ось тільки надто велелюбна, навіть вагітною ніяк не зупиниться.

-Ти знову спиш, герр Йосипе,— доноситься у його спогади насмішуватий голосок княгині.— Підняла тебе з ліжка, всадовила, а ти... спиш? Сидячи? Чого мовчиш, майн хер, мій любий. Ворушися! Хто за тебе буде виконувати твої подружні обов'язки? Та й спадкоємця, Йосипа, мені замовляв? Замовляв. А як же його спорудити без любові, га? Я такого фокуса ще не знаю. Та й знати не хочу. І спадкоємцем треба займатися і... і просто так... Я ж ще молода-молода — любов'ю хочу займатися. Це ж, між іншим, приємна робота. Найприємніша з тих, які я знаю.

-Що ж, почнемо знову,— зітхнув великий князь,— як монголи кажуть: хилитати юрту.

-Я навіть не думала, які мудрі монголи!

Але навіть займаючись "хилитанням юрти", себто виконанням подружніх обов'язків /принцеса верещала від задоволення чи не на всі кремлівські палати/, його величність не переставав думати про головне, що його тоді проймало — час вже зайнятися перетворенням великого Московського князівства на Руське царство.

Йосип IV Джугашвілі-Грозний.

Звучить.

Тож і пора було ним ставати. Якщо, звичайно, німецька принцеса в ранзі великої московської княгині не загонить його в гріб своєю невситимою любов'ю. Для початку треба створити свою опричнину і видати кожному опричнику мітлу з собачою головою. Таку, яку свого часу створив Іван Васильович. Чи ще й грізнішу. Для викорінення крамоли та невдоволених і запроваджувати самодержавну владу.

У такі ночі, коли він, виснажений, як вичавлений, виконанням подружніх обов'язків з трудом засинав, то йому незмінно снилося, що він уже став Іваном Грозним і перед ним не лише Русь тремтить Московська, а й ледь чи не увесь світ. Принаймні, Берлін так це вже точно.

І неодмінно на самому злеті найсолодшого сну просипався від знайомих уже стусанів — принцеса знову вимагала "хилитати юрту"— дались їй ті монголи!

-Мені нема коли... хилитати юрту,— пробував відхрещуватися від

законних вимог принцеси.— У мене є більш важливіші справи.

-Овва!!.. Що може бути важливішим за любовні утіхи?— дивувалася принцеса і від того гнівалася ще дужче.

-Бачиш, є такі... е-е... речі. Годі мені сидіти князем у Кремлі, бодай і в статусі великого. Пора царем ставати. Першим царем всія Русі — яким ото колись був Іван Грозний. А Московське князівство перетворювати на царство.

-А я... я тоді стану царицею?

-Але тільки тоді, як я стану царем.

-Любий мій князю, починай збирати руські землі — я дуже-дуже хочу сотати царицею. Ах, ах, як це здорово звучить: цариця Марія! Таке і в найкращому сні не присніться!

-Щоб нам царями поставати, треба менше спати.

Але велика княгиня його вже не слухала. Навіть забула, що час уже було "хилитати юрту". І на те були свої причини.

Випадково вона дізналася і про іншу потаємну — поки що,— задумку

великого князя. Якось після їхніх чергових забавок, розімлілий, подобрілий од жаги кохання, що все що в ньому нуртувала, князь раптом почав з нею ділитися своїми... Ну, скажімо, мріями. /А, може, не так з нею, як сам із собою розмовляв, ще і ще вивіряючи та зважуючи задумане, не раз і не двічі вимріяне/. Тоді ж вона й почула од нього про його давню мрію Замінити застарілі символи Московського князівства, його державний герб, що вже не відповідав — був переконаний князь, реаліям нового часу.

Досі таким символом на гербі виступали ведмеді — тварини поширені не лише на безмежних просторах Сибіру, а й навіть у лісах — все ще дрімучих,— Московії. Власне, ведмідь на задніх лапах, що в передніх тримає щит з літерами — плетиво слов'янської в'язі — "ВМК-2".

-Мене вже давно почали дратувати ці допотопні мішки на державному гербі князівства,— гарячкував князь, розмахуючи руками.— Це, будемо відвертими, символ патріархально-дрімучої Русі чи не домонгольського періоду. Сьогодні вони як анахронізм.

-Чому ж,— вирішила вона захистити байдужих їй ведмедів на державному гербі.— Це, мабуть, я точно не знаю, вікова традиція Русі? А традиції треба зберігати.

-Доти, доки вони не почнуть нас тягти назад, у минуле, яке воскрешати не варто.

Схопився, сів на постелі і заходився чухати — пхе, вульгарно,— свої волосаті груди.

-З косолапими мішками йти в майбутнє? Ні, потрібні нові символи, новий герб Русі за нового періоду.

-І ким ти надумав замінити на державному гербі, як ти кажеш, мішок косолапих?

Він довго мовчав, все ще шкребучи через розхристану сорочку груди /пхе, все ж таки вульгарно! Ох ці руські, нема у них лоску-шику/, а тоді заговорив довірливо, як говорять з найближчою /це їй заїмпонувало/ людиною:

-Мені якось новгородці подарували давню — чи на дванадцятого століття,— ікону із зображенням Георгія Побідоносця, змієборця і христолюбивого воїна, якого так шанує

наша православна церква. Та й серед простого люду він вельми знаний і популярний — як релігійний і в той же час чи не національний герой Русі. Так ось на іконі він зображений верхи на білім коні, який стрімко несеться. За його спиною має зелений плащ. На Георгії — у нас, на Русі, його ще називають Єгорієм Хоробрим, про якого написано у популярному "Жытии о чуде со змием", — кафтан, а поверх нього червоно-оранжова кольчуга. Навколо голови Георгія білий німб — знак святості. Сильним ударом він заганяє спис в пашеку Змія-гада, що звивається в агонії під копитами коня... І хай Георгій прийшов на Русь із Греції, але в нас він уже давно став своїм святим.

Первый престол — свят Єгорий,
Другой престол — Мать Пречистая,
Третий престол — сам Исус Христос.

Ось він і має з'явитися на нашому гербі — святий Георгій на білому коні. Це й буде вона...

-Хто — вона?— закліпала Марія.

-Молода Русь, яка народжується й міцніє-мужніє. Сильна і красива. На білому коні, що стрімко несеться просторами і ніхто його з чужинців не здатен зупинити. Несеться і списом убиває змія. Себто своїх ворогів, які вже під копитами її коня. Далеко косолапим мішкам, які годяться хіба що для дитячих казок, до святого Георгія, нашого Єгорія Хороброго, про якого на Русі завжди співали, що у нього

По колена ноги в чистом серебре,
По локоть руки в красном золоте,
Голова у Єгорья вся жемчужная,
Во лбу-то солнце, в тылу-то месяц,
По косицам звезды перехожие...

Але Георгій перш за все христолюбивий воїн, знаменитий іншим — змієборством. З ним Русь наша усіх зміїв-гадів поб'є!

"Хі-і..— подумки жахнулася принцеса Марія, вона ж велика княгиня

московська, слухаючи аж надто відвертого з нею князя. Та це ж... Це ж майбутня загроза самій Німеччині, яку вона по-суті представляє у Кремлі. Вочевидь її, Велику Німеччину, має він на увазі, говорячи про змія, якого їхній Єгорій Хоробрий проштрикує списом і топче конем? І чи не її Георгій Побідоносець — себто нова Русь,— збирається розчавити своїм неспиним конем? О, про таку задумку московського князя треба негайно повідомляти Берлін... Виходить, Георгій — захисник Русі, покровитель її князів,— виступає проти чужоземного засилля і в майбутньому буде погрожувати самій Німеччині. Принаймні тоді, як Русь зміцніє після поразки і знову відродиться...

Так подумала сполошена княгиня, рада, що дізналася про щось потаємне на цій незбагненній її Русі, подумала і...

І охолола. Від бажання негайно доносити в Берлін. Хоч вона й була

німкенею /ще була німкенею, і навіть - арійкою/, але чи не вперше вже відчула себе руською княгинею тієї Русі, з якою вона має пов'язати свою подальшу долю. Берлін

далеко, а Русь... Русь ось вона, у неї під боком. Та й хто вона була в Німеччині, на своїй ніби ж батьківщині — коханкою у високопоставлених чиновників рейху? Які використавши її в постелі, могли під сіднички й ногою дати. А тут, у Московії, вона велика княгиня. А великій княгині просто... просто непристойно бути донощицею. А ще як народить князеві довгоочікуваного спадкоємця, то й назавжди увійде в руську історію, як увійшли до неї ті іноземки, на яких раніше женилися руські князі, царі, імператори...

Та й не з Німеччиною їй віднині по дорозі, а з Руссю. Хай поки що княжою, але яка неодмінно в майбутньому стане царською, а потім і імперією. І цього поступу Німеччині не зупинити — це навіть було їй збагненно. А коли так, то вона вибирає Русь, яка завтра буде великою. Георгій Побідоносець неодмінно переможе змія, бо такого, аби гад переміг цілий народ — бути не може. І вирішивши так, княгиня більше не вагалася...

Йосип Джугашвілі під номером IV не такий і простецький, як удає з себе, була переконана принцеса Марія, а в людях вона розбиралася. Особливо, в гіршій половині того людства, в чоловіках — предметі своєї постійної пристрасі. /І як би ми жили, жінки рознещасні, якби у світі білому не було гіршої половини хомо сапієнсів, що звані чоловіками?/. Це вельми руський мужичок, хоча й напівгрузин. Перед німцями любить косити — і це йому вдається блискуче, — під такого собі... м-м... руського Іванушку-дурачка. Аби приспати пильність рейху. Що, мовляв, з нього візьмеш, як він... простачок-дурачок. А Йосип і радий косити. Під все того ж дурника народного. Бо знає, що всюди вивідники гестапо, штатні і добровільні стукачі-дятли...

Насправді ж його позиція базується на одному киті: Москва колись пережила татаро-монгольське іго, переживе й тевтонське — чи яке там? Переживе, бо в них, як писав їхній Пушкін /принцеса Марія посилено і не без успіху вивчала російську мову і навіть могла в оригіналі читати Пушкіна, хоч не все ще й тямлячи/: в їхньому царстві-государстві всюди панує-владарює "руський дух", тому в них і "Руссю пахне". І взагалі, "там /себто у них, руських/ чудеса: там леший бродит".

Там на неведомых дорожках,
Следы невиданных зверей....

От-от. З ними, руськими, вухо треба тримати гостро і завжди бути наготові. Тяжко збагнути чого вони хочуть. Кажуть, "от счастья счастья не ищут". А самі шукають. Позбувшись одного лиха, тут же шукають інше. У Москві, на Красну площу в жовтні з червоними прапорами, серпастими, молоткастими, все ще мітингуючи виходять. (Буцімто ветерани, а там хто вони насправді — розберися!). Але неодмінно з транспарантами "Долой". Кого — "долой"? Куди — "долой"? А ще виходять з незмінними портретами вусатого кремлівського горця в мундирі генералісимуса. /Те найвище звання він сам собі й присвоїв, бо сам себе на раді найвищих військовиків і висунув: "Є пропозиція присвоїти товаришу Сталіну звання генералісимуса. Хто проти?" — проти, звісно, не було нікого/. Виходять з вимогою "навести порядок". А як ти його, на місці Йосипа IV наведеш, як Колима і Магадан, як і вся Сибір неісходима вже давно

не підвладні Москві. Московітам туди засилати своїх опозиціонерів — зась!

А ще ті, з транспарантами "Йосип Сталін, товарищ дарагой", вимагають, аби у Кремлі знову сидів Йосип Сталін, "товарищ дарагой". А як ти його посадиш, як він більше як піввіку старечою мумією в саркофазі мавзолею лежить. /Здається, вже закінчилося чергове пере бальзамування/.

Та й потім... Якщо Йосипа Сталіна садовити на московський престол, то куди ж дівати його прапра...Йосипа IV, який сидить на тім престолі і вже має на нього законне право у вигляді ярлика? Та це ж... Це ж, була переконана княгиня Марія, спроба замаху на існуючу владу. Спроба перевороту. А Йосип замість того, аби цих крикунів закликати до порядку, в "княжу" демократію /що за гібрид дивнющий — княжа демократія?/ все ще грається. А ще мріє стати Іваном Грозним! А в самого анічого грізного немає і в зародку. Як відчуває Марія, він ще й боїться. Того кінця, який спіткав його кумира на 54-му році його життя... Митрополит Філіпп набрався мужності і почав виступати з різними проповідями, у яких "обличал" самодержця-тирана: "До яких пор будеш ти проливати без вини кровь верных людей и христиан?.. Отколь солнце начало сиять на небесах, не слыхано, чтобы цари возмущали свою державу... Мы, о государь, приносим здесь бескровную жертву, а за алтарем льется кровь..."

З наказу царя, що оскаженів од гніву на ті проповіді, собор єпископів, використовуючи ложні доноси, "низложил" митрополита, опричники витягли його з храму Божого, порвали на ньому облачення... Буцімто ієрея заслали в Тобольський монастир, де його і задушив Малюта Скуратов — вірний слуга царя і виконавець його найжахливіших задумок.

А що ж Іван Грозний? В одну з зимових ночей над Москвою з'явилася яскрава комета, між людом поповзли чутки, що це, мовляв, "знамение смерти". Переляканий цар велів схопити волхвів-астрологів. Але вони теж провістили йому швидкий кінець. І дату визначили: 18 березня. Перепудився не на жарт самодержець небесного знамення та віщування волхвів-кудесників. А коли настав ранок того дня і цар зостався живим, то велів повідрубувати волхвам голови за лжевіщування. Мовляв, 18 березня сьогодні, а він, слава Богу, живий-здоровий.

Тоді волхви сказали: "День ще не минув".

А під кінець того дня — 18 березня,— цар, який сидів у халаті на постелі і грав з кимось у шахи, раптом здригнувся, упав і дух свій смердючий спустив...

Ось такого "знамення смерті", якщо буде він таким жорстоким, яким був кумир його Іван Грозний, і боїться Йосип IV, як ще раніше боявся і його далекий прапрадід. Боїться і в той же час мріє стати Грозним. Але не стане. Надто м'який. Не диктатор — хоч самій бери в свої бразди правління та з допомогою протектора наводь лад в князівстві Але ж це так нудно — займатися державними справами. Інша річ — любовними. Тут вона і тактик, і стратег відмінний. І рівної їй в цьому архіприємному ділі немає. Та й бути не може. Бо нічого кращого за любов людство так і не придумало. І не придумає, була вона певна. Сказано ж бо: людина живе любов'ю. А все інше — феодалізм, імперіалізм, соціалізм, комунізм, демократія чи що там ще — потім, потім...

Але доводилось про щось повідомляти пана рейхсканцлера, як він її, благословляючи на Москву, зобов'язав. Про те, що на баштах Кремля замість червоних зірок вже давно розпростерли крила двоголові орли? Але це всім в очі здалеку кидається і про це Берлін вже застерігали на раз гестапівські вивідники. Та й сам протектор бачить, що Йосип IV сидить "под сенью двуглавого орла". І ті орли багато про що говорять — Москва їх недаремно відновила на кремлівських баштах.

А ось про те, ще великий московський князь мріє відродити руське царство і стати першим царем всія Русі, варто було б застерегти Берлін, але..

Але прощай тоді її мрія стати царицею — Берлін може швидко замінити Йосипа IV на якого-небудь Йосипа V — скільки там ділов! І заодно замінить її, велику княгиню, якоюсь іншою принцесою — їх нині розвелось!..

Ні, сама собі вона крила не зв'яже.

І власній мрії на горло не наступить — не дурна ж вона! Хоч і зобов'язувалася слідкувати за великим московським князем та про все — навіть про мрії-забаганки його доповідати в Берлін. Вона й доповідатиме. Але вибірково, дозовано. Про щось менш суттєвіше повідомлятиме Берлін, аби не викликати підозри, що вона перекинулася на інший бік,— а про щось і мовчатиме. Хоча б про плани Йосипа стати руським царем і відродити руське царство. Бо тоді й вона не стане царицею. Та й батьківщина її вже тут, у Московії — недарма ж вона велика московська княгиня. Тож треба підігравати Йосипу в його далекоглядних планах стати царем, а в Берлін доносити про щось інше. Доти, доки вона не стане царицею. А там... там видно буде.

Прийнявши таке рішення, велика московська княгиня вирішила повести з Берліном подвійну гру, а самій надійніше всідатися "под сенью двуглавих орлов", які знову розпростерли крила над Кремлем.

І вона чи не вперше ніжно притулилася до теплого плеча мужа свого і тихенько щось замуркотівши, заснула легким і лагідним сном. І чула, як у руському царстві-государстві задзвонили у всі дзвони...

А Йосип IV Джугашвілі-Грозний на білому коні виводить з-під арки Спаської вежі своє військо — у похід на землі сусідів, щоб зробити їх ісконно руськими...

"Там чудеса...— бурмотіла вона уві сні,— там леший бродит..."

І чомусь їй здавалося, що на грудях у того незбагненного їй руського лешого не звичайний ярлик, не простий, а — на право володіння однією шостою всього земного суходолу...

"Там чудеса... там леший бродит..."

Леший... легший",— бурмотіла Марія, старанно повторюючи це трудне для неї руське слово, заодно пригадуючи, що вона встигла вчитати "про таку невідому їй істоту слов'янської міфології..."

"Легший" завжди з'являється /показується/й зникає несподівано. Наче з нічого вигулькує і в ніщо пірнає. Був і немає. А ще любить співати, але співає без слів, ляскає в долоні, регоче, плаче, кривляється, грає очима, бісики пускає, кує лихо, умишляє зле і любить з порядних людей робити дурнів. А ще перекидається в якогось мовби ж

безневинного дідусика-ісусика, в подорожнього або й вовка чи філіна і тоді виє і ухкає так, що аж мороз по шкірі йде...

Завжди ходить без шапки, волосся зачісує наліво, а каптан застібує направо /по цій ознаці його можна легко впізнати/, брів та вій у нього немає.

А ще всім капостить, збиває людей зі шляху, заводить їх в дрімучі хащі, лякає і ману напускає. Любить той лісовичок грати в карти з такою ж нечистю як і сам, і часто програє їй звірів, над якими він владарює.

Любить випити руської водки, живе із своїм сімейством /виявляється, він сімейний?/ у дуплі старого дерева. Разом з перевертнями та іншою нечистю вважає день Воздвиження /27 серпня/ своїм днем, зранку зганяє звірину в одне місце і влаштовує їй огляд. А на Єрофея /17 жовтня/ особливо безчинствує та бешкетує — "дурить у лісах", колобродить, кричить, регоче так, що аж моторошно стає, лякає в долоні, вигукуючи "Ага, ага!!!", ламає-трощикує дерева; безпричинно ганяє звірів, а тоді — набешкетувавшись за довгий день,— зникає. Того дня руські люди і носа не потикають до лісу — страшно.

Пригадаєш все це, Марія вже було заспокоїлась — кого нині злякаєш тим патріархально-дрімучим, хоч загалом і милим лісовичком-дідком чудернацьким, який любить влаштовувати цілі спектаклі. Хіба що хто лаючись-сварячись з серця вигукне: "А йди ти до дідька!"

Мила дитинна міфологія наївних слов'ян!

А заспокоївшись, принцеса — вона ж велика московська княгиня — вже хотіла було, помахавши на прощання "лешому" ручкою, смачно позіхнути і, перевернувшись на другий бік, продовжити баю-баїньки, як раптом загледіла...

Ой леле!

Та це ж якийсь особливий руський леший! /І як вона зразу до нього не придивилася як слід!/. У білому кітелі! Що за дивний "леший"? Ще й з погонами... стривай, стривай... Так, так, генералісимуся. На грудях — золота зірка Героя. Темно-сині штани з яскраво-червоними лампасами... Хо-хо!

Це що — сучасний різновид руського лешего?

-Йосипе, Йосипе,— затермосила велика княгиня великого князя, котрий мирно давав поруч хropaка.— Та проснився ж, сонько!.. Це — Сталін. Чуєш, Йосипе, твій предок з мавзолею вибрався. Певно ті бальзамувальники при черговому перебальзамуванні щось переборщивши, оживили його.

Але чоловік у статусі великого князя лише щось бурмотів нерозбірливе і відмахувався од неї. І знову виспівував носом рулади.

-Йосипе, стережися!— верескнула велика княгиня.— Він іде! Сюди

йде. З того світу встав. Прямує у Кремль, до твого кабінету, аби захопити у тебе всю владу... Охорона?! Ей, охорона??!

Та зупиніть же лешего в білому кітелі — лихо буде нам усім!..

...Вождь неспішно, як звик все робити, зайшов до свого колишнього кабінету, що за довгі роки був ним вивчений до найменших дрібниць і полегшено зітхнув.

— Чи не піввіку минуло як сюди востаннє заходив, а наче вчора його залишив... /Вождь не любив перемін, особливо здійснених без його відома/.

Хто вперше мав щастя лицезріти в натурі "вождя всіх народів", незмінно дивувався — старанно приховуючи в собі подив,— що керманич людства зовсім не відповідав своїм парадно-офіційним зображенням, масово розтиражованих по всій неозорій "країні Рад", на яких він — ікони, ікони!— незмінно зображувався величним та імпозантним, богатирем і витязем в одній особі, оспіваний у всіх видах народної і авторської творчості, возвеличений і піднятий на невидимих котурнах чи не до небес, герой, воїн і діяч з надзвичайною чи не містичною силою й відвагою, новітній богдихан комуністичної Піднебесної Імперії, тоді ж як насправді — все в тій же натурі — це була маленька непримітна, сірого кольору людина, власне коротун, худорлявий, чи не миршавий, негарний, одна рука коротка, обличчя побите віспою мундир генералісимуса бовтався на ньому, як наче був з чужого плеча.

Був він як завжди штучно спокійний, підкреслено неквапливий, з уповільненими манерами говорити, але як завжди з параноїдальною підозрілістю, патологічно жорстокий, якому завжди приносило задоволення нищення собі подібних. Пройшовся кабінетом.

Над робочим столом висів знайомий до дрібниць фотопортрет Ульянова /Леніна/ — сидячи в кріслі у своєму кремлівському кабінеті, старший вождь читав якесь число "Правды".

Сталін у білому кітелі із золотими погонами генералісимуса і такими ж гудзиками, із золотою зіркою Героя на грудях, у темно-синіх штанах з яскраво-червоними лампасами постояв перед портретом, задоволено буркнув: А я таки виграв "Другий Брестський мир",— запалив люльку і, помахавши рукою, наче комусь невидимому щось заперечував, погасив сірник. Якусь мить замислено і в той же час з насолодою смоктав свою знамениту, вже оспівану поетами люльку, а потім повернувся до присутніх у кабінеті Молотова та Берії, котрі сиділи за приставним столиком, тримаючи рівно спину, наче у них там були загнані металеві пруті. Не спускали з вождя очей, готових у будь-яку мить прийняти потрібний йому вираз...

-Чергове моє переабальзамування закінчилося більше ніж успішно,— вождь з насолодою /зголоднів за тютюном за довгі роки лежання в саркофазі мавзолею/, випустив хмарку ароматного димку од свого улюбленого тютюну "Герцеговина-Флор".— Настільки успішно, що я вирішив повернутися — звичайно ж на численні прохання трудящих — з мавзолею у свій робочий кремлівський кабінет.

-Я завжди був упевнений,— спроквола почав Молотов,— що ти, Коба, попри чергові переабальзамування...

-...живіший всіх живих!— схопившись і виструнчившись, вигукнув, як верескнув Берія, ледь чи не зриваючи голос.

-Саме це я і мав на увазі. Ти — Коба — живіший всіх живих,— спокійно закінчив Молотов і невдоволено глянув на головного карателя —

чого ти, мовляв, прешся поперед батька в пекло?

Пенсне, коли вони бликнули один на одного, в обох різко зблиснули.

-Оскільки ж я живий всіх живіших, в чому я ніколи й не сумнівався, то й приступаю до виконання своїх обов'язків... Яких, до речі?

Молотов і Берія, забувши про своє закореніле суперництво, вигукнули в унісон:

-Видатного діяча комуністичної партії і московської держави, міжнародного комуністичного і робітничого руху, генерального секретаря комуністичної партії Московського князівства, члена політбюро ЦК, голови президії Верховної ради Великого Московського князівства, Голови ради оборони, видатного і єдино правильного та несхибного ленінця, батька всіх народів, керманича, вождя і вчителя московського народу і всього прогресивного людства в цілому та геніального великого князя Великого Московського князівства!

-Саме це і я мав на увазі,— вождь хукнув голубим димком.— До чергового перебальзамування я перебуватиму не в мавзолеї, а в Кремлі, виконуючи перераховані вами обов'язки. На прохання, звісно, трудящих усього світу.

-З нагоди твого удачного перебальзамування й щасливого воскресіння, Коба,— озвався Молотов,— на Красній площі заплановано мітинг трудящих, на якому ти мусиш виступити на честь...

-...такої епохально-історичної події, що ошчасливить не тільки великий московський народ, а й усе людство планети Земля!— вигукнув Берія.

-Лаврентію,— вождь зупинився і примружившись, дивився на головного карателя так пильно, що того почав колотити внутрішній дріж,— я тебе і Молотова затребував із пекла у Кремль не для пустих, хоча й дзвінких балачок, а для діла.

-Я вже віддав розпорядження органам на честь такої події збільшити кількість виявлених ворогів народу на сто й один відсоток! Але їх так багато, що у Великому Московському князівстві не вистачає нових місць ув'язнення. Будемо посилено,— Берія сапнув чергову порцію повітря,— посиленими темпами їх будувати. А також перетворювати школи, вузи, лікарні тощо на нові місця ув'язнення.

-Я думаю, Лаврентію, що ти неправильно,— випустив йому дим в лице,— не по-ленінському, не по-більшовицькому мислиш /Берія похолов, посірів, позеленів, а потім і посинівши, почав чи не на очах зменшуватися в об'ємі/. Такі заходи надто дорого обійдуться державному бюджету. Зрештою, це не економно. Чи не краще все Велике Московське князівство, разом із Кремлем з істино ленінським, більшовицьким розмахом оточити колючим дротом із сторожовими вишками і перетворити його на табір... На табір, скажімо, скажімо... соціалізму. Га? Як, Лаврентію? Второпуєш?

-Так точно, товаришу Сталін. Перетворимо під вашим мудрим керівництвом Велике Московське князівство на суцільний табір, табір соціалізму! За другим заходом у такий же табір перетворимо і увесь світ, зігнавши до нього все прогресивне людство!

-Хвалю за істино ленінський розмах, істино більшовицький, Лаврентію!

Жаль тільки, що сьогодні це ще не реально — увесь світ перетворити на єдиний табір соціалізму з єдиною охороною і конвоєм. З керівним, звичайно, центром у Кремлі

— жаль, жаль... Тому розміри табору соціалізму доведеться обмежити однією шостою земного суходолу.

-Бу зроблено, товаришу Сталін! Від вашим геніально-мудрим керівництвом і невтомним батьківським піклуванням, Московське князівство швидко сягне розмірів однієї шостої земного суходолу. Не вперше.

-Але для цього мені потрібний...— вождь озирався, поводячи по кабінету жовтими, котячими очима.— Де він? Чому мені його ще ніхто не вручив?

-Кого, Коба?— запитав Молотов /Берія знову почав зменшуватися/.

-Ярлик на князівство,— вождь повернувся до Берії, який на очах все зменшувався і зменшувався.— Може ти знаєш, Лаврентію, де подівся ярлик на князівство?

-У... у Йо... Йосипа,— пробелькотів головний каратель.— Не догледів, товаришу Сталін, винуватий!

-У якого це... Йосипа?

-У четвертого. У Йосипа IV Джугашвілі-Грозного.

-Грозним можу бути лише я. Негайно відібрати у самозванця ярлик!

Тієї ж миті гуркнув грім. Можливо, то був грім природній, викликаний електричними розрядами в атмосфері, але відразу ж до кабінету вождя браві хлопці-молодці в червоних кашкетах із синім затягли — він відчайдушно пручався,— Йосипа IV Джугашвілі, віднедавна ще й Грозного, який на той час перебував у статусі великого московського князя і тому мав на грудях ярлик на князівство.

-Ви не смієте,— кричав великий князь, як тільки-но Берія, кинувшись до нього, заходився знімати з нього ярлик.— Мені його вручили в самому Берліні! Я — великий князь!

-Малий ти для великого князя,— Берія знявши з Йосипа ярлик, підніс його Сталіну.— Тільки ви, як геніальний керманіч і батько всього прогресивного людства маєте законне право носити ярлик на князівство.

І тієї ж миті вони проснулися — великий князь і велика княгиня.

У своїх кремлівських палатах, у княжій спочивальні.

-О, майн Гот, — вигукнула велика княгиня.— Що це було?

-О, майн... тобто мій Боже,— вигукнув великий князь поспішно хрестячись.— Що це... б-було? Навадження? Мана? Наслання?

-Це був усього лише сон,— отямившись, перевела подих велика княгиня.— Нам обом снівся один і той же сон...

-Слава Богу, що це всього лише сон,— ще затятіше хрестився великий князь.— Сталіна хоч і переабальзамували, але його знову покладено в саркофаг мавзолею.

-Ти... ти певний? Що його покладено в саркофаг?

-Завтра... ні, вже сьогодні вранці перевірю. Велю віднині так його переабальзамувати, аби він не придумав коли-небудь ожити.

І по хвилі стривожено /аж дихати став хрипло й тяжко/:

-А що коли це... це не сон?

-Не смій навіть так... навіть так думати!— верескнула велика княгиня і, метнувшись до дверей спочивальні, підперла їх тумбою.— Це був усього лише сон! Ніякий Сталін не розгулює Кремлем!

-А якщо це сон...

-Сон, сон, — тряслась як в лихоманці княгиня.

-Якщо це, питаю, сон не простий, а...

-А який, трясця б його взяла!..

-Той, який збувається... Наприклад, віщий.

-Нам ще цього не вистачало! Доведеться спішно дзвонити в Берлін, Хай піднімають по бойовій тривозі бронетанкову дивізію в Підмосков'ї!

І тієї ж миті біля великокнязівської подушки на приставному столику несамовито,— здавалося, що він аж підстрибує в захваті, сам збуджений тією незвичайною новиною, яку він оце зібрався передати,— задзвонив державний телефон з двоголовим орлом.

-Не бери... Не знімай трубки, ми спимо... Міцним сном п-праведників, — затряслася як в лихоманці велика княгиня.— Я ще не встигла тобі й спадкоємця народити... Коли ж я тепер народжу? Та й кому він буде потрібний, спадкоємець престолу, який у тебе хочуть відібрати?!. Це він дзвонить... ВІН. Буде забирати в тебе ярлик на князівство...

-Так я йому й віддам,— силувано бадьорився великий князь, який у ту мить значно і значно поменшав в об'ємі.— Де охорона?!. Арештувати його! негайно повернути до мавзолею! На вічне зберігання в саркофазі! А тих... бальзамувальників — на дибу!!!

-На яку це... д-дибу?

-А на ту, на яку посилав своїх противників Іван Васильович Грозний.

Але трубку все ж таки зняв — злякався її не знімати.

-На дроті — Берлін!— заторохтіла телефоністка.— Герр Йосип? Зараз з вами — приготуйтеся,— буде говорити сам пан рейхсканцлер!..

І тієї ж миті в трубці почулося знайоме хрюкання.

-Герр Йосип?.. Вітаю великого московського князя з епохальною подією... /"І коли вони в Берліні встигли дізнатися про воскресіння забальзамованого Сталіна? Невже це й справді не сон"?— встиг подумати герр Йосип/. Щойно в Берліні у своєму мавзолеї після чергового перебальзамування щасливо воскрес і ожив фюрер німецького народу і всього прогресивного людства... Так, так, Адольф Гітлер... Але, але, герр Йосип?!. Де ви пропали? Чому я не чую ваших радісних вигуків? Фюрер від імені трьохсот бронетанкових дивізій вермахту і всього німецького народу передає сердечне вітання своєму другові Йосипу Сталіну!Гаряче-найгаряче.

Фюрер вже збирається той, як його... драх нах Остен!..

І в ту мить вони обоє й проснулися. Одночасно. Великий князь і велика княгиня. І вдруге тієї ночі їм снився спільний сон. Один і той же — обом. Одночасно. Ну й дива-а!..

-Невже він і справді в-віщий?— як в ознобі трясся герр Йосип.

-Нам ще цього не вистачало!

-Але я ніколи... Ні Гітлеру, ні Сталіну не віддам ярлика...

-Так ніби вони в тебе будуть питати на те дозволу...

Сиділи на постелі в сорочках і сполошено та сторожко дихали, не розуміючи все ще де вони: по той бік сну чи вже по цей?..

Деся на зубчастих мурах Кремля — аж у палатах чути було,— галасувало й каркало вороння.

Двоголові орли на вежах державно сяяли і їм здалося, що Сталін таки повернувся до Кремля аби відібрати у нього, Йосипа IV Джугашвілі-Грозного ярлик на князівство.

-Там чудеса...— бурмотіла і теж тряслася велика княгиня,— там... Сталін бродить...

-Що ти... мелеш, німкене?— схопився великий князь і на всяк випадок притягнувши до дверей спочивальні ще одну важенну тумбу, підпер нею двері.— Який Сталін? Пушкіна треба краще читати. У нього — лешій.

-Яка різниця,— відмахнулася велика московська княгиня.— У вас, на Русі, все можливе.

-Це у вас... у вас все можливе,— накотився на неї князь і за сумісництвом муж.

-Де це у нас?

-У вас, у вас,— як затявся великий князь.

Але вона його вже не слухала, все ще бурмочучи:

-Там чудеса... там Сталін бродить...

І хоча в Олександра Сергійовича бродив зовсім не той "лешій", але справді — яка різниця?

Епілог

ПОСМЕРТНЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ ВОЖДЯ

...Здавалося, ніщо не віщувало неприємностей для забальзамованого і переабальзамованого вождя, якого вже третій рік як підселили в чужий Мавзолей, що таким робом був перетворений в комуналку. І три роки над входом, на багатотонному гранітному блоці білили два прізвища насельників: "Ленін" зверху і "Сталін" низу.

І раптом 28 жовтня 1961 року під вечір Мавзолей було спішно огорожено щитами з написами:

"ЗАЧИНЕНО НА ЧАС РЕМОНТУ".

Москвичі і гості червонозоряної столиці гадали: що — чи кого?— будуть ремонтувати в Мавзолеї? Сходились на тому, що вочевидь його пожилців, дві високопоставлені мумії.

Ще через два дні посилені наряди міліції безцеремонно очистили Красну площу від гуляк: мовляв, у зв'язку з тим, що буде проводитись репетиція параду і техніки до свята 7 жовтня.

А тим часом за Мавзолеєм під Кремлівською стіною фанерними щитами для чогось — чи для когось?— огородили місце. В акурат на одну могилу.

І мовби правда. Щодо могили. Адже в майстерні на території кремлівського Арсеналу столярі спішно збивали труну-домовину.

Гм-гм... Для кого? Покійника у Кремлі на той час мовби ще не було і не передбачалося, хоч кандидатів на таку роль там було через одного.

Тим часом солдати Кремлівського полку за фанерними щитами під Кремлівською

стіною спішно копали могилу. Під вечір 31 жовтня її дно і стіни виклали залізобетонними плитами — готово! Але для кого? Всі боги, сиріч члени Політбюро ще живі, інших якихось високопоставлених покійників навіть і не передбачалося.

Хоч покійника і на позір ніде не було видно, але в 21.40 за московським часом за Мавзолеєм зібралися члени Урядової комісії на чолі з Миколою Шверником /на той час голова Комітету партійного контролю і звичайно ж — Герой Соцпраці/. Ще через 5 хвилин високопоставлені кремлівські бонзи не дивлячись один на одного, в супроводі керівника 9-го управління КДБ спустилися в Мавзолей. У всіх були пісні обличчя — наче вони перед цим добрий місяць постилися.

Шверник навіть плакав. Принаймні, шморгав носом.

Це коли забальзамований труп Сталіна із саркофагу в Мавзолеї перекладали в щойно збиту труну.

А річ у тім, що двома днями раніше на ХХП з'їзді КПРС, що тоді проходив у Кремлі, після заключної доповіді М.С.Хрущова виступив секретар Ленінградського обкому товарищ Спиридонов і з більшовицькою прямою запропонував "убрати тело Сталина с Мавзолея Ленина".

З'їзд із все тією ж більшовицькою прямою підтримав цю пропозицію.

Ба, ба, на трибуну зненацька попросилася якась Лазуркіна — член партії з 60-річним стажем, і заявила, що напередодні вона буцімто... радилась з Іллічем /себто з його мумією! Містика якась!/ і що буцімто Ілліч /сиріч його мумія/ "стояв перед нею як живий". Ще й поскаржився /якщо мумія, то — поскаржилася/, партійці з 60-річним стажем, що йому /їй, якщо мумії/ буцімто "неприємно лежать в гробу рядом со Сталиным, принесшим столько бед партии". /Про ті біди, що їх сам Ілліч приніс, вождь тактовно промовчав/.

І доля мертвого Сталіна була вирішена. З його кітеля зрізали золоті гудзики /були в нього й такі, як він лежав у Мавзолеї/, зняли Золоту Зірку Героя Соцпраці, тіло переклали в труну, а віко, як і водиться з покійниками, "заколотили".

Сподіваємось, назавжди. /А втім, поживемо — побачимо/.

Далі вісім офіцерів Кремлівського полку на плечах винесли труну з Мавзолею /треба гадати, Ленін полегшено зтіхнув, що позбувся нарешті підселенця!/.

Шверник з останніх сил шморгав носом, сиріч плакав. О двадцять другій п'ятнадцять труну поставили біля ями. Далі за справу взялися солдати — на вірьовках вони опустили труну в яму. Прощальних промов не було. Все робилося тишком-нишком, ніби крадькома і зпідтишка — від широкої громадкості.

Шверник все ще, але вже явно силуючи себе, шморгав посинілим носом. Солдати опустили в яму плиту перекриття, а тоді взяли за лопати.

Могилу швидко засипали /Шверник нарешті заспокоївся і вже не шморгав носом/, зверху поклали плиту з прізвищем /ім'ям та по-батькові/ і двома датами: народження і смерті. Все робилося мовчки, швидко, всі звуки глушили оркестр та гуркіт танків, які проводили репетицію параду на Красній площі.

Коли все було скінчено, члени Урядової комісії мовчки почувгли до Кремля — Шверник більше не шморгав носом.

Над входом до Мавзолею тим часом замаскували одне ім'я, нижнє і залишилося над входом лише верхнє - "Ленін". /Пізніше старий моноліт буде замінено новим, вже з одним ім'ям мумії/.

На тім і скінчилося переселення "батька народів" — з Мавзолею до персональної могили.

А втім, залишилися ще вірші поета Євгена Євтушенка, де є такі рідки:

И я обращаюсь к правительству нашему с просьбою:

удвоить, утроить у этой плиты караул,

что б Сталиг не встал

и со Сталиным - прошлое...

А воно ні-ні, та й встає.

Принаймні, все ще силкується вилізти з могили на світ білий.

А втім, все це...

Все це авторова фантазія — про те, що, мовляв, лешій бродить...

Реальність же...

Реальність якраз така ж сама...

Як засвідчила якось преса /набрано було великими літерами/: "СТАЛІН НА ЦЬОМУ СВІТІ, А ЗОВСІМ НЕ НА ТОМУ".

В цьому нас переконує, писала далі газета, голосування, організоване телеканалом "Россия" в рамках проекту "Ім'я Росії. Історичний вибір - 2008".

Під час голосування громадяни повинні були вибрати історичну особу, чие ім'я найбільш повно асоціюється для них з ім'ям Росії.

І чие ж, цікаво? .

За даними проміжних підсумків одноособово лідирує він, Йосип Сталін. Виходить, він таки й справді на цьому світі?

Виходить, таки мав рацію Олександр Сергійович, коли якось засте рігав: там чудеса, там лешій бродить?...

Р.З . "СЕКРЕТИ СТАЛІНА СХОВАНІ ЗА ПАРКАНОМ".

Це з преси.

Ще з цього ж матеріалу:

"Простих смертних, які побували тут, можна порахувати на пальцях. "Ближня" дача "вождя народів" у Кунцевому з дня його кончини ані на хвилину не припиняла залишатися гранично закритим об'єктом. Не дивно, що це місце як і раніше залишається окутаним таємницею".

Найкоротший шлях з Кремля до дачі займає рівно 12 хвилин. Тому Сталін і називав цю дачу ближньою".

І ось вже високі ялини, що ховають у своїй гущавині "ближню". Та ще шестиметровий паркан зеленого кольору /дачу ще називали "зеленою"/ під листя дерев, тож будинків не видно — вождь надійно ховався на "ближній".

За парканом, як свідчать ті, хто там був, "краса, що її не по описати. Аж, аж не віриться, що це чудо розташоване практично в самому центрі Москви. Але шум мегаполіса сюди не долітає, тому тут царює незаймана тиша".

"Але я, — пише далі авторка, — відчувала забобонний страх. Час ніби тут зупинився, "законсервувавши" дачу — на ній нічого з дня смерті "вождя народів" не змінилося..."

Лише обмежена кількість чиновників та особиста охорона знала де знаходиться дача. На карті це місце не позначено. Маршрут від Кремля до "ближньої" був один. Ним і їздили. Але вождь народів, який відправив на страту сотні тисяч і мільйони своїх співгромадян, сам страшенно боявся смерті, йому всюди ввижались замаху.

Тому гнівався на охорону, яка возила його завжди однією і тією ж дорогою на дачу. Вимагав змінювати маршрут, кричав:

"Ви мене під кулі возите! У вас лише один маршрут!"

Навколо дачі /теж із страху "хазяїна" перед уявним замахом/ було два паркани: один внутрішній, другий зовнішній. Між ними і несли службу півтора десятка постових./Самої дачі з-за першого високого паркану вони не бачили. Це було для того так влаштовано, аби який охоронець /Сталін повторюємо, боявся смерті, йому всюди ввижались замаху/ та раптом вночі не пульнув по освітлених вікнах. Вночі периметр — дача займала 20 гектарів, — обходили додаткові охоронці з собаками/.

Нині на дачі багато грибів-ягід, птахів та білочок — для них навіть вивішені годівнички. Розкішний сад, повний квітів.

Із передпокою двері ведуть до Малої їдальні, Великої зали і у Другу кімнату. Назви їм придумав сам Сталін і завжди поправляв, якщо хто називав їх по-іншому. Сталін хотів щоб дім був точнісінько як його кремлівська квартира. Тому стіни кімнат на половину їх висоти декоровані дубом та карельською березою. А вище фарбували у світло-жовтий або лимонний колір. В кожній кімнаті килими, бронзові люстри чи бра, дивани, крісла, картини... Всюди висять термометри — як і при Сталінові, тут сьогодні підтримують температуру від 18 до 22 градусів.

Працює ліфт — на другий поверх...

І далі авторка захоплено пише: "Звідтоді, як він помер, практично жодна тарілочка не розбилася".

Все на "ближній" дачі "вождя народів" так, як і було за його життя.

Час тут ніби зупинився. З дня його смерті минуло 55 років, але дачу все так же пильно стережуть-бережуть, нічого не міняючи. Для чого бережуть-стережуть так ревно і запопадливо порожню дачу кривавого вождя?

Чекають? Так, чекають! Що ось-ось повернеться Хазяїн, а до його повернення все готове-готовісіньке. Навіть на дачі, не кажучи вже про країну.

Чекають, пам'ятаючи рядки Пушкіна: "Там чудеса... Там Сталін бродить..."

Правда, у Олександра Сергійовича "Леший", але...

Чи не все одне?

1996-2009 роки